Р 564

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 85138

ПЕВАНИЈА

ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА

ОДАБРАНЕ

ЦЕЛОКУПНЕ УМОТВОРИНЕ

У ПЕСМИ И ПРОЗИ

СА ОПШИРНИМ ЖИВОТОПИСОМ

ЗМАЈ-ПЕСНИКОВИМ.

1842.

1882.

СРПСКЕ КЊИЖАРЕ ПРАЋЕ М. ПОПОВИЋА
код „Светог Саве“

ИЗДАЊЕ ЗА НАРОД

У Н. САДУ 1882.

У НОВОМ САДУ
СРПСКА ШТАМПАРИЈА Дра СВЕТОЗАРА МИЛЕТИЋА
1882.

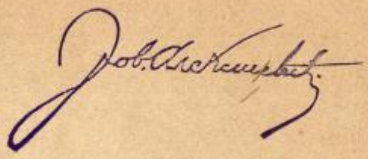

ПЕВАНИЈА.

ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА.

I.

ПРВИ ПОКУШАЈИ.

Пролетно јутро.

Я видѣлъ сонъ
Что будто я цѣнецъ.
Хомяковъ.

Кад славујак весео извија
Љупке звуке красних мелодија,
Први сунчев пре пег' сине зрак,
Добра срећа и несрећа с' деле —
Бежи тама од зорице беле —
Тајни неки чини ми се знак,
Тајно нешто из сна ме пробуди,
Тајним нечим напуни ми груди.

Чежња нека срцем ми овлада,
Измами ме далеко од града
Дивни часак да уживам тај;
Дивно гора у зелен с' обула,
Дивно поља цвећем се осула —
Мислиш други ево цвати рај.
Више звезда душа ми с' узвила,
Груди пуне — чуства их налила.

„Жарки пламен прса моја грије,
Шта је срцу где-но тако бије?
Ал' изрећи зашт' ми не да бог?
Одлахн'о би срцу немирноме,
Рек'о б' нешто милом роду своме,
Каз'о б' неку тајну срца свог —
Али ни сам не разумем гласа
Из немирних прсију таласа...“

„Чуј ме, боже, са небеса амо,
Зашто смртном чуства даде само?
Жељом прешго б' седми неба свод;
Мања сила, што год жеља већа,
Више тужи, што боље осећа —
А какав је осећању плод?...
Подај смртном барем мање чуства
Кад не даде више му могућства!“

Тек што речи изговорих пусте,
Ал' се дигле облачине густе, —
Ја уздрхтах к'о на ветру прут,
И под липу на травицу с' дадох,
Како легох, таки у сан падох, —
Тако заспи ком је чиста груд;
Плаво небо покривало м' било,
А травица узглавље ми мило.

Боже мили, шта се ово справља?
Ко ми с' оно кроз звездице јавља?
Право доле удесила лет —
Ако ј' вила, таке више нема ....
Па, гле, — мени баш к'о да се спрема,
Гле, у руци какав јој је цвет!
Гле, већ овде, код мене је, дивна,
Чудна створа чудних ли милина!... —

„„На што речи, на што ли роптање?
Срећно тек је у бога уздање!
Чуство божји велики је дар,
Цвет са неба мирисани, красни,
А пресађен у груди' нам празни',
Чуство раја у прсима жар,
Ал' га младо срце изпит' не зна,
Неискусна живота је весна . . .“

„„Силна чуства у груд'ма ти плове —
За то т' ево гусле јаворове,
Уз њих певај милом роду свом.
Извор води богови су дали,
А за чуства песму су создали,
То ће бити извор срцу твом;
Нек извире, а из груди твојих,
Нек жубори, нек пере, нек пои!““

„„Не одмарај с' рода милујући;
Кад с' утрудиш, њему певајући,
Ја ћу сићи, да т' отарем зној! —
Ретка милост велика је знака . . .
Ти с' осијан с богињина зрака,
Која певцу удешава пој;
А кад певцу крајњи данак сине
Славно име 'вако му се вине . . .““

То изрекла, под небом је била.
„Стани, стани, о богињо мила!“
Тако викнух, да се ори јек,
А под липом тихи ветар духну —
Ја поскочих на земљицу црну . . .
Видим земљу, видим небо, брег;
Заман тражим по лугови' густи',
Сан је био, сан је био пусти! — —

Већ се сунце са истока креће,
Блиста росно по ливади цвеће,
Ал' под липу не допире зрак;
Ту ја седох крај бистрога врела,
Па ме мис'о о сану занела:
„То је мени озго неки знак!
Ал' ако је лаковерна нада?!
Слатка нада лаковерје правда!“

Ал' погледај чуда големога,
Камо чуда спрам чуда овога?
На травици, близу срцу мом,
Леже гусле, баш где их је вила
Мало прије руком положила
Кад-но оде с милим мојим сном.
Уз'о б' гусле — ал' ми дрхће рука,
Запев'о бих, али сам промука' . . .

„Видим тамо е се небо плави,
Гусле моје, јесно ли на јави,
Ил' вас санак доварати знао?“
„„Ми смо твоје, а санак прохуја!““
Тихо нешто из гусал' зазуја —
Сваки гласак на срце ми пао.
Од милоте подвикнути морах,
Да се оре одјеци од гора.

„Ао, боже, ког светови поју,
Свемогућство и доброту твоју
Хор звездица преузноси свуд!
А уз оте красне славопоје
Шаљем и ја теби хвале моје,
Тебе слави благодарна груд;
Ти ми посла гусле ове миле,
На славу ти за свакада биле!“

„Ао, свете, перивоју сјајни,
Ал' пролећем онда текем бајни,
Када цвећем лик накитиш свој,
Кад се зефир свуд несташан шири,
Девојчици у недарце шири —
С руже мирис ту просиље њој,
Када лептир свуд по теби шеће,
Свуда шеће, свуда љуби цвеће.“

„Али бајност брзо своју збаци,
Брзо оду нежни весне знаци,
Чим јесени поплаши их ход;
Озбиљније онда време влада,
Ко ј' што сеј'о, ономе се нада,
Онда зрео сабира се плод.
Али тамо плода бити не ће,
Где не цвета у пролеће цвеће.“

„Па и певцу немој замерити
Што се цвећем у пролеће кити —
Тако ј' боже уредио сам;
Нек с зефиром разноси мирисе,
А с лептиром са цвећем грли се,
Док с' не стиша у груд'ма му плам;
Хоће-л, боже, и да-л му живота —
Јесен носи тек зрелога плода. —"

„А ви, гусле, благо срца мога,
Мили даре сана пролетнога,
Од сад довек верни мени друг!
Чисто чуство будиће ваш гласа,
Света љубав из груди таласа
Разнежиће онтрији вам звук —
А кад злоба нападне вас клета,
Тешите се: Тако ј' овог света!" —

„Тешко ми је, живота ми мога,
Тешко с' мањи са места овога,
Али због'м, ево већ је дан!
Мило место, лино, птице, цвеће,
Заборавит' та срце вас не ће,
Ка' ни онај, чудни, мили сан
Дивног јутра, пролећа милога,
И године и живота мога."

(1849.)

Што се бога кара?

Куд ми мисо по прошлости плива,
К'о да ми се слатко нешто снива!
Дуго време ту свестиљу скривах —
Мајка моја још је била жива.
Кад затутњи по облаци' јека,
Грмљавина чује се далека,
Мајка мене забринута чека,
Њојзи трчим у наручја мека,
Па је питам, да ми каже, стара,
Да ми каже, што се бога кара?

Од то доба доста има лета,
Мајка оде са овога света.
Ал' и сада кад небо поцрни,
Муња севне, облаком загрми,
Мајка ми се пред очима ствара,
Пустом пружа на времена стара.
Ја зажмурим па ми нешто сване,
Ја прогледам, видим мутне дане,
Па изустим: Мајко моја стара,
Не дај боги, да се на ме кара!

Кажу људи у Турака...

(По Лесингу.)

Кажу људи: у Турака
Леших има девојака,
Па до воље и то стоји,
Кол'ко була хоће који, —
Та ја не ћу Србин бити, —
Ја се морам потурчити!

Ово би тек живот био,
Бољег' не бих пожелио,
Бих грлио, бих љубио,
Легеном бих вино пио —
Да, — ал' Турчин не сме пити, —
Не ћу, не ћу Турчин бити!

Балада.

I.

рва ноћца, глухо доба, —
Помрчине густа крила
Поред реке, воде тихе
Двоје младих крије.

Прибежиште ј' ноћна тама,
Нема ноћца тајну чува;
Даву злобе љубави прете,
Душмани се свете.

Ћуте тужни као немн,
Ударци се груди чују,
А потоци суза теку
Све у тиху реку.

„Ој, не свићи никад, дане,
Не растав' ме с драгом!"
Тако драги горко рида,
Тишину прекида.

Драга стиска њега груд'ма:
„Ја преболет' ране не ћу,
Бољи мојој нема лека,
Гроб на мене чека."

„Па зар сутра мораш поћи?
Да т' не видим никад више!
Свет је мени гора пуста
Без твојијех уста!"

Не зна драги тешит' драгу,
Где ће болан тешит' болног!
Небу горе диже очи —
Иск'о би помоћи.

„Та разведри с' небо мало,
Те изиђи блед месече!
Да ја видим на растанку
Последњи пут драгу!" —

II.

Разведри се помрчина густа,
И звездиште показују лица,
Помаче се један облак мали —
Месец се појави.

Ал' из реке нешто проговара:
Доцне, доцне, доцне се појави!
Ко те звао, ој, месече бледи,
Више те не гледи.

Сину месец од куд с' чуше гласи,
Нешто плови по тихи' таласи';
Де засветли, ој, месече, боље,
Да ја видим ко је!

Двоје млади — лице им је бледо . . .
Ал' и мртве стиснуте су руке —
Једна вода једне пирка груди,
Хоће да их буди.

Немој, немој будити их свету,
Кој' не даде да се милуједу, —
Ту ће с' они, без злобе, у реки
Љубити на веки.

Девојка чека драгога.

Ој, у оној тихој води Дунаву
Висока се бела кула огледа,
А са куле лепа мома погледа.
Не погледа у Дунаво дубоко,
Већ у оно плаво небо високо:
„Плаво небо и месече блеђани,
И звездице, по богу ми сестрице,
Јесте-л гдегод драго моје видели,
Сећа ли се драги мене сироте?“

Ал' са неба ситне звезде беседе:
„Буди, момо, сејо наша, весела —
Ти си драгог три године чекала,
Твој ће драги данас бити код тебе;
Донеће ти рузмарина зелена —
Да му мила љуба будеш верена;
А ти њега драгољубом накити —
Па ће тебе навек драги љубити!“

(1860).

Ђачко коло.

Загрлио бих те
Од жеље клете,
Мој бели свете, —
Не могу сам!

Помозите, браћо,
У коло амо
Да се хватамо,
Можемо сви!

Тако само, тако,
Коло се вије,
Срце нам бије,
Кликује жар.

Старовоље гледе,
Па нам се чуде:
Шта чине луде
У колу том!

„Ми пружисмо руке,
Брат брату своме,
Један другоме,
Грлећи свет.“

„Та зар нисте и ви
У доба млада,
Ка' и ми сада
Грлили свет?“

„Зар ће и нас, тужан,
Старост кад дође
Воља да проће
Грљењу том?“

„Држ' се коло, мило,
Не мисли на то,
Сад ти је дато,
Сад грли свет!“

„Грлимо се јаче, —
Не пуштај, друже,
Нек траје што дуже
Кола нам сплет!“

(1851).

Двоја врата.

Рагин тата има двоја врата:
Једна врата од ситна бисера,
Друга врата од сухога злата;
Што су врата од ситна бисера,
Кроз њих тата дику јој нетера,
Што су врата од сухога злата,
Туд се врати још дражи од злата.

По пољу је киша...

По пољу је киша пала
— Киша росуља —
На девојци ништа нема,
Само кошуља...
Танана је кошуљица,
Уподлија бела,
Провиде се бела недра —
— К'о два сунца да су недра
Па су ме занела!
Таиком стазом пође амо:
„Ходи, сунце огрејано,
Ходи, душо, ходи!"

Ал' то стаза брже чула
На лево се обрнула —
У шуму је водя...
Ој, стазице, злобљивице,
Ти остала пуста!
Ну, тако ми вере моје
Стигнуће вас обадвоје,
Јер је шума густа —
А слатка су,
Медена су
Девојачка уста.

(1851.)

Одби се грана.

Недра зора сунце носи —
Милан иде Анку проси;
Невесело сунце седа —
Мајка њему Анке не да.

Ветар, олуја, — одби се грана,
Одби се грана од јоргована,
Ал' ће свенут' до уранка —
За недрагог мора Анка.

Пушка пуче, гле, поруке!
Милан оде у хајдуке,
Звоно звони, плач се чује —
Мајка Анку сахрањује.

(1851.)

Зора руди...

Зора руди
Мајка ћерку буди;

Зора свита,
Мајка ћерку пита:

Кажи, мила,
Шта си мајци снила.

Мајко мила,
Лепо ти сам снила:

Све прстене
И венце зелене;

Ружмарина,
Венчаних хаљина;

Калопера,
Ручнога девера;

Многе сватe
Где нас кући прате;

Мене младу,
Младоженьу Раду.

Сад тумачи
Шта тај санак значи.

Мила мати,
Ти ћеш боље знати —

Да-л се збива
Кад се тако снива?

Дика Јела.

Моја дика није се понела,
Што је лица румена и бела,
Она светли кад идемо с прела,
Њој се чуди околина цела,

А и мени памет је занела,
Па ни за то није се понела,
Већ се дика поносом запела,
Што је вита, а зове се Јела.

Дан.

Кад развије зора крила,
Кад напупи, када гране,
То је твоја мајка мила,
Младо чедо, бели дане!

С ист'а кад се сунце крене
Преко неба путовати,
Благослове видни њене —
Је-л како је добра мати?

Ојач'о си, бели дане,
Гледај добра и зла многа,
Па кад крајње јутро сване
Дођи, дођи за сведока!

Бледи месец светли, ено,
— По ноћи је мирно доба —
То ј' кандило ужежено
Белом дану више гроба.

(1852.)

Знаци с неба.

Шта је оно, што ме буди,
У по ноћи не да спати?
Нешто жеље пуне груди,
Ал' се мис'о залуд труди
Жељу не зна разабрати.

Обиш'о бих страну сваку,
Али срцу мира није —
Срце скаче, срце бије,
У по ноћи густом мраку
Варају га чаролије.

Онда очи горе оду,
Ка плавоме неба своду:
Дајде, небо, лека кажи,
Добро небо, бол ублажи!

А око ми знаке вреба,
Срце ми се усколеба,
Јер одиста знак је с неба:
Да и мени драга треба —
У висини кад појезди
Једна звезда другој звезди!

Глас босански.

Ме ти, што браниш невидним духом
Клонуле, слабе, невине,
Већ ти, што држиш крепосном руком
Мерило правде истине!
Ако т' је заман молитва ова,
Глас рода вал'да није ман,
Он ево иште тол'ко векова
Још само један Видов дан.

Тужан је јаук из околина,
Грозак је одзив гласа тог,
Тврда је мишца српскога сина,
Свете су патње рода мог,
Чудна му мис'о на јави плане,
Чудно га ноћу теши сан;
У зору чека, хоће-л да сване
Још само један Видов дан.

Не иштем снаге, већ само слогу,
Да једном познам, своју коб,
Па ако живет' српски не могу,
Бар да ми поштен остане гроб.
Косово ћути, Ситница јечи
— Гроб зија давно ископан —
Ал' кога чека! — знаће тек рећи
Још један, нови Видов дан.

(1852.)

Откуд се сунце рађа.

Таласʼма сиња мора
Умива се рујна зора;
Умивена, ведра, чиста,
Како сија, како блиста!
А од мора ано ниже
Зелена се гора диже, —
Где се гора с морем дели
Висока се кула бели.
Под небо се врхом вије,
У свом недру бисер крије:
Сухо злато, ружу бајну,
Та девојку звезду сјајну,
А лепоте,
А дивоте,
Којом би се виле беле
Још већма поносле — —
Речима се рећи не да,
За чудо се приповеда.

Љупких птица бројна јата,
Славуј птица умиљата,
Пре негʼ свану бела зора
Лете кули крај прозора;
Час су доле на граништу,
Нешто моле, нешто ишту,
Песма тече, песма сʼ ори,
Алʼ су очи на прозориʼ?
Што у цвећу сласти бира
Сад кроз прозор лептир вири,
А на крилʼма од зефира
Ружични се мирис шири, —
Алʼ од куле даље не ће
Већ застирку белу њиха,
Главу диже само цвеће
Ка извору чаролија.

Рујна зора ватром гори,
Алʼ тамо су очи сада,
Где застирка доле пада
Беле куле на прозориʼ!
Птице пеју: Ходи! ходи!
Где, с и с т о к а зора зори,
А о д а н д е сʼ сунце роди.

Стаде јато
Умиљато, —
Ветар сʼ чува
Да не духа, —
Жубор неста, —
Ромон преста —
Цвет ни дише,
Ни мирише,
Главу клони,
Сузе рони, —
Сташе песме . . .
Славуј не сме,
Не умије
Да излије
Са лепоте,
Са дивоте,
Осећања слатка своја —
Престаʼ и ти, песмо моја!

(1852.)

II.

Доста пута...

Доста пута спрам месеца,
Расете ме бледи зраци,
Нехотице скочим, нагнем,
Ходам, шећем по сокаци'.

Срце трепти, да полети —
Ал' га јади неки стисли,
Чудни неки осећаји,
Миле жеље, бујне мисли.

„Кол'ко ј' сада милих, драгих
Украј срца једно другом,
Уживајућ' кратке сласти
На живота путу дугом!"

„Што зашушти, зажубори,
Мислим лахор да лахори —
То су сами слатки ваји,
Заслађени уздисаји."

„Ој, по ноћи, слатка тајно!
Покривено доба свето!
У теби је све што-но је
Небу, рају преотето..."

Док ми мис'о тако блуди,
Ту и зора већ заруди,
Љубавнике многе крече,
Да их сунце не затече;

Па кад мене самца спази,
Онда ми је истом жао, —
Можда зора сада мисли
Да ја не бих љубит' знао.

Како бива.

Испио сам чашу вина,
Испио сам другу, трећу;
Браћа вele: Де још једну!
А ја не знам каз'ти не ћу.

Испио сам пету, шесту,
Па и седмој дођох на дно, —
Онда ме је заболело
Срце моје, давно јадно.

Уздах'но сам два три пута
Уз чашицу уз девету, —
Гонда дрекнух: Дајде вина
Кол'ко га је год на свету!

Наше царство.

Имам једну светлу круну,
Сјајну круну сребра чиста,
Рубин камен до рубина
У њојзи се дивно блиста.

Та не једну, много круна,
Толʼко имам колʼко желим,
Па кад миле стечем госте
Круне моје с њима делим.

Код толико много круна
Мировати не можемо,
Већ од тешког од господства
Сваки час се крунишемо.

А кад дође близу мете
Круњама се радујемо,
Верујеш ли, болан свете,
Царујемо, богујемо!

Тако царство у слободи
Само јʼ једно овог света,
Овде памет срцу годи,
А дволичје ту не смета.

И ви бисте за нас били
Кєји год сте погодили,
Да јʼ та круна чаша пуна,
Не рубином, него вином.

Кад сам још̀те . . .

Кад сам још̀те тако мален био,
Да сам с јањци' грлити се мог'о,
Слушао сам, ил' можда сам снио,
Слатке бајке, много, много, много!

О вилама, о вилски' састанци',
О Сунари — о сунчевој мајци,
О змајеви' у буковој чести,
О Зипјанци — змијиној невести.

О песмама Равијојле виле,
О ружама, што су моме биле,
О тамјану, што гори у рају,
О анђелском тоцлом загрљају.

Дете било, дете запамтило,
Срце му се тајном напунило,
Напунило невиђеним цветом,
Препунило вилинским светом.

Ој, девојко, безазленко, храно,
Јеси-л жељна видет' чаролије,
Загрли ме, пољуби ме само,
Пусти срце нек на срцу бије!

Загрљаји кључи су недара,
Полуцима срце се отвара,
Вилске чете из срца излете,
Небо дише да свет замирише.

Ој, не дрхћи, јање моје мало,
Зар не видиш, да нас виле бране,
Не румени сунце огрејано,
Ај, не бледи, мој пребели дане!

Дете, злато, где научи тако,
Где научи тако љубит' јако, —
Стопићу се, згорећу, умрећу, —
Љуби, душо, не ћу, не ћу, не ћу! . .

Клетве.

Час бих тебе клео,
Што си тако лепа,
А час мајку моју,
Што ж' не роди слепа!
Ал' на обе клетве
Моје с' срце цепа.

Под прозором.

Небо је тако ведро,
Поноћ је тако тиха,
Ал' моје срце није —
Жеља ми жељу вија.

Док једна бурно лети,
Да ми те из сна буди,
Већ друга тихо љуби
Премиле твоје груди.

Сад нежна твоја душа
Милине дивне сања —
А има-л лепша санка
Од топла миловања!

О, сиђи, драга, сиђи,
Топла те љубав чека,
Поноћ је тако тиха!
— Трава је тако мека!

Да нас од света скрије,
Бледи ће месец заћи, —
Ал' ја ћу и у мраку
Усталица твоја наћи.

Једна цура . . .

Једна цура мала
Пољубац ми дала,
А што га је дала
Кад се покајала;
За пољубац један
Песму је искала.

Кад си песму хтела
Што си ми отела
Срце из недара,
Које песме ствара,
Зоро моја бела!

(1867.)

У место срца...

У место срца гуја,
У место душе бес,
У оку дивљи пламен,
У руци самокрес.

На челу тешки облак,
На устнам' тежи смех,
У смеху црна клетва,
У клетви црњи грех;

Ни жеља, нити нада,
Да камо-л крености, —
Ни страшћу ниси човек —
Па шта ћеш са мном ти?!

Тебе је пак'о зач'о
И бацио на смет
У свом најљућем гњеву
На бога и на свет.

А мржња те је нашла
Где с' вијеш као црв,
Надојила те крвљу —
Отровала ти крв.

Твоје су црне мисли
Паклена огња дим; —
Ја не знам како, зашто, —
А скроз те провидим!

Па што ми не даш мира,
Већ продреш у мој сан,
Пробудиш ме, па пратиш,
И гониш по вас дан.

Ал' грозна авет махне
На мене руком сад,
Па морам да је слушам,
А нисам слушат' рад.

„Та, лакше мало, лакше,
Отари с чела зној,
Немој се мене плашит',
Рођаче, својче мој!"

„Добро ме гледај, добро —
Ви'ш то би био ти,
Без оног чудотворја,
Без силне љубави."

Опомен' се, опомен' се!

Опомен' се, опомен' се
Слатких дана у љубави,
Ал' растанка часак горки
Заборави, заборави!

Весели се, не брини се,
Небо ти се још плави;
Ал' да мене терет дави
Заборави, заборави!

Опомен' се, да си некад
Небо била мојих груди,
А да си ми пак'о сада
Заборави — срећна буди!

Земља и небо.

Ти познајеш небо
Кол'ко си га сниv'о,
А познајеш земљу
Кол'ко си ужив'о.

Можда и јест небо
Само да га сниваш,
Ал' земља је, веруј,
Да на њој уживаш.

На гробу хафисовом.

Пакуц'о се чаша, напев'о песама,
Напио се раја са медних усана,
Где је наш'о сласти, ту јој није прашт'о —
Сад гори-л му душа — барем знаде зашто.

Тајна љубав.

Уздахнула девојка,
Уздахнуо и ја,
Уздисаји, њен и мој,
Један другог вија.

Летели су пролећем,
По цветов'ма свима,
Зумбул трену на оба
У себека прима.

Славујак се напио
Из чаше зумбула,
Лин'о песму из срца,
Зора га је чула.

Чула га је девојка,
Чуо сам га и ја,
Опет уздах, њен и мој,
Један другог вија.

Зна се место избрано
Наших уздисаја,
Откуд славуј сваку ноћ
Срдашце напаја.

А у јутру пева нам,
Ми слушамо немо,
На све боље и боље
Песму разумемо.

О, зумбуле, зумбуле!
О, ти зоро сјајна,
О, пролеће, пролеће,
О, љубави тајна!

У сватовима.

Седо сунце, стигло вече,
Месечина мека;
А весеље бујно тече
К'о голема река.

По тој реци од милина
Сриче наше плови;
Е, тако је од старина
У српски' сватови'!

Нису свати уморени
Путем ни дальином,
Већ сви лепо искићени
Ружмарином, вином;

Младожења смелим оком,
Хитро-лаким гредом!
А невеста тихим кроком,
Стидљивим погледом.

Устај, куме, поноћ ова
Не милује венце!
Укради се од сватова
Да сведеш младенце.

Дрхћу груди, гори лице
Доведеном злату —
„Не стиди се, невестице,
Мрак је у вајату!“

Вино тече, песма тече,
Коло се окреће!
Дика ј' наша поред чаша
Слушати гајдаша.

Коло с' вије и колеба,
Цупка нога сама —
„Ситне звезде с ведра неба
Поиграјте с нама!“

Не би звезде биле споре
Играт' по висина',
Кад би било тамо горе
Ев'аких милина.

Па још песма кад захори
Из толизо груди,
Није можно било зори
Да се не пробуди.

Зора нам је пробудила
Младожењу с младом,
Свекрва их испустила
Из вајата крадом.

„Сад медљану дај ракију!“ —
Младенци донесше —
„Добру срећу!“ свати пију,
Пију па се смеше.

(1857.)

Две руке.

Ја што су нам до две руке?
Ваша крпотост тако збори:
Једна ти је да се крстиш,
Другом после роби, мори!

Хај, та дрпкче Хафис учи,
Тај безбожник неумрли:
Једном, вели, пехар држи,
Другом само драгу грли!

(1857.)

Дружина.

Једно вече, у пролеће,
Рујно вино мени рече:
„Хајде да се побратимо! —
Да се с водом и са свима,
Жалоснима, воденима,
За навеки завадимо!
Подигнимо нову гарду,
Ружу мет'мо за кокарду!"
Чула ружа ове речи,
Диже главу, говорећи:
„Ево мене, ја сам ваша!"
Па за мало још из лука
Задобисмо једног друга
У наручја братска наша.

Од како сам — што бих крио! —
С 'вакима се побратио,
Душа ми се разиграла,
Срећа ми је пропевала; —
Из млађахног срца чесме
Потекоше нове песме;
Па у њима нема сада,
Што се вину не допада,
А са вином што се дружи
Све царује, ништ' не служи,
Све је вито, змајевито,
Пламенито и честито!
За то више моје песме
Покудити нико не сме,
Јер су све из срца пале
И крвљу пламен протрчале;
Све их прво ружа чује,
А славуј их рецензује.

Тумачење сна.

Снивао сам ведро небо,
Под њиме су руже цвале,
А румених поврх ружа
Две су звезде трепетале.
Једну грану од корала,
Што је анђ'о божји сков'о,
А под њоме разапето
Десно крило лабудово.
Снивао сам сву красоту
Изобиља разливену —
Ал' најниже видео сам
Једну леду, голу стену.

Овај санак, чудан санак,
Често ми се 'вако сања,
На кад бели грапс данак
Остави ми туговања.

Јер су звезде — очи њене,
Ведро ј' небо — њено чело,
Руже беле и румене —
То је лице превесело.
Корал-грана — уста значи,
Што-по ј' анђ'о божји сков'о,
Најлакше се протумачи
Десно крило лабудово.
Али, болан, ти шта значиш,
Непогодна гола стено?
Чини ми се, чини ми се,
То ће бити — срце њено.

Чашо моја, чашо . . .

Чашо моја, чашо,
Пуна рујног вина,
Огледало румено
Бледога ми лица!

На бледилу пише
Хладан позив гроба, —
Ти ме желиш преварит',
Да још није доба.

Хај, слатко је мрети,
Ал' у лутом боју,
За слободу, за име,
За народност своју!

Та ми мис'о само
Три живота даде, —
Сва три лете, кој' лепше
Погинути знаде.

Јунак до јунака
Гази поље равно;
Мајка, деца прате их:
„Борите се славно!"

Бритка ђорда сева,
Крв се на крв спрема —
„Јуриш брате, Србине,
Друге среће нема!"

Па ко бије — бије,
Који сече — сече,
Ко погине — умрети
На постељи не ће!

Нека на њој умре
Ком' је срце гњило,
Мени парче Косова —
Ту би слатко било!

Не нуди ме, чашо,
Пуна стој, па ћути;
А кад паднем, ти ћеш се
По гробу просути.

Кад се сетим.

Кад се сетим, мила душо,
Руменила лица твога,
Тад не пијем друга вина
Него само крвенога.

Ал' када ми на ум дођу,
Дођу твоје црне очи,
Онда крчмар нипт' не ради
Само црно вино точи.

А ја пијем, певам, плачем,
Од жалости, од милина,
Па кад пођем, ја посрнем
Од љубави — и од вина.

А с прозора твоја мајка
Гледа на се осмехива, —
Не смејте се, драга госпо,
Том је ваша ћерка крива.

Времену.

Иде, иде, време иде,
Из груди нам наших краде
Слатке жеље, миле наде,
Добро наше све.

Јури, јури, време јури,
Да у празно ништа доспе,
Ту да жеље, наде проспе,
Добро наше све.

Лети, лети, време лети —
А ја да се с њиме збратим,
Зезајући да га пратим
И кукам за њим!

То не чекај, кукавицо,
Траж' кукавца, с њим се дружи,
Ја сам човек, мени служи —
Служи — док сам жив.

Ако има још на земљи
Једно срце, наћи ћу га,
Па ћу имат' себи друга,
Уживаћу свет.

Има-л само једна цура,
Што је вредна љуба бити,
Мени ће се поверити —
Живећемо свет.

Сад, док пијем, ти стражари,
Макнеш ли се, дан ти славе,
Чашом ћу те посред главе,
Да знаш ко сам ја!

Ал' не бој се, не ћеш дуго!
Ја ћу живет', па умрети,
А ти ми се онда свети,
Онда сам ти роб.

Крст од злата...

Испод врата
Крст од злата
Анка има
На прсима.

Ох, разгрни недра,
Жељу ми утоли —
Срце ми је жељно,
Да се богу моли.

Чудотворна крчмарица.

(По немачкоме.)

Чудотворна крчмарица, — не знам, брате, шта је,
Место добра вина воду нам продаје,
Па из њене руке и вода нам прија,
И стара и млада редом нас опија.

Срце птицом.

а подари каква сила
Срцу моме до два крила,
Де погоди, дико мила,
Каква би то птица била?

То би ор'о
Бити мор'о —
Сунцем би се побратио;
Ал' каткада,
Жељан хлада,
И земљи би долетио,
На ту кад би тебе, мила,
Са каквога вид'о дуба,
Твоја би га јача сила
Прометнула у голуба.

Пакосном свету.

акосни свете, шуго међ створењем,
Саветом бијеш, кад не мо'ш каменьем;
Једовним срцем и језиком псећим
Назови-морале лијеш да се лечим.

Окан' се мене и не греши богу,
Ја таке душе слушати не могу . . .
Ти кад се мучиш, да ме правиш робом,
Слободан летим високо над тобом.

Ти кад ме гдиш, мене песма теши;
Мржњом ме вежеш, мене љубав дреши;
Трезан ме гониш, ја се напит смешим; —
Слатко се смешим, кад велиш да грешим.

Грешим!? — Ал' грешит' сваком не уише,
А моје грехе ако ко и пише,
Анђо долети на их крилма збрише,
— Још сузе рони — што не грешим више.

Јесење вече.

Вече вене, лишће пада,
Славуј с' не чује, —
И што збори, и што ћути,
Тугу тугује.

И сунце је охладнело,
Једва сипа зрак —
Хладна светлост на мом столу
К'о мртав јунак.

И те неста, тмуло вече,
Ја у соби сам,
Ах, како је самовати,
То већ давно знам!

Свећу палим, свећа гори,
К'о да издише,
Вал'да мисли, ја умирем,
Па и она сме.

Узмем пишем, сету гоним,
— Ал' шта ми је то!
О, јесење ово вече,
Ах' си жалосно.

Но можда ће друкче бити,
Ако дочекам,
У 'вој истој можда соби
Не ћу бити сам.

Веселије горукаће
'вака свећица;
Поред мене певукаће
Млада женица.

Два пупољка упоредо,
Ружица и крин,
Цветаће нам у колевци —
Ћерица и син.

Ја ћу љуби песму читат',
Што је пишем сад,
Слатко ћемо смејати се
На садањи јад.

То ће можда тако бити,
А можда и не —
Дивота је што се па то
И помишљат' сме.

Сан.

Снивао сам јарко сунце,
Да је доле с неба пало;
Снивао сам јарко сунце
У мене се стропоштало.

У свој сили, у свој слави
У мене је сунце сјало,
И у мојој, брате, глави,
Ту је сунце сунцовало.

Срце ми се заиграло,
Од милина горео сам,
Из мене је сунце сјало,
Сунце сјало — певао сам.

Ја с' пробудих, сунце греје, —
Погледах га, оно с' смеје . . .
Ево моје главе русе,
Сан тај значи — опиђу се!

Код тебе.

Нема раја, нема пакла,
Нема страшила,
Куда би се душа моја
Летет' плашила.

На бојишту сто живота
Не бих штедео,
Ни на мору срцем клоњо,
Лицем бледео.

Кад бих мор'о чекат' лава
Гладна, рањена,
Стајао бих к'о од леда,
К'о од камена.

Ал' кад пођем твојим крајем,
Врти ми се пут —
А кад дођем близу тебе
Дрхћем као прут.

Љубав.

Недовитих гуја
Јато наклено —
Тиранија, пакост,
Све је мален̂о;
Немоћна је мржња
Свет да подави,
Док је год на њему
Анђ'о љубави.

Где год има које
Срце без зла,
Већ се отров-стрела
К њему подигла, —
Ал' около таких
Рана крвавих
Сам се обавија
Мелем љубави.

Макар да је доста
Леда и мраза,
Сузаних очију,
Бледих образа —
Лед ледује на га
Сунце открива,
И сузе нам суши
Сунце љубави.

О њој сними, лије
Души милоту,
Њезина је сенка
Светлост животу, —
Многоме се мили
Живот убави,
Само јер га вара
Зраком љубави.

За то је признајте,
Дичите се њом;
Крепите се слаби
Са најсилијом!
Цели грешни свете
Не заборави,
Да те само држе
Крила љубави.

(1857).

Неком и неком.

Ти невољан сузе лијеш,
А ја вољан на се сијем;
Ти у тами метанишеш,
Ја под ведрим небом пијем.

Још преда мном књига лежи,
У њој светим слов'ма пише:
Сваки онај паклу тежи,
Ко сувише метаниште.

А ја не ћу, да се сагнем,
Ни с анђел'ма да се мразим,
Већ што чешће чашу нагнем
С отим чешће небо спазим.

Мати, мати...

Мати, мати, што те тишти
У покоју вечитоме?
Често ми се у сну јављаш,
Сузе лијућ' нада мноме!

Ала су ти хладне сузе,
Ал' су т' ледни загрљаји!
Мати, мати, зашто стрепиш, —
Сину своме не затаји!

Ој, утоли, бледа слико,
Не жали ме млада тако,
Та ја имам оца, браћу,
Што ме љубе — бог зна како!

Разведри се, тужна мајко!
Виђи како се слатко смешим;
Илʼ ми кажи шта да чиним,
Да те смирим и утешим.

Ал' ти ћутиш, тужно ћутиш,
Па у срце завирујеш...
Мати, мати, ја сам срећан!
Ал' зашто ми не верујеш?

(1857.)

За пољубац...

За пољубац — један само
Срце сам јој дав'о...
Пољубит' ме није хтела —
Срце ми однела.

Ал' ја живет' с празним грудма
Не могу међ људма;
Па да шта ћу са празнином?
Налићу је вином.

Песник и песме.

ПЕСНИК.

Песме моје, што варате свет,
Певајући срећу и милину,
Певајући љубави и вину —
Песме моје што варате свет?

ПЕСМЕ.

Што ће нама да варамо свет!
Ми варамо тебе сиротана,
Да ти срце не свисне од рана —
Шта ће нама да варамо свет!

ПЕСНИК.

А хоћете-л варати ме верно,
Не ћете-л ме оставити када
У невољи међ хиљаду јада —
Хоћете ли варати ме верно?

ПЕСМЕ.

Устај, живи, бори се, не клони!
Ми смо никле у колевци с тобом, —
А над твојим нестаће нас гробом, —
Устај, живи, бори се не клони!

Невинашце.

Гледи-л, сања-л — осећа ли,
Жели-л чега, жали-л за чим?
Мало чедо, невинашце,
На крноцу миле мајке?
Зна ли, да га љуби мати?
Ох, сласт та је погледати,
Пуцан ти је к'о кап росе
У шареном
Развијеном цвету — —
К'о да нема невоље на свету.

Тиха ноћца, небо ведро,
Месец шеће међ звездама;
Дете прати очи горе,
За очима с' руке дижу;
Ваљда хоће коју звезду,
Иљ' грмечак сјај-месеца!
Не зна искат', ни молити,
Само воли, што се сјаји,
Тим би се он играшкао.
Па се пљска и разбаца, —
Жељу пушта по звездама,

Живо, срећно и безбрижно,
Прву жељу
У првом полету — —
К'о да нема невоље на свету.

Сит је звезда, сит месеца,
Мајка га је надојила,
Па му песмом очи склапа,
Милом песмом санак зове,
Сан му носи сласти нове,
У душу му звезде лије,
Такве, каквих нигде није.
Види мајка заспао је,
Па га спушта у колевку,
Пољуби га, љуљушне га,
Певушка му мило, тихо.
Ох, како му лице жаре,
Заспијајућ' срећом рајском
Мајке гласи и уздаси,
Што анђелци
У санак му плету — —
К'о да нема невоље на свету.

Оној плавојци.

а на земљи има
И раја и неба,
Све што год ми души
Што год срцу треба, —
Плавојчице, лепша
Од анђела свију,
Прочит'о сам јасно
Из твојих очију.

Ох, када би и ти
Из мог бледог лица
Прочитати знала
Некох'ко речица,
Што их срце души,
Душа срцу таји, —
Што дубоко леже
Међу уздисаји!

...Било...

дбили те од мајчиних груди,
Плакао си, па сад више не ћеш; —
Свет се труди, да ти жеље буди,
Пупољак се међ цветов'ма шећеш —
Ходи, чедо, ручице ми пружи,
Протепај ми, како ти је души!
Како ј' цвету на новоме свету,
Новом зраку на златном облаку!
Пружи руку, ходи, мален брајко!
Ал' ти бежиш, па дозивљеш: Мајко! —
Је-л да ј' мило материно крило? —
Ох, тако је то и мени било!

Зора свиће, — први сунца зраци
Плаво небо живим златом рубе;
Певајући освануле ђаци,
Чаше им се у рукама љубе.
Ка'но сунце истоку на врати',
Младе душе пријатељство златн.
Свеже цвеће под росом трепеће,
Око крије сузе најмилије —
Млади брале, куцни с' и са мноме —
Како ти је сад у срцу твоме?
„Срцу ј' мило, к'о да ј' меда пило!"
Ох, тако је то и мени било!

Отворена седмера небеса,
Анђелчићи рајевину точе;
Нит' ко види, нити га потреса,
Само цигло момче и девојче.
Једно другом на груд'за почива,
Једно им се снива и ужива;
Лете чили на пољупца крили',
Широм раја, широм уздисаја.
Пламти, момак — пламен из пламена,
Не боји се злобе ни времена, —
О неверству никад и не снило —
Ох, тако је то и мени било!

По бретов'ма, у поноћи црне,
Витла момак, ветар косе мрси,
Очи му се у звездице стрме,
Пуно ј' небо, пуније му прси.
Соко-душа по србинству блуди,
А песма се отима из груди,
Жељна скору допевати зору,
И слободу своме сужном роду.
Воља мисли починит' чудеса,
Жеља скида звезде са небеса,
Дивни надн осмејкују с' мило —
Ох, тако је то и мени било!

Побри

Стеви В. Каћанском.

рк' се сад добро, миле мој побро,
Јер сам окрен'о дебели крај; —
Је-л тебе за то невање дато,
Да певаш сину: буди ми, пај!
Кад волиш ћутат', што нам показа,
Да ти је 'нако умиљат пој;
То нит' је право, нити је лепо:
Крив си нам свима, побрате мој!
Ако ти с' срећа сада не смеши,
А ти се њојзи у очи смеј!
Зебу-л ти груди код хладних људи,
Певај, па себе, нас и њих греј!

Зар код нас још'те пролећа није,
Ил' још у Фрушку не стиже мај?
Зар сте све вино попили зимус,
Ил' вам отеше пољупца рај!
Зар Србин нема прошлости красне,
За којом песник уздисат' сме,
Уздисај лити у миле песме,
Па тешит' тужне у цриe дне!
А Црна Гора зар те не тишти,
Не боли раје босанске плач! —
Ту пламен-песму певати треба,
Знаш, да с' у пламу окива мач!
Бранко нам трухне у туђој земљи;
Гроб — што је нама свакоме свет,
Зар можеш махнут' без једног цвета,
Ти, кој' би знао сплести му сплет.

Ал' шта ја зборим! Зар сам кад мог'о,
Наручит' звездам' дрикчији сјај!
Зар сам кад ружи могао рећи:
Де, ружо, 'ваки мирис ми дај!
Ко зна шта ј' срце песничких груди,
Шта ј' младе крви слобода,
Не сме му казат': Де навиј срце,
Нек свирне жица та или та!
За то ће ћутат' и донде бират'
Из твоје красне „Ноћнице" сласт,
Док нам не пошљеш насладу нову,
Новог пролећа нов самораст.
Био то листак с бојнога поља,
Румен од крви, од праха црн;
Била то ружа љубавн бујне,
Ил' био светске невоље трн.

Што рекох, рекох; сад буди здраво!
Па само јаду не пуштај мах!
Јади су, брале, страшљиве тице,
Нико их не зна боље нег' ја:
Шта с' и шта бије о моје груди,
Шта и шта пада на живот мој,
Па кад већ мислим сад ћу подлећи,
Младост ми шапне: јуначки стој!
Па ова рана . . . (и ти је трпиш) . . .
— Г'де љубан чекам, бије ме кам;
А ко би са мном делио срце
К'о да га нема . . . тамнује сам.
Ал' ту на земљи, међ' тол'ко јада
Имаде доста и мелема;
Јади су, брале, страшљиве тице,
Ал' ко их плаши боље нег' ја.

Ја да сам плак'о, кол'ко сам мог'о,
Давно бих, млађан, пошао слеп;
Ал' док су очи казат' ћу моћи:
Ој, ружни свете, опет си леп!
Лепо је вече, славуј и песма,
Вино и мома, звезда и цвет, —
Тим се ја сладим, око тог радим,
— И тако скоро пропада свет.

(1857.)

Шта је поезија?

(По немачком.)

Питао сам сунце иста
Кад дивотним зраком сија:
Кажи, шта је поезија?
Сунце поче лепше сјати,
Лепше зраке просипати,
На поносно горе хита
— Ал' не рече, што га питах.

Питао сам звезде миле
— Баш је била поноћ тиха —
Кажте, шта је поезија?
Затрепташе звезде чило,
К'о да им је мило било;
Звезде сјаше све до зоре,
— Ал' питачу не говоре.

Питао сам силно море
Кад га бура бичем вија:
Кажи, шта је поезија?
Посукташе вали лути,
Белом пеном обасути,
Видео сам призор цео,
— Али не чух, што сам хтео.

Питао сам гору чарну,
Гору пуну чаролија:
Реци, шта је поезија?
Гране шуште шумом тајним,
Птице поје гласом бајним,
Ту ја срцу нађох лека,
— Ал' одговор не дочеках.

Питао сам поток бистри
Кад га месец обасија:
Кажи, шта је поезија?
Жуборећи дивно, тихо
Долом тече поток мио,
К'о сребрна жива стаза,
— Ал' што питах, то не каза.

Питао сам милу ружу,
Кад ме мирис њен опија:
Реци, шта је поезија?
Порумени круна цвећа,
Невестица прамалећа,
Занесе ме мирис неми,
— Ал' одговор не даде ми.

Питао сам прижељкана
Кад најслађи глас извија:
Кажи, шта је поезија?
Славуј птица, цар у лугу,
Пева срећу, пева тугу,
Пева слатко, пева мило,
— Ал' што питах, заман било.

Питао сам рујно вино,
Кад ми срце миљем њиха:
Реци, шта је поезија?
Вино баца искре сјајне,
Открива ми дивне тајне,
Срце крепи, вољу златн,
— Ал' ми ништа не отврати.

Ја запитах драгу своју,
Драга ми је најмилија:
Реци, шта је поезија?
Примакла се уста к устн',
На недра ми главу спусти;
Ту бејасмо двоје сами,
— Ал' одговор не измамих.

И кад сам их све већ пит'о,
А одговор нисам чуо,
Само ми се одгонену —
И жељом сам одахнуо.
Жели-л још'те когод знати,
Нека пита, знаће и то;
Не ће знати што је чуо,
Знаће за то што је пит'о.

Старац.

Грхће старац као на гробљу
Прекрхана, суха грана,
Памти својих сто година
К'о стотину љутих рана.

Одмара се на гробови'
Својих сина и унука,
Гази пепо своје браће,
Без жалости и без мука.

Не моли се никад богу,
Јер молитва вером дише,
У њем' вера к'о и љубав
Одавно се истрошише.

Њега нико не ражали,
Нит' ког треба да та теши;
Одавно је као старац
Нити плаче нит' се смеши.

Док је још'те им'о жеља,
Само ј' смрти жељан био,
А већ сада — камен сиви —
И жеље је изгубио.

Руке дрхћу, тело зебе,
За њег' нема сунца врела;
Очи тамне, очи слепе,
За њих нема света бела.

Све му ледно, све му хладно,
Све му мрклo, све му тамно —
Кад прекрсти руке, мисли,
Да ј' у гробу већ одавно.

Блажена смрт.

(*Уланд.*)

Љубав ми душу храни,
И мртав падох ја, —
И сахрањен сам био
У њена наручја.

А васкрсну ме брзо
Њен топли уздисај,
Ја спазих очи њене —
И нађох рај.

Кад ме твоје . . .

(Хајне.)

Кад ме твоје плаве очи
Безазлено гледају,
Као санак да ме смете,
А речи ми нестају.

Мислећ' на те плаве очи
Дух ми вечност пробани,
И језеро плавих мисли
Срце моје поплави.

Растанак.

(Преведено.)

Та не боли цвеће
Кад са гране пане,
Већ на тужној грани
Остану тек ране.
Цветак ветрић носи лéта веселога —
Због ом чедо моје, срце срца мога!

Не умире поток
Кад отече даље,
Већ корито тужно
Суши се и таје.
Поточић ће наћи лепше перивоје —
Због ом душо моја, због ом чедо моје!

Кад одлети птица,
У висину с' вине,
Али тужно гњездо
У самоћи гине.
Тица у висини вечну љубав пое —
Због ом душо моја, због ом чедо моје!

Не угине сунце
Кад за брдо седне,
Ал' у црном мраку
Нас остави бедне.
Зрака себи свуда топли дочек ствара —
Због ом чедо моје, срце из недара!

Откинути цвете,
Поточе неверни,
Одлетела птицо,
Зраче мој бисерни,
Тужног мог живота ти једино благо,
Због ом, моја душо, због ом чедо драго!

Метаморфозе.

(По немачком.)

Тек што сазре на чокоту,
Ал' га ево у буре,
Тек постоји у бурету,
Ево га у чутуре.

У чутури једва мирне —
У грло се улива,
Кроз крв прође, срце дирне,
На у душу улива.

Сад по души чуда прави,
Сад се у реч претвори,
Из речи се песма стави:
„Многа љета!“ захори.

Песма с' хори, глас се диже,
Узвитла се кроз облак,
Чак до јарког сунца стиже —
Ту се створи сунчев зрак.

Пак се враћа Фрушкој гори —
У њој опет грожђе зре —
Хајд' у бербу, јер се створи
Вино — што-но би и пре.

Из њега ће увек бити
Ка' што песма рече сад —
Само да га хоће пити
Слободнија унучад!...

Радост и невоља.

(Хвјне.)

Заклем шта је радост, — знаш-ли?
То је џура, блудна соја,
Пољуби те једном, двап ли,
А већ шири крила своја,
— П' онда збогом, дико моја!

А невоља ј' баба дерна,
Где западне ту остане,
Куне ти се, да ти ј' верна,
Загрли те, мој брајане,
На те љуби на тенане.

Благодарениje једног епикурејца.

(Бермиске.)

Нта би од тебе коварни свете —
Вењем те куну и свете чете,*)
Само моја душа молитве чита,
Ал' штедећ' брижно свог апетита,
Тек после ручка постајем вољан,
И по напитку тек богомољан, —
Искрева ј' молба с пуног астала, —
Ох, добар си, боже, теби хвала,
Хвала ти, боже, хвала, хвала, хвала!

Мом коњи чудне навике годе,
Не пије никад вина без воде,
Види ли само шампањца права,
Таки се тужи, боли га глава.
А ја ти седим крај чаше моје,
На гуцкам вино у здравље своје,
Божја ј' доброта мени га дала,
Ох, добар си, боже, теби хвала,
Хвала ти, боже, хвала, хвала, хвала!

А Жан све стрепи рад своје љубе,
Ништ' му не прија, муке га губе.
Пођем ли куда, — да луда брата! —
Он ти закључа обоја врата;
Брава је јака, жену му чува,
Ал' чудан ветар кроз прозор духа. —
Теши се, Жане, можда је шала —
Ох, добар си, боже, теби хвала,
Хвала ти, боже, хвала, хвала, хвала!

* Калуђери.

Ономад неко, загрејан вином,
Ноћ прон'о с неком хеј-балерином,
Ал' сутра вечем, јадна му мати,
Морали су му доктора звати;
Ја се не бојим ни јачег вина,
Ни девет таких хеј-балерина,
Није-л то срећа, и то не мала,
Ох, добар си боже, теби хвала,
Хвала ти, боже, хвала, хвала, хвала!

Ал' ко се ово међу нас краде,
Нити се смеје, нити пева' знаде,
Високоучен жели се звати,
А свуд га сумор, зловоља прати,
Ваљ'да му госа не даде зоби,
Па сада свету слободном злоби.
Торњај се, слуто, од мог астала,
Ох, добар си боже, теби хвала,
Хвала ти, боже, хвала, хвала, хвала!

Јадни људи, чим се поносите!

(По Петефију.)

Горде срце, малоумља кћери,
О човече, најсмешнија звери!
Мали људи дигли главе горе,
Нос им готов небо да заоре,
Исмевајућ' кроз множину хите —
Јадни људи, чим се поносите! . . .

Шта ћеш краће од тренутка наћи?
Људи, браћо, ваш је живот краћи!
Време лети на крвли' све бржи',
Једном руком крзницу вам држи,
Другом покров — зар га не видите? —
Јадни људи, чим се поносите! . . .

А шта можеш за тренутак створит'?
Круне скидат'? Народе покорит'?!
— Ко је јунак не да на се ланце,
А покорит' слабце и кукавце
Чудне славе, — све да првените! —
Јадни људи, чим се поносите! . . .

Могбудеш ли и славе отети,
Невер-слава с тобом ће умрети;
Из' к'о псето на гробу те чека
Чувајућ' те два три худа века,
После скапа те изневери те —
Јадни људи, чим се поносите! . . .

Где ћеш име да ти људи хране,
Кад цео народ временом пропане?
— Ту где живиш било негда море,
А што ј' било опет бити море;
Та пропаће све истогод видите —
Јадни људи, чим се поносите! . . .

(1857.)

Сух лист.

(По Ленау-у.)

Тихи ветар тихо проће —
А кроз прозор мени доће
Један листак осушени,
Ох, познајем писмо њено,
— Ово писмо отворено.
Ти, ој смрти, шаљеш мени
Бледо писмо смрти бледе,
Да те очи моје гледе. —
Оди писма међу њена,
Која су ми мелем дала,
Док још боља беше мала,
Млада моја у времена.

Међу стара међем ово
Мало писмо, писмо ново,
Смрт у коме мени јавља,
Да за рану моју лека,
Да покоја за менека,
У свом крилу она справљ̀а.

Луда епилогиште.

(По Гету.)

Обављ̀о сам добра дела у тишини,
Хвалили ме нисте, па тол'ко и чини;
И ја гледам дела и светла и тамна,
Мислећ': све ће време лепо да изравна.
Кад ми лудом послу вашу хвалу дате,
Тад се смејем, као да ме голицате.
Кад допаднем грдње за врлине неке,
Не чудим се ни том, нити дижем дреке.
Кад ме какав силни великаш пролема,
То за шалу примим, јер му суда нема.
Ал' ако смо равни, па ми мира не да,
Исплатим га својски, па нек приповеда.
Кад ми срећа годи, велика, ил' мала,
Тад весео певам, буди богу хвала!
Допаднем ли беде, допаднем ли ваја,
Тад у себи мислим, биће и том краја.
Кад се лети зимом од тешке врућине,
Ја не вичем таки: Уф, та камо зиме!
А кад зима стегне, не ћу да се ваљкам,
Згода ми се дала, седнем, па се саљкам.
Ма ја куда пош'о, ил' ма лег'о спати,
Небо не ће пасти, сунце не ће стати.
Ил' ја песму пев'о, ил' с' у прса грух'о,
Мокро оста мокро, сухо оста сухо.
И слуга и госа често с' изједначе —
Оба с' пред ноћ свлаче, у јутру облаче.
Морају једнако и спават' и бдити,
Љубити и ирват', и јести и пити.

Тако луда вели — тако и ти удри,
И сви други, који желе бити мудри.

Злато вели човеку:

(По Јовану.)

Ти си на земљи господар,
Свако те зна,
А ја сам мртвац под земљом,
Ништави, прли прах,
Нит' мене когод поштује,
Нит' моје лице сја,
У земљи нема разлике,
У гробу прах је прах.

Ти ћеш ме крепут' из земље,
Из мога мирног сна,
И дићи ћеш ме на земљу,
И ту ћу владат' ја.
А ти ћеш лећи под земљу,
На моје место, да,
И бићеш једнак другима,
Ништави, прли прах.

Гледајућ' боно даљну даљину....

(Золтан Балог.)

Гледајућ' боно даљну даљину
Запречи магла оку ми лет,
Оку се смрче, ал' души сину
Чистијих душа сјајнији свет.

И, гле, кроз душе светлост највећа
Разасу зраке господства свог,
Обасја мене — душа ми с' сећа —
Па тихо шапну: — Ово је бог!

Осмехом благим он тихо збори:
„Сине, шта желиш за доба свог?
Најчистијим чуством срце ти гори,
За то си вредан дара ма ког."

„Треба-л ти славе?" и тек изусти
Спаде на мене лаворa сплет,
Јато анђела доле се спусти,
Да мојом славом испуни свет.

Ја скидох лавор себи са главе,
Анђеле пустих нек лете с њим...
А што ће мени те таште славе,
Има ко већма жедни за тим!

„Хоћеш ли одзив љубави твоје?
Даћу ти женско што љубит' зна."
Ја гленух десно — крај мене ко је? —
Најлепша мома, најмилија.

Жарко ме гледи — камен би плам'о —
Ма не устрели срца мог,
Руком сам махн'о — груд'ма уздахн'о —
„Иди, ох, иди!" — рече јој бог.

„Можда би блага? — нека ти буде!"
И већ ме засу богатства сјај.
Не требам, боже, те златне груде,
Не требам ништа — ништ' ми не дај!

Још узми нешто што си ми дао,
(Срећан би био да нема тог)
Спомену црну прошлости горке —
Тај терет скини с' живота мог...

Страшно вече.

Ух, ала је страшно вече,
Нека страва зраком мили,
К'о да су се сви гробови
Од векова отворили.

К'о да ј' сирава целог света
Наумила ноћас стати,
И сунце се чисто боји
На земљу нам погледати.

Није шала бојно поље,
Смрт и живот где се вија,
Ал' данас сам осетио
Да ј' тишина најстрашнија.

Да је сваки дан овакi,
Слутња би ме уморила,
Ил' ако сам од ње јачи
Памет би ме оставила.

Увелак.

(Пушкин.)

Превртући прашну књигу нађох
Сух увелак, заборављен ту,
И, где, чудна, необична машта
Испуни ми душу моју сву!

Где је, кад је, колико је цвао?
Ког пролећа? — Где је онај врт?
Је-л га страна, ил' позната рука
Узабрала? — Шта му значи сирт?

За шт' је онде? Какав ли је спомен?
Да ли тужног од растанка ког?
Ил' састанка — часа злаћаног? —
Ил' је с гроба? — Сам би знао бог!

Да л он живи? — Да-ли она живи? —
Куд ли их је забацио свет? . . .
Ил' су већем увенули давно,
К'о увелак — овај сухи цвет? —

Снегу.

(Милер.)

Моја ј' суза много пута
У снежани пала дол,
Снег је прима, жедно гута,
Моју сузу — врели бол.

А кад сине пламалење
И задахне дол и брег,
И процвета прво цвеће,
И почне се топит' снег —

Снеже на тој голој стени,
Ти познајеш моју жуд,
За мојом се сузом крени,
Све потоком у кривуд!

Проћи ћете многа села,
Путујући ноћ и дан —
Где прекипи суза врела,
Ту је моје драге стан.

Шта је љубав?

(Петефи.)

Петропири, виљарице,
Блебетани свете —
Ви нове појете,
А молим вас лепо,
Не сипајте слепо
Ваш уздисај губави,
Не певајте удиљ
Све о љубави!
Знате-л на чем' расте,
Чија ли је Ђерка,
Каква ли је зверка
Љубав та?
Знате да!

Јер буњкулиш прави,
Што у крњем лонцу,
У тој вашој глави,
Варите, кувате,
Па га сузом посолите,
Уздисајем запражите,
Крвављењем зачините,
Јаукањем задимите,
То још љубав није —
Та свет вам се смије.

Почекајте мало, голуждрави тићи,
— Или славујићи —
Док будете већи,
Да можете рећи,
Шта је љубав права,
Која ли јој слава.

Годинама носити у телу
Љуте сунце стрелу,
Из крви нам најврелије
Стварат' себи наде,
Само за то, да се змије
У њојзи насаде,
Ил' да умре над,
А ти да си рад,
И да весео греш,
Што га у свом срцу
Сахранити смеш...
Тако данас, тако сутра,
Сваке ноћи, сваког јутра
Слушат' опадања,
Па се борит' са гдобом
Пакости и злобом,
И трпети све увреде црне,
А у голо срце дочекати трне,
Којим од дан на дан
На тебе пасрне,
И не хтети, а не смети
Ни помислит' о освети,
Јер тај што ти срце пара
И јаму ти копа клету
Драгој ти је све на свету;
Па узет' девојку,
Своје миловање,
Дати за њу сву слободу,
Једино имање,
И окове метнут' на се,
У окови знојити се,
И крваво мучити се,
А за кору хлеба,
И што жени и што деци
Најнужније треба;
Па ако је жена чудна и злоћудна,
Не жалити муке, не жалити труда,
Говети јој људи триста пути на дан —
Јер већ ако један живот
Мора бити јадан,
Нек не буде њезин
Нека буде твој...
Јесте, то је љубав,
Голубане мој!

Зимовник у Дебрецину.

(Петефи.)

Дебрецине, Дебрецине,
Кад се тебе сетим,
Сав ме терет мине,
У теби сам много
Патио и страд'о,
Али опет за то
Сећам те се радо.

Стара бака писам,
Завет'ован писам,
Па опет сам доста
Претрпео поста.
Срећа, што су зуби
Човечи коштани,
Гвоздени — не вали,
Да би зарђали.

П' онда у по зиме
С јаким мећавама,
Ни трага од дрва,
А вестала слама;
Што је мало било,
Давно сам потор'о,
Па у ледној соби
Спавати сам мор'о.

Залуд сам огрт'о
Јапунце издрто,
Повуци, натежи,
К'о Циган у мрежи,
Тешећи се јадно:
Тек је с поља хладно!

Најлепше је ово;
Кад сам песме ков'о,
При свакојаки врсти
Смрзну ми се прсти.
Тад се луле латим,
Пак је обухватим, —
Пушим — све се давим —
Док прсте откравим.

Ал' ја сам се тиме
Утешити знао,
Што сам већ и горих
Невоља имао. (1858.)

Мисао.

Лети, лети,
Мисао лети,
А на чили'
Брзи' крили'; —
Сад је птица,
Сиви соко,
Смело срце, —
Бистро око —
Залети се
У даљину,
У слободу,
У милину,
Кроз бојеве
Међ јунаке, —
П' онда опет
У облаке.

Сад је опет
Лабуд бео,
Нем, узвишен,
Невесео;
На језеру
Свих времена,
На површју
Свих промена,
На високо

Главу носи,
Охоли се
И поноси.

Сад је ор'о
Сунцу лети,
Више сунца
Вишој мети,
Куд га гони
Жеља прека, —
Иза света,
Иза века,
Да погледа
С тог гледишта,
Има-л тамо
Што — ил' ништа.

Сад је сова,
Мраком, ноћом,
Побраћена
Са самоћом,
Дуги су јој
Часи брзи —
Гледа у свет,
Па га мрзи.

А шта ј' сада? —
Мала птица,
Чиста, бела
Голубица;
На грудима
Драге моме
Гуче, плаче,
Игра с' њоме, —
На уснама,
На руменим,
Шапће нешто
С срцем њеним.

Врачаре.

(Дауиер.)

Чудно врача стара бака:
Кишу скида из облака,
Погледима гује мори,
Од пепела брашно створи.
Чудно врачаш, мајко, ти, —
Ал' чудније твоја кћи!

Она седе старце млади,
Од паметних луде гради,
Кудгод иде оком сади,
И у старе и у младе,
Бол на боле, јад на јаде.

(1858.)

Мој позив.

(Беранже.)

Ја падох на ту земљу
Слаб, маленъ, остављен;
А маленъ често буде
Гњечен и погажен.
Почех се жалит' богу,
Да ми је врло зло,
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Кочије златне јуре
Прскајућ' блато на ме;
Ох, шта ја и шта патим
Од како себе знам!
Зашто се мени крати,
Што има макар ко?
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Празан ми трбух шапну:
Брини, се море, брин',
Пак и ја нођох тражит'
Малешан какав чин.
— Слободо, ја те љубим,
Ал' само дај ми што!
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Љубав је мени многи
Измелемала јад;
Ал' то је било негда —
Љубави, где си сад?

У старо моје доба
Ко ће ме тешит', ко?
А бог ми рече: Певај,
Ти земска слабото!

Са неба и од бога
Послан је мени пој,
А кога њим веселим,
Сваки је пријан мој;
На за то, песмо, гласно,
Несташно, весело —
Бог ми је рек'о: Певај,
Ти земска слабото! (1858.)

Светлост!

(По Петефију.)

Мрачна су окна,
Ал' тињају жишци,
И ноћ је мрачна,
Ал' светлају звезде.
Мрачне су наше груди,
А сред овог мрака
Ни жишка,
Ни звезде,
Ни најтањег зрака.
Кукавно умље
Што га у нас мет'ли
Мисли да светли!
Води нас дакле луч ако си прави,
Повед' нас само један корак даље!
Не ћу те молит'
Да просветлиш покров
Онога света,
Куд вечност одлеће.
Ја те не питам: Шта ће бит' од мене?
Само ми кажи, што сам и за што сам?...
Рађа-л се човек само ради себе,
Кад је по себи неки мали свет?
Или је прстен оног ланца жива,
Што-но га човек човештвом назива.
Треба-л да својој срећи песму појим,
Или да плачем с тужним друштвом мојим.
Кол'ко их беше,
Што из туђа срца
На своју корист исисаше крви
— Па камо казни, да их грозно смрви!
Кол'ко их беше,
Што за брата свога,
Пролише крвцу —
Добро даше све,
— Па не би никог да награди то!
Ал' све је једно,
Јер ко има силе,
Да буде жртва,
К'о што с' многе биле,
Тај није слуга,
Нит' он иште плате,
Њему је плата,
Што је гин'о за те,
Па је-л му жртва уродила плодом,
За тим он пита, а не за животом.
Чини-л добра свету,
Ко с' жртвује за њ'га,
Мисли ли сунце да нам скоро сине
За које честит бори се и гине,
Ал' коме увек на пут стоји злоба, —

Општег блаженства оно сјајно доба?
Ал' баш да питам,
Шта је то блаженство?
Један га овде,
Други тражи онде,
Сваки га другде тражити је свик'о;
Ил' зар га досад није нађ'о нико?
Дивота она —
Срећа милиона,
Можда ј' тек зрачак оног новог сунца,
Што још'те ниско под обзором чами,
Ал' ће се родит', —
Да нам мрак растами.
Бар да је тако!
Бар да има цели
Свет овај што га ви зовете „бели"!
Бар да се диже
Својој мети ближе,
Док се не дигне,
Док је не стигне.
Ал' ако смо нешто,
К'о дрво што цвета,
Цвета —
Па процвета;
Ал' ако смо нешто
Као бурни вали,
Што се гложе, гложе,
Па се уталоже;
Као камен, што га праћка
У висину прати —
А он с' опет врати;
Као путник што се пење
На највише оно стење,
А кад дође на висину,
Хајде опет у долину,
Па то увек тако траје,
Па то увек тако боли:
Гори, доли; гори, доли . . .
Ао, грозе, ох, страоте!

Ком се још'те нису од ове помисли
У тесним груд'ма осећји стисли,
Тај још није зеб'о;
Тај још не зна, шта је зима,
Шта је језа, шта је гроза.
Према тој помисли
Топли зрак је сунца
Она ледна гуја,
Што нам преко груди
Кроз тело прошли,
Леденећи нам крв, —
Па полети хрло,
Да обмота грло,
Задави нам дах. (1862.)

Њих двоје.

(Хајне.)

Њих се двоје љубило
У највећој страсти, —
Ћутали су; ни једно
Није хтело каз'ти.

Давно су се растали
На два краја света; —
У сну су се грлили,
Много, много лета.

На сневаше, сневаше,
— У сну се ужива —
И не знају да их већ
Давно гроб покрива. (1862.)

Ноћ.

(Петофи.)

Св'те једном
Људи
Прош'о ј' дан, —
Са меким вас
Крил'ма
Чека сан.

Ил' ходајте
Лако,
Лагано,
Да ми нико
Није
Ни дахн'о.

Штујте тугу,
Она ј'
Од бога . . .
Ево ноћце,
Момка
Тужнога.

Што га така
Жалост
Покрива?
У гробу му
Драга
Почива.

Неми јади с'
Немо
Јадају,
Мирно сузе
Земљи
Падају.

Ал', гле, сада
Како с'
Окрену;
Што се, тужан,
Мило
Осмехну?

Подиг'о се
Месец
Из раке —
Бледа душа
Мртве
Девојке.

Састаше се
С горким
Сластима, —
Грлише се
Мучним
Страстима.

Шта беседе
Драги?
О, боже!
То нико ни
Слутит'
Не може.

Не би добро
Било,
Да ко зна, —
То је тајна
Вечна,
Голема.

Бесомучник
Само
Чује њу,
У најљућем
Душе
Лудилу.

И самртник,
Свећом
У руци,
У хладноме
Ноћу —
У муци.

Још се неком
Трећем
Чути да —
Песникў кад
Будан
Засања.

Он разуме
Тајне
Због тог,
Да разуме
У сну
Хоће бог.

Зашт' не пева
Штогод
Од туде? . . .
Заборави
Чим га
Пробуде. (1862.)

У зору.

(По Лонгфелову.)

Ето сред мора ветар нагли:
„С пута! С пута!“ виче магли.

Поред брода звиждеў' збори:
„Диж'те платна, зора зори!“

А кад стиже брегу, вели:
„Устаните, дан се бели!“

А по шуми весо кличе:
„Диж'те зелен барјачиће!“

Иде даље, птице буди:
„Пођте птице, зора руди!“

А по селу петле креће:
„Треба да се кукуреће!“

А по пољу житом тресе:
„Ево сунца, клањајте се!“

На куду се махом пење:
„Звон'те звона на јутрење!“

А на гробљу — ту ј' уздахн'о:
„Ћут'те, спајте — још је рано!“ (1863.)

Благо оном . . .

(Петефи.)

Благо оном, ком је срећа дала
Најпре цвеће, а за цвећем плод —
Да за љубав и за вино живи,
А да умре — погине за род.

Сан.

(Хајне.)

Уморено срце, мозак,
Затворена ока оба,
А на усти' ка' олово —
Тако лежах на дну гроба.

Не знам, да-л сам дуго спао,
Да-л сам давно мира стек'о, —
У једаред, ја се пренух,
На гробу ми куца неко.

„Зар ти, Хајнрих, не ћеш устат'!
Свиће зора вечна дана,
Устали су сви већ мртви,
Сва су срца раздрагана!"

Ја не могу, моје миље,
Угледати зоре лепе;
Знаш од оног горког плача
Очи моје још су слепе.

„Мој Хајнриче, ја ћу т' сљубит'
Са очију црну тмину,
Па ћеш видет' рајску славу
И анђелску величину!"

Не могу ти устат', драга,
Још једнако крвца лије
Из мог срца, где су гризле
Речи твоје, љуте змије.

„Ал' кад драга лако, тихо,
На срце ти руку стави,
Хоће проћи љути болн,
Крв ће да се заустави!"

Залуд, драга, глава ми је
Пробијена, — боли врели —
Та јурн'о сам кроз њу ђуле,
Кад су ми те преотели.

„Ја ћу, драги, косом мојом
Запушити смртне ране, —
Све ће проћи, камо суза
Из драгина ока кане!"

Молила ме тако лепо,
Тако слатко, тако мило,
Хтедох да се дигнем к њојзи,
На ино ми није било.

Тад се ране отворише, —
И из главе и из груди
Посукташе врела крви . . .
Ја се тргох и пробудих. (1866.)

Месечева елегија.

(По Петефију.)

Ја што сам ја месец? Боже, што ме створи,
Да с' највише патим, кад висам најгори!
Боље да сам доле какав шегрт худи,
Него што краљујем целе ноћи туди.
Вол'о б' доле ићи у проз'ачким ритам'
Нег' што с' овде сребрн по висинам' скитам.
Вол'о б' доле шкркат' прах из бурмутица,
Нег' овде мирисе сјајаних звездица.

Ту ме псине виде, свако на ме лаје,
И сваки појета уздисај ми шаље.
Те музике слуте, што с' кревеље срамно,
Што не мичу срцем, већ — ушима само,
Мисле, да у један рог са њима дишем,
Да тугујем с њима, с њима симпатишем.
Лице ми је бледо, али не од бола,
Већ од сама једа с тих песничких лола.
Што се са мном брате, што ме гледе немо,
Што би силом хтели, да се разумемо.
Само каткад дође једна искра бога,
Прави песник, духа чистог, великога,
П' онда слушам песме, оне дивно-лепе,
Срце ми се топи, груди ми застрепе.
Ал' док дође једна така песма света,
Кол'ко морам слушат' бљутава крекета!
Та већ откуд трају те блебетне ћурке?
Ничу као коров, ничу к'о печурке.
Стрепим кад ми на пут кренути се ваља,
Где ћу кол'ко срести тих јадних богаља.
Гле, и тамо једног! Ао, смешне муке!
Како шири, баца, те левчасте руке,
Хоће да их вуре, заслужују казне,
Ваљ'да за то, што су тако увек празне.
Па, где, уздисања, плача и јаука!
Све му пратне жиле набрекле од мука.
Моли ме, да бацим поглед одозгоре
На његову драгу, на њезине дворе.
Хајд', нека ти буде, мој голубе бели!
Гледи'о сам у кућну шећерној ти Пели,
Сад ти се баш сагла, у пећ се увлачи,
Пепео чепрка, рада ј' кромпир пећи;
Сад га је већ нашла: „Вил' у тебе!" рекла,
Јер га је загризла, па с' љуто опекла.
Кромпир о тле баци — сад да видиш чуда,
Јао, како бајно усиама кривуда!
Сад је стаде вриска на песницу стиска,
О, како је лепа, на још повелика,
Достојна п е с и н и ц а такова п е с н и к а!

Ето сам ти рекох, шта ти ради драга,
Ал' сад ми се торњај до стотину врага!

(1872.)

На крај шора.

(По Петефију.)

На крај шора чађава механа,
Трска стрши, глава нечешљана,
Посрнула од тешкога пића,
То је кућа сеоских голића.

Помрчина, цело село спава,
Са тороња поноћ откуцава,
А што куца? Мари ко за сате!
Сати бију, тек да прозанате.

А у крчми „код златна бокала"
Разлежу се гласи од цимбала:
Момчадија, шалај, тера кера,
Крчмарица ј' добра — не замера.

„Амо вина, крчмарице плава,
Из бурета на ком мачак спава!
Нек је старо к'о мој чукун-дека,
А ватрено као — твоја ћерка!"

„Свирај, Циго, свирај разбибриго,
Има браца у кеси новаца,
Ево једна, ево друга банка,
Играћу ти до белога данка."

Ал' ко куца на прозор'ма тако:
„Зар ви, момци, не знате полако!
Терај госте, крчмарице плава,
Мој господин не може да спава!"

„Бре, торњај се до стотину врага,
А господин нек' иде без трага!
Свирај Циго, не ће т' бити жао,
Ма ти сада и кошуљу дао!"

Опет неко кроз прозор се вајка:
„Богом, браћо, болна ми је мајка,
На вас моли, да се утишате,
Стишајте се, ако бога знате!"

Стаде дрека, нико с' не одзива,
Заћутала момчадија жива,
Искапише, не искаше више,
Разлазе се кући шапућући. (1872.)

Баба Јула.

(По Петефију.)

Баба Јула седи на прагу, па кува,
Земља је привлачи, ратос така здравља!
На носу јој јаше наочари грде,
Нешто шије — ваљ'да покров себи справља.
Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим!

Негда јој је сукња пуна била бора,
Сад се боре дигле на лице јој жуто,
А рухо јој виси са мршава тела
К'о да је вилама на њу наденуто.

Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим!

На глави јој зима, попало је иње,
Ил' је снег, што хоће, да заведе баку,
Та чупава коса, како се баруса,
К'о родино гњездо, горе на димњаку.
Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим!

Малене јој очи упале у глави,
Светлости се боје, да их не задави,
Светлуцају мутно, као у облаку,
Тињају к'о жижак у гробноме мраку.
Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим!

Пусте, голе прси пустара је нема,
А под њоме кад'да већ ни срца нема,
— Ал' не ћу јој срцу учинити криво,
Има срца, само не знам, да-л је живо.
Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим!

Младост, дивље момче, раскошне му руке,
Оберучке сипа драгоцено благо,
За њим трчи старост, купи, дере, скида
Свога сина дарe, све оставља наго.
Баба Јуло,
Хеј, кад су вас звали
Сека Јулком, анђелчићем малим! (1872.)

У гори.

(По немачком.)

Не верујеш, што не види око,
Да имаде у горици вила?
Ах, ти нисн заш'о дубоко,
Па ти с' тајна није разавила,
Дубље пођи у тај сутон лепи,
Тихо — стани — дисање притаји, —
Зар не чујеш како лишће стрепи,
К'о да лете меки уздисаји!

То су лаки вилини кораци,
Ту је вила пала из облака,
Ниш' се мичи, ни погледа баци,
Нестаће је кад спази јунака.

Сад зажмури, к'о да света неза —
Пусти души нек у сласти трне —
Осећаш ли к'о да с' вила спрема,
Да те својим плаштом заогрне?

Осећаш ли уздаха дубока? —
По твом лицу косе расплетене? —
Само жмури, не отварај ока,
Осетићеш и пољупце њене.

За то и ја чарну гору тражим,
У њој часе најмилије живим,
Са блазином вилином се снажим,
Очи склопим па се вили дивим.

А кад пренем оком изненада,
Прне брже од најбржих птица,
Не сагледам њена лица млада,
Само одсев алаћаних витица.

Беше-л вила што ме сад целива? —
Или драга? — Сад ни једне неза —
Обадвоје у једно се слива, —
И ја невам њима обадвема.

Где си за толико?

(По немачком.)

Играју се деца, друштво им је мило,
Време ј' њи дома, — дете с' закаснило;
А на дому мајка диже га на крило:
„Материна дико,
Где си за толико?“

Састало се момче с браћом из далека,
Весело је друшто, стоји песме јека;
А давно га драга на прозору чека:
„Ај, немарна дико,
Где си за толико?“

Са мушкога збора, куд га дужност звала,
Враћа с' човек брижан — дужност није пала;
А пред њега мала деца истрчала:
„Бабо, наша дико,
Где си за толико?“

Старац, слика бледа, по гробљу тумара,
На гроб један седа, на гробу с' одмара,
А из гроба нешто к'о да проговара:
„Јадна, бледа слико,
Где си за толико?“

Како ти је, брате?

Како ти је, брате,
Кад зора заруди,
Па пролетна зора
Јаде ти пробуди?

Како ти је, брате,
Кад пролеће сине,
А ти журно пођеш,
У цветне долине,

Да потражиш цвеће,
Негдашње другаре,
Тешноце старе,
Душине лекаре,

Да му кажеш тугу,
Коју свет исмева,
Тугу, коју само
Цвеће разумева;

А по пољу цвеће
Већ се разанило,
На је мило, мило,
К'о што ј' увек било,

Још на сваком цветку
Лепе сузе сјаје,
Цвеће гледне у те —
Ал' те не познаје.

Цвеће гледне у те,
Ал' се брзо скрије,
Јер у твоје оку
Већ ни суза није!

Мој сахат.

(По немачком).

Ја имам један ситић,
И свуд га носим ја,
А дао ми га ј' давно
Мој стари сајџија.

О, то је славан мајстор,
Од света признат,
И нико други не зна
Овакав створит' сат.

Мој сат је верно иш'о,
А напер му је здрав,
Макар да није увек
И свету био прав.

У срећи и у тузи,
К'о неки друг и брат,
Мене је упућив'о
Мој верни, мили сат.

Некад је мало брз'о,
То ј' било одавно,
Сад иде мало лакше,
На ј' опет израви'о.

По њему сам се влад'о,
Из њега читао,
И никад није слаг'о
Кад сам га питао.

На гробу оца, мајке,
У првој младости,
У јеку прве среће,
У часу сладости,

При смејку чеда мога,
На гробу миља мог,
Мој сат је верно био,
Како му ј' рек'о бог.

Каткад је горки удес
Мом жићу настао,
И сат је хтео стати,
Ал' није застао,

Јер сајџија се стари
На браник ставио,
Он га је опет крен'о,
И опет навио.

Ал' кад једаред стане,
Што може скоро бит',
На овом свету нико
Не ће га оправит'.

Тад више нема часа
Ни мени самоме,
Тад морам и сам ноћи
Сајџији староме.

У оне плаве дворе,
Вечности тајни храм,
Па да му тамо горе
Аманет натраг дам.

А рећи ћу му: „Хвала,
Што си ми сат тај дао
Искварио га писам,
Већ, ево, сам је стао!

Славуји.

(По Беранжеру).

Ноћ се шири по немирном граду,
Ал' још врви бујни комешај;
Мене зову, да ми лека даду,
Мирни часи у природе рај,
Овде, овде, где поток жубори,
Растворе се осећања сва,
Милина је у зеленој гори —
Пођте, славји, што бих пев'о ја!

Твоја песма твојој драги слаће,
Не ид' с њоме у тај бурни град,
Где се лако слатка љубав наће,
Ал' још лакше невера и јад.
У том бурном, у том граду дерном,
Прошло је чистих срца тма;
А ја чезнем за љубави верном —
Пођте, славји, што бих пев'о ја!

И тамо би слушали вас људи,
Ал' кам' срце, да пригрли сласт!
Тврд је онај сребролубац худи,
Што га ноћу будног мучи страст,
Што се плаши истог сена свога,
Што га једе и пакост и страх,
Кад ја шећем духа слободнога —
Пођте, славји, што бих пев'о ја!

Слободни сте, останите оде,
У красоти зеленила тог;
Онде нема среће ни слободе,
Одande се одселио бог.
Мрке страже, вериге и мачи,
Што чувају стародавна зла,
А овде се никад не облачи —
Пођте, славји, што бих пев'о ја!

Благо мени у овој самоћи!
Дивно место, дивно миран час —
Прижељкујте у тој слаткој ноћи,
Нек се топи све у један глас.
Ој, природо, свети су ти двори,
Благо сваком, ко уживат' зна;
Ту ћу чекат', док зора зазори —
Пођте, славји, што бих пев'о ја!

(1874).

Задовољство.

(П. Бурлајн).

а ко може мене сиромашком звати?
Судба ми је дала, што је могла дати:
Младост, чашу, песму — то је разбитуга:
На још два-три брата, два три добра друга;

На још љубу чилу, породицу милу,
— Туга није тута кад су на моя крилу, —
У том малом кругу сваки терет таје,
А каљица среће језером постаје.

За кратко је младост, — одиће је крила —
Ал' ако је богу моја звезда мила,
Пријатељство не ће никад постат' злоба,
А песма ће с чашом пратит' ме до гроба.

Попадне-л ме иње, сирзнути ме не ће, —
Топло ћу се сећат' наше младе среће.
— Загрли ме, љубо! — Тако, тако, лане, . . .
Тако ћемо лежат' када нас сахране.

Небо се запламти...

(Цуцор).

ебо се запламти
Кад сунашце седа,
Девојче румени,
Кад је момак гледа.

Мисли: што баш мене
Гледе и срамоте!
Лудо, младо, не зна,
Какве је лепоте!

Не зна, да је као
Јабука румена, —
Не зна шта је љубав,
Шта је снага пьена.

Окрене се, бежи,
За мајку се скрије,
Радује се, бёна,
Кад с момцима није.

Али иде време,
А не иде споро,
Погледаће момка
Погледаће скоро,

А за најлепшим ће
Тужит' у самоћи,
И кад узхте бегат'
Не ће јој се моћи.

Успомена

на гробу неког девојчета.

(Из немачког).

Ох, девојче, кад још горе цваше,
Како гледах створа твога сјај!
На ми с' увек пред душом чиљаше
Диван предео, кад га оспе мај.

Твоје речи, студенац у лугу,
Алем-капи, живе искре вир,
А кроз алем њихао сам дугу,
С ње се лио нежан миомир.

А твој поглед, несташно створење, —
Чиља срна — играше се туд,
Ал' чим спази, да се ловац пење,
Нестане га, не знам камо, куд.

А уз гору, уз зелено грање,
Ширна поља набујани крас,
То бејаше твоје осећање —
Златна њива, усколебан клас.

Руменило на образу твоме,
Као зора, кад задахне свет,
Све се било поклатило њоме,
Чека сунце, да огране цвет.

Твоја песма, твоје среће друга,
Чиљаше ми с' као птичиј лет,
Кад путнице долазе са југа,
Да с висине на наш падну свет.

А те слатке умиљате речи,
Што зборање милом оцу свом,
Беху мелем, да боланог лечи,
Као јутарњи о васкрсу звон.

На и сада, кад се тебе сетим,
И сад видим онај предео ту . . .
Тихо вече, с' шапутањем светим,
Спустило се, као у будном сну.

Чујем звоно, ал' ми стеже груди,
Тужних звезда слути ми се круг . . .
Као да плове злаћени лабуди
Путујући на далеки југ.

За чим жудим...

(Мотив).

Ти се смешиш, ти се чудиш,
Што сам удиљ ведар, вољан;
Нисам богат, нисам славан,
На шпак сам задовољан.

Ја не тражим пуне врте,
А нађем ли само стручке,
Ја их љубим, ја их пазим,
Ја их држим оберучке.

Не ћу жарка крвотока, —
Право ми је, доста ми је,
Кад ми сахо топла крвца
По жилама мојим бије.

Ја не тражим силне даре
Са висине седма неба,
Та близу је што ме срећи,
А мало је што ми треба.

Не ћу пића до опића,
Тек да невнем белом данку,
— Мојој срећи једну искру,
— Једну сузу на растанку.

Добар учитељ.

(По Петефију).

Таквих нема учитеља,
И скоруп и талог!
Ја сам им'о много лоше
И једног ваљаног.

И сад ми је пред очима,
С том доламом плавом;
Чини ми се и сад маше
Том ћелавом главом.

Ћелав беше, ал' занат' не би,
Милом богу хвала!
Младост му је већем била
Давно процветала.

Све му цвеће увехнуло,
Прошло му је лето,
Ал' на носу један божур
Увек му је цвет'о.

Можда му се сваког јутра
Нов носић развије'о,
Није чудо, старом га је
Ракијом залив'о.

Е, ал' шта ћеш кад то беше
Тако чудно цвеће,
Што ракије само жедни,
Друге росе не ће.

Под носом му беху брци,
На још какви красни,
Један горе, други доле,
На још увек масни.

Под брцима беху уста,
Будан, ил' над спава,
Ту је био — какав камин! —
Та лопата права.

А доламу што је им'о —
Та са свију страна,
Причала је што је било
Пре Кулина бана.

На доламу оне грдне
Исплетене гомбе,
(Верујући није слика ради)
Праве беху бомбе.

А гајтани исплетени
Доле око скута,
Да удари гром са неба
Помео би пута.

Чакширице беху уске,
Одавно без лица,
Много жица, ал' још више
Пустих годиница.

Имали смо доста патње,
Ал' ми није жао,
Бог му души, добром старцу
Добро место дао!

То је била добра душа,
То кажем без хвале,
Књиге су нам цело лето
Под столом лежале.

Никад није на ме викн'о,
Никад није дрекн'о,
Ма да нисам од лекције
Ни по словца бекн'о.

Увек ме је храбрит' знао:
Само полагано,
Други пут ће боље бити,
Тако, тако само!

А ја сам му захвалио
За те благе речи,
Захвалио обилато
Даре му носећи.

Из његова опанка сам
Кобасице крао,
Носио му, — он их јео —
И мени је дао.

Споменак

проф. Шандору В. Поповићу.

тедимо сузе наше
За доба можда гора,
Ал' данас српска душа
Заплакат' мора.

Једна је суза горка,
Што ј' младо биће пало,
Друга је још' горча,
Што нам је таких мало.

Ал' дај, да се варамо!
Обмана теши само
И њени опој-сни;
А она видех' рану
Рута се гробном мраку —
— Тебе већ у гроб мећу,
А она труби срећу,
Да ниси умрло ти:
„Геолог свршао је
У оне дубље слоје,
Научним гоном гоњен,
На сваке жртве склоњен
У свога живља стан".
(Ах, где лежи
Многи српски
Алем закопан.)

Ал' дај, да с' не варамо!
Истина кренн само,
Санак се јави кланља,
И нама ј' туга мања,
И сузе нам се бришу,
И нади живље дишу,
Зажгани дахом новом
На гробу Шандоровом.
— — Јер видесте ли онај
На гробу венац диван, —
Не онај венац, што је
Прошлости трошна слика,
Што га је сплела рука
Захвалних ученика,
Не, тим се венцу нико
Ни чуди, нити диви, —
Видесте-л лепши венац
Та венац онај живи,
— Та ученике саме,
То цвеће наших нада,
Покојниковога
Умнога рукосада;
Венац, кој' боље ћути,
И сам се сузом роси,
Венац што срца пка,
У коме мелем носи;
Који се свесним духом
На милом гробу сплео,
И кад се гроб затвар'о
Који се 'вако клео:
„У нама живе речи,
Младост их наша цени,
У нама жива душа
Премиле ове сени,
Па не сјало нам сунце,
Ако нам воља клоне
Тражити цели исте,
Крчити стазе оне,
Којом је Шандор пош'о; —
— То су сад наши пути
Да српству буде лакши
Губитак овај лути!"
Хвала ти, венче живи,
На таковом усклику, —
У тебн ћемо гледат'
Шандора нашег слику,
Сад си нам веру зад'о
Да с' у њу поуздамо,
И нама биће лакше —
— — Ваљда се не варамо...

(1877.)

III.

ЂУЛИЋИ И НЕКОЛИЦИНА ЂУЛИЋА УВЕЛАКА.

Разговор са срцем.

Какви тебе, срце,
Тајни јади, ломе,
Те ме често молиш:
Поклони ме коме!

Та у мојим груд'ма
Пакост те не слама,
У вину те купам,
Лежиш на песмама.

На то мени срце:
Добро ј' мени туди,
Ал' би време било,
Да променем груди.

Здружиће се срећа,
Да ме тамо прати,
Од куда ћу теби
Нову срећу слати.

Та знаш ли, кад грли
Свако злато своје,
Знаш, како те боли
Самовање твоје!

Тако моје срце
Често ми се моли,
А ја ћу му рећи:
Утоли, уголи!

Знаш ли где на свету
Анђелску прилику,
Анђела по души,
Анђела по лику, —

Пуне очи жара,
Пуна уста сласти,
Мирисава недра,
Пуна бујне страсти.

Мило чедо, коме
У погледу пише,
Да ни само не зна,
За чиме уздише.

Што би знало чарне
Не склапати очи,
Грлећи, љубећи
Три божије ноћи,

А четврте кад би
Легло да почива,
Молило би бога,
Да о мени сниа.

Што би осећало,
Да га љубим јако,
А љубит' ме знало
Бар у полак тако;

Што би у радости
Са мном сузе лило, —
Хеј, које би моје,
Само моје било!

Тако ја мом срцу
Зборим више пути,
А оно задрхће,
Снужди се — па ћути.

I

Ао, небо, плаво небо,
Тајновита красото, —
Са висине звезда сине,
Ао, рајска милото!

Ноћца бајна, нема тајна,
Само звезда шаље сјај;
Срце чује слатке струје
Тихомирни уздисај.

По уздаси' плове гласи
— Васиону обли ној —
Све уздише... више... више...
О љубави вечитој.

На набуја, као олуја,
— Ао, јада големог!
Ал' ме текне, кад одјекне
Од празнине срца мог!

II.

Мрачни, кратки дани,
Суморно јесење,
На небу облаци —
На срцу камење.
Сестра моја болна,
Оца, мајке нема —
Ја је љубим, грлим
Рукама обема, —
Грлим, љубим, тешим —
Ал' суморно вече
Као да песму пева:
„Ој, пелен пеленче!"

Ој, не знам је тешит',
Срце ми је стена,
Лепше ли је теши
Другарица њена, —
То румено чедо,
Мелем наших рана,
То пролеће живо
Сред јесењих дана.
Ох, румено чедо,
Пролеће и цвеће,
Знаш ли ону песму:
„Ој, пелен пеленче!"

Сестро моја, селе,
Тебе мелем вида,
Мене туга жори,
Срце ми се кида,
Реци твојој друзи —
Ох, не реци, ћути, —
Не знам ни сам шта је,
Што ми душу мути,
Ај, румено чедо,
Пролеће и цвеће,
Ја знам ону песму:
„Ој, пелен пеленче!"

Сестро моја, селе,
Одлани ми тугу,
Ој, загрли, сестро,
Твоју верну другу,
На јој реци, реци...
Ој, не реци, ћути,
Боље је нек не зна, —
Нека и не слути.
Што да чује јаде,
Кад разумет' не ће, —
Тужна је то песма:
„Ој, пелен пеленче!"

III.

Мој је живот тужан пустолина грдна,
Моје ломне груди порушена црква,
Увехнуло цвеће по гробљу се њиха —
Као да га је љута отровала змија;
Побегле су птице од сухог растиња...
Само још у цркви мали жижак тиња.

Куд ћеш, дево, куд ћеш у пустињу ову?
Птице, цвеће, сунце другамо те зову,
Куд ћеш овом гробљу сахрањена нада,
Ту је хладно, грозно, куд ћеш тако млада!
Куд ћеш овој цркви, стубови су пали —
Веру су и љубав собом затрпали.

Ал' већ кад си дошла у ону самоћу,
Видиш ову хладну од мрамора плоча,
Ту зарежи твоје непознато име,
Па док жижак гори — нек гори пред њиме;
А ти беж' ил' лети, ако имаш крила,
Заборави да си икад овде била!

IV.

И ти си храбра била
— Ох, донео те бог! —
Записала си име
Сред кама студеног.

Записала си име
Злаћаном руком ту,
Искинула си тиме
Ту сташну уклетву.

И подигла си цркву
К'о тврди каква град,
Оживила си веру,
Пробудила над.

Распламтила си љубав,
И разлила си сјај, —
Оживила си цвеће,
Повратила си мај.

Отворила си чесме
Кроз горе убаве.
Задахнула си песме,
Да славу прославе.

Дочарала си птице,
Да лете по цвећу,
Славуји да се с мојом
Песмом надмећу.

V.

Рузмарине, не мириши туди,
Да се моје злато не пробуди!
Само цвати на дикини' врати', —
Дођу-л свати, ти ћеш мирисати.

VI.

Месечина — ал' месеца нема;
Моја мила зелен венац снила,
На се мало у сну насмејала, —
Од тога се поноћ, засијала.

VII.

Мислећ' на те — у том вају,
Мислећ' на те — у том сјају —
Кад се душа моја пита,
Је-л на земљи ил' у рају;

Мислећ' на те, кад ми душа,
Грли, љуби света оба —
Мила ружо, моја душо,
Шта ти мислиш у то доба?

Мислећ' на те, мислећ' на те,
Кад се прси моје слоне,
На у ноћи, у самоћи,
У том сањку ружичноме,
Кад се мајка моја спусти —
У том сањку пуном миља,
На над нама сузе лије,
На нас двоје благосиља —
Од суза се море диже,
Ми пловимо по таласу...
Мила ружо, моја душо,
Шта ти сањаш у том часу?

Мислећ' на те, мислећ' на те,
Кад ми срце муња стрела,
А из срца разбију се
Пуна јата златних жела,
А златне су — ти их златиш,
К тебе лете — ти их вратиш,
Дивље ти се птице чине,
Не познајеш јаде њихне,
Склапаш од њих очи своје
— Њихне среће до два врутка —
Мила ружо, моја душо,
Шта ти желиш тог тренутка?

VIII.

Пола срце, пола камен —
То сам био ја;
Пола студен, пола пламен —
Крвца моја сва.

Ти си камен научила
Љубит', горети,
А срцу ми даде крила,
Срце одлети.

Одлетело небу, рају,
Богу — светлости,
Вечној зори, вечном мају,
Вечној радости.

Да изbере двома нама
Кутић убави,
Мирно место међ звездама
Нашој љубави.

Још се моли богу тамо,
Благ да опрости,
Што ћу љубит' тебе само
Целе вечности.

IX.

Девојчице, немилице мала,
Што си моје срце оковала?
Није оно сиротанче криво,
Што сам тебе на мом крилу спик'о,
Жељан био, па те загрлио,
Прехитрио — па те пољубио.

X.

„Ај, пусти ме, да одлетим —
Мио ми је лет, —
Да обиђем, да посетим
Твој румени цвет."

„Да ја видим око цвета
Како трепће мај!"
Тако ми је проћаскао
Један уздисај.

Иди, иди, ја му рекох,
Слободна је ноћ,
А задржат' не могу те,
Слаба ми је моћ.

Само сакри јаду трага,
Та сакри нам ај,
Немој да те позна драга,
Да си уздисај.

„Не брини се, не ће знати,
Да сам мученик,
Кад обучем слично рухо,
Китњастији лик."

„Створићу се малом песмом,
Ево 'вако, глај...
Сад сам песма... ко би рек'о,
Да сам уздисај!"

XI.

О, погледај звезде јасне,
О, погледај ноћи тихе,
О, наслони милу главу
Ту где срце ово бије.

Па што си ми тако сетна,
Па што си ми тако бледа?
О, кажи ми шта ти срце —
Моје срце приповеда.

Каже ли ти миле снове,
Бајну тугу, слатке ваје,
Пева ли ти златне наде
И румене уздисаје?

Видим, видим, све већ знадеш,
Надају те црне очи,
Надаје те ова румен,
Ова суза то сведочи.

XII.

Дико мила,
Где си одрасла —
Међ ковиљем
Или међ босиљем,
Међ љубицом,
Или међ ружицом,
Међу крином,
Ил' међ ружмарином?

XIII.

Љубим ли те... ил' ме санак вара,
Што те удиљ уза ме дочара,
Љубим ли те... ил' ме душа вара,
Што се удиљ с тобом разговара;

Љубим ли те... ил' ме безум гаји,
Немам вида, чула, осећања,
Љубим ли те... ил' љубави није —
Што се грли, то су само змије;

Љубим ли те... или мене нема,
Или тебе, — нас обоје нема;
Љубим ли те... или нема света,
Нема сунца, ни росе, ни цвета;

Већ све тмина, што је пак'о мреси,
А по тмини витлају се бесы,
А међ њима прабесина спава —
Моју љубав у сну измишљава.

XIV.

Кажи ми, кажи,
Како да те зовем;
Кажи ми, какво
Име да ти дам, —
Хоћу ли рећи:
Дико, или драго,
Или ћу: лане
Или моје благо,
Хоћу ли: душо,
Или моје драго —
Кажи ми, какво
Име да ти дам!
Све су то мила
Имена и лепа,
Којима Србин
Своме злату тепа,
Ал' ја бих провео
Читав један век,
Тражећи лепше,
Дичније и слађе —
Милије име,
Што још не чу свет,
Да њим назовем
Мој румени цвет.

XV.

И молио сам очи,
Да сузе не лију,
И молио сам прси,
Да тако не бију.

И преклињ'о сам љубав,
Та да ме не куша,
Ал' љубав, очи, срце,
Нико ме не слуша.

А један цветић, што га
Најлепши роди мај,
Чуо је, што сам крио,
Најтањи' уздисај.

Мирис се тога цвета
С уздахом замрси,
И цветак порумене,
Паде ми на прси.

Па сад ми цветак дражи
Од самих очију,
Па сад ми цветак ближи
Од самих прсију.

Па сад ме љубав гони,
Да ишћем опроштај, —
Где, шта учини са мном
Малени цветак тај!

XVI.

„Може-л сунце сјати
И у црној ноћи?"
— Одговор ће дати
Твоје црне очи.

XVII.

Видиш, сад сам дош'о к теби,
Да ми сине рујна зора —
Ал' залуду, душа ј' моја
Отрована од сумора.

Немој дати мени руке,
Куд ћеш у мрак срцем голим!
Окрени се, стегни срце,
Заборав' ме, ја те молим.

Ви'ш, ја нисам никад плак'о,
Ја сам гут'о сузе своје —
Горке сузе, бујна река,
Потопиће нас обоје.

Немој дати мени руке, —
Малена си, невина си...
Мени дођу страшни часи,
Дан ми смркне, свет с' угаси;

Па из пакла муке сумња,
А кад она на што сине —
Ох, страшно је онда видет'
Љубав, веру и врлине.

У тој тмини, грозовнии,
И тебе би боли стисли;
А ја можда, што још нигда,
Изрекао бих црне мисли,

Изрекао бих, где се боли,
Где се живот смирит' може —
А ти, душо, безазленко...
Ох, сачувај, страшни боже!

XVIII.

Та не бој се, није тако,
Облак је то само био,
Сад погледај, куд год хоћеш,
Сав се свијет разведрио.

Је-л с осмеха твога лица,
Ил' с ведрине душе моје —
Нек је ведро све по свету,
Па ма откуд, све једно је.

Није туга моја друга,
Сто ме јада не савлада,
Моја ј' срећа шарна дуга,
Сваки трепут златна нада.

А ја другог блага немам,
Нит' би другог блага треб'о,
Ти си злато моје наде,
Шарној дузи ти си небо

Па још к томе српско срце,
Чим се злато моје китн,
Српска вера, којом-но ће
Небо увек небо бити.

XIX.

Љуби мене, љубованко,
Не ћеш се кајати,
Јер ће моја силна љубав
Вечно трајати.
Љубићу те све овако
— Бог ми ј' срца дао —
Као голуб, ил' као соко,
Кад бих љубит' знао.
Певаћу ти нежне песме,
Да уздахне цвет;
Ил' ако ћеш песме тужне,
Да задрхће свет.
Певаћу ти о слободи,
Српски и јуначки,
Певаћу ти шалу, збиљу —
Певаћу ти бачки.
Надсијаћу златном вољом
Оно сунце јарко,
Ако желиш, показаћу,
Како ј' пио Марко.
Ако севне и замагли,
И загрми бој,
Показаћу светлим лицем,
Да сам и ту твој.
Љуби мене, љубованко,
Нек нам срећа сја,
Ако не знаш, шта је љубав,
Учићу те ја.

XX.

Ој, ружице цвете вити,
Ти се немој поносити!
Рузмарин је још мали,
Ал' се већем хвали:
Кад га који цветак види,
Таки се застиди.

XXI.

Да ти ниси српска мома,
Притег'о бих друге жице,
Певао бих твоје очи,
Твоје груди, твоје лице.

Да ти ниси српска мома,
Ја бих теби хвале вио,
Ја бих теп'о, ситно лепо,
Не бих ли ти с' умилио.

Ал' шта зборим, куд занђох!
Да ти ниси српска мома,
Сав големи свет би био
Међу нама двома.

XXII.

Свет ће читат' песме моје,
Што у овом низу стоје,
А ти, благо,
Чедо драго,
Ако имаш кад,
Ако имаш за њих воље, —
Јер за тебе имам боље,
Имам лепше и чистије,
Имам дубље, руменије,
Имам више и светлије,
Имам слађе и нежније,
Што им не знам име дати,
Нит' их могу песмом звати,
Што ће ноћи,
У самоћи,
Да их душа души прати, —
Те с' не даду испевати!

XXIII.

Ој, љубави, видовита вило,
Ил' ме вараш, ил' је тако било!...
— Чуј ме, лане, моје мило цвеће,
Јер ми други веровати не ће.

У даљини,
Магловитој тмини,
Старог века у мутном облаку,
Давних лета пепељастом зраку —
У давнини,
Тако ми се чини,
Живели смо и нас двоје;
Срце моје,
Срце твоје,
Једно друго волело је.
Да ли се и теби
Исто тако сећа,
Како ј' наша љубав
Расла све то већа,
А са њоме туга, —
Сећаш ли се, је ли? —
Јер се никад нисмо
Загрлити смели,
Већ смо чежњу ту,
Љубав нашу сву,
И у гроб понели.

А гробове наше
Растанила ј' злоба,
Ох, та ја се сећам
Мога црног гроба,
Где сам дуге ноћи,
Кроз векове дуге,
У пепелу чув'о
Жеравицу туге,
Жеравицу бола,
Ово срце мало,
Док се није самоп
Богу додијало,
Па нас двоје диже,
Састави нас ближе,
Да огреје хладни свет
Од наших недара,
Да покаже, каква је
Љубав била стара.

XXIV.

Дај ми руку, да је видим...
Ова рука, ова мила,
Кол'ко је већ красна цвећа
У мој живот посадила.

Дај ми руку, да осетим...
Јер кад умор чело смути,
Под овом ће руком душа
Најмилије одахнути.

Дај ми руку, да је стиснем...
Јер кад стисне смртна мука,
Кад затишти љута рана
Биће мелем ова рука.

XXV.

Да је мени шевче ил' голупче,
Да се дици у санак увуче, —
Да ми пева, кад о мени сневa,
Да ми гукне, кад за мном јаукне.

XXVI.

Снив'о сам те, а ти пуна цвећа,
Међу цвећем лековита биља, —
Било ситка, љубице и крина,
Одољена, чубра, девесила.

На глави ти венац од поменка,
Миле груди бела ружа чува,
Око паса плавичаста саса,
Око срца стручак милодува.

Зачудих се, на што толʼко цвећа,
Алʼ ми цвеће тихано прогуди:
„Тихо, тихо, тако срећан био,
Да се твоје злато не пробуди!“

Зора ће нас разгонити брзо,
Алʼ ће остатʼ из цвећа, из биља,
Чиста душа око твоје душе,
Чисто миље око твога миља.

XXVII.

Ој, девојко, жело жива,
Што си тако жалостива?
„Ја сам снила мало прије,
Да у теби срца није!“
— Кад си снила, зоро бела,
Тад си га однела.

XXVIII.

Тихо, поћи,
Моје сунце спава,
За главом јој
Од бисера грана,
А на грани
Као да нешто брује —
Ту су пали
Сићани славуји:
Жиће преду
На свиленог гласа,
Откали јој
Дувак до појаса,
Покрили јој
И лице и груди,
Да се моје
Сунце не пробуди.

XXIX.

Ој, месече, врло ми је криво,
Драгу си ми у чело ʼцелиʼо,
Ти у чело, а сунце у лице,
Рујна зора обе јагодице;
Па то већем и суседи звоју —
Пољупци се сакрити не дају.

XXX.

Имам песме, ако немам злата —
Песме бисер драгој око врата,
Ситне, мале, нек јој боље личе,
Нек их више, нек се више диче.
Савиће се бисер око злата,
Савиће се трипут око врата,
Што претече, нек у недра паде...
Мој је бисер, а на мом је цвећу —
Завидећу — алʼ замерит' не ћу.

XXXI.

„Мој драгане, где си синоћ био,
Илʼ си пио, илʼ си дангубио?“
Ја сам пио, писам дангубио;
Попио сам токе са прсију,
Све у здравље тих црних очију —
Црне очи — а и вино црно —
Није чудо, ако сам посрʼо!

XXXII.

Тамо, тамо у даљини,
У даљини, у дубљини,
Видиш оне тамне слике,
Дивље створе и облике?
Ено, ено, већ се губе,
Па се опет врате,
Пружајући отров-зубе
На мене и на те.
Витлају се горе, доле,
Од муке и жара —
То су моји стари боли,
Јадовања стара.
Побегли су од твог ока,
На сʼ обзиру на те...
Једна часак... једна речца...
Па да сʼ натраг врате,
Да опколе, да јурише,
Да кидишу на ме,
Да разбију моје груди
Из пакости саме;

Где се пламен разгорео,
— Искра твоје душе —
Да нагрну, да навале,
На да га угуше, —
Ту да крену тркалиште
Беси и авети,
А јакрепи да пропиште
По мојој памети.

XXXIII.

Нагиздаћу те, душо,
Руменим песмама,
А опасаћу тврдо
Најслађим жељама;
А ону ћу своју наду
За груд ти задести,
А вилу ћу замолит',
Да ти је памести;
На ако вила не зна,
Да лепо постави,
Допусти мојој руци,
Да она поправи.

XXXIV.

Накићени твоји свати,
Тебе китн твоја мати, —
А шта ће ти војно дати?

Просуо би песме своје,
Што му срце сада пое,
У недарце твоје;

Ал' су песме празни гласи,
Тебе нешто лепше краси,
Што те краси: Српкиња си.

XXXV.

Хоће да се и насмеју,
Што на тебн нема злата;
Нико не зна тајни бисер,
Што га носиш око врата.

Кад си рекла, бисер да је...
Ова речца, ова мила,
Ова ме је у највеће
Синье море претворила.

На те море грли, љуби,
На се море горе диже,
Око твога белог врата
Сав ће бисер да паниже.

XXXVI.

А на што моје песме,
Зар оне требају,
Кад око мене сами
Пољупци певају!

Кад тако мало чедо,
Пољубац неват' зна;
А како ћу да ћутим,
Зар могу ћутат' ја!

XXXVII.

Ала ј' леп
Овај свет, —
Онде поток,
Онде цвет;
Тамо њива,
Овде сад;
Ено сунце,
Ево хлад;
Тамо Дунав,
Злата пуи,
Онде трава,
Овде ибун;
Славуј пева,
Не знам ди, —
Овде срце,
Овде ти!

XXXVIII.

Душо моја, шта сам сиво,
Чудновати сан:
Ја сам био на Косову,
Баш на Видов дан.

Поред мене многи јунак,
Многи српски тић, —
Ја сам био издајица,
Милош Обилић.

Да с' видела како ли сам
У бој скорио,
Да с' видела како сам се
Љуто борио.

Да с' видела кад ми ј' стрела
Срце пробила,
Од крви се, управ онде,
Ружа створила.

Ружа ми је мирисала
Као слобода,
Их' к'о суза, к'о молитва
Тужног народа.

А крај мене из облака
Виле падоше,
Беле виле говориле:
Спавај, Милоше!

Кад се тргнеш, Видов дан ће
У велико проћ' —
Ведриће се ова дуга,
Она српска ноћ.

Од ране ће с' на срцу ти
Драга створити,
С њоме можеш о том санку
Мило зборити.

XXXIX.

Кад прво сунце
Кроз зору сине,
На роси видиш
Где дрхће свет;
Цветак се прене,
А по мирису
Познаш да дрхће
У души цвет.

Устани, храно,
Љубице моја,
Да видиш дивот,
Да видиш рај, —
Скрштених руку
Да чујеш миран
Божији свети
Уздисај.

Зора је осмех
Божје доброте,
А сунце пева
Највишу моћ...
Богу је мило
Што ј' тако тајну,
Дивну и бајну
Створио ноћ.

XL.

Црна ноћи, лако ј' теби проћи,
Бела зоро, лако ти је доћи,
Лако ј' суницу просијати грање,
Кад не знају шта је миловање.

XLI.

Срца стрепе кадшто
У највећој срећи,
Не питај их зашто,
Не умеју т' рећи.

Кад би тога часа
Говорити знала,
Од тога би гласа
Неба задрхтала.

Анђели би хтели
Рајевину људи,
Они би отели
Љубав нам из груди.

Овако нам лепе
Среће и не слуте, —
Нека срца стрепе! —
Нека срца ћуте.

XLII.

Песмо моја, закити се цветом,
Песмо моја, замириши светом;
Још сва срца охладнела нису —
Познаће те, песмо, по мирису!

Познаће те, да си чедо миља,
Да ти ј' љубав мајка и дадиља,
Да си рада певати о сласти —
Разумеће, што не умеш каз'ти.

Песмо моја, већ си на полету,
Поздрави ми све на овом свету,
Поздрави ми славује и голубе,
И сва срца, која силно љубе.

XLIII.

Ноћ је тиха — месечина сија,
Хајде, луче, да бројимо звезде.
Звезда много, да не забројимо,
Пољупцима да их бележимо.

XLIV.

А молиш ли се, свете?
Ти с' богу не молиш!
И како ћеш се молит'
Кад неба не видиш!

А зар се неба двори
За једног отворе, —
Тек онда широм стоје
Кад двоје говоре.

Две душе загрле се,
А срца бију два,
У тој се срећи рађа
Тек права молитва.

У сузама се купа,
На све јој трепти сјај —
И повије с' у меки,
У топли уздисај.

А ко ће је попети?
А ко би, него ти,
Ти божја прва ћери,
Ти света љубави!

На ид'те, молбе, ид'те,
Куд сте се спремиле,
Бог ће вас радо примит'
Од ћери премиле!

XLV.

Ој, ви дани, ниште дани,
Већ анђели бели, —
Не би друкче с неба дошли
И неба донели.

Ај, ви ноћи, ниште ноћи,
Већ анђелска крила, —
Где би ноћца тако дивна,
Тако брза била.

XLVI.

Ђулићи, Ђулићи,
Слабији и јачи, —
Пољупци, пољупци
Сад дужи, сад краћи!

Пољупци се боје,
Да их ко не чује, —
Ја својима не дам,
Да брзо прохује.

Драго моје, драго,
Нема сирти лека,
Пољупци су врели —
Ал' сирт хладна чека;

Кад нас једном зграби,
Па у ништа маши,
Пољупци ће живет'
У Ђулићи' наши'.

XLVII.

„Знаш ли, драги, онај санак,
Што се зими расцветао?
Знаш ли, драги, онај данак
Што је дивно мирисао?"

Не знам, лане, онај санак,
Сећати се немам кад,
Не знам, јаве, онај данак,
Само љубит' знам ја сад!

XLVIII.

Небо горе, звезде горе,
Све на земљи спи,
Само љубав нема сана —
А с њом ја и ти.

На гледамо месец, звезде,
Васељене лет, —
Хајде, лане, да правимо
И ми себи свет.

Дању своје старе јаде,
То нек буде ноћ;
Ја ћу моје, а ти твоје
Додај у помоћ.

Уздисаји нек узнесу
Вере наше зрак,
То нек буде плаво небо,
Нека застре мрак.

Мрачне јаде, ноћну нашу,
Моја душице,
Расветлиће с нашег неба
Наше звездице.

Пољупци ће звезде палит' —
Па шта велиш, је-л?
Сме-л на нашем небу бити
Много звезда, сме-л?

Мора бити много звезда,
Црн је овај мрак,
Моји стари црни јади
Ништу светао зрак.

А за песму не брини се,
Та не умире;
Та ја умем још'те певат' —
Боље него пре.

Ето нама малог света,
Ето нама стан,
Све милина, месечина —
Не треба нам дан.

XLIX.

Ход'те, браћо, певајдруги
Нашег старог сплета,
Добио сам милог госта,
С непознатог света.

Да нас вид'те како-но се
Српски радујемо,
Од радости ни ја ни он
Зборит' не умемо.

Да та вид'те како с' љуби
С новим светом белим;
Да видите моју радост, —
Да је с вама делим.

Да видите како шири
Оне руке мале,
У очима поздрав носи:
Радуј ми се, Кале!

Радује се твој бабајко,
Моје Срнче мало,
К'о да му је са Косова
Сунце засијало.

Ако није засијало,
Оно синут' мора,
Пре слободе мора бити
Крвавих покора.

Добро дошло, чедо моје,
Ако ти се пиште,
Да ти живот своме роду
За слободу дише, —

А зло дош'о, ако мислиш
Животарит' тихо; —
Кукавица има доста —
Нигде их не било!

L.

Јесен била жалостива —
Сачувај те бог!
— Ходи ближе, љубо моја,
Близу срца мог!

Мала соба, к'о сред гроба,
Ја у соби сам,
А како је самовати
Ја још добро знам.

Самовати, боловати,
Јадовати... ој!
Ал' си страшан, ал' си добар,
Чудни боже мој!

Мала свећа горела је
Тужно, жалосно,
Црна ме је слутња стисла
Кад сам погледо.

Уздисаји стишају се,
Да се поново,
Никог нема, да се може
Јаду одзове.

А ја седох, да у песми
Створим лепши дан —
Младу жену уз колевку,
Заварљиви сан.

Дај да т' читам ону песму,
Што сам пис'о тад,
Па да с' слатко насмејемо
На тадањи јад!

Кад ти не ћеш да се смејеш,
Ево с' смешни крин,
Смешни ти се из колевке
Милокрвни син.

Има-л слађе што на свету
Од осмеха тог!
Ходи ближе, љубо моја,
Ближу срца мог!

LI.

Ја ти морам и то рећи,
Нека и то знаш, —
Српкиња си, треба да ме
Српски погледаш.

Наш је живот бокор-дрво,
А славујев стан,
Под дрветом проведосмо
Многи красан дан.

Али дрво попајленше
Често гризе црв, —
А ја често, врло често,
Снивам саму крв.

У један пут, из ненада,
Може куцнут' час,
Јунацима на милину,
Сили на ужас.

Шапне-л време да скидамо
Старе окове,
Не ће требат' нико да ме
Двапред позове.

Моја љубо, верна љубо,
Мила си ми ти —
Ал' се онда заборави
Љубит', грлити.

Кад јунаци за слободу
Чуда почине,
Није штете ни за кога,
Ако погине.

А за мене понајмања
Српски умрети —
Та ти си ми дала сина,
Да ме освети!

LII.

Кад заруди зора,
Она зора мила,
И позлати вршак
Анђелова крила.

Од веље милине
Анђ'о крил'ма махне,
Из његова крила
Једно перце пане.

Ово перце анђо
И не тражи више,
Он га је и посл'о
Да ђулиће пише.

LIII.

Ти ме питаш, што те гледам,
У душу ти поглед журим;
Ти ме питаш, што те гледам —
Гледам, гледам — па зажмурим.

Ти си онда дете била,
Ја те нисам ни познав'о,
Кад сам снив'о цветак неки,
Цветак, кој' сам обожав'о.

Онај цветак — твоја слика,
Онај мирис — душа чиста —
Не срди се, јање моје,
Кад ти кажем: ти си иста.

За то жмурим, за то гледам,
Да ми каже ноћ ил' дан,
Ил' је био санак јава,
Ил' је ова јава сан.

LIV.

Чујеш, лане, чујеш ли га,
Где прижељкује, —
Мисли, да га нико не зна,
Нико не чује.

Макар да га боли љубав,
Он је негује; —
Ох, како је љубав дивна
И кад тугује!

LV.

Кад се молиш вишњем богу,
Не моли се дуго, много;
Бог је добар — многима је
И без молбе он помог'о.

Ако желиш праве среће
Себи, мени, чеду своме,
Из све душе кратко реци:
Помоз', боже, роду моме!

LVI.

Мати сину код колевке.

Склони очи, невиначце мла̀до,
Буји, паји, материна надо,
Безазлено моје гонче мало,
С неба си ми у колевку пало —
Замириса миром милодува —
Спавај, чедо, тебе мајка чува!

Буји, паји, моја мила снаго,
Чува мајка своје чедо драго,
Чисто срце к'о зеницу гледи,
Душу пази, да се не повреди,
Да остане као роса чиста,
Као капља сред зелена листа.

Буји, паји, моје Сриче мало,
Не би-л скоро душом ојачало,
Да искочиш из колевке, сине,
Да покупиш по свету врлине,
Да се пустиш сам на своја крила, —
Јер те мајка роду наменила.

Буји, паји, мој соколе лепи,
Нека ти се мишица окрепи,
Твој бабајко другог чеда нема,
Па јединца већ на бој опрема,
Да с' отмете, — ил' да погинете, —
За слободу да соколујете.

LVII.

Божић, Божић, мио данак,
Ко га не би милим звао,
Ко ли не би весео био,
Ко се не би радовао.
„Ево колач!“ старешина рече,
„Колач треба сећи, ко ће с ким да сече?“
А весело друштво не мисли се дуго:
„Нек њих двоје секу, нико не ће друго!“

Кад полише колач вином,
На сркнуше, ка̀о што треба,
Застадоше, збунише се,
Душа им се усколеба;

Јер од како ј' срећа њима процветала,
Никад нису уста још на уста пала,
А пољубац први рад се увек скрити, —
Је ли, моје лане, та знадеш га и ти!

Знаш га и ти, лане моје,
Знаш — јер ко га не би знао,
Ко се не би њега сећ'о,
Ко га не би спомињао!
А ја ову песму изнислио нисам,
Ту си била и ти, а био сам и сам, —
Па ако ми речеш: је-л њој било мило,
Живо ћу ти казат', како ј' њему било.

LVIII.

Шалај, луче,
Не од јуче,
Већ луче од лане,
Бог и вера
— Срце ј' мера —
Ја ти не знам махне!

Нит' се срдиш
Кад те карам,
Нити кад те љубим;
Ћеф ми дође —
Напијем се,
На пред тобом дубим.
Добра воља,
Добра браћа
— Ти донесеш вина;
Само, само,
Неправо ти
Кад пробудим сина.

Бре, муку му,
Нек устане
Моје чедо јарко,
Сад му бабо
Мисли да је
Краљевићу Марко.

Па би сину
Да улије
Све своје јунаштво;
А пресуда
Биће брза:
На њему је царство.

Какво царство!?
Јок! — на боље
Чувам ја мог сина:
Нека буде
'ваке воље
Увек, и без вина.

Нека и он,
К'о бабо му,
Само срчство љуби,
А кад види
Душманина
Нека шкрипне зуби.

Нек погине
За слободу —
Лепше смрти нема!
— Видиш само
Како слуша,
Сад не ће да дрема.

LIX.

Ала су нам срца блиску! —
Слушај драга, тишина је,
По куцању рекао бих,
Заклео бих се једно да је,
Ал' између њих инак за то
Дугачак је пут,
Док га пређе уздах један
Жељом обасут,
И по њему док се врати:
Сто ће миља набројати.

LX.

Питаћеш ме, моје чедо,
Кад сам ове песме пис'о? —
Просуо их један часак,
Један трепут, једна мис'о.

Срце ми је лисно дрво,
А песме та цветом ресе;
Један поглед, један осмех,
Дође па их листом стресе.

Ја и не знам шта је било
У тренутку том —
Тек осетим да је нешто
Одлахнуло срцу мом.

Зар ја љубит' више не смем?

Зар ја љубит' више не смем?
Зар се мени само крати
Своју драгу драгом звати,
Уздахнути, осећати!?
Ко ми може љубав убит',
Ма да ј' срце раскидано!
— Ја те љубим, чедо моје,
Чедо моје — закопано!

Ја не умем жеље крити,
Та жеље нам живот чине;
Ја још живим, а ко живи,
Тај за рајем својим гине.
И ја гинем срцем живим,
И ја гинем непрестано —
Ја за тобом гинем, злато,
Злато моје — закопано!

Сваком сјаје једна звезда
Кроз тамнину горких јада,
Сваког тепи ова звезда —
А зар за ме нема нада!?

Зар ти ниси увек била
Мелем-цвеће мојих рана,
Зар ми ниси и сад нада,
Надо моја — закопана!

Кад су били часи златни,
Кад времена беху срећна,
Ја сам им'о много вере
— Ал' зар вера није вечна!
Зар је вера, што у јаду
Изневери сиротана!?
— Зар те не смем својом звати,
Веро моја — закопана!?

Ти си мртва, мој животе,
Отишла си с овог света,
Тој даљини нема мере —
Па зар и то да нам смета!
Нека пада над и вера,
То ми љубав и не сплада —
Ја те љубим, празна сенко,
И без вере и без нада!

Кад сам био...

Кад сам био на твом гробу
Замириса мир босиљка,
А мени се причу гласак:
„Шта ми ради, моја Смиљка?"

Твоја Смиљка, сиротанка,
Још не може ногом стати,

А отац је аборит' учи —
Прва реч јој биће: Мати!

Кад узмогне ногом стати,
Кад научи матер звати,
Довешћу је гробу твоме,
Ту нек каже: Мати, мати!

Ох, како ће на те гласе
Црна гуја јаја мога
Упити се, стегнути се
Око срца рањеног;

На ће можда смртним стегом
Раздробити сву теготу, — —
Видиш, како су лепе наде,
Што ме држе у животу!

Што ме људи...

Што ме људи гледе тако,
Што ме тако прате свуде?
Та пред њима нисам плак'о —
Па што ни се тако чуде?

Ја им нисам приповед'о
Моје боле, моје јаде, —
А лице је моје бледо,
'вако бледо од вајкаде.

Ја пред њима нисам клек'о,
Нисам прси своје био;
Ја им нисам ништа рек'о,
Ја сам хладна стена био.

Ха — осмејак тај ме сећа,
Шта је чудно овим људ'ма, —
То је ова кита цвећа,
Што ј' на мојим виде груд'ма.

Ох, опрост'те, страни људи,
Опрости ми, једно доба,
Ево скидам с мојих груди
Росно цвеће с — њена гроба.

Ја се не ћу китит' цвећем,
Већ га кидам на оделке,
У књигу га ево мећем,
Те ћулиће — те у в е л к е.

Шта је туга.

Шта је туга, која дође
Наједаред махом целим!
Опије те, занесе те,
Обори те падом смелим;

Залети се, да те сломи,
Захука се, да те скрши,
Загрли те, па те стоми,
Пољуби те — па те сврши!

Така туга срце вида,
У вечити мир га смешта,
Така туга није туга,
Није сплва, није вешта.

То је туга, што те дигне,
Нак те у свом крилу њиха,
Сваки дан ти срце рани,
А рану ти још превија;

Што те љуби, што те пази,
Око тебе брижно лети,
Отрује те, боже свети,
Ах' ти не да још умрети.

А кад заспиш она шапће:
„Спавај, спавај, жртво моја,
Одмори се на моје крилу,
Чува тебе туга твоја!"

А кад сване зора бела,
Кликће као соко сиви,
Она ти се прва јави:
„Добро јутро, још смо живи!“

Од јесени до јесени,
Од пролећа до пролећа,
Од дан на дан бива јача,
Од час до час бива већа.

Што те креци, ако клонеш,
Што те дигне, ако паднеш,
Што ти не да, да потонеш,
Што те чека, да одахнеш.

Кад ти срце ледом следи,
Задахне те, да се згрејеш,
Кад ти сузе све испеди,
Нагони те, да јој певаш.

Учини се ка' да спава,
К'о да није више туга,
Па ти каже заборава,
А после се томе руга.

Кад помислиш сиш'о с' ума,
Разбере те у ало доба,
Па се смеши, па те теши:
„'вако ћемо све до гроба!“

У гори.

Листај, горо, листала
Тужними рад' лека!
Блистај, зоро, блистала
Овако до века!

Шапћи, луже тихани,
Мири, липо, мири,
А лахоре лагани,
Ти јој мирис шири!

Прижељкујте у гори
Славујићи нуји,
Жуборе-де, жубори,
Поточићу бујни!

Остај тако марљива
И за дочек спремна,
Остај тако дарљива,
Самоћо меленна.

Лечи, теши до века
Све болане груди,
Које беже од света
И од браће људи.

У зору.

Са горе сунце ниче,
Па на гробљу дрва злати;
Роса пала на цветиће,
Па их учи мирисати.

Више мене славуј птица
Тужне своје песме пије,
К'о да чита с мога лица,
Па ме пита како ми је?

Мени ј', друже, нешто лако
Како ј' данак огрануо;
Спевао сам да сам плак'о,
Па ми ј' терет одлануо.

Спаљена песма.

ревртући прашне књиге,
Прашне књиге и хартије,
Нађох песму забачену,
Што је нико чит'о није.

Та је песма излив срца,
Излив душе сретних дана,
У њојзи је моја срећа,
Љубав моја опевана.

У њојзи је одлив раја
На усклике жића млада,
Са највишег негда виса,
Са врхунца мојих нада.

Али ко би данас смео
Сећати ме сретних дана!
— Не смем ни ја, да те читам,
Песмо моја нечитана.

Поред мене свећа дрхће,
К'о да б' песму читат' хтела,
Ја је дадох њеном пламу —
Хартија је изгорела.

Хартија је изгорела,
Ал' осташе слова бела,
Песма моја нечитана
Још се види са пепела.

И ја читам своју песму,
Уздисаје срца врела,
Читам цветак своје среће,
Све то читам — са пепела.

Ох, зар тако љубав света
И по смрти још'те траје!
Ох, зар тако пеп'о чува
Моје свете осећаје!

Зар је пеп'о тако веран,
Па не пушта миље своје!
— Ој песмо, туго моја!
Ој, пепеле, добро моје!

Зимњи дан.

х, како је сиво, тамно,
Као да није данак свану'о;
А небо је тако мутно,
Као око исплакано.

А ја гледам кроз ту таму,
Гледам, гледам на високо,
Гледам у то сетно небо,
У то сузно, мутно око;

Гледам у тај сумор јадни,
У празнину ту голему,
У тај уздах, грдни, хладни,
Гледам у ту сету нему.

На то ми је сада лепо,
На то ми је сада мило...
Као да ми никад око
Није сунца ни видило, —

К'о да никад пламалеђа
Мом животу није било,
К'о да никад није сунце
Срећу моју пољубило.

Та, да богме...

Та, да богме, свака рана
Има своје биље,
— А мене је очарало
Моје — ново миље.

Хај, ала је дивна моја
Нашла верна друга!
Ох! ала се ми волимо,
Ја и моја туга.

Моја друга, моја туга
Суза не пролива,
Моја туга, моја друга
Тихо е' осмехива.

Моје лице није сиртно,
Да растанком прети,
Моја друга, моја туга,
Не може умрети.

Моје луче не јауче,
Већ ме љуби живо,
А ја сам је вером, надом,
Животом дарив'о.

Пољупци су њени дуги,
Крај им се не знаде,
Само што су отровани,
Ал' баш за то сладе.

Ми идемо загрљени
По сред бела света,
А нико нас и не види,
Нико нам не смета.

Нико не зна, што још никад
Није осећано;
Како љуби своју тугу
Срце ишчупано;

Не зна њихне осећаје,
Њихне уздисаје,
И шта зборе, шта говоре,
Шта ли свету таје.

Ој, песници, стари друзи,
Што срца имате,
Насмејте се на ту љубав,
Коју не схватате!

IV.

Анђео српски.

Та што не види свако,
Што можда само ја, —
Ох, како тужно суза —
Та чиста суза сја!

На лицу свети боли —
Српски је анђ'о то, —
По Срб'ма сузно гледа, —
Ох, да-л га види ко?

Не види нико горе,
Мутне су ноћи те;
На бурном мору плови
Све благо наше, све.

Већ језик од стра неми,
А име ветар тре,
И вера већ се сумња —
Ах, ко ће пасти пре!

А што је просто, чисто,
То надом дави плач;
Слобода, сно, топе, —
Још мало с' види — мач,

А камо мушка рада,
Што чуда чинит' зна?
Та један трупак слоге!
Та камо срећа та?

Да свако у час потре
Свих других жеља рој,
Да рекне: Ево жртве,
Ал' не дам народ мој!

Да чиста рука збрише,
Што, сно, видим ја,
Анђелску ону сузу,
Што за нас тако сја.

А анђео би диг'о
Забачен један грб,
Силан би народ кликн'о:
Та славно ј' бити Срб!

Крст.

Тама поноћ, прни облак,
С непогодом бурном,
Спустили се, ступтили се,
А над Гором Црном.

Гром је грли, облак љуби,
Непогода крепи,
А вихор је диже горе,
Да је с небом слепи.

Бог је можда послo слуге,
Три четири дива,
Да је дигну на небеса,
Да је сам целива.

Црна поноћ, црни облак.
Само каткад севне,
На затрепте, па засветле
Оне свете стене.

А на њима црна крвца
— Још је у њој жара —
А по крви комадићи
Од бритких ханџара.

Мућа севне, а те стене
Као ледни вали —
На врх стене, на врх крша
Један крстић мали...

Гром је речи прочитао,
Па грми по свету:
„Ту су вали триста друга
За слободу свету!“

Занемеше гром и вихор
У то прво доба,
Од страхоте, од светиње
Овог дичног гроба.

Облаци се размакоше,
А звездице мале,
Крај месеца, на ведроме
Небу затрептале.

Та ваљда је сам бог рекo,
Да се мрак раскрива,
Да баш овде своју земљу
Отачки целива.

А на гробу деца мала,
Црногорчад жива,
Редом иду око крста,
Свако гроб целива.

Па се куну светим прахом
Својих деда старих,
Па се куну црном крвцом,
Сјајани' ханџари'.

Па се куну, светим крстом,
Што са гроба прети,
Па се куну, да ће листом
За слободу врети.

Па се куну, да ће бранит'
Ово голо стење —
Српске славе и слободе
То драго камење.

Дркће месец, дркћу звезде,
Рујна зора руди,
Црногорчад оштре мачe,
Све се из сна буди.

Пева сестра, пева мајка,
Све је чило, живо, —
Црна Горо, света земљо,
Бог те је целивo!

Песма

коју је на свечаној беседи у Новоме Саду декламовала мала Милица Николићева Цвекова године 1863.

Мална сам... и тица је мала,
Што се небом у зрак завитлала,
Лако ј' тици, тица има крила,
Моја крила, — кад би моја била!

На да прнем по српскоме свету,
— Не по роси и мирисној цвету,
Већ по земљи, што се српске звале,
Г'де год нађем Српкињице мале.

Да ми паднем на те груди беле,
Да им кажем благо теби, селе,
Благо теби, која имаш мајку,
Имаш мајку, имаш и бабајку.

Малена сам... и цвеће је мало,
Што је својом душом мирисало,
Лако ј' цвећу кад мирисат' знаде,
Па излије из срдашца јаде;
Да сам цветак, као што сам мала,
Ја бих српском свету мирисала,
Па би дошле Српкињице миле,
Мноме би се лепо окитиле,
Мег'ле би ме за те груди беле,
А мирис би говорио: селе,
Благо теби, која имаш мајку,
Имаш мајку, имаш и бабајку.

Малена сам . . . и звезда је мала,
Што се тамо горе засијала,
Лако ј' звезди, има свога сјаја,
А ја имам само уздисаја;
Да сам звезда, као што сам мала,
На српском бих небу засијала,
Изишле би Српкињице мале,
Па би звезду жељно погледале,
А звезда би говорила сјајем,
Дичним сјајем — српским уздисајем:
Благо теби, која имаш мајку,
Имаш мајку, имаш и бабајку.

Ал' сироче, црне моје среће,
Нит' сам звезда, ни тица ни цвеће,
Српкиња сам с дична Србобрана,
С дична града оних дичних дана;
Кад се сетим, где сам се родила,
Кад се сетим, тад ми пичу крила,
Кад се сетим, не треба ми више,
Тад ми срце као цвет мирише,
Кад погледам милу Србадију,
Тад се дижем више звезда свију,
Више звезда до бога милога,
Па га молим, а рад срећства свога,
Да га чува, весела му мајка —
Срећство ј' мени мајка и бабајка!

Вила.

Горило се, па се уморило:
Мртва лежи на Косову војска.
Слобода је мртве испратила,
Оставила живе сиромахе,
Нек робује, ко ропством дугује,
Који живот у ропству поштује.
У крви се круна утопила —
Црвен крпца од жалости прне.
Видов-дане видео је мегдане,
Видео је славу и јунаке,
По сто срца у грудима једним,
Једну снагу међу стотинама.
Како с' свети пре нег' што ће мрети,
Видео је оно српско сунце,
Како сину, па како се вину,
Како стаде, па како западе,
А тама је на мртвило пала,
Црн је барјак ноћца разавила,
Полу-месец крвав пламша' је —
Победио ј', ал' га скупо стаје.

Ноћ је пала, невесела, тамна,
Гора ј' нема, у њој душе нема,
Само једна лепота девојка,
А лепа је као стручак цвета,
Умиљата к'о тица грлица,
Жалостива као глас славуја,
На по гори тужне речи зборн:
„Леле мени, кукавици сиђој,
Младости ми и животу моме,
Да самцита остадох на свету!
Што би мушко, то ми изгинуло,

Што би женско, то ми пресвиснуло!
Немам рода, немам завичаја —
На Косову сва ми срећа слава.
Ој, Србијо, постојбино дивна,
И јунаци, дико и поносе,
Ој, слободо, погажени цвете,
Српско име, порушена цркво,
Како ће вас оплакат' девојка!"
Тако млада даљу ноћу јада,
Тако Српка виче и нариче;
Ал' невољи на овоме свету
Све је глухо до бога једнога.

Тако траја неколико дана,
Од туге је косу распустила,
Од жалости лицем побледела,
Сузе су јој рухо обелиле,
Од тежње јој поникоше крила, —
Те се створи у горици вила.

Хвала богу, тада и до века,
Није рана од смрти била,
Тешка рана од Видова-дана.
А вила се богу помолила,
Те по гори поникнуло биље,
И коренье од свакоје руке,
Кои је вила снагу провидела,
Терем знаде, где које ваљаде.
Турчину се рука осилила,
Кујућ' њоме мачеве и лапце,
Па се сила љуто побесила —
Јао Србима, да Срби не беху!
Ево скоро пет стотин' година,
Од како се сузи и крвави,
Гора нам је рањала јунаке,
Невоља им груди челичила,
А вила им ђорде паоштрила,
Па се славно бише и бранише.
Кад је Срдце мајка породила,
Свако ј' вила чедо пољубила,
А маленом у повоју синку
Певала је српски и јуначки;
Кад су Срба ране надјачале,
Вила му је очи заклопила
И самртну муку олакшала.

Вила ј' слепцу гусле удесила,
А гусле су душе веселиле,
И мртвима славу подизале,
Храбрим, живим', храброст увећале.—
Ево, браћо, моје песме мале,
Која прича како ј' досад било,
А, и од сад — божија је влада —
Благо оном, ко се чему нада.

Соколи, соколи!

Соколи, соколи,
Што сте тако ретки?
Гнездо вам је сада
Тек у приповетки.

Српске птице красне
Из старине свете,
Где сте, где сте? Јер нам
Изгинут' не смете.

Плачете ли гдегод
За јунаци' стари'?
Ил' молите бога,
Да нове подари?

Рањеници.

Спустила се бела вила
Хладној стени Горе Црне,
Раширила златна крила,
Рањенике да огрне.

На издишу храбри борци,
„Срчбе божје осветници“,
И умиру Црногорци
Брітким мачем у десници.

Нек су уз њих ђорде њине, —
На кад душа богу прне,
Нек бог позна са висине,
Нек се топи од милине,
Гледећ' жртву Горе Црне.

Пуна гора рањеника,
Пуна гора мученика,
Пуно крви, пуно рана,
А са чела усијана
Хладан тече зној —
Страшна часа, страшна дана,
Мили боже мој!
Не уздише камен тврди, —
Ох, тешко је на самрти,
Али нема: Јао!
Кад затиште рана љута,
Братац брату прошапута,
Да му умиру лако —
Јер је од њих свако
За слободу пао.
Уз њих седи бела вила,
Какве никад вид'ли нису,
Она чува, она не да,
Да им когод дође близу.
Закрилила рањенике,
Закрилила мученике,
Закрилила од ужаса,
Да не чују на самрти,
Да не чују страшна гласа.
Да не чују страшна збора,
Да је снага малаксала,
Да се смркла ведра зора,
Да је пала Црна Гора —
Ао, јада, ао, голема —
Да слободе нема!
Чува вила, српска друга,
Да им гласак не долети,
Не отрује дивне сласти —
Слободан умрети.

Ох, чувај их, бела вило,
Ох, чувај их, верна друго,
Чувај ове рањенике,
Чувај ове мученике,
Нек не знају храбри синци,
Да су залуд крвцу лили,
Нек не знаду на самрти,
Шта су данас изгубили.
Заклони им мутне очи,
Да не виде црне ноћи,
Не сете се, да су заман
Чекали помоћи.
Ћути, вило, ћути,
К'о што ћуте стене,
Нек' им сада нико
Српство не спомене,
Не ће јунак моћи
Од туге умрети —
Љуто ће проклети
Све што живо оста,
А на Србу клетве
И тако је доста.

Песма старог српског мача.

во мене увек 'вака
Од давних давнина,
Штчувала ме мишца јака
Од јунака за јунака,
Од Србина за Србина —
Од оца за сина.
Ја сам био луч слободе
Кроз толике таме, —
Не дај, Србе, не дај, роде,
Ни сад рђи на ме!

Та многе су српско име,
И душманском крви,
Записали јуначине,
Твоји претци први,
Записали да кроз тмине
Још и данас сине;
Ја сам био чист уза те
Кроз толике таме, —
Не дај, Србе, не дај, брате,
Ни сад рђи на ме!

Кад је Србин срцем наг'о
Ја сам му помаг'о,
Бранећ' своје свете дарe,
Дом, слободу и олтаре.
Клик'о ми је: Удри јаче,
Нек' се унук мој заплаче
Кад спомене старе!
Вио сам се од старине
Уз долије саме, —
Не дај, Србе, српски сине,
Ни ти рђи на ме!

Само јунак зна да живи,
Мушком срцу свет се диви;
То ме учи старо доба. —
Ох, дивна су дела њина!...
Пуштај ме на душманина!...
Умем бити крст код гроба,
Ал' не могу гледат' роба —
А јуначка сина.
Ја сам чув'о твоје славе,
Да ти не потаме, —
Не дај ни ти, док ти глаже,
Не дај рђи на ме!

Ево мене, мача старе,
Камо мишце, камо жара?
Ево пропаст прети!
Сузом твојом врати с' дуче...
Ој, Србине, ој, јадниче,
Ево мач ти сам већ виче:
Скочи, на се свети —
Живот', ил' умрети!
Ја сам био луч слободе
Кроз толике таме, —
Не дај, Србе, не дај, роде,
Ни сад рђи на ме!

Народна химна.

(За Србију*)

оже правде, браничу створења,
Боже нада, боже искушења,
Праотаца штите свети,
И унука с' њиних сети!

Спас је Србин син јунака,
Што је за крст живот дав'о,
Јера му је спас са крста
И слободу обећав'о

*) Написана 1865. усљед повика на Београда.

Боже греха још'те неопраних
И векова горко проплаканих,
Да ти није Србин мио,
Ти му не би бранич био.
И у муци искушења,
И у ноћи доба глуво,
Дух нас свети тајно води,
За што нас је чув'о.

Боже сунца, који таме зрачиш,
Који ведриш и који облачиш,
Ноћ је била црна дуга —
Разведри нам небо с југа,
Да у зраку светла дана,
У врлини света жара,
Пропевају тужна срца,
Загрле се браћа стара.

Свети душе, дај нам слогу, снагу,
Благослови отачбину драгу;
Благослови владаоца,
Дај у њему земљи оца,
Њиме пример како ваља
Њи смело дичној мети,
Како ваља Србин бити,
За род живет' — ил' умрети!

Химна

пјевачког српског привременог пјевачког друштва.

Појмо богу! Њему поје
Небо, земља, звездокруги,
Водопади, огњедуси,
И громови и славуји,
И вечност му славу брује.
Нек' се грле песме,
С дола, са висина,
Што их воде гласи
Светог Дамаскина.
Нек' се слави спас!
А кроз оте хармоније
Нек' се плете, нек' се вије
И српски глас!

Појмо роду! Род је тужан,
Векови су пуни тута,
Што га ките, раздиру га,
У песмама мелем вриј'е,
Да га теши, да га гриј'е.
Нек' се песма ори
О јунаци' стари',
Нек' соколе нове
Одгоји, разкари,
Све за народ свој!
Нек' се чуј'е о слободи,
Што народе срећи води,
И српски пој!

Појмо срећи ведра часа,
На песме се небо смеши,
Где се пева, ту с' не греши,
Где је песма нема јада,
Ведра душа све савлада.
Певаћемо, браћо,
Мили су нам дани,
Нек' не пева тужан,
Коме душу рани
Саможивља жиг.
Ко зна шта му сутра спрј'е?
Док се може нек' се чуј'е
И весеља клик.

Српска молитва.

Кад се Србин богу моли?
Не кад скрести руке двије,
Већ кад бије и кад падне,
А из срца крв му лије.

Укрсте-л се бојни мачи,
То су крсти Срб-јунаку,
У том крсту вера лежи,
„Победиће у том знаку!“

Кад и мрва муке, страха,
У пламену истопи се,
Кад у духу гром-јунака
Једна вера хиљади се;

Кад брапећи најсветије
Божје даре, мрјет' воли,
Љуто с' бори, клоне, клекне —
Тад се Србин богу моли.

Где се Србин богу моли?
Где разгања сунце таму,
Сјајућ' с неба у слободи,
У највећем божјем храму.

Над гробов'ма мученика,
Где светећи своје мртве,
Слогом перућ' старе грехе,
Газећ' враге ваља жртве.

На бојишту, светом месту,
Које силна крвца поли,
Из које се тамјан диже, —
Ту се Србин богу моли.

За шта с' Србин богу моли?
Он не моли ништа много!
Једно жели, једно иште,
Шта би друго искат' мог'о!

У обрану своје среће
Да га боже донде штити,
До год може, док је вредан,
Док је кадар Србин бити.

А ко чује ове молбе?
Чује, прашта, прима боже,
Јербо знаде да друкчије
Молити се Срб не може.

Дижимо школе!

Дижите школе,
Деца вас моле!
Јер има-л гора срама и стида,
Нег' своме чеду не дати вида!
Јер ево светлост свету се спрема,
А ваш да пород очију нема!

Дижите школе,
Деца вас моле!
Посејте њиву будућих дана,
Радите на њој са свију страна.
Не жал'те труда — сећајте с' плода,
Ил' нисте синци српскога рода!
Рани нам треба брзога лека, —
Отвор'те извор сретнија века!

Дижите школе,
Деца вас моле!
Јер брза река поред нас тече,
А ми на брегу наше несреће;
Ко има свести, отуд се клони,
Окати виде, брег нам се рони.
Градимо брода, нема се часа,
Сутра смо жртва бурних таласа.

Дижите школе,
Деца вас молѐ!
Ил' нека зине то наше гробље,
А народ наш ће остати робље,
Слепо ће поћи у тај свет бели
И молит' мрве да му удели.
А кад се нашег немара сети,
Само ће знати неште клети.

Дижите школе
Деца вас моле!
„Скини ми, бабо, с чела облаке,
Не дај ме, бабо, у просјаке!
Не штеди, бабо, рад добра мога,
Смилуј се, бабо, тако ти бога!
Јер биће дана, ал' не ће среће,
И биће људи, ал' Срба не ће!
Помози, бабо, помоћ' ћу и ја,
Да српско име још'те просија!
Дижимо школе,
Деца вас моле!

Басна.

Кад сам синоћ походио
Пријатеља ћиру,
Његов синчић донесе му
Мољца на папиру:
„Мољац, тато, мора да је
Врло мудра глава,
Књиге рије, књиге гута,
На књигама спава.“

* * *

Није чудо кад детенце
Тако лудо суди,
Није чудо — тако мисле
И матори људи.

На гробу Мушицковом.

Дух је његов на истини,
На милости и на правди,
Тамо за род светим трудом,
Молитвама и сад ради.

Дела су му доле жива,
И биће нам увек дика,
У њима' Србин штује, љуби,
Свог владику, свог песника.

Спомен му је по свом Српству —
Расте већи сваког дана;
А овде су само кости
Митроносца Лукијана.

Негдашњем пријатељу

Ђ. П.

(приликом кад је добио награду [годишњу] од сто дуката).

Да ти бог да много лета,
А што више с отим боље,
И дуката пуста злата,
Да те пуно задовоље.

Ал' ја видим једног старца
У дубини дальних дана,
Седа коса, борно чело,
Прошлост му је пуна рана.

На штапићу иде, клеца,
Јад га тишти, јад големи,
За њим трче мала деца,
Он их моли: Опростите ми!

Очи су му пуне суза,
Речи су му пуне јада,
Он се сећа доба снаге,
Он се сећа доба млада.

Он се сећа доба рада,
Што га грешно, подло страти,
Што се више никад, никад,
Никад — не поврати.

Обилази цркве, порте,
Гробља стара, гробља нова,
Пите сенка опроштења
Од пепела, од гробова.

Куд год иде, злато даје
За листове неке старе,
Дрхћући их рукоя дере,
Очи му се разажаре.

„Мила децо, мили Срби,
Ох, идите путем правим, —
Младост моју, клетву моју
Не могу да заборавим!“

Гвожђе.

Кад је боже земљу ствар'о,
Није хтео да празна буде;
Рекао је, да се у њој
Разграпају разне руде.

Ал' чво ти сузним оком
Један анђ'о к њему дође,
Молио га, преклињ'о га,
Да не ствара црно гвожђе.

„Не дај, боже, земљи гвожђа,
Може бити љутих мука,
Векови се могу трести
Од невоље, од јаука!"

„Може земља пак'о бити,
Могу с' људи робљем звати,
Тирани се осилити,
А народи робовати."

„Па да човек, слика твоја,
У ланцима сузе лије,
На срамоту духа света, —
Онда боље да га није!"

„Не брини се," бог му рече —
Човеку ћу дати свести,
Кадгод ухте, кадгод прегне,
Он ће моћи ланце стрести."

„Не брини се, не ће човек
Требовати твога плача,
Из тог истог црног гвожђа
Моћ' ће коват' љута мача!"

Србину.

Све није се крвца наша
— Сад је страшан мир —
Сада црни нашом крви
Пирују баш пир.

Не севају оштри мачи,
Не бије се бој,
Да јунака јунак види
На да викне: Стој!

Не гони нас бојна труба
На витешки чин, —
Та витезу казали би,
Ко је српски син!

Не чују се бљемези,
Онај поштен глас, —
Па да вид'те наше жене!
А камо ли нас!

Да је ово бритка ђорда,
Што нам крати век,
Ђорди би се паш'о Ђурђе,
Наш'о би се лек.

Није ово мушка ора,
Није мушки бој,
Кад се каже: Обори ме,
Па је међан твој!

Кад Србина мач позове,
Тад је Србин лав,
Кад се брани, кад мегдани,
Свет га позна сав.

Ал' ту није јуриш бојни,
Ни јуначки скок, —
Сад полако душман није
Живота нам сок.

А нас који срамом нашим,
— Зна шта трује груд —
На се смије, јер му није
Залуд био труд.

За то Србин главу слушта
У дремежу свом,
За то Србин тако ћути —
Није вичан том.

Не лије се крвца наша,
— Сад је страшан мир —
Сада први нашом крви
Пирују баш пир.

Србин тиње, Србин бледи,
— Грозна иде коб!
Већ га смеју звати да себи
Сам ископа гроб.

И ја гледим живим оком
Срамни удес твој!
— Тако ли ћеш зар преминут',
Сив-соколе мој! (1875.)

Богомрак.

(По Хајне-у).

Дође мај са златним светлицама,
Свил'ним ветрићем, дахом миомирним;
Мамљиво машу цветићи бели,
Смеше се очи љубичаста сјаја
На слатка хлада лисна загрљаја;
Веленац цветан пружен је по свету,
Провезен росом и сунчаним зраком;
Надземне песме мелодијом лаком
Зивкају људе да загрле свет.
То светина бена чује на се жури,
Облаче људи чакшире жуте,
Мараме лаке, листерске кануте,
На дај оне шетне штапиће вите!
А госпе лепе, госпе поносите,
Киту ђурђица у косе уплеле,
И обукле рухо невиности беле;
Момчићи сучу напердјасте брке,
Гипкају с' груди запурених мома,
Диже с' и чета варошких појета,
Диже се хитно к'о на неку хајку,
У цепу носи хартију, писаљку,
— Који се сете, носе и лорњете —
На хајде брзо кроз сиву прашину,
Хајд' живо тамо у дивну зелину,
Хајде по брегови', хајде по долина',
Ту седају сретни на веленац цветни,
Ту слушa руља прижељак славују,
И гасе жеђу и муте студенце,
И беру цвеће и вију те венце,
И чуде се дрвљу како брзо расти,
Топе се у сласти,
И кличу бурно: Ах' је диван мај!

На ево и к мени дође нети мај.
— Стари смо знанци, знаде где ја стојим —
Па трипут куцну на вратима мојим:
„Сањало бледи, златни дан не губи,
Мај ти је дошо, хоће да т' пољуби!"
Ах' врата моја закључана стоје,
И ја ирко викнух из одаје моје:
„Залуд ме мамиш, ти госте опаки,
Та ја сам тебе прогледао скроз;
Прогледао сам живот и његову злост,
Гледо сам много, прегледо сам свет,
Гледо сам много, много и дубоко,
И ведро ми се замутило око,
Нестаде нада из срца ми млада,
Радости неста, а са њена места

Муке се роје у мој живот клет.
Глед'о сам доста кроз камену кору
Људских домова и људских срдаца,
И свугде нађох неродомну враж,
Превару подлу и претворну лаж.
Читам са лица мисли издајица:
Бацим ли поглед на девице младе,
Кроз румен стида видим грешну страст,
А мајке њи'ве то су лутке живе,
— Усиљен осмех — проиграна част.
А старци мудри, ал' ко хладна змија,
А људи трска, што је ветар њија,
А момци ни сенка негдашњих делија,
И нигде збиље и човече свести,
И свугде празна ништавила смет,
И ја већ не знам је-л болница само,
Или је лудница овај земни свет.
Погледам доле и провидим земљу,
Провидим земљу к'о да ј' од кристала,
И видим страхоту, коју залуд с' труди
Зеленилом својим да покрије мај.
Ја видим мртваце, видим како леже
Скрштених руку у сандуци' уски',
Бело им лице као покров бели,
У вечној ноћи отворене очи,
Хтели би клети, ал' немају крви, —
По уснa' им гмижу жутосиви црви.
А синове видим где седају грешно
С блудницама својим на свог оца гроб;
А славуј пева поругљиве песме,
Жуто се сниље горко-болно сменш,
А отац у гробу дркће као прут,
Мати земља цичи као арлан љут.

Сиротицо земљо, знам ја твоје боле!
Ја видим огањ, што ти груди згара,
Жиле су твоје отворена зјала,
Рана ти се дере, из твојих недара
Сукти и куља огањ, дим и крв.
А твоја прва деца и сад живе, —
Видим их страшне, јогунасте диве,
С црвеним бакљам' дижу се из бездне,
И носе своје лествице жељезне,
По њима јуришс на небесни град;
А патушци црни за њима се пењу,
Мехове тровне носе уза се,
До звезда стижу, — а звезде се гасе,
И дрске руке златан копрен деру
С шатора зрачног где станује бог,
Анђели свети јауком грозним
Суноврат падају с мирног виса свог.
Савлаот бледи на престолу своме,
Круну с главе баца, чупа седу влас,
А све му ближе дивља војска стиже,
Све ближе стиже очај и ужас.
Бацају диви те бакље црвене
По царству божјем, па се смеју том,
Патушци лете са троструким бичем
На шибају њиме
Анђеле свете, скромне херувиме...
— Већ су отели и божији гром.
Анђели бране, ал' су празних руку,
Наклене силе за косе их вуку,
А доле их прима онај даба ром.
На, ено, видим и анђела мог,
Са плавом косом, тим свилепим златом,
Са рајском надом свету непознатом,
Очи су јој плаве, извор среће верне,
Уста су јој олтар љубави безмерне,
А к њему се ближи једна авет црна,
Грешном жељом гори, сабласт неку збори.
Поругљивим гледом, пакленим погледом,
Примаче се, приђе к мом анђелу бледом:
Окамењен гледим у ту авет црну,
Где анђела мога у свој плашт огрну —
И нечувен врисак васиону проби,
Као да издану силног бога моћ —
Посрнуше стуби, издахнуше душе —
И земља и небо разнапом се руше, —
Опет наста стара, вечна, нема ноћ.

Прича о горкој нужди и о изобиљу.

(По немачком.)

Био један брат и сестра,
Не знам ко је крив,
Сестра ј' била лоше среће,
А брат бесан див.
(Свашта треба трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Брат је им'о другу мету,
Сестра други циљ;
Сестра с' звала горка нужда,
А брат изобиљ.
(Свашта треба трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Сестра ј' брату робовала,
Робовала од вајкаде,
Трпела је горке јаде,
Ал' брат срца не имаде.
(Свашта треба трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Брат је сестру љуто био,
А презир'о сузе њене;
Отим'о јој кору леба
Из деснице измождене.
(Свашта треба трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Век за веком јаде броји
Како братац сеју пати —
Кад ће престат' јади твоји,
Докле ћеш му робовати!
(Свашта с' мора трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Свачем мора крајак доћи —
Ево краја јада тога:
Једног јутра сеја скочи
Па — удави брата свога...
(Свашта с' мора трпет' немо;
Божја ј' воља — па шта ћемо!)

Звезде.

(Беранже.)

Ти ми рече, да су наше коби,
Наши дани о звезде скопчани.
— Јесте, синко, ал' им тама злоби,
Па нам често гледати их брани.
— Али негда бистро око твоје
Њихне знаке растумачит' знаде — —
Каква ј' она, она звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде?

Издахн'о је један човек, сине,
Ето му је звезда малаксала,
Баш је пев'о, сретан, од милине
У средини мила круга мала;
Грлио је пријатеље своје,
Чашу испи, Богу душу даде — — —
А, гле, опет једна звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде!

То је била невестица млада,
Мило чедо у самоме цвећу,
Пуно срце убавога нада,
Сутра јој се имли свати крећу,
Скоро би се загрлили двоје,
Већ јој девер зелен венац даде — —
А, гле, опет једна звезда, што је!
Сјала, сјала, а сад доле паде!

А, мој сине, та је звезда сјала
На врх виса пурпурнога сјаја,
Пуно ј' пусте лажне славе брала,
Сад већ нема за њим уздисаја.
Многи даше крв и добро своје,
А он горко захвалити знаде — —
А, гле, опет једна звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде!

Та је звезда господскога слуге,
Трепетлица престолскога виса, —
Ни за њиме нема данас туге,
Где ће народ оплакати лиса!
Још се и сад многа чела зноје...
Да-л ће други да залечи јаде? —
А, гле, опет једна звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде!

Био ј' богат, срца племенога,
Златне речи, милостиве руке,
Био дика, понос рода свога,
И обрана сиротиње пуке.
Око њега плачна лица стоје,
Ко ће сузе да отаре саде? — —
А, гле, опет једна звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде!

Тону звезде сила и царева! —
Чувај, сине, чисте своје груди!
Пуно ј', синко, међ' звездама плева,
Ретка ј' душа, што с' о правди труди.
Не отимљи с' из приселе своје,
Да са сјајем не сабереш јаде —
Шта су сјаји? — Ено звезда, што је
Сјала, сјала, а сад доле паде!

Страшни суд.

(Петефи).

Прерђем стару књигу светских догађаја,
И на крај дођох, па се питам сам:
Каква је даклем повест човечанства?
То сам рад да знам.
Повест је ова крвава река,
Што-но је потекла
Из маглених стена
Недоглед-давнина;
Једнако тече та крвава река,
Све доле само до данашњег века.
Немојте мислит', да се губи, таје —
Једнако јури, јурит' не престаје,
Нити ће престат' до времена тога,
Догод не дође до мора свога.
Крвава, дуга река до крвавог мора
Допрети мора.
Ја видим да се ближе страховити дани,
Какве још никад није дочекао свет, —
Осећам им лет.
— А данашњи мир?

Кобна ј' то мирноћа, не варајте с' њом,
То ј' она тишина која муњу прати,
А но муњи траје — док не пукне гром,
Будућности тајна, будућности мрачна,
Копрену ти видим којом си застрта!
Па кад бацим огањ слутње за копрену ту,
Ја провидим њу.
А што видим за копреном, то је страхота,
Та страхота срцу ми је радост, милота.
Силни Страор, бог ратова, у панцир ће стат',
Бојнога ће коња, ждрала узјахат',
Завитлаће у десници љути палош свој,
Протрчаће кроз народе,
Викнуће им: Устај, роде,
На крвави, на последњи, на одсудни бој!
Тад ће с' људи у два стана разделити сви,
Добри, што су до сад увек гњечени к'о црви,
Сад ће да победе, ал' са морем крви.
Али ништа за то, друкче с' нема куд, —
И то ће да буде онај страшни суд,
Што се давно чека, што се давно пође,
Што га ј' бог обећ'о кроз пророке своје.
Тада ће утонут' врашке силе прсто,
А настаће право, вечито блаженство,
Рад ког не ће нико морат' горе у рај ићи,
Јер ће рај са неба сам међ људе сићи.

Славуји.

(Беранже)

Ноћ је пала по бурном Паризу,
Санак леће, уморнике тражи,
Идем вани, зелен луг је близу,
Идем, да ме тишином оснажи.
Тамо, тамо, где ћу мирно лутат',
Куд ме птице својим певом маме,
Ја у ноћи волим само ћутат',
Ој, славуји, ви певајте за ме!

Ту се пева она љубав перна,
Којом живе чеда распевана,
Што-но беже од Париза дерна,
Где је љубав за два за три дана,
Љубав блудна господчића худих,
Љубав мазна додоласте даме,
Срце моје другу љубав нуди —
Ој, славуји, ви певајте за ме!

И Париз би глас вам слуш'о леши,
Ал' чије би срце раздрагали?
Каматника, што сад будан стреши,
Да му лупеж кућу не провали?
Који броји своје пусто злато
Сад у ноћи у светиљи тамне?
Кад је жени много више дато —
Ој, славуји, ви певајте за ме!

Не идите у те градске кланце,
Не идите у дворове беле,
Г'де силници златне носе ланце,
Ланце носе на ланце и деле.
Остав'те их на краљеву прагу,
Остав'те их нек у ропству чаме,
Ја уживам слободицу драгу,
Ој, славуји, ви певајте за ме!

Благо мени у зеленом лугу,
Где се груди у слободи шире,
Ја сам срећан у тичијем кругу,
Пијућ' њина гласа мномира.
Природу сам загрљио бујну,
Њен загрљај диже ме, крепча ме!
Ту ћу зору дочекати рујну —
Ој, славуји, ви певајте за ме!

Мојим пријатељима, кад су постали министрима.

(Беранже.)

Ја, браћо, не ћу ништ' да будем, не ћу!
Нек' други беру звања, крсте, част,
Нек' други траже у колајнам' срећу,
Слободној птици слобода је сласт.
Загрљај драгин, то је мени доста,
Сам сам ја себи срећу скројио,
За раскош не зна кућица ми проста.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Ни поди'о не бих терет среће грдне,
За стихокопца то би био квар,
И овај лебац, што се често стврдне,
Све мислим није заслуге ми дар.
Вреднији моћи, па се глађу боре,
А ја ништ' ор'о, нити коп'о, сиј'о —
Та доста ј' мени ово парче коре.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Једном се дигох у звездиште плавно,
Диг'о ме мисли одушевљен лет,
Погледах доле, све је било равно,
Владар ка' и роб, јаблан ка' и цвет.
Кликћаше неки неко славно име,
Разабрьо нисам, ал' сам се смеј'о,
О таште главе, не носите с' тиме.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Да штујем врла патриота чине,
Што миран живот жртвовати зна,
Што с' крвном броду на крмило вине,
Кад море зебе од ветровог стра,
Вичем им: Због ом! Остајте здраво,
Благослов божи над вама с' лио,
Па онда даље сневам на трави.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Вама ће с' дизат' грдне пирамиде,
На мом ће гробу једва бити кам,
Свет ће се слећи, да вам укоп виде,
На црном столу ја ћу лежат' сам.
Ваша ће звезда бурно да падне,
Моја ће мирно, моја ће тио, —
Ал' једна ј' земља гробнице хладне.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Сад због ом, браћо, будите ваљани,
Будите срећни, то ј' од мене дост',
Лиру сам моју оставио вани,
И стари шешир и огртач прост.
Сетите с' овде у палатама,
Да без слободе свет није мио,
А ја ћу певат' по улицама.
Ти не буди ништа!
Бог ми је рек'о, кад ме створио.

Ко је лола?

(По немачком.)

Је ли онај лола, који нема плате,
Кој' не пуши, да му ви звања дате,
На коме је рухо отрцано, старо,
Али за то није ни лаг'о, ни ар'о?
Је ли онај лола, који нема крова,
Кој' нема каруца, шума, ни волова,
Кој' не служи своме трбуху, ни грши,
Али дужност своју по савести врши;
Који оре, копа, туђу њиву тежи,
Кад богата трулеж на душеку лежи;
Који знојем кваси суха леба коре,
Па још уз то вели: Не дај, боже, горе!
Кој' је вичан трпет' свако чудо живо,
А он не ће ником да учини криво;
Кој' се мучи, грби и по ваздан пати,
Да порезу грдну за времена плати,
Да се могу лакше купати у меду,
Свакојаки створи, што га презиреду;

Кој' поштено сноси сиротињу круту,
Ал' остаје за то на правоме путу, —
Не зна своје мисли, своје жеље крити,
А готов је бојак за слободу бити;
Кој' истину љуби, што обећа, даде,
Несретнијем брату и помоћи знаде;
Који сам зарани целу својту своју,
А не живи никад о туђему зноју;
Који у зло доба мучне дане тражје,
Али за то душе своје не продаје;
Кој' неправду мрзи, издајства се гади,
Јер му ј' лебац сладак, што га сам заради;
Који простом душом тежи вишој мети,
А за своје право знао би и умрети,
Ком поштено срце под ритама бије, —
То ли је зар лола?! — Не, тај лола није!

Знате-л ко је лола — ако нисте знали?
Кога случај луди у благо завали,
Па кроз живот јури к'о на коњу бесном,
По широком свету, бесњилу му тесном;
Који нема бога мимо блага свога,
Нижућ' лета млада без икаква рада,

Само сласти лови, само трбу тови,
А од других иште, да су му робови!
Знате-л ко је лола? — Ко је „виша соја,“
А никад му доста сиротињска зноја,
Кој' раднику плоде, богу дане краде,
А никад не каже, да доста имаде.
То је лола, кога ташта лудост вара,
Да је друкче рођен, нег' она „фукара“,
А „фукара“ да је само за то туди,
Да му створи света, што му срце жуди,
Да му тако игра како он загуди,
Ил' да буде жртва високој му ћуди.
Знате-л ко је лола? — Ког наведу врази,
Да истину, праву, кривоклетно згази,
Који свету лаже, да он богу служи,
А свет види, да се с ђаволима дружи.
То је лола, који живо дрво ломљеби,
Који своје звање на зло употреби,
Који правду не ће, ил' не сме да брани,
И онога кињи, ко га хлебом храни;
Који нема срца, нема ни милости,
Који има само своје себичности,
И кошуљу скида коме скинут' може,
Где кошуље нема, тамо дере коже, —
То је лола, који није вичан раду,
До јуче се ваљ'о у ленњила смраду,
До јуче је кук'о гладан у свом куту,
А данас осван'о у црном капуту, —
Па не скрива лица, већ га диже дигом,
Оно јадно лице с кајиновим жигом,
Кој' се руга срцу, кој' се смеје слогу,
Ком је онда добро, кад кукају многи.
Знате-л ко је лола? — Који има дара,
И да има душе не би им'о пара;
Који би мог'о свога дићи и помоћи,
Ал' се боље плаћа кад му копа очи.
Јест, имаде лола, великих и мали',
— Ето, то су лоле, ако нисте знали!

Издајици.

Свака ј' тица у свом јату,
Свако тежи своме брату,
Својим братом тугу блажи,
У свом јату срећу тражи,
А куд тебе носи крило,
Издајицо, срам те било!

Кад неправда духом крутим
Стане шибат' бичем љутим,
Братац брату шапће тио:
Бич ме није одродио:
— А ти лижеш туђе биче,
Издајицо, несретниче!

Пропате се муке многе,
Док се дигне кула слоге,
У њој олтар наде живе —
Душмани се на њу киве —
Ти помажеш да је сруше,
Издајицо, кам' ти душе!

У народа срце здраво,
На њ се баца црни ђаво,
Ал' не стиже из даљине;
Ти си ближе, српски сине, —
Да ко би га тако уј'о!
Издајицо, мрска гујо!

За чим деди крвцу лиже,
За чиме ти мајка дише,
За чим сеја сузе лије,
За поносом Србадије:
Све то дере рука т' смела: —
Издајицо, крв те клела!

Српском сину цвет је миља,
Кад га народ благосиља,
За то чува своје име,
Да с' у тузи диче њиме,
А ти с' волиш Вуком звати,
Издајицо, јадна т' мати!

Али гутај меда клета
Из кошнице српских штета,
Благуј, благуј, време ти је,
Док ти народ чемер није,
Благуј брзо, благуј море,
Издајицо, слепи створе!

Кад се роди сунце наше,
Попадаће тиран-паше,
На развали врашких снага
Грлиће се браћа драга —
Ти ћеш свиснут' од срамоте,
Издајицо, не било те!

Мој савет.

(По Јулију Хамеру.)

Повери се звездам', звездам' у висини,
Кад ти душу продре горких јада рој;
Оне су ти близу у даљној даљини,
Кад ти је далеко понајближи твој.
Ако имаш суза срцу у дубини,
Кад не види нико, исплачи се тад,
Ал' пред људ'ма буди, нека им се чини,
К'о да не знаш, шта је туга, бол и јад!

Пуштај худе људе нека те осуде,
Гора и самоћа нек ти буде лек,
Па ћеш с новом моћи светој цели доћи,
А не ће ти празан прохујати век.
Пази чим ћеш знати сам пред себе стати,
Победу ћеш носит' сам у срцу свом,
Али човек, брат твој, никад не сме знати,
Како ј' тешка била борба духу твом.

Је-л ти добро дело успеха донело,
Ти покушај даље, би-л још боље знао,
Ако с' наш'о кога сродног, искренога,
А ти хвали бога, што ти га је дао.
Па кад слатка суза покваси ти ока,
Дочекај је лепо, буди срећан с њом,
Ох, ал' немој бират' завист за сведока,
За сведока срећи, усхићењу свом!

Саможивце презри душом части пуном,
Сећај с' да су људи, да си и сам прах;
Немој да застрепиш ни пред којом круном, —
Само прну савест навлази страх,
Помисли да таме и од тебе боље,
Да насиља људска ти не трпиш сам,
Поклони се богу и божијој вољи,
Ал' човеку с' клањат', рећи, то је срам!

А кад падне трње туге понајгрње,
И живот ти засне искушењем злим,
Тад бога помени, њему се окрени,
И расправљај само собом и са њим.
Трпи муке љуте, ал' уста нек' ћуте,
— Како ј' други умрло можеш и ти мрет' —
Мора-л бити — свисни, — али срце стисни,
Само нек ти тугу не зачује свет!

Видов-дан.

Боћу-л да плачем, или да певам?!
Ја не знам сам —
Данас је Видов-дан!
Пред душманима плакат' мене је стид,
А невидовном јаду мелем је вид,
Што види судбе и милост и злост,
И за тренутак подиже мост,
Да скопча прошлост и будућност.

Данас је в и д невољном штит,
Данас је сваки Србин видовит, —
И будућности лепше нагледа се сит,
— Ох, јел'те, браћо, гуслари слепи,
Што негујете тај санак лепи, —
Е, то нас држи, е, то нас крепи,
Те ј' многа хала у пропаст нала,
У пропаст, што је нама копала,
И још ће многа с недела свога
Запамтит' силу сана српскога, —
А тај је сан
Наш Видов-дан.

Је-л санак само, ил' полујава,
Или само рука десница спава,
А мушко срце бије о груди,
Да десну руку из сна пробуди?
То не знам ја —
Ко ће да зна!
Свакога лета, овога дана,
Створе се чуда свету незнана —
Погледа Бог.
Србина свог
Не пита: Ко је гди,
Већ: „Јесте-л своји сви?
Ако сте вредни нада, ево вам над!“ —
— — — — — — — — —

И тад се тргне, пренe живи раскомад!
И сједине се ране невидане,
И саставе се жиле испрекидане, —
И кроз њих јурне, брале,
Једног жића сок,
Примајућ' бурне вале
Један крвоток; —
Једно се срце стани у груди' средине,
И тад се разбацани уди сједине, —
И примакну се сузе жедно спојене,
И саставе се душе једнодојене, —
И загрле се чеда једне прошлости,
И моле Бога слоге, да им опрости, —
И безброј жеља једна другу прихвати,
И почне е' један сан на другу сливати,
И молитве у једну сливати;
Молитву носе небу крила жељина, —
И српство ј' тад у души једна целина.

Ох, немојте се плашит' наши злотвори,
То песник само тако у сну говори!
Та силно га је зан'о заносни сан —
Данас му ј' В и д о в-дан! —

— — — — — — — — —

Васцело српство пред Бога стаје,
Пред њиме старе грехове каје,
Од њега чека утешне речи,
Да му се рана смртна залечи.
А Бог га пита: — Ох, вељих мука! —
„Има ли и сад међ нама Вука?“
— — — — — — — — —

И душе дркћу, и лица бледе,
И сузне очи плашљиво гледе,
И душа тоне у боле љуте,
Ледене усне к'о камен ћуте . . .
— А мало јато пражија лова,
Несретна чета блудних синова,
На земљу пада, на сузе лије,
На косе чупа и груди бије,
И једва смеде да гласа даде:
„Удри нас громом, још нас имаде!
— Не уби рад нас српско уздање,
Ил' прими данас наше кајање!“

И опет наста света ведрина,
И чврсто стоји једна целина,
Душе се сліле, Бога молећи,
Једина душа пред Богом клечи,
Да чује свете утешне речи;
Сузне се очи у будућност стреме,
— О, саслушај им, боже, молитве неме!

Е, то је сан
На Видов дан! —
Је-л санак само, ил' полујава,
Ил' само рука десница спава,
А мушко срце бије о груди,
Да десну руку из сна пробуди? —
То не знам ја,
Ко ј' будан можда зна!

Музине жалбе.

(По руском од Ј. П. Полонског).

есниче, јадна т' мати,
Немој ме музом звати;
Страшна је ова прева —
Мени се не пева.

Ја певат' не могу!
Куд год се кренем широм бела света,
Свуда ме туга и невоља срета,
Свуда ме срета слика
Патника, гоњеника!
Из ноћи у ноћ, јадни, на празно лутају,
Од извесног зла к неизвесноме злу.
Не траже вођне звезде сред мрака тог,
Нит' хоће моје песме, нит' хоће луча мог.

И ја угуших гласе сред срца јаднна,
И само врг'о венац са чела млађана,
И врг'о славу, име и све у заборав —
У забораву лежи мој попос сав!
Ја не знам, да ли звезда са звездом другује,
Не знам ја за чим месец бледи тугује,
Ја не знам о чем сања зимзелен у гори,
Не знам ја, не разумем, шта поток жубори,
Ја не знам, не разумем славујев слатки пој,
Не знам, чује-л га ружа — и да-л он пева њој..

Кроз гомиле сам прошла, где леност благује,
А радник, патник, јечи, трпи и гладује,
Мршавом руком сузу са чела утире,
Без правде, без слободе полако умире.
Па у тој јадној земљи, што с' топи у зноју,
Ја нисам вид'ла цвеће да цвета по пољу,
Свуда је коров ник'о, уз коров глад и јад,
А глад и јад је вик'о: О, камо труд и рад!

Ни сунца још ни зоре, — а тежак крен'о плуг —
А док он њиву оре, хтедох му бити друг,
Па кад му слабом руком не могох помоћи,
Стадох га песмом тешит' у труду по ноћи.
Ал тежак ни да чује те песме, што ја знам,
Он пева *своје* песме, он пева *себи сам*.
А ја сам дуго, дуго слушала овај пој,
Народну песму милу и дивила се њој.

А кад је рано сунце разбило таму, зрак,
У неку влажну избу продрьо је први зрак,
На постељицу тврду, где патник лежа сам,
Ту уђох и ја, да му песмицом утехе дам.
„Шта ћеш ми?“ рече тужан, суморан као ноћ,
„Ти тешит' можда умеш, ал' ниси за помоћ,
Ти имаш лепих речи, ал' реч још није ствар,
Те голе, празне речи, јадан су дар.
Остави избу моју и терет мој,
Међ богаташе иди па њима пој!“

Ја видех своју немоћ за таке болове,
И одох тамо даље у сјајне дворове,
У сретним двор'ма, мишљах, наћи ћу одјека,
Ал' богаташ ме суров суровo дочека:
„Ху, како ј' проста, тужна, к'о да је проклета!
Кам' негдашњег уреса, негдашњег полета!“
А ја му нешто шапнух о злу, што народ тре,
А богаташ се брецну: „Та знам ја, знам ја све.
Не спомињи ми патњу, бојим се авети,
А баш ми нису нужни ни твоји савети,
Боље ћеш чинит', иди међ ту сиротињу,
Кад имаш доста речи ти тешi њу!“
С богом ми остај, рекох ти, хладна палато!
Ал' каква ј' ово кућа? Болница, болница ј' то.
Грешница млада лежи; ох, како ј' болна, гле!
Па горко у сну плаче — и бога призивље.
А кад се из сна тже хладно ме погледа,
А кад јој „грех“ споменух, она се насмеја.
К њој нико не хте доћи, тој срамној постељи,
Ни брат, ни мати, сестра — сви су је презрели.
Ја сам се над њом нагла, к'о мајка над чедом,
И тешила је песмом и љупким погледом.
Ал' она руком махну кад сузу опази:
„Залуд је, залуд, пусти ме, одлази!
Ја лаковерним срцем у понор улети,
За мене спаса нема, пуштај ме умрети!“

Ја одох том јунаку, што с' у сласт урио,
Што ј' ово јадно дете у понор турио.

— — — — — — — — — — — — —

Укори моји горки њега су дирнули,
К'о да су хладни ветри у стену ударили.

Отале пођох даље — све ниже и горе —
Замолих тамничара да врата отворе,

Ту болан сужник стоји к'о неки прли сен,
Врелим и бледим челом о стену наслоњен.
Ја сам га добро знала, то ј' сушта доброта,
Тај ни комару није хтео учинит' зла;
Пазио ј' где ће стати, да мрава не згази,
А сад — у 'вакој жељи насладе налази:
„Ај, да ми може снага куд воља отима,
Превртнуо бих земљу са људ'ма — скотима,
У крви би окуп'о тај скотски завичај,
Да с' иза крви роди људскији нараштај!"

И ти зар мислиш, рекох, слушајућ' његов сан,
Да би из крви сван'о сјајнији, лепши дан?
И да би друкчи био природин ток,
И да би пелен дав'о медени сок,
Да гавран не би био грабљив и зли,
Да с ружом не би ник'о и оштри трн?!!
Мислиш ли збиља тако и верујеш ли том?
А сужник главом клону, к'о да га шину гром.
Гледах га како плаче — ноге му клецају —
А из далека чусмо где звона јецају,
К'о да је свету умрло и бог и спас —
И још ми душу кида тај тужан глас —
— — — — — — — — — — —

Омладина.

Црна ноћи, глуха тама,
Као гњездо клетве врашке ....
Не разиђе умље гњило
Да-л се време заледило,
Иде-л напред, ил' натрашке,
Или само црна срећа
Будућност нам злобно скрива,
Или нема ока жива,
Да провиди шта се збива —
Ил' нас давно гроб покрива.

У то доба, из ненада,
Мора да се препунила
Она чаша горких јада, —
Она гуја клетве старе,
Што је српске груди стисла,
Мора да је својим једом
Отрована, сад баш свисла.
Ил' је сиш'о анђ'о Срба,
Да утаре сузу јада,
А да крене другу сузу,
Сузу миља, сузу нада.

Ао, нада, лепа нада!
Састала се браћа млада,
Са свих страна српска света
(Будућности ништ' не слути)
Па донеше вољу младу,
Да ј' братимством овенчају,
И донеше дивне жеље,

Да их скупа утемеље,
Врло срце, што их дичи,
Да се слогом очеличи.
Је ли сањак? — Машта? — Шта ли?
Јесте-л, браћо, с неба спали,
Ил' је само мис'о с неба,
Да јединства Србу треба?

Ох, како се то оживе
На топлоти од врлине,
Ох, како се туга топи,
Кад је нада обасине!
Како ли се дремеж руши,
Кад затрепти недра јава,
Како ли се старост млади,
Кад је младост утешава!
Ох, како је лако трпет',
Кад будућност обећава!

Ово ј' ново, ово ј' мило,
К'о да ми се само снило!
Око ми се засузило,
Па кроз сузу, ка' кроз дугу,
Гледао сам свет на југу,
Где се блиста светлост чиста,
Јер је тужна српска вила

Мутно чело разведрила.
Прорекло ми с', провидло ми с',
Провидео сам, довидео сам
Срећу нашу, наше дане,
Као ново сунце неко,
Само нисам разабрао
Је ли близо, ил' — далеко.
Сладак беше тренут ови,
Слатки беху ови снови,
Слатке беху ове сузе,
А и моја што је пала,
Омладино, врла браћо,
На такој ви сузи хвала!

Ну запамти, веро тврда,
Коју с' данас реч ти дала,
Ај, удуби усред срца,
Што си данас обећала!
Не малакши, млада снаго,
Не помери пута права,
Нек те мука не надјача,
Нек те слава не успава,
Омладино, једна душо,
Мелем-врело .ћутим' ранам',
Перјаницо поноса нам! (1866).

Париз паде ....

Париз паде, свет се згрози, орлушина гракну,
Дух слободе кап'да стаде и натраг коракну.
Силеџина слава плива по мору од суза,
Мртве кости преврћу се безбројних Француза.
Испод земље мрци вичу: Крв нам натраг дајте!
П'онда ход'те још једаред с нама с' огледајте!
Тако зборе врле жртве сломљених Француза,
Како ћу вас, браћо, тешит' кад ми је до суза!

Ал' прежал'те крви своје, што сте је пролили, —
Та ту би вам Напол'они на памук попили!
(1871.)

На велики петак 1868.

Залуд милина пролећа дивна,
И залуд снага, што креће свет,
Грозан је поглед, грозна тишина,
Данак је грозан, страшан и клет.

Смрзла се звона храмова свети',
Кроз веру ђаво промаља рог,
Душа се згрози, ај, кад се сети,
Да ј' мртав живот — да ј' мртав бог.

Смрзла се звона, што душу крепе,
Што буде веру, што снаже над —
Народи стрепе
Сад.

А како ј' тамо, како је браћи,
Где не сме шићи босилка струк,
Где душман врашки светињу тлачи,
Где с' никад звона не чује звук!!!

†
† †

Страшан је данак — и дрхће свет...
Бог је на крсту разапет!...

Ох, да подржи опако дуго,
Кад пак'о шири над светом власт,
Кад црна мис'о не види друго
Већ како горко издише спас —
Гробна би страва утрла свет...
Бог... па на крсту разапет!...

А како ј' тамо, како је браћи,
Где 'ваки траје вековʼма дан,
Где с' цео народ не може маћи
— Та сам је на крсту прикован!

Испија чашу горке судбине,
Недуга свог,
Испија муку ропске горчине —
А није бог.

Са крста гледа злотворе скотске,
Пољупце броји искариотске —
Ох, љуте муке!
Гледа Пилате где перу руке!

Не види брата, не види друга,
Тек страница чује, где му се руга:
„Ускрс ће бити, — ево га, гле,
Свима ће бити, ал' теби — не!"

Још једном очи к својима враћа:
„Ох, где сте, браћо, будʼте ми спас!"
Пакʼо се смеје: „Хахаха! — браћа!!" —
И тако с' губи последњи капај...
Последњи глас....

Црна сукњица.

(Од К. Гашињскога.)

Скини ми, мајко, цвет из косе,
Шарно руво, нај!
Ево бисер — просуо се —
Није за ме сјај.
За мене ј' била накит и свила,
Док нас је још храбрио над,
Ал' од кад Пољска пропаде мила,
Шта ми пристоји уз црни јад? —
Једино црна сукњица!

Кад је војно пушку скин'о
— Јао боже мој!
На се јунак у бој вин'о
Велеh': Ја сам твој!
Ја сам и тужна књена била,
Јер ми је живот сладио над;
Сад Пољске нема, ни војна мила, —
Шта ми пристоји уз црни јад?
Једино црна сукњица!

Да се Пољска избавила,
Ја бих плела силет,
И сад бих се накитила,
Љубила бих свет, —
Ал' судба љута, издаја клета,
Обори Пољску, сруши нам над,
По њој се холи победник шета —
На шта ми јадној пристоји сад?
Једино црна сукњица!

Крв и сузе.

Не може свако завирит' у пак'о...
Песнику ј' лако.

Ретке су очи, што ће дозрет' моћи
Збитија жива, што будућност скрива...
Песник то ужива.
Уклон' се, Данте, да видим где пламте
Ватре вековне, гује отровне?
Како се мука са муком љуби,
Како се рана у рану дуби,
Како се камен ствара у пламен,
Да грешник љуће шкрипуће зуби.

Прош'о сам тмине, дубље, пећине,
Страшна огњишта, вечна мучишта,
За душе худе, за злобне људе,
За тате, злице, за оцоубице.
Све је ту пусто —
Змије и але што су сиктале,
Паклене ватре, пламено зјало,
Све је заспало.
А златна слова рајскога кова,
Светлеh' у мраку лебде у зраку,
Где су се муке спремале љуте,
Какве тек врашка измишља машта, —
Та слова пишу: „Бог вам опрашта!"

Клањам се богу, који милост дели!
А сме-л бог сваком опростити, сме ли?

Ја пођох даље кроз неку пољану,
И видех, да ме слутња не омахну;
Погледах боље, душа ми застрепи,
По магли лете совуљине клете,
Стоглаве змије, крилати јакрепи,
Мучно се вију, у слова се пижу.
Та страшна слова страховито пишу:
„Ни милост божја не може даље —
Овамо клетва клетнике шаље!"
На какви су греси, што овамо лове?
Ко су јадници осветe ове?
Зар их не може спасти кајање?

Одговор ми даде неко шапатање.

То нису греси, греси се перу,
Недела ова прешла су меру
Милости божје скута голема, —
За њих ни пак'о имена нема.
Овде су гује човеч'а рода,
Ту су џелати свога народа,
Што су се хтели купат' у слави,
Што су им трази сузни, крвави,
Што су их у вис народи дигли,
А кад су мету ништаву стигли,
Са свог су виса отров сејали —
А жртве с' својим очев'ма звали,
Што су на главу метали круне,
На се смејали кад их свет куне.

Од божја створа правили робље,
На плодним' њивам' сејали гробље.
Били су камен кад народ страда;
Само нек њина остане влада.
Ето их овде векове трају,
У вечној муци вечно се кају, —
Ал' и правда божја ледена оста . . .

Да видим једног, па ми је доста!

Ено ти оног јадника бона!

О, знам га, знам га, Наполеона!

На хладној стени поништен седи
Одметник гнусни, раскошник бледи;
Звер најновија новога доба,
Срцем гнусота, душом грдоба!
А поред старца, плачна и бледа,
Силне планине црвена леда,
Црвена леда, смрзнуте крви
Народа једног, што беше први,
Умом и духом, срцем и славом,
Док није њега назвао главом.
А лед се топи од њег'ва јада,
И све кап по кап на длан му пада.
И сваку капљу, која га пржи,
Сто пуних лета на длану држи;
А кап му доиде једнако виче:
„Звери, убицо, кривоклетниче!
Шта ј' од мог рода? Како слобода?
Отрове мрски, царе француски!"
И тако овде седети мора,
Догод устраје смрзнутих гора,
С којих се стопи, црвена, ледна,
Свакога века по капља једна.
Он све те капи крвавих гора
На длану своме пребројат' мора.
Па сада суди докле то траје.

Сад појмим вечност, — шта је, колика је!

Проникнут духом божије правде
Хтедох се брзо вратит' одавде.
Са така места души се хита —
Ал' се окренух, па још запита:
Мука је ово, мука голема,
Та овој ваљда ране и нема?

Ха! шапну нешто тихо и лако.
Хахаха! страшно одјекну пак'о.
Та ово нису милостиви двори,
Има ту мука још'те и гори'.

Видиш ли тамо оне висине;
Оне кристалне, ледне планине,
Вид'ш како трепте, како се сјаје:
Оно су сузе жалосне раје.
И те се топе са јада прека,
По једна капља сваког века,
Па свака нешто причати знаде:
Једна о болу згажене наде;
Друга о севу турских ханџара;
Трећа о сраму српских сестара.
Једна се горко шалећи дода:
Браћа су браћа, крв није вода!
А друга вели: Куд лепше сласти
Нег' благо зграбат', бити на власти!
А трећа цикне, да све заглуши:
Пропаст је српска на вашој души!
А они доле у мучном вају,
Што сузе оне бројат' морају,
Што понос српски по лицу бише . . .

Доста је, доста, не требам више!
Из пакла скочих, протрљах очи.
О ноћи, ноћи — хоћеш ли проћи!

(1871)

Милостивој Европи.

На гробу стрељаних комуниста.

о гроба их блатом баца,
А мртвим се дивиш сада, —
У тебе се милост буди,
Успавана од вајкада.

Готованске душе стрепе,
Кад им душман 'ако пада,
Сећају се својих греха,
Што их нижу од вајкада.

Не треба им милост твоја,
Што на мртво тело пада —
„Бој се оног, ко је вичан
Без голема мрети јада!“

(1871.)

На Покољ у Подгорици 1874.

де ничеш тол'ка бенђелучна траво,
Чији је задах Србина успав'о!

Ал' није вајде, ни будит' га не ћу,
— Јер сваки народ има своју срећу.

Како коме удес срећу удешава —
Српски ј' удес данас да тихо спава.

Времена теку, године се нижу;
Једнога спусте, другог горе дижу.

Турчин се шири по тишини гроба,
Само кад-и-кад свога мача проба —

Жељан је знати, да ли Србин спава,
И онда падну неколико глава,

Пљусне ли српска од удара брза,
А Турчин гледа, да-л се тело тргa?

Да-л се српско срце под срамотом жести?
Има ли знака пробуђене свести?

А кад, сретан, види да ни грча није,
Да српско срце бије, ал' се крије,

Да га и не боли засечено тело —
Тад одахне Туре па ускликне смело:

„Блажена ј' она бенђелучна трава!
Добро је, јолдаш, Србин тврдо спава!

Јавору

(кад је 1874 по ново почео мајавити.)

Пролетели су десет
Ситних векова,
И оставили траге
Својих летова,
И многи не зна друкче,
Да туги загове,
Већ болном с' душом хвата
За њине трагове.
Пролетело десет
Ситних векова,
И чудни ли су трази
Њиних летова;
Та многом је зора
За часак синула,
И многоме је срећа
За навек минула;
И покошен је многи
Лепшега нада влат;
И шта је и шта от'шло
У вечни суноврат!
Многу је жртву стрло
Безумље махнито;
И многу ј' дивну свезу
Ђаво раскид'о.
И кретала се снага,
Да време не пусти;
И падала је немоћ
У вражје чељусти.
И увехло је доста
Празних плодина
— Пролетело је десет
Пуних година.
И свет се свик'о ићи
Све с горег на горе
— — А, гле, ти опет листаш,
Мој сухи јаворе!
Сузним те оком гледим
И видим кроз сузе,
К'о да те нови живот
Светилом обузе.
К'о да се мразу смејеш,
Што воли такав плен —
— Ал' откуд ова снага
Откуд та зимзелен?!
Та јеси-л сам од себе
Песму загудио,
Ил' те је какав уздах
Мртва пробудио!
Ил' има још'те сила,
Што с' брину о нама?
Зар има још'те вила
У српским горама?!
Хај, има још'те бога,
И воље његове,
Хај, још'те има сунца,
Што топи снегове,
Још има живих сила
И цветна пролећа,
Још има српских вила
— Песник их осећа.
Још није све отела
Та мудра клетиња,
И још су српске гусле
Србину светиња;
И још је цвеће цвеће,
И мај је увек мај,
Још није све на свету,
Још није на продај.
И још је стидак румен,
И још је врео плам,
Још није љубав зазор,
Ни осећање срам.
И још је српство младо,
И младост још је див,
И још за леним гине
Ком прија што је жив.
Ал' кужни дани хрле,
Да све то оборе,
— И ти си мор'о листат',
Мој сухи јаворе!

И ја те морам љубит',
К'о љубав први над,
И ја те морам грлит'

К'о рука рукосад.
Не могне-л воља стара
Залив ти дати нов,
Од ора прими дара —
Дркћући благослов.
А снага ће се јача
Пријаном твојим зват',
Зарекла су се браћа,
Да ће те неговат',
А српске ј' сеје суза
За тобом канула,
То ми је вила ноћас
У сну пришанула.

Па за то листај, листе,
И буди своме свој,
Гранајте с' граче чисте,
И стабло стално стој,
Удиљ на свежем зраку,
Увек у врту том,
Где цвеће роса крепи,
А коров бије гром,
Увек на српском бољку,
У руху стајаћем . . .
. . . Па шат' се и ја кад што
Под тобом заплачем.

Војна песма.

(1876.)

У бој!
За народ свој!
Да црној ноћи сване,
Да јарко сунце гране,
Да Србин ланце здере,
И тешку клетву спере,
Клетву са срама свог —
Па да нас види бог!
За народ свој
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Зове нас дух слободе,
Добре нас звезде воде,
Шиље нас мајка сетна,
И патња петстолетна,
Гони нас робља плач —
Синак нам пружа мач.
За народ свој
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Не знамо, браћо драга,
Каква је врашка снага,
Ал' нек су сами лави,
Јунак ће да их смлави,
Зверска је њина груд —
Ал' ту је страшни суд!
За народ свој
Напред —
У свети бој! — У бој!

У бој!
За народ свој!
Ово су свети дани,
Сад се слобода брани,
На дику целом свету
Рушимо силу клету.
Волимо пштен гроб
Нег' бити турски роб!
За народ свој
Напред —
У свети бој! — У бој!

Нова година 1877.

во иде „ново лето!“
— — Ал' по чем' је то новина?!
Тако ј' било безброј пута:
Кад најдужа ноћ полети,
Да најкраћи дан прогута,
Дан ојача,
На корача
У напред;
Ноћ се врати,
На се скрати,
Малакше јој царство клето, —
Тад се кликне: „Ново ј' лето!“
— А то ј' стари ред.

Ма ја писам више дете,
Да ме игром заведете,
Да ми вртлог жеље таси, —
Ево већ ми седе власи
Од тих многих нових лета, —
Па још и сад ја да слушам,
Шта ко жељка и бенета,
Тешећи се умом сиртиим,
Приликама коловртним,
Пливајући вером сретном
По празнику новолетном.
Дан сад јача,
И корача
У напред;
Ноћ сад бега
Испред њега,
Ал' му мрким ругом вели:
Залуд спава дапче бели,
— Доћ' ће опет,
Доћ' ће опет
И мој ред!

Па ја томе да с' веселим,
Игри ноћи с даном белим!
Једном бржем кроку ходра,
Који опет натраг мора!
Да не викнем: Стани свете,
Лудо звезде звездујете!
Залутасте све олује!
Кривим правцем јуре струје,
А вечности забринута,
Помела си права пута!
А усуди, слепци смели,
Ниште бога разумели!
Ја га схватих . . .
За то хоћу, —
Хоћу дану другчу владу,
Хоћу да га сви признаду,
Не ћу да му суди враже,
Да календар напред каже:
Дан ће сутра бити већи,
(Честитаи му страшној срећи!)
Ноћ ће да му сиђе с пута
Са два или с три минута.
— — — — — — —
Не ћу свету таке дане,
Мрким мраком оковане,
Којим ноћи милост деле;
Хоћу дане богодане,
Који сваке ране целе.

Пред ким нада сила врага
И страшило сапуљага,
С којих беже гнусне змије,
А пред киме ноћ се крије,
Ноћ, наклено црно псето . . .
— То би било ново лето.

Ал' и то-л су пусти санци,
А заповест моја тајна!?
Далеко-л су ти осванци
Од прерањих мојих маштa?!
Свет не види моју мету,
Он би песму новом лету.

Ал' што јесте признати се мора,
Што је збиља није никад шала,
Јест, данас је земља закопала
Своје коло око јарка сунца,
Ка'но жеља око сретна санка,
Ка'но лентир око врела пламка, —
А то коло, ко ће да нам крати,
Што волимо годином га звати.

Санак жеља није пропаст била,
Лептир није сагорео крила,
А на низу вечнога ђердана
Ниже с' нова годиница дана.

Минула је та година стара,
Моја с' песма огледалом ствара,
Огледалом новога нам года,
Огледалом нових непогода,
Нових жртав', нових полетаја,
Нових суза, нових уздисаја, —
Огледалом нових мученика
— И још једног дива-самртника.

Хај, занири, роде, мало
У то кобно огледало, —
Шта ти каже поглед први?
— Грожиш ли се своје крви!
Хајд'мо даље преко крви,
А на крв се не осврни,
Хајд'мо тамо, где се оно
Један цео данак црни,
Као одаја неког дива,

Какву врела машта снива;
А дива су обхрвале
Горке муке, ране љуте,
Које силан живот гасе
И последњи часак слуте . . . .
За то муче — за то ћуте,
Као стене замрануте,
И валови синьих мора,
И шумови густих гора,
И бесови земљотреса,
И громови урнебеса, —
Ћуте људи, ћуте звери,
И присојке и аждери, —
Ћуте наде, ћуте боли, —
— Васиона с' богу моли,
Небо ћути, пак'о ћути
. . . . Див ће сада
Издахнути . . . .
Самртни се часак спрема,
Јест, умреће овог года;
Ил' беснило — или правда,
Ил' тиранство — ил' слобода! . .

Бранкова жеља.

(Прочула се З.-Ј. Ј-у)

Ја познадо, што несам познав'о,
Први санак ја сам већ отспав'о,
Први санак гробованья мога,
Први санак мира вечитога,
— Прелетела летош пр мешека
Половина половине века,
А ја лежим у далеком крају,
У туђини, туђем завичају.

Шта то тресе моје ледне груди?
— Трошни пеп'о лако се не буди, —
Кан'да брује топови са стране,
Де сам младе проживов'о дане.
Ил' се руши, ил' се нешто зида,
Ил' баш раја окове раскида!
Свиће-л зора оне среће лепе,

За ко'м срца и у гробу стрепе?
Кличе-л вила из србинскиx гора?
Је-л већ ора, која дођи мора?
Јесте, јесте, — бој се љути заче,
Марков топуз из мора искаче,
Србин диже мача пламенога,
На Турчина, на душмана свога.
Скотиња се бесомучно стрви,
А мој Србин не ће жалит' крви.
Крв ће тећи потоком и реком,
Де се суве рошише лелеком.
Крв ће тећи, преко српски страна,
Ал' ће суза бити убрисана,
Полетеће велико и мало,
Да одбрани, што се српско звало;
Заиграће коло витезова,

Дивна слика моји млади снова,
Што сам негда тако жељно чек'о,
— А мој пев'о да је на далеко!

А кад буде, па та мука мине,
Кад слобода као сунце сине,
Кад се крвца опере студенцем,
А јунаци овенчају венцем,
Српске земље оките се миром,
Српска деца ружом и шимширом,
Српске моме струком рузмарина,
Српска мајка кад затрли сина, —
Кад се сунце на школе осмене,
Хај, на школе и дарове њене,
Мудре књиге кад полете летом,
Да Србина изједначе светом,
Кад запева Равијојла вила:
„Сад је јава, што сам негда сњла!“
Зар ни онда, кад се мети стиже,
Кости моје да не дођу ближе!
Туђа рака, ледена је рака,
Туђа земља никад није лака,
У дальини мучно ли се лешка,
Туђина је и мртвацу тешка.
Хај, Србине, а мој живи брате,
Задрхћем се кад помислим на те!
Српска момо, селе моја мила,
Ти ми неси гроба ни видила,
Та ни гроба, ни на гробу цвета, —
Туђа нога по њему се шета.
Српски доли, пуни рајска чара,
Српске горе, жељо моја стара,
И потоци што жуборе туди,
Мртво срце још за вама жуди,
За потоком, за зеленим лугом,
За славујем, мојим старим другом,
И за пољем росним и зеленим,
И за липом, за мирисом њеним,
За песмама, што се туда оре,
Што се оре од горе до горе!
Стражилово, дивно Стражилово,
Ја сам тебе у звездице ков'о,
Теби пев'о, о теби сам снев'о,
Ал' од тебе нешто и захтев'о:
Кад ме смртца отргне од људи,
Да ме примиш ти у твоје груди!
Зар ти никад није на ум пало,
Што си негда Бранку обећало.

Србе брате, и Српкињо селе,
Којима се још данци беле,
Растав'те ме са овом дальином,
Моје кости оперите вином,
Па и нос'те нашем завичају,
Завичају, мом негдањем рају.
Пронес'те и, браћо моја мила,
Поред оног убавог Белила,
Кроз Карловце, где сам младост пров'о,
Па на оно мирно Стражилово;
Ту још једну стару отпевајте,
Ту ми, браћо, кости закопајте,
Ту би мртав права мира дос'о
— Србадијо, не било ти просто!

Црвено море.

Од како је света, све се бије, гине,
Увек неко тражи неке величине,
Данас ратна ала тисуће прогута,
Сутра опет гладна на тисуће зине.
Онај се бори, да га обест мине,
А онај гине, да му с' име вине;
Један што хоће, а други што мора,
Трећи што је пао међу замке њине.

Ваш к'о да судба нема бриге ине,
Већ овог да дигне, а оног да скине.
Та крвопролића чудна нам се чине —
Ал' ко зна шта пише у књизи судбине!

Векови мира мора да су скупи —
Много с' пите крви, да се то откупи...
Можда је судба одредила меру

Колико ће крви да одлије зверу,
Грабљивом зверу, кој' се човек зове,
На да буде питом за векове нове.
Можда се мора напунити море,
Црвено море, крваве дубине,
Иза ког ће сунце оне нове зоре,
По суђењу вишем, лепше да засине.

Пусте је крви много проливено,
Скоро биће пуно то море црвено.

На хајде, даклем, кад се нема куда,
Нека потеку потоци од спуда!
Ако се мера напунити мора,
Допунимо вале тога скупог мора;
Јер можда само за тим морем чека
Мојсије нови садањега века,
Па да нас преведе на обетовану,
Мирнију, лепшу, слободнију страну.
И синци божји да већ нађу склона,
А море да прожд'ре војску Фараона.

Није далеко.

(1877.)

Шта уздишеш, јадран-море —
Плимо, осеко?
Жељно ли си Црне Горе?
— Не ти далеко.

Да заљуснеш валом једним
Згодна времена,
Љубинуло би жудом жедним
Лице Ловћена.

Црногорче, шта испеваш,
Жељом раздраган,
Да-л о мору, јунак, сневаш?
— Диван ти је сан.

Те да прстен одозгоре
Бациш с Ловћена,
У јадранско пао би море
Истога трена.

Пљусни вале јадран-воде,
Лети, прстене!
Венчајте се две слободе
Давно чувене!

Нек' ти нову славу уже
Спомен предака,
Црногорче, нови дужде,
Бољих Млетака!

Да ли ће...

(1877.)

Баш кад се синак бож'ји
На крсту мучио,
Онда је — вели вера —
Јаводе скучио.

На свету све се навља,
Све иде на ново, — —
Ох, да-л ће повесница
Записат' и ово:

Баш кад је Србин ланце
Са срспства расков'о,
Онда је — пре ни после —
Милетић робов'о.

Црногорцу.

(Глоса.)

Црногорче, царе мали,
Ко те овде још не хвали,
Мачем бијеш, мачем сечеш,
Мачем себи благо течеш! **Вранко.**

Многи тражеч' пусту славу,
У срамни су амбиз пали,
Тебе слава сама тражи,
Црногорче, царе мали!

Ти слободу тамо штитиш
На врлетни' камивали',
Ко ти за то име не зна,
Ко те овде још не хвали!

Народи се журе мети,
А ти летиш да претечеш;
Кад слобода зајаукне,
Мачем бијеш, мачем сечеш?

Сретна мајка, што те роди,
Сретан народ, што те има,
Мачем себи, — ал' не себи,
Благо течеш нама свима!

К насловној слици „Илустроване кронике".

(1878.)

Пролети сузним оком многа столећа,
На види наше јаде, брате туђине!
Видићеш живот једног народа,
Ком ништа није драже — него слобода;
А јада наших пун је један свет,
Ка' што је пунан овај овде лист
— Други је био чист.

Док сретним' сунце сјаје
Просветних светова,
Наш велик Петак траје
Пет пуних векова.
Толико с крста трпи
Мученик благ,
И крст му ј' још те мио,
Још му је драг.
Још није трнов венац
Са чела снимио,
А кол'ко ј' оштрих копља
У груди примио,
(Можда за грехе своје
Ал' свету на срам —)
Више нег' богочовек,
Више нег' Христос сам.
И још издахн'о није

И још је жив...
Та мора да је див!

А виде-л ово чудо
С месечева светила?
То ј' иста гуја, што је
И вама претила,
Иста је, што се негда
До Беча пружила,
И што је бели Будим
Отровом кужила.
И тој се гуји отуд
Кликује сад,
— И то је мученику
Најгорчи јад.

Ал' пусти оку, пусти,
Бржега прелета!
Видиш ли тамо горе
До два детета?
Једно од туге не мож'
Да гледи свет,
Где људски понос гази
Азијат клет,
Па руком очи крије,

Склад'о га јад,
И губи му се вера,
И губи над.
А друго, срца јача,
Оком те прожиже,
Сито је горка плача,
Буктињу подиже,
Буктињом буди, згрева,
Народ свој,
И ту се види крвав, тешки,
И очајнички бој.
У томе боју расте
Вера и над,
Јер братска помоћ дивна
Стиже му сад.

А ко ј' оно горе
Са руком пруженом?
То ли је бела вила
Мелемка роду свом,
Гусларче диже горе,
Гусларче млађано,
Да види како с' рађа
Сунашце злаћано.
Под сунцем лети јато
Анђела невиних,
Или су можда чеда
Молитав' њезиних.
И златне трубе гласе,
Да зора шири груд,
И зора таласа се,
Допире свуд.
И мајке дижу чеда,
Да нејач сунце гледа;
И рањеници клече,
Зором си ране лече,
И стара тама таје,
Љубећи нови сјај!
— Ал', стан'те, — још се мори!
Уздахн'те, — још се бори!
Борбом се иде к зори...
Још није крај! —

Пунан је јада наших један свет,
К'о што је пунан овај овде лист, —
... Други је бео, чист.
А на том другом листу,
Ох, боже дај,
Да дође бољи, виши,
И лепши садржај,
Да дођу дела мира,
Дела просвете,
Врлине, што нам до сад
Беху отете!

Сложених народа склад.

(С немачког.)

Монакову и сад виси,
На једном грдном ланцу,
Један тежак кам:
Опклада ј' негда била,
Тај сињи камен, тешки,
Краљ га је диг'о сам.
Ал' остало ј' још много
Ланаца грдних, камења тешких,
Па ко ће у опклад:
Те краљи дигнут' не ће,
Те дигнут' може само
Сложених народа склад!

„Српска војска приближује се Косову“.

(1878.)

Од Косова до Косова
Пет стотина лета;
Свршује се она борба,
Давно започета.

А век веку довикује,
Шта је мука љута:
Векови се загрлили,
Да нам кажу пута.

„На Косово, на Косово!“
Оре им се клици, —
„Не клоните, соколови,
Стари мученици!“

Са Авале, са Ловћена
Једна труба труби, —
Авала се приближује
Да Ловћен пољуби.

Ловћен увек спреман да јој
На сусрет корачи, —
На Косову, на Косову,
Ту ће се тек наћи.

Није Ловћен, ни Авала,
— У њих срца нема —
Братац брату руке пружа
И загрљај спрема.

Чују браћа како горко
Очајници пиште; —
На Косову, на Косову,
Ту им је рочиште.

И сад ће се на Косову
Војска да причести,
Ал' је црква Самодрежа
Сад у нашој свести.

Ту ће сада да се згазе
Змије и јакрепи, —
Ту ће сунце, да се роди
— Ао̀ј, санче лепи!

Ако ј' санак, — леп је санак,
Свет нек му се диви...
Векови нам то дугују,
Да тај сан оживи.

Л у д а.

(Петефи.)

Смир'те се!
Скин'те ми се с врата!
У послу сам, журити се морам,
Бирам зраке врелог сунца —
Плетем бич —
Да шибам овај свет.
Смејат' ћу се, кад га стане јаук,
К'о што се он смејо, кад сам плак'о ја.
Ха, ха, ха!
Јаук и смејање — то је овај свет,
Док год смрт не дође и не викне: мир!
Да, и ја сам једном умрло,
Отрова ми даше,
Баш из оне чаше,
Из које ми вино поноше.
На убице шта чинише?
Да их нико не окриви,
Чело главе моје дошли.
Нада мном су сузе лили.
Хтедох веће, да се дигнем,
Да им носе поодгризам —
Али опет писам...
Нека носа, нек имаду,
Нек' скапају сви у сиромаштву,
Кад трухнути станем ја!..
Ха, ха, ха!

Па где су ме сахранили? У Африци!
То је била срећа,
Хијена ме једна из гроба изрила,
Ова звер је први добротвор ми била,
Па за то сам и њу преварио љуто:
Руку ми је изест' хтела,
Ал' ја срце подметнем —
Морало је горко бити,
Јер је одмах скапала.
Ха, ха, ха!
Ви'ш овако свако проће,
Ко човеку добра чини.
Шта је човек?
Неки веле: Корен цвета,
Кој' у небо цвета.
А ја велим: Цвет је човек,
Ал' му корен
У паклу је створен.
Од мудраца једног то сам научио,
Од мудраца, што је луда био,
Луда био за то, што ј' од глади скап'о,
Зашто није клао, убијао, крао?
То га питам ја!
Ха, ха, ха!
Гле, сад мене, ја се смејем,
А плакат' ми треба,
Оплакиват' овај рђав свет,
Та и сам Бог често кроз облаке плаче,
Плаче, јер се каје, што га је створио.
Ал' која корист божијих суза?
На земљу падају, на ту худу земљу,
Где безбожни људи ногама их тлаче,
На шта из њих буде, видио сам ја,
Злато буде — света суза божија!
Ха, ха, ха!
Давор небо, стари отпуштени војаче!
На грудима твојим сунце је колајна,
Издрпано, тужно, облак ти је рухо.
Хи! Овако се враћа дотрајао војник,
После горких мука, крвавих заслуга,
Награда је сва:
Са издртог руха колајна ти сја!
Ха, ха, ха!

А знате ли шта то значи
Кад запева препелица:
Моли људе и прекиње,
Да бегамо од женскиње,
Та оне нас себи хвате,
А ми хитамо као слепи —
Тако море реке бере,
Да их строши и прождере.
Женско, женско, звер је лепа,
Тешко лепа, тешко страшна,
Љути отров дана наши' —
У најлепшој златној чаши.
О, љубави, о, љубави!
Ја сам тебе жедан пио:
Једна твоја капља слађа,
Него море самог меда;
Једна ј' капља отровнија,
Него море самог једа!
Де ми каж'те, јесте-л вид'ли
Оно грдно силно море,
По њем бура кад заоре
И посеје семе смрти?
А јесте ли буру вид'ли —
То страшило овог света,
Кад по тами лови
С мућак' и громови' —
Знате-л шта је стра?
Ха, ха, ха!
Кад јабука сазре —
Са дрвета падне,
Падај, земљо, падај,
Ти си давно зрела,
Ја не могу више чекат',
Још до сутра само —
Не буде-л страшни суд,
Не ћу жалит' труд,
Прокопат' ћу пола земље,
Напунит' ћу прахом,
Поджећи ћу махом —
Нек се распе све у прах,
Да с' осветим ја...
Ха, ха, ха!

Стари и млади.

(Хермит.)

Млад си, луд си, — ћути, сине,
Ми смо стари, ми смо вође!
Чекај, док те плахост мине,
Чекај, док те пламен прође!

„У младости ко си, шта си?
Неискусан у све ствари,
Док те мудрост седи' власи' —
Чистим сребром не подари.

„Ћути, драги, трпи немо,
Одреци се свег' у свему,
Док те најпре окујемо,
Па шат после будеш чему!"

Хајде, хајде, мудри стари,
— Бог вам дао дужа вида! —
Прошлости сте ви чувари,
Ал' будућност ко да зида?

Камо вама тврђи стуби?
Куд би без нас ваши дани?
Ко ће да вам кћери љуби?
Ко ли да вам оџак брани?

Не исмејте прве власи,
Ни те жеље разгрејане,
Лепо ј' сребро, што вас краси,
Ал' из мрака дан осване.

Није младост вредна смеха,
Па ма како нагла била;
Сећајте се само греха,
Што га ваша скромност скрива!

Слободна штампа.

(Из нових песама К. Тотя.)

Што си злојем стек'о, могу ти узети,
Синове ти могу под пушку однети;
Благо ј' било туђе — хајд', нека се мења!
А за децом — шта ћеш? — смртна су створења!
Ал' би муком, стидом, гњевом, громом планʼо,
Кад ми дирну оно, што ј' Божије само,
Што је више, лепше, светије и веће,
Кад ..... дрзне, да ми мисли спречe.

Па шта веле, јадни! — Мисао, веле, суне,
Кроз светину продре, па се људи буне.
Та побунит', море, не дају се људи,
Само с' слуге буне и робови худи.
У слободна света разумна је душа,
И слободан народ само правду слуша,
А од Бож'је правде нико се не боји
До ..... грешни са недела својих.

Спомињу сигурност! О, чудна им збора!
И мало се дете насмејати мора:
Ту ли смо сигурни — но, сигурни красно!

Где је једно словце страшно и опасно!
Где дркћућа сила не доколи раду,
Око опште среће на државном саду,
Нема каде, мора вазда чуват' стражу,
Да сићана слова коме што не кажу.

Јест! Слободну штампу! — И догод ње нема,
Сва су ваша дела обмана голема;
Од куд тамо дела слободна, ваљана,
Где је мисао роиски' ланци' окована!?
— Па мрзите-л и ви вериге проклете,
Чини-л с' и вам доба да их раскинете?
Не почињ'те с ногу — весела вам срећа! —
С душе ваља почет', душа нам је преча!

Деветнаестом веку.

(По Милову.)

Ти стариш, деветнајсти вече!
На шта си посвршивао?
Страшне су буре наговестиле те,
Време те тешким болом родило,
Наследио си лепу баштину.
А да-л си је сачувао?
Да-л си је и умножио?
Покажи-де нам дела,
Покажи створа свог!

Јеси ли порушио идолске кипове?
Иг' здер'о кринку с лица
Лицемер-гадилу?
Иг' и ти служиш само
Силама тиранским?
Јеси ли стрес'о ланце
Са људи, с народа,
Да човек може ноћи,
Путањом влаште моћи,
И клицу божја духа
Развијат' слободно.
Јеси-л високо диг'о
Заставу истине,
Да њени зраци сину светом,
И благослов јој летне летом,
По свим крајевима?

На шта си посвршивао?
Бројиш ли само стиске
Робовских песница,
И кол'ко с' пута дигла
Осветна десница,
Кол'ко се пута дигла
Да увек малакше?
Показујеш ли само коња
Парно-гвоздена,
И муњу, коју си научио,
Да трчи по жици,
Да лети испод мора,
Да јавља њима наш,
А нама њихов јад?
— Ох, то је ништав рад!

Једно је више свега,
Једно је права слава:
Истребит' клице зала,
Савладат' све што ј' подло,
Што ј' срамно, што је ниско,
Оборит' страсти дивље,
Пусто саможиље,
Приближити се богу
Чистотом срца свог,
Висином духа свог,

Богу,
Који је вечна правда,
За то с' и зове бог.

Ти стариш, старић веће,
Деветнајсти вече;
А дан за даном лети,
А год за годом тече —

Питај се куд си стиг'о,
Шта си оборио,
Шта ли си лепше диг'о,
И боље створио?
Па ако има циља
Живот твој —
Онда се мораш журит', —
Жури се, жур' се, хој!

Животопис велике идеје.

(По Ожајију.)

Нико не зна кад се роди
Вел'ка мисао у самоћи,
Обично су мутни дани,
Тмине, црне, страшне ноћи.

Мајушна се оку чини,
Сви с почетка превиде је,
Ни имена нема свога,
Ни помена од идеје.

Ко је прими? Ко је пои?
Ко јој пружи мрву хране?
Та паће се по гдекоји,
Који љуби сиротане.

Гола, боса, снегом прти,
А на лицу патра жива,
Господски је гоне хрти,
А она се осмејива.

Нема леба — она трпе;
Дажд је бије, снег је веје,
Неко вели: Врашко дете!
— Великаши не виде је.

Друга деца лепо просе,
Она оком милост дели;
Друга опет свилу носе,
Ал' њу ни то не уцвели.

Рано рани, много ходи,
Већ по мало сви је знају,
Већ је многи радо приме,
Кад је други изгнају.

У колеби стече браћа,
У самоћи друга мила,
Сваке ј' зоре трипут јача,
Него што је јуче била.

Па све јача, све сјајнија,
— Већ полеће крили' брзи' —
Сад већ има ко је љуби . . .
Сад тек има ко је мрзи . . .

Сад већ лети кроз висину,
— Јато тица уз њу поје —
Сад већ многи за њом гину,
Сад се истом неки боје.

Због јасно, због смело,
Због свето, због ново,
Са очију спада тама,
Што је мрачни нако сновʼо.

Сад је душа умна света,
Устрављени пиљеж врви,
Један поглед — па да г' стопи,
Један корак — па да сврши.

И мало се век зарои,
И мало се свет затресе,
С неба спадне нешто звезда,
Њезин венац да уресе.

И' онда мирно нова слава
На престолу седи своме,
Противнику б' прштат' хтела
Али више нема коме.

Ја бих хтео да се дичим....

Ја бих хтео да се дичим,
Што сам рођен у те дане,
Кад је искра бож'ја духа
Похитала на мегдане,
Кад се дижу мисли лепе,
Кад се свети нади крепе,
Кад се блиста сила јака
На висови' напредака;
Кад је дато нашој срећи,
Да загушни мрак обара,
Кад је један тренут већи,
Нег' векови доба стара.

Ал' кад видим смртне казни,
Кад се сетим те саблазни,
Која закон понижава,
А џелата освештава, —
Ја се стидим доба свога,
И напретка његовога,
Скамени ме гроза клета, —
Ја се стидим свих просвета,
Ја се гадим на човека,
Ја се срамим свога века!

V.

Сентомаш.

(Одломци).

ј, давор свете страни, непознати!
Знаш где је Словен, Србина ћеш знати,
Србина знаш ли, знаћеш где је Бачка —
Ту с' маче једна десница јуначка,
Једна, јер њоме једна душа влада,
Што једну чини из више хиљада.
У тојзи руци још оружја није —
Пушољак један ружице се вије,
Мирисом руже напаја се раја —
Та ружа беше од првога маја.
Мирише Србин, па се ружи чуди,
Како му чудна осећања буди,
Њен мирис речи у срце му пара:
Слобода, сриство, војводина стара,
Их' свету правду, ил' бој на Мађара!
Сад већ узавре ова дика наша,
Јуначко гњездо дели-Сентомаша,
Ускипе крвца хитра, врела, мушка,
Сентомаш готов ка' запета пушка,
Једна му брига не превидет' мига,
Па да је први кад устреба крви.
Ал' ево поздрав други данак д'ова:
Пљуснуо Дунав од громких топова!
Ко из даљине чује гласе ове,
Мисли, да ј' слава војводине нове.
Чудна је слава — Варадин се жести
На Сијон свети српске благочести.
И одбор прима наздравицу оту —
Карловац враћа жао за грешту.
„Ој, чу ли друже, хватај за оруже,
Ој, ево мига, ма не превиди га!"
Позив се просу по Србији новој,
А треба-л више крви душановој?
Кол'ко је Срба, тол'ко би јунака,
За мачем плачу и деца нејака.
Ал' где се песма по најжешће пева?
Где бритка сабља најсјајније сева?
Где с' чили коњи понајбрже јашу?
А где ће бити нег' у Сентомашу.
Пушољак они за недро се меће,
Рука се маша сад за друго цвеће,
У којег семе, дивота је права,
Куд хитнеш ниче ружица крвава.
Још ево чета из туђега света,
Напред би хтела, Сентомаш јој смета;
Предњаци њини долетеше бесно,
Питајућ' гледе и лево и десно:
„Може-л туд мирно проћи наша сила?"
А Србин пита: „Имате ли крила?"
„Бритка је сабља крило у Мађара!"
— „И наша ј' оштра!" — Србин одговара.
Од тог дана затвори се село,
Живо, па сложно, весело, на смело.
Где, силна кола, гледај лаке танце,
Погле соколa, браћу Србијанце!
Играјућ', скачућ', ка' у некој шали
Сентомаш Срби часом онкопали.

Ту да ви'ш сада лица веселога,
Јер ту је, брате, омладина многа —
Многи је књигу заклопио јуче,
Свадив се с црним писменима њеним,
Јер дошли дани, који писат' уче
Челичним пером, мастилом крвеним.
Међ њима има радосних отаца,
Јуначким срцем млађахних стараца.

Ту гусле гуде, ту се песма дичи:
„Ко живот воли нас мора обићи!“
Та песма беше громовита гласа,
Могла се чути даље од Врбаса;
Ал' не чу Врбас, не чуше Мађари,
У послу ј' војска, у послу главари.
Послове њи'ве не пит'те да рећам,
Дубоке ране српске да не врећам,
Кад тешит' не знам самохране мајке,
Удове црне, сироте нејаке.
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Тада је Мађар сагрешио много,
Бог га је глед'о док је гледат' мог'о,
А кад је божју претазио здраво,
Тад га је ђаво на Сентомаш нав'о.
Скочиште њаља с неколико страна,
(Ал' ти је Мађар глава заборавна,
Већ не зна срце у Срба витешко,
Не зна да ј' њега заплашити тешко.)
Те пале, брате, те топове силне,
Немило трате џебане обилне,
Магла се маша за лаке облаке,
А из ње муња, из ње тресак бије,
Задркт'о темељ до две куле јаке,
Задркт'о камен, — али Србин није!
А где би дркт'о ко се Марка сети,
И над ким душа Обилића лети,
Још пред ким Бига Мађарима прети:
„Граничар уме и за се умрети!“
Стеном се ствара дика наша стара,
Јато кумбара не чини јој квара,
Гвозденa дара прима од Мађара,
На с крвљом с жујом боље одговара.
И, гле, већ бежи ко је дођи смео —
Остати не сме, ко је вијат' хтео —
Бехтолд се тешка, Баконьи се вајка ...
„Ој, бег'те, пусти, жалиће вас мајка!“
Бежите само, половина ј' доста,
Што на пољани за навеки оста,
Да напред плати сентомашку рану,
И дично име дигне Србобрану.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Представи себи кад затиште лава
Болови љути и рана крвава,
Куд беше нагo поносом витешким,
Отуд се враћа у ранама тешким,
Пош'o да згњечи, укапи и сврби,
А сад се мучи сам у својој крви!
У својој крви лице си огледа,
Храбар је, али — сам од себе преда;
Јер двоји боли: ране и срамоте
Освете тигре у срцу му коте,
Срце му с' тесни, очи му се шире,
Освете тигри кроз очи му вире.
Тако је Мађар, још љуће и горе,
Гледао Србе, гледао злотворе,
Кад није мого с четр'ест хиљада
Мало̀ гњездо српско да савлада.
Мала би хвала Министар-Месара,
Вела погиб'o кукавних Мађара.

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

Већ ето тече, девети месеце,
Како је славна ова српска страна,
А са јуначтва Биге капетана,
Са сложна кола ти српских сокола,
Јуначних тића, нових Обилића.
Ал' шта је сјало, а не малаксало?
Нађи ми цвета, који не прецвета —
Лепа је зора — ал' презорит мора —
Кажи јунака, ког не чека рака —
Тражи ми среће, која клонут' не ће —
На сваће теме подигне се време,
Само славно име мери се с њиме!

Већ место снега сво хита цвеће,
Већ зима бега, сво прамалеће!
Мирисан ветар по ливади хлади,
Ко сада падне да му смрт заслади,
Па кад му муку на самрти спири,
Тад да му име по свету рашири.

Спрема се Србин да прослави цвети,
Спрема се Мађар још једном умрети,
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Већ Перцел знаде шта чинит' ваљаде,
О, камо среће да и Србин зна!

И ево Перцел урлик веће —
Голема сила јуришу се дала,
Баш као слепа под сабљу подлеће,
Као да је Србу живот жртвовала,
Ил' к'о да потоп својом крви прави,
Да тако једном Сентомаш подави.
— — — — — — — — —

— — — — — — — — —
— — — — — Ућоше Мађари.
Ударај, роби, боди, коље, пали!
Освета вели, а Мађар је слуша.
Њојзи је данас Сентомаш премали,
Мало јој једна у Србина душа.
Освета гори, па и палит' мора —
Сентомаш поста пламенита гора.
У ватри коло крваво се води,
Зуби се кољу, ко се с киме згоди.
Деца и мајке, једно без другога,
Хитају, плачни, са кућишта свога,
Траже се, јадни, ил' освета вија,
Сабља их здружи, ил' Криваја тија.
Ту беше јада (бог га не дозвао!)
Ал' није Србин без замене пао.

Већ виде сунце да му зађи треба,
Ал' и по њиме лав се с лавом бори,
Јер нема ноћи с усијана неба,
Нит' има таме — та Сентомаш гори!
О, лепо место непредобивено!
О, силна ватро, чудо невиђено!
Где река крви, ко'м те Србин сквасн,
Где силна суза, да те не угаси!

И тако паде Сентомаш нам славни,
Али му име за то не потамни.
Добар је јунак, ко'ј' се борит' знао —
Ал' зар је Милош мањи што је пао!
Милош је пао, па га најзад нема,
Сентомаш, ево, у поврат се спрема,
Ево вам, славни, што се Срби зваште,
Ево вам спомен из пепела расте.
А што сте мајке с незараслом раном,
Видајте ране дичним Србобраном.
У њему ј' и сад ка' у бурне дане
Гњездо сокола, што им нема мане,
Извор најдубља чиста родољубља,
А устреба-л крви — биће опет први.

Потоп.

Ој, у давно, најкаданње доба,
Кад је била васелена млада,
Кад је време ближе рају било,
Небом сјаше светлости друкчије,
Лепше сунце по краснијем цвећу,
Лепши месец по здравијем зраку,
Ведрије се небо плаветнило,
Милије је ружа мирисала,
Слађа била смоква и неранца.
Ал' узалуд таква рајевина,
Кад се људи наклу приникоше,
Из пакла их отиснуше гује:
Неста стида с девојачка лица,
Љубав пала, пакост је скрхала,
Опачина светином овлада,

Па суд шиље своје верне слуге,
Лажу, пакост, злобу и неправду,
Те поскочи брат на брата свога.
Што је нејач лаже и опада,
А јачи се гоне и кршаве;
Не штују се млађи и старији,
Отац сина на сабљу позива,
Девер снаси о срамоти ради —
Све огрезло у џиноме греху.
Кад су греси богу додијали,
Морао је наказати људе,
Не били се у злу побојали,
И сетили бога и поштења;
Те он пушта кугу и мориј.
Страшна кута десеткује људе,

Мори грешне, ал' остају греси,
Те што ј' живо, све је више криво.
Тад се бож'је назрнтило лице —
Други јади погонише људе,
Други јади, ратови и глади.
Глад их мори, а они све горе,
А на гладне сабље полетеле,
Потекоше потоци крвави,
Силне стреле срца задесише, —
Пало ј' доста — опачина оста,
(Опачина, којој нема лека,
Која мајде погинути мора.)
Све ће пасти, све ће изумрети,
Изгинуће, само један не ће.
То је Ноје, божиј' угодниче,
Што је срца права и поштена,
Лепа душа, чиста и ваљана.
Бог се Ноју у сану појави:
У сну му је `вако говорио:
„Ноје сине, слушај моје речи,
„Страшни свету надолазе дани,
„Покори су на земљи големи,
„Зло је злило, на је догрдило,
„Небо ми се препунило суза,
„Што анђели грешне оплакују.
„Све ћу сузе на земљу пролити,
„Потопићу велико и мало,
„Нек погине, нека се подави,
„Што не ваља, па се не поправља.
„Ал' тебе сам изабрао, сине,
„Да сачуваш племе човеково,
„Јер је земља човеку створена,
„(Без њега је залудна и празна)
„Створена је, да се њоме дичи,
„Да он по њој слави и борави,
„Сећајућ' се чија је порекла,
„Да заслужи име Боговића.
„За то, Ноје, како се пробудиш,
„Примакни се послу и пожури,
„Да сградиш ковчег повелики;
„У њег' узми породицу своју,
„Мушко, женско, велико и мало,
„Што ће боља пород изродити.
„Собом узми сваке животиње,
„Седам мушких и толико женских,
„А скотова пар од сваке врсте,
„Па се спреми на свашта на свету."
Лепо ј' Ноје бога послушао,
Својом руком ковчег саделао,
Спремио је и себе и своје.
Ал' да видиш чуда невиђена:
Једно јутро не роди се сунце,
Место њега дигли се облаци,
Црни, густи, тешки и страхотни,
Паде тмора пакленога створа,
А у тмуши све се живо гуши,
Брзе муње очи засениле,
Од громова не чујеш јаока,
Док се једном дажда откинула,
Пљусак пљушти из неба, из земље,
Не престаје пуних десет дана;
Свако срце чак у на дну зебе —
Ево, вода сваком је до уста,
А кроз воду смрт им се привиђа.
Сина киша други десет дана,
Те подави силне и безбројне,
Свако собом по троје увлачи,
Јер је снажна рука мученика;
А злотвори гвоздено се грле,
Једни другим' помоћи се труде,
Ал' за часак — на ни једног нема.
Мртва деца плутају по води,
Живи плове кроз модре лешеве.
Лије киша трећи десет дана,
А вода се високо попела,
До врх кула и до врх брегова,
Да домаши јадне сиротане,
Што се теше смрти избавити.
Тоне, тоне, што још има живо,
Мртво плови: људи и скотови,
Слаб и јачи сад се изједначи.
То потраја још за десет дана,
Док се страшни четр'ест навршн,
И божија освети се правда,
Нема греха, — ал' ни људи нема!
Празна зија пучина голема.

Плови Ноје у ковчегу своме,
А са Семом, Хамом и Јафетом,
Синовима, њиховим женама,
И с неколи'ко милих унучади.
Плове светом, плове кијаметом,

Из очију суза не пуштају,
Да им сузе бога не увреде;
Ал' бог види, па му није криво,
Мило ј' њему срце милостиво.
Кад се силна киша уморила,
Размаглило и разданило се,
И небо се ведрити почело,
Прво сунце из воде изиђе,
Чудно беше из брода виђење:
Сама вода небом поклопљена,
Само небо на води дигнуто,
Ништа друго, а ово бескрајно.
Стрепио је Ноје с Нојевићи',
Не ће-л тако остати до века.
Тешило га у бога уздање,
Тешило га по године дана,
Док се није страва утишала,
Брод насео на Арарат брегу.
Сад је свако срце заиграло,
Свака душа одахнула силно.
Тако прође још четр'ест дана,
А Ноје се по броду пошета,
Редом иде по своји' зверови',
По тицама и животињама,
Код гаврана позаустави се,
Гаврану је тихо говорио:
„Лети, лети, мој врани гавране,
„Наоколо, близу и далеко,
„Буди нама добар гласоноша,
„Да на земљи суха места има;
„Донеси нам зеленога листа."
Весело се гавран подигао
У ширину по новоме свету.
Чекаше га неколико дана;
Ал' гаврана нигде ни од куда.
Худа тица, она носи гласа,
Рђавога или никаквога.
Превара је Ноја разжалила,
Разжаљено другој тици каже:
„Ој, голубе, тицо милостива,
„Јесу-л твоја крила поуздана,
„Да облетиш земљом разблатаном,
„Да се вратиш и донесеш гласа,
„Може ли се на сухо изаћи?
„Лети, тицо, — ако буде дано,
„Да донесеш сухога ичега,
„Свима ћеш нам на благослов доћи."
Голуб слуша, па главом колуца,
Весели се, што га пребирају,
Што му таке опоруке дају.
Крили' шину, па се зраком вину,
А прате га лепи пратиоци:
Молитвице с топли' уздисаји'.
— Дани, ноћи, дуго се отежу,
Кад ко кога жељкује и чека,
А сапци су брзани и журни,
Кад се човек о добру заснева.
Једно јутро у прозорје лепо,
Стари Ноје на броду је спав'о,
У њему се надметали сапци,
Ко' ће лепше раздрагат' му душу,
Па је Ноје сневао милине,
Снев'о своје старо пожељење:
Суху земљу са зеленом травом,
Зелен-траву са шареним цветом,
Шарен цветак милога мириса.
Ал' једнак му нешто замириса,
Што је мирис богате маслине,
Ноје с' трже, сапци побегоше,
Ал' га л е п ш е дочека на јави:
На груди' му голуб се одмара,
Лепо ј' тица јутрос сверовала,
Вратила се и донела знака,
Мирисаву од маслине грану.
Кад то виде старац са синови',
Кад видеше жене и дечица,
Око сузи, а срце понева:
„Ој, радости, ала си голема!
„Ој, весеља, да му равна нема!"
Изиђоше, ковчег оставише,
Сухој земљи лице приклонише;
За њима је све остало живо,
Лети, скаче, пуже и гамиже,
Слави бога како које знаде.
А Ноје је својим говорио:
„Мој народе, и моје колено,
„Страховите преживесмо дане,
„Познадосмо руку свемогућу;
„Страшну правду и милост бескрајну,
„Знамо бога и вољу његову,
„Богу јесте лако угодити,
„Живидермо, да му угодимо!"

Истом су се тврдо заверили,
Да ће бити врсни и ваљани,
К'о што људи досад нису били;
А бог небо дугом опасао,
Које доцде никад није било,
Њом се кнезьи заверно људ'ма,
Да их више потопити не ће.

Бог се своје речи придржава; —
А јесу-л је придржали људи?
То не могу казат', ни певати,
Сухо ми је грло за беседе,
Већ ми дајте чашу лозовине,
За Нојеву да попијем душу,
Која први чокот нам посади.

Лем-Едим.

Самац седи стар Лем-Едим
На јастуку свиленоме,
Седа му је пала брада
По кафтану зеленоме.

Негда, негда, ове очи
Жеравке су живе биле —
Сад у снегу од обрва
Жеравке се угасиле.

Ово ј' лице ружа била —
Ах' давно је оно доба —
Сад је лице жуто сиље,
Што изникне близу гроба.

Ово ј' срце било ор'о
— Ој, младости, бајко мила! —
Ој, године, бурни ветри,
Саломисте орлу крила!

Тутун пуши, амбру праву,
Дим се диже, дим се мути,
Стварају се, шарају се,
Силна кола и колути.

А из сваког вири лице, —
Лица дивна, лица сјајна,
Милостива, жалостива,
Поносита, сетна, бајна.

Па се смеше бајна лица
Из оквира мутна дима, —
Дрхће, стрепи стар Лем-Едим,
Мутно му је пред очима.

„Ох, Шерифо, џанум Ато,
Ох, Зулејко, танка паса —
Ај, Заремо, сухо злато,
Сећаш ли се оних часа!"

„Ох, Фатимо, луче танко,
Ох, Мејрамо — црне очи —
Ој, Бегзаде, ђурђијанко,
Сећаш ли се оне ноћи?"

„Ој, ђурко Анђелијо, —
Црна косо, беле груди, —
Једном сам те опазио
Ах' те никад не пољубих!"

„Све сам драге разгонио,
А рад твоје ране луте —
Ох, ђурко Анђелијо,
Заборавит' не могу те!"

Па уздахну стар Лем-Едим —
Распршта се игра дима —
Сунце сину, сунце спази
Мртва старца Лем-Едима.

Делија-девојка.

Соко бира, где ће наћи мира, —
Не ће гори на високој јели,
Већ у долу, где се шатор бели,
Под шатором Делија-девојка,
Вино није, ни бриге јој није,
Песму пева, а од гласа мила
Чисто расте на соколу крила.
На глас иду дванаест Турака,
Дурио гледе, а кроз јед беседе:
„Кујо кучко, Делија-девојко,
Гдегод пијеш, Турчину се смијеш,
Кадгод певаш, Турчина исмеваш!
Где научи пити и певати? —
Где му драго, све ти је запаго!“

Проговара Делија-девојка:
„Нудер чуда, да бесних Турака!
Ал' ко пита, да му право кажем:
Дворила сам два српска јунака,
Дворила сам Милоша и Марка;
У Марка сам пити научила,
Милошу сам песму присвојила —
Од њих двоје ево и ово је...“
На заплаши срцем из очију,
И потегне сабљу димишћњу,
Соко гледи, где с' цвећем трава,
А на трави дванајст турских глава, —
Соко гледи па мисли да спева!
А девојка пије и попева.

Ђурђев-дан.

Испросио момак неву
— Ох, вилински сан, —
Сватове ће сјатовати
Баш на Ђурђев-дан.

У собици младе неве
Икона је стара,
Како Ђурђе, мученичче,
Аждају обара.

Црна ј' стара иконица,
Цри је на њој Ђорђе,
А кроз авет још никако
Да пробије гвожђе.

Така слика мученика
Србу много вреди...
У њу често млада нева,
Често момак гледи.

Света рука мученика
Некуд пустом пружа,
А чује се кроз јаоке
Крцкање оружа.

А аждаја још се вије,
Пород пакла клети,
Са иконе светог места,
Светом крсту прети.

Така слика и прилика
Србу много вреди...
У њу често млада нева,
Често момак гледи.

Свето чело мученика
Свете мисли красе,
К'о да вели: Благо оном
Ко патнике спасе!

Така слика угодника
Србу многе вреди...
У њу дуго млада нева,
Дуго момак гледи...

*

Освануо Ђурђев-данак
Као да се снива,
Стоје сватн као соко
До сокола сива.

Њих ми гледа јарко сунце,
И висина плава,
Окићени, оружани —
Србадија права.

Примиче се момак неви
— Ао̀ј, боже благи!
Она десну руку диже:
„Стани мало, драги!“

„Не могу ти љуба бити, —
Аждаја је жива,
А све чујем к'о да неко
Робове окива.“

Осмехну се младожења:
„Добро моје вење,
Нису ово твоји свати,
Рано ј' за весеље.“

„Не могу ти војно бити, —
Аждаја је жива —
Док је крви, нек се српска
Суза не пролива!“

„Вереник ти вес'о иде
Да ти бере цвеће,
Без најлепшег, без слободе,
Вратити се не ће!“

„Ми идемо на пољану,
Где се плету венци,
На које ће почекати
Сви српски младенци.“

Расташе се вереници
— Бритка сабља звечи —
Оста нева пред иконом
Богу се молећи:

А да буду к'о њен војно
Таки Срби сви!
А ја велим, нек је така
Свака српска кћи!

Селим-бег.

Нема таке луле,
Нема таке буле
У цара.

Као што има лулу,
Као што има булу
Селим-бег.

Ах' Селиму сада
Из царева града
Стиже гост.

„Из овог пехара
Пи у здравље цара,
Селиме!

Селим очи склопи,
Златан пехар попи
До капи.

Силно ј' срце стег'о,
Па замишљен лег'о
На душек.

Запалио лулу,
Пољубио булу
Па — умрьо.

Два сна.

На грудима Ђул-Бегзаде,
Миле ћери стар-Бидара,
Стоји ружа, њу посладе
Верна љубав Божидара;
А то значи: о поноћи
Божидар ће цури доћи.

Шта мирише по одаји?
Рујна ружа нешто сања,
О састанку у потаји,
О сладости миловања,
О пламену сред недара,
О пољупцу прва жара.

У рукама стар-Бидара,
Љута оца Ђул-Бегзаде,
Не бејаше још ањцара,
Извучена бадаваде,
А сад с њиме старац седи
Испод двора, у заседи.

Клед је месец, ноћ је тиха,
Задрхћу се звезде гдешто,
Оштри ањцар чудно сија,
Оштри ањцар сања нешто:
Грдне муке каур-псету,
Крв, издисај и осветy.

У лето су кратке ноћи,
Брзо свану, сунце скочи, —
Сан, што га је ружа снила,
Њим се ружа преварила,
А што га је ањцар снио,
Тај се пусти испунио.

Три ајдука.

У по бурне, црне ноћи,
Феруз-паша из сна скочи.
Жижак дрхће, к'о да чита
Страшу санка с бледа лица.
Феруз-паша каду пита:
Камо кључи од тамнице?...
Три године како труну —
Ох, ајдучки пен'о клети!
Па још ни сад мира нема —
У сан дође па ми прети!
„Немој, аго, немој ноћу
Силазити у тамнице,
Сутра ћемо послат' Муја,
Да покона кости њине!"
Хахахаха, бабо моја!
Ни живих се нисам боја',
Док су били за ужаса,
А некмоли мртвих паса!

Морам ићи да их видим
Како леже на трулишту,
Да их питам, што ме зову,
Што ме траже, што ме питу! —
Узе жижак — зрака дрхће
На пашином бледом лицу —
Зарђана брава шкрипну —
Он се спусти у тамницу.

У тамници, ледној страви,
Где јакрепе мемла дави,
Где се грозе хладне гује,
Кад се сете неких мука —
Онде седе три костура,
Три костура од ајдука.
Или седе, иљ' се само
Феруз-паши тако ствара,
Пред њима су на камену,

Ка' на столу, три пехара.
Проговара ајдук први:
Ево, паше, пехар крви!
Имао сам верну љубу —
Кад ме покри ова тама,
Остала је јадна сама —
Није сама . . . мач у руци,
На новика: Где сте, пуци?
Тако стиже до твог двора,
Пуче пушка одозгора,
Проби срце јадне жене —
Ево пехар крви њене!
Красно ј' вино, пуна ј' чаша —
Наздрави ми, Феруз-паша!

Сама с' рука паши диже,
Сама нога крочи ближе,
Пехар попи, цикину мука,
Цикину паша — а те кости
Смејаше се . . . „Бог да прости!"

Проговара ајдук други:
Кад сам дош'о овог гроба,
Питала те мајка моја:
По што ћеш ми продат' роба?
А ти рече: Три товара.
А сирота мајка стара
Знојила се дању, ноћу,
Нит' је јела, нит' је пила,
Док крвавим није знојем
Три товара измучила.
Кад ти синоћ благо даде,
Ти се, паше, смејат' стаде:
То је, бако, тек за рану;
Твој је синак јунак био,

Ако ј' ум'о камен гристи
Мора да се угојио!
Свиснула је мајка моја —
Овај пехар пун је вина,
Крвавога њеног зноја!
Красно ј' вино, пуна ј' чаша —
Наздрави ми, Феруз-паша!

Сама с' рука паши диже,
Сама нога крочи ближе,
Пехар попи, цикину мука,
Цикину паша — а те кости
Смејаше се . . . „Бог да прости!"

Проговара ајдук трећи:
Кад сам дош'о ових тмина,
Имао сам у горици
Недорасла, слаба сина.
Хтело дете пушку дићи,
Пушка тешка, слабе руке —
Поче јадно сузе ронит',
Што не може у ајдуке.
Плакало је, гладно, жедно,
Што му бабо овде трупе,
Плакало је, па је свисло —
Ево чаше суза пуне! —
Красно ј' вино, пуна ј' чаша —
Наздрави ми, Феруз-паша!

Сама с' рука паши диже,
Сама нога крочи ближе,
Пехар попи, цикину мука,
Мртав паде до ајдука.
Мртав паде — а те кости
Смејаше се . . . „Бог да прости!"

Разорена чарда.

оњоземска поља срце ми вас слави,
Душа ми се с вама најрадије бави,
Она стрма страна с планинам' и горам',
Књига ј' коју ваздан превртати морам.

Ал' ти, дољна земљо, кад год сам те гледи'о
Чиниш ми се увек писмо отворено,
Очи, срце, душа лако т' проучише,
Прем' у тебн много, врло много пише.
И моj горки живот дошао би ми мио,
На пустама овде кад би боравио,
Слободи би мојој — тако ми се чини —
Завидели сами срећни Бедуини.
Ој, у тебн, пусто, слобода је права!
А слободо, тебе душа м' обожава!
Та зато чувам овај живот клети,
Да би једном могао за тебе умрети,
А на гробу крпца, што би за те лио,
Клетом мом животу благослов би био.
Ма куд' сам се део... сирħу и гробови'!..
Није чудо поред развалина ових.
Град не беше ово, чарда ј' била нека,
Али време руши, не пита, не чека.
Је-л град, или чарда, не разбира дуго,
Обориће пусто једно као и друго;
Гвожђе, камен, кулу и стену разбије,
Њему ништ' далеко, ништ' високо није.
Ал' одкуд зидови ови од камена,
Кад около нигде не диже се стена?
Од заманде ј' овде варошица била,
Пре Турчина још'те душманина љута;
(Ој, лепа земљо, домовино мила,
Под разне си ланце пала доста пута!)
Разорише Турци ово место цело —
Само црква оста из онога доба,
Остала је ломна, сетно, невесело —
Жалостива стража код жалосног гроба.
Стотинама лета црква се држала,
Од јада се тешког након саурвала,
Из свачега људи хасне траже себи,
Из отог камена чарда се сагради,
Шта, из цркве чарда?!.. Јесте, а што не би?!
Тамо ти се душа, овде тело слади.
А тело је твоје, као и душа што је,
Негуј, пази, чувај једнако обоје!
На светињи чарда!... Да, на шта ће бити?
И у чарди можеш Богу угодити,
Ја одиста могу о чардама рећи — —
Много бољих срца тамо ћеш затећи,
Нег' што многих има, што у цркве греду,
Да их когод спази, где метанишеду.

Порушена чардо, ала си ми мила,
Многог' ли си жедног вицем напојила.
Сад те мисли моје становиште дижу —
Гле, већ стари знанци, гости твоји стижу.
Видим сиромаха уморног вандровца,
Тамо се кошкају два жидска трговца,
Около' пећи стоје три Цигана стара,
А за столом пију два босна бећара,
Округли шешири, опаклије масне,
Дротар Словак заспао ен' онде у страни,
А камо нам младе крчмарице красне?
С врашким неким ђаком шали се, дивани,
Ком шињерац мало по глави се вије,
Ал' по срцу љубав много ватреније;
Од старога газде не хвата их стрява —
Нашо се старац, па у стаји спава...
Да, у стаји онда, ал' у гробу сада,
И то врашко ђаче, — сви што тамо пише,
Од вајкада, брате, већ не жедне више.
Ма да видиш чарду, би се сажалио:
Ветар духнуо шешир... (кров јој оборио...)
Као у страху неком гологлава стоји,
Као да се времена, тиранина боји,
И лепо га моли, да је штеди стару,
Ал' залуду молба таком господару,
Све се већма руши, све је земља ближе,
Прозор или врата не ћеш познат' сада,
Још се очак само у висину диже,
Као 'но умирућег најпотоња нада
Подрум се расуо, ни бунар не поји,
И опсек и кабо неко је украо,
Још на трулој соји танак ђермаш стоји —
На врх ње је грдан сури орао пао.
У околу целом то ј' највише место,
За то на њем' орао одмара се често;
Ту на врху чучи — у некој жалости,
Баш као да премишља о временитости.
Више њега сунце — дивни синак неба —
Пламти, јер му с' љубав по срцу колеба:
Нежна му је драга, у коју с' заледао
Делибаб, вилинско на пустама чедо.

Једна мајка.

(Балада.)

рани мајка до три сина,
Три мелема туге своје,
Међу браћом једна сеја,
Њу ми зове: очи моје!

Ја каква је дивна Данка,
Поносе се њоме браћа;
А том браћом поноси се
Босна испод турска мача.

Поносе се њоме браћа;
Јер их сеја на бој жари, —
Поноси се њима Босна,
Јер су српски осветари.

А стара их мајка гледа,
Њене сузе Бога моле:
Сачувај ми, боже, децу,
Соколицу и соколе!

Али туре, Гавран-ага,
Већ три ноћи нема санка, —
Силан плаче: Где си, рају!
Будан бунца: Где си, Данка!

Диже чету, чета лети,
Пушка плану — ето боја!
Скочи Данка иза санка:
„Не дајте ме, браћо моја!“

„Крв се лије, бој се бије,
Бежи Гавран, срам га хвата,
Али Данка, тужна Данка,
Нема више до два брата . . .“

Друге ноћи туре скочи,
Чету диже, чета лети —
Цикну Данка, браћу виче:
„Ево опет Гавран клети!“

Крв се лије, бој се бије,
Бежи Гавран, срам га хвата,
Али Данка, тужна Данка,
Има само једног брата.

Треће ноћи туре скочи,
Чету диже, крвне свате, —
Цикну Данка, брата зове:
„Ај, не дај ме, драги брате!“

Крв се лије, бој се бије,
Поноћ стрепи, — ној, јаде!
Где си Данка, јадна ти мајка —
И трећи ти братац паде!

Гракну Гавран, џуру хвата:
Сад си моја, џуро крута!
„Нисам твоја, змијо турска,
Већ сам овог ножа љута?“

Из срца јој крв појури,
Мртва паде пред крвника,
Последње јој речи биле:
„Има-л гдегод осветника!?“

*

Све је пусто, ноћ је мирна,
По бојишту мајка лута,
Заплаче се по једанпут,
У смех гротне по сто пута.

Док је нашла до три мача,
Од три сина, три патника,
И четврта љута ножа —
Ђеринога вереника.

По Србији тако ходи —
Гдегод који камен пиче,
Мач му даје, нож му пружа:
„Ево, брате, осветниче!

Та зар ћутиш, српски сине!
Зар већ нема срца жива!“ —
Камен ћути, ноћца стрепи —
Нико јој се не одзива . . .

Две милостиве сестре.

(По Беранжеру.)

Љуб'те се, чеда!
Бог заповеда.
Љубав је, знајте, путања права,
Ко њоме иде, тај се спасава.

Дошла дувна, тиха смиреница,
После смрти до рајских дворана;
С њом поредо млађахна глумица,
Свугде знана, много милована.
Једна ј' била боданима маја,
Друга беше лена, добра, мила;
Једну ј' анђ'о донео до раја,
Другу с' дигла аморова крила.

Свети Петар мирно проговара:
Ево, врата, света калуђерко!
Обе гледа, а врата отвара —
Ево, врата, и ти, лена ђерко!
Ал' ова му: Ах, милостив свети!
Попа ми је много дао јаде,
Хтео ме је протерат', проклети —
Јадан човек за љубав не знаде.

На то дувна: Ја сам дању, ноћи,
Полазила колебе и села,
Где сам могла моле помоћи,
Ту сам увек помоћи донела.
— Ал' и ја сам лепих задужбина
Почињала, глумица прихвати,
Пођеш' многог убогога сина
Чашом, из к'е пијаху богати.

Даље дувна казује врлине:
Ја сам тужне об'лазила крадом,
К'о што прави свештеници чине,
Тешила их миром, вером, надом.
Мома вели: И ја сам, љубећи
Очајаног, повратила наду,
Многе, многе довела сам срећи,
Нек' у срећу веровати знаду.

Опет дувна: Радосна сам била,
Кад умалих невољу ма каку;
Што имала, то сам поделила,
Дар богатог дала сиромаку.
А девојка: Кад сам вид'ла кога,
Е га хоће невоља да смлати,
Послала сам љубав срца мога,
Да му креност бегајућу врати.

Сад се Петар осмехнуо тио:
Добро дошле, милостиве жене!
Бог је срце ваше провидно —
Двери су вам широм отворене.
Вишњему је сваки, сваки мио,
Који је сузе сушио по свету,
Ил' под венцем мученика био,
Ил' у сласти и раскошја цвету.

Љуб'те се чеда!
Бог заповеда.
Љубав је, знајте, путања права,
Ко њоме иде, тај се спасава!

Сужна рода.

(Јов. Арнак.)

ужна рода чами сама
Под ледењим зидинама,
Весело би полетила
Преко горе,
Чак на море; —
Ој, ал' су јој одрезана крила.

На ноги се диже дугој,
Час на једној, час на другој,
Ал' не може да полети,
Мења тако,
Свеједнако;
Сирши-л то ће из нова почети.

У даљину радо гледа,
Ал' високи зид јој не да;
На заводе кљун у крило.
Шта да гледи!
Ништ' не вреди!
Све је тесно, хладно и немило.

На небо би гледат' могла,
Ал' шта би се тим помогла!
Небом лете срећне роде
Топлом крају —
Завичају;
А она ће и скапати овде.

Чека, чека, не би-л како
Порасло јој перје лако,
Па да прне тамо горе
У висину,
У ширину —
У слободе оне зрачне дворе.

Хладним дахом јесен дише, —
Све се роде одселише,
Само једна она сужна,
У сред стена,
Заробљена,
Остала је остављена, тужна.

Сад је нова туга пали,
На близу се чују ждрали;
Не виде се, тек се чују, —
Тужна, знаде
Шта сад раде —
И они се дижу да путују.

Сву је снагу сакупила,
Не би ли је дигла крила.
Да је крил'ма перје лако,
Ал' би ласно,
Ал' би красно,
Полетела, ал' како ће 'вако!

Сужна родо, спусти крила,
Не изгледај перја мила!
Бог ће ти га скоро дати,
Ал' ће худи,
Кивни људи,
Опет ти га ишчупати.

Заробљен лав.

(По Петеефију.)

Место древних шума и пољана светли',
Место свежа зрака у кавез га метли.

У гвозден-решетки, у тесноћи, мора
Мироват' господар широких простора.

Ман'те га се, ман'те, остав'те му мира,
Грех би био преки, да га когод дира.

Кад су га већ људи у тамницу стисли,
Кад нема слободе, нек бар о њој мисли.

Под дрво не може, то му се не даје,
Пустите га барем нек му на сен стаје.

Као камен стоји у срамном сужаństву,
Ал' гледај га, па се чуди достојанству.

Могла му је сила слободу узети,
Ал' он оста јунак, и сад оком прети.

Као пирамида громоран је стао,
Пирамида, с ком је негда друговао.

И сад му се још пред очима чине
Јуначке красоте миле домовине.

Онај силни Самум, оно чудо живо,
Са којим се негда често устркив'о.

О, та мила места, о, времена стара!...
Ал' ево ко иде, ево му чувара.

Продере се пањ га, прутићем га шину,
Разгони му јадном сећања милину.

Прут над њиме влада, прут и ова жгеба,
О, богови силни великога неба!

Зар је тако пала та поносна слава,
Зар така срамота, да га уништава?

А заблену' људи пук около стоји,
Још из свега гласа смеје се гдекоји.

Како смеш писнути, ти кукавче мали,
А да груне снагом и кавез развали.

Да разјарен скочи, хеј, тешко си теби,
Ни пак'о ти душе преотео не би!

Омир и Осијан.

(Из Петофија.)

Где су Јелини, где су стари Целти?
Нестало их је, нема их сада,
Као два града,
Што грдно море прогута, —
Само се кула врхови виде,
Та су два врха: Омир и Осијан.

Просјак био је онај,
Краљевић овај. Да разлике!
Та какве разлике —
Обоје беху слепи!
Ваљда им је огањ
Распламтане душе,
Ил' властите славе
Блесак от'о вид.

Чујте Омира спев.
Ту је са неба скинут
Тихане среће вечит' осмех,
Па лије гримез зоре,
И јужног злата зрак,
Мирно и лупко доле
На плаве вале мора,
На морске зелене степе,
Где богови с људским родом
Играју се шале,
Твоје игре, шале, дивна љубави.
А видите-л Осијана?
Северном мору у вечитој магли?

Са буром здружен, с њоме пева, нагли,
По црној ноћи ори му се глас,
И месец сине
Крваво — румено,
К'о сунце кад је на западу свом.
И страшним сјајем пустињу замота,
А по њој блуде
Жалостиви дуси,
Јунак што их саломио бој.

Све што је цветно,
Све што год је сјајно,
У твом је спеву,
Прадеде просјака, Омире!
Све што ј' мрко, мрачно,
Страшно, бурно, тајно,
У твоме је спеву,
Краљевско унуче Осијане!

Певајте, појте, не престајте нигда,
Удрите лиру, ту небеску лиру,
Омире, Осијане!
Много година време просуђ' ће,
Стотине, тисуће,
И све ће газит', немилосно трти,
Ал' ви сте пред њим свети;
На све ће пасти жути задах смрти,
Само ће зелен остат'
Вашег лавора лист.

Зимње вечери.

(Песма.)

Куд се дела с неба она шарна дуга?
Куд одоше птице из жбуна, из дуга?
Куд је цвеће с поља? Камо жубор, камо?
Премалетни дани камо ваше славе?
Нестало је свега, и једва ти само,
Као бледе слике кроз спомен се јаве.
Просијак је земља, просијачки клима,
Све јој благо оте арамија зима.

Просијак је прави, место цветна врта,
На њој је од снега кошуља издрта,
Искрпљена ињем, прошивена ледом,
А на лицу сухом, а на челу бледом,
Невоља се црна грчевито шири.
Куд ћеш, јадни чоче? Никуд се не крећи!
Ту је сада живот поред топле пећи.

Ту сад људи седе, мирно Бога славе,
Когод има мало крова више главе,
Породицу милу, пријатеља драга,
А у пећи бадњак да му вес'о гори;
Сад колебе нема, — земуница свака
Озеблима груд'ма вилински су двори;
Свака речца, што се другдаш не примети,
Сад је мила, слатка, у срце ти лети.

Па вечери дуге, како слатко трајеш,
Не би веровао, да их не познајеш!
Старешина тамо у зачељу пуши,
Разметную диван с кумом и суседом,
А кад им се грло беседом осуши,
Чутура је добра, па их квасп редом,
Ал' никако не мо'м до на дно јој доћи —
Тек се поиспразни, неко је наточи.

А лепо их мила домаћица нуди,
А лепо их нуди, као код нас свуди,
Добро она знаде, што како ваљаде,
Да јој буде свет'о образ од поштења,
Ни помисли не да, да се ком подкраде:
Домаћица наша тврда је и лења.
Тако лепо нуди — бадава, кад уме:
„Служите се, коно!“ — „Зар толишно, куме!“

А они захвале збиљски, ил' у шали;
Догори ли лула, таки се запали,
На као што се лепо дим колута, вије,
Тако им се мисли вију расејане,
И што ј' давно било, било па га није,
О том се премишља лепо на тепање...
Јер, да богме, старост радо натраг гледи,
Преда се јој гледат' врло мало вреди.

А за малим столом дечко и девојче,
Шта је кадгод било, о том се не боче —
А шта им је до тог! Та живот и срећа
Није им за леђи', на сусрет им иде,
Будућност је њина, а пуна је цвећа —
Све то они к'о кроз златну маглу виде.
Врло мало зборе, — осмехну се крадом...
Лако-л ти је, Боже, забавит' се младом!

У запећку тамо, ту је ниђеж мала,
Ала су се деца слатко заиграла,
Од карата граде бедеме и гратке,
Зидају, па руше, поднижу, па кваре,
— Хватају лепире садашњости слатке —
Забораве јуче, за сутра не маре.
Малена је соба, ал' се у њој врле:
Будућност и прошлост и садашњост грле.

Хлеб се сутра меси, а редуша с поља,
Сејући' брашно пева, весела јој воља,
Танан ђерам шкрипи на смркнутој соји,
— Напојили коње, па сад поје краве,
Из далека с' чује свирка, друштво пође,
Мора бити гдегод свињску дању славе...
А ти разни гласи у собн се слију,
У мекану, тиху, слатку хармонију.

Снег једнако веје, небо је облачно,
На пољу је тама, до зла Бога мрачно,
Али опет гдеко пустим шором прође,
Па се чује како лед под ногом пуца,
А кад већем близу под прозоре дође,
Види се где већер часом просветлуца, —
А они унутри нагађати стану:
Ко ј' то бити мог'о, на коју-л ће страну?

Бог и Бајадера.

Индијска легенда од Гетя.

Махадеј, господар земљи,
Шести пут се сиш'о доле,
Нама раван да осети
Наше сласти, наше боле.
Пре нег' казни, ил' дарује,
Пре нег' почне збиљски суд,
Човечијим хоће оком
Да прогледа људску груд.
Од села до града неуморан хита,
На кад вел'ке, мале, искуша, испита,
Даље, даље иде, не жалећи труд.

На крај места, гле, дивоте!
У пупољку свога бића,
На прозору стоји мома
Шаренястих образчића.
„Добар вечер!“ — Хвала лепо!
Ево мене за тобом, —
„Ко си, душо?“ — Бајадера,
А љубави ово ј' дом!
Те поскочи доле, у цимбалу бије,
Игра, па се вије, стане, па се сиије,
И цветак му пружи лаким поклоном.

Љупко му се умиљкује,
Па у кућу с њиме хити:
„Леши странче, уморан си,
Одмор ће ти сладак бити;
Ужеч'ћу ти стотин' свећа,
Ако ти је мрзак мрак,
Хоћеш радост? Хоћеш шалу?
Заповедај, — дај ми знак!“
Служи га и двори, јаде му разбија,
А бог мило гледа, како лепо сија
Кроз дубину греха људског срца врак.

Што бог веће службе ште,
Све радије она двори,
Па уметно њено биће
У саму се нараи створи.
И, гле! Како после цвећа
Најсдаред и плод зре,

Поштовање и покорност
Праву љубав доводе.
Ал' Махадеј хоће, да је позна боље,
А ту су му слуге: страсти и невоље,
Препасти големе и жалости зле.

Шарено јој лице љуби,
А љубав јој тугу носи,
И већ цура не зна куда,
Првом сузом лице роси;
Пред ноге му нице пада,
Ту је гони срца жар,
Ту је срећна, не иштући
Ни разблуду, пити дар.
А поноћни часи у брзином лету
Све тамнији шатор хладном руком плету,
Да под њим ужива богоземни пар.

После дуга сладовања,
Тек девојче очи свело,
И кад хтеде љубит' с нова,
Код ње лежи мртво тело.
Скочила је, плакала је,
Кукала је нада њим,
Ал' већ ено огањ ложе,
Ено огањ, ено дим!
Попови се крећу, тужним гласом поју,
Она кроз њих трчи, тражи жалост своју.
„Ко си? Шта јадујеш за мртвацем тим?“

Код сандука доле клече,
Обара је тешка туга —
„Мужа мога тражим, људи,
У гробници нађи ћу га;
Зашт' да умре, зашт' да гори
'ваки тела 'ваки строј?
Мој је био једну ноћцу,
Срцем, душом — само мој!“
А попови поју: „Ми носимо стара,
Да се од живота у гробу одмара,
Ал' и млађан мора удес трпет' свој“.

„Ово није муж ти био,
Ти си дева Бајадера,
Од тебека ништ' не тражи,
Ништ' не ниште наша вера,
Само сенка телу следи
У гробове у пропаст,
Само жена с мужем гори, —
То је дужност, то је част!
Ложите ватру силно, посмо момче младо,
Богови наши стари, прим'те га себи радо,
Увек је ваша слава, ваша је власт!"

Тако пољу свећеници,
Не слушају врисак њен;
Она беле руке шири,
Па улети у пламен.
Ал' ко с' оно небу диже
Из пламена жестоког? —
На рукама носи драгу
Диван момак, — силан бог.
Ко се каје, лако до милости стиже,
Поклизне ли дете, бесмртни га диже
Пламеним рукама до дворишта свог!

Три сина.

(Петефи.)

Рече стари бабо најстаријем сину,
Кад је синак пош'о свету у даљину:
„Ој, не иди, сине, — остај лепо дома;
Шта ћу ја без тебе, шта ћу ја сирома!"

Син му на то вели: „Идем у бој љути,
Морам стећи славе, ил' ћу погинути!"
Па уседе ђогу, — ђогат ватра жива,
Одлетеше тамо, где се крв пролива.

Мало време прође, ево натраг ђога,
Ал' са празним седлом, без коњика свога.
А камо коњика? — Душман га је смак'о,
Главу му је скин'о, на колац натак'о.

Рече стари бабо своме средњем сину,
Кад је синак пош'о свету у даљину:
„Ој, не иди, сине, остај лепо дома;
Шта ћу ја без тебе, шта ћу ја сирома!"

Син му на то вели: „Залуд твоје речи,
Морам ићи у свет, морам блага стећи!"
Па на шарца седе, — куд се брже дену?
Занесе га шарац у гору зелену.

Мало време прође, ево натраг шара,
Ал' му празно седло, нема господара;
Он је ар'о, њачк'о, отимао слепо, —
Па у некој крчми стигоше га лепо.

У тамницу паде, — шкода, црна шкода,
Јер ту многа вода капљаше са свода,
Те покисе, јадан, баш до голе душе —
Па сво га сада на вешали' суше.

Рече стари бабо најмлађему сину:
„Иди, синко, и ти, путуј у даљину!
Иди њиним трагом за славом и благом;
А ја ћу сирома сам остати дома."

Ал' овај му вели: „Не ћу њиним трагом;
Никад писам гин'о за славом и благом.
Не могу те, бабо, оставити стара!"
Тако трећи синак оца разговара.

На тако је држ'о, као што је рек'о, —
Није никад блага, никад славе стек'о,
Место празне славе, злата варљивога,
Он је им'о среће за живота свога.

У по ноћи.

(Херпег).

Сапоћни' духови' ја корачам лако
По празни' улица', где с' тишина лева,
Свет је овде пев'о, вик'о, пев'о, плак'о
Још пре једног часа, — сад се опет снева.
Куд се жубор, вика и весеље дело?
Нит' ко више плаче, нит' ко више пева!
И бригу ј' понело сунце кад је село, —
Свет је трудан јако — нека га нек снева!

Мржња и зловоља у мени се смири,
Кад замакне данак, а спусти се вече,
Месечина блага по свету се шири,
Тихо пада макар на увехло цвеће,
Немо као звезда, као гласак лако —
Кроз просторе ове душа моја лета;
Ка' у себе саму удуби се јако
У претајне снове спавајућива света.

Сенка моја мене ка' увода следи, —
Ја се нађох некој тамници на врати';
Домовино за што сина свог увреди,
За голему љубав горко ли му плати!

Тврдо спава, али можда види село,
Њиве своје, поља, — те с' на њих осмева —
Ил' можда му врело ловор кити чело —
О слободе Боже, пусти га нек спава.

Преда мном се диже палата голема,
На грнчезном одру видим неко спава;
Куд се овај у сну тако бесно спрема?
Не вара ли лице — мис'о је крвава!
Жут је као круна, што му чело гњечи,
Коња би да лети, не сме да оклева,
Час од муке риче, час од страха јечи —
О освете Боже, нека га нек снева.

На потоку тамо малена колеба, —
Глад су и поштење овде сакривени;
Ал' тежаку санак спустио се с неба,
Да чемерну јаву слатко му замени;
Сан га дивно вара, разбија му јаде,
Смрзло му се срце на радости згрева,
У колибу малу цео свет му стаде —
Боже сиромаха, нека га нек снева.

Још код једне куће, ка' у неком храму,
Помоли се Богу што ми срце жели:
Ја те љубим, драга, — ал' не тебе саму,
Са слободом увек срце моје дели.
По златном облаку твоја душа плови,
Ја сам у облаку, у ком грми, сева,
Код тебе лептири, код мене орлови —
Боже снова пусти, нек ми драга снева.

Звездо, што к'о срећа из облака сипеш,
Тиха, мирна ноћи кад пред зору мипеш,
Пробуђеном свету не дај врло рано,
Да опази лице моје расплакано —
Земља прве зраке све сузама храни,
Слободу понесу расплашени сани,
А кад свану дани, буде се тирани...
О слободе Боже, све нас сневат' мани.

Конт.

(Балада Гарвјева.)

На смрт иду тридест друга,
На смрт у Будим;
Све племићи, — а Конт тврди
Дичан вођа им.

Све јунаци, синци рода,
Верни, врли сви, —
Њих је као бунтовнике
Изд'о Вајдафи.

Пред бесног краља дошли,
Оштар им је грех;
У срцу им, у оку им,
Племенити јед.

Са престола звер се диже,
Дрекну горди глас:
„На колена, бунтовници,
Куци'о вам је час!“

Згледнуше се тридест друга
Пред тираном тим,
Тридест друга — и Конт тврди
Дичан вођа им.

Као бура кад затресе
Шумом срдито,
Махну главом седи јунак:
„Није тако то!“

„Није, краљу, бог и душа!
Бунтовник си сам;
С тебе тишти домовину
Клетва, јад и срам.

„Крв и живот за твој престо —
Благо дасмо сво,
Ти нам враћаш крвном мржњом
Зашт' је, краљу, то?

„Но ми ћемо повратити
Слободу нам, знај!
Ил' умрети листом за њу,
За аманет тај! —

„Ал' клечати пред тираном,
Што нам народ тре —
Не ће ови, ни Конт витез,
Не ће, краљу, не!“

То је јунак смело рек'о,
Готов умрет' пре,
Него што би пред њим клек'о,
Ко му народ тре.

А краљ плану: „Смрт и палош
На јадника тог,
Грозну као што је повред
Величаства мог!“

„Где, шта смеде краљу каз'ти
Јогунасти цар!“
Тек то рече, џелат стиже,
— Узбуни се крв.

Народ бледи, јунак стоји, —
Стоје тридест њих;
Жигмунд гледи... Он се боји,
Што су храбри сви.

„Видите ли, бунтовници,
Живот вам је сен,
За час проћ'ће — ал' ко клекне,
Том је опроштен!“

„Покор'те се!“ — Ал' се стене
Не помичу те,
Сви су они храбри синци
Златне слободе.

„А ви гиз'те, упорници!“
— Заповеди он —
„За вама ће, ако ј' треба,
Читав милион!“

И одоше на стратиште,
— Заћутило све —
Палошем се џелат мори,
И' опет почиње.

С немим зраком не меша се
Ни најмањи вај —
Народ бледи — на усти' му
Мрзне уздисај...

Ко то оста на послетку
Од дружине те,
Да са сирћу сваког друга
— Тридест пута — мре?

Ка' последњи цер у гори,
Пред сикиром сам —
Сикира га дуго штеди,
Страх јој је и срам.

Чека јунак — на целата
Оштро погледа —
И смрт Конта Хедерварског
Дична ј' победа.

„Верни бојник, стари јунак,
Не познајем страх, —
Нисам хајдук, нисам јатак,
Син сам рода ја!

„Грешник Бога одрече се
За тај роњски свет!
Врлим', место роњског бића,
Смрт подиже сплет!

„Ал' ми ћемо краљу нашом
Спасти овај дом,
Иста крв ће на Жигмунда
Управити гром!"

Јунак рече — палош севну —
— Сунце покри мрак; —
Тако паше њих тридесет,
С њима Конт јунак.

С немим зраком не меша се
Ни најмањи вај....
Ал' се народ усколеба, —
Див-осветник тај.

„Ој, Жигмунде, тиранине!
— Тиран види гроб —
Грозна дела народ свети, —
Ти си његов роб!"

Песник Фирдуси.

(Хајне.)

I.

Златни људи и сребрни!
Када просјак каже: томан,
Свак' ће онда помислит' на
Сребрн томан, не на златан.

Ал' у усти' каквог шаха
Томан значи томан златан,
Ко год чује тако мисли,
Јер шах има с златом посла.

Тако мисле сви поштени,
Тако мишља и Фирдуси,
Што је спис'о славну књигу,
Тај божанствени „Шах-наме".

То големо, красно дело,
Напис'о је по наруџи
Шаха свога, кој' за сваки
Стих обећа томан дати.

Седамнајст је пута ружа
Процветала и увехла,
Тол'ко пута њу је славуј
Опевао и уљутао.

Тол'ко ј' седео дивни песник
На разбоју своје мисли,
Брижно ј' ткао дању, ноћу,
Голем ћилим своје песме.

Голем ћилим — уљ је уткао
Домовине своје славу,
Дивне старе приповетке,
Фаристана древне краље,

Свога рода дели-синке,
И јунаке, и мегдане,
Чаролије, демоније —
Све у дивном цвећу бајке.

Све је цветно, све је живо,
Све се блиста, трепти, пламти,
Осветљено светом лучом
Светом лучом од Ирана,

Одисконском лучом дивном,
С последњег јој жртвеника
У грудима песниковим —
Ма унаточ алкурану.

Кад доврши песник песму,
Посла дело своме шаху, —
Двеста тисућ' ту стихова
Један други надмашују.

У амаму лепе Гасне
Купао се баш Фирдуси
Кад стигоше до два принца,
Посланици сјајног шаха.

Сваг' му носи кесу блага,
На колено пред њим пада,
Благо спушта, што му шаље
Шах за оно славно дело.

Кад отвори песник кесе,
Да заслугу своју види, —
— Злато, што га давно чека, —
Од муке се пренерази.

Место злата бледо сребро,
Томани су, ал' сребрни,
Двеста тисућ' можда има, —
Насмеја се песник горко.

На у смеху на три дела
Разделио дар од шаха,

Један даде једном принцу,
Други принцу даде другом,

Трећи део даде дечку,
Што служаше у амаму,
Напојнице то су биле,
Што Фирдуси њима даде.

Па узима штап у руке,
И остави главно место,
Кад изађе отресо је
Са обуће прах од Гасне.

II.

„Да је просто у грех пао,
Да ј' к'о човек само слаг'о,
Што му драго, што му драго,
То ми не би било жао."

„Ах' преварит' мене мукло
Са двоструким смислом, зборм,
И ћутањем, рђом гором —
Недело га то утукло!"

„Па како је красан био,
Куд се мак'о, куд се крен'о,
Све велико, све поштено —
Већег краља писам сино!"

„Као сунце сјајан, мио,
Пуне очи дивна плама,
Уста, мислиш, правда сама —
И опет ме преварио!"

III.

Шах Махомед за трпезом седи,
Весео је, милостиво гледи.

Дивна башта, славуји на грани,
Њускају се танки шедрвани.

Многе слуге, и млади и стари,
Међу њима љубимац Ансари.

Дивна башта, зелено дрвеће,
Па румено мирисаво цвеће;

Вите палме, уз јасмине ниске,
Узорите шехер-одаљске;

А чемпреси ка' у рајском сану —
Једна грана грли другу грану.

На једаред зачуше се гласи,
Рајска мора најлепши таласи.

Сви слушаше, шах није ни дис'о,
И' онда скочи: „Ко ј' ту песму пис'о?"

А Ансари одговори смело:
„„То је, шаху, Фирдусово дело!""

„Шта, Фирдуси?!" Краљ на то повика,
„Па камо га, тог дивног песника?

„Знаш ли зањ га, где је и како је?"
„„Боже, краљу, зло је, врло зло је!

„„У Тусу је, како људи зборе,
А пати се да не може горе!""

Краљ умукну, и' онда доби гласа:
„Ој, Ансари, не ночаси часа!

„Доведи ми, к'о да имаш крила,
Двеста мазги, петдесет камила.

„А на њих ћеш натоварит' благо,
Свако благо, што је срцу драго!

„Нека буде свакојака дара,
Свакојака скупа адиђара.

„И одела и златних судова,
И прстења најлепшега кова.

„Узми вина мирисава, стара,
И понеси злаћаних пехара,

„И оружја, што му не знаш цене,
И ћилиме бисер-окићене.

„Старе књиге, корице бисерне,
И атове и робове верне.

„Па чу ли ме, верни мој Ансари,
Кад сакупиш таке красне ствари,

„Све однеси и поздравље моје,
Све Фирдусу, њему, његово је."

А Ансари скупи слуге чиле,
Натоварн мазге и камиле,

Натоварн, а блага не штеди,
Сјајан поклон многе земље преди.

Све је сјајно, па већ трећег дана
Сам Ансари вођ је каравана.

Осам дана, осам ноћи греду
Док стигоше Тусу на погледу.

Светла свита дуго се отегла,
Са севера у Тус је улегла,

Бубањ бубња, свирка не оклева,
А свечана песма се понева

Па: „Ја ила, ил' Алах!" се ори —
Кам' Фирдуси, камо су му двори?

Ал' баш онда, на источној страни,
Носи народ неког да сарани —

Место славе групу више суза
Сарањују песника Фирдуса.

Два гаврана.

(По Пушкину.)

Мртав гладан гавран лети,
Не мож' више глад поднети,
Већ умоли друга свога:
Казуј храпе, тако т' Бога!

Знам ја храпе, друг му вели,
Колико ти срце жели,
Под планином, крвав, бледан,
Мртав лежи коњик један.

Ко га стиже, ко га смаче
Његов сиви соко знаће,
Знаће његов вранац вити —
И љуба му — може бити.

Соко тужан пао нице,
Вранац тужи код убице,
Љуба чека љубљенога —
Ал' не војна — већ другога.

Велски барди.

(Старо-енглеска балада од J. Арнија).

Краљ Едуард јаше дора,
Као на бесу бес:
„Да ја видим," вели холо,
„Тај поносни Велс!

„Је ли пиће нагојила
Бунтовничка крв?'
Гамиже ли, ликује ли
Погажени црв?

Има-л паше за мог дора,
Где је народ пао?
Јесам ли га усрећио?
Је-л се наникао?"

Светла крупо, Велс је и сад
Најлепши ти кам:
Има паше, златна ј' пића,
Благослов је сам.

А народ је тако срећан,
Тако срећан, сир,
Свака кућа гробница је —
У њој мртви мир!

Краљ Едуард дора јаше
По тишини тој;
Има-л гдегод живе душе,
Мили боже мој!

Сунце седе, а већ сво
Монгомери град,
Монгомерска поглавица
Дочека га сад.

Па га гости, па га части,
Што најбоље зна,
Ту је дивљач, ту је риба,
Шећер-питија.

Брзе слуге вино носе,
Мирисаву сласт,
Све у сребру, све у злату
— Краљевска је част!

„Ој, господо, сопра вам се
Пуно лепо сја,
Ал' здравице нема мени
Да вам живим ја!

„Красна јела, красно ј' пиће,
Што га ради Велс,
Ал' у вама, у свакоме,
Залег'о се бес.

„Зар, господо, сколи једни,
Да не живим ја? —
Нема-л борца, који моју
Славу неват' зна!"

Згледнуше се сва господа,
А свако је блед,
На лицу им задрктао
Стид и бол и јед.

Муком муче, а мери их
Краљ Едуард....
Али ево из закутка
Седи неки бард.

„Ево, краљу, ја ћу сплести
Твојој слави плет,
Опеваћу дела твоја,
Да их чује свет:

„Сабље звече, пољa јече,
Крволочан бој,
Коњи тлаче, земља плаче —
То је пос'о твој!

„Цвет јунака крије рака,
А ко оста жив
Живот купе, — срце труне...
Ти си томе крив!"

„У ватру га! Тврда ј' песма!" —
Викну Едуард;
„Ко зна мекшу?" — На то дође
Млађан неки бард:

„Мекс душе уздануше,
У Велсу је плач,
Удовице кукавице
Крвав грле мач.

„Не роди нам, мајко, сина
Да не буде роб!..."
А краљ ману десном руком:
„Копајте му гроб!"

Ал' сад ево трећи дође,
Снажан му је глас,
Јасне жице, јасне речи —
Краљу на ужас:

„Иза гроба нема роба —
Нек' ти пуца бес!
За Едварда нема барда
Док год траје Велс!

„За Едварда нема барда
Из народа тог, —
Проклет био, крвопијо,
Тужног рода мог!"

„Видићемо"! — Загрмио
Црни Едуард:
„Ђегод с' који усротиви
Нека гори бард!"

Разишле се лоше слуге
Господара злог,
Попалише силне барде,
Где су нашле ког.

Краљ Едуард дора јаше,
Као на бесу бес;
Око њега у пламену
Букти тужан Велс.

Погорело пет стотина,
А ни један бард
Не изрече, не изусти:
Живео Едуард!

„Ха, ха, пита ј' то по Лондону,
Каква грађа, гле!
Обесићу сваког лорда
Кој' се мањи сме!"

Све је мирно, све је немо,
Јер већ свако зна:
Краљ се мучи, хтео би спати,
Али нема сна.

„Амо бубањ, амо свирку,
Бите, звон'те сад,
Да загушим тешку клетву,
Да не чујем јад!"

Залуд свирка, залуд клика, —
Кроз најдубљи звон
Пет стотина мученика
Клетву чује он.

Црни вео.

(Молдавска песма из Пушкина.)

ао махнит зверам у црн вео сад,
А ледену душу раздире ми јад.

У младости лудој, лаковерју слепом,
Гинуло ми срце за Гркињом лепом.

Ласкала ми дура, сретан бејах с њом,
Ал' на скоро, брате, удари ме гром.

Пирујући једном с неколико друга,
Презрени ме Жида изазва из крута.

„Ти пирујеш“ (шапну), „браћа т' преме крате,
А Гркиња твоја изневерила те!“

„Не било те!“ рекох, на му просух злата;
Роб доведе коње, јурнусмо на врата.

Огрезнуше коњи у крвавој пени —
А кратка је жалост ћутала у мени.

А кад доро стаде код позната прага,
Западе ме тама, издаде ме снага....

Кад у собу падох, шкрипућући зуби' —
Неверница моја с Јерменом се љуби.

Смрче ми се оку — мач се диже... спусти —
Расекнада пољуб на душмански' усти'.

Газио сам тело крвљу обливено,
Гледао сам дуго бледо лице њено.

Ох, сећам се вриске неверинце моме —
Погинула љуба, на и љубав с њоме.

Скидох црни вео с њене мртве главе,
Да отарем мачу оштрице крваве.

А кад наста ноћца после дана врела,
Роб је побацао у Дунаво тела.

И од тад не љубим више чарне очи,
Од тад више не знам за веселе ноћи.

Као махнит зверам у црн вео сад,
И ледену душу раздире ми јад.

Свети гроб.

(Пестови.)

Далеко, далеко,
Од куд у пролеће
Тица нам долеће,
Далеко, далеко,
Куд се тица клони,
Кад је јесен гони, —

Далеко, на мору,
На кршној врлети,
Гроб се диже свети;
Дивљи бршљан пиче,
Над гробом се вије,
Да га свету скрије.

Никог другог нема,
Да тај гробак грли,
У ком јунак врли,
Ране своје хлади —
Он се пре сто лета
Отрг'о од света.

Најжешћи је био,
Бранећи слободу
Милом своме роду.
Издала га ј' срећа,
Ал' му не би жао —
И род га ј' издао.

Далеко је от'шо,
Мор'о се отети,
Да не мора клети
Кукавички свет.
Ту га јади стисли
Да о роду мисли.

Ту је јунак гледʼо,
Где облаци лете
С оне стране свете,
С домовине миле.
— Ох! облаци њени
Од стида румени!

Стајао је на брегу,
Слушао бурно море,
Што вали громоре —
Да-л ће рећи: Ево,
Час је већем стиг'о
И твој се род диг'о!

Па је чек'о, чек'о,
Да гласи доглове —
Слобода пожеле.
Али нема гласа,
Он је мор'о клети, —
Мор'о је умрети.

А на дому тамо —
Љутог ропства бездна
Ни име му не зна.
Само луч слободе —
Песник — зла му срећа —
Он га с' често сећа.

Ноћна посета.

(Булајић.)

Расплакала ноћна сета
Три детета сирочета, —
Ноћ је хладна, црна ј' тмина,
А у гробу ј' мајка њихна.

„Де си, нано, мила нано?
Чедо ти је расплакано!“
Тако вели једно дете,
А уздаси кроз мрак лете.

Друго болно сузе лије,
Тражи мајку, гди је, гди је...
„За што си ме, пано мила,
Тако болну оставила!“

А мезимче страва пати, —
„Пали свећу, мила мати!“
Ал' на гробљу у то доба
Пуче плоча једног гроба.

А из гроба раздерана
Подиже се њихна нана,
Да и њена суза кане,
Да обиђе сиротане.

Мили гласак бледа сена
Познадоше деца њена,
На је љубе — што да с' боје!
Ко би с' бој'о мајке своје!

Мртва мајка, к'а и жива,
Једно грли и покрива,
Над другиме руке шири,
Да г' успава, да г' умири.

А што треће болно јечи,
Њега нида, њега лечи,
С ледних ј' уста мелем кап'о
На чеоце усијано.

Тако лебди, тако бдије,
Док их сањком не залије,
Тад' с' крене, па се врати,
Да-л им може још што дати...

Гледа рубље, је-л им цело,
Спрема собу и одело,
Обућице — све уреди,
Па их опет дуго гледи.

Први петли — ево зоре!
— Још би нешто, ал' не може,
Осврће се, ајој, јаде,
Плоча с' диже, плоча паде!

Што гроб хладни једном свати
То се више не повратн,
Ал' кад деци тегне мати,
Њу не може задржати.

Полтава.

Од Александра Пушкина.

(Одломак).

Кочубеј ти много вреди,
Јер је богат, па на гласу:
Њиве су му недогледи,
Грдне паше и пољане,
Где ергеле небројане
У слободи пасу.
Уз Полтаву, колика је,
Његове су куће, стаје,
Има крша, сребра, рува,
Има пуно скупа блага,
Не треба га ни да чува,
Не броји га и не зна га.

Кочубеју није дика
Богаштина сваколика,
Ни ти врти, ни те њиве,
Ни ергеле дугогриве,
Ни ти златни кримски дари, —
Друго има јунак стари:
Младу ћерку, цвет у роси,
Њоме с' дичи и поноси.
У Полтави лепше није
Лепотице од Марије,
Свежа ј' као стручак крина
У осоју густог грма,
Вита ј' стаса тополина,
А кад иде, мораш стати,
Не можеш се разабрати,
Је ли лабуд, ил' је срна.
Груди су јој пена бела,

Пена жива, а са чела
Облаци се црни вију:
Црне косе увијене
Спуштају се преко пене,
Преко врата и прсију,
Очи звезде, уста руже,
Па како се лепо друже!
Ал' та слава, што се оте,
Није само са лепоте
(Та лепота брзо вене) —
Друге има славе њене:
Бистри разум смерна цвета,
Смерни цветак бистра ума,
Води момке до безумља,
Просци лете преко света
На Русије и Украјне,
Иду, носе даре сјајне;
А Марија, плашно звере,
Не да венцу својој коси,
Ал' већ сада и сам хетман
Диже свате, да је проси.
Већ Мазепу тиште лета,
Војне, бриге, многи труди,
Ал' дивота овог цвета
Пробила му старе груди,
Па, што давно није смело,
Срце му се разгорело.
Младо срце лако букне,
Букне, плане, па га није,
Док уздахне, док јаукне,
Жар ускипте, па устукне,
Сваки дан је другачије;
Нису тако старе груди,
Ту се љубав теже буди,
Године их окамене,
Па ту више нема мене.
Младо срце растопи се,
Кад се пламом пламен стиче;
Ал' у старцу жари плану
И срце му очеличе,
Па се чува у то доба
Чува с' љубав све до гроба.

Није сва што се скрила
У богазе хладних стена
Испред орла, крви жедна, —
То је млада нева била,
То Марија дрхће, стрепи,
К'о да нешто лети, што ће
Срце њено да расцепи.
Ал' ево јој мајка скори,
И њу нешто мучи, мори,
Руке дрхћу, образ гори, —
Па говори мучна, љута:
„Безобразна, стара слута!
Је-л тај човек још при себи?
— То ни снила никад не би'!
Крстио те, кум ти с' зове,
Треба да те пази, брани,
А, гле, њега беси лове!
Већ га гробу вуку дани,
А он гоји жеље худе,
Да му кумче љуба буде.
Не, тако ми твоје среће,
Те грехоте бити не ће!"
А Марија тужна, бледа,
Стоји као санта леда,
Саломи је горки јаде,
Па на крило мајци паде,
Разабра се, али с нова
Склопи очи — па ни слова
Не говори. Отац, мати,
Гледе, како, тужна, пати,
Па је теше, лека траже,
Ал' ту ништа не помаже.

Протекоше и два дана,
Прођадана, проплакана,
Од сваког се живот крије,
Ниш' што једе, ни што пије,
Дању ј' ноћу у несану;
А кад трећи данак свану,
Мајка тражи чедо своје,
Ал' ње нигде, — нестало је!

Куд је? Како? Бог би знао!
Одговора нико не да,
Само рибар приповеда:
Ја сам чуо ноћас као
Топот коња, зборе козака,
Шапутања нека лака;

Све бих рек'о да међ' њима
Беше нека девојчица,
А у јутру нашао сам
У прашини траг од осам
Тешких коњских потковица.

Та не само румен прела,
Којом с' дичи младост прва,
Већ и старост бојна чела
Седе косе и обрва —
Та и она каткад знаде,
Да залуди пуре младе.
И већ стижу вести многе
До јаднога Кочубеја,
Како ј' вргла стид под ноге,
Како блуди посред греја
У заносу врелом, сленом,
С неприликом, са Мазепом.

Отац, мати, ох, страхоте!
Чују, бледе и румене,
Ал' ни једно да спомене
Блудну ћерку од срамоте.
Сад се истом миси јетка,
Са истином голом срета,
Сад ће да се загонетка
Замршена разаплете.

То су дакле они јади!
За то ли је без призрења
Одбијала пуно младих
Лепих, сјајних младожења!
То су туге те скривене,
То је тајна душе њене,
То су биле жеље клете,
За то ни с ким зборит' не хте,
За то ј' дакле неким болом,
И при игри и за столом
И на шетњи — непрестано
Све гледала за хетманом!
За то друге песме пије
Нико чуо од Марије,
Нег' што их је хетман спев'о,
Док је још'те један био,
Док се није десно лево
По Русија прослави'о!
Отуд дакле они снови,
Што неженску душу њену
Све водише по ратови' —
За то дакле она прену,
Кад год беше реч о слави,
О бунчуку и булави,
О Мазепи, духу руском,
Поглавару Украинском!
Та Кочубеј света има,
Има људи, има друга,
Једна речца треба њима,
На да с' спере она руга,
Да Полтава цела скочи,
На ево је једне ноћи
Под дворови' кривда стара
Арамије, отимчара.
Једна речца — крај је свему,
И освета љагу скида,
Он то може — ал' у њему
Друга писао друго зида.

То је мукно доба било,
Доба борбе, доба рада,
Кад се оно Руска млада,
Опирућ' се против сила,
Својим Петром соколила;
Учила се борба вела
Од суровог учитеља
Крвљу многог руског сина,
Од шведскога паладина.
Опирањем мушке крви,
Крепила се воља жива:
Удар само стакло мрви,
Челик под њим јачи бива.
Трошна слава, Карло јуроки
На прошаст се своју крет'о,
И већ Москва, понос руски,
Дрхтало је место свето;
Као ветар, сила бесна,
Поче јурит', ломит', трти,
Земља му је била тесна,
Мало крви, мало смрти!
Истим путем крену, којим
После једном ноће тећи
Муж судбине, јунак вечи,

Прославивши по злој срећи
Свој повратак надом својим.

Украјна се узрујала,
Већ се искра разбуктала,
А другови старог боја
Сташе старе мачке скидат',
Народ хоће права своја,
Треба, вели, ланце кидат'.
Хетман треба да нас води,
Од Русије ослободи,
А ни дуго не ће проћи
Од Карла ће помоћ доћи.
Лети клика крилом ветра:
Сад је доба, ако икад!
Али хетман против Петра
Не подиже руке никад.
Што се већма немир ниже,
То Мазепу мање буди,
Он је суров ка' и прије,
Он се држи своје ћуди,
Ни за кога не хајући,
Равнодушно пирујући.

Шта је њему? — свако пита.
Није ништа, већ је стар,
Године му угасише
Тај пређашњи живи жар.
Па кад нема више моћи,
Нек булаву другом преда,
Кад нам није од помоћи,
Што ће да нам заповеда!
Данаске се човек пије,
Да је душа наших чета,
Да полети на бојиште,
Да застрепи Москва клета.
Хеј, да нам је Дорошенка,
Самојловић да је млади,
Уз Пањења иљ' Гордјенка,
Па да видиш шта се ради!
Не би козак данас гин'о
У дальини, — за Москова,
Скочила би земља ова,
Малорус би ланце скин'о,
Спасао би своме роду
Отачбину и слободу.
— — — — — — —

Идем ли ноћу...

(Н. Некрасов.)

Идем ли ноћу по улицам' тамним,
Кад прође дана тишина, сумор дуг,
Махом ми с' јави тужна твоја сенка,
Бездомни, болни, безаштитни друг!

Срце ми трне, — та одкад те знадем
Судба се на те није насмејала;
Твој отац суров — растави те с драгим,
Сузну си руку недрагоме дала.

Добила с' мужа зверовите ћуди,
Замашне руке, — а ти трпиш' не хте,
Ти разби ланце, — напила с' и на ме,
Да нам се скупа трнов венац сплете.

Да ли се сећаш, кад сам оно болан,
Болан и гладан малакс'о са свим;
У соби напој, леденој и пустој,
Пара ј' из уста ишла као дим.

Памтиш ли оне тугоморне часе?
Знаш ону кишу? Онај сумрак сив?
Син ти је плак'о, а ти си му паром
Грејала руке, — док је био жив!

Ах' није дуго, слабашко створење,
Плакао је, плакао, на га мину зло,
Издахну дете у наручју твоме —
Та не плач', жено, ништарија ј' то!

Већ сутра можда и ми ћемо тако,
Болно ће тело да превлада глад,
Домаћар несујућ' купиће три гроба —
Било па није, ва је прест'о јад!

Седесмо тако свако у свом куту,
К'о да те гледим слабу, бледу, ај!
У теби ј' нека тајна мисао зрела,
Борбу је издао тешки уздисај.

Ја сам задрем'о, а ти полагано
Најлепше своје обуче одело,
Оде — па дође — и донесе сандук,
Детету сандук, ошу топло јело.

И ми смо јели, заложисмо собу,
Метосмо покров преко сина твог,
Звониште звона, спустисмо га у гроб.
Ко нас поможе? Случај или Бог?

Ти ниси ништа приповедат' хтела,
Ја нисам пит'о; доста ј' било зла...
Само смо сузни гледали се окол,
Само сам, тужан, скрушен био ја.

На где си ти сад? Да-л си малаксала
Под тешким камом сиротиње дуге?
Или си пошла оним путем клисним,
Којим су многе жалоснице друге!

Да-л те ко брани? А већ сумње нема,
Да су ти људи страшно име дали,
У мени само подигне се клетва,
На се опет свали....

Лука Филипов.

(1875.)

Ево опет једно име,
Да се, Србе, дичиш њиме.
Нек му лети дична хвала
Од гусала до гусала,
Од сердана до сердана,
А Мухамед нек се жапа
Од сраможе своје нове,
Од потере соколове:
— Тај се соко, браће, зове
Лука Филипов.

Док је мачем био, сек'о
Чувен беше на далеко,
Ка' и сваки врли борац,
Ка' и сваки Црногорац.
Ал' он своју славу шаље
Од далека на још даље:
Што да Турке мачем бије?
Што погану крв да лије?
Кад умије и друкчије
Лука Филипов.

Од руке му ј' доста пало,
Ал' то њему беше мало.
Већ не мари таке жртве,
Већ не воли Турке жртве;
Гадне су му мртве главе,
Које брзо заборave
Шта је Србин своме роду,
И шта чини за слободу.
— Не ће више да их коси,
Тим се више не поноси,
Хоће живе да их носи
Лука Филипов.

Кад се лане бише паши,
Скочи Лука Осман-паши,
Загрли га као брата;
Паде паша са свог хата.
Побеснише турски мачи,
А Лука се раскорачи,
На однесе свога лова

Испред гњезда душманова,
И дотера пашу жива,
Да свог кнеза њим дарива:
„Ево, кнеже, Осман паше,
Турци ми га жива даше.
Ал' да није самцу туга
Довешћу му скоро друга,
Исто тако жива, здрава,
Босонога, гологлава!"
Тако кнезу обећава
Лука Филипов.

Још се бије бојак свети,
У коме ће ил' умрети,
Ил' победит' Србин змију, —
Пипери се с Турци' бију.
Низ Гаревић Турци беже,
А наш Лука, наш витеже,
Сустиже их скоком први; —
Није Лука жељан крви,
Он умије и друкчије,
Па из јата турадије
Шчепа Туре руком мушком,
Предаде се Турчин с пушком:
„Аман, аман, Карадаже!"
„Аман ти је, српски враже!
Али натраг! Што си стао,
Кнезу сам те обећао!"
Тим та реч'ма убрзао
Лука Филипов.

Иде Туре без вољице,
За њим Лука назорице;
Ал' од остраг — враг не спава,
Турске пушке удешава, —
Једно врашко зрно стига',
Згоди Луку, обрани га.
Заљуља се, мал' не паде,
Даље крочит' не могаде.
Ето робу добре среће,
Захука се да утече;
Ал' загрли Лука руком
И у руци шестопуком:
Мораде му Туре клећи,
Дигнут' Луку своја' плећи',
Па га парни носит' свога
Душманина рањеног,
Што га шипка десном руком
И у руци шестопуком.
Пева Лука из свег гласа:
„Јахам коња без кајаса!
Благо мени ова дана,
Ћерам дара обећана;
Јахам кнезу роба мога,
Роб ме носи рањеног."
Па откаса тамо горе
Кнез-Николи пред шаторе
С раном љутом и крвавом,
На Турчину живом, здравом,
Босоногом, гологлавом
Лука Филипов.

Шта ј' то било? — Није ништа!

(1875.)

Шта ј' то било? — Није ништа!
Европо, ситне ствари,
Ситне ствари — грозне ствари,
Нежно чуство то не мари,
Само песник срце стеже,
Да загуди у лелеку,
Забележи јаде горке
Другом свету, другом веку.

Шта ј' то било? — Није ништа!
Заглун'те се велесилни,
Вашој срећи треба мира,
Вама треба нас умилни.
— Додијале раји муке,
Усуди се шкринут' зуби',
Гола прса, празне руке,
Ал' слободу свртно љуби.

Људи траже комад мача,
Да раскину ланце злости,
Жене, деца у свет беже,
Шат' где нађу човечности.

На шта ј' било? — Шта да буде!?
Једна мајка носи чедо, —
Страва грози, пада бледи,
Бледа ј' мајка, чедо ј' бледо.
У свет беже, милост траже,
Хахахаха! — Милост! — Рајн!?
Невинашце руке шири,
Дальина се дивно сјаја.
„Ту су близу добри људи,
Ено цркве, ено кула!“ —
Тако с' тешн једна мајка,
Па је душом одахнула.

Где, па шта је? — Ох, Европо,
Пред очима твојим бива —
Окрени се, да не гледиш,
Нежне жиице да поштедиш.
— Сава тече, на пут стаје,
Широка је — дубока је —
Једна мајка пред њом стала,
На небо је погледала.
Е па стиже бесно Туре
Жељно гледат' српске боле,
Шта ће, трже мајци чедо,
Пресече га на две поле;
Пресечено тело рину
Ладној Сави у дубину,
Па му прија, па му годи,
Како плива кри по води,
Како мајка вристи, плаче,
И за чедом својим скаче.
Неста крви, неста плача
— На воде се не повраћа.
Ту се Туре мало смиje,
И' онда — било па и није.

Шта ј' то било? — Није ништа!
Било, што од вајкад бива,
Нежно чуство нерад' гледи
Та ситнила жалостива.
Велесилни чекат' могу,
Просвећенин' крв не годи,
Европа треба мира,
А браћа су — у слободи.
Па и песник има каде
Да загуди у лелеску,
Прибележи горке јаде
— Другом свету — другом веку...

Двор од леда.*)

(По Фрејлиграту).

I.

Јеси сте, рек' би, чули, знате,
О дивота једна двора,
Што га смрзла Нева снева, —
Не, не снева, трпет' мора.
Санта санту тешко тиште,
Нек' свет види зимска стања,
Где угаља својој људи
Једна жена крунисана.

Око двора, ледних кула,
Звиждао је ветар лути —
— Ал' у двору ј' прамалење,
Које зиму и не слути;
У двору је цвеће, свирка,
Жирандоли, пир и слава,
Ту се врти госпоштина,
Ту се никад и не спава.

Тако траја све до марта
Та дивота једна двора,
Ал' и руска зима љута
Попустити једном мора, —

*) Мотив овој песми нашађен је из једне политичне приче од Томе Мура.

Ху, кад дуну ветар с југа,
На раздрма, на раскрави,
Двор се љуљну, двор се сруши,
И у Неву стрмоглави.

Дахну река, што ј' до јуче
Била цвећем окована,
И тргла своја срама,
И лудила дворских дана;
Што ј' гледала дворска чуда,
А мораде ћутат' мирно,
Подметнути своја леђа,
Да је газе безобзирно.

Раздрага се река Нева,
Као да кликће и попева;
Кроз снегове јури, лети,
Својој цели, својој мети,
Кршећ' траге свога срама,
Развалине зимска двора,
Јурну спажно у загрљај вечно-
Слободнога мора.

II.

И народи јесу река,
Река силна, река света,
Која тежи мору своме,
Ал' јој ваше време смета;
И она ће, ка' и Нева
Да одахне, да се згрије,
Тад ће срушит' с леђа својих
Зимске дворе деспотије.

А ви још'те пирујете,
И спевате к'о на јави,
Да пролеће не сме доћи,
Да разгрије и раскрави.
Но сунце се већем спрема,
Већ топлији ветар дува,
Зид се топи, темељ плови, —
Од пропасти ко вас чува!?

Ал' се вама још'те не ће!
Још вас држи нада смела;
Ви питате сваку сапу:
Би-л с' по ново смрзнут' хтела?
Све залуду! Не мо'ш зиму
Од пролетња створит' данка,
А кад сапте једном пукну
Нема леду дува станка.

Не мож' зима бит' до века,
И наша ће јурнут' река,
Пак ће хтети, пак ће смети
Полетети својој мети,
Кршећ' траге свога срама,
Развалине зимска двора,
Доћ' ће спажно у загрљај вечно-
Слободнога мора.

Нови Прометеј.

(Мицкијев).

I.

Давно већ гледе народи на свету
Како Титан пати прикован о стене,
Како се из магле отима слободи,
Да и њему сину те жилине њене.

Кад тамо на југу прамалење гране,
Њега тужног крије духоморна тама,
А сметови љути шибају му лице,
Мрзне му се, мрзне крвца у жилама.

О његове груди удараху силно
Вихари и ветри вековечне зиме,
А ледено сунце, на сумраку лежећ',
Дрхћући је тужно дремало над њиме.

Тело му крваво од тешка синџира,
А на модрој усни замрз'о се смеј;
Хтео би се дићи, ал' то боли љуто, —
Тако ј' кроз мрак гледо тужни Прометеј.

Гледао је тамо укоченим гледом
Преко пустих степа у сретнији крај,
Где је тако мило, где је тако топло,
Где је тако диван онај жарки сјај,

Где слободни људи, ка' птице у гори,
Уживају бога, уживају дан,
Па му горка суза кану преко лица,
— Ах, тешко је, тешко бити окован!

Трпео је тако тисућљетне муке,
Отрован проклетством најгорчих горчина...
... Наједаред зачу ове дивне речи,
Као да се труба ори са висина.

„Жао ми те, жао, сине земска праха,
Праведноме гњеву додиј'о ми јад,
Не бој ми се више, стреси ланце тешке,
Робов'о си доста, — слободан си сад!"

Умукнуше гласи. А кроз маглу блесну
Слика бога Зевса зраком обасјана;
И у томе трену попуцаше ланци,
И јасним звекетом спадоше с' Титана.

II.

И нови свет се ево пред њим створи,
Љубави, братства и уздања свет.
Сирануте крвца загреват' се поче,
И дух слободе диже пред њим лет.

Вековне ране видаху се саме,
И Титан пође у живота жар,
Да у мушкој борби живи и ужива,
Да загрли душом пружени му дар.

Ал' он је свик'о носит' ропске ланце,
И привик'о се оној црној ноћи,
Па му је мучно у том новом свету,
Блесак слободе засени му очи.

Њега светлост страши, слобода га дави,
И све му прети невидовна коб,
Он од људи преза, он се друштва боји,
Њему се чини да је сад тек роб.

Животни звуци ове су му стреле,
Ка' звер се крије, тражи мрак и ноћ,
Не може да свикне стисак братске руке,
Не мож' да поднесе своју нову моћ.

Он тражи зиму, на коју је свик'о,
Он тражи стену, своју стару коб,
Он тражи ланце, — бежи од слободе,
А за што?... Јер је дуго био роб.

Он 'вако шапће: „Аој, Зевсе силни,
Ја не знам бити међ' својима свој,
Мени не годи живот у слободи,
Ох, врати ми натраг стари оков мој!

Прикуј ме опет о камен, о стену,
Ја сад већ само тако живет' знам!"
А Зевс ће рећи: „Самртниче јадни,
Нека ти буде, како хоћеш сам.

Ни моја сила не може га спасти
Ко таму воли већма него дан..."
И опет Титан на кавкаској стени
Векове броји, мучен, -окован.

Девет крвавих дана.

(1877.)

Кад се диже гуја љута
Црну Гору да прогута,
Љута гуја, турска сила,
Какву још'те Црна Гора
Никад до сад не видила;

Кад Сулејман-паша рече,
Да мирова' донде не ће,
Док не види мора сиња
Са Ловћена врх Цетиња —
(А турска је сила многа,

Шесторо су на једнога)
— Када сикну ова гуја,
То се чуло на далеко,
Сваки Србин у даљини
Пред иконом богу клек'о.
А сиктање гује ове
Пробило је и гробове,
Пробудило ј' девет тића,
Девет Југовића.

Завапише девет браћа
У божији стан:
„Дај нам, боже, сваком сада
Још по један дан!"
Што молише домолише
— Бог је смилован —
Он поклони сваком брату,
Сваком брату Југовићу
Још по један дан.

Ал' ево вече
Војска се креће,
У Црну Гору улази враг.
И већ је ућ'о,
Већ јој је прешћ'о
Северни праг;
А Црна Гора,
Зетска долина,
Чудно га прима у обим свој.
— Ох, је ли ово
Косово ново?
— Је-л ово српски последњи бој?
— Је-л ово ора,
Када се мора
Саплести венац, па онда мрет'?
. . . Уздах се леди,
Дркће и бледи
Десно и лево словенски свет.
Ал' што се бринем, што ли се бојим,
Умеће борац гостима својим
Спремити дар!
Све што год има
Пружиће њима,
Топове, пушке, мач и ашцар.
— Ено их кличу,
Ено их вичу:

„Лагано, Туре, дана је дост'!
Разгледај, море,
Те Црне горе, —
Лагано шетај, кад си нам гост!"
На једни сапред
Примају госте,
Измичућ' да им отворе пут:
„Сулејман-пашо,
Где си се наш'о,
Ту буди весо — не буди љут!"
Други их прате,
Да се не врате,
Нек иду напред кроз Карадаг,
А огањ сева,
С десна и с лева,
У славу госту, кад им је драг:
„Ено ти, Туре,
Цетиње наше,
Ено ти Ловћен с брдима свим!
Ево ти нашег
Светлога кнеза,
Обри' се мало, здрави се с њим!
Ево ти нашег
Каменог дома,
Ево ти његов и шир и дуж!"
Ал' Турчин не ће, —
Он оком тражи
Је-л још далеко на југу Спуж?
Тако је, браћо,
Деветак дана
У Црној Гори трајао пир.
Бејаху Турци
У Карадагу,
Па сад је опет настао мир.

Кад заврши Сулејмане
Ову шетњу — мало скупу —
Бројао је своју војску,
Кол'ко их је на окупу.
Сви би били на окупу,
Да не беше грка јада,
Ил' да могу да оживе
Њих петнај'ст хиљада;
А с Ловћена вила кличе:
„Кад ћеш опет нашим стенам"?

Кад ћеш, опет, Сулејмане,
У походе, у госте нам?“
— Уздисај се само чује;
Где год које Туре дише
Шапутом се одговара:
„Никад више . . .
Никад више . . .“

*

Отвори се, књиго бела,
Црногорских светлих дела,
Да на листу златни слови
Забележиш бојак ови,
Да се знаду док је срчства
И српских тића,
Ових нових девет дана
Девет Луговића!

Просијаци.

(По немачком.)

Удели нам, господару,
Глад нам додијала!“
Склепташе ме поред гробља
Нека деца мала.
А ја сваком удео дадох,
А деца се стреме,
Отрчаше на купиште
Таки — шећерлеме.

„Не пролази, храниτељу!“
Једна жена вичe —
„Зар не видиш болно дете,
Бож'ји угодниче!“
Гледнух дете замотано,
Не видех му лица,
Не видех му из тих крпа
Руку ни пожица.
А кад жена прими дара
Своју другу дрпа:
„Већ ме рука заболела
Од тих празних крпа.“

На пијаци богаљ плаче
Од муке се ваља:
„Та смилуј се, добра душо,
На класта, богаља!“
А ја дадох, што имадох —
Како не бих дао;
Да сам срцем од камена
Бих се смиловао;
А мој богаљ зграби паре,
— Више не јауче,
Већ отрча у механу,
Да ракију сучe.
Кад то видех, ја осетих
Јаде непознате, —
„Зар је тако, сиротињо,
Зар да ме варате!
Не ће више лажи ваше
Моје срце дирнут',
Не ће више варалица
У мој џеп завирнут'!“

Тако рекох, одох даље
Уз Дунаво шетат',
Неки старац пође за мном,
Поче ме салетат':
„Нисам никад заплакао,
Ал' сад плакат' морам, —
Нисам никад просјак био,
Ал' сад просит' морам, —
Умрла ми јединица,
Што ме старца храни,
Сад јој отац, ево, проси,
Да ћерку сахрани.“
А ја сам се насмејао
На се даље шет'о,
Не знам куд је старац от'ш'о,
Нисам се окрет'о.

Кад сам опет натраг дош'о
Свет се слег'о беди, —
Мога старца утопљена
Из воде извели.

VI.

Билдунг.

Душанова два потомка
Деветнајсти славе век,
Седе млади код клавира —
Она „нобл“ а он „кек.“

„Цум ентцики! ал' још само
Један валцер, же ву при!“
О, слушајте, како ј' гетлих
Овај нови потпури!

Он штехером такт ударка
О свој ланчић о бижу,
(То би рифом боље ишло,
Штета што му није ту.)

Још цум абшид он је један
Одмаук'о пасторел —
„Ви сте кинстлер хер фон **!“
Љубим руку „мадмазел!“

Душанова два потомка
Деветнајсти славе век,
Схватили су дух времена —
Она ј' „нобл“ а он „кек.“

Смејо сам се, да не плачем —
Гледајући овај јад,
Гледајући ** сокак
Гледајући Нови Сад.

Бадње вече

по целом свету

(1862.)

Какве собе, какве куће, какви двори — то је шала;
Цео свет је доста тесан, цео свет је кућа мала.
Горе срца, горе жеље, горе наде као свеће;
За што горе? — Ево за што — целом свету ј' бадње вече.
Бадње вече, бадње вече, данас нигде нема сана,
На још ко се сети поста, ко се сети Тупин-дана.
У големој оној пећи, која служи свету целом,
Увек има жеравице, само ј' кад кад под пепелом,
Данас у њој букти, прши, данас у њој бадњак пламти.
„После поста свас се ради!“ Свако дете нек запамти.
А хоћемо-л сламе стрти? Гле, сламу смо сметли с ума!
Хоћемо-л је искат' с неба, што је крао пум од кума?

Не, већ хајд'те новинари, ви ћете нам сламе дати,
Ко међ нама писат' уме, тај нек вам је после врати.
Треба-л квочка? — Ха, Матица! — Нека она кокодаче:
Ни рада шта — тек да с' једном са старога места макне,
„Ко, ко, ко, ко! Ни, ни, ни, ни!“ Красота је бити дете, —
Ви'ш како се голој слами, орасима радујете.
Хоћемо ли мало карте? Ево тикве, ево мака!
На шта ћемо да се играмо? — Срби веле: пушишака!
Талијани хоће плаге! Чика Немци само жмире,
Хтели б' њина пасијанса — а Мађари фриште фире.
Један ово, други оно, па се мало споречкаше,
Залуду је комар вик'о: Да играмо наше ваше!
Таман да се делит' почне, ал' из кујне викну чика:
„За вечеру ко је гладан, ја вам носим вареника!“
Стоји чика, стоји вика: Вареника! вареника!
„А после ће бити сваком резанаца с медом, с маком!“
„Је ли лио, ил' је тако?“ Погодише да је лио.
Кад разбише један ора, и тај цигли прљиш био.
У колеби овој малој, што се жели светом звати,
Каквих нема чудних душа, — кол'ко их је — враг ће знати!
Почеше се опет свађат'! Један другом вољу кварит'...
Ал' шта ј' ово? — Вертеп, вертеп! Ево, „шедше тије цари!“
Гашпар, Мелхиор и Балтазар — а ђаво их свуда прати;
Играше нам, певаше нам, а кад после — сваком плати!
Ђаку Пери чашу вина — та већ то су ђачке ствари!
Ко би треб'о тај не види, свади за чим другим мари.
Бадње вече, бадње вече, ал' се слатко једе, пије, —
Ко то рече, шта то рече о олову, да се лије?
Ој, олово, сребро ново, кад те треба тад те нема,
Без олова све је тромо, без олова све задрема.
Ал' устаде гарав Балдић: „Ево имам једно тане,
Нате браћо, па да с' лије, лио сам га ја и лане!“
Једно тане — то је мало, — прекосавци наши мили,
Ви имате тога зељa, ви га нисте потрошили!
„Бог и душа, ја га немам!“ рече црно горче неко:
„А да сам га јуче им'о, не би божић с њиме чек'о“.
Комарац је само тледʼо, врло му је било жао:
„Ја колајну кад бих им'о, драгом би је душом дао!
Ал' скупите с брда, с дола, и са турска разбојишта,
Већ олово само виче: Носите ме на огњиште!“
Радују се деца чила, гледе хоће-л скоро тећи:
„Ој, олово, сребро ново, шта ли нам ћеш сад прорећи?“
Под оловом бадњак пламти, ал' се опет топи споро,
Тад ће неки дечак рећи: Азбата, хоће-л скоро!
Ево, ево, већ се топи, дајте воде — јест, ал' нема!
Па изђед'те два три чланка из летошњег Србодрема.

Јок, не ваља ова вода, жута ј' као нека буза, —
— Ој, Босанко сиротанко, узајми нам ведро суза!
Захитиће ведро суза из тог мора из дубока —
Гледајући сиње море, не остаде суха ока.
Кад олово паде на дно, запиштало пиштим реч'ма:
„У тој води, у тој ватри растопиће с' још'те већма!
Не могу се овде стинут'!“ А ви дајте ведро крви!
Тад устаде прво горчић: „Тог још имам, ту сам први!“
Ал' у исти мах зазвони, одјекнуло дрвље, стење,
Спас се роди, сво зоре, хајд'мо, браћо, на јутрење!
Хајд'мо, хајд'мо, крст на себе, помол'мо се прије свега,
А олово нека чека, ред ће доћи и на њега.

Уставно-успавна песма.

(Пева се — не певала се — у Београду).

(1866).

Буј, пајо, чедо драго, Србијице мала,
Доста си се наиграла, доста наиграла.
К'о поточић тихо шушти Дунав, Дрина, Сава —
Само тихо, само тихо, наше чедо спава!

Кроз облаке раздеране, блед се месец скита,
Кроз прозор нам проширује, за злу децу пита.
Добра деца већ су легла, хрчу к'о на јави,
Љуљу, љуљу, чедо драго, покри се по глави.

Уранили као вешци клапци невољани,
Зипарају прије зоре Пруси, Талијани,
И коњица твој је уст'о, па се нешто брани,
Ох, не знају како ј' слатко спават' на тенани!

Пс! Полако, пушке, топи и ви бурни људи
Нек вам срце лакше бије у ти' врели' груди',
Полагано, ти Јевропо, цели свете луди,
Само тихо, да се чедо из сна не пробуди!

Отварају с', обијају с' будућности двери!
Народи се утркују као горске звери,
Отимају с', наваљују, ко ће проћи први, —
Буј, пајо, чедо драго, душанова крви!

Промишљање.

Сви већ веле време ј' зрело,
Треба рука јака,
Требаће нам мушких груди
Гвоздених јунака.

И ја велим: Зрело ј' време,
Треба рука јака,
Требаће нам мушких груди
Гвоздених јунака.

Али опет кад се сетим
Многих слатких стаза,
На којима румен губи
Материна маза,

Кад се сетим „фортепијера"
Фризиране главе,
Ај, тужан, с обе стране,
С обе стране Саве!

Кад се сетим преживелих
Малолетних тића,
Кад се сетим палицканих
Српских фићфирића,

Кад се сетим занесених
Поподарских слута,
Масноустих готована,
Трбушатих трута,

Кад се сетим понижених
И робовских душа,
Угојених ладолежа
Продераних гуша,

Чивутлија што не знају
Бога него „барес;"
И земаљских питомаца
Што пуше — миларес,

Трговчића, који пију
Шампањ у трактеру,
Српског момка, ког батином
Уче карактеру!

Богослова, што су вешти
Само љубит' руке,
Свештеника, што ни име
Не зна пона Луке,

Литерата, који само
Кавгу сејат' знају,
Уредника, који перо
За дукате дају.

Кад се сетим, кад се сетим,
Није казат' требе,
Да ми срце, да ми душа,
Да ми мис'о зебе.

Нек се знаде да смо славни!

Крчван, Сремац, Банаћанин,
То је славна ствар —
„Ништа лепше ни славније
Него граничар!"

„Мало нас је, ал' смо људи..."
„Јунак нам је био дед!"
Све седимо певајући:
„Устанимо сад је ред!"

Кад пијемо црвенику,
Каву или теј,
Све се ори мушка песма:
„Сложно!" и „Напреј!"

Не боји се Србин смрти,
Вранке песнице,
После ручка протегли се:
„Ево деснице..."

Кад запали на ћилибар
Своју цигару,
„У патру“ ће „и у воду —“
(И у пиварy).

„Брат с братом, род с родом“,
Карта се до зора,
„Који не зна кад треба“ —
Горко платит' мора.

Дардају се, убијају, —
„Аз' не чујеш плач;“
Већ кад падне који јунак
Онда ј' истом „мач“.

„Редом, редом, Рајице“...
„Пева, кличе српски син“...
„Чаше звече, поља јече“,
„Пред њим стрепи душманин“.

Соколи смо, Србенде смо,
Бољи него наши стари,
Понајбољи у сватови'
На дањама и свечари'.

Па знате ли, шта још смемо?
„Полумесец“ прекиљемо,
Нек с' смилује „нек потавни,
Нек се знаде да смо славни!“

Слога.

Кад се сложи с лисом сова,
Кад голуби крме јарца,
Кад окади твор зељова,
Па загрле и магарца;

Кад на рачун кратка мира
Мачка с мишем мирно спава,
Курјак с овцом кокетира,
Рода с' жаби извињава.

Кад пузавац сваки вели,
Да их једна мис'о спаја,
Кад стеница с бувом дели
Братинскога загрљаја.

Кад се паук с мувом сближе,
Гуштер пева о стоноги,
Крекетуша рака диже —
А рак пева оду слози...

Ху, ратос ти таке слоге,
Чисто ми је од ње страва —
Куд и камо ј' лепша борба,
Кад се боре до два лава.

Питање.

Ох, кажи ми, Немањо,
Славо наша стара,
Ох, кажи ми, Душане,
Коме нема пара,

Како знасте опстати
Без икаква квара,
Па још бити велики
— А све без жандара?

Народ.

Ал', бога вам, делије,
Дипломате круте,
Кад се чаша прелије,
Шта вам срца слуте?
Круноноше велије,
Кад сте баш у цвету,
Шта мислите, за што су
Народи на свету?

А, бога вам, господо,
Стара, нова кова,
Што хиљаде гладују
Рад ваших столова;
Што вам силни робови
Златне дане преду —
Шта мислите, за што су
Народи на свету?

Протуве, што лажете
Своме господару,
Да вас мало провоза
На златном батару,
Чанколизи, кад сте већ
Постигнули мету —
Шта мислите, за што су
Народи на свету?

А дембели, што-но се
Просвете бојите,
На народу крвав зној
А ви се гојите!
Што под расом кријете
Саможивост клету —
Шта мислите за што су
Народи на свету?

Цигани.

Једно је матор Циго,
Поред њега стара дада,
А око њих циганија,
Женска, мушка, стара, млада.

Ватра гори, дим се врже,
Дим од ватре и кржака,
Па се гуре, гријују, прже,
Седе као сред облака.

Ал' говори матор Циго:
„Нигде нема лепших дана,
Нигде нема боље среће
Него што је у Цигана!"

„Како лепо ватра гори
Без оџака, без огњишта;
Наше главе к'о и друге, —
Не плаћамо на њих ништа!"

„Црна боја — ал' је стална,
У нас нема туђе крви,
Нит' се странац уз нас лепи,
Последњи је к'о и први".

„У нас нема издајица; —
За туђинство ко се маши,
Познаду га, прогоне га,
Што нас има, сви смо наши".

„Нит' нам когод име таре,
Нит' у језик когод дира,
Нит' нас когод силом дели,
Нит' нас когод анексира".

„Нисмо страшни, нисмо јаки,
Нисмо Англи, нисмо Руси,
Али како Циган свира,
Тако други играт' муси".

„Не дркћемо као Турци,
Кад пуштају деца змаје;
И војводу бираћемо —
„Нестер Лојд“ га већ признаје.“

„А слободе куд ћеш лепше
Него черга, поље, шума?
Ако би нас когод презр'о,
Тај презире свога к у м а“.

„А дође ли какво преме,
На што с' нико није спрем'о,
Нека пази куд ће који,
Ми врачати бар умемо“.

Ту је стао матор Циго
Само лулу да запали,
Ал' Цигани стари, млади,
Од мудрости сви поспали.

Облаци.

Ја нит' волим рибу ловит',
Нити марим хватат' раке,
Већ кад ми је дуго време,
А ја гледим у облаке.

Ту ти има чудних шара,
Свака нида, сваке боје,
Ту ти има разних слика,
Исто к'о на земљи што је.

Тек уочим један облак,
Па повичем: Гле, жандара!
Ал' не прођу два тренута,
Па се створи баба стара.

Кад, ал' баби расте нокти,
Рогови се дижу право,
Мало, мало, гле, и репа,
Од бабе се створи ђаво.

Зар то нису смешне ствари!
Смешне, али нису чудне,
Та чудо би текем било,
Да од бабе анђ'о буде.

Уз ђавола неки ор'о,
Нешто пружа, не знам шта је,
Округло је, шућмурасто,
Знадем само облак да је.

А каква је оно чета,
Као да се на бој спрема, —
Док ја пазих, куд ће, шта ће?
Духну ветриħ, па је нема.

Очи бацим мало даље,
Тамо једна п р н а г о р а,
Високо се д и ж е, д и ж е,
Боже мили, лепа створа!

А сунце је поче златит',
Па је златна и крвава,
Кад загледам мало боље,
На њој мртва турска глава.

А ко ј' оно? — Лепа дева,
Са свим горе на висина,
Ја помислих: на небу је,
То ће бити војводина.

Прекрштене руке дигла,
Као да се богу моли,
На једаред рашир крила,
Па се поче спуштат' доли.

Ал' и песма већ је доли,
С обичаја не ћу свршит' —
Кад би хтео причат' даље
Мор'о би се л и с т преврнут'.

Све је игра.

Мудри веле ова госе:
Свет је панорама!
Ко погледи кроз стаклоце,
Све је игра сама.

Виноград се расцветао,
Радују с' амини,
Ал', гле, облак носи леда,
Па се игра с пиљци'.

А људи су као деца, —
У том су беати,
Играју се сваке игре,
Највише — солдати.

Људе мисле за јело је,
Што дијета ради,
Па за то су највољели,
Да с' од лука гради.

А дијета театрише,
„Кир-Јања" се прима,
Мишић игра врло добро —
Како ће Кир Дима?

А у Бечу стиснули су
Празну шаку јако,
Па нам веле погађајте:
Лихо или тако?

Буњевцима, старој деци,
Допада се шара,
Сучу брке, носе жврке,
— Играју с' Мађара.

Херцеговац чигру тера,
Чигре нису праве,
Већ су турске обријане
Па чиграсте главе.

И време се само игра,
Оно с' игра жмуре,
Редом скрива Текелије,
Омере, Кавуре.

Време ће нас надиграти,
Ви'ш како се жури,
Тек ће онда престат' игра
Кад човек зажмури.

Мисли једног маторог III.

Шлафроку, красном створу,
Испред куће тихо шета,
Распињу га важне мисли, —
Шлофкана му пишт' не систа.

Шмрче, шмрче, — кија, кија,
А тако ми божја вера,
Изгледа ми као каква
Повелика тубакера.

Па је срчан, па је жустар,
Кочоперан старац мали,
Како чује српски говор
Одмах виче: „Круци пали!"

„У Најсаду тако штогод! —
Ал' ја не знам, мајнер селе,
То је баш ци разенд верден —
Ти народи разне феле."

„Мир никс, тир никс, ширехен рацин,
Па офентлих гајдаш свира, —
Као да су у Белграду —
Тако с' нико не женира.

„Ох, ди алтен полицајен —
Ти су знали шта вам фали!
Сад је лако носит' барјак
И душанку — ту карнали!

„А да их је дра'о хергот
Хир ин Најсац још пар јари, —
Рек'о бих ја гути абенд
Денен Раци унд Мађари.

„Али, фрајих, сад је прошло,
Дас вар пох ин гутен таген,
А сад, боме, сада мора
Унзеранер фил фертраген.

„А тај рајхсрат, — вајс дер тајфл,
К'о да та се ништ' не тиче,
Што се дигло вел'ко, мало,
На све већма грди виче.

„Јер ово је хехсте цајт већ,
Што се овде данас ради,
Ономад су трипут коло
Свирали на променади.

„На већ ево почели су
Со фил цајтунг редигири, —
На театер да се зида —
Дас ист вирклих цум крепирн, —

И т. д. и т. д. и т. д.
и т. д. и т. д. и т. д.

Песма.

(Лепо се да певати — може се и плакати.)

СОЛО.

Растераћу ја то чудо,
Што ми под нос рена тре,
Боље данас него сутра,
То сам треб'о још и пре.
Растераћу те зборове,
Ја сам тога већем сат,
Каква Пешта, какав Загреб?
Растераћу, — растерат'.

ХОР.

(Сложно са свију страна.)

Растерат', — растерат', — расте — расте
— расте — рат.

СОЛО.

Разхладићу вруће главе,
Нек је лудом послу крај;
Даћу, даћу, — ал' знам шта ћу, —
Ворт а писл, почекај.
„Ми смо браћа поваћена!"
Каква свађа, какав брат!
Ви сте саме Гарибалде,
Ви морате буктират'.

ХОР.

(Као и пре — још и лепше.)

Буктират', буктират', букти — букти —
букти — рат.

Машкаре.

Трећ' ће зима, месојеће,
И прављено цвеће,
Балови се уморити —
Ал' машкаре не ће.

Тражиш брата и човека,
Племените даме, —
Окани се празна посла, —
Машкаре су саме.

Мислиш, сво родољубе,
Срце ти се смири,
Гледнеш боље, испод маске
Себичност провири.

Смешних ствари, тужних ствари
У томе пелмелу,
Ено, Бошње, српска сина,
У турском оделу.

Само Срба да не видим
Кад маску огрне,
Туђих буда, туђих чуда,
И фракове црне.

Ћонда играј, ћонда скачи
По том светском балу,
По нотама бог зна каквим,
По врашком журналу.

А кад дође ведро чело,
Које маске нема,
Лажне браде дрмају се, —
Пада анатема.

Прстом пруже на његана,
— Гле, безобразника!
Тај се не ће да обуче!
Па све већа вика.

Мора, јадан, да се скрије,
И да се повуче,
Ако не ће да га худа
Машкара утуче.

Тешко речи истинитој,
Тешко голој шали,
Замотани топовњери
Одмах вичу: Пали!

Проћ' ће зима, месојеђе
И прављено цвеће,
Балови се уморити —
Ал' машкаре не ће.

И „Комарац" већ облачи
Мало машкараде,
Па се чини да ни четир
У накрст не знаде.

Песма

од Флоријана Шпицбергера

над је чуо за поклон мајора Мише.

(1863.)

Гледај, гледај, вас ти трајбен,
Гросартиг је, унд нох ви,
Ајнмалхундерттаузенд голдштик,
Донерветер, парапли!

Хундерт таузенд, и још више,
Гледај, гледај, шау мал тен!
Унд кајн цванг, већ баш онако —
Ништеп уче, тас ист шен!

Мир никс, тир никс потписати,
Мајнер селе, тас ист грос;
Је ли дркг'о, кад је пис'о,
Ауф тас бин их пур курјоз!

Није кућа ви гевенлих,
Хабе госсхен, прави двор, —
А тај мортман, к'о што кажу
Ист согар пур а мајор!

Од куда му та идеја,
Сачувај ме гутер Бог!
Ја да тако штогод дадем,
Таки би ме фисн'о шлог!

Ал' мерквирдиг, дизер Миша
Дао им је такав дар,
Па још није аванцир'о,
Још'те није ни маршал.

Ја, тако је, дише лијте
Хабеш кајнеи дунст дафон,
Они не ће хандкус дати,
Да им дадеш милион.

Они мисле, то је доста
Кад: Шифно! викну. Дох,
Ја ћу да их осрамотим,
Ја ћу каз'ти: Драјзал хох!

Чемер-дека Пелен-бака.

(Народна песме „Сабља-моћне Цвет-девојче“).

Љубило се двоје стари,
Обадвоје с наочари',
Пелен-бака Чемер-дека,
Љубили се тек по века.
Кад је прошло пола века,
Разболи се Чемер-дека,
Грозница га тресе јака,
Двори њега Пелен-бака,
Залаже га слашћу сваком:
Комовицом старом, јаком,
Киселицом сланом, млаком,
И кржаком и тубаком.
Ал' беседи Чемер-дека:
Пелен-бако, нема лека,
Под главу ми још што мети,
Ја ти не ћу преболети;
Већ чу ли ме Пелен-бако,
Чуј, ако ме волиш јако,
Кад ме стара закопате,
Кад се кући с гроба врате,
Кад онеми попоћ тија,
Кад се даћа изопија,
Из гроба ћу теби доћи,
Ти ћеш са мном у гроб ноћи.
Сад је дуго време било,
Јер се много суза лило,
За тим старац стаде зеват',
Пелен-бака ста запеват',
У руку му свећу стисну,
Старац умре, бака врисну.
Купала га бака сама
Чистом водом и сузама,
Обуче га, намести га,
Целива га, изгрли га.
На се дигли црни сватi,
Да се дека у гроб прати,
У гроб, у гроб, више кога
Била грана суха глога.
Кад је деку земља скрила
Пратња га је оставила.
Ал' остаде сама бака
Сузна, јадна и нејака,
Па на деку мислећ' свога
Изљубљала грану глога,
Поштана се, оде кући,
Шапућући, уздишући.
Мили боже, сво ноћи,
Шта ће бака у самоћи,
Већ сакупи шуре, прије,
Својту, куме и комшије.
Грдна жалост чаше суши,
А све старцу спокој души.
Вечна памет — земља лака —
Шапућући није бака,
А кад нису могли више,
Сви се кући изгубише,
И осталде сама бака,
Пуна, сита и напита,
Па помоћу глогов' штапа
И на кревет већ натрала,
Где ће лећи, да се пати,
Ах, па онда и — заспати.
Кад је било глухо доба,
Затресе се цела соба,
А у соби код дирека
Створи с' онај Чемер-дека,
К'о озеб'о дрхће цео —
На њему је покров бео.
Пред баком је старац стао,
Па се мало накашљао.

Кашаљ му је такав био,
Да је баку пробудио,
Јер кроз ухо мозак дере
К'о последњи глас тестере:
„Обећ'о сам, па ево ме!
Хајде бако гробу моје, —
Ми мртваци реч држимо,
Обећања бележимо."

Намрштн се стара бака,
Па се сети глоговњака,
Још повика из свих груди:
„Вампир, људи! Вампир, људи!"
Одалами уз ту буку
Свога старца по кауку.
Глоговина старца смири,
Па сад више не вампири.

Да је моћи!

Моји мили, моји драги,
Нешто ћу вам ка'ти,
Да је мени што у снази,
Да ми је у власти.

Да је мени више моћи
Нег' што имам туђе,
Ја бих знао и помоћи
И наказат' људе.

Изврт'о бих и из шале,
И истине пуке,
Ствари грдне, ствари мале,
Што ми дођу руке.

Сад на пример, — не бих ствар'о
Новце од папира,
Потег'о бих гвожђе старо
Нека парадира.

А почео бих позориште
Зидат' од магнета,
Па не треба да се иште
Од тврдога света.

Боље сам се промислио, —
Ох, да видим шпаса,
Сва би врата отворио
Вертхајмових каса.

А луткама на банкама
Дао б' српске свести,
Би ли могле бити нама
Боље благовести.

А од каса господаре,
Цини-богатире,
У касе би затворио
Нека на њих вире.

Ја бих води дао снагу
Јачу нег' у вина,
Па бих гледо водолоке,
Ох, чудних милина!

Ала би се разиграле
Оне грешне груди,
Искипеле многе тајне,
Умишљаји худи!

Дао бих мајуиг сваком листу,
Ког' истину штеди:
Свака врста, која ј' лажна,
Одмах нек побледи.

Ал' би било шале, смеја,
Нагађања разна,
Кад би дошла „Пошта", „Преса"
Чиста, бела, празна.

Мирис.

Свашта има свог мириса,
На далеко и на близу,
Било у Риму, ил' у Бечу,
Наиплији, ил' Паризу.

Не верујем пустом уху,
Ни очи ми доста нису —
И новине и старине
Познам само по м и р и с у.

Гле, из Грчке гласи мира,
Кан'да боја вид'ли нису;
И ја бих им веровао
Да не познам по м и р и с у.

Чујући гласе једног Срба
Не верујем моме слуху —
Ал' шта пађи не вероват',
Кад се позна по „геруху!"

„Равноправност свима" и свуда,
Само уз нас, браћо драга!"
Бог и душа лепе речи,
Ал' на жалост r o s z a s z a g a!

„Што је право, то је здраво!"
То зборише све до јуче,
Ал' кад дође до деобе,
Морам рећи: „Пуче! пуче!"

Па тако је све на свету,
Све на свету од најкада,
Свашта има свог мириса,
Боље рећи: свога с м р а д а.

Ко што жели може знати;
Верујте ми, стпар је лака!
Само треба добра н о с а, —
Добра н о с а и — с т о м а к а.

???????

Кад је оно Бог запит'о
Праоца Адама —
То је био први вопрос,
Свију других мама.

Плодна мама, плодне кћери,
Плодни унучади,
Па се плоде немилице
Вопросчићи млади.

Шта је пит'о Бог Адама? —
Пит'о га, да-л спава.
Од тог доба сваки вопрос
Људе успављава.

Кол'ко уста и језика,
Сваки се изланд'о —
Најпре врева, хука, бука —
Cur? Quomodo? Quando?

Вопроси се шире, врте,
Вркоче и врче;
А кад треба одговора
Цео народ хрче.

На се слава, па се сања,
Ил' ногама рита,
Догод когод из буницања
Штогод не запита.

П'онда опет „вопрос", „kérdés",
„Question" и „Frage" —
Играју се мало „Гебе!"
Помало и „Шлаге!"

П'онда опет јој'цакат!
Лаку ноћ! Бог' моте!
Нек се у сну нова чуда
И вопроси коте.

Беше вопрос српски, турски,
Беше талијански,
А одговор растопи се,
Као и снег лански.

Сад се опет грчки роди,
Те одговор чека —
Зинули су веће многи
С близа и далека.

А „Козарац" чуда гледа,
Гледа на тепане,
Јер се сећа да је тако
То било и лане.

Па вас учи: ко год жели
Да му срећа певне,
Пре питања пека оштрим
Одговором севне.

Добри знаци.

(Од бољевачког пророка.)

Ој, Србијо, грешна мајко,
Ој, Србине, њезин сине,
Рад бих теби добре знаке
Наговестит' из даљине.

Шта ћу, кад смо слаба створа!
Шта ћу, кад смо ташти људи!
И преварен кад се нада
Нек' га нико не осуди.

И ја држим, и ја судим,
Да ћеш голем рад почети,
Да ће песме твоје славе
Високо се још попети.

И већ видим оне гусле,
Што ће твоје светлит' лице,
Ко се сумња, ја му велим,
Дирнуто је већ **Ужице**.

Добар знак је и то, што би
Радо Турчин **Соко** дао,
Да се зове *Букавица*
Би га себи задржао.

Ја бих ређ'о таких знака,
Ал' се можеш тим понети,
Па ћеш зинут' да ти чворак,
Готов, печен сам улети.

А Бог ти је **Ражањ***) дао,
Пожаревац, Палеж чека, —
А то значи, сам га пеци —
Та имадеш и **Ипека**.

И **Лесковац** Бог ти даде,
Куд ћеш мига ти већега,
Ти имадеш **Раниловца**,
(Ал' још нико не виде га).

Но и злих се знака мора
Човек сетит' пре нег' страда, —
Не би била **Црна** гора
Да имамо **бела** града.

На развали' **Лежимира**
Треба дићи **Делиграда** —
Тако вели Бољевчанин,
Кој' се само добру нада.

*) Село у Србији.

Ода

при погледу немачких фирми на српским дућанима у сред Новог Сада.

Ох, дај ми, музо, грло тако јасно —
Ох, дај ми, музо, музикалан дар,
С обичним гласом не може се јасно
Опеват' овај родољубни жар.

У Новом Саду — српскоме Паризу —
Багрјанопарна зора јављa блеск;
Са фирмамента на фирме се спушта,
Ох, ту је фино, ајнцинг и гротеск.

Примерним духом, без користољубља,
Из чистог трибa просвешћењу свом,
Украшена је скоро свака болта
С Улфила штапци' скоро сваки дом.

Кирил и Метод, тисућлетни свеци,
Доситеј, Рајић радују се сви, —
Душе им поју песму покајања:
Овако треба, фалили смо ми!

И Клио сишла да бележи верно,
Западном духу пружајући лек,
Како је Србин мудар, жртвоносан,
Нихт ибертрибен, просвештен и мек.

Прилаже народ, позориште диже,
Талија с' спрема ў свој нови храм,
Ох, како ће јој мило бити место,
Мислиће да је Беч, иљ' Амстердам.

Жур'те се дакле, к'о што сте почели,
Ох, дични Срби, скин'те српски знак,
Добро би било, кад би у фришкоћи,
И иже мог'о променити свак.

Просвета иде железом и паром,
И грдан носи за варваре бич,
На тешко нама, ох, срамоте прне,
Кад спази древно српско иѣ и вѣ.

Једно је само, што се бринем љуто,
Што не ће да вас појми пуки свет —
Муштерије су јогунасте тице,
Од ваших болта окренуће лет.

Туђин вам не ће ни онако дођи,
А Србин — шта ће? — не мами га шрифт,
Закован Србин, у простоти својој,
Чујте га само ви гемаји ер шприхт.

„Ја сам му“ вели „муштерија главна,
А он мој језик презирати сме,
Бар часно име да ми српски каже,
Па ту пазариг, — не ћу, бо'ме, не!“

Ал' ово нек вас не туширa ништа,
Шта знају они, шта је нобл велт.
Друкчији људи признаће вам жртве,
Награда ваша, си ист шои бештелт!

Миноритет.

Тако ти је од вајкаде
На овоме свету:
Што је добро то остане
У миноритету.

Ми желимо сталан устав,
Желимо дијету,
А она се растопила
У миноритету.

Ми би штампу слободнију,
У новом полету,
А она се прогрушала
У миноритету.

Ми би светлост слободнију
Старом бајонету,
А она је зарђала
У миноритету.

И просвета отима се,
Да постигне мету,
Ал' и она заглиби се
У миноритету.

Ми би слогу, ми би љубав,
У најлепшем цвету,
Ал' и оне замрзну се
У миноритету.

А тај дечко миноритет,
Буд по себи страда,
Турају га са свих страна
Често из пенада.

Туркају га, туркају га,
По прстима туку,
Свако јутро, свако вече
За уши га вуку.

А ја велим, нек га реном
И бибером часте,
Нек га вуку за увешце —
Да већи порасте.

А кад падне нек с' на моју
Сети баба Насту —
Она ми је увек рекла:
Од тог деца расту!

Пет талира.

Та није давно, — овог лета беше,
Кад ово Пољску муке обузеше;
Падоше силни, ал' у славу роду,
Падоше радо, — јер је за слободу;
Дадоше пример, шта врлина може...
Европа плака — али не поможе.
Невоља, она, која иде редом,
Сад беше пала свом силом, нештедом,
Сад беше пала сред пољске „ојчизне",
(Одавде после Бог зна куд се тисне).
Голи и гладни врли сиротани,
Без крова јадни, к'о тица на грани,
На голом каму рањеници пиште,
Крвљу и сузом квасећи гариште.
Ох, камо браће, да им бол ублаже!...
Европа жали — али не помаже.
Тек гдегде, гдегде која добра душа
Сети се бога, па им удел пружа;
А ко је близу — штогод има даје —
Тешко ј' свом своје слушат' уздисаје.

Па тако беше једна млада мома,
И она оста без оца, без дома,
Сузећ' са сузним', гладујућ' са гладним',
Тужећ' са тужним', јадујућ' са јадним'.
Па једном рано, — аој, Боже миле! —
Дође, где гладна сиротиња цвили,
Дође к'о анђо несрећнога мира,
Подели гладним', болним' пет талира.
Од куда благо, сиротици отој?
Од куда сребро девојци сиротој?
Од куда њојзи, кад гладује сама? —
— Каз'ћу вам, каз'ћу — мојим Србкињама.

Сирота мома — (благо браћам' њеним,
Благо им и сад 'нако потрвеним,
Та благо свугде, где је таких жена!)
Имала ј' плаву косу до колена —
Свилено злато, или златну свилу,
Као што Пољак своју пева вилу.
Сетила с' мома своје косе плаве,
Одреза косу, одреза до главе,
Одреза урес овај анђо мира,
А Чивут даде за њу пет талира.

Мени се једнако врзе по памети,
Која ће дама ту косу понети,
На ком ће балу дичити се њоме,
Са златном косом ове пољске моме!

Ал' то није прича, истина је сама,
Можете наћи свуд по новинама,
А ја је сложих у стихове вама,
Не би-л је нашла која српска дама,
Па нека чита, нек се делектира
Пред подне, кад је фризер уздризира.

Слободна штампа.

(Грди је Шпицбергер.)

Већ од једа и мени се
Ауфдрингује верс,
Мора човек бити фухтиг
На те редактерс!

Врпоље се, мигоље се,
Погледају шел, —
Зар још ни сад ниси руиг,
Ту канали, је-л?

Аус ден ауген сит ман нинен
„Јао!" или „јај!"
Све им нешто штампа крива,
Није доста фрај.

Да вам штогод други фали,
Онда добро, хајд' —
Ал' овако, мајне херн, —
Сајц дох ајмал кшајт!

Ибермут је код вас само,
То је само бес, —
Може-л штогод фрајер бити
Него уваре прес'!

Та ни један не морате
Имати фердрус,
Зар морате редигирен,
Та то није мус.

Та цум бајшпил, си мајн либер,
Алтер гутер Змај!
Ви можете перо бацит',
Тас штет инен фрај.

Та вама ћу баш онако
Рећи нис гесихт,
Ви би могли оставити,
Ес рентирт сих нихт!

Баш ако вас сврбе прсти,
Ено канцелај,
Сутра каж'те нема „Змаја“,
Тас штет инен фрај.

То ако вам доста није,
Дан бедаур их сер.
Со фил фрајхајт, круцинали,
Унд си винчен мер!

А баш ако није другче
Него редактер,
И ту је широко поље
Иберс крајц унд кнер.

Какву стару анегдоту,
Какав фест-гедихт,
Хајратспихтен, данкадресен,
Или курсберихт;

Или какве унглике-феле,
Какав мордгешихт,
Тога има увек доста,
Ан тем фелтс ја нихт!

А вас гет си ан, што Гискра,
Што Кајзерфелд шприхт,
Све једнако таке ствари —
Тас беграјф их нихт.

Наполеон? — Ласт ин фари! —
Линколн, Гариба — —
Ањолети, Бисмарк, Холштајн,
А, папрлапа!

Понда штихели, понда вицели,
Понда дефицит —
На још да вам не кажеду,
Се, јец коменс мит!

За то, мајне либе херн,
Буд'те већ гешајт;
Бај со филем нох бегерн —
Дас гет алцузајт.

„Видовдану.“

И чиста водо из калавог врела,
Ти чегртаљко слободних начела,
Под лорфом лава дипломатско шиште,
Дрожбуло стара политике више!
Гласило лова, параде и смотре,
Ти дуго путо министарске лотре,
Црвеном крестом напућена ћурко,

Ти слатка, лена, отровна пећурко!
Ти ситна буво назадњачког сраба,
Преслицо прашна кукавичких баба,
Безуба сливо од Керверa стара,
На златном ланцу господског литара,
Неверна веро сваког господара —
Нема ти пара!

Али га умеш говорит' на звезде,
Шта фазани раде, како коњи језде,
Како се здрављa при овом асталу,
Како се игра на овоме балу.
Хоћеш да осветлиш жиром твоје лампе
(Risum teneatis) достојанство штампе.
По нашем пољу као махнит ћипаш,
У нашу чорбу мирођију сипаш,
На нашем одру о слободи сањаш,
А у свом буџаку батини се клањаш,
Језеро паше бесмислено мутиш,
А у свом дому к'о заливен ћутиш.
Ти ли си гласник нашег новог века,
Јуначког рода, вељковог порекла!
Ти ли си бардак шумадинског жара,
Ти усклик јасан јуначких недара!!
Ти ли си израз наде бољих дана,
Ти ли крчиш пута напретка ваљана,
Ти ли си бранич тих једрих синова,
Србије свете дичних соколова,
Ти ли си воља будућности красној?
— Ти гладна мачко на сланини масној.
А терај само, терај тако даље,
Прави те Србин сваки кроз познаје,
Он и кад дрема, а и кад се спрема,
За тебе не зна, као да те нема.
Само се махни нашега назара,
Та свако себи своју срећу ствара;
Кад писи јунак на огњишту своме
Немој ни код нас вијати фантоме,
Ти терај свога посла ћоравога —
Можда ћеш тако развеселит' кога.
Учи јунаке да вратове ломе,
И како се бежи на коњу доброме,
Како се скаче преко баријера,
Колʼко јʼ од Ишла до св. Михела,
Како се од Срба грофић Шандор ствара —
Ту ће тебе бити бољега шићара.

Уводно-водена песма

на водени понедељник.

Ох, додај ми воде, вило,
Па ма од куд било,
Дај ми воде много,
Којом би се мог'о
Опрат' неки чин,
Дај ми воде, што је свако
Тера на свој млин,
Дај ми воде, што су браћа
На дијети својој рекла,
Дај ми воде, што ће опет,
Онуд тећи куд је текла.
Дајте воде, ох, крчмари,
Што вам вину лице покри.
Дајте воде, магистрати,
Међ' којима има Мокри.
Дајте воде, сунџер-браћо,
Што вас од ње спаћу муке.
Дајте воде, председници,
Што перете њоме руке.
Дајте воде, што правите
Да од крви буде вода.
Дајте воде ревнитељи,
Пријатељи нашег рода,
Оне воде, преко које
Превести нас жедне знате.
Дајте воде повинари,
Ви је барем тма имате.
Дајте воде да полијем
Оне мртве, оне лење,
Што воледу гладни спават'
Него-л ранит' на јутрење.
Да полијем онај гњилеж,
Што баш онда слатко спава,
Кад се ускрс један слави
А други се обећава.
Да те прскам, мили роде,
Десно, лево, тамо, овде.
И Бошњака сиромака,

Херцеговца, јадиковца.
Да захитим, шат ће која,
На Србију капља пасти
Без увреде надлежности,
С допуштењем више власти.
И великог ког Хрвата,
Треба да га несвест прође,
Да полијем и Словака,
Па да и он к себи дође.

Па сад иди, па поливај,
Песмо моја, водолика,
Европску политику,
Али немој тика ј' чудна;
Београдску поли цију; —
Ал' немој, ција ј' будна.
Остане-л ти која капља
Поли „Змају“ ког дужника.

Без куће.

Немам крова, немам куће,
Ал' се тешит' знам:
Има више бескућника, —
Ту ја нисам сам.

Животиње, божји створи,
Без куће су све,
Са кућама животиње
Видио сам две:

Пуж, корњача... А хвала ти,
На „хаухерству“ том!
Волим, брате, не пузити,
Ма не им'о дом.

Црна година

(За време колере 1864).

Ох, било је много годиница лоших',
Што нам пуно нада, пуно снаге страшни.
Та мало је Србу и сијало дана,
Од косових јада, од видових рана.
Ал' овако црне, сузне и проклете,
Међу стотинама наћи не можете.
Што је било здраво, племенито, чило,
Скрстило је руке, очи затворило;
Што је било нада роду и врлини,
То је, сво, сада пеп'о у прашини.
Гроб се уз гроб ниже — бројанице црне!
Погледаш их ближе, срце ти претрне.
А што оста живо, — ој, доба клето!
Ту је много крпо, класто и узето.
Кукавице, варалице, поткупљиви смраде,
А зар тако ратоборци будућности раде!

Саможивци, тврдоглавци, надувени прве,
Ви-л би хтели да с' бројите међу наше прве!
Дукатовци, готовани, чапколизи нрави —
Камо паклу врела злата, тим да вас задави!
Трчилаже и подлаци, а на муци зеци,
Зар је за то српско име, да с' титрате њиме!
Властољуби, празнослови, плиткоуми свете,
Крваво се народ зној, а ви благујете!
Не видите-л, болни, пуно црних рака,
Не видите-л страшна од судбине знака!
Зар у вама нема мало света гласа,
Да вас худе сети смртнога часа!
Та зар мисле поћи на истину богу,
Кој' истину овде трпети не могу!
Та зар мисле кадгод вечној правди доћи,
Која овде правди исконаше очи!
Зар мислите злато на смрти вреди,
Ил' господство траје кад се крвца следи!
Зар мислите, јадни, ко свом роду греши,
Да се на тог икад блаженство насмеши!
А слободи светој ко окове спрема,
Робовање вечно — веће казни нема!

О Змају.

(1865.)

Кога је доста хлеба, не треба му мрва;
Ни мом Змају није ово годишница прва!
Можда нико то и не зна из нашега света,
Ал' том Змају ево данас сто и седам лета.
Још „напретков“ ни дед није о „Напретку“ сниv'о,
Кад је онај славни Франклин змаја уређив'о.
Деда Франклин, чила духа, није им'о мира:
Правио је, — баш ка' и ја, змаја од папира.
Кад је било, — баш к'о сада — време мутно, црно,
Тад је онај — ка' и овај — змај у облак прн'о.
На божију вересију, а пун добре наде —
Јер то тако сиротани уредници раде.
Смејао се томе послу онај стари свете;
Један рече: баш је ђаво! Други: баш је дете!
Смејали се, к'о што рекох, змају и Франклину,
Али змају ни бригеша, лети у висину, —

На удари на облаке (к'о што и мој смера)
А облаци понијаше непознатог звера;
И кад беше у висини понајжешћа трка,
Спаде мућа, на мал' што му не опали брка.
Е тако је, међ' облаци' громовина дише;
Ао браћи, моји браћи, шта се вама пише?
Што му драго, — ја ћу сада српски да вас сучем,
Па док мене један, ја ћу седам да утучем.
Ал' и грому од тог доба нестаде кредита,
Нема више плаховита, зверава апетита:
Танка шипка на димњаку целом дому „ширм“,
Пак му вели: Herr von Donner, tesšék, her spaziern!
Покаже му мало рупе, или мокар песак,
Па ту лепо утиња се страховити тресак.
(Ал' ја га се и не бојим да ће мене наћи —
Немам злата, ни ордена, — јер метал привлачи)
Згоди-л кога високога, ја му не знам лека;
Свети Иле, праведниче, правда ј' у тебека!
Ево, даклем од куд „Змају“ сто и седам лета,
Које многи није знао из нашега света.
Ој, Франклине, тебе већем расточише први,
Ал' и сад се славиш змајев уредниче први!
Јер то ти је славе culmen иза multis annis:
Eripuit coelo fulmen, — sceptrumque tyrannis.

Браћа.

(1862.)

Скупило се друштво свакојаких људи,
Различита кроја, различитих људи,
У гдекоје срце можда није лоше,
Али му вране мозак појеоше,
У другог мозга можда би се нашло,
Ал' му је срце кроз лакат изашло.
Гдеко ни мозга, ни од срца трага,
Од чега ј' дакле? — Од самог бурага!
Дебели, сухи, и кратки и дуги,
Па данас једни, сутра опет други.
Ил' били вел'ки, или били мали,
Ил' били прости, ил' с' отмени звали,
Ил' био кожух, ил' се фрак огрн'о,
Српско, мађарско, ил' плаво, ил' црно,
Гдегод се пије, ил' се карта баца
Не фали браћа.

Певај нам, браћо, Краљевића Марка,
Певаће браћа штогод вам је драго,
Само нек лете чаше и бокали,
Нек грца душа у поганој шали,
Нек има блуда, нек има чуда,
(Јаво ће свуда наћи себи луда)
Нек буде лажи, нека буде гада,
Штогод је свето нек немило страда,
Тек онда браћи сине сунце јарко,
Тад мисли да је сам Краљевић Марко, —
Дај легењ амо нека се набаца —
То вам је браћа.

Певај нам, браћо, штогод о слободи,
Певаће браћа штогод вам је жеља:
Знате ли, браћо, за Махијавела,

Ја сам то чудо, ја сам така душа!
А друштво зине, па га дуго слуша. —
Знате ли Брута, вл' Алкивијада,
Знате-л Бајрона, чудотворца млада,
Јесте-л их жељни, погледајте мене —
А друштво зине, па још већма блене,
Па ко разуме, још се већма чуди,
А браци сине осмејак па усти',
У себи мисли: Ох, блесани пусти!
Па истом онда пије као каца —
Такав је браца.

Певај нам, браћо, штогод о јунаштву,
Певаће браца што год зажелите —
Ал' само пите, опет велим пите.
Дајте ми чету, па за четир дана
Призрен је пао од мога јордама;
Кад нема чете мојој величини,
И сам сам јунак, Брутус и Орсини,
Не требам друштва, а презирем слогу,
(Све мојим уст'ма и језиком могу!)
Такав је јунак, кад се набаца, —
Такав је браца.

Певај нам, браћо, што црквено, свето,
Певаће браца штогод вам је мило,
Како је Јуда прод'о свога Христа,
Јер и у њега начела су иста.
„Новац је господ, без њега смо ништа,
За то га тражи макар из ћубришта,
Па продај душу, нек је прази ломе,
За новац служи, служи макар коме,
Што данас пљујеш, сутра лепо кади,
Какав карактер!? — Човек тако ради!"
А друштво блене, слушају га ћапне,
Отрован гдеко рукама му тапше,
А он се смеши што отрове баца, —
Такав је браца.

Певај нам, браћо, штогод о милости,
Певаће браца, има грла пуста,
Немирно срце, немирна су уста,
Ал' не зна друштво шта под песмом крије:
Закрпе злобе и накости змије,
Те срами оног, ко се с њиме служи.
Ето вам нешто мало од Комарца —
Какав је браца.

Анђео и ђаво

(код колевке.)

(Посрбљено).

Родила се девојчица,
Као стручак цвета,
На крштењу беше Анка —
Сад је већ Анета.
Мајка јој је на шпанциру,
Кочи се и шири,
Забавља се, пуста,
С млади' официри'.
У одаји никог нема,
Детешце је само;
Колевка се сама љуља
И тамо и амо.
С једне стране анђо право
Крај детета леже,
С друге стране прни ђаво
Колевку претеже.
Пит' ко види, пит' ко чује,
— Ни свете, ни клете —
Којом анђо, којом ђаво,
Успављује дете.

АНЂЕО.

Буји, паји, мило чедо,
Ти си рода мога!

ЂАВО.

Шура, бура, лепа цура,
Рода ђаволскога!

АНЂЕО.

Ми анђели не питамо
Ког си рода цвет,

Које вере, ког језика,
Сваки нам је свет.
Ах' у вери буди камен,
Биће срећна с њоме;
Роду буди жива пламен,
Стуб језику своме.

ЂАВО.

Спавај само, Српкињице,
Ја ћу теби чувар бити,
Стране ћу те обичаје
И језике научити.
Не ћеш бити глупа, проста,
Не ћеш бранит' само своје,
Провешћу те свуд по свету —
Све ћеш грлит', све је твоје.

АНЂЕО.

Нек ти буде душа бела,
И образ ће бити с њоме,
Румен стидак нек процвета
На образу твоме!
На ће синут' твоја срећа
У најлепшем зраку,
На ћеш бити верна љуба
Најбољем јунаку.

ЂАВО.

Спавај, ђуро, па се жури,
Да свакоме будеш мила,
Ја ћу теби с мајком спремит'
Руменила и белила.

Да знаш, мала ђаволице,
Шта те чека само,
Кад заједно на балови',
Валцер заиграмо.

АНЂЕО.

Буји, најн, мало чедо,
Буди смерна, буди тиха,
На ћеш бити добра мати,
Род ће с тобом процветати.

ЂАВО.

Шура бура, ђуро мила,
Ти ћеш бити шиндивила!
Држаћу те у мом крилу,
Одевути сву у свилу.
Никад не ћеш бити мати,
На што да се човек пати!
Показаћеш своме роду —
Ноблесу и моду.

Тако бива у одаји
Кад остави мајка дете,
Колевка се сама љуља
Од свете и клете.

На ко буде пророк бољи?
Или анђ'о или ђаво?
Ког узволи мајка боље,
Коме мајка да за право.

Љуљко Модић.

(Романца.)

(Посрбљено.)

Заклиње се Љуљко Модић,
У кавани, при весељу,
Пред сведоци', чили' момци',
Пред гајдаши', тамбураши';
Заклиње се срећом својом,
Да ће увек Србин бити,
Српско рухо облачити,
Душанци ће бити веран —
А на главу калпак веран.
А дође-л на игру ред —
До сада је сваку вол'о,
Ах' од сад ће само коло.
Заклиње се пред госпама,
Госпама је то сад мило,
То је лепо, то је мода.
...„Заповедај, госпо, сунце мога рода!"

Заклиње се Љубко Модић
Својим здрављем, својом срећом,
Да ће увек остат' туди,
Што ј' придев'о сад на груди —
Српски грб на свили везен.
Да ће вера бити роду,
Да ће гинут' за слободу,
Да ће чуват' српска права,
Да ће чуват' српско име,
Да ће живит', мрет' са њиме.
Заклиње се пред госпама,
То сад оне чују радо,
То је лепо, то је мода.
...„Заповедај, госпо, сунце мога рода!"

Шта то шушти, шта се светли,
Ко то шеће, по улица'?
Ево иде Љубко Модић —
Та погледај дична брата,
Погледај га гола врата,
Токе су му суха злата;
Обук'о је лазаницу,
Пребацио кабаницу,
На му добро стоји к лицу.
А у руци шестоперчић, —
Путем пева: „Праг је ово!"
Српске брке ниско суче,
Коло игра, ноге ломи,
Оштро гледа, бесно ходa, —
То је лепо, така ј' мода.
...„Заповедај, госпо, сунце мога рода!"

То је тако било лани,
Ал' су данас други дани,
Буздована давно нема,
И душанку ретко носи.
„Калпак", вели, „јед је прави,
Таки знају ко си."
Другче мисли, другче збори,
Другачије ходa;
На груд'ма му нема грба —
Није више мода.
А кад дође коме друштву,
Где Србинче свог се стиде,
Збаците и име своје.
...„Заповедај, госпо, јарко сунце моје!"

„У Катане!"

(По Потеснју.)

Све су ми додијале,
Опанке ми отештале,
Лака ми је та хајкача,
Латићу се бритка мача!
Свирац свира, срце плане,
Морам стати у катане! Хахаха!"

Тако, брајко, имаш право,
Баш си красно изабрао;
Красан живот, знам га и ја!
Бог и душа, лепо прија!
Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

Катана си, имаш „чести",
Можеш пити, можеш јести, —
Како не би? — Плата ј' јака,
На пет дана три шестака.
Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

Кад одужиш егзецира,
Тад на стражи имаш мира.
Је-л ти зима! Лези спати,
На ћеду те угрејати.
Свирац свира, срце плане,
Терај, брајко, у катане! Хахаха!

Ако ти је дугме спало,
А шта ти је до тог стало,
Тур ти може прашан бити, —
Каплар ће га испрашити.

Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

На те љубе, гледе у те,
Мио си им, чувају те,
Утекнеш ли, не помаже,
По целом те свету траже.
Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

Кад те врате, браћа сама
Чекају те с шибљикама,
А ти трчи, стани, иди,
Како ти се боље свиди.
Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

Кад нелужиш сву параду,
Велики ти опшит даду,
На кад немаш другим чиме,
Покрити се можеш њиме.
Свирац свира, срце плане,
Стани, брајко, у катане! Хахаха!

Елегија топу.

(По М. Какашу.)

Страшна, силна руно, праоче пушака,
Сирдљиш запушачу пакленог бардака!
Окрени ми ухо — (ухо, немој уста)
Да ти певам славу, што нам је до густа.

Јер, во первих, ти си господство големо,
Морамо те славит', да ти с' улажемо,
А ја сам поета, управ од те струке,
Што такој господи љубим ноге, руке.

Вилинска си стаса од пете до главе,
Молери нам таке херувиме праве,
Да си мало бељи, реко б' да си вила,
Два округла точка, два вилинска крила.

Па каква си гласа, ко би те надвик'о,
Ко би ти доказ'о, нико, никад, нико . . .
А ко чује твога дивнога певања,
Из' на земљу пада, или ти се клања.

Ти си пан на свету од када те знамо,
Велики и мали сви тебе слушамо.
На чијој си страни тај имаде право,
Други мора ћутат' ма га оди'о ђаво.

Од твог мњења нема јачег аргумента,
То ће посведочит' цела регимента.
Ти си душа рата, ти си отац мира . . . .
Правда и неправда на те апелира.

Теби је свеједно за што с' који бране,
Ни на коћа не ћеш бацит' некше тане,
Сребро или злато, тирана ил' роба,
Ти не бираш много, радо чистиш оба.

Наумии ли куда, не знаш много шале,
Капија се руши, а шанчеви вале,
Кад те човек чује све зубн' цвокоће,
Хоће да се скрије! — Да видим како ће?

Онај светски језик за све скупа људе,
О чему пророци тако много гуде,
Ти си га изум'о, ох, ти гвожђе немо,
Ти си тај словослов, ког сви разумемо.

Ти си пост'о патрон у свију нација,
Ти си владарима ултима рација.
Сад сам те онев'о, — ти господство елено,
Ал' награде не ћу — захваљујем лепо!

Утеха мајмуна.

Очен'о се један мајмун
Штуцерска одела:
Црна фрака, црних лаћа,
А прелука бела.

Рајтпајч носи, косу глади,
Цигаретлу пали,
А у оку заденуо
„Винтерфенстер" мали.

Разбацује дуге руке
На обадве стране:
„Ко сме рећи да сам мајмун,
Госпо му тане!"

На узима огледало,
— Ох, погане ствари —
Погледа се, а он мајмун,
Онај мајмун стари.

Окреће га десно, лево:
„Све је по бон-тону,
Особито фрак је красан
По новом фазону!"

„Све је лепо, ал' из света
Опет мајмун вири!"
Тресну клето огледало,
Не мож' да се смири.

Једно се цело јутро,
После к себи дође,
Па овако филозофски
Тешити се поће:

„Ала сам ти права луда,
Што се жестим туна —
Та има нас међ штуцери',
Хиљаду мајмуна!"

Јуен-Јуен-Мен-Јуен, кинески цар.

(По немачком.)

ојем славу силна цара,
Што га Кинез љуби здраво,
Јуен-Јуен-и-Мен-Јуен,
Ово му је име право.

И он има многа својства,
Што га диче, што га красе,
Ал' једно је најважније, —
Што му никад не штуца се.

И то има своје за што,
Ни то није без причине,
Не штуца се њему за то,
Што га нико не спомиње.

А за што га не спомињу
Кад га тако здраво љубе?
Не спомињу, јер не могу
Славно име да утубе.

Јуен има стару мајку,
Што сваки дан руке склопи,
Те преклиње свога сина,
Да се синак поевропи.

Јуен само у њих гледи,
Па кинески мучи муком,
Миче само дугим брком,
Маше главом и курјуком.

Маше руком да чекају,
Намршти се, п'онда зине, —
На једанпут, — на једанпут
Страховито љуто кине.

Сад по земљи глас се простре,
Кинуо је цар од Кине,
Сви Кинези славу славе,
Не зна шта ће од милине!

А ово је грдна срећа,
Царевину сву потресе,
Развесели, разрадује
И усрећи све Кинезе.

Разигра се свако срце,
А душа се усколеба —
Благо вама, ви Кинези,
Кад вам тако мало треба!

Нарав се мења.

али Стева познао је
Неку малу Јуцу,
Стева има малу цицу,
Јуца малу куцу.

Мали Стева све се туче
Са маленом Јуцом, —
Мала цица лепо живи
Са маленом куцом.

Ал' се нарав брзо мења —
Напред могу каз'ти:
Друкчије ће све то бити
Кад пиљеж дорасти.

Кад дорасту — онда цица
Не ће волет' куцу,
Кад дорасту — онда Стева
Не ће мрзит' Јуцу.

Има негде....

(Посрбљено.)

Има негде српске земље,
Ту су људи, — нису свеци —
Нису свеци — ал' су људи...
Једна им је света вера,
Што их ближе Богу пење,
Вера им је чиста душа,
Чиста љубав и поштење.
Држава је крепка, јака,
У њој нема себичњака, —
Нема много, — а то мало,
Што их врашки ланци стисли,
Разбију се о врлину,
Јер пећина врло мисли.
На престолу, кој' се није
Подигао у висину,
Већ на земљи, где је јаче,
Где је јаче и сталније,
У средини међ народом
Пустно је чврсто кореи,
Као од бога да је створен, —
На престолу владар седи,
Изабран је једногласно,
Да до века срећно влада, —
Али владар није грешан,
Он је анђ'о — зове с' правда.

Па како је народ срећан!
Ту не проси нико ништа,
Што је чије то се даде
Са правдиног светилишта.

„Ох, песниче, бог те видео,
Камо земље те?
Камо угља, камо кута,
Где та срећа зре?"
Ако ј' није бог створио
Моја песма сме.

Буха и муха.

(По народном казивању.)

Састала се буха с мухом,
На немајућ' посла друга,
Хајд' да с' једна другој руга.
Тихо буха муху пита:
Ао, бухо поносита,
А тако ти жива бога,
Што си тако буљоока?
А муха се ништ' не љути, —
Кад ме питаш казаћу ти:
Колико ме видиш малу,
Ја с' људима збијам шалу;
Ја им зујим око уха,
Човек, мапе, трепће, духа,
Љутит скочи да ме смлати,
Ја одлетим — он се вратим,
Па му седнем бесно, смело,
Сад на лице, сад на чело,
Сад му станем на врх носа,
А он викне: Где, пркоса!
Сав се јунак запенуши,
Ја одлетим — он се ћуши.
А ја онда из буџака
Гледам мирно мог јунака,
Како ј' ост'о под срамотом,
Па се смејем, смејем гротом.
Па од смеха, бухо, тога,
Од тога сам буљоока.

За тим муха буси каже:
Ао, бухо, црни враже!
Тебе црно рухо краси,
Ал' бих рекла гурава си.
Тако хитра, тако лака —
Па откуд ти гура така?

Тако пита врашка муха.
Одговара црна буха:
Истина је, није шала,
Ја сам ситна, ја сам мала,
Ал' је пос'о мој витешки,
Ја ти дижем терет тешки,
Нема трута ни левенте,
Макар био од две центе,
И још тежи може бити,
Буха ће му нахудити.
Кад захрче о попоћи,
Ја полако на њег' скочим,
Слушам како слатко спава,
Докрадем се до рукава,

Под кошуљом милим, шетам,
Ал' још не ћу да му сметам,
Већ под леђа кад му стигнем
Одупрем се — па га дигнем.
Сад помисли: буха клета
Дигне центу са кревета!
Сад си чула што сам рекла
И како сам гуру стокла.

Поклони се муха буси,
Поклони се буха муси:
„Баш ти хвала на тој кажи!"
На одоше — сад их тражи.

Узалуд.

(Преведено.)

Земљи у дубини,
Где се злато ствара,
У колевци тамној
Огњеногa жара,
У дубокој ноћи
Земљиних прсију —
Овде воде разне
На све стране бију.
Ал' човек не спава,
Земљу прокопава,
Кад до воде дође
Извор-воду крене —
Ето си вам целе историје њене!

Груд'ма у дубини,
Где се дух одмара,
У колевци мекој
Животнога жара,
Где љубав мирише,

Над се с вером сјаји,
Ту се колебају
Многи осећаји.
Ал' мома не спава,
Груди прокопава,
Бол кроз рану крене
Бона песма невне —
Ето си вам целе историје њене!

Жедни траже воду,
Где вире из-камa,
Болна срца хите
К извору песама.
Ал' узалуд они,
Ал' узалуд они,
Јер по бистрој води
Гадна жаба плови,
А шта песма ствара? —
У њојзи се леже јато критичара.

Сабина.

Био неки делија,
Чех га је признав'о,
Он је 'нако из потаје
Народ свој издав'о.
Он је био припознат,
Ал' га ј' ћаво ниј'о,
Издајица рода свога
Сад је већ долиј'о.
Кад му маску скидоше,
А он ти пребледи,
И не смеде пиком више
У очи да гледи,
Него рече: „Признајем,
Да сам авет клета,
За то сам ћу изгнати се
Можда на крај света!"

Гледи Ј . . . , Ђ . . . , А . . ,
Ако имаш вида —
Та те чешке издајице
Вар имају стида!

Јутутунска јухахаха.

(По Гланбрикеру).

У краљевству Јутутуту,
Краљ тринајсти Балакаха
Обећао своме народу
Да ће дати јухахаха (устав).

Само нека буду верни,
Нек војују о своме круху,
Нека ћуте и нек жмуре,
Нек плаћају јухухуху (порез).

Послушни су Јутутунци,
Плаћали су јухухуху,
Ћутали су, жмурили су,
Војевали о своме круху.

А пролећем свака года
Попне с' на брег Балакаха,
На повиче громогласно:
Добићете јухахаха!

У краља су јаке прси,
Гргат ли је Балакаха,
Кад повиче, брда с' хоре —
Јухахаха, хаха, хаха!

Сви се гротом смејат' стану,
Све се тресе брат до брата,
А од смеха, тешка смеха,
За трбух се и краљ хвата.

А шта им је тако смешно,
Ил' је смешан Балакаха?
Ил' су смешни Јутутунци?
Ил' је смешно „јухахаха"?

Све троје је доста смешно,
Попајвише Балакаха,
Кад озбиљно, милостиво,
Проговори: Јухахаха!

Срећни су ти Јутутунци,
Срећан ли је Балакаха,
Кад их тако развесели
Празна речца: Јухахаха!

Екзекуције.

(По К. Т.)

Зла времена, нова нема,
Нема „кишефта“, прест'о ћар,
Данас сутра и мене ће
Походити добошар.

Растуриће редакцију,
Премештаће ствар по ствар,
Па ће викат': Ко да више,
Ево тесте, ево пар!

Овај орман, ове књиге,
Овај чибук, ћелибар,
Све ће редом да распрода,
Да распача добошар.

Кад се књиге распродају,
На што онда полиције!
Претплатници не долазе,
Па на што ми столице!

Продаће ми огледало,
Овај ленџир, овај сат, —
Наћи ће се ко ће купит'
Чивутин је добар брат.

Продаћеду све што имам,
На продају биће све,
Само ово моје перо, —
Ово перце никад не!

Слава у Дангубовци.

Седили су поред цркве
Пупа четир дана,
Попа, тутор, касир, уча,
Општина избрана,
И још други из села,
Сретна браћа весела.
Појели су четир вола,
Мека хлеба пуна кола,
Уз то још'те и два бранца,
Пуно буре краставаца.
А вино се точило,
Ракија се вукла,
А звона су звонила,
Па су'и промукла.
Разбили су тридест ица,
Истурили сто здравица,
Превадили седам ћупа,
Саломили девет клупа.
Теснили се, ширили се,
Свађали се, мирили се; —

Сетили се и школе
Како тужна пати,
Обећали и њојзи
Да ће нешто дати.
Сима Кљуца отш'о бос,
Буша стек'о крвав нос;
Ања Штука човек стар
Изгубио буђелар, —
То је чуо Панта Шоца,
Па опсов'о Кеши оца,
Топови су пуцали,
Многи гости штуцали, —
Жене су ни сметале,
Куће се окретале,
А деца су седала,
Па су у њих гледала.
Свакоме јунаку
Бучала је глава,
То је било весело,
То је слава права!

Марково благо.

Најпоше у Прилипу закопано благо много,
Што ни Марко, дели Марко потрошити није мог'о.
Де, нека ми когод каже у данашње доба тињало,
Како би се ово благо понајбоље потрошило.
Да је мени пало шака, не бих хтео чинит' ина,
За шест стотин' ока злата купио бих море вина,
Па бих поз'о на појанку све кукавце напег доба,
Опио бих удворице, опио бих многа роба,
Улизице, трчилаже, чанколизе, готоване,
Да се кучке забораве, да истину продиване.
А дозв'о бих у прикрајак господаре пијне сјајне,
Нека чују шта им мисле, пек докуче многе тајне.
Марко би се насмејао, насмејао из свог гроба,
А таки би настануло друго време, другче доба.

Нобл момче.

ати би му била мати,
Ал' радије ј' била „дама“,
Отац би му био отац,
Ал' случајно био ј' м а м а.
У кући је било коња,
Много крава, много свиње,
Па се у том лепом духу
Васпитало и једиче.
Вредан отац тек'о благо,
А мајка је тресла кесу,
Дижућ' носић на високо,
Сањајући о нобл есу.
Мали Јова био ј' маза,
Као да им'о милиона. —
А за вруштук више пута
Добио је и бомбона.
Док је још'те љуљушкао
На дрвеном коњу суром,
И слушкиње и кочијаш
Звали су га ифијуром.
У јутру је дуго спав'о,
У вече је дуго киск'о;
Кад му косу бреновање
Обично је љуто вриск'о.
Кад је било лепо време,
То јест, ако није спав'о,
Десило се, не један пут,
Да ј' и школу посећав'о.
А код куће тужно се
На скамије, да су тврде,
И мрзио ј' „шлорску“ децу,
Све би рек'о да му смрде,
А играти — то је знао,
И игр'о је сваког бала,
Мајка га је у радости
Фортепијером својим звала.
И оцу је било мило,
Кад је тако штогод чуо.
Ал' би оцег више пута
У потаји уздахнуо.

Растно је мали Јова,
К'о што расте деца мазна,
— Шлофрок црвен,' лице бледо,

Трбух пуњан, глава празна.
Љубила га мила мати,
К'о што „даме“ децу љубе,
И често га световала:
Само побј, мој голубе!
А Јова је савет прим'о:
На око је цинкер мет'о,
Рајтнајчом је замахив'о,
На гајтану ј' пук'о песто;
Песто му је било грдно,
Мислим да се звало Каро,
И он с њиме, дас ферштет сих,
Није српски разговар'о.
И коња је јахат' знао,
И глумице ј' протежир'о,
И о берзи ј' приповед'о,
И клавир је рујнир'о.
А мајка му ј' срећна била,
Топила се од милине,
И често га световала:
Само побј, слатки сине!
Само побј, само побј!
— И отац је све то чуо,
И њему је мило било,
Ал' би чешће — уздахнуо.

А Јова се захукао,
И француски већ штрбенца,
Од Јована ето Жана,
Ал' не мрзи ни на кенца.
Ту се може бар показат'
Ко је богат, ко сирома.
Кад с' опуљен врати дома
Онда ј' чит'о — галантома.
У лето му ј' дуго време,
На по кући гунђа, пеује,

Тад га мајка на пут спреми,
Да јој синак „луструјује“,
Само побј, чедо моје!
На му на длан банке броји, —
Мати „дама“, отац мама,
— Ал' се мама љуто зноји —
А син Јова шешир криви,
Путовање у свет сутра,
Ветар ће га у свет носит',
Ветар с поља и изутра,
И пројури купатила,
Гдегод дође ту је слава,
Пак се опет кући врати —
„Празна кеса, празна глава,

На је-л стек'о каква знања?
А зар њему знања треба!
От'ш'о, прош'о, вратио се
Као Мартин из Загреба.
Питају га шта је вид'о,
А он прича о балету,
О паришком подсвету
И њиховом тоалету.
Ал' код куће — отац знаде,
Шта га бије, шта га туче,
За што мастан капут носи,
За што кука и јауче.
Блага песта, дуг се пите,
Данас сутра крај је свему —
Сад и мајка већ уздише,
А шта синак — благо њему?
Побј можче само вижди,
Ал' пит' оре пити жање,
Један „лоз“ му све иманье,
А „хауптрефер“ све уздање.

Овај свет.

(По мађарском.)

Свет је овај каша стара,
Пит' се пије, пит' се пара,
Парадират' не може ти,
По сваки дан мож' поднети.

Свет ја овај пијан чича,
Без кредита, без грошића,
Све посрће десно, лево,
Час би плак'о, час би пев'о.

Свет је — вели пословица —
Као масна кобасица,
Кад не знаду људи мере,
Врло с' лако очемере.

Свет је овај поточара,
Каткад воде ни пехара,
А другдаш се све колеба,
Никад неј'де к'о што треба.

Свет се овај врти, врти,
Као баба на самрти,
А бунцање бабе ове —
То се нека мудрост зове.

Свет је овај „фарбл мали",
Час те дигне, час те свали,
На седамнајст славиш свеца,
А „цикнућеш" на три кеца.

Свет је овај у крај пута
Баруштина разасута:
Жабурине славу славе,
А људи се у њој даве.

Свет је овај од постанка
К'о прљава нека банка,
На зло мами, душу вара,
А не вреди ни динара,

Свет је овај, верни мој,
Као устав, — знаш већ који;
Кад ти кажу да га има,
Празно ти је у прсима, —
Кад осетиш куд те спрема,
Онда видиш да га нема.

Неком краљу

када се за рат спремао.

(Ио. М. К.)

Шта је сабља?... Није ништа!
Та сабљу је ковач ков'о!
Кад је ков'о можда ј' псов'о,
Можда ј' клео (— то је сиео —)
Да се скрха сред бојишта —
Гола сабља није ништа!
Тукне, такне, звекне, секне —
Рука клоне, нога клекне —
Крвца лије... Ко је?... Где је?...
Вило сабље, па је пије —
И зарђа сред бојишта...
Шта је сабља? Није ништа!

Шта је пушка?... Није ништа!
Ладно гвожђе, мртва справа,
Нема срца,... све бадава!...
Нема срца, које куца,
Све једно јој куда пуца;
Хладно гвожђе, шупља цевка,
Прочарака, пуцка, севка,
Шкљоцне, плане... сто, ране!
— Једном сирке, другом сване —
Где је пустиш, онде пане...
По њоји се кољу браће —
И зарђа сред бојишта...
Шта је пушка? Није ништа!

А топ шта је?..! Није ништа!
У њем' нема духа снела,
Шта ћеш, море, од дембела!
Коњима га у бој вуку,
Остраг стоји кад се туку,
Па развали дерна уста,
Нагута се праха пуста,

Набљује се дима густа, —
Закујеш га, а он суста!
Нема ора, нема друга;
Ко га отме, том је слуга,
Па се дому своме руга!
Иљ' с' изнали усред блата —
Трома свиња трбушата!
И зарђа сред бојишта . . .
Шта је тои тај? . . . Није ништа!

Шта су пушке, шта су мачи,
Ако немаш снага јачи'!
Шта ће топић, тај сиромах,
Ако немаш муње, грома,
Да загрме бојним пољем —

А то ј' народ задовољен.
Задовољен народ води,
Ојачај га у слободи,
Питај душу, шта јој годи,
Негуј вољу нек се плоди,
(А не тражи крв у води)
Посеј праћу нек уроди,
Кад с' огреје на слободи,
Пондa рекн: Душмани грози,
Својта моја, сад помози!
Сви ће бити љути лави,
Што по један пољску смлави;
То би био темељ слави,
Тврди бедем на тврђави,
Да те душман не попљави.

Не необична женска биографија.

(Преведено).

Ета је била — шеснајст лета,
Ал' дођоше по њу сватн;
Удала се, да се уда —
Баш к' и њена слатка мати.

Нова млада, њена влада,
Сад ће ђу је госпом звати,
Сви ће мислит', да је сретна —
Баш к' и њена слатка мати.

Иде време, носи бреме,
Деца мала, па се пати,
Већ канда се мало каје —
Баш к' и њена слатка мати.

Муж јој нешто хладан бива;
А шта му је? Бог ће знати.
На мужа се свога тужи —
Баш к' и њена слатка мати.

Дуго време — ал' напла је
Ко ће да јој време крати.
Сад је крупна и црвена —
Баш к' и њена слатка мати.

Песма о новцу

(добром и рђавом.)

Етара ријеч није лоша:
Без мангуре нема гроша,
А грош на грош само мећи,
Па ћеш брзо цванцик стећи.

Новац воле да ј' у групи,
Где се чује ту се куни.
Дукат себи друга бира,
Банка с банком кокетира.

Ни талири нису сами:
Један талир другог мами;
Стотинарка сама стрепи,
За другу се радо лепи;
Пуне кесе, старе, нове,
Једна кеса другу зове:
И петница болесна је,
Кад се каже: последња је,
Ил' довуче своју драгу,
Ил' и сама оде к врагу;
Једна шкуда нема куда
Већ је рада да се уда;
Шестак тужи за шестаком,
К'о девојка за јуначком;
Свака пара тражи пара,
Да се с паром разговара;
И марјаши док су сјали
Нису радо самовали;
Један бугер другом лета,
Као да су од магнета;
Крајцарице вуку крајцарице,
Потурице беру хиљадице . . .

Баба домишљанка.

(С немачког.)

Баба Ана
Живила ј' на земљи сто година дана,
А ишла је косе целог свога века,
И живела ј' сама к'о светица нека.
Беда би је знала,
Што с' није удала!

Кад јој се наврши сто година дана,
Умре баба Ана,
Па са својом штаком отшантуца горе
Пред небеске дворе.

„Силом баба у рај", пословица вели, —
Хоће баба да се у рају весели.
„Пуштајте ме у рај!" стаде лепо молит',
Али свети Петар не да с' ни осолит'.
„Залуд, бабо, молиш, ништ' ти не помаже!"
Баба пита: „За што?" — А Петар јој каже:
„Свака женска глава рајско право губи,
Која никад мушко лице не пољуби."

Спуждила се баба — ај, боже свети!
Замисли се мало, па се брзо сети,
Па ни пет ни девет, к'о на крили' ветра
Скочи на — пољуби старог светог Петра.
Кад то вид'ли свеци, не треба им више,
Сви се засмејали, а Петар највише,
Брише пољуб с лица, бабу у рај гура,
Е тако се баба у рај докотура.

Верујем ја теби — веруј и ти мени!

Песма Брајку Злогуку.

(1862.)

а ће бити мрак од зоре,
Да ће бити од зла горе,
Да ће пећен вед утећи,
И да ће се клин испећи,
Да ће врагу пићи крила,
Већа него што су била,
Па да ће нас напаст' сложно —
То верујем — јер је можно.

Да је Ширгењ красно биље,
Да је цвеће и ковиље,
Да још Преса нема беса,
Тек ће од сад да с' разтреса,
Да ће Туре оштрит' мача,
Да ће бити доста плача —
Хајд' верујем — немам куда,
Та било је доста чуда!

Да ће јањци постат' вуци,
Биће више егзекуци
Ја — и да ће прави, здрави
Брисат' с' чела зној крвави,
Да ће доћи фраж у моду,
Да од крви прави воду —
Вероваћу кад ти с' мили,
Та доста смо искусили.

Вероваћу, да ће неки
Измишљати правац преки,
Да нас смакну и стамане,
Да нам трага не остане,
Можда ће им грдном муком
И потећи што за руком . . .
Ал' да ће их скупо стати,
То морају они мени,
Они мени
Веровати.

Велики и мали људи.

(По немачком.)

ел'ке људе слава тражи,
Мали људи за њом гину,
Ал' и једни ка' и други
Могу с' дићи у висину.

Но велике, ка' и орла,
Своја снага горе врже,
Својом снагом горе стоје,
На свој' се крил' држе.

А малене, баш ка' оно
Лака змаја од папира, —
Њих је ветар горе диг'о,
И ветар их командира.

Они прав лете вољно,
По свом уму и есапу,
Ове какав ћудљив дечко
Придржава на канапу.

Парип и магарац.

(Хајне.)

Прохтело се духу новијега века,
Да и саму пару у окове баци,
Ватрењача лети, лети као муња,
По гвозденом путу, својој тоциљаџи.

На јуреши тако, грмећи к'о пак'о,
И звиждећи проће поред неке паше,
Где парип зеленко, поносита створа,
И до њега луди магарац стајаше.

Узверених ока парип гледа чудо,
Како пара вози. То га тешко смути.
Уздрхта се, тужан, па ће тихо рећи:
„Јест', тако ми сунца, ово на зло слути!

„Пара кола вози, читаву поворку!
То ме мора болет', то ме мора једит',
Да ми није длака од постанка бела,
Од брига би сада морао оседит'!

„Ово чудо прети целом коњском роду,
Пропаст наша иде у најбржем трку;
Кожа ми се јези, и ма да сам бељак,
Опет за то гледам у будућност мрку.

„Та ова је хала од нас много јача,
Ми ћемо изгубит' и самог јахача;
Ко би с' клипка вук'о са гвозденим дивом,
Свет ће с' од сад служит' са локомотивом.

„А кад једном људ'ма већ не устребамо,
Како ћемо проћи, то у напред знамо.
Ко ће да нам храни тело изморено?
Онда због ом, зоби, онда због ом, сено!

„Залуд ћемо тражит' помоћи међ људ'ма,
Камено је срце у њиховим груд'ма,
Одбиће нас круто од својих јасала
— Ох, судбино горка! — а глад није шала!

„Ми не знамо зајма дизати на браду,
Не знамо ни красти, к'о што људи знаду!
Не знамо ни ласкат', к'о човек и псето, —
Кожодер нас чека, то је као свето!"

Овако је парип уздисао горко,
Смишљајући јаде, што му судба справљa,
А магарац луди безбрижно је глед'о,
Грицкајући мирно зеленога чкаља.

Ушима је мак'о, репом завитлао,
Њушку је облиз'о, па се насмејао:
„Не ћу да се бринем, нек се брину луде,
Данас ми је добро, сутра како буде!

„Коњ'ма је, да богме, сван'о црни петак,
Не ћеју издржат' те горке ударце,
Ал' за нас је друго, наша ј' срећа боља,
Она ће сачуват' нас смерне магарце.

„Што год има коња, сви да изгинете,
Било па и није, да чудне ми штете!
Магарци су свеју увек нужда жива,
Нас не мож' заменит' ни локомотива.

„Нек измисле људи још тисућ' машина,
Нек их носе крила небу до висина,
Нека пара звижди, није брига мени,
Магарци ће увек остати на цени.

„Бринуће се небо за магарце своје,
Који увек мирно и покорно стоје,
Који дужност врше, ма да их и туку,
Мирно људ'ма вреће у млинове вуку.

„Млин самеље брашно неколико џака,
То ја носим кући (леђа су ми јака),
Па ето ти лепе хране за јунака,
Ето људ'ма хлеба, кифли, земичака.

„Теглићемо верно, каскаћемо мирно,
Не ћемо се плашит' људских ударца,
И тако ће лепо, у природном току,
Постојати увек племе магараца."

Морал.

Престало је доба витешкога зора,
И поносни парип сад гладоват' мора,
А магарац луди он се кроз свет проби,
Он ће увек имат' и сена и зоби.

Јашино страдање.

(Чистава балада).

I.

Од кад Пелу проси Јаша
Година је већем друга;
Пела има два салаша,
Јаша има — доста дуга.

(Па здобан би човек био,
Ко би рек'о за њих двоје:
Е их није бог створио,
Да се нађу, да се споје.)

Хеј, та кад би Пела знала,
Да ј' у Јаше љубав права,
Она би му руку дала,
— А Јаша је уверава:

„На што, Пело, време губиш'!
Та сумња је увек страшна,
Зар се не мож' силно љубит'
Удовица двосалашна!?"

Што у дугу човек гледа,
То је мука са свим друга, —
Ал' зар онај нема срца
Који има доста дуга?!

II.

Опет данас Јаша стиже,
Па на срце руку диже,
Срце стиска, срце гњечи,
Па ће онда 'вако рећи:

„Хладна Пело, ледна Пело,
Смем ли мало ближе стати?
Срце ми је тако врело,
И тебе ће загрејати.

„Моја љубав није мала,
Моја љубав није шала,
Ох, тако ми божја лица,
Срце ми је жеравица!"

Тек то рече, ал' — гле, дима!
— Пела скочи на јаукну,
Јашин прслук на грудима
С леве стране огњем букну.

Та то није тек онако . . .
Већ и смрди (као у прози) . . .
Пело, Пело, шта ћеш јако?
Сипај воде, дај помози!

*

А шта ј' било? — Било ј', боме,
Што у многих бива браћа:
У прслуку јашиноме
Била ј' пакла сумпорача.

Па кад Јаша руком згрpreби,
Да покаже где су јади,
Сумпораче — враг им баби! —
Даше тему тој балади.

Шетња.

(Преведено.)

Ходи са мном, танкострука селе,
Леп је данак, цео свет се шета,
Њи ћемо кроз тапане јеле,
Да нас нико не види, — не смета!"
Она пође — изневери свога
Гросхендлера старог, дебелога,
Код кога се иза тезге давно
Одмарала, башкарила славно.
Нежно стисках чедо моје младо,
Ал' разговор сухопаран беше,
Ја пољупци' прекињат' је стадо',
Тесне груди да јој се разреше.

На једаред искра једна паде
Дубоко јој у сред срца пуста,
Распламти се, па се жарит' стаде,
А ја срках сласт са њених уста.
Ох, ал' тешка и грозна случаја —
Силна ватра све пепелом ствара,

Она скопча и испусти душу
На усти' ми пољубачка жара.
Због ом, душо, на љубави хвала,
Хвала, чедо, на твом врелом жару!
Спустићу те на зелену траву,
Па ћу другу — запалит' цигару.

Како се духови свете.

(По Глазбренеру.)

Спавао је цензор у по ноћи глухе,
Ал' чуј, шта се оно по долану рази!
Искочише пити бледолики дуси,
Убијене мисли, смождени изрази.
Уздисаху, мучни, уздисаје горке —
Ао, боже благи, да чудне поворке!
На надвеше своје измучено лице
Над постељу свога крвника, убице.

Један гласак рече: „Бранио сам народ,
Искао сам правду, тражио слободу!“
Други рече: „Ја сам опомињ'о силне,
Крепио сам наде моме тужном роду!“
Трећи рече: „Ја сам био вреле крви,
Измен'о сам речи „последњи“ и „први!“
А четврти: „Ја сам тиранију клео,
Жртвов'о сам себе, па сам рећи смео!“

„Ја сам диг'о барјак слободнога гласа!“
„Ја сам војевао за једнака права!“
„Кнезови су,“ рекох, „рад народа само!“
„А ја рекох: Роб се никад не спасава!“
„Ја сам хтео оборит' незакони закон!“
„А ја тражих јадној сиротињи закон!“
„А ја бејах душман црноперих птица!“
„А ја пљувах траге подлих кукавица!“

Скупише се дуси, сложише се гласи,
Освета се куха на врели' уздаси',
Стоји жубор, врева, — крвник спава, снева,
Освета га гледи, како у сну бледи;
Кроз жиле му жили, кроз ухо му цвили,
По души му с' вере, кроз кости му дере,
Па се махом сети — у мозак улети, —
Ох, како је страшно кад се мртвац свети!

Кад у јутро рано цензор се пробуди,
Колајна га чека да му реси груди,
А он у њу звера, мутне очи кочи —
Тако очи гледе кад човек полуди.
— На колајни била и свилена трака,
Таман доста јака за лака јунака,
А кад уђе слуга, господар му виси
О колану оном — где су рукописи.

Краљ Иветоски.

(Беранже.)

Иветоски краљ неславни
За славу се слабо стар'о,
Где је лег'о, ту је засп'о,
Где је сео, ту с' одмар'о,
А Жанета, куја мала,
Капом га је крунисала,
Није шала!
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

Где је јео? — Где је спав'о?
Све у својој ниској кући.
Државу је облазио
На магарцу каскајући.
Нит' је през'о, нит се крио,
Цигли му је стражар мио
Рундов био.
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

Није им'о много страсти,
Ал' пијуцнут' радо хтеде, —
Та ко срећу снује роду
Ваља и сам да проведе.
Сам је главом порез ков'о,
Сам је иш'о, десетков'о
Старо, ново.
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

Лепојке је разговар'о
— Све у миру, све у шали —
Па куд год је срећан дош'о,
Свуда су га оцем звали.
Сам је бир'о у војаке
Мокру браћу, чиле лаке
Веселјаке.
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

Чувао се рата, боја,
Није хтео туђа мала,
Закон му је овај био:
Песма, чаша, љубав, шала.
Није ниче сузе мак'о,
Ал' кад ј' умрьо, тад је свако
За њим плак'о.
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

Још и данас салик стоји
Краља врла, радожива,
Сад је узва*) крчме мале,
Где весеље не избива.
Недељом је ту множина,
Па ти кликће од милина —
Поред вина:
Охохо, ахахај,
Добар беше краљић тај!

*) Цимер. Schild.

Банка.

(Колонија Тот.)

мала сам и ја своје време цветно,
У кудељно доба, оно доба сретно,
Док још нисам знала, хоћу-л бити банка,
Или можда штранга за обешењака.

Лакодушном цвету брзо дође мазда,
Ишчупа ме једном мој милостив газда;
Квасили ме, тукли, што су икда знали,
После су ме прали, после су ме ткали.

И' онда, брате мили, ја, шарена банка,
Постала сам прво ћерћелија танка,
Па дођоше неки бели прсти, чили,
Од мене су танке кошуљице шили.

Кошуља сам била, — златно време наше! —
Ал' не траја дуго, па ме подераше,
Просјаку ме даше, те махрамом поста',
Брисала сам зноја, крви, суза доста.

После сам се врала по свету далеком,
Обојак сам била харамији неком;
Жалосна ми мајка, с ким сам у свет пошла,
Ал' тако сам прошла — на вешала дошла.

А џелат ме узе за повоје сину,
А шугаво дете од себе ме рину,
За пећком се кучка окотила, па ме
Метнуше под штенце с мало трухле сламе.

А пред зиму дође чивутин да пита:
Имате ли крпа, имате ли рита?
А где тога нема! — И на моју срећу
Стрпаше ме лепо у јудину врећу.

Јуда своју врећу у вабрици свали,
Овде су ме, брате, дању ноћу прали,
Након дугих мука омекша ми жица,
На једаред постах бела хартијица.

Послаше ме горе међ неке штампаре,
Ударише на ме неке фине шаре,
И од отог доба, и од тога данка,
Нисам више рита, већ сам — хиљадарка.

Сад сам друг банкару и господском сој,
А ови ме воле него душу своју;
И ко ј' пресит свега, тај о мени сања,
И ко круну носи, тај се мени клања.

Та и није чудо, што сам таки соко,
Ја сам лудом мудрост, ја сам слепцу око,
(А на многом умљу ја сам врачна сена,
Окатима многим на оку сам врена).

Ја сам прва брига, — и једина можда
Цел, намера, сврха гдеког храброг „вожда";
Кужна рана прави од менека фластер,
Мноме многи своје поганлуке застре.

Руменило стида преда мноме бледи,
Многи клизне, падне, јер све у ме гледи;
Грехови се смеше, подлост кеси зубе, —
Који вас свет мрзе мене само љубе.

На као што сам прва у кућама блудним,
Тако нисам задња у палатам' судним,
А многи се прнац одрекао „мира",
Одрекао рода — да менека збира.

У мене су кључи од највиших двора,
У мене су тајне издајних покора;
Где врлина слепи, само за мном ходи,
Ту сам покров срећи, ту сам гроб слободи.

Ако не знаш читат', каз'ће т' сваки ћата,
Да у мени лежи предност суха злата....
Хаха, хаха, хаха!... Да чудна дивана! —
А ја ти не вредим ни луле дувана!

И-а!

(По немачком.)

Магарац је мислио у себи:
Што ја овај терет строваљо не би'!
Па мислећи тако, у бригу се дао,
Од бриге се скоц'о, сав је олошао;
Ал' чим дође госа на повика: Шта?!
Пуле ти се скуји, па рикну: И-а!

Продажаху дани и године многе,
Магарету често поклепнуше ноге,
Од туге се нап'о, прек'о и уздуж,
Ал' чим дође госа на повика: Ћуш!
Та не рече само, већ и ћушку, да —
Магарац се скуји, па рикну: И-а!

Док је стењ'о, стењ'о, — док је врд'о, врд'о,
На једаред пуле завери се тврдо:
Не ћу се ја стидит', не ћу се женират',
Морам се потужит', морам протестират'!
Ал' чим дође госа, па повика: Шта?!
Магарац се скуњи, па рикну: И-а!

Терет све му тежи, пак му дозлогрди —
Пуле ти се моје разгњеви, расрди:
За шт' да мене муче, за што да ме ломе!
Стаде ногом бити — по терету своме.
Ал' чим дође госа, да му јести да,
Магарац се смири па рикну: И-а!

Тако ни је дур'о у бризи, у беди,
Тако оматори, ослаби, оседи.
Коме нема среће, томе нема лека —
Тако ј' вуко терет целог свога века;
А јаду му беше олакшица сва,
Што је увек смео рикнути: И-а!

Тако ти је свугде, магарац се нађа,
Така ти је судба магарећа рода,
Па га за то удиљ претоваре људи,
Јера му познају магареће људи.
С киме има посла сваки госа зна, —
А магарац ћути, ил' рече: И-а!

Песма о духу.

(По ?)

Само да још тога духа
Укротимо силом мача,
Да нас ујма демагошка
Не покори, не надјача.
Хајд' војаци, стотине тисућа,
За њим, за њим, за трага му врућа,
Не дајте му власт,
Спасите нам част!

А они слепи пуцају слепо,
Један на другог ћебану трате,
Пале куће, згорене села,
Ал' духа нигде да га ухвате.

Последње је ово место,
Ту ће бити птица клета!
Та ено га весео јури,
Као да му ништ' не смета.
Полицијо, десно наше крило,
Покажи се, просто ти не било,
За заслуге сјајне
Спремамо колајне!

А гледи духа у скрајњем дому,
Веселим оком гледајући сева,
Мотри шпијуне, робове, слуге,
Зове их к себи па их мемева.

Сад нам више не утече,
Сад нам паде шака,
Сутра ћемо на вешали'
Гледати јунака.
Опколите кућу са свих страна,
Провалите врата окована.
Ено, неверe,
Где вас презире!

А дух ти скочи у књигу неку,
Ситна су слова, у њих се крије,
А војска стиже, преврће, тражи,
Ту мора бити — јест', али где је?

Склопите је, па је веж'те,
Сад ће планут' књига лепо!
Ано ватре, брже, боље,
Сад ће од ње бити пепо!
Лож'те, пир'те, де, војаци!
Сад је добро, сад је баци,
Гле, већ пламти, хај —
Е сад му је крај!

И букти књига и бију искре,
А усред огња нешто попева,
А војска гледи, чуду се чуди,
Скучени разум не разумева.

Али махом испред плама —
Погледајдер сад!
У злаћаном дивном руху
Скочи јунак млад:

„Не бој се, роде, биће слободе,
Ко с духом пође, најбрже дође!“
Најјачи див
Увек је жив!

Наук.

Не худи му што га гоне,
Кују, пале, секу, лоне,
Њега чува бог,
Светог духа свог.

Јест'..

Јест', ко бога славит' жели, не вређа га земским даром,
Чисто срце богу годи, ма не било пред олтаром.
Јадни држе, да бог нема свега доста изобиља,
Већ да од нас исчекује комад воска и фитиља.
Који злато, сребро ствара, — зар он пази на наш телеј!
Који има сунце, звезде, — зар он гледи полијелеј!
Сиротиња хлеба нема, глад је *живу* у гроб тера,
А ти *мртвим* куваш жита, правиш крсте од шећера.
Бог не иште да му клечиш. Рани, ради, па да живиш!
Недогледно небо плаво — та изиђи да се дивиш!
А ти, јадан, скерлет кројиш, нижеш шљоке — руб од срме,
Па то зовеш „небом“ својим, да т' калуђер не поцрне.
Сјајна црква — ал' одавно нисi чуо слова жива.
(„Да шта ради прота, попа?“ — Учитеље протерива.)
Тамнице ти пуне робља, — куд погледаш јада триста, —
Ал' тороња имаш и два, на њима се злато блиста.
Тороњ ти је до облака, ал' пред богом опет шта је,
Пред киме су трунке мале Чимбораси, Хималаје.
У звону ти брује слава, ришпида те очарава;
У свили ти пастир спава, а школа ти — прокисава.

„Дати Богу, што је божје!!“ — Ко све има, тај не прима;
Де, удели несрећнима, — дај, помози богаљима!
Просвета је благословна, а глупост је анатема.
Ко све има тај не прима; нема бога, јер га не зна,
Очи су му још'те слепе, растави га мраком клетим,
Приведи га богу ближе, задахни га духом светим.
Ево, деце хиљадама, а слепа су и нејака,
Нејака су — ништу моћи, а слепа су — ништу зрака.

Створи од њих дику свету, нека буду црква жива,
Коју вихор не открива, коју време не подрива.
Створи од њих бедем роду, јер се српско небо мути,
Лете тице злокобнице, а спрема се оркан љути.
У немару народ тоне, протри очи, дај им мара!
Напинако звона звоне, — спасавај се од пожара!
У окови' народ стење, браћа цивиле, — дај им брата!
Док не почну твоји тићи у туђа се бројат' јата.
Јера време не ће чекат' док се нама гњилим дрема,
Из невада закукаће кукавица: „Срдства нема!“

Ја и смрт.

(1865)

Ја.

О, моји претплатници,
Са десна и лева,
У мал' што вас не оштетих
С некол'ко бројева.
Већ ме била загрлила
(Ху, ала је ледна!)
Па ме поче запиткиват'
Болана и бедна.

Она.

„Доста беше змајевања,
Сатире и шале, —
Јеси-л сад већ за пут спреман,
Господару Змале!“

Ја.

Та зар немаш сећих глава,
Моја госпо стара,
И зрелијих сапутника,
Већих господара?
Мени с' нешто не путује,
Сад ти писам оран,
А спреман сам сад и увек
Ако ј' баш да морам.

Она.

Све залуду, — него сад се
Исповеди лепо,
Је-л ти жао, што си многе
Свезице поцеп'о?
Је-л ти жао, што си шиб'о
И младе и старе,
И кумове и пријане
И старе другаре,
И „светлости“ и „свјатости“
И високе муже',
Који својим идолима
Покорњејше служе.
Па ако се кајеш, Змале,
Да ти дадем дана,
Да поправиш грешна дела,
Очистиш се махна.

Ја.

Бог и вера, на умору
Истина се збори,
Не кајем се ни рад чега,
Ништа ме не мори,
Већ још жалим, што сам много
Делио пардона,
Гледајући безакоња,
Тол'ко милостиња.
Жао ми је што ћу сада,
Да оставим света,
Кад се дику са свих страна
Триста сијасета.
Жао ми је, да не видим
Како с' коло мења,
Да не видим обећана
Мађарска поштења.

О н а.

Кад је тако, мој Змајане,
А ја дижем руке,
Идем даље да потражим
Грешније хајдуке,
Који не ће тако смело
Гленут' ми у лице,
Јер ја волим кад преда мном
Дрхћу кукавице.
Тебн дајем још'те рока
(Било кол'ко било)
Нек ти сада, баш кад треба,
Оснажи се крило.
А ти шибај, где год нађеш
Зарђане махне
Пали, жежи, где год стигнеш,
Пусте готоване;
Где год нађеш трчилажа,
И смрдљивих буба,
Улизица, надајица,
Бесних гвоздензуба,
Пештедице чисти, треби,
Како си већ знао,
Па кад дођем још једаред,
Да ти није жао.
Да ми опет' можеш смело
Погледат' у лице, —
А сад збогом, аренов,
Мој драги амице!
Буди чио, буди лаган,
Буди вес'о, оран — — —

Ј а.

Можеш проћи, хладна госпо,
Слуга сам покоран!

Опет жеље.

(Децембра 1865.)

Да ко скупи старих жеља
Подебео стручак,
Па да види шта су сада,
Нашао би — муњак.

Јер шта вајде искићене
Жеље при параду,
Што је жеља, оста жеља,
Кад се ништ' не ради!

Опет време длаку мења,
Година се млади,
Опет људи нижу жеље
Обичаја ради.

Ако когод и од Змаја
Чека коју плитку —
Еводер му старих жеља
У новом завитку.

Кол'ко данас има жеља,
И празних парада,
Дао бог нам пола тол'ко
Озбиљнога рада!

Кол'ко данас милијуна
Бројимо на дугу,
Пола тол'ко било сутра
Сребра у тарчугу!

Кол'ко је данас кукавица,
Које земља храни,
До године још толико
Имали ваљани'!

Кол'ко дана има у нас
Штипендијских мрава,
Да изађе пола тол'ко
Родољуба права!

Колико је енержије
У српске цензуре,
Тол'ко било до године
У литературе!

Колико је сад Словака
На орсагћилишу —
Тол'ко — — али ова пера
Рђаво ми пишу.

Кол'ко с' данас централисте,
Дуалисте, жесте,
До године нек се тол'ко
Народи освесте!

Како ј' сада фризерима
У Новоме Саду,
Тол'ки приход учитељи
Нек од сад имаду!

Кол'ко оде на рајспулфер,
Парфеме, помаде,
Нек се тол'ко, само тол'ко
Позоришту даде!

Кол'ко ј' Срба старих, младих,
Карташког заната,
Тол'ко било „Змају" старих
Пренумераната!

Кузма.

(1866.)

Топлим срцем ја призивљем са Авале музу,
Да ми буде у помоћи, да опевам Кузу.
Ал' се муза обзируца, изговора тражи, —
А ми нећемо и без музе, шат што год узважи.
Куза ће ме ексkузоват, (и екс је и куза) —
Ал' кад народ за њим нема, немам ни ја суза.
Пре година, кад га народ у престо посади,
Онда рече: „Зрео је народ, вала зна шта ради!
А ја знадем за чим тежи, чему ли се нада,
Благо теби, мудри роде, сад је моја влада!"
На ти поче у француске карабиџе свират',
Шевердати, превртати, мутит', октроират'.
А народ се мргодио, неправо му беше,
А господа, улизице, ћуте па се смеше.
На безбрижни запеваше ону песму луду:
„Шта год бива, све је добро и по божјем суду!"
Море Кузо, море Кузо, али су то телали;
Добро б' било да се сетиш, за што смо те звали!
Али место одговора чуше песму луду:
„Шта год бива, све је добро и по божјем суду!"
Море Кузо, народ виче, већ му је до густа!
А господа држ' за народ, запишше му уста.
„Клевета је, господару, видиш они ћуте,
Та то само неколико смутљиваца муте."
А мој Куза верује им, па се дичи, хвали:
„Ја сам онај, кога љубе, ког' су изабрали.
Што ја радим, ил' не радим, народу ј' по ћуди,
Ал' шта рекох! — какав народ! — народи су луди!"
А господа секундују ону песму луду:
„Шта год бива, све је добро и по божјем суду!"

Пало вече, — задремао мој Куза на трону,
У поносу, у заносу, у безбрижја лону.
На престолу чврсто седи без икакве треме, —
Мирна је, тишина је, — није бурно време.
Та, да богме, мора спавати, уморан је, трудан,
А народу није до сна, народ оста будан.
Подигоше мога Кузу, — ох, како га штеде,
Све у миру, све по лако, да га не увреде.
Испразнише скерлет-престо за вернију главу,
А мог Кузу, сиротана, спустише на траву.
А брегови још одјечу песму привикнуту:
„Што год бива, све је добро и по божјем суду!“

Архијерејство

ваше да помјанет господ бог во царствији својем!

(1866)

Певај музо, не закасни!
Кад би нешто (там' у Босни)
'вако рек'о турски паша:
„Ој, владике, дико наша,
Познајете нашу рају,
Кол'ко могу, јадни дају,
Завирите тамо доле,
У ђаурске мале школе, —
(Не верујем да ће моћи,
Ал') отвор'те добро очи,
Па нам рец'те, рец'те живо,
Би ли рајн било криво,
Да и турски језик тамо
Полагано утрпамо,
Реците нам, да-л се може,
Ал' не силом, с'храни боже!
Већ са вашом добром вољом,
И светим вам благословом.

На то кад би (там' у Босни)
Свети оци митрополсни
Одговора 'вако дали:
„Хвала паши, хвала! Али —
И Турчину сваком слава
Кад се у нас поуздава.
Што нас пита милост Ваша,
То је давно жеља наша,
Не да може, већ баш треба;
Та ни гладном кора хлеба
Није тако нужна јако,
Као што је свима нама
Турски језик у школама.

Кад би тако (там' у Босни)
Рекли оци митрополсни,
Канула би суза паша,
Па би рекли: „Није паша,
Нису Турци — ми смо вуци!
Пропаст твоја ниј' од силе,
Са тебе је, Израјиле!“

Ал' куд оде, моја музо?
Што сам Босну певат' уз'о?
Далеко је земља та —
Wozu in die Ferne schweifen,
Sieh' das Gute liegt so nah!

„Војину“

(над су му на 10 дана затворили уредника Јов. Драгашевића.)

(1866.)

Ах, „Војине,“ српски сине, десет ли ти дана,
Јеси ли се одморио у очи негдана?
Таки дани могу лепо научити мужа,
Како ће се жртвовати „за славу оружа!“
Па је ли те научила та идеја тамна,
Да се другче добијају „одличија сјајна!“
Ми мишљасмо, е се код вас свака искра чува,
А кад оно на ваш пламен Банов ветар дува,
(Ветар само онда гаси, кад је пламен мали,
Кад је огањ прави огањ, ветар га распали.)
Ми мишљасмо, е ти правиш планове о граду,
А наш „Војин“, ведро лице, цвокоће у хладу.
Ми мишљасмо, сад се у вас све ори, све јечи —
А кад оно још се дркће од слободних речи.
Ко б' мислио, да је у вас још'те стара мода,
Да обара „Ајдук Вељка“ „Султанова ода“.
Ми мишљасмо, да се шири круг вашега вида,
А мог „Војна“ утрпаше међу четир зида.
Ми мишљасмо сад наш „Војин“ тек слободно дише,
А он, јадан, о јунаштву у апсани пише.
Не знам да-л то често бива, ил' је случај редак,
Ал' честитам новој ери тако леп почетак!

Мађар-бачи!

(1866.)

Мађар-бачи, Мађар-бачи,
Чудно је то време —
Сад се ведри, а сад се облачи!
Чудно је то време, извара нас само,
Да скинемо буњу, буду да продамо,
(Гдекоји су већем заложили гунце,
Па цвокоћу лепо, к'о што су и прије,
А кроз маглу гледи, па се гротом смије
То зубато сунце.)
Опомад се цело, уплашило село,
Јер је нешто рано грмити почело,
Паде нека магла (особита врста)
Да не види човек пред собом ни прста,
А погода чудна непогодом прети —
Ко зна шта ће данак, шта ли ноћ донети!
Твоје бистро око горе доле гледа,
Је-л да може бити и праха и леда?
Мргодиш се, је ли, баш ти се не пачи, —
Чудно је то време, мој Мађарко бачи!

Тешко ли је оном, ком је гола глава,
Па му још'те озго стреха прокисава, —
А у соби браћа, којој не да дела,
Па се тару, гложе, намрштена чела.

Разбијена окна, врата распукнута,
На прозаја дере из свакога кута.
На пољу је лоше, унутри још горе, —
Ох, тешко ли томе, ког ти јади море!

А красно је, бачи, у кућици својој,
У кућици својој, слободици својој,
Поред топле пећи, богу се молећи,
Где се љубав, правда, снажном руком грли,
Где су сложни синци кућу подупрли.
Лакше с' трпи беда поред братска мира,
На пек ветар с поља хујн, зујн, свира.
Они лепо седе, на се братски теше,
Па чекају да се времена насмеше.
А кад једном види ветрина злопака,
Да је кућа чврста и изнутра јака,
А она ти лепо мехове замота —
Тако, Мађар-бачи, — ez vólt a rácz nóta!

Практични савети.

(Варијације на тему једног високодостојника.)

(1866.)

Чуте моје, идеш на пут, прими к срцу речи ове,
У практичном новом духу, како с' сада словослове!

У широком свету буде чуда свака,
Заљуби се богаташка и у сиромака.
Ако се и теби тако штогод деси —
Само има-л блага, ти се не понеси.
Шта је гадно лице! Шта је гадна душа!
Ко за вишим тежи, тога се не гнуша.
Ма аспида била, дукати је красе —
Ти мржњу на страну, а корист преда се!

Кад и кад се нађе човек у малеру,
Да се искобеља, а он зада веру,
После иде путем, многу срећу срета,
Мог'о би је дићи, ал' задана смета!
Дете моје драго, добро пази на се —
Ти веру на страну, а корист преда се!

Прилика се деси, можеш орден стећи,
А савест те тргне, пута ти препречи,
Не слушај јој, сине, сухопарне гласе —
Ти савест на страну, а корист преда се!

Истина је лепа док човеку хасни,
Ал' ако ти не да залогаја масни',
Ти се хватај оног, ко ти пружа прасе —
Истину на страну а корист преда се!

Много ти је речи!? Хоћеш краће? — Ето:
Што користи пружа, то је само свето!
А што њојзи смета, то је ствар проклета.
За то туби добро ове мудре тлаце:
Све друго на страну, а корист преда се!

Опскурантима.

(1866.)

Можете ли кратит' јели,
Да не диже стабло своје,
Можете ли и снег бели
Начинити црне боје!

Де, забран'те славуј-птици,
Да песмице не извија!
Заповед'те жалосници
Ружи, да се не развија!

Растерајте, ако ј' моћи,
Љуте муње кад захоре!
Забраните црној ноћи,
Да не роди светле зоре!

Диж'те кпуте, диж'те биче,
И упните кратке силе,
Приморајте орловиће,
Да не лете, већ да миле!

Та зар мисли ваша рђа,
Кад се хвата чиста злата!
Природа је много тврђа
Него лопте ваших блата!

Природа се ломит' не да,
Време иде, време лети,
А ви црни, лица бледа,
Ви ћете му с' одупрети!!

Сејте лажи, кујте мача,
Наручујте неброј кпута,
Божја светлост све је јача,
А истина крчи пута!

Не помаже.

(1866.)

Набштован бритвом хита,
Да подсеца лозу, гране —
Ал' за то се лоза вита,
Дрва здрава не тамане.

Док је стабла, биће грана,
Нит' се шуме бритве плаше, —
А тако је исто, бане,
Кад се секу мисли наше!

Сеч'те, сеч'те, јадне паше,
Тим ће шире бити гране,
Шириће се мисли наше
Потсечене, „штуцоване“!

„Нема Срба!“

(веле Старчевићеви велики Хрвати.)

(1866.)

аклем, нема Срба! — Нема, нема, нема!
Веле наша браћа, велики Хрвати;
А бог би знао, — можда нас и нема,
Можда већ одавно трухнемо у гробу,
Можда већ ни први нема, шта да пију,
У сухој цеви српских последњих костију! — —

А ко је оно што с' у Црној Гори
За слободу бори?
А ко је оно, тужна ли му мати,
Што у сузној Босни за крст часни пати?
А ко је оно око Дрине, Саве,
Што диже барјак светитеља Саве?
А ко је оно, што прикупља моћи,
И мач свој оштри на Вељковој плочи?
А ко је оно од Пеште до Срема?
А ко је оно што се Сремом шири,
Па чак и у Загреб јато му завири?
— Ваљда су вампири!
Из' мртви дуси косовскога боја,
Танане сенке из српскога гроба,
Па дошли брату, великом Хрвату,
Моле га лепо нек се сети брата,
Нека се сети покојних Србаља,
Нек пали свећу за покој им душе,
А ради братства и љубави верне,
Нек српски народ кад и кад спомене,
А братско срце Старчевић-Хрвата,
Кад спази слике, грозница га хвата,
И следи му се она крвца врела,
Ледене капи капљу му са чела:
„Све ћу учинит', — све ћу, све ћу, све ћу,
Само му имена споменути не ћу!“

Чудно ј' то братство Старчевић-Хрвата,
Та оно се боји свога мртва брата.
Страшљиви брале, де се ојуначи, —
Из' шта та мука, шта та страва значи!
Шта те у тако очајање баца,
Данашње доба не боји с' мртваца.
Или можда пису ово мртве сени —
Ти можда знадеш боље него ико.

Да Србин живи, живи у велико.
Па стрепи за своје саможиве цели,
Да братац с тобом баштину не дели.
Ал' српско име нису стрли мрски
Тирани јачи, ни векови турски.
Будућност српска чедоносна ходи,
Можда ће опет Немање да роди,
Не бојте с' у напред за име Хрвата,
Србин ће браћу братске пригрлити брата!

Какав је Мађар.

(Преведено из Üstökös-а 1867.)

„Што му мука немачкије'!"
Гледај орла колики је!
Од муке ми тече зној!" —
Тако ј' вик'о Мађар мој.
Ал' кад с' оро упокоји,
Трафика се отробоји,
Преста цика, преста вика,
Био пак'о, ил' трафика,
Лети у њу на пазар
Мој делија, мој Мађар.

На „штемпл" је увек вик'о,
Што ј' на туђој њиви ник'о,
Клео га је већ одавно:
„Није право ни уставно!"
Ал' са штемпла орла збриши,
Па мађарски грб напиши,
Тад је дично, тад је славно,
Тад је право и уставно.
Дајте биљег, ево ћар,
Сад је срећан мој Мађар!

Макар били какви тићи,
Био Форгач, био Зичи,
Дерао се на њих тећа,
Не ће ништа што ј' из Беча.
Али само нек погоди,
Што слабости старој годи,
Нека буде макар ко —
Министар је комифо!

На финанце триста чуда,
Блатних речи, блатних груда:
„Ти ражњеви, бајонети . . .
Не мож' устав тог' поднети!"
Ал' финанца пресбуди,
Нек је најак у тој руци,
Нек мамуза само звечи,
То је доста коме течи,
Уставна је цела ствар,
Пије, нева мој Мађар!

Шта је гушгер, шта је змија —
„Салађ, Ништа, жандар вија!"
А од јада Ништа реже,
Уставна му с' кожа јежи.
Ал' га само сутра види,
Кад се жандар похонвиди,
Биће пљеске од Мађара,
Кад загрли свог жандара.
Цивен бекеш, чудна ј' ствар —
Још чуднији мој Мађар!

Док је Немац рекрутир'о,
Док је Немац командир'о,
Допадоше наша дена
Крвавога Кенигреца.
Ал' ко мисли . . . тај се вара:
Само викни: Jobbra! balra!
Полетиће војска лака,
Полетиће хусар, бака,

Не ће питат' зашт' да гине,
И требају-л Солферине?
Весело ће на пазар
Потрчати мој Мађар!

У рајхсрат га можеш звати,
А он ће ти обатати:

Крдегата, терентете,
Ни мртва ме не можете . . .
Ал' и ту ћеш ласно с њиме,
Дај рајхсрату друго име —
Па је срећна нација —
Њен — делегација!

Косморама.

(1867.)

Замириса нови бокор министарска цвећа,
До Фијуме (ил' до Руме) од Пеште, од Беча,
Чим је жица задрхтала, та жица од Беча,
Запалиште ту лојаних, ту поштаних свећа.
Барјаци се лепршају како ветар душе,
Мајоритет трбух пушта, тигрићи се суше.
Орлови се надгликују, ко зна боља клика,
Их' орлови са новина, или са трафика.
Здрављају се браћа српска, овде и на страни,
У наручја један другом падају Романи.
Исто тако и Словаци, исто и Мађари,
Исто тако и финанци, исто и жандари.
Ћелави се депутирци већ тоне у сласти,
А многима од милина чисто цопфић расти.
Ево мало росне кише после дуге суше,
А званица и печурке ничу к'о без душе.
Калпаци се у висину дижу, круте, моде,
Мал' те не ће од слободе добити ободе.
А десница и левица више се не кала,
Једна рука другој руци постала је драља.
Јер да обе сперу лице морају се здружит',
Ако Дунав није доста Тиса ће послужит'.
Са бедема Матијевог већ је пук'о топ —
Пре нег' што се поскочило викнуло се: „Хоп!"
Једни веле: „Хоп" је добро, други веле: „Хеп!"
(Како кога мудрост учи, ћеиф или цеп.)
Свеће горе, банда свира, пуна Пешта света,
Болонд Мишка са Ханџерглом испод руке шета,
Па већ не зна како да му лепше ласка тудер,
Већ му вели од милина: „Még is hunczut Bruder."

Неком попи.

(1867.)

Неки попа, који саме сплеткарије диже,
Процесује, полемише и најаве пише,
(А све за то: „јербо нема паметније теме,
На већ не зна како пусто да прекрати време.“)
Тужио ми с', да га људи свуд по преко гледе,
На сад не зна шта да чини, да с' опрости беде.
Срамота га бити попа, а немати части, —
Ево, попо, ако хоћеш, ја ти могу каз'ти.
Ви'ш у твоме селу има свакојаких чуда,
Пириветра, смутљиваца, голих сакалуда;
А у теби ваља да је пуно мудрих речи,
Кад си попа, буди попа, на та чуда лечи!
Сваке службе предничца, својска и ваљана —
Та пуно је село кућа, пуне куће махна.
Та бар у вас има јада свакојаке феле:
Људи пију, дена псују, жене вам се беле;
У кућама ђубретина (убила је тама!)
Ма да ниче око куће метлурина сама.
У Чивута свиле доста, па сте му у власти,
А девојке, куку, леле, срамота ми каз'ти.
Чивути вас крком трују, домиш људе гњави, —
Ти ни реци шта да чине, кад си д'овник прави.
Слободно је и на славу, а и по свечари',
И ту с' може много рећи о поштеној ствари.
Многи не би душу своју ђаволу продав'о,
Кад би чуо шта је човек и шта му је право.
Многи би се захукао да ради и штеди,
Кад би попа пример дао кол'ко човек вреди.
Да од тебе чују људи шта је поносе прави,
Мање б' било блудна света и глава крвави'.
Свако јутро, свако вече са људима лепо,
Отварај им оба ока, да не иду слепо.
Пак ти, попо, не ће бити никад дуго време,
Не ћеш имат' за парнице и најаве теме.
Пак ћеш бити лепо виђен, а баш и на гласу,
Макар да си и у плавом преклањском појасу.
Па се не ћеш никад тужит': „На попове вичу!“
Јер ћеш знати да се тебе те вике не тичу.
А биће ти лепо име и вазда у части.
Ако си ме саслушао, то ти хтедох каз'ти.

Са скупштине.

(1867.)

Ко се не би српској слави
Данас дивио!
— Једногласно викнули смо:
„Ура! Живио!“

Једноушно чусмо, што нам
Озго рекоше,
А слободне речи беху, —
Не утекоше.

А да буде лепши призор
Тиној идили,
Топове смо једноочно
Сами видили.

А да буде слобода нам
Светом виђена —
Једнокрсно потписасмо
Наша имена.

А да с' види, како ј' света
Слога Србину —
Једнотрбно појешћемо
Масну ужину.

А да когод не помисли:
Ту су странке две!
Једностранo саслушасмо
И схватисмо све.

А да злотвор не помисли,
То је само „вент!“
Једногрбно начинисмо
Дубок комплимент.

Сад не треба по ваздуху
Више лутати —
Сад можемо једноусно
Српски ћутати.

Док нас когод опет можда
Чиме понуди —
Донде народ славно, мирно,
Нек једноуди.

Јединство смо, браћо, хтели —
То је паметно!
Право, криво, црно, бело —
Сад је све једно!

Министарство.

(1867.)

обро нам дошли даклем, који сте до сада,
И сами били увек, увек малконтани!
Добро нам дошли даклем, што збористе тада,
Да свака сила кад пресиди страда!
Добро нам дошли даклем, који нисте били
Себичној влади никад ни прави ни мили!
Добро нам дошли даклем, кој' викасте здраво!
Да пре ил' после мора бит' што ј' право!
Добро нам дошао даклем, који знаш што боли,
И како се гоњен богу своме моли!
Добро нам дошли даклем, који знате шта је,
Кад се народ сгушти, што се не признаје!

Који сте сами рекли: Нема лека болји,
До једнио кад се народ задовољи!
И који знате шта је, кад се живаљ дира,
И како тада нема ни среће ни мира!
И који знате, да је сваком своје свето,
И који сте сто пут' рекли: „Отето, проклето!“

*

Већ Мађар свеће пали, а ти брижно питаш:
А камо српски kivilágosítás?
Зар Србин нема домољубне крви?
— Има! — Аљ' сада нек је Мађар први!
Српске су свеће спремне, оне не ће фалит',
Готове стоје, само ваља их запалит'.
Будете-л сећи шуме себичлука стара,
Метати братском руком на жртвеник жара,
Буктињом правде палит' кладе и дрвеће,
Нек изгоре гати, што споразум пречe,
Нек гори пламен силно у зраку слободе,
Да видимо има-л једнакости овде.
И тек на том пламу опште добре среће,
Ми ћемо наше запалити свеће.
И тад ће ускликнут' који данас стење, —
Без тога је црно свако осветљење!

Браћи у Србији.

(1867.)

Ја се, браћо, радујем,
Кад вам среће сине,
Ја се, браћо, веселим,
Кад вас туга мине.

Радујем се кад чујем,
Да сте сви на миру,
И кад видим Видов-дан
(Ма и на папиру).

И кад чујем преконоћ
Да немате бува,
И кад чујем скупштина
Да се лепо чува.

И кад чујем гласове,
Да нико не јечи,
И да смете славати —
Нико вам не пречи.

И да смете мислити
Како вам је драго,
И да смете трошити
На „Напредак“ благо.

Не завидим ни на чем,
Што вам на част служи, —
Завидим вам на једној,
На „Шаљивој Ружи!“

Мајушни Брцко.

(По немачком, 1867.)

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о земље, није мог'о владат'!
Ал' му мати даде један шарен сталац:
То је твоја земља, ту си ти владалац!
Један шарен сталац!
Ту је он владалац!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о скиптра, није мог'о владат'!
А мати му рече: Ево, звечке лепе!
Само бесно маши — нек народи стрепе!
Ево, звечке лепе!
Нек народи стрепе!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко, хтеде једном владат',
Није им'о поданика, није мог'о владат'!
А мати му даде чопорић оваца:
То је народ веран, тај се не разбаца!
Чопорић оваца!
Тај се не разбаца!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о круне, није мог'о владат'!
У мајке му с' напла сачурица мала:
То нек ти је круна; круна није шала!
Сачурица мала!
Није круна шала!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о министра, није мог'о владат'!
Мајка рече: Ево, овај зељов љути,
Све ће твоје овце у буџак да скути!
Овај зељов љути!
Све овце да скути!
— Слуга сама покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о попова, није мог'о владат'!
Мајка рече: Ево, ове мачке прне,
Она ће ти народ вешто да обрне!

Ево мачке црне!
Народ да обрне!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о новаца, није мог'о владат'!
А мајка му даде танана папира:
Ово, синко, нек ти је у место талира!
Танана папира! —
У место талира!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко хтеде једном владат',
Није им'о мудрост, па како ће владат'!
Мислила се мајка, па му рече након:
Што ти ј' воља, бубни, па ће бити закон!
Он верова након,
Да му ј' воља закон!
— Слуга сам покоран!

Наш мајушни Брцко копрц'о се, грцк'о,
Не знам рећи сада, да-л и данас влада,
Ал' то могу рећи:
Ох, славних оваца! — Зељова, мачкова!
Ох, славних талира, папирнога кова!
Ао, славна сталца!
Ох, дична владалца!
— Слуга сам покоран!

Српски градови — турски барјак.

(1867.)

Диж'те барјак у висину, полумесец, туг,
Нек' га види сваки Србин, сваки српски друг!
Дижите га у висину, нек му блиста зрак,
Нека види сва Европа српске славе знак!
До сад га је турска сила, турски чув'о топ —
Од сад ће га светом водом српски прскат' поп.
Што је досад мрски био, туђег гњезда знак,
Сад је пост'о српског грба мили пети крак.
Што је досад мета била српском џевердару,
Сад је дика, сад је понос српском барјактару.
Од куд су нам турске бомбе разбијале сан,
Сад је пост'о слатких наших ладолежа стан.

Мрко ј' гледо полумесец до сад српски жар,
Сад нам мора мно бити, јербо нам је дар.
До сад беше један барјак узданица сва,
Српска војско, српско срце, сад их имаш два!
Далеко ти до сад беше турски барјак деран,
Сад ти с' више више главе, сад му буди веран.
У висину полумесец, цариградска сјаја,
Нек' га види из далека она тужна раја!
Нека види, нек се тешн (Ако ј' још при виду)
Како Србин лепо чува „турску пирамиду."
Нека види јадна раја како ј' добар Мујо — —
— — — Ај, не могу даље певат' — срце ми је гују.

Господине!

(1867.)

Господине, са висине,
Реци ми ваљану,
Да-л ме волиш у потаји,
Их' на белом дану?

Да-л ме волиш кад сам искрен,
Па ти јаде рећам;
Ил' кад само оком мерим,
Погледом те вређам.

Ил' ме волиш кад се чисто
На истини сјајим,
Ил' кад нешто крпом мутим,
А што мислим, тајим?

Ил' ме волиш кад сам стакло,
Па ми прозреш груди,
Ил' ме волиш кад ми не знаш
Намере, ни ћуди?

Ил' ме волиш кад ти зборим,
Кад из срца кипим,
Ил' кад морам да ти ћутим —
Па тек зуб'ма шкрипим?

Пустахије по моди.

(1867.)

Стан'те, људи, гром и пак'о, стан'те, слаби, ми смо јачи,
Ком се може, том се хоће, ко је јачи тај кобачи.
Де, да видим шта имате! Што имате, то је наше,
Ми смо кошци, ви голуби; ви сте раја, ми смо паше.
Гле, имате нека права! Ердегата, ситне гњиде!
То је таман леп залогај — то у нашу торбу иде!
Ал' да не би когод рек'о 'е смо силом то отели,
Пружите нам сами лепо, голубови наши бели!

Ова земља лепа ј' земља, али за вас није, знајте!
Не би ради отимати, за то нам је сами дајте!
Имате ли још што лепо? Гле, имате лепо име!
Од куд вама лепо име? Какво име!? — Доле с њиме!!
Гле, имате здраве руке! Вез'о би вам, — а и не би',
Свет је чудан, пак ће рећи — — — Хајд', везите их сами себи!
Још имате здраве очи! — Те с' морају ископати!
Наша ј' рука милостива — сами ћете боље знати.
Сад још живот, више ништа! Гром и пак'о, живот само,
Јер ми нисмо таки људи, да што силом отимамо.
Могли би вас све у Драву, ил' побити све из топа,
Али шта ће свет да рече! Шта би рекла Јеуропа!
Ево Дунав, ено Дрина — а слободна ј' ваша воља,
Сад бирајте где ће бити будућност вам лепша, боља.
А на овом „белом листу" писмено нам дајте само:
„Умиремо својевољно!" — То нам треба да имамо!

Хинески Мандарини.

(У спомениду неким посланицима.)

(Од М. Јокића. 1867.)

Она смешна Хина, којој смо се до сад
Тол'ко насмејали, да већ није смешна,
На коју смо упек, к'о на неког вола,
Товарили чуда испод нашег неба,
Само да нас цензор како не укеба;
К'о да Хина нема сама својих чуда,
К'о да није пуна махна и заблуда —
И та Хина има повесницу своју.

Цар хинески ради по својојзи ћуди,
Највиша је воља таки с места закон;
Има много војске, јер је голем народ,
Јефтине су главе — а блага је пуно.
Он се чврсто држи (млађи братац сунца),
Он је виши него богови без гуњца;
Они само плаше, ти слаби кумири,
Ал' он има мача да сваког умири.
Он је и бог и цар, он је и цар и бог!

Једном прасну цару страшна века ћуд,
Као да је бесан, као да ј' двапут луд.
Не знам шта је било, добро било није,
Узе рушит' што је свету најмилије.

У живац је дирн'о своје робље мирно,
Па ти скочи крв, — па се просу крв —
А што они грђе, цар то жешће, тврђе,
Чува своје право, — а нек' носи ђаво
И земљу и народ и правду и све!

Вакву сила пуста: „Ко отвори уста,
Да тај народ брани, тај се сам тамани!"
Сад већ мандарини, поглавари први,
Нису знали шта ће, а жао им крви.
„Ко ми се противи, тај више не живи!"
— Јест', ал' ако ћуте тад још горе слуте,
Пропашће све, — ћутати је грех'.
Па сад ко да ћути, ко ли зборит' сме!
Па јесу-л се сагли да одрже главе,
Одобрише-л цару покоре крваве?
Ево шта чинише мандарини мудри.

Све један по један дигоше се горе,
Дигоше се горе у цареве дворе,
А за сваким иду четир роба, слуге,
Застоше им носе мртвачке сандуке.
Па тако је сваки дошао пред цара,
И пред светлом круном 'вако проговара:
„Сандук собом носим, дош'о сам да зборим,
Руса ј' глава за те, а реч је за народ.
Поврати се, царе, не дирај нам наше!"
Како који рече, а мач га посече.
Кад надоше троје у сандуке своје,
Светли цар побледи, — четврти победи.
Што је народ хтео, то им цар подари —
Тако су чинили хинески главари.

Српска влада српској омладини.

(Пред омладинску скупштину 1867.)

Крите перје лаганих крила,
Соколи млади, пуштајте лет,
Ако вас ико весело прим'о,
Данас вас чека српьиски свет.
Овамо, ћецо, овамо наде,
Коњица чека да дође рој,
Не треба молит', искат' је много,
Ту имаш права да будеш свој!

Дајмне неза, јер младост лети,
Младост је соко, а није црв,
Београд чека најлепшу румен,
К'о кад потече образу крв.
Још има овде по неки стари
Милошев, Ђорђев и Вељков друг,
Коло је мало па малаксало,
Ој, ходи, снаго, па шири круг.

Они вас зову — ви не чујете, —
Да, богме, ђецо, слаб им је глас,
На гробу седе, још само желе,
Да виде над свој — да чују вас!
Много је пало прескупих глава,
Само да стеку слободан кут,
Где ће се стицат' унуци врли,
Да шире срећи — слободи пут.
Ох, да је Душан, Милош и Ђорђе,
Ох, да је Велко данаске жив,
Уз вашу снагу, уз вашу вољу,
Сваки би био три пута див!
Дођите, вид'те колевку вашу,
А деда ваших јуначки гроб,
На њему пишу злаћана слова:
„Живот претори, ал' не буд' роб!"
Дођите, ђецо, донес'те жара,
С вама ће доћи живот и над,
Та вашом снагом народ је снажан,
Младошћу вашом народ је млад!

Ви ћете скоро из наших руку
Примити крму, прихватит' рад,
Дођите, вид'те, је-л добар темељ
За ваших тежња будући град.
Дођ'те нам тако к'о дете мајци,
Што срце крије нек језик да,
Што год вас боли, што год вас тишти,
Нек чује мајка, нек народ зна.
Чиста слобода запреке нема,
Њена је вечност и — цео створ,
Тешко си оном ко би свом наду
Спречити смео слободан збор.
Дођите, синци из даљна света,
Нека се скупи, што год је жар,
Ту се зарец'те, да ћете хранит',
— Сви ћемо хранит' — тај свети дар.
Дођите, сложно, сваком је можно,
Донес'те живот, донес'те над!
Та вашом снагом народ је снажан,
Младошћу вашом народ је млад![*])

Од снега јунак.

(1867.)

Од кад нам је политика недокучно фина,
Знано сам како бива кроз више година,
Чим завеје вејавица из зимска облака,
Ми правимо као деца од снега јунака.
Правимо га оружана, ратоборна дива,
Који тако целе зиме о мегдану снива.
На ти гледа на Муслије к'о на ситне мраве,
Око њега груде снега, као турске главе.
У руку му утиснемо топузину љуту —
(А шта ћемо, кад је тол'ко снежине на путу!)
Па играмо око њега, и деца и људи;
Макар да је леден, хладан, он нам греје груди.
А кад сине премилење, ђурђен-дан заруди,
Па се чила, па се мила природа пробуди,
Тад задрхће Турадија: „Сад ће бити крви!"
А наш јунак (од милиће) растопи се први.

*) Под овом је песмом стојао онда потпис Бајатић.

Вук и јагње.

(1867.)

Пеште-ри, дому своме, разболи се уја вуче,
Па се лепо пренемаже, лепо јечи и јауче:
„Ход'те, ход'те, браћо моја, ходи јагње, ходи лијо,
Ујак вам је нешто болан, пак се друштва зажелио!“
Долажаху разни створи, разне птице ода свуда,
Доношаху старом вуку добра лека и понуда;
Доношаху лепа нађа, доношаху лепих жеља,
Било их је с разних страна, било их је из Ердеља.
Још'те вуку није добро, очи му се још крваве,
Па изиђе на врх брега, па погледа преко Драве,
Па урличе, па дозива, па напреже грло своје:
„Ходи и ти болном уји, ходи и ти, јагње моје!“
Ал' загребе јање бело, из загреба проговара:
„Жао ми те болна вука, жао ми те је вука стара,
Ишли су ти у походе моје сеје, браћа драга,
Видео сам где су ишли, ал' не видех натраг трага!“

То је само стара басна, можда нема смисла нова;
Ал' човек се учи и од животиња и зверова.

Поздрав нашем брату Шаху персијском.

Од Вудалияне Змала.

Стара чизма барбаризма
Подерала ђон;
Старе змије — тираније —
Климата се трон;
Ни батине, ни вешала,
Нису више лек,
Суд се хвали кад је душан,
А не кад је „прек“,
Таје, таје, па нестаје
И ланаца звек,
И Азију провејава
Деветнајсти век.

Укинули смртну казну,
Тај паклени дах —
У Персији — поред Хине —
Укин'о је Шах,
Лепо дело, красно дело
Срца праведна!
Нова зрака, нова луча
Духа напредна!
С тога плаче, с тога кука
Демон осветe,
Ал' баш то је дика, слава
Сунцу просвете.

Персијанче, Азијате,
Наш колего и наш брате,
Весели ти цела свита, —
Живија ти сна честита!
Доле с бруком и срамотом,
Што човека прави скотом!
Човечности барјак дижи,
То човека богу ближи!

Жижија ти песму прати,
Али опет —
— Не хвала ти!
Јер одиста то ме мрзи,
Што сте тако били брзи.
Ово дело,
Лепо, смело,
Што не поче мало после,
Ил' не поче мало пре,
Већем, гле,
Баш у време, кад се склони
Неки предлог у Европи,
Који хтеде да заведе,
Не за тате, за убице,
Већ за оне перне тице,
Што не служе туђем мњењу,
Него своме уверењу, —
Који хтеде да заведе,
Не да уље и шпијуне,
Улизице сваке круке,
Већ за брата литерата,
Књижевника, мирна сина,
Смртну казну — сто батина.
— — — — — — — — —
На за то ми није право,
И већма ће да ме једи,
Ако когод оба чина:
Јевропско с азијатским
Упореди.

Шта раде?

(1867.)

Из Србије питају нас:
„Шта раде Мађари?“
На миру су. — А код вас
Шта раде жандари?
Нека живи напредак!
Нека живи слављe!
Лепо је то питати се
За јуначко здравље!

Два брава брависима (у свињцу).

(По Јокају. 1867.)

Стари чика браве, чујеш ли где иду,
Сад ће да нам прија.
Ево кукуруза, — ево слуга носи
Карлицу помија!
Уј, уј, уј, уј, ала овај живот ваља,
Једе се, пије се, по блату се ваља!

А други се муче док заслуже хране,
Коњ мора да вуче,
Пас мора да лаје, волови да ору,
Још их госа туче.
Уј, уј, ми у хладу, увек на тевање,
Увек доста блата, увек доста хране!

Чим ти чују гласа, помиње ти носе;
Дивно је то јело!
Тикве, црева, зеље, љуске од кромпира, —
Ни хладно ни врело!
Како се то меша, како удешава,
Та кухарка мора да је мудра глава.

Газдарица наша, то је анђ'о неки,
Кој' ништа не ради
Само с' брине како својим слатким гицам'
Живот да ослади;
Па нам чеше уши, па нас глади лако —
Што ћутите, чико, та зар није тако!?

— — „Мој синовче, јесте, овај живот ваља,
Има свега доста:
Пирује се славно, свега ј' изобиља,
Никад нема поста.
Грум, грум, — све је залуд, ја сад само дремам,
Ја ти више, брале, апетита немам.

Узак ми је свињац, одвише нас пазе, —
Па тај локот стари!
Сланину ми хвале . . . тежину ми цене —
Нису чисте ствари!
Да сам мало лакши, било би ми драго,
Жалим што сам толʼко сланине наслагʼо!

Од неке ме слутње чудно сврбе леђа,
Око врата туга; —
Што ме беса тако часте
Кад немам заслуга!
Грум, грум, а ти једи, кад ти јело слади,
Ја већ знам од чега с' цигерњача гради."

Страшна мисао.

Јест', тако ми бога,
Ово није шала —
У лубању моју
Страшна ј' мис'о пала.
Браћо моја, Срби,
Соколови врли,
А да нисмо, тужан,
Ми већ и помрли?!
Да нам раку јавно
Копаше већ давно
Тога се сећамо —
Смртну раку — боже мој!

Па можда смо већ у њој,
Ах — па и не знамо,
Можда већем над нама
Порашћује трава,
А на трави уморан
„Турски Народ“ спава.
Можда смо већ самртну
Испили на бело,
А Анђелић радостан
Чита нам опело.
Можда су нам прваћи
Тело прождерали,
А „Лојду“ се прохтело,
Да усопше хвали.
Можда нас је нестало,
С мађар-орсаг лица,
А „Жижа“ тек горуца
Врх српских гробница,
Гледајући поворку
Нових задушница . . . . .

*

Морам мислит' да су нас
Већем закопали, — —
Јер смо ево задушница
Доста набројали.
Милетићу већем су
И годину дали.
Све новине оглашују
Већ са свију страна,
Да ће с' дават' Корнелу
По године дана.
Па како се заукаше
У том обичају,
Ево опет „Панчевцу“
Шест недеља дају.

*

То су први парастоси,
Све по реду бива,
Ништа друго не фали,
Још да је кољива . . .

Јутутунска народна химна.

Боже свети подржи нам *Краља*
Здрава, крепка, охола и славна,
Јер на земљи нит' је кадгод било,
Нити ће *Му* икад бити равна.

Овај народ врло добро знаде,
Да је створен само краља ради,
Да *Му* даје порезе и хвале,
Да *Га* двори и понизно кади.

Боже силни, с висока жилишта,
Саслушај нам нашу жељу стару,
Боже свети, не дај ником ништа,
Да што више остане *Владару*.

Ради *Њега* сва створења живе,
Ради *Њега* сунце грије с неба,
А тај народ, а ту земљу нашу
Подржи је — ако краљу треба.

Одузми нам и жеље и гласа
Одузми нам мудровања клета,
Да *Његову* намеру не пречи,
Да *Његовој* мудрости не смета.

Дај *Му* с неба најсветије даре,
Полицију, шпицле и жандаре,
Ако не ће да душмана сваки,
Бар на своме нек срце искали.

Нек народи нашу славу знаду,
А нас пусте чмавати у хладу,
Ал' и онда нек је стража јака,
Јера нема сана свакојака.

Има их, који знају.

Све чујемо чудне гласе:
„У држави нема реда,
Министру је непознато,
Што комесар заповеда.“

Од чега се један срећи
И ордену можда нада,
Други за та иста дела
Горко страда.

„Ако пођеш оним путем,
Куда други иде с правом,
Можеш платит' или цепом,
Иль' слободом, или главом.

Ко би хтео слушат' закон,
Ни за бога незна жива,
Где се закон завршава,
Где почиње коректива.

Час је крпида мало дужа,
Час је правда мало краћа, —
Т а н е з н а с е н и к о п и ј е,
Н и к о п и ј е, н и к о п л а ћ а.

Против тога протестују
Аца . . . и слатка браћа —
„Зна се“ — веле — „ми пијемо,
В л а д а п л а ћ а!“

Београдске баке и пролеће.

(1871.)

„На пролеће!“ — На пролеће! —
Док се разиграмо!“
То ј' лозинка наше среће,
Од како их знамо.

„На пролеће! — На пролеће! —
Ево абердара!“
То је песма кол'ко нова,
Толико и стара.

„На пролеће! — На пролеће! —
Сад свега имамо!“
То је песма, што је Срби
Сви на памет знамо.

„На пролеће! — На пролеће! —
Само сад немојте!“
То је песма марзељанка
Дукатовске својте.

„На пролеће! — На пролеће! —
На да ни'ш јунака!“
То је песма недочета
Београдских бака.

А пролеће, хитро момче,
Не чека лимуна,
Док дан о дан, зиму сруши,
И ево га туна.

Па погледи наше баке
У јушачко лице,
И пружи им прво цвеће
Лепе — пресличице.

*

Сад „Змај“ може мирно лећи,
Да с бакама дрема —
Од пролећа, вала, бољег
Проћисте нема!

Намена.

(У 1. броју „Жижо“ 1871.)

Као да с' бакље не купују,
Већ као да се краду,
Тако су нам забранили
Држати бакљаду.

Љута гуја савила се
Око тамничара,
Тако му је кад врат'оца
Тамници отвара.

Пустили су Светозара
У загрљај раје —
Гроза хвата госпоштину
Кад слободу даје.

Ох, да смешна страховања!
Ох, да чудна једа!
„Погасите српске бакље!“
Ленард заповеда.

„Погасите српске бакље!“
Ленард заповеда, —
Да не види Србадија
Њина лица бледа.

Погасиће оне бакље,
Што је смола само, —
Нека буде већи рачун
Кад с' узрачунамо.

Ал' за то нас ленардија
Још није помела,
Дочекасмо представника
Народног начела.

Прозборисмо што нам срце,
Што нам душа жуди,
И бакље смо под оклопом
Носили у груди'.

Свако срце једна бакља,
Пламен букти, расте, —
Де, подун'те, горњи ветри,
Па нам то угас'те!

Још се браћа заверила,
— Нек господа знаду —
Да ће створит' мало лепшу
Тајницу бакљаду,

Што ће поћи да разгони
Поврчину клету,
Да се види избављати
Слободу отету.

Ко чим може, ко чим уме,
Како који знаде — —
Ето „ЖИЖЕ“, једне бакље
Од оте бакљаде!

Питање и одговор.

(Kérdés és felelet.)

Мађар пита:

Хоће-л бити кадгод штогод
Од тога назара?
Хоће-л наша коректива
Доћи до шињара?

Хоће ли се испунити
Она дивна ствар:
„Minden ember, legyen ember,
Ember és Magyar!“

Срби одговара:

А бога ти штатистико,
Нова или стара,
Рецидер ми кол'ко има
На свету Мађара?

Има доста?! — Е, па лепо,
На том вам честитам,
Али сад ћу, с допуштењем,
Да вас друго питам.

Би ли могли, теремтете,
У корист пазара,
Истесати, искресати
Од тол'ко Мађара,

Би ли могли истесати
Тол'ко полицаја,
Кол'ко има Србадија
Горких уздисаја?

Би ли могли изаслати
Толико жандара,
Колико је српско право
Претрпило квара?

Би ли могли наместити
Толико профуза,
Кол'ко има Србадија
Огорчених суза?

Би ли могли одабрати
Толико Маршова,
Кол'ко има овејаних
Србињских синова.

Па да збришу, па да спале
Протокола стара,
Што га сваки Србин носи
Сред својих недара?

Би ли могли изаслати
Из ваших хатара,
Баш у сваку српску душу
Једног комесара?

Ако ј' тако — победа је
Онда ваша, знајте,
Децо моја, српска крви,
Чардаш заиграјте!

Már ha így áll ez a dolog —
Тако стоје ствари,
Е онда су деца моја
Већ прави Мађари,

А куд деца, туд ћу и ја,
Идем па не марим —
Пошљите ми бркомаза,
Да се помађарим.

Али ако
Није тако,
— К'о што сумњат' смемо —
Тад би канда боље било
Да с' споразумемо . . . . . .

Јест, ал' — жижа!

Сад смо опет', где смо били,
Вода тече куд је текла, —
Ево „Жиже" старозмајне,
Што је многог већ опекла.
Има људи, има људи,
Којим збиљска реч не прија,
Што ће увек кривудати,
Док се змајски не попија;
Што би воду своме млину,
А за народ — за крајину . . .
Ко би с' стар'о за хаљину!

Кошуља је телу блиска, —
Јест, ал' — жижа!

Има људи на висини,
Па све им се ситно чини;
Скиптар, скерлет, златни трони,
Батерије, батаљони,
Круна, слава, милиони:
То су речи њином уху,
И духовном смок трбуху.
А слобода — ларифари,

Дим што с' губи на цигари;
Раденици — то с' бећари;
Слободњаци — карбонари;
Бошњаци су — бежунари;
Ал' шинјуни и жандари,
То су фини божји дари.
Има људи тога кроја,
А зову се браћа моја,
(Братиле се с њима сове,
Кад им јасни дан не гове,
Већ по мраку ловак лове,)
Што би хтели свет залудит',
Само својим гудом гудит':
„Народ не зна ништа судит'!"
А ко узме чисто перо,
Поће право, не накеро,
Да истини крчи пута,
Да с' у мраку не залута:
Удри таки по тој руци!
То су вуци — те утуци!
Шта ће нама синци голи,
Што с' у мраџој уче школи?
Тај да учи?!! — Тај нек моли!
Зар да нашу памет соли
Новинарска ова гмизка? —
Јест', ал' жижа!

Прошао сам света доста,
Много вид'о, богу хвала,
Има људи и пастира,
Што на штапу носе ждрала.
Ждрал је симбол вечна бдења,
Знак да треба будних глава;
Ал' ја виђах доста пута,
Да с' на ждралу лепо спава.
То је човек, мој пријане,
Коме не смеш наћи мане.
Не пита се, да-л што мисли,
Не пита се, да-л што ради,
Рухом ниште, да се штује,
Чин му ниште да се кади.
(Болесника на кад мећу,
Кад изгуби и сам наду,
Здравог хоћу да се зноји
У божјем винограду).
— Народ прене, посла с' лати,
Како ће се честит звати,
И сам собом управљати,
Свом подмлатку бити мати,
А маћије одагнати.
Ал' поneки, аманати,
Што народно благо трати,
Рад би тоне на пут стати,
Па вотове сепарати,
Што су неки некад хтели,
То би можда и сад смели:
(Лако ј' врагу правит' свиру)
Закључци су на папиру;
Они с џадом у додиру;
Џада радо точи ширу,
Даје „шмори" за заиру;
Правичност је у шпациру;
Изгубисмо Ћиру, Спиру;
Рата нема — све ј' у миру —
Па ето ти посла лака,
Да с' саборских закључака
Цео смис'о напрекрижа —
Јест', ал' жижа! —

Нисмо вични кољат' шака
Машајућ' се и „Турака",
Ал' родила ј' српска бака
И назови-народњака.
Чика Лепард руку пружа,
Држеће' у њој сухих шљива,
А народњак, нова кова,
Залета се, да ј' целива.
Није шала: сухих шљива!
Лепа ј' плата ко целива!
А дечаку и то бива,
Да о грдној плати снива, —
Ој, господство, жељо жива!
Ал' се дечко још скањива.
Што се мисли? Што не лети?
Можда му је у памети
Овај народ одострага,
Шта ће јадан без његака!!!!
Ил' је савест, ил' је грижа?
То би само шала била,
Да је савест, да је грижа —
Јест', ал' жижа!

Још и других има трица,
Кукавица, улизица,
И што веле браћа наша:
„Смутљиваца“, „бургијаша“;
И паука има млади',
Пијавица, шпијунчади.
Нелајевци још се веру,
Туркулије још се деру,
Надајице плате беру,
Дембел-баше благо ждеру,
Ал' ми знамо њину меру,
Све то стоји у тефтеру.
Има неких других браца,
Зимоморних страшљиваца,
Који жале свог батара,
Па се плаше господара,
Да не пошље добошара.
И њихове знамо песме,
Кроз прсте се гледат' не сме,

Отворимо-л страху врата,
Остали смо без алата,
Господар ће да замлата,
У та јата умиљата.
Нема ваљде од стра' гњила,
Тим душману расте крила,
А ми знамо шта би хтела,
И куд би нас још повела,
Та господа, шиша, пижа —
Јест', ал' жижа!

*

За то Срби, „Раци“, „Власи“,
Богаташи, сиромаси,
Бутун-роде, где си да си,
Ма се којој број'о класи,
Отшкрините врата каси,
Потпирујте сви у маси,
Да се „Жижа“ не угаси!

Песма

једног најлојалнијег грађанина.

(1871.)

Све сам жеље искун'о,
На чувам захвалност;
Црква ми је Династија,
Молитва лојалност.
Удрите ме на муке,
Став'те ме на пробу,
Спустите ми најпрви
Комадић у торбу;
Метните ме гладнога,
Да чувам кордоне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

Учићу се ћутању,
Да ми буде дика,
Слободу ћу забрисат'
Из мога речника.
Владаћу се к'о да сам
У ком прошлом веку,

Намигните, спалићу
Сву библиотеку;
Погорећу Шилере,
Миље и Бајроне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

Ако ј' дужност грађанска:
Хранићу се травом,
Научићу климати
Препокорном главом,
И курјук ћу оплести,
К'о у мандарина,
А сркаћу само сласт
Званичних новина.
Побећи ћу кад ми ко
Спомене Прудоне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

За шампањца вели се:
Рђав пример даје,
Како луфта добије
Стегу не признаје.
Клонићу се брижљиво
Те француске моде,
Не ћу пити шампањца,
Па ни саме соде;
Не ћу сести ни за сто,
Где спазим сифоне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

Не ћете ме видити,
Да се на што дурим,
Кад опазим неправду,
Ја ћу да зажмурим.
Од бога су званија,
Од бога су власти,
Па баш да ме оглобе,
Не ћу ником каз'ти,
Кад бог хоће, и право ј',
Бер'те милијоне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

Кад министри намигну,
Лећи ћу да спавам,
А у сну ћу шаптати:
„Ја се покоравам!"
Док не рекну: „Устани!"
Донде устат' не ћу;
Заповеде-л да умрем —
Добро, и умрећу,
Ако фалим, немојте
Дават' ми пардоне, —
Ал' допуст'те једино,
— Да мрзим шпијоне!

На нову годину.

(1872.)

Весел'те се, браћо,
Бер'те наде витке,
Ниж'те жеље цветне,
Примајте честитке!

Слатко брује песме
Телеграфских жица,
Лепо прија вино
После васцлица.

Данаске је вес'о,
Богат и сирома';
И песник би с вама —
Али није дома.

Одвела га мис'о
Неком даљем крају,
У тамницу грдну,
Међу сужну рају.

На ледну је стену
Голим грух'ма пао,
Ледени се камен
Горко заплакао.

Песник гледа муке,
И слуша јауке,
Види ране љуте,
Сузама посуте.

Види живо тело
Како јастреб кљује,
Душа му се грози,
Јера клетву чује.

А клетва је страшна,
Продире му кости —
— Да чудних здравица
Српској будућности!...

Весел'те се, браћо,
Поред чаше вина,
Да с' не чује ова
Клетва из даљина..

† Мацини.

(1872.).

За велика дела и заслуге сјајне,
Није прим'о никад крста ни колајне,
Ни од потен-тата, ни од потен — мама —
Данас крст му шаље, шаље вечност сама;
А на крсту томе алеми се сјаје,
Благодарне сузе некадање — раје,
Негда расејане и раскомадане,
Данас сложне, вољне, да слободу бране.

Узданица звезда многих милијуна
Узвишен је био над милошћу круна,
Страшило је био помазаног краља,
И краљ пође путем, путем који ваља,
И подиже барјак на душмана љута,
А пред собом паће прокрчена пута.
И краљ онда виде на својој висини,
Да је још'те већи, још виши Мацини,
Да му 'ваке душе само онда шкоде,
Кад краљеве стазе у заблуду воде.

Ој, народи, који гњилите у миру,
Имајући „Јединство" — само на папиру,
Пруж'те једне груди, што вам срце гњечи,
Да зарежем у њих неколико речи,
Да зарежем у њих к'о у плочу неку:
„Слава нашем добу, деветнајстом веку,
Што Мацина роди на углед човеку!"

— „Ми достојни нисмо!" — Право и велите, —
А ви, дела браћо, да с' удостојите!

Србадији

пред избором посланика на српски народни сабор.

(1872.)

Ушмани се љуто рође,
Тешко оном, који дрема!
Србадијо, очи моје,
Зар не видиш шта се спрема?
Зар не видиш како су се
Жиле твоје отвориле,
А отровни црви хоће
У крв твоју да умиле!
Зар не чујеш, где те зову,
Да сам себи копаш гроба!
А над тобом анђ'о виче:
Сад се пренн, још је доба!

Још у теби срце куца,
Још у теби снага бије,
Још ће многи у сну преза,
Кад се сети Србадије,
Још на твоји' груди' стоји
Амајлија против врага,
Још у твојој слози лежи
Твоја срећа, твоја снага.

Ал' за што се злотвор смеши?
Зар не чујеш, е ти с' руга,
Да ти ниси кадар скупит'
Седамдесетинет друга,
Седамдесетинет брата,
Од једнога соја крута,
Што ће рећи: „Натраг, кријдо!"
Седамдесетинет пута.
У које је једна воља,
Једна душа задахнута,
Што ће кликнут': „Не дам ти се!"
Седамдесетинет пута, —

Седамдесетинет тића,
С једним духом и жељама,
Од једнога жарког огња
Седамдесетинет плама;
Па да буду једна гласа,
Да соколи буду сами,
Да ни један, — баш ни један,
Образа ти не посрами;
Да удариш темељ срећи,
За којом ти душа жуди,
Да и душман мора рећи:
Бе аферим, то су људи!
Да ти образ буде дичан,
К'о што ј' икад можда био, —
Ај, а то се лако може,
Ти то можеш, Србадијо!

Све то може сложна воља —
Де, покажи то Мађару,
Па да таки с душе спереш
Старе грехе, клетву стару.

Пријатељска опомена.

(1872.)

Господо на влади,
Не питам вас да-л се штогод ради?
Једнои с' хоће, другом с' не ће,
(Разни пути, једне мете:)
Ал' сви кажда шапућете:
„На пролеће, на пролеће!"

Ох, господо сјајна,
Не питам вас, што је ваша тајна.
Српска мис'о пропаст' не ће!
Ал' те речи кад су празне
Могу бити и опасне:
„На пролеће, на пролеће!"

Јер са овом речи,
Верујте ми, рана се не лечи.
Само с' може наћи
Какав шаљив брат,
Да вам с тога чудно име даде:
Пролетаријат.

Луди Тола.

(1872.)

Ишао сам у песми до сад многу лолу,
А за шт' не би опев'о ја лудога Толу.
Лудог Толу, који се јуначки понаша,
Лудог Толу, алијас: Толу Багренаша.
Луди Тола, хахаха! Има-л луђе теме,
Има-л теме згодније за данашње време.
Он је створен, да му се многи људи диве,
Нарочито у доба 'ваке корективе.
Сви који су бивали у Новоме Саду,
Сви овдешњи и страни лудог Толу знаду.
Тола ј' човек умерен, никога не дира,
Само иде, тумара — кадкад без шешира.
Не припада ни којој политичној страни,
Али за то дан и ноћ своје Сриство брани.
Он не чита новина, читат' и не знаде,
Али за то сталнога мишљења имаде.
Кад не може радити, милостињу прима,
Али боже сачувај да се клања свима.
И Тола је општи нар, лудост му је цимер,
Ал' мог'о би колегама служити за пример,
Јер он не би никада дрмн'о својом главом,
Кад би с' когод титрао старим српским правом.
Њему ј' често у муци гладан трбу свир'о,
Ал' још није никада ником шпијунир'о.
Често нема крајцаре да купи цигара,
Ал' за то се не боји баш ни комесара.
Његова је мирноћа у општем штовању,
Макар да је давно у изузетном стању.
Само с' онда разбеси, онда протестира,
Кад му когод, макар ко, у народност дира.
Онда би се борио најбурнијим жаром,
Кад га какви шегрти назову Мађаром.
И опомад, вели се, није ђаво спао,
Један велик господин дукат му је дав'о:
„Ево, Толо, дуката, ал' се помађари!"
А кад Тола то зачу, мал' се не разјари.
Где су кола лудости, ту је више пута
И случајне мудрости — и Тола — пређута.
Није хтео његово господство да пређа,
Већем мирно, достојно, окрену му леђа.
А господин од једа није мог'о писат',
Тад је треб'о у Пешту ев' овако писат':

„Залуд мука, братијо, узалуд вам банке!
Жеље су нам дебеле, ал' су силе танке.
А и силе баш не би биле тако танке,
Нег' је Србин цигурне обуо опанке.
Сневали смо, да ћемо Србе помађарит',
Наши снови пештански не ће се остварит',
Са лукавством не иде, претња не помаже,
А топа се не боје, ма да га не траже.
За то бриш'те, урајши, вашу жељу холу,
Јер ма самом ђаволу да дате паролу,
Ни он не би привукʼо у нашу кастролу —
Та не Срба наметног, већ ни лудог Толу!"

Јест!

(На новосадској агенцији жад је дошао комесар Мајтењи.)

Мир, децо, мир,
Диж'те панир,
Прав'те шпалир —
Ер ист шон хир!
Па добро — Петер,
Нох ајн глас бир!
Ох, ал' су чудни ти наши дани:
Мили нам други горе одзвани,
Место њих иду гости незвани,
А ми смо криви, за што смо живи,
Слободи нашој Босна се диви.
Ал' ништа за то: Живела свест!
Шта велиш, незван госте?
Јест', боме јест!
Пешта је Pest,
Ваш је Arest,
Сомбор Halb' Rest,
Српство Protest,
Und — das ist — das Nest.

Мир, децо, мир,
Диж'те панир,
Прав'те шпалир, —
Ер ист шон хир!
Па добро, — Петер,
Нох ајн глас бир!
Ох, баш су смешни ти наши дани,
„Хекторов" госа фондове брани,
Мејримин ага школе нам храни,
А наши Немци на српској страни:
Флат, Бенде, Хергер, Кондорошани.
Па хвала богу, живела свест!
Шта велиш, незван госте?
Јест', боме, јест'!
Пешта је Pest,
Ваш је Arest,
Сомбор Halb' Rest,
Српство Protest,
Und — das ist — das Nest.

Мир, децо, мир,
Диж'те панир,
Прав'те шпалир —
Ер ист шон хир!
Па добро — Петер,
Нох ајн глас бир!
Та ваљда пити, то још'те смемо,
Па кад још смемо, хајд' да пијемо,
Јест, али пити морамо немо.
Здравице данас нису баш здраве,
Ал' то је ваљда тек преко Саве.
За то ћу пробат': Живила свест!
Шта велиш, драги госте? —

Јест', боме, јест'!
Пешта је Pest,
Вац је Arest,
Сомбор Halb' Rest,
Сриство Protest,
Und — das ist das Nest.

*

Јест', боме, јест'!
Гњездо је Nest,
Vogel је тић,
Ostor је бич,
Правда је Recht,
Слуга је Knecht,
Много је viel,
A kell је, би л'?
Сомбор је Zombor
A Вац је Vácz,
Кајање ј' bánat —
Србин је — Rácz.

Недоумљеније.

„Ут'ш'о барон барон!"
Пуче тужна вест, —
А на месту старом
Оста стари „Nest",
Па бар да је рек'о:
„Морам хитати!"
Та свет би се стек'о,
Да га испрати;
Па би му гедиги
Отпевали псалм:
„Верст нихт рунтерштиги,
Верст нихт обигфали."
Ал' без збогом и без опроштаја,
Он се од нас, сиротан, утаја,
И верноме не остави другу,
Ништа друго до на срцу тугу.
Туга једна мори турске груди —
Ал' не може мртве да пробуди.
Сад се миче турадија (не помакла се!)
Па удара ситне зиле и таламбасе,
Напиње се, да довуче срећу за уши,
Виче: „Ево — иде — иде Јекелфалуши!"

Хазурала, турадијо, и ми нешто знамо,
Знамо, шта је барон рек'о, кад је дош'о амо.
Рек'о је: „Не крич!
Ја сам владин бич!
Ја ћу лити над вама уставнога дара,
Догод траје на мени комадић шнигара.

Мене не ће кренути никакви оплези,
После мене долазе само митраљези!
Још једаред чујте ме, раци и кипези:
После мене долазе само митраљези![4]

Па сад, молим, рец'те ми, стари пустоловци,
Реците ми, ви слатки Јекелфалушовци,
Реците ми, шта је то? Који је то бес?!
Је-л господин Јекелфалуш' пост'о митраљез?
Иl' је наше памтење клизнуло у снаги,
Иl' је ваше радовање само кобајаги,
Иl' је барон још онда умео да — лаги!?

Лекција народним посланицима.

(1872.)

Ох, посланици, куд вас јаво нав'о,
Проиграсте нам заслуге и право!
Све, што је стек'о јунак од негдана,
Ви сте расули за два за три дана.
Што се нисте духу уставном одазвали?
Што нисте, јадни, у шпалире стали?
Ал' ја већ видим, из ока вам вири,
Та ви и не знате, шта су то шпалири!!
Не знате ни шта је, што од вас траже,
Чекате и то да вам „Жижа“ каже.

Тишину молим, није време смеју, —
Зар нисте никад видили алеју,
Кад поред пута и поред јендека
Поређају с' дрва из старога века,
Кад путник прође, да иде по хладу,
А ветар дува, дрва се кланьају.
Ето вам први пример од шпалира. —
Ал' човек треба мало да штудира.

Још писам готов, молим мало мира!
Даћу вам и други пример од шпалира.
Та срам вас било, то и гуске знаду,
Јесте-л вид'ли кадгод „гушчију параду?[5]
Гуска за гуском — то печење меко —
Све један педаљ од друге далеко,
Упуте с' лепо у смиреном ходу,
Све главом машу славећи слободу.

А госа гледи мудро добро своје,
Па од милине чисто да их поје.
Ето вам други пример од шпалира, —
Ал' човек треба мало да штудира.

Чекајте мало, ви грешници криви,
Да вам дам још'те један пример живи.
Јесте ли кадгод из цркве ходећи
Просјаке вид'ли у порти стојећи?
Богаљи многи, дечурлија многа,
Старци и бабе једно до другога,
Роми и слепи у два реда стали,
Дланове пружне у вис подизали,
Па јесте-л чули како моле лепо:
„Смилуј се, брате, на кљасто и слепо!"
А добра душа крајцару им даде.
Ето, какву силу тај шпалир имаде!
Ето вам трећи пример од шпалира, —
Ал' човек треба мало да штудира.

Па сад сте чули, што ваља да знате,
Сад ваља брзо кући да хитате,
У народу своме положите труде,
Да и народ од сад паметнији буде.
Само се гуске научене роде,
А људи се уче д о к г о д не попогоде.

Вероисповест Алваџија

(кад неко рече да је нагода алфа и омега.)

(1872.)

Шта је правда и правица?
Шта је народ? Шта множина?
Шта је терет туђа ропства?
Шта је једна домовина?
Шта једнакост? Шта слобода?
То је ветар — то је вода.
Шта је срећа наших чеда?
Шта аманет наших деда?
Све то таје, све се топи,
Као груда трошна снега, —
Све је ништа: — „Н а г о д а ј е
„А л ф а и О м е г а."

Шта је мушког духа снага?
Шта ј' истина гола нага?
Шта су груди од камења?
Шта ј' светиња општа мњења?
Шта је борба за слободу?
Шта је дужност према роду?
Шта је усклик у прсима:
Не дајте се тиранима!?
Све то таје, све се топи,
Као груда трошна снега, —
Све је ништа: — „Н а г о д а ј е
„А л ф а и О м е г а."

Албаније, Омегије,
Сатана се на вас смије,
У помоћ вам авет даје,
Ох, страшна је, ужасна је! —
Њом се слабе душе лове,
А та авет глад се зове.
Ал' што ваша авет грђа,
Наша вера све је тврђа,

Вера нам је: анђ'о свести,
Њу нам не ће глад потрести,
Нити јунак веру мења
У данима искушења.
Вера нам је: Свето право;
Над је: Наше срце здраво,
Поуздање: Свеза братска, —
Звезда српска и хрватска.

Бирајте!

(1878.)

Слободан избор, отворена врата, —
Бирајте, браћо, ево кандидата!
Ево ће „Жижа“ да их ређа сама:
Бирајте себи дику, или срама;
Бирајте слогу, чега с' душман боји,
Ил' волите раздор — до воље вам стоји.
Бирајте њиви тучу, или жетву,
Бирајте себи благослов, ил' клетву.
Бирајте себи име, име узор-тица,
Ил' волете име сиђих кукавица.
Бирајте образ, за чим људи гину,
Ил' на срамно лице лажну образину;
Бирајте, браћо, сложно у слободи:
Хоћете-л светлост, ил' вам тама годи.
Бирајте, браћо, како вам се хоће,
Хоћете-л свести, ил' ћете слепоће.
Бирајте, браћо, како вам се свиди,
Да се Србин дичи, ил' да се постиди.

На срце руку, а и како не би,
Не бирате другом, већ бирате себи.
Бирајте с' лица, или са налича,
Хоћете-л благост, ил' сте жељни „бича“.
Хоћете-л штаку, ил' волете буџу,
Бирајте вољу своју, или туђу.
Ту су пастири, а ту су и вуци,
Бирајте, браћо, у вашој је руци.
У мутној води ђаво рибу пеца,
Сад буд'те људи, ил' остајмо деца.

Будите верни започетом делу!
Будите лојални према свом начелу!

Паз'те да вас влада ума не укори!
Бирајте оног, кога воле гори, —
Јест' — тамо гори у — вековни' двори',
Од куд најјачи ведри и облачи.

Бирајте, браћо, (ма да се ко срди)
Оног, ког ће ваша савест да потврди!

Само мирно!

Само мирно, браћо драга,
Не трошите залуд снага;
Није време то опасно,
Све ће бити опет красно;
Само вике не правите,
Само тихо шапућите,
Само мирно, само тихо,
Јер је закон доста бдио,
А сада се уморио, —
Љуто ми га боли глава
Прилег'о је, да одспава.

Каква брига, каква мука!
Та не треба ту јаука,
Само треба мало мира,
Док се закон рештаурира,
Ког што боли нека ћути,
Нико не сме ни дахнути,
Нек тишина буде права, —
Мирно, браћо, закон спава!

Закон спава, закон снива,
Да га дави коректива,
Снива неке чудне даре,
Снива неке комесаре,
Снива неке чудне створе,
Све зулуме и покоре.
Ал' нас учи стара кажа:
Сан је лажа, сан је лажа!
То не може бити јава, —
Мирно, браћо, закон спава!

Али чујте нешто друго,
Он не спава никад дуго,
А кад пређе на уранку,
Смејаће се своме санку,
Па ће и он рећи ти'о:
Та луд ли сам санак снио,
Причекајмо, даклем, људи, —
Док се закон не пробуди!

Узтарабари.

(1873.)

Monument von uns'rer Zeiten Schande,
Ew'ge Schmach deinem Mutterlande,
Узтарабарство gegrüsset sei'st du mir!

Та се још може постојаним звати!
Падају звезде као да их ко млати;
Падају круне царева и кра̄ља;
Падају „вожди“ као да их ко вала!

Министар један за другим све лети;
Гасе се свеће и понеких „свети“,
Падне и онај, који пали, жари;
Љосну ти кадшто чак и комесари, —
Ал' од тих свију сталније су ствари:
Узтарабари.

Узтарабари! — Ох, да дивне банде!
Ewige Schand' deinem Mutterlande!
Друкчије главе од промене пате,
А ви се не дате!
Друкчији створи своме паду хите,
А ви се држите!
Друкчији чвори временом се реше,
А ви ни бригеше!
Узтарабари! — Ох, да дивне банде!
Monument von uns'rer Zeiten Schande!

Узтарабари! — Госпо им таце!
Ала имају ножице ваљане!
Све пада лепо, што је њима сродно,
Несташни је ветар многи коров оди'о,
Та пао је и њин митраљезац баба,
Испалй клинци његових тараба,
Иструхле даске саме од свог срама,
Пала је вешеи и тараба сама,
Пала је да се никад дићи не ће, —
А они јоште уз тарабу чече.

Узтарабари, уз тарабу славни,
Чиме би мог'о да вас човек сравни!
Ја писам молер, то ми и јест' жао,
Јер бих вас радо сада смоловао,
Како стојите уморни од рада —
Као пијана њурка, ил' као стара млада,
Као скрхана лутка, кад је дете баци,
Па је чупкају гуске по сокаци', —
Кад људи прођу каткад вас погледе,
А ви сте озбиљни, пак се не смејете.
Не, није тако,
Боље је онако:
Као она деца с оног маскенбала,
Што беху жртва неких турских шала,
Турчин их лепо у маске обук'о,
То јест ропско рухо ва њих је навук'о,
Па као робље своје у бал их је уз'о
И ту их лепо неко време чув'о...

— Да, ал' пре свега вечеру им дао,
Почастио их, што је боље знао,
Било је крофни, печења и вина,
Ал' у салату ус'о им — рицина.
— Тако ј' Турчин робље водио по балу,
Пак онда хтеде да заврши шалу,
Везао их ланцем (којим с' робље дичи)
А он ће, бајаги, за часак изићи.
А кад је Турчин испод баре сеш'о,
У јадном робљу рицинус се крен'о:
Турчин се, баћа, за навек шкизир'о,
Рицинус ост'о, па је маневрир'о,
А стара деца, ти узтарабари —
Лице им бледи, лице им се жари,
Рицинус гони, а срамота не да,
Та није шала, тол'ки народ гледа!
Хтели би натраг, јесте, ал' не могу,
Час дигну једну, а час другу ногу,
Час мало зину, а час зубе' шкрину,
И псују шалу томе маскенбалу,
И когод прође у његака блеје:
„Си, хабенс-кајнен тиркен во гезеен?"

Ал' Турчин от'ш'о, свршио је своје,
Узтарабари на видику стоје,
А народ гледи (не знам за шт' да жмури!)
Па се смеје њиној часној позитури!

Та знају они!

Србине брате, немој изнемоћи!
Та знају они права нашег моћи;
Та знају они ко по сраму лута,
А знају људе са правога пута;
Та знају отров из својих извора,
И знају да се то шити не мора,
Та знају они, знају, добро знају —
А ти се држи док и не признају!

Та знају они, да ми нисмо чета,
И да је нама домовина света;
Провиде они народне нам груди,
И знају за чим свесна душа жуди;
И знају, да се радо трпи за род,
И знају да смо и какав смо народ;
Та знају, знају, добро они знају —
А ми се држ'мо док и не признају!

Та знају они, шта је земља срећна;
Та знају, да је правда само вечна;
И знају они — у доброј су школи —
Да једна рана цело тело боли;
Та знају они и увиде чисто,
Да Србин не ће у самоубиство;
Та знају они, знају, добро знају —
А ми се држ'мо док и не признају!

Та знају они, да смо тврди, смели,
(А још би мало варати се хтели)
А знају, да смо једнодушна душа,
И да се народ издајица гнуша;
Та знају они шта нам свима прети,
И страх већ преза у њиној намети;
Та знају они, знају, добро знају. —
А ми се држ'мо док и не признају!

Та знају они међу тактом труду,
И знају они, да је то залуду,
Сећају с' они својих пријатеља,
Кад нас је стегла општа куга вела.
Та знају они, да ђаво не спава,
Да слога само нас и њих спасава;
Та знају они, врло добро знају —
А ми се држ'мо док и не признају!

Та знају они, браћо моја мила,
Где пропаст зија — далеко нам била!
Та знају они, где је гроб слободе,
Знају и тебе, мој јуначки роде,
Чули су, видили, куд се жељом крећеш,
Да друкче не знаш, не можеш и не ћеш
То они знају, врло добро знају —
А ми се држ'мо док и не признају!

Песма врабаца.

(Преграјали они јесик!)

(1877.)

Ако пође ка' што ј' пошло,
Пође-л само даље тако —
Шта ће бити? — Куд ће стићи?
Погодит' је врло лако.

Свет ће тећи својим током,
Куд га бољи дани зову,
Ал' ће врапци с туђа крова
Запевати песму ову:

„Жив, жив, жив! Жив, жив, жив!
Кукавице! Азебата!
Што је лепо, баш је лепо:
Била једном до два брата,

Љубав, слога, то је њино
Било благо свеколико;
Љубила се до два брата,
Љубила се, као нико.

Ко је кога љубит' почо?
Ко то шта, ко то мари!
Ко је кога љубит' доч'о?
О том ћуте кроничари.

Љубав им је била силна,
Одолет' јој не могоше;
Од милоште до два брата
Један другог — поједоше.

Истина је, није шала,
Појела се до два брата.
Хахахаха! Па сад нема
Ни Србина ни Хрвата!"

Кад то врапци испевају,
С туђа крова, с туђа плота,
Публика ће да им тапше:
„Das ist lustig"! — „Be szép nóta!"

Неким цинцарима.

Чујем, да с' и ви Срби зовете, —
Српске су банке и вама свете,
И ви сте радо па српској стази
Кад год вас зову српски мирази;
Српском се трудом деца вам сите,
Српском се муком и ви гојите,
Ал' су вам туђи србински јади, —
Цинцари стари, цинцари млади!

Приносе Срби жртве слободи,
А њина слава и вама годи,
И ваши брци сијеле се туди,
Кад се Јевропа Србинству чуди,
Још да уроди плод српске крви,
Та ви би били на дёлу први,
Први на слави и на паради —
Цинцари стари, цинцари млади!

Ал' још'те није берићет зрео,
Још није дигнут' барјачић бео,
Још пушке зборе и љути мачи,
Још, бог би знао, ко ће бит' јачи,
Још зјају страшна душманска зјала,
Још није у мед сикира пала;
За то пуштате нек други ради —
Цинцари стари, цинцари млади!

Боре се браћа, боре се тамо,
Што ништ' не траже — слободу само,
И лакше дају животе своје
Нег' ти, цинцаре, крајцаре твоје;

Ох, крв лијући кућа се кући,
Темељ се неће српској нам срећи,
И ваш се тамо бољитак сади —
Цинцари стари, цинцари млади!

Мутне су звезде српског нам неба,
Јаучу деца: Хлеба нам треба;
Гола се нејач у стење збила,
Крв се и суза у једно слила,
Сад српско злато будућност вреди,
Ако га Србин Србу не штеди,
А ваше злато, шта оно ради? —
Цинцари стари, цинцари млади!

Ваша се кеса грчевно стегла,
А савест ваша на њу је легла,
На њојзи спава, на њојзи сања,
Њоме се греје, у њој ужива,
Ухо вам глухо српском јауку,
Златни вас лањи у понор вуку,
Срце вам златне оклопе гради —
Цинцари стари, цинцари млади!

Цинцари стари, цинцари млади,
Друкче се зида, друкче се ради,
Друкчом се жртвом разбија тама —
Не пада крушка у крило сама;
Народној срећи скупља је цена,
Ал' тим је већа дивота њена,
Најпре се ради, пошда се слади —
Цинцари стари, цинцари млади!

Причекајте!

Радио је, шта ј' радио
Један раденик,
Ил' да речем још јасније,
Један мученик.
У том раду с душманом се
Својим скобио,

На животној жили тела
Рану ј' добио.
Крв му лони, смрт му прети,
Живот промиче,
А он руком рану стеже,
Тражи завој, да је веже,

Рану лечи, крви пречи,
Да не отиче.
Док га мучи жука вела,
Ево ти му пријатеља,
И пружа му силно благо
Да га прихвати,
Силно благо, о ком једна
Сметде сневати.
И зове га да тог часа
Руке рашири,
Да му падне око врата,
Да га загрли.
А раденик, а раљеник,
'вако говори:
„Седи мало, пријатељу,
На се одмори.
Не презирем благо твоје,
Убио ме бог,
И тебе ћу загрлити
Пријатеља свог.
Кад би презро добро своје
Била б' срамота,
Ал' ми руке сад требају
Око живота,
Твом ће благу бити цена
После векова,
А мојојан рани треба
Данас лекова.
Нећ ништи ми загрљаја,
Не ништи га сад,
Можеш чекат' пријатељу,
И тако си млад.

Ова прича није смешна
Да вас насмеје —
Социјалне демократе,
Разумете-л је?

Јеси ли био...

(1878.)

Јеси ли био кад у „луфтбалону",
Из те висине глед'о васиону?
Та ту се седи, к'о на неком трону;
Ту само можеш лечит' душу бону;
Ту душа види цео божји храм,
А дивећи се ту си ипак сам. — —
Позорје дивно, — само поглед баци:
Врх тебе небо, под тобом облаци!
А твој се престо диже, јер је лак,
Диже у зрак.

Ту могу груди уздахнути силно,
Ту можеш суза ронит' изобилно,
Ту никог нема, да се томе руга, —
Над тобом етир, испод тебе дуга,
А видиш међе целог земног круга,
Тихотан храм, —
— — А ти си сам!
Ор'о се диже,
Хоће да те стигне,
Хтео би к теби поћ' —
Слаба му моћ!
Високо летиш над злотвор'ма кивним,
И појиш груди безконачјем дивним,
И пловиш морем, које звезде спаја,
Пун осећаја.

Јеси ли био кад у „луфтбалону?"
Јеси ли глед'о како људи тону,
Њихове тишме како немн звук, —
А тебе диже све то већи хук!?
Јеси ли вид'о доњу изанђалу,
Под собом ниско ону земљу малу,
Јер само то је мелем духу бону, —
Јеси ли био кад у „луфтбалону"?
Зар ниси био? — Шта!?
— — — Нисам ни ја!

Не можеш ти зликовцу угодити!

(Из живописи)

(1878.)

Гласак се пронео:
„Лав се разболео!“
Подигле се животиње,
Из горице из пустиње,
Да походе свога господара краља —
Поданици верни знају како ваља.
Пошли су без реда;
Прво уђе меда,
Па он скромно, смерно својег краља гледа.
— А господар, краљ, повика
На свог поданика:
„Но, медведски роде,
Како ти се свиди овде,
Је-л да сирди здраво?“
Медвед рече: „Јесте, имаш, краљу, право!“
А лав ће повикат': „Гле, ти грубијана!“
Па раздера меду, жалосна му нана!
Сад ево ти зеца,
Он пред лавом клеца.
Лав и њега пита, да-л осећа страх?
„Ох, сачувај, боже!“ одговори зека —
„Та мени се чини мирођија нека,
Ја осећам неки мирисави кад.“
— Гле, страшивца како лаже,
Ал' му ласка не помаже;
Ја се гнушам, бог и вера,
Тако подлих карактера.“
Рече, па га шапом сврши,
Лизнув зечје крви.
После зеца дође на магарца ред,
(Матори магарац већ је био сед)
Он је ирислушкив'о, па је био спреман
За одговор славан.
Кад га лав запита, осећа-л да смрди?
Магарац се замисли, па овако 'тврди:
„Овде пит' 'што смрди, нити што мирише!“
А лав се разљеви, — не треба му више:
„Та ти не знаш ништа, магарац си прави!“
Шчепа, па га сплави.
Кад се ово свршило, лисица ушета,
А лав и њу запита: „Но, шта вели тета?“

— Ваше величанство, хвала милом богу,
Кад сте већ на ногу,
Те вам рећи могу . . .“
Погледа је арслан, погледа је зло:
„Не питам те то!
За то ме не срди,
Већ ми реци: осећаш ли, да ту штогод смрди?“
„— Ох, то ми је мило,“ — шевдаше тета —
„Заповед је ваша мени увек света,
Та у свако доба ја на служби стојим
С одговором својим;
Ал’ данас ми смета
Књавица клета;
Не осећам ништа, као да немам њушке . . .“
А у тај мах паде од краљеве њушке,
Који рече: „Ето ти, препредена лијо,
Кад те не би појео, не би арслан био;
Тако звере фино не може ми шкодит’.“

Бадава је, — не можеш ти зликовцу угодит’!

Монархија и република.

Монархиста.

ела, дела, дела!
Држ’те с’ људи пчела!
Ту ј’ природа чиста
И непокварена,
Ту ј’ уредба иста
Од првих времена.
Један заповеда,
А многима гледа
Само посла свог;
Краљица краљује,
А народ је штује —
Тако хоће бог.
Та завир’те само
У тај пчелски свет:
Радене су мање,
И лакше и тање,
На краљици таки видиш,
Да је — „мајестет“.
Другога је створа,
Другога облика,
Жаока јој двапут дужа
Нег’ у поданика.
На какав је код њих красан
Монархиски ред!
Пос’о им је мед —
Та баш их је бог створио
Људ’ма на углед!

Републиканац.

Имаш, брате, право!
Ја бих на то прист’о —
И ја мислим исто:
Гдегод има народ каки
Ког краљица свег изједе,
Гдегод има свеза таки’

За краљицу што га веже, —
Где су људи, поданици,
Тако ситни, мали,
А краљица или краљ
Друкча нег' остали,

Ту природа миг нам даде,
Какав да је начин кладе,
Република ту не прија —
Ту нек живи мовархија!

Ода киселој чорби.

Остатче дивни класична века,
Једини лече ваш апотека,
Кисела чорбо, знамо те давно,
Ал' нико до сад не смеде јавно
Сневат' ти сневе.

Врлине твоје песници знаше,
Ал' плашише се, и сад се плаше,
Да им је лира слаба и мала —
Јер није ситра, јер није шала
Задатак тај.

Ал' моја муза диже се смело
На дичан позив, на мушко дело,
Да ти у славу венце савија,
Најслађа дико српских чинија —
Нек чује свет!

Ал' како т' славит' песницом лаком,
Кад се ти дижеш над славом сваком,
Та ти си свакој слави почетак,
Без тебе ј' слава велики петак,
Жалостан дан.

Без тебе славе управ и нема,
И ако ј' има није голема,
Ако ј' голема ипак је мрска,
Јер није права, јер није српска,
Празна је сва.

Слава печењу, слава и тесту,
Ал' ти си увек на првом месту,
И у сватов'ма уживаш срећу,
Јербо те и ту пред кума мећу,
Пред кума, да!

Гдегод је каква усмена борба,
Ту не сме фалит' кисела чорба;
Кад она своје коло поведе
Први играчи за столом седе,
Дивећ' се њој.

Јест, она ј' чорба, ал' није празна,
У њојзи плове комаћа разна,
На кад се комад по комад свлада,
Може се сркат' — к'о лимунада —
Таман за бал!

Она нас учи паметно пити,
За то ј' куварка ловором кити;
Она ј' зачетак права весеља,
И за то нема непријатеља —
Воле је сви.

Ил' био попа, ил' био ўча,
С највећом пажњом свако је руча.
Господа српска и прости људи —
Свако за њоме гипе и уди —
Увек и сад.

Она сме доћи пред самог цара,
Не стиди с' она ни патријара, —
А кад је вешта редуша спрема
Ни игуман јој замерке нема, —
Чорба је то!

Свак у њој своју паприку гњечи,
Гладнога сити, болнога лечи, —
И бог је знао откуд већ траје,
Увек је види и појутарје —
И трећи дан.

Кисела чорбе, велико ништа,
Најлепши цвете српских огњишта,
Твоја начела и Христос брани:
Једнога напој, гладног нахрани,
Па се не бој!

А ти си тако чинила вазда,
За то те хвали убог и газда;
Ако т и писи, то нико није,
За то ти с' име високо није
И поштен глас.

Кисела чорбо, време нек лети,
Бесмртна ти сп, не ћеш умрети;
Добра ти дела српство сведочи,
— И ако умреш у рај ћеш доћи,
Доћ' ћеш у рај!

Ода мојој чутури.

Крите се боце, бежите флаше,
У буџак с вама ви ситне чаше!
Кенеци трошни стаклена соја —
Ви, што сте жртва првога боја;
Ова је песма једино твоја,
Чутуро моја!

Чутура моја вреди дуката,
Глава јој мала — нема ни врата,
А човек ноге једва јој види —
Ах' трбух, трбух — тај се не стиди;
Дичи се витким духовним сродством
И благородством.

Чутура моја женског је спола,
Па за то не ће да иде гола,
Као што чине те блудне снаше,
Холбе и боце, чаше и флаше;
Од фине коже буџину има —
Није јој зима.

Није јој зима ни снег кад веје,
Већ она још и мене греје,
Догод ми слатка на уст'ма стоји,
Не ћути, нег' ми „клаклокло“ поји, —
Па таком другу — ох, грешан ти сам —
Још пев'о нисам!

Ох, певаћу те, изворе живи,
Мој друже верни, друже корисни,
Мој сапутниче на сваком путу,
Мелеме силни за рану љуту!
Та љубав наша не сме бит' тајна,
Чутура бајна!

Нове се мере свуда увеле,
Неверни људи нов'не жеље;
Нека се мери ко како жари,
Ми ћемо и сад остати стари,
Наша ће љубав, чутуро верна,
Остат' неизмерна.

Чутуро моја, сунашце сјајно!
Вех'ке ми жуди вел'ка колајно,
Никад у теби не било труна,
Остај ми увек здрава и пуна!
Сретна ти била душица течна,
Слава јој вечна!

Ода Маковом краљу.

Од једног старог карташа.

Ваше Величанство, сервус, здраво, здраво!
— О, та зар Вас још'те није одн'о ђало?
Четрдесет лета има већем томе,
Како сам Вас позн'о, у детињству моме;
Па кад добро метнем моје наочари,
Па кад Вас погледим — исти онај стари!
Иста она круна, иста она брада,
Исто тако маквен, као и некада.
Исте оне очи, мачкасте, несите; —
Не буди Вам подрок — добро се држите!

Па око вас још'те оне исте даме!
Никад лепо друштво, све бекрије саме!
Боме, светла круно, Ви сте нека лола,
Никад с' не м'ичете са карташког стола
Овамо је закон и забрана крута:
„Картати се не сме!“ — а где хаштадута!
Место да нам пример лојалности дате,
А ви ни у вртеп, и не шуминьате.

Чуварни се људи комуникама плаше,
А Ви уживате кад је „наше — ваше“,
Шта сте само мојих испразнили кеса,
Па где је тај новац, где га је до беса?
Пл' га когод једе, пл' га когод пије?
Ја вас залуд питам, вас ни брите није!
Трпнут узастопце сад сам на вас мет'о,
И изгубио сам шест форинти нето.
Сад пароли нач'и, па ни гроша крива,
— Зар се тако моја верност награђива!
Хеј, у цепу, тужан, празнина све дубља,
Поред целог Вашег (Ацн) родољубља.

Ваше Величанство, обрали сте канда;
А и ваша земља: Маковија гранда!
Нема од Вас хлеба, хекстенс какав бердо,
— На Вама је шустер и фелајзн шћерд'о.

Ја Вас морам клети, јест' тако ми бога,
Па и оног Вашег друга тиквеног,
— Та није у реду, да га човек вређа —
Ал' он ми је једном скин'о капут с леђа.

Но признати морам, по правдиној вољи,
Да ни они други нису много бољи.
Једанпут сам им'о сва четир у руци,
(Вас и тиквеног са зеленим ждером,
И оног црвеног, што га зову „кером“) —
Публика ми рече, твоја ј' шнура, вуци!
Ја већ хтедох вући, али чика Неца
Поби четир краља са четири кеца.

На сад ко би био такав луди Васа,
Да још од вас чека бог зна какног спаса!
Кад сте појединце, доста нам је јада,
А кад сте у скупу, онда се тек страда.

Ваше Величанство, маковога соја,
Како вам се свиди ова песма моја?
Та би ли ми дали милости, пардона,
Кад би могли устат' са папирног трона?
Да сте нешто жини, да-л би били бесни?
Да-л би мени били сви сокаци тесни?
— Песма није фина од главе до пете,
Као што је пишу друге хофпојете,
Нема у њој ропских ни ласкавих реди —
Али ваљда штогод и истина вреди.

Ваше Величанство, Ви сте на папиру, —
А ја, хвала богу, а ја сам на миру.
Ваше Величанство, Ви с' каида смејете —
Но, — то ми је мило, што ме не псујете,
А таком се краљу може'одат' хвала,
Кој' разуме шта је сатира и шала;
Који сам у шали и истину тражи —
Над шалом с' узвиси, — истину уважи.

Ода

ономе, који би ове године (1877) знао написати шаљиву оду.

Ја ево ти пера, које ваздан гризем,
(Ко ме види, мисли, хоћу да га изем)
А ја, ситна створка, одавија један,
Нит' сам пера гладан, ни мастила жедан,
Већ сам сео вршит' обичај од беде,
И то срцем, које нудељу не преде;

(И кад би је прело, шат би знао за кога)
Та ево ти пера и мастила мога,
Та ево ти стола, што је тако миран,
Мислећ' да је још'те и сад политиран, —
Столицу ти пружам, ево ти папира,
И ножићъ оног, којим се радира.

Теби, теби кажем — брате непознати,
Ако те је до сад већ родила мати, —
Теби, који б' знао наставити моду,
На напис'о данас обичајну оду;
Оду малоставну, ма те стало мука,
Ал' којој би рек'о: безферим, Бука;
Оду бар к'о лане, све у шали мекој,
Која се разлила у „Чугури" некој,
Коју ј' таки Пашта оберучке ичев'о,
Коју ј' глас народа дочекао лепо,
Или бар к'о ону из прекањске торбе,
Што се духом дигла до „Киселе чорбе", —
До „киселе чорбе", која пред згрева,
Коју браћа Сан . . . и данас погрева.

Та ево ти пера од најлуђе гуске,
Ево пегав чека, боцни га мамуске.
А да боље кипи, попи једну соду,
Само данас створи какву луду оду.
Та обичај иште, вала му с' одужит' —
Ако немаш теме, и њом ћу те служит',
Јер наслов је прво, што песнику треба.
Ево ти и наслов: „Мартин из Загреба."
Или певај просто „Пацованом зецу";
Могло би се пенат' и „Зеленом кецу";
А шта велиш: „Ода гуски очупаној"! —
„Патци оседланој"!! — „Штуци упецаној"!!!
— Хај, та има доста наслова и теме,
Само да је доба, само да је време! . .

На камо та, море, кам' тај вешти браћа,
Који би ме данас извук'о из јада?
Помозите људи, вид'те како грцам,
Како се праћакам, како се копрцам.
Што је рек'о Ричерд, сад ми се тек пона:
Краљевину дај'у за једнога коња!
У таној сам нужди ево и ја овде —
Цариград би дао за комадић оде.

Ал' одзива немам, сви од мене беже,
Сваки ми се чуди, из' разлога слеже:
Ником сад не прија бити одадија.
Кад не може нико, баш не могу ни ја,
Што ћу да у гајде пробушене свирам?! —
Предајем се лепо и капитулирам.

Ода црвеном носу.

Не ћу црно мастило, није доста стварно,
Вадам перо гвоздено, дајте ми бакарно!
Црвеним ћу писати по црвен-папиру,
Паприком ћу окитит' свечану ми лиру;
И грло ћу наоштрит' нека буде стројно,
К'о што је достојно.

Јер знате ли чиме ћу жице сад затрудит'?
Сећате-л се коме ћу у славу загудит'?
Погодите коме ћу духом пуним жара,
Пијететним усклицом сад поднети дара.
Љубопитни питају: Коме? — Коме? — Коме?
Носу црвеноме!

Ох, што нисам Анакре'н, Гете, или Тасо,
Да класички оневам овај Чимборасо!
За што нисам Шилер сад (к'о што сам у Срему)
Да шилерски оневам ту шилерску тему?
— Ту ј' одиста потребан Шилер — велик Немац —
Или бар шиљерац.

Ох, румени предмете данашње ми оде,
Слико, која никада не падаш из моде,
Карактере челични (бакарнога јека)
Који боје не мењаш никад ни до века, —
И други су носови на приличном вису,
Ал' ти равни нису!

Ко те види макар где, застаће за цело; —
Чије око још није о тебе запело?!
А ти, стидљив, и не знаш шта тај углед вреди,
Лепотица најлепша у те се загледи.
И одојче мало теби руке пружа,
Мисли да је ружа.

Ти си барјак црвени на главној стази,
Са лозинком одлучном: „До последње капи!“
Ти си јунак, кој' увек о славама сниева,
Ти си орден, који се на лице придева;
И орден си, ал' и цвет, — на највишој страни
Божур расцветани.

Ти поносе . . . али не, цели носе сјајни,
Ти желудца здравога саветниче тајни!
Та сви други носови врло мало вреде,
За то они пред тобом од накости бледе.
С тебе и твој носилац целом друштву светли —
Подобно ракетли.

Накости су изложни сви врли, ваљани, —
Знам ја да ти завиде многи патлицани.
Ти се тиме поноси, ти се тиме хвали —
(И црвене наприке твоја су ривали)
Ја ти за то наздрављам широм бела света:
Многа, многа, многаја
На многаја љета!

Ода празној кеси.

Знам ја шта хоћу! Ја се не буним.
Ласно је неват' кесама пуним.
Ту многа муза не буде лења,
Ту лако нађе одушевљења.
Пуна је кеса магнет најјачи,
Сваког привлачи.

Ал' де у празну кесу завири!
Ту нађи тему ођној си лири!
Познај се с празном, загрej се њоме,
(У којој бухе вратове лоше) —
Шта? — Нико не ће на посну даћу?!
Па добро, ја ћу!

Ох, празна кесо, ох, чудна темо,
Кад те погледам таки бих дрем'о.
Није ни чудо, — не тражеђ' плате
Ти зеваш на ме, ја зевам на те,
Ал' што се не мож' изразит' спевом
Може се зевом.

Ох, празна кесо, каз'ћу пред свима,
Ти правиш људе филозофима;
Ти дивно дајеш лекције сваком,
Леђи на заспат' с празним стомаком,
Бесплатно сневат' пиво са пеном
И вирпле с реном.

Кажу — ал' то је накосна обест, —
Да ј' празна кеса готова болест,
Јер кад си видео докторе разне,
Да трче, лете на кесе празне?
(А где се доктор радо не јавља —
Мора бит' здравља!)

Празна је кеса куд камо јача
Од ових тешких вертхајмовача;
Макар да нема кључа ни брава,
Њен госа увек безбрижно снава.
Од ње се, брате, и лопов плаши
И порцијаши.

У пуну кесу, кучма јој мати,
Не може више ни паре стати,
А кеса празна, добри мој боже,
Ова се само напуниt' може;
И то је утех свих голих тића,
Празнокесића.

Кесице празна, то ти је ода,
Ко хоће нека још штогод дода,
Не тол'ко оди колико теби
(Знам да се на то срдила не би).
Ако се штогод неспретно каз'ло,
Не прими за зло!

Ода батини.

Давно су људи дошли до искуства,
Да и врагу ваља запалити свећу,
Ох, батино моћна, и ја имам чуства,
На за то се теби замерити не ћу!

Пред тобом се клања велико и мало,
Поборниче реда, стројитељу мира!
На што ти се не би парче оде дало,
Кад те и мој Пегаз тако респектира.

Озбиљно ти певам! Ти не знаш за шале.
Баш озбиљност твоја заслужује оду,
Велесиле друге саме себе хвале,
А ти само ћутиш, чекајући згоду.

Ниси слаткорека, ниси милокрвна,
Али ко те позна, свако те се сети.
Ти си негда била у школама прва,
За то и сад људе ти учиш памети.

Многи хоће, да те у пензију мет'у,
Али не.. ти имаш још задатка свога,
Ти си још'те и сад врло нужна свету,
Јербо свака шуша не боји се бога.

Зар би Руси могли до Стамбола доћи
И укротит' халу — јест од невидима!
А, гле, сад шта чине са твојом помоћи, —
Ти на турске чалме падаш као киша.

Ја ти ево певам, — а ти ми не прети,
Прети другом, који твоју милост пређа,
Ја се не ћу никад од тебе попети,
Бар не ћу ти никад окренути леђа.

Али ако кадгод до невоље дођем,
Нападнул-л ме кадгод људи, или вуци,
Онда ни ти не дај, да ко нико прођем,
Батинице драга, буди ми при руци!

Ода моме берберину Миши.

Ох, верни госте, сваког другог дана,
Ох, нирна руко, али оружана,
Питомо јагње, које пасти знаде
Стрњику оштру моје седе браде, —
Пропрати жицом тамбурице своје —
Стихове моје!

К'о што је драга мени моја лира,
Тако и бербер у тамбуру свира,
Тамбуром учи руку на лакоћу,
Па за то свира и дању и ноћу.
Он воли и то, само да не дрема —
Кад „куптова" нема.

Од бербера с' негда и опере в'ле, —
Сећам се само оног од „Севиле“;
И хумор њихов многе амизира, —
Сећам се само бечког „Дорфбарбира“;
За то те и ја волим више свега —
Драги колега!

Ти сваку новост понајпре дознајеш,
А по што купиш по то и продајеш.
За то ти радо понудим кабанос;
За то ти праштам, што ме вучеш за нос;
Јер тако раде, од времена стари' —
Сви новинари.

Шишали су мене звати и незвати,
И већа господа; баш и адвокати;
Немој ни питат' како ми је пало, —
Доста кад ти кажем: скупо ме је стало.
Ал' од сад не дам, да ме други шиша —
Само мој Миша.

Ако је то тако, к'о што кажу да је,
Да се по сапуну просвета познаје,
То јест: где се више потроши сапуна,
Да је све то већа и просвета туна, —
Ти си онда први — de facto et jure —
Носилац културе.

Ал' сад, као такав, прими још и ово,
Што сам већ одавно, да ти кажем снов'о:
Кад ти је већ ода тол'ку почаст дала,
Нек те не увреди та молбица мала:
Кад ме пођеш бријат', не врштукуј лука —
Од тог ми је мука!

Ода ћудљивом коњу.

Ток оно óде бејаху чешће,
(Ох, сад их певам још само ја!)
Зар није многи коњ место сламе
Изео оду, — јест, богме, да!
И ова ода сламњег је рода, —
Ево је, на!

Ох, Витко, кад бих све приповед'о,
Хеј, то би био велики труд!
— Шта сам се пута натрашке воз'о,
К'о да сам пијан, к'о да сам луд.
Тадар се љутих, — сад ми је смешна
Барнина ћуд.

Да ми је тол'ко дуката кол'ко
Пута ти рекох: Дед', Витко, дед'!
— „С туђега хата и на сред блата“ —
Хајд', то се пошта, то ј' стари ред!
Ал' са свог хата, па у сред блата —
То је већ јед.

Да сам те таки с почетка лем'о,
Можда би био споразум лак, —
Ал' ти си мене, пре нег' ја тебе
Позн'о и дозн'о кол'ко сам млак, —
И то је узрок за што смо често
Ишли к'о рак.

Шта га смо пута испод Раковца
Код оног крста, — та знам да га знаш, —
Тебе за љубав сишли се с кола,
Сишли се и ја и кочијаш,
Па гурај са 'страг кола и копа —
Леп екипаш!

Јер ти кад једном наумиш стати,
Не питаш где смо? Гледи-л нас ко?
Твојој је ћуди онда свеједно,
Нл' било брдо нл' био дб,
Стојички трпиш макар те шиб'о,
Макар те бб.

Ал' ти си, Витко, своје задатке
Вршио ипак, — то рећи смем;
Им'о сам с тобом и часе слатке,
Није све био пелен и ren, —
Уз'о си тркнут' до „златне патке"
За ока трен.

Ја те не грдим, сачувај боже,
Није то било ôде ни смер;
За леђи' да те ја оговарам
Гадно би било, — већ, о, контрер:
Признајем да си не само коњ већ —
И карактер.

Та ти би мог'о професор бити
На вишој школи (за „нижи" свет).
Кол'ко си узда покид'о махом
Не сећам с' више, — најмање пет.
Узде си кид'о, али си сачув'о
Аукторитет.

Многима ти си респект улив'о,
А ниси био никакав див.
Многи је дрхт'о целога пута;
За што је страшљив? — Ко њу је крив?!
(Сам Абу . . . . . не смеде сести
По што је жив.)

Ти беше мњења: да данас бичем
Не васпитава с' ни коњ ни во.
Вол'о си путе чисте и праве,
Ма да си презрен и бос и го.
Јест, путе праве, — а многи човек
Мрзи баш то.

И ја сам тебе за седамдесет
Пустих форинта другоме дао!!
— И ти си можда, кукавни створе,
У круте руке тиранске пао!!
Касно је . . . али уверен буди
Да ми је жао!

VII.

ИСТОЧНИ БИСЕР.

Исток.

Мајко моја несуђена,
Сестро селе невиђена,
Невестице окићена —
Ој, источе мој!
Сваке благе, ведре зоре,
Док још запад мрачи море,
Од сунашца иза горе
Примаш поздрав твој!

Још у првом добу росном,
Духу чилом и поносном,
Жељи плахој, бистром оку,
Мета беше на истоку.
Кадгод су нас магле скриле,
Сумор-птице долетиле,
Кад зеваше дани гњили,
Мени су се отворили,
На најлепшој света страни,
Најсјајнији ћулистани.
Кад је овде стисла зима,
Мислећ' да сам т' на грудима,
Било ми је к'о пролеће,
Мирис'о сам дивно цвеће.
Кад су јади на ме пали,
И часе ми огорчали,
Тражећ' мало мелем-биља,
Ја га нађох изобиља.
Гледећ' многе сапе, худе,
Млаке жене, женске луде,
Кад ми с' духу већем збљута,
Тад ме Самум љут прогута,
Одрине ме међу хале,
Међу луде, међ' шакале,
Да се с њима за час баним,
А за дуго опоравим.
Нл' ме пусти пртит' стазе,
Од оазе до оазе,
Да с' уморне мисли моје
На самоће груд'ма дође,
Да с' напојим зраком златим,
И утешен натраг вратим.
А тај сваки часак мио
Бисером ми уродио,
Од ког први низак, ево, —
Да ме по њим, српска дево,
И ти други српски свете,
Кад и када споменете!...
Леп је дарак твој,
Мајко моја несуђена,
Сестро селе невиђена,
Невестице окићена, —
Ој, источе мој!

ПЕСМЕ РАЗЛИЧИТИХ ИСТОЧНИХ ПЕСНИКА.

I.

Мухамед Шемседин Хафис[1]).

I.

Ја нешто да сам море,
А ти, мила, сунце да си,
Свако јутро, сваке зоре,
Да се купаш у таласи'!

Или да сам грана вита,
А ти ружа, што је краси,
Ил' бар да сам зрно жита,
А ти, душо, птица да си!

II.

Шта то значи, што ми срце
Тако силно, јако бије?
Љубав њему не да мира
Још и данас ка' и прије.

А Селмино мило око
На кога се тако смије?
Мене љуби, седог старца,
Још и данас ка' и прије

„Срам те био, стар делијо,
То за тебе више није!"
Ал' младо је срце моје
Још и данас ка' и прије.

Ни умрети нема каде
Хафис, јербо назад није,
А уз чашу љуби, пева,
Још и данас ка' и прије.

III.

Љиљан бели, белим грлом,
У тренутку слађаноме,
Запев'о би песмом врлом,
Да одоли срцу своме,
Ал' на близу славуј поје,
— Медом пуди људске груди —
Љиљан цветак задрхт'о је . . .
Не сме, не сме, да с' усуди,
Већ у мирис песме дева,
Које хтеде да попева.

IV.

Кад кроз башту мирис прође,
Мирис твоје косе црне,
Не мож' зумбул да одоли,
Да на ружу не посрне.

V.

„С пута! С пута! Бесан човек!"
Људи вичу, свет се клони;
Јаој, то је срце моје,
Које страсна љубав гони.

VI.

Кад све што је, суђено је,
Залуд мука, силом ништа!
Суђено је мени пити,
Против томе силом ништа!

[1]) Мухамед Шемседин Хафис рођен у почетку XIV. века, а умрло исте године, кад је косовска битка била. Шемседин значи сунце вере, а Хафис је тумач курана. Красне његове песме скупили су његови ђаци тек после смрти му. И сад иду из близу и из далека верни мухамеданци, да се његовом гробу поклоне.

Славуј гајем, ружа мајем,
Хафис чашом поноси се —
То је света божја воља,
Против томе силом ништа!

VII.

На тебе сам помислио у ноћи,
Па се на мах црна тмина расточи,
Севнуло је, сињуло је, грануло,
Лепше него јарка зора с' источи.

Мора санак у то доба, у ноћи,
Да ни тебе није пао на очи,
Већ баш онда срце твоје плануло
Пламом за ме, у сред тамне поноћи.

VIII.

Гледај лале и зумбуле,
Безобразне безбожнике,
Шарен-чаше подизали,
Ишту вина румењике.

Гледај' устоку[1]) чило момче,
Где залуди ђулистан!
Шапће листу и пупољку,
Изађ ружу мами ван.

С кураном се баш не слажу
Лаке ове дангубице,
Па и смерне моје мисли
Решетају немилице.

Али Хафис бољи куран
Из Селминог чита лица,
Из њег учи суру[2]) мрака —
Из два стиха обрвица.

Племенитост и чистоћа —
Тим се, браћо, попосите:
Племенито пите вино, —
Кад пијете, чисто пите!

Искуљене све мантије,
Што за вино беху даше,
Једна само, хафисова,
У механи нек остане.

Не ће Хафис после смрти,
Да у хладној труне раци,
Остави га у подруму —
У пупога буре баци.

IX.

Разби ми срце на сто комада,
Ал' моју љубав не ћеш никада,
Сваки ће комад љубит' те већма,
Нег' других целих срца хиљада.

X.

Не говори тога, да се молим, кајем, —
Ја сам мала муха, што за сласт' хајем.

XI.

Нека дођу гробу моме,
Срцу мом изгореломе,
Ту, на гробу, на камену,
Њено име нек спомену:
Стрести ће се моје кости,
Прошиштаћу од жалости —
То нек виде, то нек чују,
Који љубав не верују.

XII.

Кад једанпут више гроба,
Где узбуду кости моје,
Миришаде ружа, лала,
Огњевите плану боје,
Дођи и ти, душо мила,
Где се така чуда роје,
Чудно чудо гледајући
Вероваће срце твоје,
Како Хафис, за живота,
Све за тобом горео је.

XIII.

„Свет нек буде!" — глас се вијну,
Глас божији у сред ноћи —
Глас се вијну — свет засијну:
Створише се твоје очи.

[1]) Источни ветар, турски бехари. [2]) Сура је глава (Abschnitt) курана.

XIV.

Од те жарке жеравице,
Што ме мори немилице,
Сунце тек је искра мала,
Што се у зрак узвитлала.

XV.

Ој, лекару, што ме патиш,
Пружајућ' ми мелеме,
Па ми само оно кратиш,
Што је никло за мене.

Душом болан већ издишем —
Да те буде стид и срам!
Кад већ силом докторишеш,
Извидај се најпре сам.

XVI.

Први мудар човек, то је био Ноје,
Све невоље наше у вину сатрло је.

Након њега дошле занесене главе,
Мудраци се зваше из Атине, Троје.

После сами свеци с манастира' црни',
Да нам грехе наше бројаницом броје.

Сад већ опет треба какав потоп светски,
Да подави све то — па да с' човек роди,
Ка' што беше Ноје.

XVII.

Ој, устоко крилатићу,
Ти љубави служиш' знаш!
Поздрави ми најмилије,
Ону лепу — ти већ знаш.

Ти јој кажи, да ме дави
Терет сиви немило,
За то скоро пека јави,
Шта да јави — ти већ знаш!

За њих знати, а не'мати
Оне сласти велике,
Не може се одржати . . .
Све јој кажи — ти већ знаш!

Ништа нису рајске сласти,
Које њихи хвали дух,
Кад се може тамо пасти . . .
Оне мреже — ти већ знаш!

Ор'о бити није слава,
Који лети у облак —
Славуј-Хафис обожава
Ону рузу — ти већ знаш!

XVIII.

И право је, да се срде,
Моје песме хуле, грде
Лепотице града Шира:
Кад ми на ум смело пасти,
Упоредит' њине сласти,
Са шећером од Мисира.

XIX.

Слатко су ми доста пута шапнули
Тајни гласи, што се с неба спуштају:
„Немој мислит' песме твоје, Хафисе,
Да у теби самом ничу, постају!

Јера оне, од исконских времена,
У чаробној, тајној слици трепећу
На ружици, босиову, љиљану,
Уписане, урезане у рају!"

XX.

Све је овде, брате мио,
Бог на добро наменио,
Понајбоље: рујно вино,
Крчмарово рујно лице,
Па и моју памет луду,
Што се смеје збиљском суду.

Ти ми велиш: „Авај, сво,
Већ толике пусте ноћи!
С књигом уст'о, с књигом сео —
Да искању моје очи,
Па по тол'ком, јаој, труду
Видим, да је све залуду!"

Слушај мене: Иђ' у крчму,
Ту је мудрост дан и ноћ —

А зовне-л те когод кући,
Злурадице, попујући,
Само реци:
Лаку ноћ!

XXI.

Баш да ме Алах шахом створио,
Дао ми славу, злато и снагу,
Ја не бих други престо тражио,
Већ што сад имам на твоме прагу.

XXII.

Бога слави срце моје,
Који створи дан и ноћ,
Светли данак, лице твоје,
Твоју косу, црну ноћ.

XXIII.

Шта на овом свету живе?
С голубицом голуб бели —
Јер је само љубав живот,
Само љубав срећу дели.

XXIV.

Ја не тражим од вас, да ми опростите,
Мени, жедном старцу, грешном и невином,
Та бог, кад ме ј' ствар'о, каква ме видите,
Прашину је своју замесио вином;
Ал' се често суши — треба да залевам;
Сад или ћу водом или лозовином,
Ја водом не могу, воде не захтевам!
За то амо с отим ватрени рубином.

XXV.

Певање је моје лако,
Нит' ме икад труда стало,
Јер кадгод сам певат' поч'о,
Срце ме је натерало.

За то доли и у гори,
Из около, из даљина,
У славу се песма ори
Мухамеда Шемседина.

У пупољку ј' ружа била,
Ал' рашири мирис-груди,
То је песма учинила,
Славуј-песма њу пробуди.

Кадгод су се поправила
Срца, или нашла среће —
То је песма учинила,
Љубав, вино и пролеће.

XXVI.

Мучан данас дан ми свану —
Дај да идем у механу,
Шат погледа Алах с неба,
Те ме види гдено треба,
Да покаже правду своју,
Извидаће болу моју.

XXVII.

Коло неба, да поскнем,
Наузнако да се врнем,
Ја се не бих потужио —
То страшиве душе чине,
Из прашине, баретине,
Ал' ја нисам багре њине,
Ја бих сева'о у висине,
Часом бих те порушио.

XXVIII.

Какво ли је чудно царство,
Царство силне љубави,
Чуда, што се у њем стају,
Не могу се изрећи!
Обично је видет' лава,
Где потера газелу,
Ал' газела ока твога
Сад на лава големога
Подигнула потеру.

XXIX.

Кад побегнем из Мошеје, не срди се!
Кад управо крчми пођем, не срди се!
Придика је тако дута, сухопарна,
Не могу јој крај дочекат' — не срди се!

Кад се сунчам на твом зраку, сунце моје,
Као прашак најситнији, не срди се!
Кад на уста твоја дођем, као птица
Кад на бео шећер пада, не срди се!
Ах, та ти си тако лепа, тако бајна,
Ако бих баш посрнуо близу тебе, не срди се!
Непрестано славуј пева и запева јаде своје,
Непрестано ја наричем: Куку! Леле! —
Не срди се!

XXX.

Крв нам сисаш, пусто дете,
Уједаш нас као змија,
Ал' ти нико зла не врати,
Већ молимо бога, да ти
К'о мајчино млеко прија.

XXXI.

Чуј ко чује: раја сам се одрек'о,
На баш онда у рају се затек'о.

Још од прве, од зелене младости,
Желео сам, тражио сам мудрости.

Код мудраца не беше ми повољно,
Код немудрих наш'о сам је довољно,

Не у миру, где се књиге премећу,
Наш'о сам је у пролећу, у цвећу.

Тек сам онда наш'о себе у себи,
Кад сам, драга, изгубио с' у теби.

XXXII.

Дај греху моме име крепости,
Ил' као Хафис грешити знај!
'ваком грешнику радо бог опрости,
Та за њег' спреми најлепши рај.

XXXIII.

Мирише ти коса здраво,
Тог мириса нема више!
А да шта би још'те било,
Да т' и срце с њом мирише.

XXXIV.

Црна коса,
Густа прама —
Видимо-л је,
Тешко нама;
Њежна уста,
Поглед лепи —
Реч нам отме,
Вид нам слепи.
Љубав дели
Кратке среће,
Верности је
Лепо цвеће —
Милина га
Погледати,
Ал' у то се
Мудар не ће,
Никад не ће,
Никад, никад,
Поуздати.

XXXV.

Моје ј' срце као труд —
Ја га добро знам —
Меко, сухо, палпиво,
— А љубав је плам.

Па још, Селмо, чудиш се,
Још се чудиш ти,
Како могу тако стар,
Тако горети!

XXXVI.

Старо вино, млада сека,
Чаша гојна, сека танка...
Пићу док је света, века,
А љубићу без престанка.

XXXVII.

Лепото девојко,
Мирис твоје косе
По целоме свету
Ветрови разносе,
Па и моме гробу,

Кад умрем, доneће —
Из гроба ће онда
Поникнути цвеће.

XXXVIII.

Мислиш ти, да живот, биће,
Само ти се тек разцвета, —

И да већ их пуно имаш,
Чим угледаш бела света!

Боме, боме, брате мио,
Љуто си се преварио!

Желиш бити и живити?
Не шали се, већ похити!

Тражи нино пламка лица,
Тражи усне лепотица.

Јер што желиш, ту ти ниче —
Од њих проси живот, биће.

XXXIX.

Да се кајем и поправим,
Јер не идем путем правим!
Та ман'те се људи с' неба —
Мени више ништ' не треба.

Небеске ми кључе дају,
Стрмпутице моје куде,
А ја давно већ у рају
(Ког још они не познају.)

Они, хвалећ' небо своје,
Подигоше хуку, буку,
Ја уживам небо моје,
А не рекох речи које.

Њима славуј грешни врло,
Што сиракино нема грло,
А анатем на ме шаљу,
Што сам срећан у свом рају.

II.

Други источни песници.

I.

Тамајандра.

Ох, та ко ће да опише драже,
Њене драже, Брамину вештину!
Од како је и века и света,
Он милион радио је лета,
(Све почео дуго недочео)
Док из чара лепотица својих,
Нам лепоту, себи славу вазда,
Тамајандру из њих свију сазда.

Сам бог Камо,[1]) с богињом лепоте,
Кад лепоту оназиште нову,
Венце с неба, кима с' они красе,
На њезине положиште груди, —

А ту с' престо подиже милине —
Дивне дојке у дивне девојке —
Љуљкајућ' се к'о лаки таласи,
Као харфе јецајући гласи.

До пет стрела носио је Камо,
Носио их дуго неко време;
Сад их зађе, на све згађа стране,
Једну шаље небу у висине,
Другу врже земљи у дубине,
Трећу лати, у пак'о је прати;
Још две стреле остале су само —
И те знамо куд је део Камо,
Чарне очи кад јој сагледамо.

[1]) Бог љубави.

II.

(Мирца Касим.)

Без утехе сам,
Јер видим где сам,
Ох, грешна страсти,
У твојој власти!

Жури се, скори,
Пали ме, мори,
Док се од мене
Пеп'о не створи.

Барем ћу тако
Избећи пак'о,
Јер пеп'о већ
Горети не ће.

III.

(Аденн.[1])

Знам ја зашт' ми скриваш
Твој обрашчић бео —
Та и ко би снећу
На ветар изнео.

IV.

(Сејнеби, т. ј. Зенобија.[2])

Ти си шаху први стек'о
Такав дар од бога —
Дар — да сунце помесечиш
Сунцем лица свога.

V.

Сунце се небу диже,
На ружу баца зраке —
На ружи две су капље,
Две капље росе чисте;
Аз' ево сад се слиште,
Од обе поста једна . . .

Чини-л се тебн, душо,
К'о да су срца наша?

VI.

(Сати.[3])

Сунце је и месец
Расклоњена школька,
Из ње ј' пала моја
Бисерка девојка.

VII.

(Сарафи Ш. — т. ј. нежни.)

Море је бобук само,
На мору суза моја';
На ибру плама мога
Сунце к'о трунак стоји

VIII.

Путуј! Путуј! . . .

Путуј! Путуј! Мењај места,
Јер живота зреду плоди
Са искуством, које душу,
Мис'о крепи и спроводи.
Гледај баре устајање,
Гледај поток, кој' отиче —
Оне смрде на све стране,
Овај бистро даје пиће.
Кад би нешто сунце стало,
На на једном месту сјало,
Не би-л брзо Персијану
И Арапу додијало?

[1]) Ово је велики везир Махмуд-паша, што је отео Неторопват, кога је султан Мухамед II. год. 879. по хеџири (1474. по нашем) на зависти заповедио погубити. — Био је по крви Србин, по вјеску Грк.

[2]) Ова Турчнња неваљица родом је из Кастемуна. Слободан живот боравећи, нисадо се није удала. — До саме смрти поледа се са песником Мирцјом. Свој „Дивап“ посветила је султану Мухамеду. Канцлисаде, биограф турских песника, у животопису њеном похвала се на овај арапски стих:

Што ј' зора женског рода,
То јој не мали враг;
Мрак нек је стопут мушко,
Одатле увек мрак.

[3]) Сати, (Хамер вели: Сати значи невачки der Wesentliche), умрло 952. (1546.)

А месец, да не залази,
Шкодило би много свету,
Чила стрела да не лети,
Зар би икад стигла мету?
Сребро, злато у дубини,
Док је тамо нигде не вреди,
А у својој домовини
Алоје се слабо гледи.

IX.

(Сијахи.)

Да ти није коса црна,
Била би ми песма већа,
Али ко би пев'о много,
Ком' је тако црна срећа.

X.

(Омар Хијам.)

Ја одавно вино пијем,
Црно, бело и црвено;
Ја без мере вино пијем —
За то ми је опроштено.

Мор'о ј' Алах напред знати,
Да ће Омар вино пити,
Па сад Омар да не пије,
Кам Алино „свезнање?“

XI.

(Ј а ј а.[1])

Око свеће лептир лети,
Љубав њему не да мира, —
Кад у јутру зора сваму,
Нигд' је свеће ни лептира!

И ја лебдим око драге,
Па нас често текне туга,
Кад се свећа свеће сети,
Кад се лептир сети друга.

XII.

(Сулејман-Хан.[2])

Заремо.

Ил' су лепше звезде, које
Ведро небо и ноћ красе,
Ил' што, као очи твоје,
Јасном дану светлост гасе.

Кажи, где више коби лежи,
У јамицам' лица т' мила?
Ил' у коси — густој мрежи,
Којом си ме уловила?

Булбул не зна куд да слети,
Да с' нагута више слада,
Јер су лепше ћул-усне ти,
Него ружа Ширас-града.

Ја бих знао, — ал' још нисам
Булбулове среће био!
Песмо моја, у тебе сам
Нове наде посадио!

Ти се чудиш, дивна дево,
Мојој свирци, моме пољу,
Ви'ш, ја сам си око срца
Обмотао косу твоју.

Па кад дрхћућ' рука лака
Дотакне се таких жица,
На те гласе мора свака
Смиловат' се немилица.

Ох, Заремо, земски рају,
Почуј песму, почуј гласе,
У сплет славе твоме бају
Цвет песама отима се.

Нек је песма знана свима,
Кудиоца њојзи нема,

[1]) Муфти Јаја ефенди савезник Султана Мурата IV. умрло 1055. (1644.).

[2]) Сулејман-Хан владалац неког великог татарског племена. Он се својевољно подвргао цару (руском). — 1844. годиде био је тек 25. година; онда је ову песму писао.

Јер ти ћеш је чар-очима
Читати је, ох, Зарема!

Много ми је за тим стало,
Да на песму ником не даш,
Јер је песма огледало,
У коме се ти огледаш.

XIII.

Песма уз пехар.[1])

Напуни пехар,
Понуди све, —
Мудар ко није,
Луда ко не!

Свугде се није, —
Леп је то знак,
Дисање шта је —
Већ пити зрак!

Миришућ'. пијем
Из цвета цвет,
Гледање шта је —
Већ пити свет!

Пољубац пољи
Из чаше две!
Блажен ко није,
Болан ко не!

Слушајућ' пијем
Различну слас,
Песму славуја,
Бал'лајкин глас!

Напуни пехар,
Понуди све, —
Мудар ко није,
Луда ко не!

XIV.

(Реванш.[2])

Не би јарког дана,
Ни светлости било,
Да се није сунце
Љубављу опило.

Тебе сунце љуби,
Тебе, ох, Зулејко,
Све се боји, јадан,
Паст' ће ти у крило.

Нека падне, ту је
Много мојих суза,
У сузама би се
Сунце утопило.

Ноћ би мах отела,
Месечина, звезде,
Свету б' чудно — је ли?
Нама б' мило било.

XV.

(Дајн.[3])

Желиш ли да огледало
Твога баја не посукне,
Не дај оном, ко те воли,
Да уздахне, ил' јаукне.

Цело с' небо колом врти,
Знаш ли, море, ко то креће,
Крећу г' моји уздисаји,
И ти с' небо и тебе ће.

XVI.

(Мирца II. Махдум.[4])

Сто година у Мошеји
Не може ти тол'ко дати,
Кол'ко мени зна тек један
Тренут ђора обећати.

---

[1]) Ову је песму Боденштет, мислим, такође у Ђурђији при трешњи и вину чуо певати, преписао и врло вешто превео.

[2]) Реванш, Хамер му преводи име „Текући" — умрло год. 930. (1524).

[3]) Дајн II. Ово име обично даје се само претендентима и мисионарима, али овај, у Кастемуни рођен песник, посно тп је, што је у једној Мошеји Муариф био, т. ј. онај, који започиње химне певати.

[4]) Мирца II. Махдим, умрло 993. (1585.) Мујнеддин Енрсф.

XVII.

(Рами.[1])

Може лончар из мог' праха
И тестију начинити,
Но ма из ње воду пио
На веки ће пијан бити.

XVIII.

Није оно сунце горе,
Што расипа зраке своје,
Већ у плавом огледалу
Огледа се лице твоје.

Немој мислит' да су звезде,
Што на небу ноћу сјају,
То анђели рупе буше,
Да се тебе нагледају.

Није оно млади месец,
Већ се небо поктом гребе,
Што у себи има раја,
А у рају нема тебе.

XIX.

Папагај сам, птица чиста,
Перје ми се сија, блиста,
Ну, тај свет ме једом трује,
А зборит' ми забрањује.

Сузе моје тек би онда
Реци Нилу равне биле,
Кад би гдекад и опале,
Од брега се удалиле.

Мисли су ми тако црне,
Та црње су и од ноћи,
Црње него црна свила,
Црне као — твоје очи.

XX.

Већ у белој свили стрељаш,
И убијаш највернije,
Кад с' обучеш у црвену,
Крв се онда на крв лије.

XXI.

И право је да са неба
Све камење на ме пада —
Потресо сам цело небо
Уздисајем свога јада.

XXII.

Вечни отац,
Благ баштован,
Што о добру нашем ради,
Хтео је љубав,
Свету љубав,
У прса нам да посади;
Баци у нас
Груду земље,
Где ће такав ницн цвет, —
Та се груда
Пева свуда,
И њу срцем зове свет.

XXIII.

Саки бијар баде![2])
Пролеће је ту —
А тако ми браде
Сад бих умрьо ту;
Зна умрети свако,
Омар живет' знаде,
Он ће увек вако —
Саки бијар баде!

Саки бијар баде!
Мио ми је свет,
А тако ми браде,
Леп је као цвет;
Највише га цени,
Ко уживат' знаде,
Најлепши је мени —
Саки бијар баде!

Саки бијар баде!
Свет је овај врт,
У њему имаде
Један цветак смрт;

[1]) Рами, (Хамер му преводи име на немачки овако: der Erbarmungsvolle) умрьо 970. (1562.).
[2]) Персиски је и значи: Крчмару, донеси вина!

Кад све друго цвеће
Бен-Омар покраде,
Леђ' ће, па умреће —
Сваки бијар баде!

XXIV.

Не плаши нас, оца, паклом,
Нит' у паклу огња има,
Ко у вако ноће, носи,
Носи огањ у прсима.

XXV.

Ох, не трепћи, ох, не трепћи,
Имај очи отворене,
У тренутку живот проће,
У тренутку свет с' окрене!

Ох, не трепћи, ох, не трепћи,
Имај очи отворене, —
У тренутку цвет процвета,
У тренутку цвет увене,

У тренутку голуб пане,
Ка' и стреза што долети,
Један тренут може пак'о,
Други може рај донети.

XXVI.

Коса зумбул, недра босиљ,
Ружице су уста њена, —
У колевци није млеком,
Мирисом је одојена.

Очи звезде, чело месец,
А сунце је љубав њена, —
У колевци није млеком,
Светлошћу је одојена.

XXVII.

(Нећати.)

Не питај га како му је,
До јако је мог'о знати,
Од сад више ни сам не зна,
Како му је твој Нећати.
Ка љубави силном мору
Пошао је бисер брати, —
У том мору утопи се,
Удави се твој Нећати.
Ка љубави силном огњу
Пошао се огрејати,
Тај га огањ запалио —
Те изгори твој Нећати.
Не питај га како му је,
Он не може ни сам знати —
Изгорен је, утопљен је
Твој љубавник, твој Нећати.

XXVIII.

Ти си, душо, стрела,
А та ме је стрела
Из једнога света
У други пренела.

Ти си сабља бритка,
Сабља ме оцепи,
Одвоји од других
Девојака лепи'.

VIII.

ПЕСМЕ МИРЦА СХАФИЈЕ.

[Већином по Бодењштету].

I.

Све могу је анђелима у рају,
Ни ружама, што под росом блистају,
Баш ни сунцу, кад га зора окити, —
Зулејку, милу моју, сравнити;

Јер су груди у анђела леденe,
Под ружом су оштре бодље скривене,
Јарко сунце тамни облак покрије —
Тако друштво за Зулејку ало ми је.

Све на свету што је до сад блистало,
Није мени уз Зулејку пристало:
Бодље нема, топло љуби, сјајна је —
Ником другом — само себи равна је.

II.

Та ни оно небо не реси се собом,
Већ од јарког сунца свог уреса чека,
Тако моје срце, оно с' реси тобом,
Без тебе би било у тами до века!

Ка' и свету што се губи сва лепота,
Кад га црна тмина копреном замота,
А кад сунце сијне, к'о што си ти моје,
Тек онда покаже све лепоте своје.

III.

Кад вам браца песму 'стави,
Свака џура живље дише,
Јер су речи бисер прави,
На ибришим што се ниже.

А из песме мирис бије,
К'о хуријске кроз осмејке,
К'о из оне амајлије,
Коју добих од Зулејке.

Не чуд'те се тим песмама,
Што су звуци тако врли,
Што се мудрост овејана
Са младачким жаром грли!

Од куд мудрост, тај урес ми?
Њено око даде ми је:
„Нек ти душа буде песми,
А ти песмом одени је!“

За то с' чуди ко год не зна,
Од куд светлост та без сена!
Та то, море, није песма,
Већ је одсев ока њена!

Та она је пехар Џема[1]),
Она ј' Мирџи врело знања;
Без ње Мирџа гласка нема,
А камо ли поуздања.

За то ј' песма таке среће,
За то с' тако лако њиј, —
К'о Зулејка кад се шеће
По ћилиму гаровиља.

IV.

На уранку страшна суда,
Сви ће с' мртви горе дићи;
Биће молбе, биће труда,
Како ће се у рај стићи.

Мене брига морит' не ће, —
Ти си мени, звездо мила,
Давно, давно, врата среће,
Двери раја отворила.

[1]) Чаша Џемова или Џемшидова, у којој су за дну откривале се све земаљске тајне. Зове се тако по старом перзијском краљу Џему.

V.

Шта је узраст вите јеле,
Шта су очи у газеле
Према твоме стасу витом,
Твоме оку поноситом!

Шта је мирис, што га ветар
Са ширашког носи раја,
Према оном миомиру
Твог дубоког уздисаја!

Шта су оне слатке песме,
Што је негда Хафис пио,
Према једном гласку што је
Из твог грла излетио?

Шта је пехар рујне руже,
Из ког славуј сласти пије,
Према ружи уста твојих! —
Ништа није! — Ништа није!

Шта су сунце, месец, звезде!
Где се њине хвале чују!
Они само за те сјају,
Само с' на те осмејкују.

Шта сам и сам! Шта ми ј' срце!
Шта су ове песме моје?
Само робље твога сјаја —
Славопојци силе твоје!

VI.

Прошење.

Љубавнику пуно ј' знака
Све, што собом носи цвеће;
Цвећем њему збори драга:
Трн му баци кад га не ће.

Ал' иако му пупољ хити,
То је значак лепша збора:
Смеш се надат', све ће бити,
Ал' се, брајко, чекат' мора!

А најбоље кад си среће,
Даће т' ружу тад у цвету,
Тад ти жеље морит' не ће, —
Пољупци су на полету.

Ево, душо, даће врли,
Мирца ти се смерно клања,
И песма му к теби хрли,
Као цветак од питања.

Удес чека, да ли ће га
Снаћи златан, или црн,
Како бацим ти из њега
Цвет, пупољак или — трн.

VII.

У вис лети срце моје —
Са среће је тако чило,
Што се твоје златно миље
Са жељом му загрлило.

Ал' се опет доле враћа,
Јер му нигде стана није,
Само тамо, где весело
Твоје срце уза њ бије.

Исто тако и шедрван
Од радости у вис прне,
Ал' у вису нема среће —
Пак се опет доле врне.

Доле хита, завичају,
Да на меком крилу дане,
Ка извору своје снаге,
Источнику своје хране.

VIII.

Кад погледим ножице ти мале,
Чудио ми се чудо прве по памети:
Како могу тол'ко баја на себи понети!?

Кад погледим ручице ти мале,
Питање ме мори оног целог дана:
Како могу, тако мале, таких задат' рана!?

Кад погледим уснице ти рујне,
У мени се срце, крв, и душа диве:
Како таке дивне усне без пољупца живе!?

Кад погледим очи твоје чарне,
Тад пред целим светом исповедим јавно:
Да ја не знам како писам полудео давно!

IX.

Што се плашиш, дете моје,
Кад на твоја врата ступим?
За што презаш, голубице,
Кад те хоћу да пољубим?
Ја не тражим туђе добро,
По своју сам дош'о дику...
Та то тако давно пише
У мог жића рожданику.

Ви'ш у мене ј' јака вера
У алаха, у алкоран,
И верујем, да те увек
Љубит' могу, љубит' морам.
Та ће вера мене спасти,
Баш да умрем ту у стику...
Та то тако давно пише
У мог жића рожданику.

Де, разведри мутно чело,
Нека опет сијне зора,
Твоја брига нема пута,
Кад то тако бити мора.
Нека пуца, нек се ломи,
Не смем другу љубит' дику...
Јер то тако давно пише
У мог жића рожданику.

Ако и ти, порад греха,
На божију милост зидаш,
Мораш и ти смиловат' се,
Да ми срцу бол извидаш.
Та не тражи друге среће,
Повери се веренику...
Јер то тако давно пише
У твог жића рожданику.

Не промаши часак ови,
Кад се врши судба наша —
Та баш сад се с' неба седмог
Амо доле рај пренаша...
Другу срећу горе тражи,
Овде ј' прими у том лику...
Та то тако давно пише
У жића нам рожданику.

X

Ружи пошле суше тећи:
Жали мирис душе своје,
Што га чека смрт прека.

А ја ћу јој на то рећи,
Да кроз песме веје моје,
Пак ће живет' до век века.

XI.

Мојој срећи не знам паћи имена,
Ма да није тако свугде виђена.
Док немиран у вртлогу морећ' лет,
Своме добру с пута скрше луди свет, —
Докле дервиш тело мучи, мислећи,
Да ће само тако паклу утећи, —
Док богаташ своме новцу робује, —
Док муфтија о вечности понује,
А слуша га глупог света милион,
Прем' о томе тол'ко знаде ка' и он:
Ја сам дотле поред моје Зулејке,
Удубљен сам у њезине осмејке,
Из' у оне црне, светле зенице,
Из њих пијем моје дивне песмице.
Поред наске пламен-вино хлади се,
Само вичe: Море, Мирца, нали се!
Зулејка ми својом руком наточи,
А ја за то пољубим је међ очи.
У том послу често кликнем — кликнем: Хај!
Где је љубав, где је вино, ту је рај!

XII.

Кад пролеће уз брдо се вије,
Да растопи на врхов'ма снег,
Кад сунашце умиљато сијне,
Озелене шума, доља, брег, —
Кад у један ма'
Прође страва сва,
Што је целе зиме владала,
У далеки крај
Заори се: Хај!
Ал' је диван тај
Прамалења рај!

Кад се зора у злату засија,
И провири кроз пупољак цвет,

— Свет му прија, за то се развија —
И замири подмлађени свёт;
Кроз славујев круг
Дуне топли југ,
И оживе, распева се луг, —
У далеки крај
Заори се: Хај!
Ал' је диван тај
Прамалећа рај!

Беху дани исти 'ваки, дивни,
Кад се првом загрлисмо, — знаш!
Кад две душе споји сиај силни,
Онај први, дуги пољуб наш...
Диже главу цвет,
Замирисa свет,
Чиле тице убрзаше лет —
У далеки крај
Орило се: Хај!
Ал' је диван тај
Прамалећа рај!

XIII.

Време? — Простор?! —
Мак' се, мак' —
Време, простор,
То је сан,
Којег лако заборави,
Ко је срећан са љубави.

XIV.

У градини славујак се тужи:
Ај, боли ме, боли ме у души!
Шта ће мени гласа умилнога,
Код овака сива перја мога!
Моје песне само ме срамоте,
Кад ја немам ружине лепоте.

У бокору тужила се ружа:
Како да ме не заболи душа, —
На што ј' мени руменила мога,
И мириса овог дивотнога,
Која вајда од мог целог краса,
Кад ја немам славујева гласа!

Ту се нађе Слафи, он изравна 'вако:
Престаните тужит', помоћи је лако,
Ти, славују, с твојим дивно-милим гласом,
Ти, ружо, с мирисом и дивотним красом,
Здружите се лепо у песмама мојим,
Да рајском милином цео свет напојим!

XV.

И опет је дошло прамалеће мило,
А цвеће се пита: „Шта се с нама збило?“

„Као Мирце, да нас и' обичају старом
Дочека са песмом и пуним пехаром!“

Мирца од вас бежи, клон'те с' и ви њега,
Мирца је без душе, без ума, без свега!

Он нема Зулејке, нема верне друге,
Нема ништа, нема, до очајне туге.

XVI.

Једном рече нека луда:
Човек треба да се пати,
На то ј' створен, а на друго ништа не!
Та се лудост чула свуда,
На свету је пуно луда, —
Вероваше луде све.
На почеше радост гнати,
Срећу своју сатирати,
Живот им се тад помрачи,
Без божијег удеса,
Вид им поста све то крађи,
А све дужа уџеса.

XVII.

То су луде, који суде,
Да несрећа грешне људе
Поправит', окрепит' може!

Мајде, ако тако буде,
То ће рђа оштрит' ноже!

А узима-л когод воље,
Да се наће у чистоћи,
Тај у блато мора ноћи;

А свако ће видет' боље,
Кад ископа своје очи,

XVIII.

Слуш'о сам и чит'о,
Да се деси и то,
Да несрећа душу чисти,
Те је тако од користи.
Слуш'о сам и чит'о, —
Бива каткад и то,
Да се болест нека
И отровом лечи,
Пак се и излечи;
Ал' хвала му лепо,
Ко верује слепо,
Да је за то отров
Свакој бољи лек,
Да ће увек спасти
И продужит' век.

XIX.

Ја бих био сленап,
Ја бих био дете,
Ја бих био баба
Од главе до пете,
Кад бих своја дела,
Кад бих песме своје
Отиснуо путем,
На ком луде стоје,
Задахнуо вером,
Коју луде кроје.

XX.

Без кише, без сунца,
Оста њива гола;
А и наши труди
Остаће залуди
Ако нема среће, нема благослова.

XXI.

„Ко је најстарији,
Најизкуснији је!"
Ако ј' каткад тако,
Увек тако није!

Нит' је увек у тог
Највише морала,
Који је највише
Претрпео зала!

XXII.

Ником хладни гроб не прија,
Ал' невоља ј' још страшнија.
Она т' млада прави седа,
Не да ти умрети, а живет' ти не да.
Празну т' чашу једом пуни,
Са дрвета жића млада,
Са радости, с вере, с нада,
Цветове ти у прах круни,
Најмудријем понос сатре,
Постави га међ две ватре:
Ил' да пузи по прашини,
Да лудама намет чини,
Ил' код зноја свог крвава,
Гладујући да скапава.

У невоље срца није:
Она ј' гробље појезије,
Слободи ти скује ланце,
Подчини те под кукавце,
Који с' гнуша разум вини, —
Њима, робе, метаниши!
Ал' не клони, не малакши, —
Који клоне, тај већ паде,
Јад не може мудрост поднет',
Мудрост може поднет' јаде.

Љуби, — љубав свагда срећи!
Певај, — песма душу лечи!
Љубав, песма искре бију,
Од њих бежи многа гуја...
Угледај се на ружице,
Угледај се на славуја!

Ружа, светска лепотица,
Од нечисти једва с' брани;
А славујак, рајска птица,
Гадинама се прв'ма храни.

XXIII

Мирца-Схафи, врат' се с пута,
Куд' те ј' луда крв завела,
Прођ' се ситре лакоумне,
Па се лати збиљских дела.

Већ и Мирца-Хаџи-Атас
До звања дође сјајна, —
До сад беше глуп к'о клада,
А сад носи сто колајна.

Дај држави твоју снагу,
Да ти лепши дани сване,
И тако су све глупаци,
Што 'но седе у дивану.

Мирца рече: За та места
Има људи изучени',
Али Мирцу, слатковевца,
Ко ће њега да замени?!

Дај ми једног из дивана,
Који 'вако неват' уме,
Кој' се с цвећем, са славуји',
Разговара и разуме!

Ја ћу одмах вргнут' љубав,
Вино, цвеће, жице златне,
Намрштићу ведро чело,
Па ме пос'те куда знате.

XXIV.

Брзо ли се време мота;
Ал' кад мине дан живота,
Кад у позна у времена
Сијну звезде од спомена,
Јесте мила њина моћ...
Но много ти не помажу,
Јер ти и то тужно кажу:
Ми смо звезде — ово ј' ноћ!

XXV.

Из извора силног, ватреног,
Из потока вина рујевног,
Бију сласти каквих више нема,
Бије отров каквог више нема.

Ој, у вину свашта лежи,
Све што год би ко заиск'о,
И што ј' лепо, и што ј' ниско;
Па какав је, који пије,
Онако му извор лије.

У низину, у сред гада,
Пијан људа трештен пада;
Ми пијемо и он пије,
Али пијан он се зове,
А нас чини веселије,
Разлаже нам сласти нове,
Нама годи, — нама плоди
Хитре мисли у слободи,
Те потеку мудри збори,
Ватра пламти, свако гори,
Рујно вино нама годи,
Лепота нас рајем води.

Јер је вино равно роси,
Падне-л у прах — ето гада,
А благодат бож'ју носи
Кад на њиву, цвеће-л пада.

XXVI.

Ја сам ђаче Хафисово,
Бога славим у механи,
Мили су ми добри људи,
Добро пиће, добри дани.
За то мене радо гледе,
Где се пије, где је слава,
И за то ми име даше,
Красно име: мудра глава.
Када дођем: Та ево га!
Пун радости свако вели;
А кад пођем: Зар већ иде! —
За мном гледе невесели.
Кад умакнем: Камо, где је?
Тужна пита сва дружина;
Кад останем, заћаликну:
Ту је мудри, дајте вина!
За то молим вишњег бога,
Да ме, сина свога, гледа,
Да ми срцу и ногама
Поклизнути с правца не да:
Подалеко од мошеје,
Од муфтија црни', крути',
Нек љубави срце моје,
Крчми ноге нек упути,
Где с дружином мудрујући
О спрштетку и почетку,

Често вином одгонетам
Жића нашег загонетку.
А кад већем по жилама
Слатко пређо надме вина,
— У струку се моје драге
Светска јави величина.
Туга, брате, кад у рају,
У ватреном загрљају,
Утопљена у радости
Два се срца заиграју,
Па с' засене моје очи
Њеног ока пламом сјајним, —
Онда да ме смрт уништи
Па до века веков' — амин!

XXVII.

Чуј шта пише сред бокала
Чилих, здравих весељака:
„Старо вино, нова шала,
Све од зоре па до мрака!"
Где је тако, ту је слога;
Али једно без другога —
То ништа не вреди!

Што ми чешће из подрума,
Дух то боље у вис леће;
Рубин кити браду ума,
Око нас се свет окреће.
Кроз ког прво вино сијне,
То је вођа, сви за њиме! —
Нек нас води метц.

Тако с' мудри дижу с вином
Над ништином тајних мрава,
Као Елбор над долином
У висину неба плава;
Њега зора златом руби,
А нас друго сунце љуби, —
Из наших пехара.

Де, па чим ће да откупи
Свет милину 'ваких сата,
Часови су ђора скупи —
Немаш, купче, тол'ко злата!

Једно само знадем, што је
Много скупље, — и то ј' моје
Полубаш Хафисе!

Па већ кад је живе кратко,
Мудра глава за тим стаје,
Да што ј' кратко буде слатко —
Другу мудрост не познаје.
За то, чедо, не оклевај,
Оди к нама, с нама певај —
Жив'мо док смо живи!

XXVIII.

Дај ту чашу, што се смеје,
Да наздравим оном дану,
Кад сам првом из мошеје
Побегао у механу.

Примише ме полумртва,
Права старца голобрада,
Јер ја бејах права жртва
Смерних, трулих накарада.

Мало песма, мало вино,
Мало љубав, мало шала,
Пак сам брзо трулеж скин'о,
И младост ми оживала.

Нисам више духа слабог,
Сад молитве другче стварам;
За то нисам ја незнабог,
Што по мраку не тумарам.

Сад не клечим као прије,
Сад кандила друга палим,
Сад се молим искреније,
Јер знам за што бога хвалим.

И Хафиса зна то исто,
И верује у све раје...
То је знање барем чисто,
Така вера чистија је.

Дад' и другу, и та с' смеје,
Да наздравим оном дану,
Кад сам првом из мошеје
Побегао у механу.

XXIX.

К'о што славуј пије мед са руже,
— Паметан је, па зна шта је добро! —
Пијмо и ми, пијмо и ми, друже,
— Ми паметни знамо шта је добро! —

Наш комшија не ће винограда,
— Бостан сеј'о, па га је и обр'о, —
А ми срећни са нашега рада,
— Ми паметни, знамо шта је добро! —

Бог је вино створио за људе,
— Грехота је не пити га, поброт
Јесте, луде, они другче суде,
— Ми паметни знамо шта је добро! —

XXX.

Мулах, мулах, то ти кажем:
Ко не пије, греши здраво;
Сад ил' мисли да ти лажем,
Ил' да имам пуно право.

Казаћу ти, што би крио,
У мошеји пре сам био,
Где се молих, где се клања', —
Ал' не мисли-рад кајања:
Жедан бејах, вина хтео,
Пијан био, пут помео.

XXXI.

По чем познаш право цвеће?
По том што мирише!
А кад познаш добро вино?
Кад га пијем више!
А кад познаш добре људе?
Кад им дођем ближе!
А шеиха и муфтију?
— На челу им пише!

Одговараш красно — за то с' добру надај,
Можеш поћи у свет, ал' се по том владај!

XXXII.

Зими се веселим,
Што пролеће стиже,
Које тако чекам,
Које тако желим.
А кад стигне, онда
Би-л у реду било,
Да опет не певам,
Да се не веселим!

XXXIII.

То се вама не допада,
Што и друго што не певам,
Зашт' пролеће, вино, цвеће,
Љубав, радост само спевам.

Та зар више заслужују
Књиге, месец и светлаци...
Да, плетући венце њима,
Јарком сунцу ја не певам.

Како сунце тако и ја
Разашиљем светле зраке,
Јер ја само што је красно, —
Што је ниско то не певам.

Нека други снева битке,
Дворске части и мошејске, —
Рујно вино, рујна ружа,
Још'те љубав — то ја певам.

Какав ли се мирис диже?
Та из песме то је моје, —
Јер бадава! нико други,
Што је дивно, то ја певам.

XXXIV.

Разишла се сва дружина,
Прошла ј' поноћ у велико,
Седели смо поред вина,
Ја и крчмар — више нико.
Проникла ме нека струја,
И топлота нека света,
Обузе ме нека сладост,
Ка' да ће се прва младост
Сад у мени да разцвета.
До сад још'те писам знао
За толике
Особине и врлине
Кахетинске руменике.
Ја сам пио и зборио

— Ал' то нису речи биле,
Речи су се опесмиле,
Па сам друга загрлио.
Ова срећа прекомерна
Већ ми беше души много,
Заболи ме, што је нисам
С целим светом делит' мог'о.
Стари крчмар гледао је
Зажарено моје лице,
А ја рекох: Ај, да ми се
Сад разлити, растопит' се!
Као река рујна вина
Да потечем океану,
Да зачиним, да окрепим,
Да оживим воду слану, —
Да ми буде таке воље
Ка' што ј' мени сад у души,
А у тако дивно море,
Да се после сав свет сруши:
И те школе, и мошеје,
И ти светци, и та чуда —
Сав тај крпеж, сав тај трулеж,
Све мој талас да прогута

Ја бих сатрьо све верске,
Па да сване свет слободе;
Сирвио бих све науке,
Које носе труле плоде
И човека ираком воде,
Па да с' друге нове роде,
Не из блата, не из воде,
Већ из духа, из живота,
Из снажне, из слободе.

Прођ' се тога, Мирца-Схафи,
Све се може то из тиа!
— Тако рече крчмар стари —
Сустаће ти фантазија.
Али док си још'те цео,
Док се ниси растопио,
И к'о река рујна вина
Сав океан зачинио;
Док не створиш свет тај нови,
Нек се барем што ужива,
Донде нек се поток вина
Полагацко у те слива.

Пусти луду, куд сам жели,
Нек проводи век бадава, —
Ал' кап свака има цели,
Коју пије мудра глава

XXXV.

Дај ми камен мудрости!
Дај ми чашу Џемшида!
Огледало разума!
Дај ми печат Сол'мона!
Дај ми крепост! Дај ми рај!
Једном речи:
Вина дај!

XXXVI.

Ког памећу бог дарива,
И влада се по памети,
У младости стар не бива, —
Под старост се не подети.

Ви'ш у зиму цвет не цвета,
Ви'ш у лето нема леда, —
А што ј' урес младих лета,
Старости се више не да.

Смрзла бит' у младо доба,
А полудет' близу гроба,
То је, веруј, лудост сушта,
Здрава памет не допушта.

XXXVII.

Слуш'о сам од људи пословицу ову,
Пословицу стару, али увек нову:

„Ко истину љуби, мора целог дана
Држати за узду коња оседлана!“

„Ко истину мисли, па то не зна скрити,
Мора једном ногом на зенџији бити!“

„Ко истину хоће још и да изрече,
Мора имат' крила, другче не утече!“

Ипак Мирца-Схафи вели: Који лаже,
Тога треба лемат', друго не помаже!

XXXVIII.

Волиш ли ме — волећу те,
Мрзиш ли ме — мрзећу те!
Тај сам био од како сам,
И остаћу довек тај.

Ко има срца, снаге,
За право држи то:
За добро, иде добро,
А злим се враћа зло.

Честито ј' мило свуди,
Лепоту свако нази,
Виноград саде људи,
А врва човек гази.

А грдобу душе, силе,
Праштa душа слаба, мека;
За жене је лиле миле,
Освета је за човека.

XXXIX.

Свашта има својег реда,
Кој' те води циљу твоме;
А љубави ко се преда,
Тај се не сме сигрaт' с њоме.

Слаба тамо ватра гори,
Где је сузно уздисање, —
Ко о срцуваздан зборн.
Тај га има понајмање.

XL.

Црњак моли,
Што је тамно;
Јунак воли,
Што је славно;
Жену дражи,
Што је силно;
Нежан тражи,
Што ј' умилно;
Луде лове,
Што је сумно;
Мудром тове,
Што је умно.

XLI.

Смеће око, лукаво си,
Граорасто, шаљиво си!
Плаво с' око с небом слаже,
Плаво око верност каже,
Али црно, пуно жара,
Тајним реч'ма разговара, —
Црне очи сећајy те,
На божије тајне путе.

XLII.

Ал' ја мрзим сличарење судудо,
Што по речи', само звечи у лудо,
Где је мис'о слик избрис'о, убио —
Где с' у шари духа дар изгубио . . .
Непрестано:
Јано, рано —
Силе, виле —
Циле — виле —
Око, соко —
Јањци, ланци —
Рајски, мајски —
Санци, данци —
Ато, злато —
Ноћи, моћи —
Јади, нади —
Доћи — поћи —
Спрема, дрема —
И враг знао шта ту још'те нема,
Што је давно
Овејано,
Из чег шири само крпеж незрео,
Што већ уме дете свако,
Јер је лако —
А здрав мозак то је давно презрео.

XLIII.

Та на лице падај, чоче,
Пред високим духом клечи,
О ком дела тва сведоче,
Која стваpаш на њ мотрећи.

У ком све то беше прије
Промишљено, пропевано,
Што с' у дели' твоји' више
Силно, врло и ваљано.

Кој' награде дели пуне,
Кад се вишем, лепшем кани,
А казни те, мој купуне,
Од лепоте кад застрани.

Ко ту казну, ту награду,
Осетно никад није,
За тог брашу не цветаду
Ловорике појезије.

XLIV.

Песма мора мирисати
На цвеће;
Тако само опиће те,
Занеће;
Ал' која је лицемерно,
Мошејасто дисала,
Знај да је прекомерно
Прозна глава писала.

XLV.

На висини тражиш,
Што лежи у низу;
У даљини тражиш,
Што ти стоји близу!

Држ' се својег гнезда,
Па те карат' не ћу!
Ко би с' маш'о звезда,
Да прилази свећу!

XLVI.

О вечности недогледу,
Где је чојков живот труп — —

У судбине распореду,
Како с' чује божи шум — —

О том многи неват' уме,
Па ти одмах стане ум,

Ама што се не разуме,
Том је корен неразум!

XLVII.

Нико не ће рећи
Колико је вин;
Нико не ће признат':
Подал ми је чин!
Нико не ће казат':
Мрзим ружу, крин!
Нико с' не ће хвалит',
Да је к . . . ин син; —
Ни тиран не призна,
Да је тиранин.

Свака ува и протуха
Тражи злу свом часна руха,
Да с' од гада свет не гнуша,
Да га простак раје слуша, —
За то испод часна руха
Није увек часна душа.

XLVIII.

Звучна песма!
Ал' дери је
Ако т' срцу не уиште,
Знај, да песме
Најнежније
Често груби мамлаз пише.

XLIX.

Ко сам и какав сам,
Ти тек само слутиш,
Пре ме не ћеш познат',
Док ме не разљутиш.

L.

Ко је увек био смотрен и опазан,
Ко је био зрео од свога постанка,
Који ни из доба својих младих дана
Нема да се рашта каје или вајка,
Тај, да богме, луда није био никад,
Ал' веруј, ни мудар, — нит' ће бити икад.

LI

Иди међу кривце,
Па остани прав!
Иди међу кужне,
Па остани здрав!
Иди међу старце,
Па остани млад!

Иди међ' очајне,
Па сачувај над!
Иди међу блудне,
Па не згази стид!
У тамници лежи,
Ал' сачувај вид!
По туђини ходи,
Ал' остани свој!
Ако то издржиш,
Тад си човек мој!

LII.

Тиран жели, да га с' боје;
Везир, да му злата носе;
А муштахид, да га гоје;
А девојка, да је просе.
Лудак жели, да га хвале;
Уздисало, да га жале;
Јунак, да му славу трубе;
Мирца само да га љубе.

LIII

Дигни чадру горе!
Немој крити лица!
Крије-л се у врту
Румена ружица?
Није-л бог и тебе,
Ка' и цвеће што је,
Створио на урес
Миле земље своје?
Не ће он да така
Сјајана лепота
Од света се крије,
У таму замота.

Вргни чадру! Свет би
Само тебе глед'о,
Јер нема лепоте,
К'о ти што си, чедо!
Пусти оку нека
Љубав-искре креше,
Пусти усне пек се
Умиљато смеше,
Не крој се док оно
Друго сунце сива,
П' онда нек вас скупа
Сама ноћ покрива.

Баци чадру горе!
Та још таке моне
Није им'о султан
У харему своме;
'ваке очи чисте,
Велике и миле,
Трепавице дуге
Од најлепше свиле!
Испуни нам жељу,
Чадру горе хити,
Немој своју славу —
Нашу срећу крити!

LIV.

Из Тех'рана, славна места,
Од персијска славна краља,
Неколико манифеста
Изиђоше како ваља.

А по граду и по сели',
И по гори и пољани,
Веровати нису хтели
Зачуђени Персијани.

„Какав смис'о! Какве речи!
Каква милост! Каква права!"
На све стране усклик јечи:
„Слава шаху, слава, слава!"

Мирца-Схафиј' чудна беше
Тол'ка слава за бадава,
Рече: Зар се овде глава
Тако мало уважава!

Чудите се — лепо чудо! —
Што не пише, ништа лудо;
Чудите се кад по правди
Што изрече, из' уради!

LV.

Ти ми велиш, да сам лептир,
И караш ме немилице,
За што тако љубав мењам,
К'о на харфи танке жице.

Куд год идем, на све стране,
Да полуде цуре за мном;
А где год ме која љуби,
Онде љубим узајмице.

LVI.

Стара прича

у новим сликовима.

Мирца-Јусуф седе, пак песму сагради,
Како су се двоје заволели млади:
Како им се прва насмејала срећа,
Како им је жеља бивала све већа,
Како су се дивно топили у сласти,
Али једно другом није смело каз'ти.
Па како се после умешала туга,
Да им буде друга. —
Они се заклеше, да ће остат' верни,
Али уђес дерни
Растави их младе!
Она ј' лила сузе, — он је јад'о јаде.
Сад долазе сцене: како славуј јеца
Сирам бледа месеца,
И у чарној гори
Поточић жубори;
Како лишће шушти неким шумом тајним,
А они се боре с очајањем крајним.
Али на једаред начини се скок —
Мисли, ево, сад ће смиловат' се бог . . .
Ево су већ близу — дај им, боже, дај! —
Сад ће да се нађу, пак ће бити крај.
Ал' судбина клета
Растури их опет на две стране света.
Она за њим плаче, он о њојзи снива
— К'о што то већ бива . . .
Док се једном алах не смилова, па и'
Једно другом даде, те престаше вајн;
Загрлили су се, љубавници нили,
И после су сретни, задовољни били,
Све су бриге прошле, срећа им је цвала,
— Но једва једанпут! — Милом Богу хвала!

LVII

Је-л, Јусуфе, и сам видиш,
Да си право магаре,
Што си увек слуш'о песме
Твог славуја из баре.

Та премудра глава,
Што од воде живи,
Мудар савет дава,
Да се човек дивн.

„Младост", вели „лудост,
Тера ветар капом,
Тражи само сладост
У кутићу сваком."

„Немој у младости
Мирис-цвеће брати,
Па ћеш у старости
Плода дочекати."

Ти си савет слуш'о,
Нисн ружу брао,
Ни за кану међ'о,
Нит' је мирисао.

Сад је младост прошла,
Ружа прецветала;
Па да видим сада
Каква ти је хвала!

Где да видим плода,
Кот си тол'ко чек'о! —
Ружу нисн брао —
Ал' си шипак стек'о.

LVIII.

Ти, Јусуфе, водолоче!!
Са славујн' зборит' умеш!!
Хахаха!
Проћ' се хвале, кад' ја знам,
Да ни пиле не разумеш, —
Хахаха!
Ономад си сео код кокошињака,
Намрштио чело к'о матора бака,
Хтеде нешто писат' високо, дубоко,
Ал' ти, јаој, беше фантазија млака!
Нешто си напис'о,
Пак си опет збрис'о,

Три си пера згриз'о,
Ал' не дође мис'о.
Зноја те је стало,
Ал' се није дало.
Кад хартије песта:
„Ху, триста му јада,
Шта да радим сада?
Помози ми, вило,
Па ма како било!“
Ал' у место виле
Дође једно пиле
До тебе јунака
(Крај кокошињака)
И поче ти зборит':
Пи! пи! пи! пи! пи!
На, гле, ни то ниси
Разумео ти!

LIX.

Чудан је то светац,
Мирца-Јусуф наш!
Велики естетик,
Страшан критикан!

Сунце му не ваља,
Јер му „квари вид;“
Голубове мрзи,
„Вређају му стид.“

Цврчка ни да чује,
„Јасан му је цврк;“
А „човек не каља,
Напред му је брк.“

Риба му не прија,
„Горђа јој је жуч;“
Вино му је „хладно;“
А чај му је „прућ;“

Дан му зими „кратак“ —
Лети опет „дуг;“
Пушку зове: „шкољца;“
Претен: „беочуг.“

Све му иде уз нос,
Свако му је крив,
Онај — што је умрло,
Овај — што је жив,

А Схафи се смеје
На тај људи гњев,
Па из те горчине
Створи сладак спев.

LX.

Ох, како ми је, како,
Сам један знаде бог,
Кад она тихо, лако
Крај срца прође мог!

Низ бели врат се лева
Још бељи танан вео,
Из црног ока сева
Од мува повер цео.
Сплетене косе вешто
Низ груди лете бесно,
А груд'ма ево нешто
У танком руху тесно.
Лепа је, танка, вита,
Висока, поносита,
Од снега много бља,
Погледом сваким стреља:
Те ни сам не знам како
Живот ми здржи бог,
Кад она тихо, лако
Крај срца мине мог.
Цветак до цветка пао
По плавом казаду;
Шалваре рујне као
Сунце на западу...
Ал' нам' се руха пуста,
Њу гледај каква је:
Та уста само, уста...
Све друго престаје...

Ох, како ми је, како,
Сам један знаде бог,
Кад она тихо, лако
Крај срца прође мог!

LXI.

Кад сам поч'о на пазару
Певат' славу твога баја,

Запламтеше сви у жару,
Са дивоте твога баја.

Фарси, Курди и Татари,
И Јермени с дальњег краја,
Мусломани и Јаури —
Сви дркташе са твог баја.

Скупише се листом певци,
На слушаше све до краја,
Те сад већем свуд се пева,
Слави слава твога баја.

Од тог доба неста туге,
Неста плача, неста ваја;
Свуд се само песма чује —
Дивна песма твога баја.

А кад једном време дође,
Што све руши, све осваја —
Ти се тешн, довек ће се
Певат' песма твога баја.

LXII.

Осећам ти мирис душе,
Куд год ходиш, уза м'. лета;
Куд последњи, слику т' видим,
А не видим ина света.

Ти си сунце незалазно,
Које на мом небу стоји, —
Каткад заће, утопи се,
А у мору мисли моји' . . .

Тад је веће, мирно, свето —
Ал' док тренем, ето, зоре!
Сунце с' роди још сјајније
И позлати сиње море.

LXIII.

Не премишљај, мој пупољче,
Ходи мени у наруче!
Овде ћеш се загрејати,
А ја ћу те неговати
Како не би цео свет!

Ту је место, да се згријеш,
Овде да се разавијеш,
Да пупољак буде цвет!

LXIV.

Главу дижe над облаке
Мрки Елбор, стари брег;
Њак' њега је прамалеће,
На глави му вечни снег.

Ја сам Елбор, ох, Хафисо,
На ком вечна зима спи,
А њак' њега прамалеће,
Прамалеће — то си ти!

LXV.

Мирца-Схафи! Мирца-Схафи!
Колик' беше разум твој!
Многе тешке надрикњиге
Не подносе разум твој.

А колишне те ручице!
Колишне су, боже мој!
Што сладаше твоје срце,
И однесе разум твој!

LXVI.

Ој, тифлиске старе сакле[*])
Под месеца бледим сјајем,
Јесте-л ви то, оне старе,
Већ вас скоро не познајем!

Ој, тифлиске цуре чиле,
Куд бежите с вашим бајем,
Што сте тако охладниле,
Да вас чисто не познајем!

Аој, Мирца, и ти с' други,
А друга су и времена:
Од како си ти с Хафисом,
Ти с Хафисом — муж и жена!

LXVII.

Да се кајем и поправим,
Јер не идем путем правим!

[*]) Неке молебе Ђурђијанаца и Татара.

Паз'те, људи, свог кућишта —
Ја не тражим од вас ништа!

Страмутнице моје худе,
Небеске ми кључе дају,
А ја давно већ у рају —
Ког још они не познају.

Подигоше хуку, буку,
Уздижући небо своје;
Ја уживам небо моје,
А не рекох речи које.

Њима славуј грешни врло,
Што свракино нема грло;
А анатем на ме шаљу,
Што сам сретан у своме рају.

LXVIII.

Бог је сунцу светлост дао,
На та светом заошину,
Он је цвеће разаслао
На брегове, у долину,

Подиг'о је кршне горе —
Где урличу вуци, лави;
Врг'о ветар, прос'о море,
И задахн'о живот прави.

Створи реку, створи чесму,
Све нас створи, ка' што знате, —
Мени даде слатку песму,
Вама уши да слушате!

LXIX.

Што у јарком сунцу гори,
Што вихору вихар нева,
Што у рујној свиће зори,
У потоку што жубори,
И што грми, и што сева,
Што у мајској ружи цвати,
И што земља небу прати,
И што небу врати —
Све то у мом срцу бије,
Кроз моје се песме вије.

LXX.

Време се зове ово,
Што доле боравиш;
А вечност жиће ново,
Што смрћу добавиш.

Несреће горке јаде,
И среће сладост сву,
Време ти даје саде —
Што имаш, имаш ту.

А шта нам вечност крије
— Ил' добра, или зла —
То мени бриге није,
Овако мислим ја:

За време луд ко није,
У њему сретан је,
А вечност после не ће
Правити промене.

LXXI.

Мене ј' негда и шах себи радо прим'о
И с њиме сам дутих разговора им'о;
Тужио ми с' једном како га то пече,
Што му нико не ће да истину рече.
Ја сам после о том дуго премишљав'о,
И заиста нађох, да шах има право;
— Усудим се једном истину му рећи,
Ал' једва сам мог'о из двора утећи.

*

Јест, има кнезова, што од сваког траже,
Да истину каже,
Ал' да је поднесу,
Тол'ко јаки несу!

LXXII.

Синоћ ми се у сну један анђ'о јави, —
Отерали су га са рајских висина,
Јер је био врло земаљске нарави,
Те тражаше горе земаљских милина.

Бог му рече тихо, али строго: Сине,
Што год јеси, треба са свим, пуно да си;
Анђ'о мора имат' анђелске врлине,
Други живот небо, други земљу краси.

Земља има вино, пољупце, милине, —
Небо има друга благослова свога;
Кад ти срце још'те за земаљским гине,
Иди доле, пак се науживај тога!

Ко допио није пехар жића слатка,
Милину, коју сам земском свету дао,
Тај још има много земска заостатка;
Тај се није мога раја достојао!

LXXIII.

Пријатељство.

Кад је Схафи ишо по свету далеком,
Срео је на коњак богаташу неком;
И рече му мудри: Домаћине, браће,
Нешто сам ти жељан разговора, шале;
Позови-де часом пет-шест пријатеља,
Па начини мало госбе и весеља.
А домаћин на то: Залуд ти је жеља,
Јер ја нисам никад имо пријатеља!
Зачуди се Схафи, па ће на то рећи:
„Ко ни с благом не зна пријатеља стећи,
Под његовим кровом не ћу ни као воде!..“
Па без с богом остај скупи се на оде.

Јест, ко никад није пријатеља имо,
Далеко му лепа кућа! Од тог да бежимо!

LXXIV.

На част њима њихов снажај,
И молитва с уста бледи',
Смеран поглед и понашај, —
Ти знаш, боже, шта то вређи!

На част њима така радост, —
То је ветар по ваздуху,
Мени, боже, шчувај младост,
Младост срцу, младост духу!

Та где тако вино тече,
Мора врело здраво бити;
Где овако цвати цвеће,
Мора место право бити.

Благослови моје њиве,
И изворе моје песме,
Нек не буду жалостиве,
Већем врле и уресне!

Нек ми жеље буду једре,
Нек ми жиће буде мило,
Нек ми очи буду ведре,
Чело глатко, тело чило.

LXXV.

Ружа и трње.

Ја познајем једну жену, —
Да сачува сваког бог
Таке беде, така чуда,
Тог језика, срца тог!
Никада јој није право;
Гуњља, пеује, њипа, прети,
А рекне ли и муж коју,
Нека пази куд ће с' дети!
Ако-л ћути, јао, тада
Тек га снађу триста јада!

*

Не може ти с' увек све по вољи пити;
Не може ни жена увек анђ'о бити;
И у браку буде нека страна црна,
Јербо свака ружа има свога трна...
Ах' је жалост, друже,
Кад је трн без руже!

LXXVI.

Боље милост без песама,
Него песме без милости, —
Боље мудрост без књижура,
Нег' књижуре без мудрости, —
Боље синак без колевке,
Нег' колевка, а без сина, —
Боље вино без бокала,
Него бокал, а без вина!

LXXVII.

Да-л да с' смејем, да-л да с' једим,
Кад тај глупи свет погледим!
Нит' шта мисле, нит' шта зајау,
Туђе мисли преживају.

Ја се не ћу једит' на то,
— Свашта има своје за то —
Бар се 'вако мудрост чиста
Крај лудости лепше блиста.

LXXVIII.

Док сам ово пев'о: Хајд'мо за слободом!
Не клањајмо роцки пред вел'ком господом;
Ал' примајмо и ми сваког као брата,
Ласкавцима само показујмо врата!
Састајмо се чешће, пак се упознајмо,
Искрени будимо, пак се исправљајмо!

Док сам тако пев'о, викаху ми: Слава!
Ала је то мудра и паметна глава!

А кад мудра глава поче делат' тако —
Јао, наопако!
Загракташе свуда:
То је права луда!

LXXIX.

Калуђери,
Лицемери,
Прох' ће време
Анатеме!
Ко ј' на чисто с' собом,
На чисто ј' и с богом.
Ал' ко куне, псује,
У божије име,
Тај га не поштује,
Већ се титра њиме.

LXXX.

Муштахид [1]) пева:

Да се моје стадо божја пута лати,
Ја бих мор'о стати, па за њима глати, —
Ал' ко ће ми онда коре леба дати!

Кад сви жедни једном за извор дознају
На којој је страни, на коме је крају,
Онда ће ми рећи, да ме не требају.

Но пре ћу замутит' сваки извор свети,
Ал' изворе моје не дам си отети;
Који друкче мисле: нека су проклети!

LXXXI.

Мирца Схафи пева:

Па какав је разлик и каква је вида
Између' мене, Мирце, и тог муштахида?

Да сувишну мудрост мало одвадимо
Обоје идемо на народ учимо:
Ја певајућ', а он крекећући кроз нос;
Он му хвали роцство, а ја мушки поносе;
Он га води у мрак, ја га водим на зрак;
Његово је срце салом затрпано,
Па с' не чује никад да богу запоји,
А Мирцино удиљ на језику стоји!

Он ногама кратким к'о патак се кречи,
Па једнако стење, и једнако јечи,
К'о да носи терет греха земаљскога,
Код толика сала и желудца свога.
А ја идем лако свуд по свету белом,
С осмејом, са шалом — он са клетвом,
с гњевом.

Он опада Мирцу кришом и за леђи',
Мирца њему јавно — у очи му пева,
И он већма стрепи од осмејка мога,
Нег' што сам ја игда од његова гњева.

LXXXII.

Аој, Мирца, да дружине лепе!
С ким те најох да проводиш данке!
Како дође окат међу слепе?
Како спеће мудар међ' лудаке?

А ја рекох: Не брини се, драга,
Мудар мора међу луде поћи,
Јер би мудрост пропала без трага —
Луда к мудрои никад не ће доћи!

Знајте, светли, којима је стало,
Да вам браћа не чаме у тами,
Ни то сунце не би вам сијало,
Да му зраци не силазе сами.

LXXXIII.

Боље ј' живет' без признања,
Ал' достојан бит' награда,

[1]) Муштахид: један поп Шита.

Нег' уживат' достојања,
Без заслуге врсна рада.

Шта ј' колајна, што те кити!?
Шта је, кад те народ фали!?
Шта је свету голем бити,
А сам себи низак, мали!?

LXXXIV.

На свачијем лицу пише
Повесница лиценоше:
За чим гине, чиме дише, —
Страсти бољe, страсти лошe;
Да-л му ј' савест рај, ил' пак'о,
Жеље — орли, ил' голуби, —
Да-л би пев'о, да-л би плак'о,
Да ли мрзи, да ли љуби?

Али читат' не зна свако,
То баш није тако лако.

LXXXV.

У чем' леже чаролије
Схафијине појезије?

Све му ј' чило, што, што,
Све му ј' истинито,
Природно и право,
И једро и здраво.
Природу не квари,
Вешто, лако пари
Мисли с осећај'ма,
Речи с уздисај'ма,
Тугу са милином,
Пољупце са вином,
Само алем бира,
У шљунак не дира.

Ето, то су чаролије
Схафијине појезије!

LXXXVI.

Рад' истине гоне! — Ал' ти, Мирца, за то
Остани јој веран, не осврћи с' на то!
Ти се мораш клонит' од глибова лажи,
За истином ходи, њене стазе тражи,
Јер што год је лепо, собом истино је,
А све, лепо што је, душа ј' душе твоје.

Ну да не би страд'о за истину драгу,
Истину и мудрост не износи нагу,
Већем их обуци у песмицу малу,
У шарене речи, у румену шалу;
Закити их сликом, веселим усклико̀м,
И' онда не ће бити од зазора ником.
Тако се и грожђе, пуно огња жива,
Лишћем и ластаром кити и покрива!

LXXXVII.

Ништа није лакше него мрштит' лице,
Напућеним уст'ма критиковат' све,
Важним гласом рећи: „Ово ми се свиди,
Ово друго не!

А што с' мени свиди, мора бити добро,
Оно друго не!"
Од таких створова мораш бегат', побро,
Па бежи што пре!

LXXXVIII.

Ти не мораш ружу брати,
Можеш само мирисати;
На стаблу је мирис јачи,
А не ће те три затаћи.

LXXXIX.

Мудар може постојати
Без милости од краљева;
Ама шта ће краљ да ради
Без савета мудрачева.

XC.

Залуд с' рука кађава
На лепоту шиљи, —
Алем-камен само се
Алем-камом шиљи!

XCI.

Чкаљ је ружи говорио:
Ко од тебе вајде има?
Да си чкаљ к'о ја, и ти би
Била храна магарцима!

Славују се гусак руг'о:
И ти ми се зовеш нешто!
Па, де, жртвуј као гуске,
Крв и живот за човештво!

А филистар рече Мирци:
Штета твоје главе бистре,
Кад држави ништ' не хасниш!
Угледај се на филистре!

Ој, филистре, гуско, чкаљу,
Хвала свач'јим заслугама,
Али, јаој, земљи, небу,
Кад би ост'о свет на вама!

XCII.

Јуче, ал', да богме, између' четир ока,
Запита ме нека особа висока:
'Кажи ми по души, али не по страху,
Шта ти, Мирца, мислиш и судиш о шаху?
Има-л што у глави, има-л што у души?
Је-л му вид што дужи, пег' што су му уши?

— Та он има мозга, кол'ко и сви други,
Који носе талар и манторос дути;
Види, где се пред њим снебивају људи,
И' онда мора мислит', да је неки џин!
Види само подлост, коленоприклоност,
Па ту воду лепо тера на свој млин.

XCIII.

Оштар нож се врло лако,
Брзо искрза,
Ал' за то се шпак нико
За туп не тржа.

XCIV.

Кавгаџије, лармаџије,
Нек вам је на знање:
Где престаје јарост,
Почиње кајање!

XCV.

Чије око није за лепоту слепо,
Који има речи за све, што је лепо,
То је песник прави, тај од праве браве
Има кључе праве!

XCVI.

Ако почнеш 'вако: Ја знам од вас боље!
Зле ћеш бити среће,
Пук те слушат' не ће:
Јер ко има снаге, има праве воље,
Да га обавести,
Мора се с почетка за њиме повести.

XCVII.

Ко је срећан, тај нам срећу носи,
А не узима је;
Од њег' срећа иде, пак се опет враћа
Оном, ко је даје.

XCVIII.

По шаховој заповести
На диван сам мор'о доћи,
Многе ћеле и везири
Већали су до по ноћи.
По по ноћи шах ће рећи:
„Е сад, Мирца, ти пресуди,
Беху-л мудри ови збори,
Знају-л што год ови људи?
Не плаши се, право реци!"
А на то је све умукло, —
Мирца уста и пресуди,
— Баш по души — па куд пукло:
„Чудна ми је мудрост њина,
— Ја у мало не задрема', —
Јер све чујем клепет млина,
Али брашна, — брашна нема!"

Тимур.

(Из посмртчади Мирце Схафије).

ешко оном, који цигло
У рушењу тражи сласти,
Чије с' пусто име дигло
На развалам', на пропасти!

Ко је темељ спомену си
На лешине људске мет'о,
Стигнуће га строги дуси —
Име ће му бит' проклето!"

Те је речи Тимур чуо,
У заносу сретних дана,
Тај је гласак расплануо
Рушиоца Тамерлана.

„Амо те га!" — Тимур виче.
Песник дође, не боји се.
„Чуо сам те, несретниче,
Стидиш ли се, кајеш ли се?"

„Не! — јер то су гласи свети
Којим' песма моја дише!"
— „Ја ти живот мог' узети!" —
„Живот — али ништа више!"

И тигру је то у власти,
Не могу му одолети, —
Може с крова камен пасти,
Па ми живот одузети.

Јеси-л тигар крвожедни,
Јеси-л камен, — ево т' главе!
— Ал' зар Тимур непобедни
Не жељкује лепше славе!"

Замисли се сила љута....
Скиде прстен златна кова:
„Ето т' дара! — Ено т' пута! —
Не чекај ми гњева нова."

Ал' од отог побиог часа
Тимур више нема мира,
Све се преза, све се жаса,
Све га она песма дира:

„Тешко оном, који цигло
У рушењу тражи сласти,
Чије с' пусто име дигло
На развалам', на пропасти.

Ко је темељ спомену си
На лешине људске мет'о,
Стигнуће га строги дуси —
Име ће му бит' проклето!"

Јусуф и Зулејка.

(Из посмртчади Мирце Схафије).

ако ј' „прекрасни Јосиф" чув'о стадо,
Стадо Јакова, свога оца стара,
Како ј' у Мисир стигло момче младо,
Де га заволи жена Потифара,
С чега је бријк у тамници страд'о?
И шта му после тамницу отвара? —
То свако знаде причат' светим жаром,
По светом писму, по завету старом.

Ал' ову причу исток друкче спёва:
Пре' нег' што ј' Јусуф (Јусуф Јосиф значи)
Дошао у двор мисирских царева,
Да кобан санак сретно протумачи,
Судбом из' мигом каквог бож'јег гњева,
Мор'о с' најпре робом Потифара наћи,
А женска глава, коју он очара,
Не беше жена, већ кћи Потифара.

Њене боље беху дуго покривене,
Као алем драги у дубоком песку,
Тад му поче писат' како за њим вене,
А не мож' угушит' своју слабост женску;
Али нит' он схвати х'ерогливе њене,
Ни његову она азбуку јудејску;
Па на покон, шта ће, нема писма баци,
Па се стаде служит' други', живљи' знаци'.

То мисирско луче Зулејком се звало,
Досетљива беше у љубавној муци:
Кад јој ронче што год пружило и дало,
Примакла је руку ка његовој руци;
Њено црно око у рај га је звало,
Њени уздисаји беху рајски звуци, —
Она горијаше, ал' на дивно чудо!
Хладно оста, хладно, то Чивуче лудо.

Увређено срце гњевом задахнуто
Хтеде да га мрзи — али није смело.
Једном рече: „Брате, ти си болан љуто,
Клецају ти ноге, лице ти је врело!"
Па крај њега седе тешко забринуто,
И ручицу меку метну му на чело.
Рука искре баца, чудно неодолно,
И одиста момче осети се болно.

„Грозница те мори?" — нежно га занита,
„Ох, камо ми лека, да те лечим млада!"
У очи му гледи, ка' да нешто чита,
Усне јој се мичу — баје ли му сада?!
Она беше дивна, као јела вита,
Пред оваким чаром свака снага пада.
Ох, па зар је чуда што и Јусуф клону,
И савест и мисли у несвест му тону.

Он и не зна, да је у наручу њену,
Мисли, да је земља посрнула била,
— На једаред скупи снагу разбијену,
Поглед му се оте, к'о да има крила,
У даљини спази, једну — другу жену,
(Зулејкина љубав невешто се скрила);
Довољно су вид'ле две подмукле жбирке,
Две госпе придворке, две злобне Мисирке.

Пред Јусуфом тада сенка с' нека створи,
Дух ота му стара, озбиљна Јакова,
Па га сенка мотри, погледом га кори,
Претећи му клетвом мртвих прадедова;
Примиче се ближе, па му к срцу збори:
„Ох, несретни сине, туго моја нова!
Зар си тако пао, тако вређаш бога!
— Бежи, сине, бежи од отрова тога!"

И Јусуф се трже, скочи, бежат' стаде, —
Она за њим хрли, ал' га стићи не ће;
Та срамота тешка на душу јој паде,
И к'о бритка сабља гњев јој срце сече.
„Ти ли се зар клониш, мене, дивне, младе!
Ти зар одричеш изненадне среће!
Ти, у чијем роду безобразлук ниче!"
Таке речи сада гњев Зулејкин виче.

Све су вид'ле, чуле две мисирске госпе,
Хитро тару руке па међ собом зборе,
Како да се брже брука ова проспе!
И заиста с' просу пре прве зоре:
Глас све гори расте, сад ће већ да доспе
У кругове више и у царске дворе:
Да Зулејку већем презиру и Жиди,
Така брука пуца по целој Мемфиди.

Овом новом гласу свако нешто дода,
Срамни шапат лети, к'о да има крила,
А Зулејка беше високога рода,
Јест кнежевске крви Зулејка је била.
Па кнегиња така да се тако пода!
Боље да је отров, чемерику пила!
Така се срамота по месту просула;
Па, да богме, то је и Зулејка чула.

И високе даме решиле су шта ће,
— А и шта би могле кад су пуне части, —
У свакој се брзо једна мис'о заче,
Презирати треба таке ниске страсти.
Презирање ј' слабо, гнушање је јаче,
Јер господско име вала сада спасти,
Срамота је кужна, па и друге кужи,
За то да се нико Зулејком не дружи.

То Зулејку тишти, — ал' је љубав сила,
За Јусуфом сада све још већма гине;
А што ј' у њој мржње, сву је наперила
На мемфидске госпе и на сплетке њине,

И освета ј' њена досетљива била, —
За вечеру сјајну припреме се чине,
На вечеру зове цело друштво сјајно,
Сваку госпу за се, као полутајно.

Свака госпа мисли, само ј' она звана,
Па што не би ишла кад нема сведока,
Воли што ј' баш она тако одабрана;
И тако је свака била брза скока,
И све су се госпе тога истог дана
Код Зулејке нашле још и прије рока.
Хтедијаху да се једна другој диве,
Ал' како ће, кад су све једнако криве.

Па што ј' било, било — као да и није,
А друштво је лено, ништа му не смета;
Пред Зулејком свака ласкаво се смије,
И за часак тили све се рашћерета;
А кад дође време, да се воће иде,
Са котарком воћа и Јусуф ушета,
Изгледа'о ј' к'о неко ванземно створење —
Тако барем беше млађих госпа мњење.

Ал' и друге даме, што но кажу зреле,
Кад видеше ронче, махнуше се свега,
И које су ножем крушку сећи хтеле,
Посекле си прстић, гледајућ' у њега;
И госпође маме чисто се занеле,
Једна другој вели: Гле, га, друго, гле, га!
А и старе баке, лица смоквастога,
Поклизнуше мало с достојанства свога.

Тога пренераза не бијаше скоро,
К'о кад Јусуф уђе смерно, тихо, чино,
Ал' се и он збуни кад је млађан мор'о
Из златна бокала редом точит' вино.
Оборио ј' очи, од стида је гор'о,
Видећ' тол'ке госпе и чуђење њино; —
Та силни погледи око њег' облећу,
К'о планете што се око сунца крећу.

Још се и то деси — и Зулејка виде
Једну младу госпу, где се обнезнани,
Па злурадим скоком у помоћ јој иде,
А Јусуфу вели: Мани, робе, мани!
Силно ти је вино, у главу им иде, —
Премда волим што су гости загрејани,
— Весел'мо се ипак, дружбо моја драга,
Свак ће од сад чистит' испред свога прага.

Јусуф је изиш'о, по двору се шеће,
Сматра бајну ноћцу и тишину њену;
Но и часне гошће дигоше се веће,
Време им је било, да се дома крену;
Домаћици свака лаку ноћцу рече,
А уз лаку ноћцу фино се осмехну,
И — за чудо дивно — ћутећки су пошле,
Исто тако мирно, к'о што су и дошле.

Кад Потифар дочу, што је мор'о чути,
Он Јусуфа врже у тамницу црну;
Но више година, трпећ' терет љути,
Верокрепка душа ни ту не посрне, —
Божија га рука озори, упути,
И његову судбу на добро обрну;
Сретно протумачи, што Фараун снива,
И за то га царе Зулејком дарива.

Јер Зулејка оста своме робу верна,
Поред свију руга, поред свију јада,
Ни године дуге, ни тамница дерна,
Ни господство њено верност не савлада,
Љубав тако стална, тако неизмерна,
Победила ј' увек, па ево и сада,
Па и роб, што негда грешну страст угуши,
Најсилнију љубав носи сад у души.

Фараун га диже до високе части,
Потифар га радо за свог зета прима,
Што је било злобе, морала је пасти,
И њихова свеза радост беше свима,
За то с' може и сад к'о и некад каз'ти:
Јусуф и Зулејка, благо ли си њима!
О њима се песма складала и склада
Од Нила до Ганге — тада к'о и сада.

IX.

ДЕМОН.

ПОЈЕМА МИХАИЛА ЉЕРМОНТОВА.

ДЕО ПРВИ.

I.

Ужни демон, дух изгнања,
Летео је брзим летом,
А над овим грешним светом,
У мукама очајања.
Сећао се бољих дана,
Што су давно у мрак пали,
Спомени се гомилали —
— Ох, спомени бољих дана!
У светлости кад је блист'о,
Чист херувим, срце чисто,
Репатице кад су чиле
Смешећи се очи криле,
Ал' најрађ'је уза њ биле;
За познањем жедњеh' луто,
Кад је вечном маглом луг'о,
Вијајући на све стране
Заблуђене караване
Кроз просторе без имена,
Кроз светила разбачена, —
Он, првенац створа, кад је
Поздрављајућ' жиће ново
И љубио и веров'о;
Кад још срећан није знао
Љуте страве, сумње горке,
А души му не грозише
Пусти вечи — але поворке —
И још више . . .
Много, много,
Чега с' сетит' није мог'о.

II.

Блудео је васељеном,
Пустолином њеном,
И без цели и без мете, —
Гледао је, па је свик'о
Како лете једнолико
Век за веком, пустим путом,
Као минута за минутом.
Он, владалац грешна света,
Сејао је семе злости,
Без забаве, без радости,
Јер ког згоди, нико живи,
Нико му се не противи.
Где је худо семе пало,
Где је пало, ту је цвало,
— На му с' већем додијало.

III.

Тамо горе над Кавказом,
Под којим се Казбек сјаје
Белим снегом светлим зрацом,
К'о алемна круна да је, —
Ту ј' изгнаник првог раја,
Ко би знао с кога краја,
Ту је био долетео.
Ту дубоко Дерјал зија,
Као црно гнездо змија —
Недогледна провалија,
Кроз коју но Терек дере,
Брза вода, бурна, хучна,
К'о лавица бесомучна,
Хуји, рши, баца пену,
Као гриву замршену . . .
Дивља зверка пада ниже,
Од ужаса бурних вала;
У висини стрепе тице,
А облаци, с чуда нека,
Чак са југа, из дакёка,
За њом деру ка северу.
А врлети, хладне стене,
Као да им се нешто спина,
Тајном муком измучене,
Гледе, мотре: шта то бива.
А ти замци, црне куле,

Као да прете, кроз маглину,
Горостаси дивљих хала
Одозгоре с камивала . . .
И све друго — све је било
Страшно лепо, дивље мило.
Али мучан демон холи
Пит' се чуди, пит' се моли,
Нити му се прса шире —
Свему ј' мало, све презире.

IV.

На једаред слика ина, —
Као да је нека вила
Златан ћилим разавила —
Замириса цвет-долина,
Та Ђурђија земља дивна;
Зелен шуме, чоти бајни,
Развалина вити стуби,
А поточић жуборећи
Стене грли, цвеће љуби.
Овде славуј кроз ружице
Одзива се милој песми
Ђурђијанке лепотице.
А јавори зелен-двори
Бршљаном се свежим ките; —
Ту пећине хладовите,
У које се радо скрије,
Кад претишти жега љута,
Брзи јелен и кошута.
И све јасно, и све живо,
Сва природа ведра, чиста;
Ромор грања, шапат листа, —
А омара срце жари,
Све растиње слатко дише, —
Па росица што мирише
По тихотној благој ноћи, —
Па звездице трепталице,
Што са душе гоне санке,
Баш као очи, сјајне очи
Лепотице Ђурђијанке — —
— Ал' у једни' духа груди'
Сва дивота, сва красота,
Само мучну завист буди;
Све презире, што год види,
Све проклиње, — ненавиди.

V.

Седи Гудал још одавна
Високе је диг'о дворе,
Који јутром баце сенку
Преко поља тја до горе.
Лепи двори, ал' су скупи,
А много су стали боја,
Тужно робље и сад памти
Каплье суза, каплье зноја.
Степенице, које воде
Са врх куле одозгора
До Арагве, хладне воде,
Која тече испод двора, —
Туд Тамара, кнегињица,
Белом чадром крцињ' лица,
Лаким скоком доле ходи
Златним ведром, хладној води.

VI.

У овом је двору увек
Влад'о тужан мир,
А сад свирка, — вино тече, —
Пирује се пир.
Скупио је Гудал госте,
Пријатеље старе, нове,
Многу своју из далека
Ћери својој у сватове.
А на крову искићеном,
По веленцу по шареном,
Ту се игра, ту се пева,
Ту ми седи млада нева. . . .
Јарко сунце на западу,
Пре нег' што ће за брег сести,
Сипа своје румен-зраке
По лепоти, по невести.
Миле песме, лаки танци,
Рујно вино, сјајан дан, —
Веселе се миле званци,
Ударају длан о длан.
И невеста крочи чила,
Над главом је завитлила
Прапорасти бубњић свој,
Па га лаком руком тресе,
Ножицама ситно везе,
По тканици шареној.
Окрену се, п' онда стаде —

А кроз дуге трепавице
Сузан јој се поглед краде.
А кад тресну ситне жице,
Она с' опет тишко вине,
На лицу јој осмех сине, —
Весео одсјај срца њеног,
Детињастог, безазленог.
А цела је пламен живи, —
Месец јој се с неба диви.

VII.

Кунем вам се лучем света,
Кунем вам се светлом ноћи,
Да ни један цар још није,
Још ни један шах Персије,
Пољубио 'ваке очи;
Кунем вам се, да још нема
Шедрвана сред харема,
Који би се хвастао дрско,
Да је својом алем-капком
'вако дичан стас попрск'о;
Ниг' је икад руке било,
Која би се дичит' смела,
Да је гладећ' чело мило
Тако красну влас расплела; —
Кунем вам се, други мили,
Од како смо изгубили
Бољи рајски свет,
Нигде није још поник'о,
Узабрао није нико
'вако красан цвет!

VIII.

Последње јој то весеље,
Дрхћу нади, стрепе жеље; —
Тамара је мазно лане,
Што је никло у слободи, —
Авај! Сутра дан кад сване,
Куд ће у свет да је води
Туђа мајка, туђе сеје...
Ој, та мисао слабо греје;
Слабахно је слутње теше...
А овде јој добро беше!
Ал' на њено ведро лице
Није туга доћи смела,
Ниси видео бољетице,
Она јој је одолела, —
У простоти мило чедо —
Да је од куд, са свог лета,
Мучан демон њу погледо,
Сетио би с' старог света,
Тргла би се пакост клета,
И у вечној злоби
Уздрхт'о би...
Уздахн'о би....

IX.

Али ево — он је спазио!...
Проклет демон, дух страхоте,
Сав се махом преперази.
У пустињу мрачне душе
Чисте луче просинуше,
Махом заста пакост клета, —
Он осети да је света:
Милост, љубав и красота.
Није мог'о да с' откине
Од радости и милине
Чистог, лепог осећања, —
Већем дуго, дуго сања...
Стара срећа, давни дани
У дугачком своме низу,
Као ђердан звезда сјајни',
Створише се пред њим близу.
И прикован тајном силом
Он осети нове јаде,
А душа му зборит' стаде
Родном речи, старим збором
И познатим разговором.
Ал' ум не зна да тумачи,
Шта то бива, шта то значи,
Шта да чини, шта да ради!
Заборавит' све што ј' било!!
Заборавље јаде цели, —
Али га је небо скрило;
Но демон га и не жели.

X.

Младожења млади хита; —
Ал' су дуги пути клети!
Измучио коња вита; —
Ах, да може полетети!
Након дуга жарка дана
Тихо вече хладом годи,

Ал' већ ево каравана
На Арагви, хладној води.
Да-л га чека мила нева?! —
Та иду јој златни дари,
Под теретом изморени
Поклецују дромедари;
А на њима звонцад звони —
Како који главом тресе,
А господар Синодала,
Дични вођа каравана,
Обзире се, осврће се.
На њему је свето рухо,
Ременом се опасао,
Још је лепше и светлије
Чим се јунак оружао:
Бритка сабља као зимја,
И јатаган димишћија.
Поветарац размахује
Русу косу око главе,
И крије се и вије се
Кроз широке, кроз рукаве,
Ил' се љуби с косом милом,
А шапуће с тешком свилом.
Танко седло шиширово,
Танка узда, све у злату,
У пени је као у снегу,
На помамном на дорату; —
Добра пасма, а крв плаха,
Из Ергеле Карабаха.
Пут је узак, с лева стена,
А са десна мутни вали,
Многог ли су красног коња
И јунака прождерали.
Ране доро, уши њули,
Зазирући главу кочи,
А и сунце већ је село,
Ево већем мрке ноћи.
Младожења јездн смело —
Ваљда ће му Бог помоћи!

XI.

И крај пута, где, црквица
У самотном неком куту, —
Гроб је можда каквог кнеза,
Великаша, ил' витеза,
На опасном овом путу,
Што је пао од убица.
Ту би сваки путник стао
И молитву очитао.
А молитва та га прати,
Док се дома не поврати,
Да му нико не науди, —
Тако вели стари људи.
Ал' наш путник није стао,
Лукави га демон смео,
Мисли му је заварао,
Жеље му је разгорео:
Његове се мисли сладе
На успнама неве младе,
— А.ђ', гле... „Ко ј' то?!“... у час тили...
Нешто шушну — па умуче,
Протрчаше коњи чили,
Нешто плану, нешто пуче:
Пушка једна, друга, трећа! —
Хабри јунак у ирак глену,
Подиже се на стремену,
Од куд иде худа срећа?
Муком мучи, само калпак
Патак'о је преко чела,
А јатаган у десницу, —
Дорат лети као стрела.
Пушке бију, танад звижди,
Ал' све ређе, ређе, мање —
Стишало се, само чујеш
Мукли јаук и стењање,
И далеко — ено, ено,
Где се худа чета крије,
Носе благо опрабљено
Кукавице харамије.

XII.

Све је мирно, — нема гласа,
Ал' од страха и ужаса
Камиле су стрепеш' стале,
(Само звонце кадшто клепне
Као и оно да се боји)
А друге су попадале
Уз лепезе вођа својн'.
Страшна слика, тужна слика:
Украј пута код црквице,
Над гомилом рањеника
Колутају ноћне тице, —

Ох, јадника, мученика!
На дому их чека мати,
Миле сеје, драга деца —
Ал' их не ће дочекати;
Нити ће им братска рука
Хладан гробак ископати;
Нити ће им топла суза
Хладно чело покапати.
А на оној тужној хумци,
Где узтрухну њине кости,
Ту ће можда путник који
Смиловат' се, — крст забости.
А бршљан ће да узмиле
Преко крста, преко стена,
Па ће многи путник сести
У залаће густа сена,
И венац ће можда сплести
Жута смиља и невена.

XIII.

Лети, бежи, брзи доро,
А бржи је од холује,
Ни тица га не би стигла,
Грива му се у вис дигла,
Ноздре шири, њањискује,
У мрак звера, послушкује,
Плам му лиже из очију,
Из копита искре бију.
А по њему коњик лежи,
Младожења, јала му срећа,
Крвава му десна рука
И оруже и одећа.
Из руку му узда пала,
Око врата стиска дора, —
Ох, хоће-л га изнет' хала
До Калбека, — бела двора!
Изн'о би га, да је среће,
Ал' овако не ће, не ће...
Звижну зрно — удес худи —
Продера му мушке груди.

XIV.

А на двору стар-Гудала
Кукавица закукала,
Јаокноше листом свати...
Вриска, лелек, — ој, јаде!
На камени' дворски' врати'
Прашан парип стиже, паде;
На њему је мртво тело,
Намрштено бледо чело, —
Грозни трази љуте муке,
А крваве обе руке
У гриву се замотале.
Грчевито закопале,
Ој, Тамаро, сиротице,
Што си тако немо стала,
Ево си га дочекала!
Младожења, драго твоје,
Дош'о ти је, сверов'о је, —
Али, јаој, судбе клете,
Загрлити не може те!

XV.

Спустила се казна Божја
На безбрижан овај дом,
Из ненада, као да је
С ведра неба пао гром.
А Тамара сузе лије,
Прси бије, лице крије;
На постељу мучна паде,
Да задави тешке јаде!
Ал' над њоме неки шапат,
Тихи звуци, ил' уздаси.
Је-л причула, ил' је чула —
Слатке речи, љупки гласи:
„Ох, не тужи, чедо драго,
Не разбијај нежне груди,
Све је залуд, све заваго,
Ти га више не пробуди.
Ох, не плачи, да ти суза
Чарне очи не замути,
Он за твоје сузе не зна,
Не може ти лелек чути.
Далеко је, — тамо горе,
Где анђелске песме слуша
Кроз сунчане златне дворе.
Шта је сенка твога ваја,
Који лудо срце сања,
Поред неба, поред раја
И вечитог благована.
Утеши се, веруј мени:

Мој анђеле безазлени,
Земско жиће није ништа,
Судба ваша празна ј' брука, —
Та не вреди једне сузе,
Не достоји с' твог јаука.

По језеру плавих вала,
Кроз светлости благи плам,
Без ветрила, без весала
Броде звезде амо там'.

А облади витлају се,
— Весео им лаган скок,
Подижу се, спуштају се,
Да им срећу види бог.

Нит' их празни јади даве,
Нит' вијају варљив над,
Што је било заборave,
Уживају што је сад.

Тако и ти буди лака,
Та слободу бог је дао,
Само на час буди така,
Па ти не ће бити жао

Чим се спусти густа тмина
По долина, по планина,
И разхлади топле степе;
Чим се коло звезда крене,
Вечерњача с' на пут спреми, —
Ноћ оглуви, свет онеми,
И не чујеш ништа друго
Само ветрић преко крша,
И гдекоје што се тиче
Промигоље, пролепрша.
И кад цвеће жедно гране,
Да попије капљу росе,
Што као бисер на њег падне
Са чокота, вите лозе.
Чим у својој бледој слави
Са горе се месец јави,
И кроз прозор твој провири,
Пољана ће да зимири, —
Спустићу се и ја доле,
У госте ћу теби доћи,
Превијаћу златне снове
На уморне твоје очи,
Хладићу ти жарке груди,
Док те зора не пробуди."

XVI.

Реч умуче! . . . У даљини
Издисао је звук по звук,
А Тамара скочи горе,
Обазре се у округ.
А како је њојзи било?
Срце јој се запламтило,
А у јадним њеним груд'ма
Заметла се борба дуга,
Као змија са лабуд'ма
Борила се црна туга,
Стари бол с новом сласти,
Питом спомен с дивљом страсти.
Морила се чиста душа,
Да окове стресе, скине,
Ал' уморна опет слуша,
И сад јој се звуци чине —
Као да чује из даљине
Оне чудне, миле зборе,
И тек једва ближу зоре,
После дуге, бурне ноћи,
Сан јој склони болне очи.
Ал' ни у сну нема мира . . .
— Долази јој момче дично,
Оштро око, бледо чело,
Лице му је необично;
Нека туга, нека сета, —
Као да није с овог света, —
На се саже над постељом,
Где дрхташе јадна дева,
На ту ћута, дуго ћута,
Као да је сажаљева.
Ај, то није анђео, није
Њен храниtељ, божја слуга,
Није, није, не видиш му
Око главе светокруга.
Ово није нечастиви,
Коме пак'о даје моћ, —
Није мрак — а није светлост,
Није дан — а није ноћ.

ДЕО ДРУГИ.

I.

Ај, пусти ме, оче мили,
Пусти мене моме ићи,
Кад у души бол проциви,
Сузе никог не слушају.
Одгони ми просионце,
Нек се махну мене, јадне,
Ја ћу кукат' све за њиме,
Сноминьаћу слатко име,
Док у хладни гроб не паднем.
Ал' чуј, оче! — Од како смо
Закопали гроб крвави,
Јавља ми се, па ме куша,
Наводи ме дух лукави;
Па ме врелом мантом страви,
Па ме бурним снов'ма дави.
Хтела бих се молит' богу,
Прекрстим се — ал' не могу;
Не знам шта ми језик веже,
Од бога ми мисли беже.
Крв ми гори, дах ме мори,
А не могу да уздахнем,
Од дан на дан јади гори —
Бледим, падам, венем, сахнем.
Овај свет већ није за ме,
Ох, смилуј се, оче, на ме;
Отпусти ме, ја ћу поћи,
Да потражим худа мира
У тишини, у самоћи
Каквог даљнег манастира,
Да ме тамо спас заштити,
Па тамо ћу сузе лити,
Њима прати љуте ране,
Закопати младе дане.

II.

Одвели је у даљину,
Скровитоме манастиру,
Обукли је у хаљину. —
Ох, хоће ли, ту у миру,
Наћи мира, кукавица?
Не ће, не ће, јер и туна
Душа јој је пуна пуна,
Што као љута жеравица
Све то већма жеже, тишти, —
Залуд срце болно пишти,
И отима с' несрећница.
Пред олтаром, пред кандилом,
У појању тихомилом,
Уз примосе и стихире,
Кад се слави људства спас, —
И тад, и ту с' њој празнире,
И ту чује познат глас.
И под сводом мрачна храма,
Ил' у друштву, или сама,
И кроз маглу од измирне
Утвори се — па је дирне
Онај познат лик, —
А бол га је погледати...
Као да тужи, као да пати
Силан мученик.

III.

У засенку под два чота
Манастир се крије бели;
— Светиња је и дивота —
Одозгоре па до доле
Све јавори и тополе
Грањем су га опколели.
А кад тиха ноћца паде
На зелене рукосаде,
Кроз грање се видет' дало,
Где кандиље гори мало
У ћелији дувне младе.
Гори, гори, целе ноћи,

А са стране ветар дува,
На и гробљем мора проћи,
Г'де крстови стари с новим,
Под гранама бадемовим,
Сваки своју раку чува.
А и птице ту су пале,
Где потоци, воде мале,
Уз камење, што их пречи,
И кроз шушње жуборећи,
Сливају се с кршне горе
У амбизе, у поноре.

IV.

У развитку рујне зоре
Засинуше, затрепташе
На северу кршне горе;
А дубоко у долини
Сиве магле покуљаше;
Ево већем мујезини,
Гледећ' сунца славу нову,
На молитву верне зову;
А на кули звоно мало
Побожно је задрхтало,
Да се буди ко још дрема
У наручју тиха санка;
Ево млада Ђурђијанка
На воду се с ведром спрема.
А гребени, пуни снега,
Како с' ниже брег до брега —
Љубичасто јасан низ —
Кад се с ниста луч указа,
Увише се у гримиз.
А врх свега Казбек стари,
Горостасни цар Кавказа,
На глави му с' турбан жари,
Кроз облаке диже смело
Попосито ведро чело.

V.

Но је демон ниже махи'о,
Душу јој је жигосао,
Задахи'о је и заплаи'о, —
Мисли јој је оковао.
Све дивоте божја света
Не могу је дирнут' више,
Грешне мисли, страст проклета,
Сву јој крепост затомише.
Све је мучи, све је мори, —
И у дану и у зори,
И у ноћи — и у сиему
Наће она бол голему.
Више пута о но ноћи,
Кад тишина свуд овлада,
Прса бијућ', сузе роиећ'
Пред икону нице пада;
И путник се многи згрози,
Кад кроз цркву поноћ чује
Као да неко са дна гроба
Мукло јеца, јадикује.
Често пута стане, јадна,
Хоће да се сама смрви, —
П' онда опет дође хладна,
Као да нема капи крви.
Из' расплете дуге власи
По грудима, по рамену,
Те се вију, баш ка' оно
Љуте гује по камену.
П' онда опет мука севне,
Разбегну се мисли њене,
Само уста, муцајући,
Преламају страсне речи, —
Страшан одјек из празнине,
Што као с хладне стене јечи.
А из леда букну жеље,
Као из пакла пламен долети,
Усред мукле ноћи види
Чудноватe ираковети.

VI.

Често пута страх је скучи,
Код прозора плачна седа,
Ту је нека сумња мучи,
А разблудно око гледа,
Као да жудно неког чека,
Да јој дође из далека.
Ту уздишућ' дан предани,
А све јој се нешто слути,
Често чује шапат неки:
„Дођи ћу ти! Дођи ћу ти!“ —
Дођи ће ми, дођи ће ми!
Зар су залуд они снови,
И уздисај онај номи,

И његове сузне очи, —
Свероваће, мора доћи . . .
Доћи ће ми, доћи ће ми!
Дуги јади, дуги боли, —
Хоће богу да се моли,
Да је брани и оснажи,
Ал' молитва богу не ће,
Већ на страну некуд неће:
И молитва њега тражи.
Кад малакса од све ббље
На постељу болна леже,
Ал' залуду: душек жеже, —
И ту ј' страшно, загушно је.
Опет скочи, а сва дрхће,
Груди горе, срце туче,
Већ не може да одахне . . .
На очи се мрак навуче; —
А руке се саме шире,
Да загрљај празан склопе,
А на уст'на, бледни уст'на,
Пољупци се сами топе.

VII.

Вечерња је магла пала
По Ђурђији, бајном крају,
А већ демон туд облеће
По слаткоме обичају.
Облетао је дуго, дуго,
Јер никако да с' усуди,
Да на свето место ступи,
Где станују божји људи.
И било је кад већ хтеде,
Да прегори, да се врати, —
Али му се снага крати,
И све ближе, ближе греде;
А куд прође, с обе стране,
Без ветра се вију гране.
Баци око, и гле, свећа
У ћелији и сад гори!
Кога чека, за ким тужи
У жалосни' ови' двори'!!...
У тишини глуха доба
Уједаред звук се зачу,
Тиха песма, слатки гласи —
Као да звезде с неба плачу;
Тако нежно, тако дивно,
Тако бајно и умилно,
Као да ј' песму небо свило,
А земљи је наменило.
А да није анђео који
Сетно се грешна друга,
Па слетео доле крадом
Из божјега светог круга,
Да му пева старе дане,
И олакша нове ране!
И први пут демон клети
Сад докучи, сад осети,
Шта је љубав с њеним вајем,
С тугом светом, с уздисајем.
Опет хтеде да се врне,
Ал' му слабо крило трне,
И што никад — сво саде
Из ока му суза паде —
Жарка суза, живи пламен . . .
И к'о од сад овуд мине,
Код ћелије Тамарине
Прогрижен ће наћи камен, —
Прогризла та суза пека
Какве нема у човека.

VIII.

Кад је прва суза пала,
Сети с' демон својих зала,
И помисли ту је доба,
Да са душе пакост стресе,
Да се греси добра сете
И љубави покоре се.
Плашљив трепет мутна нада,
Страх и сумња као море
Набујаше из пенада,
Да се с холом душом боре.
Зла прилика, нада гора —
Ал' нек буде што бит' мора!..
Он уљезе — а пред њим,
Над Тамаром лебдећ' стаја
Чист посланик божјег раја,
Светлозрачни херувим.
Он, хранитељ грешне душе,
Крилом ју је заклонио;
Чело му је чисто, ведро,

Поглед рајски јасан био,
Демону је својим лучем
Мутне очи засенио;
Збунио га ведрим зором,
Оштром претњом и укором.

IX.

„Први душе, ко је тебе
У по ноћи звао амо?
Овде није твоје место,
Ту су чисте душе само.
Носи твоје грехе црне,
Да светињу не оскрнве!
Ал' рећи ми, ко те ј' звао?" —
На ово се дух коварни
Чудновато насмејао;
А из њега она стара
Љута пакост проговара:
„Она ј' моја", рече гласно,
„Залуд си је крилом скрио,
Хтео си бранит', ал' је касно,
Ја сам боље уранио.
Охоло је душа њена
Мојим жигом жигосана,
Светиња је оскрњена,
Невиност је поткопана, —
Ту ја владам у велико,
Ту ја љубим, — ја, ил' нико!"
А херувим кад то чуо,
Чисто срце заболи га,
Тужним оком гледну жртву,
Што дрхташе поред њега,
И' онда махну крил'ма лаким
— Изгуби се, пестаде га!...

X.

Тамара.

Ох, та ко си, куд ћеш тако?
Ужасне су речи твоје!
Је-л те посл'о рај ил' пак'о?
Шта ћеш овде?

Демон.

Злато моје!

Тамара.

Ко си? Реци!... Морам знати!

Демон.

Ја сам онај, што те прати
И по дану и по ноћи,
И кад склониш бајне очи;
Што га тужна у сну гледаш,
Што од њега давно предаш!
Ја сам, што у твојој души
Шапће, збори, срећу т' гуши;
Ја сам, што се од мог ока,
Разцветана нада губи,
Младост вене, вера трухне;
Ја, ког нико већ не љуби,
Кога свако живи куне.
Безграничне просторије —
Све то мени ништа није,
А векови ил' годишта,
Све ми ј' једно — све ми ј' ништа;
Ја сам куга земног робља;
Ја сам живот вечног гробља,
Цар познања и слободе;
Ја, враг неба, зло природе...
Па ево ме ту пред тобом
На колена у прах падам,
Да ти тугу своју тужим,
Да ти јаде своје јадам,
Да те молим, да те дворим,
Да сажалиш моје муке,
И да прве моје сузе
Ти на твоје приниш руке.
Ох, смилуј се, не одби ме,
У твојој је данас власти,
Ти си кадра зло истребит',
Ти ме једна можеш спасти!
Твоја љубав вратиће ми
Старо небо, старе сласти.
Дај ми љубав, — у том жару,
Да сагорим пакост стару,
Па да будем чиста душа,
Као у старо оно доба.
Дај ми небо! Ја те љубим!..
Ох, смилуј се на твог роба! —
Од кад тебе, тебе спазих
Залесе ме та красота,

И ја проклех, ја омрзнух,
Сву слободу мог живота;
Мрска ми је власт и снага,
Па завидим смртним људ'ма,
Непотпуној краткој срећи
У стешњеним њиним груд'ма;
У леденом срцу моме
Невиђена светлост сину,
Ја осетих нову тугу,
А у тузи сву милину.
Ја без тебе вечност не ћу,
Под круном сам мојом суст'о,
Без твог лица све је гадно,
Гнусно, бљутко, — све је пусто!

Тамара.

Остави ме, несретниче,
Не верујем црном врагу.
Боже, Боже!... Ох, не могу!..
— Од кога ћу искат' снагу!
Пак'о ми је мисли зан'о,
Умље ми је отровано; —
Остави ме, ти ме мучиш,
Ти спасење моје губиш...
Речи су ти пламен љути!
Што ме гледиш? — Зашт' ме љубиш?

Демон.

Зашт' те љубим?! — Не знам, драга!
Наиш'о сам на нов свет,
Па сам трг'о и раскин'о
С грешна чела трнов сплет.
Што је било ветру дадох,
Па твог ока гледам сјај,
Ту ја видим вечни пако,
Ту ја видим вечни рај.
Ја те љубим силно, јако,
Срцем, душом, ватром, пламом,
Безсмртношћу усијаном, —
Ти не можеш љубит' тако!
При створењу овог света,
По млађаном летеч' дану,
Носио сам твоју слику
У души ми урезану.
И у рају више пута
У срцу сам уздрхтао,
У рају сам пуно пута
Име твоје споминьао;
Мило ми је било небо —
Још сам само тебе треб'о.
Ох, ти не м'ош прегледати
Век за веком, морја дуга,
Па не можеш никад знати
Како ј' горко живовати
Кроз векове сам, без друга; —
Па ни страдат', ни уживат',
Ни од куд не очекиват',
Да за добра, ил' зла дела
Награда ти каква дође,
Што починих, тек онако
Да ми пусто време прође; —
Саможиво, мукомучно
Ни са ким се не поделит',
У вечитом једноличју
Свагда желит', — и не желит';
Све видети и све знати,
Све на празно осећати;
Па, ил' хтео ил' не хтео,
Све мрзити, презирати,
Од дан на дан проклињати
Свет и живот и створ цео.
Од онога страшног дана
Кад ме божја клетва стиже,
И природе топле груди,
Рај и пак'о, бог и људи,
Сви за мене охладнише.
Гледао сам сунце, месец,
И звездице свеколике,
Моје старе познанике;
Стајао сам више пута
У средини њина круга —
Оне једе у свом сјају,
У љубавном загрљају,
Али мене, стара друга,
Не гледају, не познају.
Тад потражих слике тавне,
Изгнанике жени равне, —
Али, јаој, њине речи,
Страшан поглед, лице грозно,
Ја већ више нисам позн'о.
У том страху прнух даље,
Ал' куда ћу, куда смем?

Ко ће примит' изгнаника —
Свет је за ме глух и нем.
Као лађа пробијена
На површју морских пена,
Као облак при, тмасти
На висини плаветнила,
Кад га ветар широм вија —
Е, тако сам био и ја...
Кроз празнине летећ' клете
И без цели и без мете,
Сад овамо, сад онамо, —
Бог зна од куд, — бог зна камо!
Ал' ја нисам дуго влад'о,
Људе на грех наводио,
На светињу једом пљун'о
Хулио је и грдио, —
Олако сам пламен вере
У грешнику затомио.
(Да су барем били чврсти,
Постојани и јунаци,
Ал' жао ми је и тог труда
С лицемери' и глупаци'.)
Тад у мрачне одох горе
И по тами, уз поноре,
Вио сам се, светлац мали,
А путници, жалосници,
Често су се препарали,
За светлацем у мрак пођу
— Један јаук — мени мио —
А већ путник с коњем лаким
У безни се измрвио; —
Ја сам стао па гледао
Да-л се много крви лило;...
Данас, сутра, све то, те то,
Па ми с' и то огадило.

Седео сам често сам,
На леденом врху брега,
Испод дуге златошарне,
У вечитом гнезду снега,
Слушао сам како ричу
Белогриви бесни снеги,
Као лавиње разјарене,
Кроз камење, кроз врлети.
Шта сам пута вихар лути
Продирао дрским бесом,
Одев'о се муњом, громом,
Да се борим с урнебесом, —
Муке своје да угушим,
Јаде своје да задавим,
Ропот срца да заглушим,
Проклетињу заборавим. —
Шта су ране смртна срца
И године ваших мука
Спрам трепутка мог живота,
Непризнатог мог јаука!
Шта је човек, — шта-л му јади?
Ил' су прошли, ил' ће проћи!
Увек чека, јер се нада,
Да ће смрт, ил' помоћ доћи.
Али мени и моп јаду
Нема лека, нема краја,
Нема нада, нема раја;
Мене мучи бол наклени...

Тамара.

Па за што се тужиш мени? —
Згрешио си, зла ти душа,
Јер друкчије бог те не би...

Демон.

Згрешио сам, ал' не теби!

Тамара.

Чуће когод!

Демон.

Ми смо сами!

Тамара.

А бог?

Демон.

Њега не домами!
Та бог има других брига,
Нек се брине, остави га!

Тамара.

А освета виших сила?
Страшни суд!? — А муке пакла?

Демон.

Ти би тамо са мном била,
Од мене се не би макла!

Тамара.

Ко си, да си, друже ноћни!
Залуд стежем срце младо...
Ми смо људи слабомоћни —
Збори, збори, друже ноћни,
Ја те слушам тако радо.

Ал' ти можда... не ћу рећи...
Јаој, мене слабе, јадне! —
Та какву ћеш славу стећи,
Кад невина душа падне!
Ах, је-л с мога худог лица
Те на мене коцка паде,
Код толиких лепотица,
Што их знадеш на хиљаде.
Ал' залуду — куд ћу, шта ћу!...
Ти провидиш, што ме гризе —
Па реци ми, вероваћу, —
Не, не реци, закуни се!
Закуни се, да у теби
Није гуја грешне страсти,
Да ми душу сатрьо не би,
Да уза те не ћу пасти.
Закуни се, али тако,
Да ти морам веровати!
Закуни се, макар како,
Јер ми срце горко пати.

Демон

Кунем ти се зором раном,
Првенчетом божја створа,
И мезимцем задњим даном,
Што по реду доћи мора;
И тако ми вечне правде,
Горке муке очајника,
И састанка с тобом саде,
И растанка од твог лика;
Кунем ти се очњим видом,
Кунем ти се греха стидом,
И вечности сивим плаштом,
И победе краткој мантом;
И тако ми свију беса,
И тако ми пакла, раја,
И громова са небеса,
И анђелског уздисаја;
Кунем ти се муком својом,
И слађаним твојим гласом,
Кунем првом сузом твојом,
И смртним твојим часом,
Кунем ти се црним гробом,
И блаженством душа свију,
Кунем ти се самом тобом —
И тако ми тих очију,
И косице твоје свилне,
И тако ми срца твога,
И тако ми жива бога,
И љубави моје силне —
Од данас ћу други бити,
Одрећ' ћу се света злога,
Горди ум ћу покорити,
С небом ћу се помирити
И призваћу име бога,
За лукавство не ћу знати —
Ја ћу љубит', — веровати!
Ја ћу лити чисте сузе,
Снебићу се, кајаћу се,
Да достојан будем бога,
И погледа твога; —
А свет нека мирно цвета
Без лукавства мога.
Веруј мени, ох, Тамаро!
Светиња ћеш моја бити,
А ја ћу ти поклонити
Све господство моје старо,
Сву слободу, власт и славу
За поглед ћу један дати,
За трепутак један само,
Вечност ћу ти жртвовати.
Љуби мене, ох, Тамаро!
У добру ћу бити красан,
У љубави горостасан,
Биће јачи у милости
Нег' што бејах у пакости.
Узнећу те лаким летом
Више звезда, у чистину,
Па да владаш целим светом, —
Иј' да презреш јадну тмину,
Худе земље жагор празни,
Где но нема среће праве,
Где се жарка љубав казни,
Где се љубом срца даве,
Где милоште нема сјајне,
Ни сладости дуготрајне;
Где се у страх мораш крити,
Не смеш мрзит' ни љубити.
Или можда ти и не знаш,
Шта је љубав смртних људи:
Кратка бура младе крви
И замама ломних груди, —

Ал' пролети час за часом,
Мрко време ништ' не штеди,
Размрви ти груд ужасом,
Ил' ти вреду крвцу следи.
Лепота је кратка зора,
А растанак дођи мора; —
Ко ти јамчи, ко те чува
Од прецвета и умора!
Пусти друге нек се теше
Ништавилом свог живота,
Њима није отворена
Вишег неба сва дивота;
Ал' за тебе штета ј' црна,
Да постанеш жртва њина, —
Тебе чека друга судба,
Дубља сладост и милина.
Заборави друштво старо,
Досадања осећања,
За то ћу ти, ох, Тамаро!
Разгрнути свет познања.
Скупићу ти диве, цвиле
И духове чудотворе,
Да те служе, да те дворе;
Улетићу, да ти скинем
Златан венац са Данице,
Залићу га, јарунице,
Полуноћном мирис-росом,
Да над твојом блиста косом.
Кад позлати сунце зору,
Спустићу се кроз облаке,
Најлепше ћу бират' зраке,
Оплешћу ти пас од злата,
А на руку метнућу ти
Сјајан прстен од агата;
Облићу те миомиром,
Неговаћу сенку твоју,
Довешћу ти рајске тице,
Да за трагом твојим поју;
Дигнућу ти дивне дворе
Од бирјуза и јантара,
Пронориће сиње море,
Да ти тражим бисер-дара,
И даћу ти све што могу,
Ил' изискат', ил' исплакат'
Ил' отети вечном Богу . . .
Љуби мене ! . .

XI.

Он се спусти,
И на врели' њени' усти'
Задрхтао пољуб вражи;
Врисну она, — а он тражи,
Да јој тепа с речи' празни',
Да је смири и уђутка
Грокће, шапће у разблуди
Скрнављене и саблазни.
Мрак је, тмуша, црна тама,
Само с' виде до два пламa,
Њене очи, два жеруткa.
Јаој, црни дух победи!
Пољубац му, отров худи,
Проникао слабе груди,
И још један мучан стисак,
Што у грлу њеном следи,
Окамени тихан врисак;
У том вриску, — ко би мог'о
Разумети, — лежа много:
Љубав, мука, очајање
И приговор, — издисање,
Страх и борба са грехотом,
И — растанак са животом.

XII.

У то доба страшна мира,
У поноћном часу тијом,
Прошао је под ћелијом
Стари стражар манастира.
Причуло му с' као да ј' неко
Полумртвим гласом вриснʼо, —
Он застаде, прислушкује,
У страху је циду стиснʼо,
А сад опет јасно чује:
Пољупци су и јецање,
Шапутање, уздисање,
Па се старац замислио,
Седом главом врteћ' тијо,
Ал' на брзо све ућута —
Само река с тамним брегом,
Као да је мучно ћута
Две три речи прошануте;
А са лишћа и са грања
Лаки ветрић пронесаше
Приговоре и роптања,

А и стражар чујућ' исто
Није му се вид'ло чисто,
Од тог места даље хита,
А у себя канон чита,
Канон светог угодника,
Да га чува од злих мисли,
Од опасних неприлика, —
Крст на себе дрхћућ' меће
И жури се да утече.

XIII.

Као да слава, као да сања,
Лежало је мртво чедо,
Распуштене дуге власи,
Мирна уста, лице бледо.
Ко би рек'о, да је мртва!?
Да не крије покров груди
Рекао би чека зору,
Ил' полубан, да је буди.
Ал' залуд ће јарко сунце,
Да на хладно чело сијне,
Залуд јаок и полупци
Тужна ота и родбине, —
Ништ' не може да с Тамаре
Вечни печат смрти скине.
Ох, како се брзо гаси
Цвет и живот, младост јарка,
Како вену сјајни краси,
Како трне љубав жарка.
Неста жеља, неста нада,
Неста муке, — смрт је сама,
Још је ост'о лаган осмех
Стинут', слеђен на уснама,
Што као натпис страна гроба,
Страним слов'ма нешто значи,
Ал' ни једно више доба
Не мож' да га протумачи!
Тако и њен лаган осмех
Оста тајна, нит' ће више
Ко прочитат', ко погодит',
Шта у њему чудно пише,
Исмејава-л судбу горку,
Или сумњу непобедну,
Ил' живота сладост бедну,
Ил' се гордо небу руга,
Ил' је одсев давних туга?

У њему се замрзнуше:
„Због'ом остај!" хладих лета,
Презирање хладно душе,
Која хоће да прецвета,
И последњи израз мисли,
Кад су смртни болн стисли.
Лаган осмех — — као зраци,
Кад је сунце већем село,
И од њих се, снежног брега,
Зарумени лице бело
Последњи пут!... Хладна румен,
Страшан осмех... смрт му мати,
Нит' ће чији пут осветлит',
Нит' ће кога огрејати.

XIV

Скупили се црни свати,
Својта, знанци и суседи,
Међ њима је Гудал седи,
Као тужна нека сенка,
Данас ће се на пут дати,
Данаске је последњи пут
Оседлао свог зеленка;
Три ће ноћи путовати,
Па у стару костурницу,
Поред деда и прадеда,
Положиће несрећницу.
А један му прадед био
Црни грешник и убица,
Отим'о је, крв је пио,
Варалица, издајица:
На измаку грешна жића
Покај'о се грешник клети,
Па се бога осветника
И крваве душе сети,
И подиже туђим благом
Задужбину, цркву малу,
На високо, на врх стене,
На стрмоме каминзалу.
Куд се једва јастреб дигне,
И међава ту кад стигне,
Ту најраће хучно поји, —
Ту у вечном гнезду снега
Усамљена црква стоји.
То је место клетник избрьо
За уморне своје кости,

Ближе небу, не би-л био
Ближе рају и милости;
Из' од људи и поруга,
Из' од клетве да се скрије...
Залуд, брајко, том си треб'о
Старати се за раније!

XV.

И тек што су опојали
Мртво тело жртве младе,
И гробницу заковали,
Да јој земља мира даде,
Ал' се црни облак диже,
Вихар, холуј, крила крше,
Вијућ' грозно, као шакали,
Да опело њено сврше;
А мећава хоће да је
Снегом засне, — грми, сева,
А из доље још се чује
Стари Гудал где запева.
У то доба чистим зраком,
Међ звездама, над облаком,
На злаћеним крил'ма лети
Дух умилни, анђ'о свети,
У наручу грлећ' носи
Грешну душу, млађан цвет,
Па је светом сузом роси,
Па је теши, па је креши,
Да не тужи, да не стрепи,
У бољи ће доћи свет;
И на сусрет већ им лете
Свети гласи, песме свете...
Ту је близо рај! —
Ал' дух црни, пакост љута,
Пресече им чиста пута,
И молитву да заглуша
Рече: „То је моја душа,
Дај је мени, дај!"
Ох, зар ни ту нема мира
Једна душа Тамарина!
Она дрхће, па се приже
Браниtељу своме ближе.
Залуд, залуд, пред њом стоји,
Од кога се тако боји,
Стоји црни враг, —
Али једва да га позна,
На њему је сва грдоба,
У погледу грдња грозна,
А трухлином влажна гроба
Задише му траг.
„Уклони се, црна змијо!" —
Рече анђ'о кад га виде,
„Доста си се узносио!
Ова душа богу иде,
Божја милост нек јој суди,
Искушења било ј' доста,
Она ј' стресла оков худи,
Њено тело доле оста,
А ово је душа мека,
Што је небо давно чека;
Таке душе клизну лако,
Али за то не ће пак'о
Подигнути кикав клик,
Јер у борби поражења,
Под теретом искушења,
У њој оста божји лик, —
У њој оста кроз све муке,
Ниш' је срушен ни оборен,
Она није за свет била,
А свет није за њу створен.
Сумња ју је горко стала,
Поклимала је, па је пала,
Страдала је горко, јако,
— На земљи јој беше пак'о;
Љубила је, а с тог жара
Ево јој се рај отвара!"
Тако рече анђ'о свети,
А погледом строгим прети,
Крил'ма махну, и одлети —
Изгуби се под висином
С меком душом Тамарином.
А поражен демон куне
Лудост своје празне маште,
Превареве жеље таште;
И он оста надут, кикав,
У кањузи свога јада,
Као и до сад, сам на свету —
Без љубави и без нада.

X.

ДЕЧИЈЕ ПЕСМЕ.

Мали Јова.

Мали Јова једно се,
Што је тако мали,
Попео се на столицу,
Па се висок хвали.

Једно се мали Јова,
Што нема бркова,
Нагарио науснице:
„Сад сам чика Јова!“

Мали Јова силом хтеде,
Да је човек стари,
Па метнуо преко носа
Неке наочари.

Од куделье направио
Дугу седу браду,
А огрн'о дедин пруслук,
Да га не познаду.

И' онда рече: „Поч ми дајте
Ви, који сте мали!“
А другови, кад видише —
Сви га исмејали.

Мали Јова покуњи се
Од срама и стида,
А ево ти старог деде,
Па му прслук скида:

„Доле, Јово, са столице,
Скидај наочари,
Утри брке, скини браду
Ти још нисн стари!

Свашта има своје време,
Онда лепо личи,
Што ј' од Бога коме дато,
Нек се тиме дичи“.

Ветар.

Ја сам ветар, дижем прах,
Зар вас није, децо, страх!
Сад сам дете као ви,
На ћарлијам које ги;
Сад сам вихор, моче холо,
Играм коло наоколо;

Сад вам цичим као гуја,
Сад сам ветрић, сад холуја,
Затворите прозор, врата,
Да вас ветар не замлата;
Ја сам ветар, дижем прах,
Зар вас није, децо, страх!

Милан и његов цвет.*

Робио сам стручак цвета —
Шта да урадим?
Ја се сетих, биће добро,
Да га пресадим.

Брижно сам га посадио,
Брижно залио;
Ход'те, птице, реците ми,
Да-л сам фалио?

Сини сунце, ограни га,
Да се покрене!
Падај, кишо, заливај га,
Да не увене!

Дуго ј' било струк гледати,
Пуних шест чекати;
Све га питах: Милн струче,
Кад ћеш цветати?

Сунце га је огревало,
Да га развије,
А облак је долазио,
Да га залије.

На сад цвета, мири, трепти,
Дичи с', младује, —
У сунашце јарко гледа,
На му с' радује.

Ход'те шарни лепирићи,
Да видите цвет,
Љубите га, шапните му
Како ј' диван, леп!

Страшљивац.

Ко се боји сам у соби —
То је рђав знак,
Кога плаши помрчина,
Или празан мрак,

Ко верује у вештице,
Леп ми је то ђак!
Тај ми не ће никад бити
Србин, ни Турчак.

Ш у м а.*

Ја знам једно лепо село,
У њему је све весело.
Има кућа старих, нових,
Зелене се сви кровови.
По стазама цвеће спуда,
Стаза уска, па кривуда.
Озго, оздо цела страна
Зеленилом натосана.

Ту станују душе силне,
Појућ' песме преумилне.
Све скакуће, све се шале,
Певајући творца славе,
Знаш ли, ко су те душице?
То су, то су хитре птице.
Хитри ловци туда ловe,
То се село шума зове.

*) Код које песме стоји *, та је песма или по туђој замисли спевана, или је само у поли превод. Код које стоји * *, та је песма преведена.

Чигра и деца.

Наша чигра
Лепо игра,
Ситно везе,
Право стоји,
Јер се боји,
У ње није
Божја душа,
Она само
Бич наш слуша.
Ал' ми, деца,
Боље знамо,
Јер ми бича
Не требамо,
Наша душа
Речи слуша.
Реците нам,
То је добро,
Реците нам,
То је здраво,
Ићи ћемо
Увек лепо,
Стојаћемо
Увек право.

Поздрав деци.

ецо, децо, добра децо,
Помози нам бог!
Запамтите први поздрав
„Радована" свог.

К'о што почне у име бога
И са крепким надом,
Пос'о ће му сретан бити,
И старом и младом.

Па сад хајде, да будемо
Лепо у дослуху, —
Који од вас читат' знаде
Нека дигне руку.

(А ко не зна, богме, богме,
— Тај научит' мора;
Срамота је дочекати
Праведних укора.)

Елем, мали читаоци
Листа „Радована" —
Он ће бити вашем срцу,
Вашој души храна.

Кад свршите школске ствари,
Озбиљне задатке,
„Радован" ће да вам пружи
Забавнице слатке, —

Забавнице, поучнице
Ведрога погледа,
Он ће да вам лепо прича,
Лепо приповеда:

И о небу — и о земљи,
О природи бајној,
О далњим непознатој,
О прошлости сјајној,

Помоћи ће вашем знању,
Вашем осећању,
О врлини, о истини,
И о србовању.

Певаће вам песме мале,
Да вас ведри тиме;
А ви, децо, чила децо,
Певаћете с њиме.

Он ће после збиљска збора
И да се осмене,
И на шалу да окрене,
И да загонене.

Кад и кад ће, вам' за љубав,
И да се подети,
Тада ће вам нове игре
„Радован" донети.

А од нашег другованья,
Да не буде квара,
Ко год склизне с права пута:
Тог ће да покара.

А све за то, децо моја,
Ви моји голуби,
А све за то, јер вас силно,
Из свег срца љуби.

*

Па сад песма што је рекла
Са почетка свог,
Тиме треба да се сврши:
Помози нам Бог!

К и ш а.*

Кишо, мати
Благодати!
Падај, падај,
Прах утоли,
Дај живота
Гори, доли.

Кишо, мати
Благодати!
Покваси ми
Цвеће мило,
Не би-л још'те
Лепше било.

Кишо, мати
Благодати!
И поток те
Чека вити,
Па ће боље
Жуборити!

Срце дечије.*

Какво треба овог света,
Да је срце у детета?
Као љиљан нек је чисто,
Као роса нек је бистро,
К'о љубица нек је смерно,
К'о зрцало нек је верно,

Нек је свеже као врело,
Нек је чило и весело,
К'о птица на грани,
Као да се кани,
Сваког часа у рај с' дићи,
Здружити се с анђелчићи'.

Опомена.*

Децо моја свеколика,
Почувајте свог језика,
Јер је језик на зло бра, превари се радо,
Са језика хитлена већ је многи страд'о!
Са језика хитлена већ је многи страд'о,
Јер је језик на зло бра, превари се радо!
Почувајте свог језика,
Децо моја свеколика!

Децо моја, добро моје,
Почувајте очи своје,
Не гледајте на оне, који по злу блуде,
Очи своје уприте у ваљане људе!
Очи своје уприте у ваљане људе,
Не гледајте на оне, који по злу блуде!
Почувајте очи своје,
Децо моја, добро моје!

Децо моја, добро моје,
Почувајте уши своје,
Зле су речи отровне, знајте, децо знајте,
Ко вас на зло наводи, ви га не слушајте!
Ко вас на зло наводи, ви га не слушајте!
Зле су речи отровне, знајте, децо знајте!
Почувајте уши своје,
Децо моја, добро моје!

Језик, уши, очи,
Чудне су то моћи,
Ко им силу разуме, том су божи дари,
Тешко оном до века, ко их занемари!
Тешко оном до века, ко их занемари,
Ко им силу разуме, том су божи дари!
Чудне су то моћи,
Језик, уши, очи!

Деца се ругала јарцу.*

Ругала се деца јарцу,
Био им је на ударцу:
„Ао, јарче,
„Козодарче,
„Ала ти је буида фина,
„Ваш изгледа к'о хаљина!
„Је ли свила, ил' кадифа?
„Шта си за њу дао од ријфа?

„Нит' је уска, нит' широка,
„Баш од ока!
„Нит' је нова, нит' је стара,
„Већ ти бради одговара.
„Него то је страшна бука,
„Што нам не даш алвалука!
„Тад ћемо те мало штипат',
„Али немој здраво ћипат',
„Та то јарца не голица:
„Кол'ко жица,
„Тол'ко годинца!"

А јарац се ништ' не једи,
Већ овако пробеседи:
„Моја бунда, моја вуна,
„Сто ми вреди милијуна,
„Нит' се шије, нит' се кроји,
„Мени опет добро стоји.
„Нисам за њу ником дужан,
„А ако сам коме ружан,
„Нека гледа рухо своје,
„А ја волим рухо моје.
„Моја бунда нит' се дере,
„Нит' се крпи, нит' се пере,
„У њојзи ме мајка роди,
„Сваки јарац у њој ходи,
„Увек је у моди.
„У њојзи ми није зима,
„Топло ми је на пресима.
„Топло ми је од главе до пете,
„Па што се смејете?
„Ја је носим,
„Да с' поносим,
„Па ако вам право није,
„А ја умем и друкчије,
„Тад је носим,
„Да вам напркосим!"

Пчелица.*

Лети пчела малена
Око цвећа шарена;
Нити стаје, нити седа,
Док не скупи доста меда.

Ко јој рече, Боже мој,
Да остави мили рој?
Ко је учи, где ће стати,
Где ће меда насисати?

Бог је учи, за то зна,
Г'де је башта шарена,
У ком цвету има сласти,
Г'де ће проћи, где ће пасти.

Борба браће наше.

Питало ме једно ђаче,
Које волим здраво, здраво:
За шт' је српско небо плаво
Постало крваво?

За шт' се чују таки гласи
Из земаља српских лепи',
С којих мајка моја стрепи —
Ал' је отац крепи?

За шт' се бију браћа наша?
Јесу-л жељни турске крви?
Сме ли човек да се стрви?
— Ко ј' то поч'о први?“

Казаћу ти, добро ђаче:
И ја велим мир је срећа, —
Ал' је патња много већа,
Патња од столећа.

Браћа наша Херцеговци,
Херцеговци и Босињаци,
Нису злице ни дивљаци,
Они су јунаци.

Они не ће туђе земље, —
Њина пушка ретко пламе,
Не годе им туђе ране,
— Они себе бране.

И к нама су — читај само —
Повесница све то има —
Турци дошли до Будима,
Грозили нам свима.

Па ни ми се нисмо дали,
Сложили се наши стари,
Срби, Немци и Мађари,
У тој светој ствари.

Тако и сад браћа наша, —
Пуна им је горка чаша,
Не ће да их гази паша,
Сваг се пушке маша.

Не ће да су турско робље,
Крче њиву светом плоду,
Бране име српском роду,
Веру и слободу.

За то свако српско чедо
Нек се за њих моли богу,
Да им даде братску слогу,
Да победит' могу,

Петао.*

Скочи пет'о са буњишта,
Намести се сред дворишта,
Из свег гласа довикује,
Чак се на крај села чује,
А кокошке већ се купе,
Једна трчи чак из шупе,
Друга трчи с басамака,
Трећа из кокошињака,
И четврта, пета, шеста,
Свака трчи са свог места,
А поносит пет'о стоји,
Па кокошке своје броји,
Сваку више по имену —
Сад ће некуд да се крену.
Сад је време, да се шета,
Подиже се мала чета,

Пет'о знаде куд их води,
Свака радо за њим ходи;
Шеташе се кроз прашину,
Спустише се у долину,
Где но бистар поток нили,
Ту се водом напојили,
Стоји врева, стоји трка,
Па се тражи, и чепрка,
Кад нађу зрно жита,
То је радост страховита,
Радују се још већма,
Кад нађу зрно јечма,
А пет'о га јести не ће,
Пред кокошке своје меће.
Кад су зрна доста јели,
Печења им пет'о дели,

П'онда тражи око дрва,
Док не нађе два, три црна,
Па им прве раскомада,
То кокама слатко пада.
Зна он добро што им треба,
На гутају и без хлеба,
И без соли и без масти,
Ао, сласти!
Све им сија радост с лица,
То је њина печеница,
Пак сад опет хајде кући,
Скакућући, квоцкајући.
Свака кока петла гледа,
А пет'о им заповеда.

А кад стигну на двориште,
Одведе их на ноћиште.
„Лаку ноћ" — им пет'о рекне,
Па из гласа кукурекне;
Мало ходи, мало пије,
Да-л да легне, хоће, не ће,
Мало гледи, мало жмири,
Чека, да се журба смири,
П' онда и он нађе места,
На страну му клоне креста.
Тако дрема туди,
Јер ујутро' рано мора,
Пре нег' сване бела зора,
Да људе пробуди.

Материна маза.

Има дете у селу,
Име му је Лаза,
Ал' га зову другчије
Материна маза.

Кад сва деца устану,
Он и онда спава,
Кад му кажу: Устани!
Њега боли г'ава.

Кад устане, не уме,
Да се сам обуче,
Не сме да се умије,
Пште воде пруће.

Кад га жуљи ципела,
Он ципелу туче,
Тад га рука заболи,
Па онда јауче.

Кад му даду јабуку,
Он би хтео шљиву,
Кад му пруже погачу,
Онда би кољиву.

Кад се мало огребе,
Плаче и запева:
Јао, јао, помагај,
Изиђ' ће ми цева!

Кад је сухо, замеси
Блато, па се ваља,
Кад га мати покара,
Легне па се ваља.

Кад му успу таране,
Он би јео риба,
Кад се рибе наједе,
Тад га боли тиба.

Па за то га не зову
По имену Лаза,
Већем јадно, жалосно:
Материна маза!

Тица у кавезу.*

а прозору кавез стоји,
У кавезу тица мала,
А тужна је, врло тужна,
Тек што није заплакала.
На је пита храњитељка,
Кад грумечак њојзи даде:
„Шта је тебе, тицо моја?
„Најадај ми своје јаде!
„Та сад имаш лепу кућу,
„Ја ти дајем лепо хране,
„Сад би могла певат' песме,
„Да се хори на све стране."
Из кавеза тица вели,
Гледећ' тамо у даљине:
„Имам света — тешко мени!
„И људи ми добра чине —
„И сувише имам света,
„Што немају друге тице,
„Ал' највећег добра немам,
„Немам своје слободице!"

Цица-маца и рундов-бундов.*

еди цица испред врата,
На главом климата,
Каткад мало реп потресе
И облизује се;
Све по реду шапе диже,
На их лепо, лепо лиже;
А нико је не полива —
Опет се умива,
Језиком се утпра —
Кад нема пешкира.
а се онда шапом гладн,
По брку, по бради.
Сад је чиста, налицкана,
Лепо очешљана, —
Шта ће сад?
Сад се мало згури,
И мало зажмури:
Кад и кад
Протегли се с десна с лева,
Мало трепће, мало зева.
Кад муха залута,
Цица је прогута,
На се онда смести,
Као да ће прести.
И заиста преде,
А деца је гледе,
Ал' ево јој госта нова,
Рундова — бундова!
На на цицу-мацу зину,
Исплазио језичину,
На на цицу режи,
Ал' цица не бежи!
Рундов поче и да лаје —
Цица жмури и не хаје:
„Нека лаје, зла му мати,
„Ваљда ће му додијати!"
Али рундов кавге тражи,
Вау, вау, вау, вау, вау!
А цица се окуражи
И рече: мијау!
На на мегдан скочи,
Фрска ноздрвама,
Светле јој се очи,
Жеравица сама,
На се накострешн,
Срце вољно,
Знање бојно,
Мегдан ће да реши.
Нека дође ком се прохте,
Да окуша њене покте,
Што умеју вешто трепсти, —
Рундов поче зепсти.

Нека зебе, ала му мати,
Цица ће га утрејати.
На му на врат скочи,
Шапама у очи,
На га чупа, на га гази,
А рундов се пренеразн!
Примно је многу њушку,
Покуњено изгребену њушку.
Из очију сузу проли,
Репом маше, к'о да моли.
А цица га махну,
Јунак на мегдану,
И на своје место седа,
На рундова и не гледа.

Умила се, очешљала,
По моди се налицкала,
Па се мирно смести,
Поче опет прести.
А рундов је примио
Ту лекцију малу,
У себи је мислио:
Та не зна за шалу!
Сад под дудом рундов спава,
Њушка му је сва крвава,
И горе је могло бити,
Мог'о ј' очи изгубити;
Срећа га је спасла —
На псу рана, на псу и зарасла!

О мишу.*

Једуша је нешто врло љута, —
Бежите јој с пута!
Виче, праска, псује, кара,
И овако проговара:
„Ето, ваш,
Тај проклети миш!
Ево опет нове штете,
Глете, глете!
Та то је страхота,
Од тог малог скота!
Где осети мало јела,
Хладна, врела,
Таки скочи,
Да с' осмочи.
Печенице
Заштипкује,
Кобасице
Десеткује.
Па кол'ко је мали,
Заклопце строгали,
Прогризе ми вреће,
Поједе ми свеће,
По ормару шета,
Брава му не смета;
На качици рупу створи,
А никад се не умори.
Ал' почекај мало,
Сад ми ј' на ум пало,
Не бојиш се вике,
Не бојиш се псовке,
А да видим, хоћеш ли се
Бојат' мишоловке!"

К'о на лаки' крили'
По дућани' заће,
Па за часак тили
Мишоловку нађе.
Трчи кући без обзира,
У њу тура парче сира, —
Па се смеје врашкој справи,
У сред собе на земљу је стави,
И врата забрави.
Ал' ево ти мише,
Да сир омирише,
Већ му чудно
Зазубице расте,
Брци му се смеше,
Сад ће да с' омасте!
Уши њули, куша срећу
Па преминља: Хоћу! Не ћу'

Хоћу, не ћу, хоћу! —
То је било ноћу,
Свака душа спава,
Сад је згода права,
На се згури,
На зажмури,
Главу тури,
Да пројури
Кроз те жице,
Несретнице,
А кад стигне
Сиру ближе,
Од милине сав се топи:
А клопка се склопи:
„Јао, јао, јао!
„Сад сам у зло пао,

„Јао, јао, јао!
„Сада сам пропао!“
Пође десно, нема куда,
Пође лево, жица ј' свуда,
Лево, десно, свуд је жица,
Свуд је жица, несретница!
Ту је плак'о, ту је цик'о,
Ал' му помоћ' не да нико,
А кад јутро свану —
Отвори се соба,
И редуша на беломе дану
Води свога роба,
Па му вели: А, гле, Мијо,
Где си се ти скрио?
А да ниси тако лаком био
Још не би долио!

Болно чедо.**

Лежи чедо, болно чедо,
Мутне су му црне очи,
Чело гори, све га боли,
Ох, ко ће му сад помоћи!

Та још јуче сиграло се,
Тако ведро, тако вољно,
А сад лежи у несвести,
Тешко болно и преболно.

Код постеље мајка клечи,
Лете сузе преко лица:
Помози ми, Боже вишњи,
Подигни ми мог јединца.

А Богу се ражалило,
Даде сану лако крило,
Санак слети болном чеду,
А чедо је оздравило.

Коњаник.*

Можда б' и ја јахат' мог'о,
Јест — ал' најпре треба много:
Треба коњиц за јахање,
Треба седло за седлање,
Треба стремен, да се попнем,

И остроге, да га коснем,
Треба коњиц да га стегнем,
Треба узда, да затегнем —
Треба хтети, треба сметн,
Па да видиш куд се лети!

Ко је господар.

Имам пун џеп шећера,
Од мог кума дар,
На шећеру говорим:
Ја сам господар!

Шећер вели: једи ме
На желудчев квар,
Кад се лаком преједнеш,
Ја сам господар!

Ја шећеру говорим:
Ти си лепа ствар,
Ал' јешћу те помало,
Ја сам господар!

Ја те могу бацити,
Макар да си дар,
Ја имадем разума,
Ја сам господар!

Буба мара.*

Буба маро, ево моје руке,
По њој мили и тамо и амо,
Не плаши се, дирати те не ћу,
Ми те деца једва дочекамо.
Само хоћу, да ти видим крила,
Твоја мила, твоја лепа крила.

Буба маро, ево моје руке,
По њој мили, ту се можеш проћи,
Буба маро, би-л ми могла каз'ти,
Од куд' ће нам мили гости доћи?
Мили гости, да се радујемо,
Мили гости, да пред њих идемо.

Буба маро, сад си већ одморна,
Иди, лети моме верном другу,
Не плаши се, дирати те не ће,
И он ће те дочекат' на руку',
Да ти види та шарена крила,
Твоја мила, твоја лепа крила!

Циганка.

Дај ми дечко чашу вина,
Па ми длан покажи,
Да те бака, врачарица,
Истином оснажи.

Памти моје мудре речи,
Ал' не казуј свима:
Кад приметиш, да снег пада,
Мал' те није зима.

Где се много свиња кољу,
Ту ј' отпиште масно,
А кад видиш пуно буре —
Знај да није празно.

Кога сирате у гробницу,
Томе нема лека,
Где се многе краве музу,
Ту бива и млека.

Ко год носи шубарицу,
Није голе главе,
А где стадо радо пасе,
Мал' те нема траве.

Ко до подне довек спава,
Тешко да је предан,
А у води ко се дави,
Знај да није жедан.

Когод нема доста новца,
Тај не радо плаћа,
Ко валата суха хлеба,
Јео б' и погача,

О божићу оклади се,
Да још није мај;
А песница кад се сврши,
Ту јој је и крај.

Тихи позив.*

Зубичице, усред горе,
Сакривена, неузбрана,
Рад кога ти ј' мирис диван
И лепота негледана?

Босиоче на врх брда,
Злаћен зраком прве зоре,
Г'де не има живе душе —
Коме жириш тамо горе?

Шевци пољу прије сунца,
Док још сваки живи спава,
Коме причаш бај зорице,
Што ти душу очарава?

А у долу звона звоне,
Високо поје птице мале:
Ништ' не значе, него само
Скромно, смерно Бога хвале.

Вук и комарци.**

(Бугарија.)

Сунце жеже, а глад мори...
Мргоди се вук у гори.
А комарци, свирци чили,
Цигански га окупили:
Зу, зу, зу, зу, зузукају,
Једну песму, што је знају:
„Господине, наш ујаче,
„Не мргод'те с' на свираче!
„Ми смо дошли вама амо,
„Да вам мало посвирамо!
„„Горњајте се без обзирке,
„„Ја не требам ваше свирке!““
„Ал' бар само једну ноту —
„Та имајте ту доброту!
„Не тражимо много плате,
„Нама ј' доста, што нам дате.“
„„Оставј'те ме, ја сад постим,
„„А у јесен госте гостим,
„„Кад весељу буде време,
„„О Митрову потраж'те ме!““
„О Митрову? Ху, не реци,
„И нама су онда свеци,
„Онда тебе не требамо,
„Тад ни себи не свирамо!“
Узалуд их вуче тера,
Не одлази пасја вера,
Зу, зу, зу, зу, зузукају,
Једну песму што је знају
Сунце жеже, а глад мори....
Мргоди се вук у гори!

Л а ж.*

Истина је, синко,
Цвет мирисан, мио;
Лаж из пакла ниче,
Враг је посадио.

Иза једне лажи
Иде друга, трећа,
Најпре мала, после
Све већа и већа.

Чим ти лажна реч'ца
Из уста излети,
Први јој је пос'о,
Да ти се осveти.

Ко је данас склизн'о,
Сутра може пасти,
Ко је данас слаг'о,
Сутра може красти.

Лажна реч се тешко
У висину диже,
Истина је виja
И брзо је стиже.

Ко истину вређа,
Лако пређе меру,
И лажов ће лако
Погазити веру.

Од зачетка свога
Лаж проклетство има,
Нит' је срећан ко је даје,
Нити ко је прима.

У лажљиви' усти',
И истина пати;
А и ко би мог'о
Лажи веровати.

Може каткад лажов
И до нечег доћи,
Ал' било кад било
Рђаво ће проћи.

Смиловање.*

Подај птици мрву хлеба,
Подај бога ради,
Да не свисне на тој зими
Од муке од глади.

Знаш ли, сине, шта је патња?
Та не знаш за цело,
Виш ти имаш топлу собу
И топло одело.

Имаш јести изобила,
Имаш хлеба, млека,
Не знаш, шта је голотиња,
Шта је нужда пека.

А птичица, сиротица,
Хеј, то није шала!
На тој зими, на тој зими,
Сва је малаксала.

Како дрхће, как тужно
У собу ти пири,
Као да те лепо моли:
Крила купи, шири.

К'о да вели: „Помози ми,
И смилуј се на ме,
Ја не иштем много хлеба,
Дај ми мрве саме".

„А кад сине прамаљеће,
Та милина млака,
Певаћу ти благодарно
Од јутра до мрака."

„Тад ће земља да покаже
Веселије лице, —
Ја ћу требит' црве, бубе,
Из твоје баштице."

„Родиће ти вишња, трешња,
Кад очистим гране,
Ала ће се благоватн,
Мој мили брајане!"

Слушај, синко, како моли
Та гладна просиља,
Заложи је мрвом хлеба
Од твог изобиља.

Ђаче полетарче.

Кад у јутру звоно звони:
Хајд'те ђаци, време ј' школи!
Мали Ђока сузе рони,
Мали Ђока мајку моли:

„У школу би, мајко мила,
Сви су други отрчали!"
А мајка му лепо збори:
„Немој, сине, још си мали!"

А бадава Ђока моли,
Мале своје руке шири,
Жеља му је школу видет',
Макар само да завири.

А мајка се тихо смешн:
„Е, па добро, а ти ходи!"
Од радости Ђока скаче
— У школу га мати води.

Пуна ј' школа добрих ђака,
А Ђока се јавља свима,
Учитељу руку љуби,
Учитељ га лепо прима.

Сад у школу иде Ђока,
Аљ' у школи само седи,
Само слуша, само пази,
Само мотри, само гледи.

Нема табле, ни писаљке,
Још је мали за те ствари;
Око њега прави ђаци
— А он само полетари.

Па у себи једнак' мисли:
Да-л ће скоро бог му дати,
Да дорасте, па да почне
Читат', писат', рачунати!

Гојко у лову.*

Хајде, хајде, даље, даље,
Већ се буди живот нов!
Хајде горе, хајде доле,
Хајде, хајде, хајл' у лов!

У четвртак школе нема,
Па кад нема, добро де,
Сутра ћемо опет учит',
А данас се ловит' сме.

Ја не ловим зеца, лиса,
То још није пос'о мој;
Лака срно и кошуто,
Не бриши се, мирно стој!
Место пушке мрежу носим,
Страшан ли сам ловац ја,
Летим шпром за лептиром —
Јест, ал' и он летет' зна!

Он полете, ја за њиме,
Ал' је шарен, ал' је леп, —
Ако уђе у тај џбунак,
Ту је пао у процеп!
Гле, још један, па још један,
Ловац гледе у округ,
П'онда запне, п'онда падне,
Па се пруђи кол'ко ј' дуг.

Јоја и гуска.

Поред баре стоји Јоја,
Нема мира ни покоја.

Све се кеси, све се смије,
Расипњу га враголије.

А по бари гуска плови
Са ћеркама и синови',

На га гуска мрко гледи,
Јер јој гушчад он не штеди,

Већ их увек гњура, дира,
Никада им не да мира.

На њег' гуска често сиче,
Ал' се Јоја и не миче,
Већ песницу своју стиште,
Зове гуску на бојиште.

На једаред: Га, га, га, га!
Скочи гуска, повија га,
Да јуначки мегдан деле —
А наш јунак шумангеле!

Памтите децо!

(1876.)

Памтите, децо,
Ове збиљске дане,
Ове збиљске дане,
Једва дочекане!
Јер од кад се Вуче
Невером назвао,
Од како је Милош
На Косову пао,
Од онога страшног
Несретног мегдана,
Још'те није било
'вако збиљских дана.

Памтите, децо,
Ове свете часе!
Душмани прегли,
Да сриство угасе,
Ал' ваши оци
Волију умрети,
Нег' што ће срама
И ропства поднети.
Они се дижу
На Турчина љута,
Да златној слободи
Пораскрче пута;

Они се боре,
Да вам срећу створе,
Да можете свуди
Живети к'о људи.

Памтите, децо,
Шта то време значи,
Јер бог би знао
На што ће изаћи;
Хоће-л нам свануть'
Зора обасјана,
Или ће се смркнуть'
После ових дана,
Или ћемо бити
И Срби и људи,
Ил' ће тол'ки труди
Остати залуди.

Памтите, децо,
Овај тренут сваки,
Чувајте спомен
Од времена таки',
Памтите полет
Српских соколова,
Ваших отаца,
И ваших дедова;
Памтите муке,
И усклике њине;
Памтите шта зборе,
Памтите шта чине:
Памтите им стазе,
Памтите им путе; —
Памтите битке
И бојеве љуте!
И силне жртве,
Ове ствари свете,
Српићи мали,
Заборавит' не'те!

Памтите, децо,
Ово време свето,
Памтите шта је
Данас започето!

Јер ако бог да,
И срећа јуначка,
И српско небо
Буде без облака,
И на њем зора
Слободно заруди,
И ви сад, децо,
Постанете људи, —
Кад обори време
Нас, очеве ваше,
Ви ћете сести
На гробове наше,
А ваша деца
Око вас ће стати,
— Свако ће смети
Србином се звати,
Свако одрасло
У слободе стану
Изаће душу,
Врлу и ваљану,
С поносним оком
И са ведрим челом
Биће на дику
Човечанству целом, —
Ох, да их могу
Насликати вешто! —
Ви ћете тадар
Причати им нешто,
Што ће сузу кренуть'
И вашу и њину,
Што ће душу дизать',
У рајску висину,
Причаћете дуго,
Сваки своме чеду,
О овима дан'ма,
Што су сад на реду!

*

Памтите, децо,
Та времена жива,
Утубите добро,
Што се сада збива!

Веверица.

(По мађарском.)

Алов! Онамо чак!
Да ли је још ко лак
'вако ко ја?
Јест, да!
Час крив, час прав,
Час стрмоглав! —
Сад сам на земљи,
Сад сам на грани,
Сад сам на врху
Мани ме, мани!
Још један скок, на, гле!
Хајд' ко ће пре?
Ко сиђе?
Па тако по ваздан,
А никад сан.
Без крила лети враг,
Чио и лак.
Дајте ми простора,
Не требам одмора!
Брза'но жива'но
Овамо, онамо...
Зелена гора, зелен лес,
Данас је слава, пир и плес;
Смирајте птичији родови,
Шеве, славуји, косови!
А ја ћу да вам поиграм,
Умем, па знам, —
Што имам то вам дам!
Нисам човек, нисам птица,
Ја се зовем — веверица!
Веверица вевери,
Ко ће да јој замери?
А кад ловци дођу амо,
Беж'те птице, да бегамо,
Нека бежи куд ко зна,
Ја већ знадем куд ћу ја:
Горе, доле, право, криво,
Брзо, лако, чило, живо,
Под камење, у корење,
У тазбину, у јазбину,
Кроз рупицу, у кућицу,
Ту се мало смирим,
Па кроз прозор вирим.
Ловци траже где је? Где је
Тај кумашин наш?
Нађи ћеш ме како није,
Нађи ћеш ме баш!

Ћурак и врабац.**

(По Ђулајију.)

По дворишту ћурак шеће,
Ваздан пуњка и блебеће,
Главом вије, шири реп,
Мисли: Боже, ал' сам леп!
Све се шири, све се мери,
Кинђури се, кочопери,
Али једно —
Зло га једи,
Што га нико,
Ал' баш нико,
И не гледи,
Исп пролазе,
Ал' не хају,
Не ће да га
Ни залају!

Само један врабац клети,
Са тарабе доле слети,
Поред ћурка надувена,
Да му натре под нос рена!
Поче пред њим скакутати,
Па му поче цвркутати:

„Залуд, стриче, дуваш, деваш,
„Не издува чега немаш!
„Лепши ј' соко него врана,
„Лепши ј' паун од ћурана!"

Ражљути се ћурак луди,
Па још већма шири груди,
Поче крестом климатати,
Крили' бити, зинарати!

А врабац се само смије;
Па му вели к'о и прије:
„Лепши ј' соко него врана!
„Лепши ј' паун од ћурана!"

А наш ћурак шта да ради?
Све се већма горонади,
П' онда оде, да не гледи
Тога врапца, што га једи...

Опет пуњка и блебеће,
Дигне главу, па се шеће;
Све се шири, све се мери,
Кињурић се, кочопери, —
Ал' бадава,
Јер га свако исмејава.
А што ј' реко врабац чили,
Већ су и пси научили,
Па сад лају са свих страна:
„Лепши ј' паун од ћурана!"

Три рибице...

(По немачком.)

У језеру бистром, плавом,
Три рибице пливовале,
Три рибице, другарице,
Брзе, лаке, чиле, мале.
Омара је у ваздуху,
Јарко сунце врело сија,
— У води је хладовина,
То рибама лепо прија,
Ипак једна риба вели:
„Хај, да ми је стећи крила,
Из овог би мокрог стана
У висину полетила!
Летела бих, где је цвеће,
Где је топла радост свака,
Где су птице, где су људи, —
Хај, да су ми крила лака!"
Друга вели: „Нуто, жеље! —
Друго моја, баш си луда;
А верујмо страдала би,
С неразума, с нерасуда.
Мени да је друго нешто, —
Хај, да ми је мудра глава,
Па да видиш моје среће,
Јер је мудрост срећа права.

Мудрост би ме знала спасти
Од несреће, од пропасти,
Од тих мрежа преплетених,
Од удица сакривених;
Од сомова, наших хала,
Од штучијих страшних зјала,
Опасности не бих знала, —
Ох, ала бих живовала!"
То рибица трећа чула,
Па се мало осмехнула,
Осмехну се, пак изусти:
„Маните се жеља пусти'!
Ни са крили' није соко,
Ког не чува божје око!
И уз мудрост трпи мука,
Ког не штити божја рука!
За то ј' једна моја жеља,
И увек ће једна бити,
Да ме божје око прати,
Да ме божја рука штити.

Па, гле, чуда из ненада!
Прва риба стече крила,
Па је крила раширила,

Из језера излетила.
Летела је сувим зраком,
Играла се са облаком,
Гледала је цвеће, птице,
Грејала се летимице.
Ал' на брзо, ао, јаде,
Од топлоте клону, паде,
На издахну риба луда,
С неразума, с нерасуда.
И другој се риби даде
Бистро умље, мудра глава,
Ал' с тим доље мучна страва,
Какву до сад не познава.
Од сваког се прва плаши,
Од сваке се гњисте преза,
Чим залогај добар спази
Ухвати је трипут језа,

Чим се талас који крене
Она мисли сад је ломе,
Промућурна глава свуде
Опасности слути нове.
Нити плива, ни што једе,
Да на врежу не натрапа,
Тако траја пет-шест дана,
Док од глади не поскапа,
А рибица, она трећа,
Што нестаде таштих жеља,
Она оста чиља, лака,
Пуна здравља и весеља;
Безбрижна је, задовољна,
И дуго ће така бити,
Јер је божје око прати,
И божија рука штити.

Стена вечности.

(По немачком).

Там' далеко, преко мора,
Има много чудних гора,
Има једна грдна стена,
Тврда стена од камена.

Дуга ј' ова стена сива,
Триста и три дужи њива,
А тох'ко је и широка,
Толико је и висока.

Сваки триста и три лета
Мало тиче на њу слета,
Слети, да је трипут кљуне,
— Три се мрве тад окруне.

На кад тако, по времену,
Тиче сруши целу стену, —
Тад је мин'о, боже прости!
Један тренут од вечности.

Доручак.

(К слици).

Добро јутро, јарекању,
Добро јутро, брадекању,
Јеси-л се искак'о?
„Имао сам доста каше!"
— Па би-л што год жвак'о?

„А ја ја, а да да,
Само да ми ко што да!
Желудац ми хладан —
Уф, ала сам гладан!"

Верујем ти, гладна хало,
Та тебн је увек мало,
Ал' разведри ирко лице,
Дон'о сам ти травичице.

Тако, тако, горопади,
Из руке ми траву вади,
Ал' ме немој ујести,
Јербо ће ти пресести!

Дед и унук.

Узо'о деда свог унука,
Метн'о га на крило,
Па уз гусле певао му,
Што је негда било.

Певао му српску славу,
И српске јунаке,
Певао му љуте бптке,
Муке свакојаке.

Деди око заблистало,
Па сузу пролива,
И унуку своме рече,
Да гусле целива.

Дете гусле пољубило,
П' онда пита живо:
„Је ли, деда, за што сам ја
„Те гусле целив'о?"

„Ти не схваташ, сриче мало,
Ми старији знамо!
Кад дорастеш, кад размислиш,
Каз'ће ти се само!"

Које је боље?

Један мален дечко
Није ништ' ужив'о;
Све је схват'о тужно,
Све је схват'о крпво.

Мучила га често
И та мисао црна:
„За шт' ни једна ружа,
Да није без трна!"

Тај је дечко им'о
Веселога друга,
Којег није лако
Обарала туга.

А за што га није?
Верујте ми за то,
Јер је свашта лепше,
Веселије схват'о.

На он и сад рече:
„Радујмо се, друже,
Што се и на трњу
Могу наћи руже!"

Царић.*

Ево мене, ево песме —
Па ме воле сви;
И нико ми рећи не сме:
Кукавица с' ти.

Несам створе тромо, лењо,
Ја сам чио тић;
Ни с царем се не би мењ'о,
Волим бит' царић.

Немам скиптра, ни оружа,
Несам крунисан,
Нит' ми когод данак пружа,
— Он ми свиње сам.

Људ'ма гонећ', себи говем,
— Слободан ми лет, —
Царићем се сам не зовем,
Већ ме зове свет.

Мој је престо свако место,
Где се прика ној, —
Где је човек, где је тица, —
Где је свако свој.

Злобан писам, оход писам,
Па сам сретан ја, —
И царић сам и песник сам,
Све у један ма'.

Марко у шкрипу.*

(К слици.)

Јест, и он се — Марко звао,
Ал' име је празан знак;
Ипак штета што је био
Краљевићев имењак!

Краљевић је јунак био,
Јуначки се владат' знао,
А наш лукав Цицан Марко,
Где што наш'о, то је крао.

Комад сира из папира,
Из шерпење скоруп бео,
Девенице из тањира,
Од печења батак цео.

Из ормана меса слана,
То је њему била сласт,
Сланинице са полице,
Све је ум'о вешто краст'!

Тело чило, нога мека,
Очи бистре, лаган скок —
Добра њуша из далека
Позна где је скривен смок.

Давно Марко згоду вреба,
У комору ј' ући рад,
Комора је пуна јела,
Никад већма него сад!

И, гле, сада дипше среће,
Срећан ли му свану дан,
Отворена нађе врата,
— Је-л то јава, ил' је сан!

Истом Марко на праг стиже,
Осврну се, види-л ко?
— Ветар духну, врата груну,
— Марко цикну: А шта ј' то?!

Ето, шта је, хтео ј' красти,
Ал' га стиже љута коб,
На сад му је реп у шкрипу,
Цицан Марко сад је роб.

Није мука без маука,
Спопаде га зној и стреп,
Та то боли, врапци боли,
Није шала, стиснут реп.

Па бар да га нико не зна!
Већ к'о да је дун'о рог:
Слетили су силни вранци,
Па душмана гледе свог.

Један скаче пун радости,
Што је Марку зао час,
Други вели: Бог да прости,
Кад и на пса дође мраз!

Један вели: Чика Марко,
Ходи ближе, ја сам ту!
Други му се у брк смеје;
Трећи виче: Јухуху!

Други опет 'вако збори:
Није мени Марка жао;
По му репа у комори —
Што је хтео, бог му дао.

И дуже би о тој ствари
Млади вранци плели смех,
Да не дође један стари,
Па им рече: То је грех!

И злотвора треба штедит',
Кад допадне каква зла,
Пустимо га нек се каје,
А ми хајд'мо куд ко зна!

Братац и сестрица.

(К слици.)

Држи је тако, држи је тако,
Сестрицу малу, брате јој врли!
Видиш ли само, видиш ли како,
И она тебе ручицом грли.

Мајка вас гледи, па се весели,
Срце се топи у доброј жени,
Богу се моли, па још'те вели:
„Ох, благо мени, ох, благо мени!"

Сеја се узда у твоју снагу,
И поред трња и поред цвећа,
Не пуштај саму сестрицу драгу,
Ни сад, ни онда кад буде већа.

На сваком месту, у свако доба,
Води је, штити, пази и брани,
Па како сада, тако до гроба
Чувај је, чувај, брате ваљани!

На ружи.*

(К слици.)

Ја сам чедо виле беле,
Виле су ме ту попеле,
Да ми рука деци пружа
Пупољака, лепих ружа.

Пек ми прво дођу мањи,
Малих ружа имам за њи',
Нек се мала деца диче,
Та пупољци њима личе.

Па сад већи руке диж'те,
Ко ће коју — нек заште,
Ево Пери, ево Стани,
Ево Кости, ево Ани!

А, гле, ова руменуша,
И она се зове Ружа, —
Понајлепшу њојзи баци
За то, што су именаци!

Куцов џоња пред вратима.*

(К слици.)

Зар је то лепо од њега,
Од мог господара,
Да врата затвара?
Да код попе славу слави,
А на мене заборави.
Ја осећам мирис неки
Печених пилића,
Ту ће бити многа јела,
Поред добра пића.

А ја овде сам!
То је, богме, срам!
То су муке и кубуре,
Па ни кости да ми вуре!
Већ га чујем како пева,
А керу му крче црева.
Ала он и мари, —
Чудни ли су данас
Наши господари.

Божић, божић, бата!

(К слици.)

Данас целим светом
Херувими лете:
Данас ће се родит'
Христос мало дете;
Данас нема туге,
Данас боли ћуте,
Све су данас мисли наше
Небу подигнуте.
Данашња је ноћца
Од сухога злата —
Божић, божић, бата!
Данаске се бришу
Нехотични греси,
Данаске се душа
Рајским миром реси,
Данас мелем свети
Сваки недуг цели,

Данаске се опроштење
И прима и дели.
Данаске је свету
Нова светлост дата —
Божић, божић, бата!
Топла нам је соба,
Топле су нам груди;
Свуд су наша браћа,
Г'де су добри људи.
Воштаница гори,
Слама је просута,
А „Рождество" певаћемо
По стотину пута,
Ево, већ и вертеп —
Отварајте врата —
Божић, божић, бата!

Зимска песма.*

(К слици).

Зима, зима, — е, на пита је,
Ако ј' зима, није лав!
Зима, зима, — на нека је,
Не боји се ко је здрав!

Хајд' на поље, момак ко је,
Тамо неје крупан сиег,
Ви'ш ен' онде навеј'о је
Читав бедем, читав брег.

А шта може зима мени,
Шта ми може, шта ми сме?!
Нек ми носић поцрвени,
Ето то је, то је све!

Сека Зорко, немој стати,
Твој нек буде први ред;
Сад ћемо се загрејати, —
Чучни само на тај лед!

Где сад живе жељезнице, —
То је трка, то је лет!
Зботом тице крилатице,
Наш је сада цео свет!

Из носа нам пара лиже,
— Хајд' у госте, ко је зван! —
А Цампа нас једва стиже, —
Тика-така „ајзлибан"!

Никад мира.*

(К слици).

Ето је много, баш је много,
Ја сам већем изнемог'о!
„Хајде, Мура, штап прескачи!" —
„Бацам пиљак, — мораш паћи!" —
„Хајде, Мура, мало члови!" —
„Хајде, Мура, зеца лови!" —
Одем куда, газда пита:
„Куд се Мура ваздан скита!
Кад му дођем, он ме грува:
„Шибе, Мура, пун си бува!"
Ако ћутим: „За шт' не лаје?"
Ако лајем: „Шта је, шта је?!"
Даћу зебем, ил' се парим;
Ноћу морам да стражарим.
С мачком морам да се свађам,
Деци морам да угађам,
А кад дође да се једе,
Сви за пуном софром седе,
Ту се пева, ту се гости, —
Мури баце две-три кости!
Легнем мало да продремам,
Јест', ни онда мира немам;
Ту је трка од чељади,
Ту су мухе, ту обади;
Макар лег'о полеђушке,
Макар лег'о потрбушке,
Спирају ми око њушке.
Ни за часак не смем лећи —
То је баш кереће!

Не ће мачка да се сиграмо.

(К слици).

Ала је та мачка!
Цео дан је грдим;
Ах' сад ми је дошло,
Да се већ расрдим!
Носим је овамо,
Носим је онамо,
Покажем јој књигу:
„Хајде да читамо!"
У књизи су слике,
Она и не гледи.
„Па кад не ћеш да читаш,
А ти мало преди!"
Не ће ни да преде
(А још како уме),
Што год речем чини се
Ко да не разуме.

Огрнем јој ћебе,
Стресе га са себе;
Ја јој пружим лутку,
Она је отребе.
„Ако хоћеш ево ти
Мој шеширић мали!“

Тек јој метох на главу,
А она га свали.
Па зар преди такав створ,
Да се с њиме дружим...
Дошло ми је, бога ми,
Да је мајци тужим!

Повратак.*

(К слици).

Ево ме опет код мога села!
Ено већ наша кућица бела!
Поља и њиве, врти, воћњаци, —
Ал' сте ми драги, стари ми знанци!
Мирисно цвеће смешни се на ме
И поздравља ме.

Многе сам дање обиш'о крање,
Многе сам подн'о муке и ваје,
Много сам позн'о људи и ћуди,
А сад ми терет пада са груди,
Занат је златан, — носим га дома —
Нисам сирома!

Ох, како мило славуји пољу!
Ја дижем у вис капицу моју,
Па и ја певам: „Ох, слатки крају, —
Родно ми место, мој завичају!
Оцу и мајци, сејама, браћам',
Њима се враћам!“

Разговор.*

(К слици.)

Добро јутро, сека Пело,
Јесу-л дома здрави сви?
„Хвала богу, прија Јело,
Хвала богу, — како ви?“

Шта вам раде мала деца,
Је-л им отац јако љут?
„Баш је данас дош'о с пута,
И донео витак прут.“

А шта ћете данас радит'?
„Данас ћемо туђи лан.“
Шта вам ради цица маца?
„Она преде по вас дан.“

А имате-л коју лутку?
„Имам, прија, само две.“
Због ом секо! — „Због ом, прија!
Поздравите дома све!“

Мачка.*

(К слици.)

Ох, чуда, чуда, боже ми прости!
Морам ко Циган рећи: шуите премудрости!
О људи, људи, премудри створи,
Ала вас мудрост распиње, мори!
Куд сте потегли, куд сте се дигли,
Мислите, да сте до бога стигли;
Пишете књиге, дебеле, гојне,
Књиге безбројне,
О јарком сунцу, о звездокругу,
О север-исток — западо-југу,
И о животу, па и о смрти, —
Кад почнем чатит' глава ми с' врти.
Ал' ствари, које за кућу вреде,
Како с' умива, како се преде,
Како се лове мишеви клети,
Како се вранци уче памети, —
Ма да вам је мудрост силна и јака,
То морате учит' од нас мачака!

То би био рај!*

(К слици).

Покошене њиве, — пева цео крај, —
Ветар пирка лако, — а ја пуштам змај.
Високо се диг'о змајак од папира,
Мирно стоји, само репом командира.
А' ја мислим: Хај, да ми је
Усести на змај, —
Једном само, једном само,
То би био рај!

Па да вијам тице, тице и облаке,
Па да гледам с виса у наше димњаке,
Па да викнем оцу и мајци у шали:
Ја вас видим, видим, ал' сте врло мали!
Ја бих горе миран био,
Ка' што је и змај, —
То би била слава права,
То би био рај!

Па да слушам шеве близу рајских међа,
Да хватам царића са орлових леђа;
Да с' помолим богу, који правдом влада,
Да му кажем како турска раја страда;
Да уздахнем тамо горе
Српски уздисај,
Да измолим браћи помоћ, —
То би био рај!

Брацин рачун.*

(К слици).

Још имам само један задатак, —
Није баш лак;
Мало је сплетен рачунски рад, —
Да-л ћу га сад?!
П'ондa бих мог'о на сигру ноћ',
Безбрижан бити вас целу ноћ!
Само да почнем, па за по сата
И ту бих бригу скинуо с врата,
Ал' ено канда труба већ свира,
Пантина чета већем машира, —
На шта ћу сад,
Ако нам опет опколе град!
Јуче су двапут на јуриш хтели,
Ал' Бог и вера, не би нас смели,
Само да ј' Коста управљат' знао,
Град не би пао!
У њих су сада и сабље нове, —
Ал' ми имамо пушке од зове,
На кад још пукну два топа жута
С нашег редута,
Онда ће с места Пантине чете
Окренут' пете.
Ја сам се јуче јуначки мот'о,
Четворици сам шубаре от'о,
А наша чета реч ми је дала,
Да ће ме изврат' за ђенерала,
За то бих треб'о да сам већ с њима,
Ако ме чета за вођу прима.
Данас ће бити славнији дан, —
И ја већ имам удешен план,
Само нек дођу, — ми се не дамо,
Нек тече зној . . .“

Е, гле ти, браће, гледај га само,
Како он прави рачун свој!

О луткином крсном имену.*

(К слици).

Данас твоја лутка
Крсно име слави,
Не би било лепо,
Да се заборави.

Ја јој желим, да је
Прати срећа многа,
Да јој не отпадне
Ни рука, ни нога!

Бог јој дао мирне,
И дане и ноћи,
Да јој нико никад
Не ископа очи.

Румен лица њена,
Да се не отрља;
— Да се не умасти,
Да се не упрља!

А са овом ружом
Нек прави параду,
Веће руже нема
Ни у Цариграду.

На љуљашци.*

(К слици).

Хајд' још мало, хајд' још мало, љуљај ми се, брале!
Не смеш дуго, да ти не би руке малаксале.
А сад мисли, што год волиш, што ти радост ствара,
Мисли, да си лептир, тица, или буба мара.
Лети, лети, по том свету, уживај у лету,
Јер ће скоро рећи Коста, да је било доста.
А кад сиђеш са љуљашке, немој да ми тужиш,
Већ свесрдно друге љуљај, да им дуг одужиш.

Дете и бака.*

(К слици).

Бако, стара бако, — бабушчице мила,
Јеси-л и ти кадгод мала, млада била?
Јеси-л могла кадгод исправити леђа?
Је-л и твоја коса била кадгод смеђа?
Је-л и твоја хаља била кадгод кратка?
Је-л и тебе когод звао: „Душо моја слатка?"
Је-л и теби когод кадгод 'ваку лутку дао?
Ваљда се скрхала, па ти је сад жао!
— Та зар мора, бако, остарити свако? —
Хоћу-л и ја, бако, остарити тако? —
Морам ли зар и ја бити тако седа,
Тако смежурана, згурена и бледа?
Па зар томе нема баш никаква лека?
— Зар се то не може живети до века?! —

Р о д а.*

(К слици).

Ево нам рода долеће,
Носи нам славно пролеће;
Пролеће, дете мелено,
Дели нам цвеће шарено,
Веселе птице благују,
Сви се на свету радују.
Благујте, птице, благујте!
Радујте с', децо, радујте!

Четири жеље.**

Кад бих знао да ће жеља
Стићи своју мету,
Знате-л шта бих ја желео
На овоме свету?
Прва би ми жеља била:
Да никад не скривим,
Да поштено и праведно,
Све до гроба живим.

Кад бих знао да ће жеља
Стићи своју мету,
Знате-л шта бих ја желео
На овоме свету?
Иза прве таки ми се
Друга жеља јавља:
Да ми Бог да све до гроба
Увек добра здравља.

Кад бих знао да ће жеља
Стићи своју мету,
Знате-л шта бих ја желео
На овоме свету?
Трећа би ми жеља била,
И то жеља прека:
Да останем млад и срчан
И вес'о до века.

Кад бих сумњ'о, да ли ће ми
Жеље стићи мету,
Знате-л шта бих ја желео
На овоме свету?
Четврта би жеља била
На овоме свету:
Да ми горње три жељице
Стигну своју мету.

XI.

НАТПИСИ И СИТНИЦЕ.

XI.

ЗЛИНТЕО Е ЮМПТАН

Натписи.

Твардици Шмилу.

Тврд си Шмиле, као стена,
Још си тврђи од камена,
У тврдоћи провео си
Цео век.

Али деци шала прија,
За то њина проницја
Где те виде, ту ти вичe:
Мек! Мек! Мек!

Филозоф Пишта.

За шт' филозоф Пишта
Вели: Свет је ништа? —
За то, јер он на свет гледи
Са свога гледишта.

Пера Качар.

Кад Перу Качара
Гоне адвокати,
Да дугове плати,
Пера им се руга:
Какав би ја качар био,
Да немам ни дуга!

Пајина срећа.

Сретан ли је, чија ј' жена глуха!
Још сретнији, чија ј' жена нема!
Ох, како је сретан Паја
Из ајмашка краја:
Његова је Фема
— Глухонема.

Очајник Гога.

До сада је срећу од народа чек'о, —
Сад је друг'чи Гога:
Сад сву своју наду полаже на краља,
То јест — маковога.

Издајици.

Иди, брајко, у шуму,
Која ти је прва,
Па се учи од хватова
Посечених дрва.

Не би нико оборио
Шуму колика је,
Да не даде шума сама
Сикири држаље.

Хемички састав.

Желиш ли знати
Хемички састав
Веселе кухиње
Манастирских пиза?
Па то ће ти понајбоље
Казат' Ана-Лиза.

На Ћирином гробу.

(Превод).

Ев' овде је Ћира
Наш'о једном мира,
А жену му и сад
Љута жалост коље,
Што се тако збило
— Преко њене воље.

Трчилажи.

Немаш карактера! — Је-л да ти је жао?
А кад би га им'о, по што би га дао?

Карловкињи помодарци.

Ти си права Карловкиња,
То верујем тврдо,
Чедо моје мило:
На глави ти „Магареће брдо",
А на лицу „убаво Белило"

Неком посланику.

Ти ни уста не отвори
На сабору, Стево!
„— Е, ви'ш беде, а ја тужан,
По вас дан сам зев'о!"

Омладини.

Баш у доба глухо
Раскидоше омладинско рухо!
Ударише смело,
Разбише и тело —
Ух!
Ал' је ост'о дух!
Ух!
А делије моје
Баш се тога боје.

Поп Дебељку.

Поп Дебељку већем
Црвен појас спују,
И време је, да му
Трбух одликују.

Докторов савет.

(Превод).

Моја ј' жена болешљива —
А доктор јој каже,
Да се чува од говора,
Друго не помаже.
Ето, красна лека,
Ето, лека и за њу,
А и за мене.

Оригинал и копија.

(Превод).

Госпожа Персида молера дозвала,
Да је портретира,
То јест: што је јутрос сама моловала,
Молер да копира.

Девојка пијаница.

(Превод).

Сва је нада минула,
Залуд тол'ки труди,
Ни од куда Тезеја,
За ким тол'ко жуди.
За то с' баца, јадна,
Друга Аријадна,
На Бахове груди.

На гробу Лукином.

(С немачког).

Овде лежи Лука,
Нека свако зна!
Овде ј' авањир'о, —
Од ништа, пост'о — прах.

Сатира.

(По немачком).

Сатира је равна ножу,
Треба оштро да поступа;
Мање боли кад је оштра,
Већма боли кад је тупа.

Ч...ћеве књиге.

Ох, така дела, драги,
Остаће нам вечита,
Јер ће увек бити књига,
Које нико не чита.

Неки слободњак.

(По немачком).

Слободу је љубио као „вертпапире",
А сад ју је разбио у ситне талире.
Нек се за то слобода на њега не једи,
Он је хтео да види, шта слобода вреди.

Натписи.

(С немачког).

Да-л је Паја сретнији,
Који живу Персу љуби,
Ил' је Баћа сретнији,
Који слику њену љуби?
Свеједно је — знај:
Обојица љубе само — молерај.
(Ал' ја ипак држим
Срећнији је Баћа,
Њему барем слика
Пољупце не враћа).

Костина мука.

Ти ми рече тек олако,
Да се шета Коста;
А толики трбух вући,
Зар то није доста!

Адвокат Дерић.

(Превод).

Чудна ли су фата
Неких адвоката.
Дерић има жене две:
Једна с' зове Правда,
Друга с' зове Ката.
Ал' тим није сретнији
Од својих колега —
Једну вуче он за нос,
Друга вуче њега.

Непознатом заједалу.

(Превод).

З. ме псује', грдит' и не престаје.
А најлепше! — он ме и не познаје.
Тако и мој зељов, кад год залаје —
Највећма на оног, ког' не познаје.

Неки носоња.

(Превод).

Гавра има велик' нос, а нема бркова,
То и деца знаду, —
А и где би никло што
У вечитом хладу.

Пријатељство.

(Превод).

Узми богу љубави ону оштру стрелу,
Па му скини с очију махрамицу белу,
Одреши му крила, да не бежи с места,
Па ево ти живе слике пријатељства.

Ситнице.

„Умиљато јагње
Две овце сиса",
И прво је у реду
Касанова списа.

Коме није прáво
О дувар главом!"
Ил' ако му ј' прáво јаче
Нек удари прáвом.

„Боље с миром
Него с чиром" —
Осим кад се преко чира
Долази до мира.

Азбукопретрес.

I.

S.

О, сирото зјело! ил' си худе среће,
Ил' си одвећ криво, — **земља** те измеће.

II.

Й (со слитноју).

Иже поред Јоте
Уплашено стоји, —
Нек обрише **слитну**,
Па нек се не боји.

III.

Ъ.

Ја сам писмо свето!
Хвалило се як;
А ти хајд' у цркву —
Одговори Вук.

IV.

Еф (f), што вазда ради,
Сухотиња ј' суштa,
А, гле, нашег Ферте,
Два трбуха пуштa.

V.

Ψ.

Ψа! ко тебе брани
Мора да је слеп,
У наше је Јоте
Барем лепши реп.

VI.

ѡ.

ѡ! — ѡ! — ѡ!
И само се чуди,
Што га и сад пишу
По гдекоји људи.

VII.

Ѯ.

Ти ме питаш за Ѯ;
А ја на то велим:
Ѯенофона немам,
Ѯантипе не желим.

VIII.

Ѱ. и Ѳ.

А камо вам **Ѳеа**?
Тимоѳија пита.
Ѳеа грчка врајла
С Ѱи је друговала,

Пси су друштво лоше,
Па је појеоше.

IX.

Ѵ.

Ѵжица лисица, с оба ува стриже,
Час говори иједи, час говори иже.
Таку накараду људи протераду.

X.

Оксија, варија, камока с камаром,
Закопани леже у буквару старом;
Пошаљи им, боже, вечитога мира,
Јер у томе гробљу има и вампира!

Наше сврake.

Мудри људи лепо суде,
Птице, веле, зору буде.
Ал' ја молим сврake наше,
Да нам зору не поплаше.

Велика жалост.

Мяту спашла жалост вела, —
Туга мора црна бити:
Па за то ће шест недеља
Само црно — вино пити.

Седом жутокљунцу.

Онога не зови,
Да управља чун,
Под седи' бркови'
Ком се жути кљун.

XII.

ВИТЕЗ ЈОВАН.

ОД А. ПЕТЕФИЈА.

I.

Тешко жеже сунце, жеравица стара,
Са висине неба на једног овчара,
Може и не жећи, ако му је мило,
Овчару би топло и без њега било.

Љубав греје, жари, ово момче младо,
Сад је баш из села изјавило стадо;
Стадо траву пасе, овчар лежи, чека,
Под њим је широка опаклија мека.

Около је цветна ливада голема,
Он је и не гледа, к'о да је и нема;
На добацу ј' поток водице хладне,
Тамо су му очи као заковане.

Не гледа он поток, већем на потоку
Девојку гиздаву, румену, плаво'ку;
Њезиној дивоти од срца се чуди —
Ох, те дуге власи, — те округле груди!

У потоку цура кошуље је прала,
Кукорица Јанку душа је дрхтала;
Из воде се вид'ла два колена бела,
Е, тиме је Јанка опила, запела.

Јер што тамо лешка, тај је момак мио
Кукорица Јанко, ко би друго био?
А у води тамо она је плавуша
Илка, што је Јанку и срце и душа.

„И срце и душо, мој голубе бели!“
Кукорица Јанко своме злату вели,
„Де, погледај амо тим звездицам' дивна,
Знаш да моје срце других звезда нема!

Пошљи плаве зраке из твог ока симо,
Изиђи из воде, да се загрлимо, —
Та још није ноћи, часком само скочи,
Да изљубим душу на те плаве очи.“

„Верујем, срце Јанко, хтела бих ти доћи,
Ал' много је посла, а близу је ноћи,
Хитам, јер ми вечер може пасти горка,
Знаш да сам сирота у мајке пасторка.“

То је рекла Илка, срца жалоснога,
Па гледа и гледа око посла свога;
Ма се брзо овчар с опаклије диже,
Иде дици својој у потоку ближе.

„Ходи, грле, ходи, немој време губит',
Брзо ћу те, брзо изгрлит', изљубит',
Та мајеха твоја није овде близу, —
Ходи, да ми срце јади не прогризу!“

Изнар'о је цуру својим лепим реч'ма,
На је грли јако, на је грли већма,
Слатких пољубаца пало ј' као кише,
Шта је сто, шта ј' двеста, више, много више.

II.

А брзо је време хитало, летило,
Већ се по потоку вече руменило.
Веснила је дома плушкина мајка,
Што јој се девојка никако не враћа.

Љутита, зловољна, к'о што ј' увек била,
'вако је мислила, 'вако говорила:
„Идем ја по тебе, ал' чекај се само,
Чини ми се биће трке тамо амо!“

Тешко тебе, Илко, сиротице јадна,
Ево ти за леђи' авет горопадна,
Зинула је на те, да ми те разбуди
Из љубавног санка на јанкови' груди'.

„Кујо, кучко једна, ти погани скоте,
Таке ли су ствари, таке ли срамоте!
Крадеш бож'је дане, седиш с којекаки'...
Чујеш ли, бештијо, нек те ђаво таки...“

„Сад нек буде доста, чујете ли, мамо!
Престаните, док вас на миру слушамо.
Увредите-л Илку још ма једном речи,
Бога ми, бога ми, праг ће се излећи!“

Тако овчар старој мајеси дивани,
Да дрхћућу своју драгану одбрани,
После тог је мало замишљено ход'о,
Па је опет стао и још ово дод'о:

„Не тражите, да вам кров над главом букне,
А букнуће, ако Илушка јаукне;
И тако се мучи више нег' што треба,
А за ону јадну, суху кору хлеба.

Сад, Илушко, иди! Грло ти је здраво,
Викнућеш ми, кад ти буде што неправо.
А ви не гледајте шта се коме мили,
Знамо ми и за вас, ко сте, шта сте били!“

Подиг'о је пртљаг Јанко моћне младо,
Па с' упути право да потражи стадо;
Ну, где му је стадо?! — Мал' се није зан'о —
Ни полак га нема, и то раштркано.

III.

Већ се било сунце спустило да зађе,
Кад сирома Јанко пола стада нађе;
А камо му других толико оваца?
Ил' су код курјака, ил' код крадљиваца?

Где су, да су сада, доста да их нема;
Узалуд је брига и мука голема!
А куда ће сада? — Хучи, ил' не хучи, —
Немаш, јадан, куда, већ управо кући.

„Но, чекај се само, тешко си га тебе!“
Таке ј' мисли Јанко превртo у себи,
„Г'оса ми је гуја и док се не једи,
А камо ли... али како Бог нареди!“

Тох'ко је мислио, више није знао,
А већем је стиг'о и пред врата стао.

Пред вратима пушеh', љут господар стоји,
П' обичају своме овце да преброји.

„Господару драги, не бројте их сада,
И тако вам кажем: ту је пола стада;
Тешко ми је жао, ал' не знам помоћи!...“
Тако рече Јанко, обарајућ' очи.

Зверио је госа своје очи мрке,
Подиг'о је руку, па засук'о брке:
„Вре не шал' се, Јанко, ни белаја тражи,
Сваком је пресело ко мене раздражи“.

Кад је већ спазио, да ту нема шале,
Од жестине му се косе подизале,
Од тешке љутине набрекле му жиле,
Па повика: „Виле, дај гвоздене виле!

Јо, обешењаче, пси ти месо јели!
Харамијо један, тако ли је, је ли?
Зар те за то храним, зар те за то појим?
Та цео си крвав пред очима мојим.

Торњај се одавде, бежи док те несам —“
Тако се господар дерао к'о бесан.
Тршут се окрен'о шта би дохватио,
Што је прво наш'о тим га је повиј'о.

Бежао је Јанко кол'ко је бра био,
Ал' немојте мислит', да се поплашио,
Стој'о би он да их и двадесет има,
Ма да још не броји ни дваест година.

Беж'о ј', јер је знао сам своју кривину,
Беж'о ј', јер је знао у мин'цам' јачину,
А жао би му било да закука саде,
Под чијим је кровом од како се знаде.

Беж'о је док није одмак'о далеко,
Пак онда је стао, к'о да ј' нешто чек'о.
А куд ће? Како ће? Шта је наумио?
Није ни сам знао, забуњен је био.

IV.

Кад је бистри поток, што село пресеца,
Огледалом пост'о звезда и месеца,
Код илкиће куће, у зелен-вољњаку,
Десно се Јанко, сам самцит у мраку.

Изнео је врулу, да мало посвира
Ону тужну песму, што у срце дира;
Падала је роса, ил' су сузе биле,
Што су ражалење звездице ронile.

Спавала је Илка под чистом ведрином,
Успавана санком, умором, тишином;
Сад је тужна врула разбуди из санка,
Скочи да потражи свога милог Јанка.

Брзо га је нашла, а када га спази,
Сва се упрепасти, сва се пренерази, —
„Јанко, драги, шта је? Та блеђи си, него
Онај месец, што је за облак забег'о!“

„Хеј, душице драга, како да не бледим,
Данаске те можда последњи пут гледим!“
„А мој драги, већ сам забринута јако,
Молим ти се, мани, не говори тако!“

„Последњи пут, драга, моје т' грле руке,
Последњи пут чујеш моје вруле звуке,
Ноћас ћу се на пут, на далеки, дати, —
Сиротице моја, ти ћеш самовати!“

Спустио је чело, а на груди њене,
Све јој је исказ'о јаде небројене,
Ту се двоје драгих грлило, љубило,
Он је сузе крио, срамота га било.

„Е, сад, ружо, с богом! С богом, Илко, сада!
Срећна буди, срећна, сети ме се када!
Кад видиш где вихор сухо гони гране,
Нек ти на ум падне моје путовање!“

„С богом, Јанко мили, кад већ мораш ићи!
Увек ће те моје молитвице стићи,
Па кад спазиш цветак, где крај пута вене,
Тад се сети мене, може остављене!“

На се растадоше, као лист од гране; —
Илка је сузила и ноћи и дане;
К'о да море носи у том оку плавом,
Јанко ј' своје брис'о широким рукавом.

Иш'о је, иш'о је, не гледајућ' пута,
Све је њему једно ма куд да залута;

Крај пута су деца проводила шале,
Овце су блејале, клепке клепетале.

Ништ' он није видео, ништ' он није чуо; —
Само кад се једном селу обрнуо,
У мраку се торањ диз'о из далека,
Па је за њим гледао као авет нека.

Да је сада когод близу њега био,
Уздисај би чуо, сузу би видио;
Високо су дрвље над њиме летиле,
Па ни оне нису чуле ни видиле.

Иде момак, иде, само преда с' гледи,
Опаклија за њим шушти и лекеди,
Он мисли она га тишти и обара, —
А то ради срце — сиротог овчара.

V.

Кад се месец саг'о господштини сунца,
Широка је пу̏ста примила бегунца;
Цела дуга дана, од зоре до ноћи,
Саме празне равни гледаше му очи.

Ту нема дрвета, цвета ни бусија,
На реткозји трави мало росе сија,
А да шта је оно међ шашом румено?
Оно је језеро зором озорено.

На језеру нема ни сплава ни чуна,
Једна само шеће чапља дугокљуна;
А небо је чисто, нигде ни облака,
Место њих су јата дивљих патака.

Путов'о је Јанко, за њим тамна сева,
А у њему тамна мис'о развијена;
Свуда је допро сунце пламенито,
Само ј' у њем' хладно и тамно тамцито.

Кад је већем данак око подне био,
И момак се сети, да је огладнио;
Још је јуче руч'о, — Бог ми га помог'о!
А од тога доба поднео је много.

Седе поред торбе, узе хлеба мало,
И комад сланине, што му је остало;

И небо и сунце весело су гл'али,
И делибаб*) сјајни на тај ручак мали.

После ручка уста, па језеру оде,
Да се понапије оне бистре воде,
Слатко му је пало, једна се нагута,
Пуно је шешир и два и три пута.

Текем што се мало од воде удали,
Тежак сан му трудном на очи навали,
Стаде, па са леђа опаклију скину,
Спусти се, уморан, па тихо почину.

Санак га је одв'о селу маленоме,
Држао је Илку у наручу своме,
Ал' баш кад јој љубу уста од шећера,
Грмљавина силна санак му растера.

Обазр'о се собом, да се види гди је,
Ал' ветрови хује, при се облак вије; —
Како ли се брзо то време промени!
Баш ко твоја срећа, путниче милени.

Ово ведро небо све се већма тмуши,
Грми, тресак бије, земљу да поруши;
Теретни облаци све се ниже дол'и,
Те се на једанпут силан пљусак проли.

А Јанко је обод шешир изврн'о,
Опаклију своју опалич огрн'о,
На ћулу се наг'о, па се загледао,
А у шта је глед'о ни сам није знао.

Не трајало дуго, па се опет стиша,
Сустао је ветар, сустала је киша;
Пустара је она, која је и била,
Само се истоком д'га обавила.

Сад се Јанко стрес'о, па се даље крен'о, —
Хладовина ј' била, поље заливено.
Већ и сунце зашло, помрчина с' вије,
Јанко још путује, још застао није.

На лево је свр'о са великог друма,
Ту га је примила црна, густа шума,

*) Козлићи.

Ту су неке зверке убијене биле,
Сила божја врана очи су им пиле.

Њему то не смета, ни шума, ни вране,
Њега забављају мисли расејане.
Сипао је месец своје зраке жуте
Кроз дубоку шуму, да му каже путе.

VI.

Већ је, боме, било скоро пола ноћи,
Кад му неку светлост запазише очи,
Кад је ближе стао, вид'ли се прозори,
А кроз њих се вид'ло, да свећица гори.

Није Јанко сада размишљао дуго,
Рече: „То је чарда! — Шта би било друго?!
Још нису поспали, хвала милом богу,
Бар се опет мало одморити могу."

Вало си, Јанко, ујешће те змија, —
То је кућа двана'ст љутих пустајија,
Па још није празна, већ, гле, твога јада,
Сви дванај'ст другова код куће су сада.

Пустахије, попоћ, најаци, ханџари,
Кад човек промисли, незгодне су ствари,
Ал' се мом јунаку срце не покуњи,
Он одмахну главом, па оде међу њи'.

„Да вам господ бог да добро, благо вече!"
Овако их Јанко поздрављајући' рече,
На то сваки скочи, да ништоћ дохити,
Харамбаша поче 'вако говорити:

„Несрећниче један, од куд си, без трага,
Како смеде прећи преко нашег прага,
Можда т' чека мајка, ил' љубавца млада,
Нек ти се ни једно од сада не нада!"

А Јанково срце пит' је јаче било,
Нити му је лице штогод побледило;
Слушао је како харамбаша прети,
Па ће после и он овако почети:

„Ко нмаде штогод, што му живот слади,
Ако вас се клони, врло добро ради;

Мој је живот горак, терет ми га вући,
За то смем куд хоћу без зазора ући.

На сад, ако хоћеш, живот ми поклони,
На до зоре мене, ево, овде склони;
Желиш ли ме убит', ево ме, уби ме,
Бранити се не ћу, а немам ни чиме."

Сви су се другари зачудили томе,
Само харамбаша скочи Јанку моме:
„Чу ли ме, синовче, једну ћу ти рећи,
Из које се могу три-четир излећи.

Славу ли ти твоју, ти си к'о што треба,
Вредан си да имаш бољу кору хлеба,
Смрт је теби ништа, живот ти је чама,
Ево наше руке, придружи се нама.

Ми шале сечемо, бијемо, робимо,
Где блага видимо, тамо јуришимо; —
Видиш ово буре, ту је само злато,
А овде је сребро; — но, шта велиш на то?"

Шта се није врзло Јанку по мислима,
Ал' притворно вес'о рукује се с њима:
„Ево моје руке, ја остадох с вама,
Ја сам увек вес'о међ' 'ваким браћама".

„Е, сад ћемо, момци, с њим да проведемо!"
— Харамбаша дрекну: — „Дајте да пијемо!
Поповога вина донес'те ми само,
Дедер да бокалу на дно погледамо!"

Ждерала су браћа све више и више,
Силни им бокали памет сахранише.
И новога друга терали су јако,
Јесте пио Јанко, али све полако.

Кад је већ пијанце вино надјачало,
Све се поваљало, к'о мртво поспало,
То је управ било добро дошло Јанку,
Па 'ваку здравицу пије на растанку:

„Лаку ноћ ти желим, дружинице худа!
Спавајте, спевајте до страшнога суда!
Многима сте до сад погасили свећу,
Ни ја сада васке пожалити не ћу.

Сад, моји рукави, да вас пуним благом,
Па да живим срећно с мојом милом драгом.
Не дам више да се пати и робује,
Жена ће ми бити, бог ми је дарује.

Сазидаћу кућу на најлепшем месту,
На бесни' ћу коњи' довести невесту,
Купићу јој свега, само нек' захтева, —
Слађе ћемо живет' нег' Адам и Ева.

Створитељу боже, куд сам се ја заг'о,
Да однесем благо, што је уљачкано,
Што на свакој пари крвца се црвени,
Па ту да је срећа и благослов мени!

Ни дирнут' га не ћу, не могу, не могу!
Згрешио бих љуто и себи и Богу,
Слатка моја Илко, како ти је да је,
У бога се уздај, та он те познаје."

То је рек'о Јанко, па се маши свеће,
У брзе кораке на поље потече,
Да поџежеже кућу са све четир стране,
Нек погано гњездо пане и пропане.

Планула је трска, плам за пламом хрли,
А када се цео у коло загрли,
Црвен, ватрен језик до неба исплази,
Небо црни, месец све блеђи долази.

Необична ј' светлост, свака птица стрепи,
Узрујале с' сове и мишеви слепи;
Чудно је хукање, чудно пролетање
Кроз то густо лишће и кршасто грање.

Кад је прво сунце зором засијало
На црну је ову разгарину пало,
Још кроз прозор мало бео дим пробија,
Где спаљени леже дванај'ст пустајија.

VII

Јанко нам се држ'о једна пута, права,
Већ је седмоседам прешао држава,
Ни'о је по долам' и по планинама,
И не мисли више о пустахијама.

На једанпут нешто у даљини сину,
Позн'о је хусаре по оделу њину,

Дивне коње јашу, хале и жераве,
А оружје што је, то су муње праве.

Кад их спази Јанко, мал' што не полуди,
Потрча му срце да пробије груди.
Мислио је: ала да ме приме к себи,
Никад лепшег дана дочекао не би'.

Кад је већем био близу коњаника,
Генерал од војске смејућ' се повика:
„Хеј, земљаче, пази, на главу ћеш стати,
Ко те враг научи тако тутовати."

А Јанко уздахну, па им тихо вели:
„Туга мене гони кроз овај свет бели,
Него да ме примиш међ коњике твоје,
Питао бих небо шта му звезде стоје."

„Е, мој драги синко, промисли се боље,
Јер куд ми идемо, тамо с' бије, коље,
Ми у дальну земљу вранцеску идемо,
Противу Турака да им помогнемо!"

„Та то ми је мило, то ми срце пије,
Убојне мачеве, крвавo бојиште,
Јер ја морам сећи, клати се и борит',
Друкчије ће мене тегоба уморит'."

„Истина да нисам још коњаник био,
Ал' сам на магарцу јахат' научио.
Бог је коња, седло, сазд'о за Мађара,
К'о што знате, то је пословица стара."

Доста рече Јанко живахном беседом,
Још више пламеним оком и погледом;
Заволео га вођа, па му коња даде, —
Ето нашег Јанка где хусар постаде.

Сад да ти је видет' радости големе,
Играјућ' облачи чакшире црвене,
Ћурдију огрће, мрке брке маже,
Сјајну сабљу диже сунцу да покаже.

Кад поседе коња нови мој јуначе,
Нејахана хала упрошнице скаче,
Ал' он тврдо седи и не помиче се,
Та не би посрн'о, да се земља тресе.

Сви су се чудили стасу и поніку,
Развијеној снази и лепоме лику;
И гдегод је ноћи на конаку био
Плакале су цуре кад је полазио.

Гледао је Јанко убаве туђинке,
Гледајућ' се сећ'о своје миле Илке;
На многим местима много лепих има,
Тек његова Илка њему је над свима.

VIII.

Ишла ј', ишла војска храбрених хусара,
Докле није стигла у земљу Татара.
Кад уиђе војска мал' се не устрави,
Јер овде су људи све сами посгави.

Цар свију Татара 'вако ће им рећи:
„Ху, како сте смели границу ми прећи,
Дигли сте се на ме, па још оружани,
Знате-л да се Татар људским месом храни?"

Кад почуше шта је, побледи им лице,
Гдеком се заблиста испод трепавице;
А да се противи и не мисли нико,
Јербо је Татара хиљаду толико.

Невоља је била, ал' срећа од Бога,
Те спазише овде краља арапскога,
Ко ј' давно негда у Мађарској био,
Тамо се гостио, с Мађарима пио.

Арапин је томе благодаран био,
На је Татар-цару 'вако говорио:
„Господине брате, носим једну жељу,
Учини по жељи старом пријатељу.

Ови страни људи мени су познати,
Тај ни један не ће на те војевати,
Ја те молим лепо, да их писи дирн'о,
Већ пустио путем пек' одлазе мирно."

„Кад желиш, просто им, широка им цеста!"
Рек'о царе, пак их отпустио с места,
Још им дао исправу, којом заповеда,
Да их свуд и свакад пропусте без вреда.

Истина, није их нико задржав'о,
Ал' опет су за то журили се здраво,

Из овога краја где светина једе
Све једно те једно: смокве и медведе.

IX.

Дуго су гледале татарске планине,
Где одмиче војска од границе њине,
И већем је стигла талијанске друме,
И ушла у густе рузмаринске шуме.

У земљи Талији свашта доста има,
Још само да није тако јака зима,
У њој су вечити ледови и мрази,
И сад једва војска кроз снегове гази.

Ал' Мађари трпе зиму и мађјачу,
Кад мало озебу са коња поскачу,
На упрте коње на кркаче своје,
Тако се угрију, — још се и озноје.

X.

И тако су прошли пољску жупанију,
Одатле су стигли у земљу Индију,
Из Индије могу у Француску таки,
Само што су пути врло неједнаки.

Још у сред Индије хунке су малене,
На што даље идеш све су више стене,
Све се више брда на виша налегла,
А на међи, ту су до неба досегла.

Овде су морали од тешке врућине
Скинути мараме и горње хаљине;
А како и не би, та за име света,
Сунце им је било на два пушкомета!

Густ и деб'о ваздух, што је испод неба,
Гризли су и јели место друга хлеба;
А шта су чинили кад су жедни били?
Цедили су облак, па су тако пили.

На врх брега дању ни да човек крочи,
Ту су путовали само о поноћи;
Лаганцо су ишли, нису брже смели,
Јер су често коњи о звезде запели.

Једном о поноћи, кроз звезде газећи,
Кукорица Јанко овако ће рећи:

„Доле, људи кажу, кадгод звезда пане,
Онда један човек на земљи изађе.

Хеј, ала је срећна Илкина мајчја,
Што се не познаје која ј' звезда чија,
Сад бих с места ћену гурнуо без трага,
Да се ослободи једна моја драга!"

За тим, кад су прешли преко камивала,
Већ се окренула низбрдица мала,
Већ је хладан ветрић дух'о кроз врућину,
Чим су опазили француску долину.

XI.

Француска је земља особитог баја,
Као да је парче негдашњега раја,
За то ј' Турчин давно у њу упрьо очи,
А сад мисли да ће отети је моћи.

Кад су у њу стигли путници Мађари,
У велико Турчин по њој пали, жари,
Одрьо је цркве и домове разне,
Богате подруме оставио празне.

Многа места горе од турскога пламa,
И многи су пали под њиним сабљама.
По главном су граду шаторе распели,
Краља протерали, ћерку му отели.

Кад су вид'ли тако безаконе ствари
Заплакали су се мађарски хусари,
Кад су вид'ли сама одгоњена краља,
Кад су чули шта се још и више спрaвља.

А краљ им је рећ'о своје тугованье:
„Погледајте, браћо, моје худо стање,
Ја сам им'о блага пуне беле дворе,
А сад сам пострад'о, да не може горе."

Ђенерал је краља лепо поуздав'о:
„Не брини се, краљу, овој земљи главо,
Биће турских глава по долина' твоји'
Само кад ја скочим с витезови мои'.

Ноћас ћемо лећи, да се одморимо,
Јер су дуги пути, дуго се мучимо,
Ал' чим зора гране скочићемо чило,
Да ти повратимо, што је твоје било."

„Јао, а ћерку моју, ко ће ми њу дати!“
Јаукн'о је краљу, на бризну плакати.
„Везир ми је одн'о, ко ми је повратн
Нек му љуба буде, зетом њу га звати.“

То и јесте речца, срце да подбоде,
Свако кад је чуо 'вако мислит' оде:
„Ево мени среће, ја ћу је отети,
Ја ћу је донети, ил' за њу умрети!“

Кукорица Јанко међ' њима је био,
А ни чуо није што је краљ зборио,
Његове су мисли негде у даљини:
Шта сад нека лена сиротица чини.

XII.

Други дан се зора на истоку ваће,
По свом обичају и сунце изађе,
Ал' и хоће данас сагледати чуда,
Што га нема увек, што га нема свуда.

Ударише бубњи и свирала јасна,
Поранила ј' наша хусарија красна,
Дуге сабље бруси, добре коње глади,
Певајућ', звиждући свога посла ради.

Нишошто се није светли краљ Бранцеза
Одвојити хтео од наших витеза,
Хтеде и он њи, да се уз њих бори,
Ал' му наш ђенерал 'вако проговори:

„Светли, стари краљу, ти се тога мани,
Већ су тебе прошле битке и негдани,
Ма да ти је воља заостала стара,
Шта ћеш, кад ти змија њој не одговара!

Ти се Богу моли, и на нас ослони,
На пре нег' што сунце за гору се склони
Потегнуће Турчин завичају своме,
А ти ћеш седети на престолу твоме.“

На песеде коња хусарија лака,
И похита брзо табору Турака,
Брзо их је нашла, где леже по трави,
Брже их поздрави и рат им објави.

Ударише с нова бубњи и борије,
Страшно се опрема, да се бојак биje,
Страшна наста вика и звекет челика, —
То ј' навада стара била у Мађара.

Немирни су момци коње мамузали,
Немирни су коњи ногама копали,
Тутњила је земља к'о да земља није,
Већ к'о да јој срце од страхоте биje.

Турски ј' везир био грдна нека ждуха,
Чудно грдне главе, грднога трбуха,
Од ниђа му ј' била носина велика,
Као каква зрела црвена паприка.

Трбушасти везир, паша учтуглија,
Разредио ј' чете ћелавих балија,
И, ма да је Мађар јуришао слепо,
Опет су се они одржали лепо.

Ал' бадава, брате, бољи су Мађари,
Ред се турски мало по мало поквари,
Клонули су Турци, и за часак ено,
Где је била трава море је црвено.

Хеј, брате јуначе, било је врућине,
Брегови се дигли — све турске лешине,
Ал' још живе паша бахрати, гламати,
Кукорица Јанко мери, да га смлати.

Кукорица Јанко не шали се с њиме
Већ му проговара: „Чекај, пријашине,
То големо тело за једног много је,
Сад ћу ја учинит', да вас буду двоје!“

Тако је и било као што је рек'о,
Дебелог је пашу по пола пресек'о,
Стрнеки'о се паша и лево и десно,
И тако пропаде то господство бесно.

Кад спазише Турци да нема везира:
Терај, севај, бежи главом без обзира,
Можда би их и сад још посили краци,
Да их нису стигли хусари јунаци.

Боме су их стигли на среди пољане,
Посекли им оне главе обријане,
Још је само један одмак'о балија,
И тај не ће дуго, јер га Јанко вија.

Одмах'о је синак посеченог паше,
И он нешто бело пред собом носаше,
Ћер врапцеског краља, стручак цвета бео,
Што-но му је отац од краља отео.

Једва једном Јанко стиже до његака,
Па му викну: „Стани, сто ти заверака!
Видиш ову сабљу, знаш ли шта ти прети?
Она ће ти душу у пак'о однети."

Ни за живот главе не би Турчин стао,
Да се коњ под њиме није строношшао,
Строношта се клусе, па се мртво пружи,
Сад и пашин сине овако протужи:

„Смилуј се, смилуј се, живот ми опрости,
Немој да погинем у раној младости,
Још сам нов у свету, живот ми је мио,
За друго не марим, на све изгубио."

„Не требам ти ништа, кукавички сине,
А не вредиш да ти хусар главу скине;
Сад се таки вуци, па се дома хвали,
Какав сте данаске мегдан одржали."

Обрадован Турчин уст'о, па отиш'о,
Кукорица Јанко са коња се сиш'о,
Приступио тамо, где је она мила
Кћи врапцеског краља у несвести била.

Док је Јанко смишљ'о како ће помоћи,
Она се разабра и отвори очи;
Ох, како је красна, како ј' дивна била!
Кад га је спазила 'вако ј' говорила:

„Не питам те ко си, мој избавитељу,
Ал' ја ти дугујем благодарност велју,
Па што год зажелиш, немој жеље крити,
Желиш мене младу, љуба ћу ти бити."

И јанкова крвца није била хладна —
У њему се роди бура горопадна...
Ал' је им'о снаге, да се заустави,
Јербо му се Илка у мисли појави.

Умилним је гласом госпођици река':
„Хајде, душо, хајде, твој нас отац чека!
Кад будемо скупа зборићемо више!"
И тако се двоје натраг повратише

XIII.

Кад су тамо стигли, где је бојак био,
Већ се онда данак вечеру клонио,
Сунце је гледало очима црвеним
Невеселим пољем, крвљу поливеним.

Није вид'ло ништа сем крваве смрти,
Сем јата гаврана, што се зраком врти,
А то му је прло неугодно било,
Те се хитајући за гору спустило.

Од бојишта десно и језеро има,
Најбистрија вода у овим крајима,
Ал' сада је до дна мутна и црвена,
Јер је наша војска у њој умивена.

Лепо умивена, чиста како ваља,
Отпратила ј' граду врапцеског краља;
До краљева града нема дуго ићи,
Одако ће тамо и на конак стићи.

И тек што је стигла, а већ кога виде:
Са краљевом ћерком Кукорица иде;
Лепота девојка крај суморног Јанка
Била је као сјајна дуга крај облака.

Па кад стари краљу јединицу спази,
Превелика радост мал' га не порази,
И тек кад је доста пољубаца пало,
Онда му се срцу прозборити дало.

„Е, оваквој срећи нема нигде пара!
Сад отрчи когод на зови кувара,
Нек вечеру спреми, што најбоље има,
Да проведем вече с мојим витезима."

Неко поред краља речи му прихвати:
„Господине краљу, не треба га звати,
Спремљена је већем вечера поштена,
И ево вас чека, већ је унесена."

Ове лепе речи краљевог кувара
Дирнуле су празан желудац Мађара,
Нису ни чекали да их дуго моле,
Посели су брзо за пуване столе.

На к'о што је јутрос Турцима пресело,
Тако нападоше сад на добро јело,
Јер су гладни били, а ни чудо није,
Кад се од кон до кон лавски бојак бије.

Већ је пехар ниј'о побрзо, појако,
Кад им краљу поче говорити 'вако:
„Почујте ме сада, храбрени Мађари,
Имам да вам кажем врло важне ствари!

Прво, ти, јуначе, што ми ћерку оте,
Што ми је избави јада и срамоте,
Што си јуче сек'о и борио с' красно,
Рад сам да ми кажеш твоје име часно."

Некаданьи овчар застиди се мало, —
„Ја се" — рече — „зовем, Кукорица Јанко;
Име ми је просто, то већ и сам видим,
Ал' како је, да је, ја га се не стидим!"

Краљ га је саслуш'о, па сад он прихвати:
„Ја ћу те, јуначе, другчије назвати:
Од данаске ти је Витез Јован име,
Краљ ти га је дао, поноси се њиме!

Већ чу ли ме, ти си у крвавом боју
Избавио мени јединицу моју;
Нек ти буде љуба, а ти зет буди ми
Па још поред тога и мој престо прими.

Ја на њену седим од младих година,
Сад ме већ обара старост и седина;
Мисли су ми тешке, брига ми је спора,
Требам много мира и много одмора.

Тебе ће украсит' ова круна света,
Да бог да, да народ уз тебе процвета!
А мени ћеш малу Јелицицу дати
Где ћу до смрти тихо мировати."

То су биле речи француског краља,
Што краљевски хоће правду да отаља;
Тога се зачудише хусари остали,
А наш храбри Јанко овако захвали:

„Хвала, краљу, на тој превеликој части, —
Мило ми је, мило, — не могу искасти!
То је слава лепа, то је милост многа,
Ал' веруј не могу примити се тога.

Кад бих хтео рећат' за што се не примам,
Ту вам врло дугу приповетку имам,
Но се бојим бићу на досаду њоме,
А не желим бити никад и никоме."

„Реци само, сине, макар да је много,
Премда би у напред погодити мог'о, —
Ситнарија ј' каква, што ништа не вреди!"
На то Јанко поче к'о што овде следи:

XIV.

„Чиме да вам почнем?.. Хајд' прво ћу тиме,
Да вам приповедим шта ми значи име.
Међ' кукурузом су, кад сам био мали,
Мене људи нашли и тако прозвали.

Једног газде добра и поштена жена,
(Увек ми је света успомена њена)
Пошла да прегледа своје кукурузе,
Ту је мене нашла, па ме к' себи узе.

Јер, како је срца милостива била,
Са моје се вриске тешко ражалила;
„Пазићу га, рече, као дар од бога,
Та и тако немам сина рођеног!"

Нег' имала ј' мужа љута и злорека,
Који нас код куће трпљаво дочека;
Ту је било псовке свакојака кроја,
Мал' те није пала и батина која.

Блажила та жена: „Та за бога, чоче,
Несам могла манут' да скала сироче,
Да са мене скала дете, па ма чије,
Би-л могла чекати милостиња божије.

Па веруј ми и то, не ће много проћи,
Ово ће ти пашче бити од помоћи,
Ти имадеш стада и других добара,
А ту увек треба пастира, овчара."

И тако је једва попустио жени,
Ал' никад се није одобрио мени,
Јер кад год сам после повалио мало,
Хеј, тешки' батина! — скупо ме је стало.

Трајао сам дане јадно и невољно,
Уживања мало, ћушака довољно; —
Једну ми је радост срећа даровала,
То је била једна девојчица мала.

Она своје мајке запамтила није,
Кад јој отац умре оста код маћије,
Остала ј' сирота да злопати само,
Како јој је било — ја и она знамо..

Она ј' једна била радост за менека,
Једна ружа мога тровитог века,
Очаран сам био са њене дивоте; —
Нас су свуда звали: сеоске сироте.

Још сам за малена вол'о код ње бити,
Нег' лепињу с сиром на поклон добити,
И једва сам чек'о да недеља сване,
Онда сам се с њоме сигр'о довољане.

Па тако сам уз њу све старији бив'о,
И срце ми ноче ударати живо,
А кад сам је првом пригрлио себи, —
Да с' небо рушило, ја га чуо не би'.

Често је маћеха карала и била
(А да бог да за то раја не видјела!)
Још би горе било, да јој не попрети',
Да ће хуља бити ко се не осveти.

Ал' и моја с' срећа на црње окрену,
Сахранисмо мога љутог газде жену,
Што је мене нашла, што ме ј' неговала,
Да ни права мати не би боље знала.

Мене не мож' свашта разалити лако,
За мог сам живота врло мало плак'о,
Ал' на гробу моје хранитељке миле —
Ту су ми се сузе потоком пролиле.

И моја је Илка плакала за њоме,
Искрено ј' плакала, и могла ј', боме,
Покојница стара тако ј' добра била,
И њојзи је страној добра починила.

Често ј' рекла: „Децо, ви се милујете,
А ја њу се старат', да се и узмете;
На да видиш пара слична и ваљана,
Почекајте само годину-две дана."

Ми смо и чекали тужно, невесело.
К'о што ј' она рекла било би зацело,
(Јер на њену реч си мого се заклети),
Ал' шта ћемо кад је морала умрети!

После, — е па после, кад ње није било,
Надање се наше о камен разбило,
Но ми смо се млади, макар и без нада,
Онако волели као и до тада.

Како се судбина врти и окреће
Узеде нам и то мало горке среће:
Једном ми се стадо некуда запасе,
Па зато ме газда отера ода се.

Ја похитах Илки да се још видимо,
Да се изљубимо, па да с' опростимо.
Од тога сам доба много путовао,
Док на покон несам међ' хусаре стао.

Није мени Илка рекла ни молила,
Да не љубим другу па ма каква била,
Нит' ја њојзи рекох да ми буде верна,
Знајућ' да је наша верност неизмерна.

Зато, светли краљу и краљева њери,
Ја вас молим, да ми нико не замери!
Илка ће бит' моја ако је још жива,
А о другој срећи срце ми не снива."

XV.

Приповетка ова многима је била
И пехотинце чело замутила,
А краљева ј' ћерка разжаљена јако
Нескривајућ' сузе плакала једнако.

И краљ се снуждио па му 'вако рече:
„Добро, сине, тебе нико терат' неће,
Ја оваке људе љубим и поштујем; —
Ал' те пустит' не ћу док те не дарујем."

На отвори широм благајнице своје
Где му силни новци на гомила' стоје;
Напуните слуге једну врећу злата,
Све неких великих, дебелих дуката.

„Сад, Јован-витеже, велика ти хвала!
Ова вреча злата награда је мала,
Ал' ти је понеси и с Илком подели,
Па будите срећни, здрави и весели.

Не задржавам те, јер знам шта те мори,
Знам како ти жеља за невестом гори,
Ал' друштво ти не дам, — ми ћемо сад сести,
Па неколʼко дана весело провести."

Краљ је погодио, шта нам Јанка мучи,
Он би, да је могʼо, одлетео кући!
За то се опрости с краљем и с другови',
На галију седе кући да отплови.

Сви су га пратили до галије право,
Иʼ онда: „С Богом! С Богом!" „Здраво, браћо, здраво!"
И ни један с њега очију не скида,
Док им не измаче оку ван довида.

XVI.

Ишла је галија са витез-Јованом
По широком мору, лако разиграном,
Његове су мисли много брже биле,
Што су испред њега кући одлетиле.

Ово јʼ била мисʼо, што му дух окрени:
„Илко моја драга, мој анђеле лепи,
Јесиʼ-л помислила, да ћу ја сирома'
Овако богато вратити се дома!

А ја ти се враћам, собом срећу водим,
Да те изненадим, да те ослободим;
Руку ћеш ми дати, војном ћеш ме звати,
Моли ћемо бога, ал' другог никога.

А мој љути газда, много си ме лемʼо,
Нека ти је просто, заборавићемо!
Што си ме отерʼо, на мојој је срећу, —
Не, бога ми, ја те заборавитʼ не ћу!"

На мору је било кʼо што треба да је,
Његова галија, реци, летила је,
Већ се изгубише француски хатари,
Ал' где је Француска, где ли су Мађари!

Шетао је Јован једно лепо вече,
Кад забринут крмар својим људʼма рече:
„Данас нешто сунце црвено зађе,
А да бог да, да нас бура мимође!"

Јован није чуо, он по броду хода,
Гледајућʼ, где лети пуно јато рода; —
Јесење је доба, ове птице миле
Морʼ да су гдегод у Мађарској биле!

Дуго их је гледʼо, па се забринуо,
Као да је од њих неке гласе чуо,
О Илци девојци, руменој, маленој,
И о домовини, давно невиђеној.

XVII.

Други дан се згоди по њиховој слутњи,
Ветар се подиже, а небо затутњи,
Грдно море јеца, диже се и гиба
Од бесних ветрова, немилосних шиба.

Самртна страхота срце оковала,
Ледена је крвца по жилама стала,
Залуду се гледи и доле и горе,
Нема ту помоћи, свуд је пусто море.

Побише се мује по мрклој тамнини,
Гром из грома бије, тако ти се чини,
Још једаред грину — а већ нема лађе...
Запаљено тоне раздрто коњаће.

Сироти бродари лете у поноре,
Једни су већ мртви, други се још боре.
А наш витез Јован, је ли и он с њима?
И он је међʼ оним бурним таласима.

Алʼ кад му је било таман да сʼ удави,
Смилова се небо, те му помоћ справи,
Чудноватy помоћ, баш у крајње доба,
Да га тако грозног ослободи гроба.

Таласина грдна отрже јунака,
Па га диже горе управʼ до облака,
Ту он спази да му другог спаса нема
И ухвати облак рукама обема.

Ала га је љуто пригрлио к себи,
Никаква их сила раставила не би.

Хитао је облак брегу на бапру,
Где ће Витез Јован сићи се на миру.

Прво је и прво Богу рек'о хвала,
Што га је његова милост уздржала,
Прежалио ј' благо, јер му радост беше,
Што му мутни вали живот не отеше

Текем што је Јован разгледʼо литице,
Спази једно гњездо, гњездо која тице,
Стари пој у њему храни своје младе, —
Јовану Витезу нешто на ум паде.

Брзо лаким кроком у напреда крочи,
Кад до гњезда стиже, он на птицу скочи,
Удари јој ребра оштром мамузином,
Чудан парип пру широком висином.

Мучила се птица, да га како стресе;
Јест! Јован се држи и не помиче се.
Загрлио ј' птицу, на управља њоме
Десно, лево, право, по „њенфу“ своме.

Прошʼо ј' силне земље, Бог те пита каке;
Једном кад 'но сунце прве посла зраке,
Позната му беше околина цела, —
Где, та оно ј' кула његовога села.

Ала нам се Јован обрадовʼо јако,
Не мога одолет' већ се и заплакʼо,
Него већ и птица није могла више,
Ту се обадвоје на земљу спустише.

Била ј' нека хумка, ту се птица пружи,
Дрхтала ј' сирота једва још дишући,
А Јован се сиђе, остави је, оде,
Куд га жеља тера, куд га мисли воде.

„Не носим ти блага, ни богата дара,
Ал' још је срце, још је верност стара,
А то ј' тебе доста, Илко моја мила!
Знам већ да си ме се тешко зажелила.“

Тако мислећ' стиже до првих улица,
Ту је чуо праску кола и тарница,
С буради' у среди, с чаброви' на страни,
У берву су ишли весели сељани.

Он их позн'о није, а ни они њега,
Он је ним'о посла много важнијега,
И за тили часак већ је тамо био,
Где се оно с Илком ноћу растанио.

Ала је дрхтао кад је к врат'ма стиг'о,
И једва је ногу преко прага диг'о,
Уш'о је, ах', јаој, шта ће то да буде!
Сказно је само непознате луде.

„Мора да сам кућу хитећи помео!“
Помисли и већ је натраг поћи хтео,
Ал' га једна млада, стаса маленога,
Спази па запита: „Тражите ли кога?“

Казао се ко је Јован момче младо.
„А гле, мене сада, једва вас познадо', —
И јесте вам лице прижега припекла!“ —
Тако му је млада забуњена рекла.

„Та униљ'те мало, Бог ми вас помог'о.
Имам да вам рећам догађаја много.“
Уведе Јована, столицу му даде,
На умилним гласом заборити му стаде:

„Ви већ ваљда мене и не познајете?
Ја сам оно мало суседово дете,
Илка ме ј' волела, та шта и шта није...“
„Ох, казујте, драга, где је Илка, где је?“

Тако рече Јован, не чекајућ' више,
А млади се на то очи засузише.
„Тужан брата Јанко, несреће ј' голема,
Не могу је тајат': Илке више нема!“

Добро што је Јанко на столици био,
Другче би се мајде о земљу удрио;
Руке ј' диз'о к срцу, као да ће саде
Истргнут' из њега грдне, љуте јаде.

Тако је седео, рукама на груди',
И' онда је промук'о, к'о да с' из сна буди:
„Је-л да се удала, је-л те да је тако,
Онда ћу се смирит', онда ми је лако!

Бар се могу надат', да ћу је кад и кад
Видити, а мртву не ћу никад, никад!“

Ал' те горке сузе, што их лила млада,
Баз'ле су му, да се у залуду нада.

XVIII.

Наслонио ј' на сто главу малаксану,
Плаховита суза из ока му пану,
Што је муклим гласом загушено рек'о
То је често горким јецањем пресек'о.

„За шт' писам у боју погин'о од мача,
За шт' ме оно бурно море не надјача,
За што ме је, за што и родила мати,
Да се тако мучим, да се тако патим?"

На послетку веће, уморени јако,
Одуминули су болови полако:
„Ода-шта ј' умрла, ода-шта и како?"
Пит'о је, а млада одговори 'вако:

„Богме је сирота претрпела сила,
Знате јој мањиј каква ј' куја била,
Но каква је била, тако је и прошла,
До прос'јачке торбе под старост је дошла.

Нег' вас је Илушка спомињала јако,
Издишућ' је рекла: „Због ом, браца Јанко,
Ако ме волите, ево другог света,
Љубићемо с' — тамо нико нам не смета."

За тим је умрла к'о голубче мало,
На погребу њеном све се село стало,
А сваком се суза на очи отела;
Ту јој је гробница, близу више села."

Замољена ј' млада одвела Јована
Тамо, где му драга лежи закопана,
Ту га пусти сама, па се кући врну,
А Јован ми паде на земљицу ничу.

Помислио ј' назад, на то време мило,
Кад ј' јакино срце жива ватра било,
И срце и лице, — а сад ево оба
Трухну, вену, сахну сред леденог гроба.

Већ је сунце село, а дигла се тама,
Блед је месец тињ'о међ' бледим звездама.
Тужно ј' било време, мирно и маглено,
И Јован се већем с милог гроба крен'о;

Ал' се опет врати — над гробом се била
Лепа румен-ружа лепо расцветила,
Он је узтрг'о, па се диже с њоме,
Мислећ' многе мисли, селу маленоме.

„Ти си, ружо, никла из њеног пепела!
Ти ћеш ме пратити од села до села,
Од града до града, па до на крај света,
Док год траје мога живота проклета."

XIX.

Пратила су њега још два друга верна:
Једно ј' била туга, туга неизмерна,
Друго сабља што се Турака најела,
Па од худе хране рђати почела.

С њима је путов'о, спуштао се, пев'о,
Међу тим се месец пет шест пута мењ'о,
И већем је стигло пролеће румено,
Умиљате птице и цвеће шарено.

А Јован је рек'о: „Туго моја љута,
Што ме тако мучиш целог мога пута!
Или ме умори, или ме се махни,
Доста има људи, — пек' те други храни.

Већ видим да у те моје смрти нема,
Смрт за ме јунака друго когод спрема,
Још ћу ја доживет' препона големи',
Док највећа која живот не отме ми."

Од тог га је доба оставила туга,
И ретко је дошла на свог старог друга,
Па и тад га није нападала јако,
Већ му само очи поквасила малко.

Квасила кад и кад, па сад ни то не ће,
Сад га само живот, клети живот пече,
Кога собом носи као бреме туђе, —
Сад баш с њим у неку тамну шуму уђе.

Овде у долини, сред блата, мочара,
Запала су кола некога лончара,
А тук'о је коње, а псов'о је бесно, —
Кола су шкрипала: „Јесте, тек што песно!"

На ото ће Јован „добар дан" му рећи,
А овај се мрко на њега испечи:

„Ђаволу је добар — мени данас није!“
Одговори љуто, као да ће да с’ бије.

„Ала си зловољан!“ рече Јован за тим.
„Како да не будем, видиш шта зло патим,
Већ ме боле руке од кад коње бијем,
И никако да се из блата извијем.“

„Лако ћемо с тиме… Ал’ ме обавести
Куда ће ме овај широк пут одвести?“
Запит’о га Јован руку пружајући
Десно, где се један пут од другог лучи.

„Овај пут, пријане? Ман’ се ти тог пута,
Жалосна му мајка, ко тамо залута —
Ваљда с’ чуо за неке горостасе дине,
Тамо ј’ њина земља, тамо они живе.“

„Нека их, нека их, ја ћу кроз њих проћи,
Него сад да видим могу-л ти помоћи.“
Тако јунак рече и за руду с’ маши, —
Полетише коњи, ка’ да су крилати.

А ломчар у коли’ чисто се укочи,
Стала су му уста, стале су му очи,
Једва се разбрао, да би хвала рек’о,
Ал’ већ онда Јован био је далеко.

Прешао је Јован шуме и врлета,
Кад стиже границу дивског вилајета.
Ту је кроз долину бистар поток тека’,
Ал’ толик’ је био, као пања река.

Ту је стај’о чувар од дивске границе;
Кад је Јован хтео да му види лице,
Мор’о ј’ дићи главу, као да ће гл’ати
На највишу кулу, кол’ко има сати.

Кад га чувар спази, не збори већ риче:
„Тамо, чини ми се, да се нешто миче,
Као да човек неки у поток силази,
Баш ме табан сврби, хоћу да га згазим!“

Таман да га згази, таман да га смлави,
Јован своју сабљу високо управи,
Убоде се велико, као што ваљаде,
На кад ногу трже, он у поток паде.

„Но, овај је пао баш по мојој вољи,
Ево мени моста, не треба ми бољи!“
Тако рече Јован, па трчати оде,
Оде преко дива, оде преко воде.

Кад је већем преко на обалу стиг’о,
Дин се још’те није са земље подиг’о,
Те Јован злотвору, двапут пута јачем,
Разјакаря гркљан својим оштрим мачем.

Није више чувар уст’о, нит’ се шет’о,
Ни кога газио, нит’ је коме смет’о,
Јарко му је сунце оку помрчало,
Охладнило тело, а срце застало.

Колико је крви испуњало веће,
На далеко поток црвен, крвав тече.
А шта Јован ради? Благује-л’, ил’ пати?
Сгрпимо се мало, и то ћемо знати.

XX.

Дубока је шума, он је иш’о туда,
Често је застао, да с’ нагледа чуда,
Јер чудо за чудом, к’о што с’ овде роји,
Није до сад вид’о пред очима својим.

Ту је било јела и јаблана много,
Којим није врха догледати мог’о,
А на њима ј’ лишће све од већег веће,
Из једног да скројиш четири одеће.

Овде су комарци толико нарасли,
Да су као волови по ливада’ пасли,
Имао је посла мој честити брата,
Бранећи се сабљом од тих комараца.

А вране, ху, брате, какве су им ране!
Једну је спазио далеко са стране,
На две на три миље јесте у дољини,
Ал’ се опет као облак неки чини.

Јован је бленуо, шта ће још’те наћи,
У један пут нешто пред њим се помрачи,
Кад ал’ спази црне дивског краља дворе!
Јоване, Јоване, где си сада море?

Та су врата била, нисам рад да слажем,
Била су, била су, не умем да кажем,

Голема су била, није, брате, шала,
Не би дивски краљу ни трпео мала.

Ту је руч'о краљу са синови' своји',
Много их је било, ко ће да их броји;
А јели су саме камените стене,
Што су из далека амо' донесене.

Кад ми Јован ове колачиће виде,
Није био жељан, да их и обиде,
Али краљ је био гостољубив јако,
Позв'о је Јована, говорећ' овако:

„Кад си већем овде, а ти седи амо,
Ил' да гуташ стене, ил' да те гутамо,
Гутај, ако не ћеш да те измрвимо
И са тобом наше јело осолимо!"

Све су ове речи врло оштро пале,
Осетио ј' Јован да ту није шале,
Стаде, па им рече отважно и смело:
„Верујте ми, то је необично јело!"

„Ал' већ кад желите, нека буде тако,
Ја из друштва нисам још никад измак'о;
Само ћу вас молит' да ми учините,
Да за мене мање парче одломите!"

А краљ му одкиде комадић камена,
Колики се код нас баца са рамена;
„На", рече, „тргањац, после мораш јести
Још и ваљушака, ил' ће ти пресести!"

„Та пресешће теби, триста ли ти мука,
Осетићеш шта је моја десна рука,
Осетићеш шта су мађарски дечаци!"
Тако рече Јован, и' онда камен баци.

Камен к'о из топа одлети па краља,
Камен к'о из топа згоди га где ваља,
Разјапа му главу, а Јован допаде:
„И другдаш не части кад узимаш каде!"

Сад да ви'ш жалости, јада големога!
Кад видише диви мртва краља свога,
Стадоше ронити сузе преко лица, —
Свака ј' капља била неколико ица.

Ал' послушај једну дивотину стару:
„Милост, милост, краљу, милост, господару!
Ти си од сад главар целој овој страни —
Само нас не дирај — ми смо ти подани."

„Јесте, јест' тако је, господару нови,
Само нас не дирај, ми смо ти робови;
Ево се куњемо, а ти благослови!"
Тако су зборили понизни дивови.

Јован рече: „Добро, краљ сам вам од јако,
Господар сам земљи, ал' чујте ме како,
Ја вас, браћо, морам оставити сада,
А нек' који други место мене влада!"

„Био који био, мени је свеједно,
Ја ћу од вас само заискати једно:
Ако будем када до невоље дођи,
Таки да сте скупа мени у помоћи!"

„Ево, светли краљу, ову врулу прими,
Кад год у њу духнеш, код тебе смо сви ми!"
То је старац рек'о, па је врулу пред'о.
Пун радости Јован врулу је поглед'о.

Па је спреми у шпаг, мислећ' мисли лепе,
Како већ пред њиме све страхоте стрепе:
Срећан ти пут! С Богом! — као што већ бива,
Тако Витез Јован опрости се дива.

XXI.

Не знам кол'ко ј' иш'о, — верујте ми реч'ма!
Ал' му се мрачило све већма и већма;
Нестаде месеца, звезда и звездишта,
На последак виде, да не види ништа.

„Боже, мили Боже, какве су то ноћи,
Ил' сам можда, тужан, изгубио очи!"
Ни једно, ни друго, већ си изван света,
У дубини оног тамног вилајета.

Нема овде никад зрака ни сумрака;
Пипао је Јован по густини мрака.
Каткад пипе главе мало зачује се,
К'о да нешто живо крилима потресе.

А то су на метлам' високо јахале
Погане вештице, маторе и мале,

Јербо од кад траје таминог вилајета,
Ту једнако влада вештица проклета.

У по ноћи јаше и доле и горе,
Једна другу плаши што год већма море;
Одавно се гложе, да скупштину држе,
Сад је време, терај, брже, брже, брже!

Хајд' у онај лагум у големој гори!
Ту под једним котлом блед пламичак гори,
Јован је спазио, где светлуца нешто,
И допиш'о донде паметно и вешто.

Кад је тамо стиг'о, већ су онда биле
Ушле и за собом врата забравиле,
На врат'ма је била нека мала руна,
Кроз њу ј' Јован гледђо како седе скупа.

Ту су неке кује у кот'о бацале,
Змије и гуштере и црева од хале,
Из гроба науке, са вешала траве,
Мачије репове и човеч'је главе.

Шта ту није било, свакојаке боје,
Јован је видио шта је и како је,
Да су то вештица састанци проклети,
Па се у једаред добро нешто сети.

И маши се шпагу, да у врулу духне,
Мислећи на војску, што ће сад да груне,
Истом да домаши, огребе с' по руци, —
„Ко је опет сада, изели га вуци!"

А то биле метле, све једна до друге,
На к'има су дошле те маторе куге,
Он узе па скупи, однесе па праћи
Тамо, где их не ће бабе лако наћи.

Сад тек узе врулу и на уста мете,
А већ ево дива, не трче већ лете.
„Оштро, децо моја, рушите и бите,
Оштро, храбри момци, никог не жалите!"

Но, сада је било потрчи, поскочи!
Вид'ле су вештице, зло се може проћи,
Па потраже метле, своје коње чиле;
„Јест! А куд' су метле, однеле их виле!"

Несу диви дуго размишљали шта би,
Већ сваки по једну бабетину зграби,
И тако је групу о тај камен синьи,
Да се свака таки к'о лепиња стињи.

Нег' ово је чудо, милом Богу хвала!
Кад је год вештица која мртва пала,
Увек се по мало разведрило мрака,
И све више, више просијало зрака.

Кад је хтело сунце да најлепше сија,
Још је једна била од вештица жива, —
Погледа је Јован, ал' има и кога....
„Илкина маћија! — Јест, тако ми Бога!"

„Стан'те, ту ће моја подрмати рука!"
На шчепари бабу, да ви'ш њених мука,
Ал' ова се вешто згури, саже, клече,
Скочи, па утече, далеко утече.

„Та не ћеш утећи, и ко те је дао!"
Викао је Јован, што је већма знао;
Један див се за њом у потеру вину,
Стиже, на је хити небу у висину.

Тако је најена мртва на улица'
У њеноме селу последња вештица;
Како ј' мрска била, ни врана се није
Сишла да јој очи црвенкасте пије.

Тамни се вилајет разведрио красно,
И њему је сјало сунце чисто, јасно,
А Јован је ватру наложити дао,
И све метле редом у њу побацао.

Сад су се скупили дини неизмерни,
Јован им је рек'о: „Остајте ми верни!"
Обећаше ови све, што је захтев'о.
— Оде Јован десно, а они на лево.

XXII.

Путов'о је мирно мој Јован витеже,
Срце му је здраво, ништ' га не притеже,
Кад је гледн'о ружу, што му груди краси,
Слатки су му били из срца уздаси.

Та је ружа с гроба, у ком Илка спава,
— То мило девојче, прва љубав, права; —

Некој тихој, милој сладости се пред'о,
Кад год се у ружу дубоко загледо.

Тако ј' ишо једном, баш је сунце село,
А небо је било румено и бело,
Ишли су облаци, све за блеђим блеђи,
Блед је месец сјао путнику за леђи'.

Још је Јован ишо; кад и месец зађе,
Он се у тамнини, густом мраку нађе,
И на неку хуку спустио се трудан,
Да мало почине у сну или будан.

Леже, па и заспа, а није ни знао,
Да је у по ноћи на гробљу заспао;
Гробље је то било, старо гробље неко, —
Ту се сваки мртвац већ доста начек'о.

Кад је поноћ прошла, охладнила ј' тама,
А свака се рака отворила сама,
А из ње пођоше, лагани' кораци',
У белом покрову ледени мртваци.

Ту је било игре, било је песама,
Гибала се земља под њиним ногама;
Дотле ј' Јован снев'о санке најмилије,
Ни игра, ни песма сметала му није.

Кад га један спази, где међ' њима спава,
Муклим гласом викну: „Ево жива глава!
Горе га дижимо, доле га носимо,
Да га намучимо, да га научимо!“

И друге су сенке притрчале тако:
„Гледај ти слободе, да он дође амо!“
И сагле се да га..., ал' невиђене петли,
Побегоше сенке, зора се засветли.

И Јован се трже и проглади очи,
Још је сав дрхтао са те хладне ноћи;
Устаде, па опет свог се пута лати,
А олтар га ветар шибајући прати.

XXIII.

Попео се на врх неког грдног брега,
Ту је рана зора синула на њега;
Милина је била исток погледати, —
Да га се нагледи, морао је стати.

Зорњача је звезда на истоку била,
Све је већма, већма дрхћући бледила,
На последак кад већ и сунашце сину,
К'о уздисај неки изгину, премину.

А то јарко сунце пењало се горе,
Мило гледајући оно глатко море,
Које као да је у спавању тврдом
Заузело простор безграничју грдном.

Мирно ти је море, ни с' миче ни гиба,
Само каткад што се која мала риба
Врцне и проврти горе на пучини,
А то се прам сунца драги камен чини.

На обали беше колеба малена,
У њој стари рибар с брадом до колена,
Баш је пош'о мору, а да мрежу хита,
Јован га опази и 'вако запита:

„Када бих вас лепо замолио деко,
Би ли ме превезли овим морем преко,
Платио бих радо, ал' кад немам чиме!
Учиш'те за љубав, у божије име.“

„Баш да имаш злата, ја га не бих хтео“,
Тако му је старац тихо започео,
„Мене ово море и храни и поји,
Шта да желим више у година' моји'.

„Ал' какве ми тебе жеље тако бију,
Те си амо дош'о на Оперенцију?
Знаш да ј' ово море пучина голема,
Која нигде краја и свршетка нема.“

„Ха, Оперенција!“ повик'о је Јован,
„Сад сам теке, старче, лепо обрадован,
Сад баш за то морам преко пребродити, —
Духињу у врулу! Да, тако ће бити!“

И текем што поче врулом да дозива,
Сназа поред себе једног грдног дива:
„Ко ме може пренет' преко овог мора,
— Та мог'о, не мог'о, покушат' се мора!“

Засмеја се дивко: „Ја ћу“, рече, „ја ћу!
Само ће пониште мени на грбачу,

Држ'те ме за косу, добро држ'те, тако!"
А међу тим већ је по добро одмак'о.

XXIV.

Ишао је дивко, Јована посећи,
Сваки му је корак од по миље већи,
Три недеље дана хитали су јако,
Све брже и брже, ал' брега никако.

Једном, баш је јутро свитати почело,
Јованово ј' око о нешто запело:
„Ено", рече, „брега! Је ли ту смо сада?"
Див му одговори: „То је само ада".

Опет Јован пита: „А каква је ада?"
„Вилистан, ваљда си слушао некада,
Вилистан, и ту је свршетак земљишта,
Оданде се море прелива у ништа."

„Па носи ме тамо, ако ти ј' у снази,
Носи ме, носи ме, поданиче драги!"
„Могу те однети, ал' из те дубраве
Не верујем да ћеш избавити главе."

„Ту на врати' стоји, па ти муком прети
Хиљада змајева, хала и авети",
„Не брини се ништа, ти ме носи само,
Све ћу ја то видет' кад изиђем тамо."

Див је своме краљу добар, веран био,
И без речи га је до брега носио,
Ту ће Јован сићи и на земљу стати,
А овај се други своме двору врати.

XXV.

Три јака медведа чувала су врата,
Сваки ј' им'о нокте веће од по хвата;
После мало зноја, после мало муке,
Сва три попадаше од Јована руке.

Сад је Јован рек'о: „За данас је доста!"
И на некој клупи лежкајући оста:
„Сад ћу да се мало одморим од рата,
А сутра ћу друга јуришати врата."

И заиста, сутра другим врат'ма оде,
Пун срца и снаге и мушке слободе,
Ал', богме, је овде много јача сила,
Овде су стражари три арслана била.

Одмах јунак скочи са сабљом у руци
На те клете звери; сеци, боди, туци!...
Ове су се силно отимати знале,
Ал' опет су за то пред јунаком пале.

Врло су му миле те победе биле,
Не леже, к'о јуче, да понавља силе,
Већ, обрисав руке и обрисав чело,
Оде трећим врат'ма невајући смело.

Ух, сачувај боже, шта се ово плази,
Крв се сваком следи, ко то чудо спази!
Змајевити блахор, змија мрко-жута,
Уста има њима да валове гута.

И овде је Јован, на свом месту био,
Није се плашио, а добро ј' смислио,
Видео је, да овде сабља не помаже,
За то, хитроуман, другим путем наже.

Зинула је змија на нашег јунака,
И већ ево да га зграби сиромака, —
Шта ће сад, како ће, самац без помоћи!
У једанпут змији у сред грла скочи.

Спусти се да види, где јој срце бије,
Кад до срца дође, ни бриге му није,
Сабљом га проболе, а змија се прући,
Грдно је рикала већем издишући.

Сад тек му се добро озноји чело,
Док је мог'о руну пробити кроз тело;
Изађе дрхћући, ка' у неком сану,
И отвори врата лепом Вилистану.

XXVI.

Вилистан је земља вечитог пролећа,
Место снега, мраза, све је пуно цвећа,
Нити тамо сунце хода доле, горе,
Тамо је вечито руменило зоре.

Е, тамо вилинци и вилинке плаве,
Не знајући смрти, леп живот бораве;
Ни једу, ни пију, као ми земљани,
Јер њих чиста љубав пољупцима храни.

Тамо се не плаче ни са какве хране,
Ал' од силне среће често суза кане,
А и та се таки у земљу зарони,
Тек што тамо буде, бисером се створи.

Ту младе вилинке из косице плаве
По гдекоји власак у земљу поставе,
А шта из тог буде? Буду златне руде,
Превелика радост за себичне људе.

Ту свакој вилинки, зрак из ока сива,
Ох, како је диван, како се прелива;
А те бајне зраке, мале виле косе,
Из тог тугу плету па је небу носе.

Ту имају одре од цветова сами',
Цвет их чисто силом на себе намами,
А кад легну, ветрић, ал' мирисав, махне,
Док им срце, душу сапком не задахне.

Пак на какав живот наиђу у сану,
Лепши него што је и у Вилистану; —
На земљу се спусти овај живот врли
Кад момак први пут девојку загрли.

XXVII.

Кад је Јован уш'о (благо си га њему),
Што год је видео, чудно се свему,
Све је ту пливало у златној румени,
Необична светлост очи му засени.

А виле се несу плашиле од њега,
Већ пођоше за њим и опколише га,
Много лепих речи говорише њему,
Много лепих ствари показиваше му.

Кад је доста чуо и разгледо свуди,
К'о из неког сна чисто се пробуди,
Заболи га нешто, очајават' стаде, —
Сетио се Илке, ох, големи јаде!

„Овде, дакле, гдено сила љубав влада,
Ја самац да бројим, моја лета млада.
Куда год погледам свашта ће ми касти,
Да само за моје срце нема класти."

Тако мислећ' дош'о ј' на језеро неко,
Жалостан и тужан на брегу је клек'о,
Скиде ону ружу, што му ј' тако мила,
Што се на илкином гробу расцватила.

„Ти си пеп'о илкин, што за њоме плачем,
Одлази у воду, ја за тобом скачем!"
И одбаци ружу, баци на сред воде,
А у мало ј' било што и сам не оде.

Ал' чудо над чудом! Из оног се цвета
Створи лепа Илка, још лепша од цвета,
Јован к'о безуман доле с' стрмоглави,
Да премилу драгу из воде избави.

Е, ово је била вода Живодара,
Што где капе свако иртвило обара;
Тако је из руже Илушка створена,
Јер је ружа никла из пепела њена.

Све бих друго лепо описати знао,
Ал' ово не могу шта је осећао
Јован, кад је Илку из воде извео,
И жељима уст'ма љубити почео.

Лепа ј' била Илка, све вилинке стане,
Па се у дивоту њену загледаше,
А срце им нека милина заслади,
Гледећ' како с' љубе ово двоје млади.

Па рекоше: „Ти си, од данашњег дана,
Краљица, госпођа целог Вилистана".
Тад Вилинци опет Јована понуде,
Да у Вилистану краљ, господар буде.

И данас још тамо, у земљи милоте,
Увек млад, љубећи краљицу лепоте,
Изобилно ј' срећан, љубљен и поштован,
— Њино величанство — витез и краљ Јован.

XIII.

ТОЛДИЈА

ОД ЈОВАНА АРАЊА.

Песма прва.

Суху земљу жегу прели сунца зраци,
По њојзи се легу безбројни скакавци;
Све стрњика, нигде травке ни бусена,
У големој пу̑сти ни лиска зелена.
Десет-дванајст слугу под багље се скрили,
Хрчу, као да су пос'о довршили,
А овамо кола још су празна леђом,
А вреднијем тек-тек пола пуна сеном.

Са мршава ђерма њиси танка шипка
И, вечито жедна, над водом се гипка,
Приликује каквом голијат-комару,
Што маторој земљи крв испија стару.
Ту волови битку с обадима бију,
А од тешке жеђе празан валов рију —
Жедни моји воци, ала трпет' знате!
— Тако вас и пусте, да се начекате!

Полегале слуге, куд је знао који,
Само један момак на ногама стоји, —
Још је момче младо, са свим голобрадо,
Ал' големим коцем завргне се радо.
Гледа око себе, — гледа тамо прéко,
Чини ми се хтео би некуда далеко.
Пустио је очи путем, па ма којим,
Он се дао себи и жељама својим.

Што си стао, браце, да те сунце пали!
Сви су твоји давно у хладу поспали;
Па и хрт се, ено, од припеке крије,
У целом хатару будне главе није.
Још те није срео вихар па пољани
Какав по се сада завитлати кани,
Друм и стазу лиже, прах и земљу мете,
Као да ти у сукоб сто димњака лете.

Ал' он не опажа да и вихар иде,
Соколове очи друго нешто виде,
Што још до сад нису виделе ни на сну, —
Таково оруж'је, — таку војску красну.
К'о што војска иде из праха полако,
Из његова срца уздисаја тако,
Гледа, живо гледа, где све ближе греду,
— Срце, душу шаље к њима у погледу.

„Ох, левенте златне, витезови славни,
Са светлости ваше срце моје тавни!
Ако бог да тако? — Зар у бој идете,
Да још више славе мачем добијете?
Мислите ли Турке ил' Татаре сећи?
Ма на кога пошли, тешко њиној срећи!
Хеј, када бих и ја, кад бих уз вас прист'о,
Витезови славни, злато моје чисто!“

То су биле мисли Толдије Миклуша,
Под мислима отим дрхтала му душа,
Ето, то су мисли, што га млада море,
Што у младој глави бесне и вихоре.
Јер отац му беше витез какав ваља,
Има брата, кој' је одраст'о уз краља,
На је њему зазор, што копа и плужи,
Кад је рођен да се с витезима дружи.

Ето стиже војска Лацфија жупана,
Пред њоме Андрија, војвода ваљана,
Врана коња јаше лепо, бесно, смело,
Сјајно му је лице, чело и одело.
А за њиме сила убојних коњика,
Сваки је по себи целој војсци дика;
Упрьо очи Миклуш — ал' кад би их мак'о,
Осетиг' би мор'о, да га боле јако.

„Oj, море тежаче!“ — Јанфи пита бесно,
„У Будим смо пошли, да заиђли несмо?“
Толдији се ово по срцу просуло,
Пак у себи рече — ал’ чисто се чуло:
„Хм, ја тежак!“ рече у срчаном жару,
„А да ко је газда у овом хатару?
Толди Ђорђе ваљда — та лисица лења —
Код Лудвика краља што чинијe мења!“

„Да, тежак сам!“ рече, — ал’ што није рек’о,
То да дозна Ђорђе, жива би га пек’о;
Па големи колац међ’ два преста меће,
К’о шибику какву, тако га окреће.
И диже га право, сви га момци виде,
Показа им пута, кој’ у Будим иде —
Рука му је дошла, као челик тврда,
Тежак беше колац, ал’ не сме да врда.

Застаде се војска и чудом и једом,
Жупан га погледа друкчијим погледом:
„Боме је то момак, тешко га је наћи, —
Покушајте, децо, је-л вас који јачи!
Да-л вас који носи мишицу витешку,
Да подржи ’нако ону мотку тешку!“
„Срамота би била“ — многи јунак рече,
Само тако рече — ал’ на помер не ће.

И не хтеде нико, ал’ и луд би био
Човек, кој’ се не би испред лава скрио:
Под небом је доста делија ваљани’,
Ал’ са громом не ће нико да мегдани!
Та мог’о је свако лако започети,
Ал’ не беше нико још жељан умрети;
Јер с Толдијом ко се завади, сирома!
Тај не треба другог ни страшнијег грома.

Пођоше левенте — Будим-граду скоре,
О Толдији мисле, о њем’ и говоре,
Свак’ му руком маше, блиzу их’ далеко,
Многи му је коју умиљату рек’о.
Неко вели: „Брале, морам те покарат’,
Што не пашеш сабљу, та рођен си за рат!“
Други рече: „Шкода, што си проста рода,
Па ту трајеш дане, мој красни брајане!“

И одмаче војска, прах се за њом свео;
Изгуби се жагор, ветар га разнео;
А Толдија, сетан, кренуо је кући,
Ногама бијући, срцем болујући.
Сјајне му је очи обавила тама,
Поглед му је црњи него поноћ сама,
К’о рањено звере од срца уздахну,
Батина му цврчи у стиснутом длану.

Песма друга.

Носио је Миклуш своје старе јаде,
А још, болан, не зна, шта на дому раде.
Шта се оно пуши, да не гори село!
Гледај, ђерам, гледај, шта му је наспело!
Телад, јањци беже, а прасици пиште,
У поље би хтели, не ће на огњиште.
Ужурбане слуге муте к’о без главе,
И болесни скачу, па сучу рукаве.

Један вуче воду, у кот’о је точи,
Па кад води дође, да у пламен скочи,
Тад живину турне, да се мало куна,
Па јој после перје и мамузе чупа.
Онај тамо јагње чува од врућине,
Те му топлу бунду чак до крви скине;
Овај овде зеца слаништицом кити,
Јер за масним зецом добро ће се пити.

Један уз’о прасе, па га вешто бије,
Уз ватру га меће, да се поодгрије;
Један, ено, пртн хлебац у наћвама,
Други носи вино у тулуминама.

На што, за што, кроз што, та припрема славна, —
То ј’ у овој кући престало одавна!
Да-л се даћа старој Толдиници даје?
Ил’ ако је жива, можда се удаје, —
Удовати дуго, та и то дотужи;
Зар се једна сёда зглади, па омужи.

Није, није даћа — још је рано гробу!
Ни сватови нису — та коме би добу!
Већ је дош’о Ђорђе мајци из дољина,
А мајка је жељна најстаријег сина.

Хеј, Толдија Ђорђе... та то није шала!
Срећа ј’ њему свега изобилно дала:
Има он витеза, слугу, коња, стаја,
А ситнице друге ко ће да набраја?...

Сад је собом дов'о четрьест гладница,
Светлога су руха, ал' не така лица,
— Што је жетва дала, ту лежи на мети,
Полу ће појести, полу ће понети.

Гове мајка Ђорђу, душу би му дала,
Ал' са хладних речи, сва се уздрхтала;
Он се бреца: „Куд се онај други скита?"
Нико не би рек'о, да за брата шита.

„У ноћу је, сине, да се пушај спреми,
Звању га —" ал' Ђорђе загрми: „Шта ће ми!"
Шта ће! — То је мајци тако тешко пало, —
Добро њено срце шта је дочекало!

Шта ће? — Али ево момче и незвано,
У груд'ма му срце ђуле усијано,
А из њега бије, те му душу кида,
Пламен муке, јада и — пламичак стида.
Ал' за чудо, тол'ко на срцу носећи —
Није дирн'о брата небратинском речи,
Зауда му нешто иржњу свукол'ка је,
Необично нешто — не зна ни сам шта је.

Чим опази тако из ненада брата,
Саме руке пошле брату око врата,
Ал' овај га гурну рукама обема,
— На поносним груд'ма загрљаја нема!
Сад кукавној мајци прелише се очи,
К немилосном сину милостиво крочи,
По челу га глади, сиротица стара,
Ал' ледени Ђорђе ирко проговара:

„Тако, мајко, мази то накрилче лако,
Од ветра га чувај, детенце нејако,
Умивај га млеком, шећери му јела,
Одгојићеш себи краснога дембела.
Данас вредне газде стоје уз ратара,
А твој газда, он се за њих све одмара.
Ал' псећи ћаћуши на огњиште масно —
На ком су му слуге — господарче красно!"

„Плакала си увек, кад год сам ти река',
Да из њега нико не изби човека,
Бог му дао снагу ка' у горска лава,
Па шта ради њоме? — Једе, пије, спава.
У прозор га метни свету на гледање,
Угојено куче, мајчино уздање!"

'нако Ђорђе рече, па се још осмехну.
Јаоки'о је Миклуш, па и он окрену:

„Не говори, Ђорђе, мајка моја зна ме,
Лаж је ово пука, што потпараш на ме;
Видим куд си пош'о, куда желиш стићи,
Ал' што мени желиш не ће те обићи.
На животу моме клетва је голема,
Што ја немам брата, а брат душе нема,
Па жалећи хлебац, који са мном дели,
У кашици воде попити ме жели".

„Ја ти више не ћу кост у грлу бити,
Ма да ми је тешко мајку оставити,
— Има света доста, свуда људи ходе,
Идем данас и ја, куд ме очи воде.
Али ваљда имам и ја чега свога,
Дај ми поштен део блага очинога,
Коња и оружје, — дај ми моје право,
Па остајте онда и мирно и здраво!"

„Ево, штене, право, ево благо, — куши!" —
Рече Ђорђе, па га по образу луши.
Хеј, ни Миклуш није голубије жучи,
Једним махом дође од арслана љући.
Што имаде крви, сва му трже к лицу,
Па на Ђорђа диже буздован-десницу —
Повуче се Ђорђе с замрзнутом крви,
Види руку, која сад ће да га смрви.

Ево смрт за братом, па у јутру веће,
Кад се сунце роди, Ђорђа нађи не ће:
Овај ће га удар сад у раку смлатит', —
Овај ће га удар сад у пак'о вратит'!
Ал' баш кад је Миклуш хтео да брата смлати,
Међу њих се баци уплашена мати,
Заклонила Ђорђа, стара, добра душа,
Али канда већма стрепи за Миклуша.

И слабост је каткад горостасне моћи, —
Спусти руку Миклуш, па обори очи,
Посрћући оде унорен и сустo,
Као да је сада из грозднце уст'о.
Оде сузним оком, тужан, невесео,
На двору је негде испод плота сео,
Ту рукама врелим вреле сузе крије,
Плакао је — ал' га нико чуо није.

Песма трећа.

Ал' код куће, богме, плакало се није,
Ђорђе госте части, у здравље им пије,
После дуга ручка и пехара тешки,
Похватише џилит гости му витешки.
С млађаном се крвцом старо вино срете,
На да ви'ш џилита куд и како лете!
Ту се свако хваста, виче, скаче, смије,
Већ срце им не мож' бити веселије.

Толди' Ђорђе, глава међ' таки' јунаци'
На узур-столицу охоло се баци,
Пијаним погледом по дружини везе,
Мило му је гледат' несташне витезе.
Пијане му очи сруше на страну,
Ту опази брата, па му жеља плану...
Жеља — али зверска, срам га био за то,
На повика ђаја у рђино јато.

„Нудер, момци, тамо, ко вас дропљу види,
Гле, како се куњи, као да се стиди:
Де, ко ће је боље на нишан узети —
Ако није џркла нек мало полети!"
На баш к'о да зеца међ' огаре баци,
Тако се надмећу ти псећи јунаци;
Џилит за џилитом у плот се забада —
Скочио би Миклуш — не може од јада.

Ил' не слуша срце, што му око каже:
Да ти страни људи само њега драже;
Ал' опази скоро и уварда збиља,
Да управо њему у главу се циља.
Још он ћути, трпи, ал' не трпи лако,
Сам се собом бори, ал' се није мак'о,
Надјач'о се вољом, па презире саде,
Што из њега гости прдачину граде.

Јер тако их види к'о мраве малене,
Све би их одухн'о, само да се крене,
Ка' што негда Самсон — о ком књига пише,
Како један снажан стотине кидише.
Поднео је Миклуш, што мога поднети,
И не гледа тамо, тако им се свети —
Често ватром плану, још чешће уздахну,
А у себи мисли: Шат ме скоро махну!

Али кад га једном згодише у плеће, —
Сад га више нико задржати не ће,
Већ дохити комад камена млинарског,
Па га силно баци с рамена мађарског.

Лети камен, лети, кобној својој мети —
Хоће-л кога десит', шта-л ће му донети?
Беж', Миклуше, саде, не шали се с главом,
Бежи с душом правом, правом — ал' крвавом!
Далеко од дома заблудећеш сада,
Ка' што блуди ован удаљен од стада,
Кад несташан овцу коју рогом дрпи,
Па га стадо више међ собом не трпи.

Одлетео камен, а баш где је пао,
Ту је пеки витез, на врага, стојао;
Како камен паде, тако га и сврби,
И исцеди иза њ, место уља, крви.
Смрт је била вредна, сву му крв пролила;
Земља ј' била жедна, сву му крв попила;
Цело друштво за њим каблом сузе лије,
Болело је сваког — само њега није.

Кад то виде Ђорђе јаокну од туге,
Жао му је било своје верне слуге,
Ал' пакосне страсти сетише га сласти:
Ха, сада ће брата свог да упропасти!
Сад намере старе у свом срцу худом
Може покрит' правдом, законом и судом;
Па поскочи брзо, брже слуге кресе:
„За њим, децо, за њим, да нам не утече!"

Песма четврта.

Болано јеленче под раном крвавом,
Кад га рана гони гором и дубравом,
Трчи, кол'ко може врелу хлађаноме,
Тражи мелем-траве, да се лечи њоме, —
Ал' на врелу, јаој, усахнула вода,
Ни мелема нема, залуд гором хода,
Још посрне болно на грање, на трње,
На све му је теже, све горе и грње.

И Миклуш је тако тужан, болан био,
Лице му је зебло, мозак му је врио, —
Скакало му срце под муком крвавом,
Као парип кад му гори кров на главом.

Блудео је дуго по пољу, по пусти,
Ал' узорну главу нема где да спусти;
Узалуд је хит'о даљини, самоћи,
Ни ту болној души не нађе помоћи.

На ка' оно звере, које ловац гони,
У некаком риту за мало се склони,
Ал' и ту му шапће ода свију страна,
Да на земљи нема горег сиротана.
На спољне је лег'о да мало почива,
— Ко год крова нема, тог небо покрива! —
Док и ноћ не дође, те га порасхлади,
И при ћилим разви, те му шатор згради.

Ту и санак стиже у виду лептира,
Шарена му крила не имају мира,
Над Миклушем лебде и доле и горе,
Али на њ не паде баш до саме зоре.
Бојао се тапан бодљастих сноповa,
И бој'о се јако грабљивих зверова,
Још понешма Ђорђа и његових слугa,
А нај- и највећма Миклушевих тугa.

Кад већ рике, хукѣ, комарацa неста,
И он тешко трудан нађе себи места —
Лагахно детињу на повије крочи,
Оба крила своја спусти му на очи;
Љубећи му усне медом их раствара,
Медом, који носи маку из пехара,
Толдијина уста све су сркутала,
Мора да му ј' слатко ова храна пала.

Али злобна глади не даде им мира,
Већ одагна рано милога лептира,
А Миклуша узе, тешко га је била,
По целом га риту водила, гонила;
По ваздан се с њиме горе доле скита,
Харајући гњезда тицама из рита,
Па тек кад се мало опорави јаја',
Тад се Миклуш смири и мало притаји.

То му гладном јело, жедном пиће беше...
Нег' сад му се мисли колебат' почеше:
Куда ли ће, шта-л ће, та га мука прати,
У широком свету чега да се лати?
Та било би лакше, дало би се много,
Само кад би мајку утешити мог'о,
Јер да оде куда за поздрав далеко,
Препукло би срце материно меко.

Већ три дана Миклуш с невољом се бори,
Кад ал' једном трска уза њ се раствори;
Он помисли: Вук је! — Ал' за то не бега,
Та он има брата, звера још горега.
А то беше Бенце, слуга од старине,
Њега шаље мајка, да је жеља мине;
Јецао је Бенце Миклуша грлећи,
Од тешка јецања једва дође к речи.

„Ох, премило чедо, кад те нађох само,
Већ толико блудим овамо, онамо,
И утрьо сам стазу по том дивљем риту,
Па јутроске плаках, е већ ниси ни ту!
Кад си само миран ост'о од зверади,
И кад један ниси скапао од глади!
Нај' сад торбу с месом, хлебом и славином,
А уз то ћеш наћи и чутуру с вином!"

За тим верни Бенце десни рукав узе,
Па обрисав њиме из очију сузе,
На земљу је клек'о, на торбу са леђа,
А из ње ми редом ђаконије ређа.
А да не би мет'о ништ' на земљу голу,
Прострьо празну торбу по њиском им столу,
На њу рујно вино, хлеб, печење спрема,
Још накити совру јабукама двема.

Па сад оштру бритву брише на отвара,
Те понуди њоме млађег господара;
Једе Миклуш, једе, а јело му слади, —
Ал' и јесте подн'о доста жеђи, глади.
Радостан и вес'о Бенце само гледа,
Још старац не памти слађега обеда;
Ка' да и сам једе тако зуб'ма мица,
Бришућ' сузу, што га по лицу голица.

Обриса се Миклуш, Бенце се осмехну,
Па чутури пуној шишу заокрену,
А чутура цикну, — пљусну мало крвце, —
Обојици жедној заиграло срце.
Подиже је Бенце и на уста наже,
Али најпре лепу наздравицу каже,
Пак је пружа даље, и Миклуш се напи,
Ту седеше управ док трајало капи.

Вино беше старо, ал' старца подмлади,
Из топлог му срца беседу расади,
Због'о је много, ал' с највећим жаром
О Толдијном оцу и времену старом.
И још бог те пита — од Кулина Бана,
Уздуж и попреко до данашњег дана,
И можда би тако причао до века,
Да му није Миклуш беседу пресека'.

„А молим те лепо, сад се тога мани
Знаш ли да ме свака реч у срце рани!
Другдаш сам те слуш'о и у те бих глед'о
До страшнога суда да си приповед'о.
Често сам код тебе до поноћи бив'о,
Кад си ми јунаштво мог оца казив'о.
Кад сам после лег'о, писам заспат' знао,
И тако сам често зору дочекао."

„Ох, онда је добро, добро било мени,
Сад нестаде добра, а зло га замени:
Окрвавих душу, коб ме гони прека,
Ја бежим, а бог зна шта ме где још чека!
Што ме још'те теши, то ме теши с неба;
Бог помаже сваком ко помоћи треба;
Омрчено ми је најгаднијом бојом,
Шат ми једном спере, па ма крви мојом."

„Није мени усуд да ми дани трају
Међ' жабама овим у том пустом крају!
Нит' ја могу бити косцем ни копачем, —
Већ кад би се коса прометнула мачем.
Чекам само вечер, чекам ноћи црне,
Да ме својим црним плаштом заогрне, —
Одох у свет, одох, куд ме мрак упути —
Тек о мени гласа скоро не ћеш чути."

Снуждио се Бенце, оборио очи,
Жао му је госе, што ће у свет поћи, —
Мислећ' и смишљајућ', како да га кара,
Све крстиће поктом по чизмама шара.
Па замоли лепо, да не прими за зло,
Што би старо срце искрено му каз'ло, —
Ал' њему се чини, да му газда млади,
Што се у свет креће, детињасто ради.

„Ви'ш, драги Миклушу, та Ђорђе до скора
Са дружином својом отпутова' мора,
Па што ј' било, то ћеш у заборав дати —
Ти ћеш у свом селу опет бановати.
Та зар би нас, слуге, оставити мога',
Што те сваки љуби к'о јединца свога,
Оставити свога Бимбу и Ломбара*),
Што им нема пара на седам вашара."

„Да се манеш игре и забава стари',
Ко би вук'о пређе у опклад с млинари'?
Ко ће дизат' камен, ко-ли да га баци,
Коме да се чуде најјачи дечаци?
Ну, окрени срцем, што те је занело,
Немој собом цело, да одадеш село,
Не опусти дворе покојном бабајку,
Не отуђуј у гроб своју стару мајку!"

Овако га Бенце моли и нариче,
Ма не хаје Миклуш, само главом миче,
Ал' кад рече „мајку", кроз груди му паде,
На жалосно срце грдан камен паде.
Реч му је у уст'на, а поглед му снео
И он је ту близо, на трсци запео;
Њут'о је, — глед'о је, — док му преко лица
Не претрча суза с црних трепавица.

Те незване госте он брисати узе,
Тек онако длаком — к'о да нису сузе;
Преко малог прста кад су сузе пале,
Онда су му истом прозборити дале:
„Иди, Бенце, мајци, е би што пре знала,
Да је њеном сину звезда помрчала,
Да га у свет тера невоља голема, —
Биће мајци дуго ка' да ме и нема."

„Ну било је више 'ваких гоњеника,
Што мораху поћи свету са видика,
Па и ти се кадшто из ненада врате,
А чудни их гласи, чудна дела прате.
Даћу и ја гласа, — кад га разберете
Мораће се чудит' и најмање дете;
Како ли ће мајци таки гласи пасти?...
Само да јој срце не пукне од среће!"...

*) Имена волова.

Тако Миклуш сврши и тако поручи, —
А слуга се спрема невесео кући;
Обрис'о је бритву, па је у џеп меће,
Чутуру у торбу, а торбу о плеће.
„Због ом, даклем, због ом!“ уздахну полако
Добри старац Бенце, пак се на пут мак'о;
Иш'о би и не би, — осврн'о се често...
Ено га још мало, — сад му и сен нест'о.

Песма пета.

Уморено сунце село, да почива,
Само скут му црвен по западу плива,
Ал' се ноћца жури, да га доле тргне,
Да земљу и небо у короту вргне;
К'о мртвачки сандук над милим покојним,
Оковала ј' небо клиницима безбројним,
А блеђани месец из дубине креће,
Тај сребрни венац врх сандука меће.

А Миклуш се лати непознатог пута,
Кроз трску се вере, по самоћи лута,
Ал' ко неке руке да га вуку страгу,
Иш'о би да види мајку своју драгу.
Обрће се тамо, дуго мраком гледа,
Ал' не види ништа, помрчина не да,
Сад окрену са свим, поће оној страни,
Да с' опрости с мајком, јадник одагнани.

Нагло га је жеља у натраг повела,
Па застаде брзо, нога му запела —
Баш вучица ритска окотила младе,
На њихову ложу набас'о је саде.
Сажали се Миклуш, кад је на њих стао,
На се неко време туна задржао,
Гледао их дуго, диз'о и окрет'о,
Као чобан своје најверније псето.

Ал' се брзо махну тог опасног рада,
Јер у трсци нешто зашушта од зада,
А то беше љута курјачица мати
И — ево се с њиме у коштац ухвати.
Усијане очи у очи му зверi,
Оштре, криве нокте о лице му мери,
Беле дуге зубе белом пеном кваси —
Зуб'ма искре креше, а пеном их гаси.

Јуначно се Толдi с непријликом таре,
Оберучке дели гвоздене ударе,
Курјачица љута огрезла у крви,
Ал' све горе бесни, све се већма стрви.
Кад већ спази да је напила на лава,
Подузе је пена, бела, па крвава,
Пусто ухом њули, а длаку костери, —
Још бог није сазд'о поганије звери.

Ту повика Миклуш: Сад ћеш грдно проћи!
Та умем се и ја ногама помоћи.
Па к'о бик кад суне и подхвати рогом,
Одбаци је махом позаданом ногом.
Оваком јунаку и вучица ј' лака —
Далеко је хити'о, на десет корака.
Ал' како је лака, тако је и пала
— Звекнула је клета, ка' да се распала.

Ал к'о да јој ђаво у обрану стиже,
Протегли се мало, па се опет диже;
Разјарена више, гледа злотвор гди је,
Наоштрила ј' зубе нови бој да бије;
Па закачи нокте Толдиј' о рамена,
А под врат му меће уста отворена,
А ногама стражњим опкорачила га —
Бог нека јој трагу разбије без трага!

Још помози боже, још то ништа није,
Ал' чујеш ли вука, где из рита вије!
Куд ћеш сада, тужан, сад си јада дост'о,
Да сто душа имаш, не би с једном ост'о.
Ал' ни бриге њему, он јуначки стоји;
Бојте га се, вуци, он се вас не боји!
Та не би се бој'о још толики да сте,
Њему — расте-л беда и срце му расте.

Чим се на њ'га дигла курјачица слепо,
Згодно је небојша око врата шчеп'о, —
Да ви'ш како вади нокте из рамена,
Да ви'ш како дрхће једом уморена!
Како ју је лако око јаке стег'о,
Отекле јој очи, језик се отег'о,
Застаде јој пара сред зверских недара,
Сва јој снага суста, не склопи ни уста.

Сад је Толдиј' диже па хитро захука,
Да обоји њоме силенога вука;

Брзо скочи вуче, брже Миклуш туче, —
Неколико пути, па га обевути;
Не дочека Миклуш, да га мука проће,
Већ поскочи, па му чело главе доће,
Ту га тресну мртвом вучицом онако,
Да нит' је урлик'о, нит' се више мак'о.

Опростив' се тако боја са зверади,
Зној ан, уморан на тле се посади;
Поред њега беху курјачићи мали,
Једва још'те живи, тешко малаксали.
А подаље тамо опружена, дуга,
Лежала су мирно два сплаћена друга,
Хладно на њих месец с плавог неба сија,
К'о са плавог стола сребрна тепсија.

Но Миклуша удиљ нека мис'о нали,
То не могу рећи, да курјаке жали,
Већ он нешто мисли о злотвору своме,
О курјаку горем, брату рођеноме.
Ко му може каз'ти за шт' га брат пропасти?
За шт' га воли клати, него братом звати?
Та он њему никад није зла ни снив'о,
А камо-л на јави учинио криво.

„Кад бих", вели, „хтео међ' курјаке заћи,
Међ' њима бих мог'о боља брата наћи;
Ево ово зверје само гњездо брани,
А ко га не дира, тога не тамани;
Ил' ако тамани, то по нужди ради,
Да не трпе муку, не скапа од глади,
Па и онда овце и јагањце бира,
У курјачку вајту ни онда не дира."

„Мој је бесни Ђорђе грђи од курјака,
Та он брату своме ради да дохака;
Да изгони брата, жеља му је клета,
Из очева добра, из божија света.
Ал' како би било — помислио ј' за тим —
Да и Ђорђу 'вако, к'о вуцима платим!
Ил' је можда човек на животу јачи,
Па га не бих мог'о тако лако смаћи".

„Стани, Толдиј', стани, ко те на то сети!
Терај таку грдну мис'о из памети,
Знаш ли да крв братска чак до бога лети,
И богу је тешко док је не освети.

Знаш, ако погине брат од твоје руке,
Да си прод'о душу у вечите муке!
Остави се тога, — у бога је плата,
Он познаје тебе познаје ти брата!"

Ал' за то му нешто друго на ум паде, —
Устаде, па диже курјачиће младе;
Шта ће, боже, с њима, — видећемо саде, —
Метну их на леђа, па се на пут даде.
Ишао је кући све брзим кораком,
Пишао је, ниш'о ритином и мраком, —
Прешао је рита и пустара доста,
Док у село стиже са два своја госта.

Песма шеста.

На Ђађфалеку кулу лепо месец сија,
Већ и своју кућу опази Толдија,
Уз њу су воћњаци и башта голема,
Да толике шуме у подољу нема.
Гледа, Миклуш, гледа, где ће најпре стати,
Већ и прозор види, где му спава мати;
У њему је бокор рузмарина цвета —
Тужан синак туда под прозором шета.

Курјачиће своје испод двора смести,
А он се промишља хоће ли ући,
На последак тихо, к'о да ће да краде,
Пред вратима миле своје мајке стаде.
Ослушкује, чека, — ту је она, ту је!
Све је нема, само једног цврчка чује;
Куцн'о би и не би, од нечега преза,
А прсти му дрхћу и под њима реза.

Чудо, право чудо, куд је срце део,
Којим би до јако змаја гонит' смео!
„Мајко, моја мајко", мисли он у себи,
„Само кад те лупом уплашио не би."
И још једна мис'о немило му прети:
„Можда мати не ће ни отворит' сиети,
Познати ме не ће, — викаће похоћи,
Не ћемо се онда ни састати моћи."

Па сад опет узе курјачиће младе,
Па се с њима дубље у ходнике краде,
Ту све живо спава — нигде чути гласа —
Ни лавежа нема дуго будних паса.

Ен' унутра, гледај, Ђорђе лежи, снива,
Месечина бледа мирно га покрива,
А овамо с поља, испод стрехе дуге,
Полегале редом поднашите слуге.

Гледа момак слуге, где леже к'о сноп̀ље,
Уз сваког по једно убојито копље —
Опет брзо спушта своје младе вуке,
А узима копља у јуначке руке.
Кроз рухо им копља у земљу забија,
Да не могне скочит' ко усхте да вија;
Па похита Ђорђу — штета, Ђорђе, штета,
Што ћеш тако у сну отићи са света!

Силно дише Ђорђе, Миклуш к њему крочи,
Стали на њ'га руку, па затвара очи...
Један стисак само — па ено га тамо,
Где га давно иште наклено огњиште.
Ал' послушај речи млађана Миклуша:
„Мог'о бих, за шт' не бих, — ал' ми не да душа,
Него ћу ти овде оставити знака,
Како си ми данас чудно био шака!"

Да згоднога знака! Отскочи, па с траве
Донесе два вука Ђорђу чело главе,
Тепајућ' им лепо: „Ајте, моји, ајте!
Ето вашег брата, ту бујите, пајте!"
А отуд се мајци у одају сврну,
Паће је код стола у оделу црну,
Где на столу, сузна, прекрстила руке,
На руке јој глава клонула од муке.

Око болне главе сањак јој се краде,
Ал' не мога' продрт' кроз боле и јаде,
Па кад види, да су узалудни труди,
Од грозниче луте оружје посуди;
Те се тако старој испод коже мете,
Мили, шета, бежи од главе до пете,
Језом, муком, пламом на слабу се над'о —
Па дуго је трес'о док ју је савлад'о.

Нег' и сад је мало спават' јој се дало,
Чим је корак чула, тим се и пренула;
Не разбра се таки у грозничној ватри,
Ал' је брже Миклуш тихим гласом батри:
„Госпо, мила мајко, не бојте се само,
Не носим ја злокоб и несрећу амо;
А што ноћу дођох? Знате чега с' плашим —
Дању би ме секли пред очима вашим."

Дође мајка к себи на сиповље речи,
Оздравила ј' чисто Миклуша грлећи,
Не остави места, кол'ко једна пара,
Где му није лице пољубила стара.
„Ево мени сина! Ох, сретна ли ти сам!
Ево сунца, за к'им жал' што свисла писам!
Ал', гле, мене јадне, како због̀ирам на глас —
Да се тргне Ђорђе — куку леле за нас!"

Тол'ко рече сада, — више не би мати
Ни сред Хортобађа знала му казати,
Тако би и тамо грлила га само —
Усне би, љубећи, због̀ирале без речи.
Осећ'о је Миклуш, где јој срце бије;
Можда би и пала, да је држ'о није,
Ал' баш ни он није им'о снаге много,
Ништ' јој није рек'о, — можда није мог'о.

Хтео се момак држат', ал' залуд је хтети,
Кад из срца суза на очи полети,
А међ' очи ватра кад ти је сливена,
Као да ти под нос љута тару рена.
Облиште га сузе, облиште га јако,
Свеколике, што их до сад није плак'о,
И к'о са две горе два потока чила
На мајчиној глави у један се слила.

На послетку стиште то срце немирно,
Мајчину седину оком је додирн'о,
Придокупља снагу, диже се полако,
И ојача, канда никад није плак'о.
Па оваким реч'ма мајку разговара:
„Не плачите више, мајко моја стара!
Кратко нам је време, па и то губимо, —
Ја сам, мати, дош'о, да се опростимо!"

„Одгнан сам већем с милих ваших груди,
Одагна ме Ђорђе, бог нека му суди!
Јер ако — ја скочим, да му судим преко —
Ал', сачувај боже, то нек је далеко!
Сад вас само молим, да се не старате,
Да из срца бригу и страх истерате,
Ја не могу од вас у неповрат поћи,
Да'ће бог живота, и ја ћу вам доћи."

„Што осећам снаге у мојим мишкама,
Штета, да је строшим ту по сувачама;
Оца мог јунаштво још се приповеда,
Син ће његов сада своје да огледа.
Одох Будим-граду, краљу за војака,
Нек види шта ј' срце и десница јака,
Па ни Ђорђу не ћу оцрнети лица —
Још ће га са злобе потрести гроница."

„Па не буд'те тужни, та доста сте били,
Обришите сузе, доста сте их лили:
Ко ни мртав није, на што га жалити,
Кад ни мртав не ће довек мртав бити!"
Можда би још више таких речи пало,
Да на пољу није псето залајало;
Добро Миклуш чује, па му на ум дође:
Ви'ш, ко лудо ради, лудо ће да проће!

Осетиле псине међу собом вуке, —
Ето њима лова, а Миклушу муке!
Већ канда се чује, да се чељад креће,
За то Миклуш брзо на растанку рече:
„С богом сада, с богом, — мила моја мати,
Од бога вам све што сам он може дати,
Нек вам пода срећу овог кратког века,
А и тамо преко нек вас срећа чека!"

И стара је рекла: „Ох, ти му помози!..."
Али ко и коме? то оста у њојзи;
Што у њојзи оста, то је богу доста, —
Који срца чита, за речи не пита...
Ој, кад јој се синак истрже из руку,
Ко би био кадар ту описат' муку!
Тврда веза, што је међ' њима стајала
Није пукла, — већ јој срце ишчупала.

А псине, к'о псине, све то већма лају,
Поредом се слуге иза сна трзају,
Тешком муком смажу оно коље пусто,
Иду тражит' Ђорђа — ал' Ђорђе већ уст'о.
Сад да видиш бруке кад сазиње вуке...
Ко је? Шта је? Где је? — Је-л ко вид'о? —
„Није!"
„То је био Миклуш — знам га ја хуљова, —
Та терајте за њим, триста му громова!"

Ако си кад гледʼо зоље озлојеђне,
Тако ј' сад у двору Толдинице бедне:
Трчи се, пеује се, тражи се, вајка се,
Пешке и на коњу, свако тера за се.
Све у накрст беже, село се разлеже,
„Та куда ћеш тамо? — Хајд' само овамо!"
Док на покон Ђорђе не повика бесно,
И сви сад за њиме окрепуше десно.

А види ли мајка ове ловце клете?
Чује-л тужна мајка, како страшно прете?
„Терајте за њиме!" — Зна-л она за киме?
Да ли жива слуша хајку — ја Миклуша!
Не, не чује она у тешкој болести,
Као мртва лежи, лежи у несвести —
Нит' грудима дише, нит' отвара очи,
Бог би један знао кад ће к себи доћи!

Песма седма.

Ко под небом нема нигде никог свога,
Нек не клопе за то, док је жива бога,
Бог је и Миклушу у помоћи био,
Те је сјајан месец у облаке скрио.
Махом ти се небо замути и стушти,
Сева, грми, пуца, пљаха киша пљушти,
Сможди божја рука једнога хајдука,
Растави га слепом без икаквих мука.

Сад увиде Ђорђе, да ту није шале,
— Страшно је злочинцу, кад громови пале —
Набрекује слуге, дозивиждује хрте,
Да се дома врну, — ту се залуд врте.
Певали су петли, и свануло ј' о'ма',
Кад се мокра чета повратила дома,
Ту се Ђорђе вајка, а и цела хајка,
Што по тол'ком труду враћа се залуду.

А Миклуш је ноћу одавно јако,
Кишом, ветром, мућом срет'о се једнако,
И кад рана зора мрак разагна густи,
На широкој пекој он се наће пусти.
А је-л им'о друга овим крајем даљним,
Једино је сунце путовало за њим:
Стигло га, престигло, — спустило се ваље,
А путник се опет сам у ноћи нађе.

Кад четврти данак стиже сунце горе,
Кроз козиће лаке проплавеше горе;
Чудно се Миклуш, — не зна шта је, гди је...
Козиће ј' познав'о, ал' горе још није.
  На пожури тамо, куд одавна жели,
Пред вечер већ снази где се Будим бели;
Још се није сунце ни растало с даном,
Он је шет'о славном Ракошком пољаном.

Ту га је уморна ухватило вече,
А на неком гробљу ноћца га затече:
Кад је уш'о дубље, тик до главна пута,
Беше нека рака скоро загрнута.
  Ал' кад тихим гредом до тог гроба крочи,
Шта виде на гробу, варају-л га очи!
У црном оделу, међ' два крста нова, —
Свемогући боже, — к'о мајка његова!

Није она, није, ал' је налик на њу,
А тешки су јади у њеном плакању;
Мор'о би је жалит', да си хладна стена, —
Миклушево срце није од камена;
  Тешко му је било гледат' ову жену,
И он је запита за невољу њену.
Удовица тужна, не бришући сузе,
Тешке своје јаде јадовати узе:

„Не питај ме, момче, страшна је судбина,
Која мајци узе два јуначна сина;
У дунавској ади смаче их са света
Пусти неки Пемак, душа му проклета!"
  Тол'ко рече бака, па опет уђута,
Прекиде јој речи она мука љута,
Спусти се и клече међу крста оба,
Сузама квасећи цвеће око гроба.

Чекао је Толди', није навалив'о,
Само ју је глед'о милостиво, живо,
На послетку стара доби мало моћи,
Уздахну једанпут, па обриса очи.
  А Миклуш јој рече: „Драга госпо, све сам,
Што сте рекли, чуо, ал' разум'о несам.
Ко вам децу згуби, где је крвник клети?
Зар немате никог, да вам их освети?"

Подиже се стара, кад је чула речи,
Чисто јој се рана у пола залечи;
Чудно је у лицу суха, бледа била,
У целом се само два ока црнила.
  „Да освети, велиш, — ај, тешко си мени,
Сви су моји драги земљом покривени!
Пусто ми је срце, као гола стена,
К'о ливада, што је јучер покошена."

„Стишајте се, госпо, разумем вам плача,
Нема оне силе, која мртве враћа;
Ал' тако ми бога, кој' ће ми помоћи,
Ја ћу сутра за вас на освету поћи.
  Но каж'те ми редом то крваво дело,
Рец'те ми, да чујем, како се почело,
Горку вашу туту поделићу с вама
— И моја је мајка удовица, сама."

На ово је стара боле заиздала,
Исприча му редом све, како је знала;
Има неки Пемак у дунавској ади,
Грдан покор чини, страшан зулум гради.
  Све Мађаре грди, зове да их сече,
А проклета снага чудне ли је среће, —
Многи с' јунак крен'о, да се с њиме бије,
Ал' ни један мајци пратио се није.

Па јуче посече и два сина њена,
Два јунака славна, далеко чувена,
Не беше им пара нигде у Мађара —
А сад жали оба код једнога гроба.
  Задрхт'о се народ, страх је сваког сваш'о,
Нема ко би, клетом, на мегдан изаш'о,
А сутра ће опет, тек што зора сване,
Грдити и псоват' — тражити мегдане.

То је сада било и Миклушу доста;
Опрости се, — бака још на гробу оста,
Он се крену Пешти, кроз поље широко,
У големе мисли заморен дубоко.
  По Пешти је право кроз улице сек'о,
К'о да га је неко на вечеру чек'о;
Вечераће боме, — ако је што пон'о;
И постеље има, — на леђ'ма је дон'о.

Песма осма.

А Толдија ђорђе (да не дуљим заздан)
На лукавство само и на пакост саздан,

Смислио је вешто и коварно силео,
Како своме брату да умали део.
Те брже нег' Миклуш у Будим је доша',
Да ископа јаму код краља Лајоша;
Чим је с коња сјах'о, пред краља се стави,
Па овако поче — брата да пријави:

„Ох, пресветли краљу, мучно ће ми пасти,
Ал' ме дужност гони, па ти морам касти,
Мучно ће ми пасти, јер крв није вода,
Страшно је кад мора брат да брата ода..."
Стаде, к'о бајаги, нема више моћи,
Па извади рубац, да отаре очи;
Првенеле с' очи од тешкога трења,
Било би и суза, — ал' камо поштења!

Дуго га је краљу зачуђен гледао:
„Зар ти имаш брата? — Та то нисам знао!
Што га ниси никад дов'о собом амо?
Требало је давно да га запознамо."
„Господару, краљу!" рече пакост клета,
„То ми и јест грдна срамота од света;
Дов'о бих ја њега (уздишућ' продужи)
Али није вредан, да с' с јунаци' дружи."

„Кад је Миклуш био од десет година,
Остасмо без оца два жалосна сина,
Ја сам иш'о, гледа'о, пазио за рана,
Да одгојим брата честита, ваљана.
Чинио сам много'о, што нек' му је просто!
Но рђав је био, па рђав и ост'о,
Нит' он за што мари, нит' се лаћа чега, —
Штета за ту снагу, што није за њега!"

„Ала, Ђорђе, ала!" краљ му реч пресече,
Што ми до сад о том' ни речи не рече!
Јер до сад је било, да се снага иште
И отима силом у рат, на бојиште.
Ал' што није било, све то може бити,
За то га доведи, желим га видити;
Биће он још честит у друштву јунака,
Ако не, нек' иде за проста војака."

„Хвала, добри краљу, хтео си дело красно,
Ал', на горку жалост, сва је помоћ касно,
Скрхала је њега ужасна кривица,
Скрхала на веки, — Миклуш је убица!

„Ох, кад морам рећи срамоту и тугу, —
Оној мај уби најверијег слугу!"
Рече, па се наже на кип неки руком,
А краљ га је глед'о умукнувши муком.

Шта је краљу криво, — није рећи хтео;
А је-л Ђорђе пит'о? — Боме није смео.
У ћутању томе неко време мину,
Док краљ није 'вако прекин'о тишину:
„И сад ћу ја њему још помоћи знати,
Ал' ваља га таки овамо дозвати,
Пусти неки Немак на нас је насрн'о,
Већ је многе мајке завио у црно."

„Како Миклуш стигне, нек се бори с њиме,
Пак ил' ће га саладат', ил' пасти пред њиме;
Салада ли га сретно, тим ће себе спасти,
Падне-л на мегдану, јуначки ће пасти!"
Ал' Ђорђе се није обрадов'о томе,
Већ уздишућ' дода: „Тешко брату моме!
Помоћи му није — залуд је, касно је,
Јер већ нико не зна где је и како је."

„Отиш'о је у свет, отиш'о далеко,
Куд ће и како ће, ником није рек'о,
До сад није гласа ни поздрава слао,
Је-л још у животу, бог би један знао!"
Тако ј' Ђорђе ређ'о невоље и ваје,
А црна му душа, — око је надаје;
Чим је мак'о уст'ма зуби му се виде,
Ево, како збори, ево, куда иде:

„Таком кривцу закон опроштаја не да,
И његово добро сад мене изгледа,
И ја бих га уз'о начином поштеним,
Ал' да опет не ћу, не ћу да првеним.
Пукли би по свету гласи којекаки:
Ђорђе је ovaки, Ђорђе је онаки;
Отер'о је брата из очине куће,
Његово имање себи да прикуче."

„Ал', сачувај боже, таке гадне гласе
Ни за живот главе не да Ђорђе на се,
Па још да ме миш'о даву, ноћу страви:
Може доћи да те упали, удави!
Не ћу да се стидим, не ћу да се бојим,
Већ полажем право пред ногама твојим,

На ко буде сада највреднији тога,
Нека прими на дар од краљевства твога!"

Поклони се Ђорђе, кад то краљу рече;
Преварити краља хтео би, ал' — не ће:
Познаје он Ђорђа, — куда је окрај'о,
Провиди му жељу, коју је загај'о,
Он исправу хоће, да од краља стече,
Па по туђем добру без бриге да пође,
Јер ако би Миклуш помилован био,
Да не мора крађат', што је украбио.

Увиђајући' Лајош све већма и већма,
Одговори Ђорђу по његовим реч'ма:
„Миклушево благо примам и признајем,
Ти си највреднији, теби га и дајем.
Дајем, али сутра, пре првога зрака,
Мораш ми погубит' у ади Немака,
На врх града мораш набости му главу,
Па ћеш добит' печат, добићеш исправу!"

Поцрвене Ђорђе к'о кад скувани рака,
Обневиде махом, као у сред мрака,
Доиграше преда њ кипови са стране,
И сам се заљуља, да на земљу пане.
Протрча га језа неколико реди,
Хладан зној га проби, лице му побледи,
Ни толико крви у њему не оста,
Колико би жедној бухи било доста.

Једва скупи снагу, једва гласа стече,
Па жалосно, тихо 'вако краљу рече:
„Та где бих ја, краљу, згрешио Миклушу!
Ја не могу примит', огрешити душу."
Опрости се с краљем, па побеже кући,
Ту се поче чупат' и у прса тући,
Час к'о бесан ђипа, час немоћан леже,
Мислио се слуга, хоће-л да га веже!

Песма девета.

Тихано се спушта месечина лака,
Сребрни се лице пештанских сокака,
Високи кровови домове претежу,
Под њима се чисто дуварови слежу.
Мислили би странци, кад горе погледе,
Да у Пешти људи на кровови' седе;
Сваки кров је тада био грдна зграда,
К'о нека палата, — на два, на три ката.

Тумар'о је Миклуш, да га жеља мине,
Сад на неку клупу седе, да почине,
Силан свет је иш'о, брзо и лагано,
Миклуш га је глед'о, па се и окан'о.
Напала га брига и туга голема,
Е удаљен тако ни потуре нема,
А већ четир дана гњивама се храни,
Што је собом брао путем на пољани.

На једаред дрека. Повикаше: „Јао!"
Устрча се народ куд је који знао,
Једва чујеш гласа — толика је вика —
„Беж'те, ево бика! Беж'те, ево бика!"
И ево га, ту је, разјарена сила,
Страшним грлом риче, а кри га облила,
Крв своју мирише, па од себе бега,
Тешко оном, ко би изиш'о пред њега!

За њим се месари у потеру дигли,
Али добро пазе, да га не би стигли;
Па трчећи тако напред (и натрашке)
Једва се сетише, да су уз њих вашке.
Пуцнуше једанпут, — ал' цикнуше циком
Шест големих паса, па удри за биком;
Стигоше га за час, па скочише на њ'га,
Један за врат, други за ухо пичена га.

Бичина је силна, па пркоси свима,
Ма кад се осети шта на уху има,
Рикну једном страшно, ритну се, трже се,
У један час с уха обоје затресе.
Обише се псине о зид, о камење,
Једно тамо јечи, једно онде стење,
Друго, треће за њим жалосно погледа,
По комад дрвета грискајућ' од једа.

А месари остраг пуцкали су само,
Док се бик окрет'о и тамо и амо;
Који пас му сада дође близо рога
Не ће више лапут' никад ни на кога;
Већ је једно хитн'о преко куће рогом,
А друго је уздуж распорио ногом!
А добри месари, шта су другу знали, —
Липшуће су псине по ново пуцдали.

После славне битке бик на ново крочи,
Не бирајућ' пута куд ће лакше проћи,
Сад ће бити крви, — док се оком мигне,
Тешко мајци' чијег сина прво стигне!
Цикале су жене: „Беж'те испред њега!“
Викали су људи: „Држ'те га! Држ'те га!“
Вичу, јер се плаше, ал' јунака није,
Свако тражи кутак, камо да се скрије.

Само Толди' стоји, па у бика гледи,
Чекајућ' га храбро улици на среди.
„Хеј, та бежи, море!“ — „Куд си, јадан, стао!“
„Та шта ћеш, лудаче, ни'ш да си пропао!“
Чуо је Миклуш добро, а да како не би,
Ал' „нека, нек вичу!“ мисли он у себи,
„Нек је и покора, кад већ има чуда,
Та и тако сада немам више куда!“

Јер бик га је онда опазио био,
Па ражљућен стао и ногама био,
Хитао је земљу високо од беса,
Као кад се плева вилама претреса.
На један пут скочи, па се пред њим створи,
Роговима циља, с места да распори;
„Јаој, јаој, оде!“ — „Ено га прободе!“
Чу се са свих страна, с прозора, с алтана.

Та не бој се, гле га, где скочи од бика,
Па громорним гласом на њега повика,
Узвери се роган, као да се прен'о,
Ал' у том га Миклуш за рогове шчеп'о.
Повуче га собом, не зборећи ништа,
И одведе тако право до сечишта,
Овде једна једном месаре довика,
Да донесу уже, и да вежу бика.

О најдебље дрво везаше га јако,
Дотле се већ народ разиш'о полако,
А месари ушли у колибу неку,
Полегаше слават' на постељу меку.
И Миклуш се пружи санак да одужи,
Саже врелу главу на студену траву,
Блеђани га месец зрацима покрива,
Трептале су звезде — да што лепше снива.

Можда би и снив'о, ал' ни то не даше
Месари јунаци, већ га одагнаше,
Хитруше му мало цигерице, па га
Немилосним гласом послаше „без тра га!“
Мећер то је хвала за толике главе,
Да њихова спаса сад просјаком праве —
Помисли у себи, ал' оћута јаде;
Спази неко псето, па му цигер даде.

За тим, пошав даље, чу̑о је често: „Гле га!“
А неки су и прст пружали на њега;
Још'те мало света на пољу бејаше,
Ал' један по један, одоше, несташе.
Склоните прозоре, погасите свеће,
По кашјам' чу̑о је, е се кључ окреће,
На сад мир, тишина, — не чује се ништа...
„А кам' мени“, рече, „данаске огњишта!“

Кол'ко му сад мисли кроз главу не прође!
Често му пред очи стара мајка дође,
Као кад се с њоме растај'о и прашт'о,
Кад се у свет крет'о, не знајући на што.
И онда је било вече 'вако исто,
Трептале су звезде, а месец је блист'о,
А и он је био тако у самоћи,
Без крова, без свога одгоњен у ноћи.

Сад га опет мис'о на гробље одвуче,
Гледа стару жену, где плаче, јауче,
У прса се бије, а Немака куне,
Клечећ' поред гроба, где јој пада труне.
А тиме га срце обећања сети:
Сутра ваља поћи баку да освети!
„Ал' оружја немам, чим ћу на Немаке!
Та он не ће хтети ни гледат' простаке!“

„Узалуд ћу ићи, узалуд ћу звати,
Ако ме погледи, он ће се смејати;
Можда не ћу моћи до њега ни доћи,
Иљ' ће да запита: Куд ће ова рита!?“
Стотина га мисли у једанпут мучи,
Ипо је полако тешко уздишући,
Од толиких мисли ни две да се сложе —
Ох, помоз' му, срећо, научи га, боже!

На једанпут нешто прену се и трже,
Разведри му с' лице и поскочи брже,

На потеже гробљу брзаним кораком,
Гдено се вечерас растао са баком.
Остало је њојзи оружја сила,
А то би му сада прва помоћ била.
Ох, како се Миклуш радовао сада! —
Ал' и ту га, јадног' препарила нада.

Обиш'о је гробље уздуж и попреко,
Заман је дозив'о, тражно и чек'о;
Овде је већ нема, а где јој је кућа?
Та ко би је наш'о међ' тол'ко тисућа.
Сад тек спази да се у срамоту силео,
Спази да је нешто немогућно хтео,
И заклетва да је несмишљена била, —
Да се с њиме титра нека злобна сила.

На сад, кад му живи не дадоше станак;
Међу мртве леже, да борави санак;
Где је лег'о, свуд је влажна трава била —
Наследњици нису — ноћ је сузе лила.
Диже очи звездам', путницима старим,
Па помисли: „И ја етако тумарим,
И остатак нада сад ће да га махне,
К'о тиче кад хоће да одлете с гране.

Песма десета.

Будан, док си будан, зла те коб обара,
А кад очи сведеш, она се одмара,
А санак ти јаде са срдашца скида,
На ти ране старе новим надом пида.
Снева Толди, да је Немак под њим пао,
А краљ га је дозв'о и помиловао,
Радо ј' след'о даре, оклопе и маче,
Још радије мајку, где од среће плаче.

Ту га неки топот пробуди из сна,
Гледа Миклуш, гледа, месечина ј' красна,
Видео би добро и да је далеко,
Ал' управ' уз гробље коња јаше неко.
Мислио је Миклуш, да-л га очи лажу,
Та мора да лажу, кад му Бенца кажу.
„Хеј, станидер, Бенце, овамо окрени!
Боже, кога видим, благо ли си мени!“

Молио је старац и преклињ'о јако,
Да га махне, јер се он не зове тако,
Ал' Толдија скочи, свуче га с коњица,
Пољупци' му брише прашину са лица.
А сиромак Бенце, ни писнут' не смеде,
За цело је држ'о, пукодлак га једе,
Морао је Миклуш говорити много,
Док је једном старац веровати мог'о.

Кад се разабрао, чудно га је глед'о,
И целог је века о том приповед'о,
Како ј' ноћу јах'о, па како се преп'о,
Мислећ' да га ј' вампир ил' вукодлак шчеп'о.
На како му страва на радост се преби,
Да је једва мог'о веровати себи,
Како ј' после плак'о сузе од милина,
Баш ка' да је наш'о свог рођеног сина.

Сад се радовало, гледало, тужило,
После ј' Миклуш реј'о, шта се с њиме збило,
Куда се по свету потуц'о и скит'о,
Ал' час, па је стао, па за матер пит'о:
„Како ми је мајци? Да ми није болна?
Је-л за својим сином тужна и невољна?
Тера-л онај још'те части и пијанке?
Знам да ми је доста напатно мајке!“

Стари Бенце теши: „Утоли, утоли!
Здрава мајка дома бога за те моли.
Разведрило с' мало мутно чело њено, —
А за тобом таки и ђорђе се креп'о.
И даљу и ноћу мисли она на те,
Цигла јој је жеља, да разбере за те,
Чим ти сазна трага, рекла ми је, збиља,
Путоваће к теби, ма педесет миља.

Па, ево, и мене послала је за то,
Да те тражим, нађем, сухо наше злато!
Да те верно служим, да те својски дворим,
Да те тешим, крепим, да те разговорим.
Са мила јој сина да не скидам очи,
Допаднеш ли јада, да сам у помоћи!“
Тако је зборила та старина седа,
И још много више, све се спеват' не да.

Сад рекоше онде до зоре провести,
Добар слуга Бенце даде коњу јести,
Пон'о је он зоби, пон'о је и хлеба,
Пон'о је он свега, што на путу треба.

Висила је торба седлу о облуку,
У њу старац тура до лаката руку,
Па извади нешто, а још вадећ' река':
„Ево сам ти дон'о колач из далека!"

„Сама ти се мајка трудила месећи,
Она га је сама и пекла у пећи,
Још кад ми га даде, оштро ми запрети
Да га не сме нико, до тебе начети."
Ту извади бричу, с колачем је даде
Миклушу, који га таки сећи стаде;
Али од колача не отсече ништа,
Већ саломи бритву управ' до бритвишта.

Чудио се стари, какве су то ствари,
Да се колач тако окорео јако;
Узео је бричу, па заглед'о мало,
Би-л се барем како залепити дало.
Миклуш крај колача гладовати не ће,
Док се може кидат', не тражи да сече,
Преломи га руком, ал', гле, чуда саде,
Добар комад гвожђа у крило му паде.

Подиже га Бенце зачуђена лица,
Види да је нека гвоздена кути'да,
Не чека, отвара, па се упрепасти,
Од тешкога чуда ништ' не знаде касти.
Стадоше му очи од толика злата:
Пуна је кути'а сјајаних дуката,
Није три-четири, бог те пита кол'ко,
Стари Бенце никад није видео тол'ко.

А зар нам се Миклуш не радује томе?
Зар му није мило? — Мило му је, боме!
Од милина скиче, кад се само сети,
Шта му и шта може први дан донети.
Како може сутра оштру ђорду купит',
Којом ће Пемаку главурду одрубит',
Како може ово, како може оно, —
Много му је срце обрекло смесно.

И једва су једном, уморни обоје,
На гроб неки сели да дукате броје;
Вадио их Миклуш из кутије редом,
А Бенце их број'о веселим погледом;
Па још рече тихо: „Истина је права,
Никад мене длани не сврбе бадава!
Него су ме данас и сврбили здраво!"
У том Миклуш викну: „Стотина управо!"

„Нег' почуј ме, Бенце, шта је и како је;
Сви дукати ови нек код тебе стоје,
Ал' овај сам један на добро намен'о, —
Кад смо тако срећни, да га попијемо!"
Не би старац ни'о, ал' чутура дерна,
Још му је на путу постала неверна,
Од сухе болести сиротица пати,
Изнутра је: таман искру да прихвати.

И за часак тили пређоше пољану,
Нагазише брзо на неку механу,
Прљав јој је дувар, изерена грађа,
Баш ка' да је родом са сред Хортобађа.
Пред механом била суха нека зова,
Ту је Бенце наш'о да веже Ригова,
А Толдија, жедан, у ирак ноће смело,
Те сиромак лупи о довратак чело.

„Хеј, крчмару, море, та без трага, где си?
Спаваш? Ил' си умрьо? — Свећу нам донеси!"
„Сад ћу! (каква овог носи холујина!)
Ишу, или оку, кол'ко ћете вина?"
„Та каква те ока!.. Чујеш, да сам жедан,
Без пуна бокала ни за сто не седам!"
Погледа га крчмар, чисто се застрави,
Па у себи рече: „Но, ово је прави!..."

Већ је Бенце торбу изнео на среду,
И већем су сели, да што мало једу,
Толдија је гладан валатао пусто,
Да га гледаш, ти би од гледања сустo.
Ал' кад бокал стиже (а голем је био)
Одмах га је наг'о, па је пио, пио,
Залуд Бенце виче: „Та, за бога, доста!"
Ал' већ у бокалу ни полак не оста.

„Доста је кад туку, — а не кад се пије!
А ни мудрост твоја сад ми нужна није;
Разум само смета кад се веселимо, —
Терајмо га вином, терајмо га, — пимо!"
Мор'о је и Бенце пити из бокала,
Ма да му је рука под њиме дрхтала,
Није смео 'нако јуначки потећи,
Сркут'о је само, сркуте бројећи.

Док је овде воља бујала све већа,
Иза пећи ситна цимбала зајечa,
Цимбалар је био стари пећи Цига, —
Чуо госте, па се и он послу дигo!
Сад ће тек да буде шалајдалајданом!
Сад тек Миклуш скочи на средy с бокалом,
Пије, пева, скаче све јаче и јаче;
А Бенце му прети: „Море, шкодиће ти!“

„Не брини се, старче, брига не спасава,
Коњ нек ти се брине, већа му је глава!
— Механција, где си! Вина, море, вина!
Нисам 'ваки био већ триста година!
Бокал мени амо, нисам ја к'о старац,
Старцу дрхћу руке, подај му пехарац!“
Послуш'о је крчмар. — Док је Миклуш скак'о
Квасио се Бенце из чаше полако.

„Уjуjуjу, старче, — јеси-л бригу скин'о? —
Не спавај, крчмару, попићу ти вино!
Цимбалару, гутај, док те пос'о нисам!“ —
„Дајте само амо, посућу и сам!“
„Смеш, крчмару, и ти од твог вина пити,
Нагни к'о бајаги!“ — „Ал' ће ми шкодити!“
„Е, баш кад ни један за весеље није,
Просућу и вино, нек га земља пије!“

Хтеде Бенце устат' да задржи госу,
Ал' овај већ донде у велике просу,
На поче по вину скакат' у висину,
Жалећ' што му греда већма скочит' не да.
Час је подвикив'о, што је игда мог'о,
За тим опет игр'о, опет пио много,
А Бенце се мудро обзирао гди је,
На нешто је пио, а нешто и није.

У један пут стаде, па ни реч не рече,
Куд год се окрен'о, све му се окреће,
Претегла га глава, једним оком жмири,
Љуљну се на клупи, леже, па се смири.
И Миклушу ј' било доста хуке, буке,
Па се спусти на сто, па две снажне руке,
На мишкама жиле биле су му живо —
Тако ј' момак снажан до зоре почив'о.

Песма једанаеста.

Ево већ и зора са истока крену,
Обукла је сјајну кошуљу румену,
И не покоси се, гледа на све стране,
Вири и кроз прозор чађеве механе,
Кроз разбијен прозор и кроз врата стара,
Ал' ту нема никог, осим цимбалара;
На пољу је вид'ла, како Бенце стари,
Кроз зубе звиждећи, Ригова тимари.

За тим гледну Будим, пробуди Будимце,
У Дунаву тихом огледа си лице,
Заблиста се Дунав као ватра жива —
А на њему један мален чамац плива;
Знате-л ко ј' у чамцу? — У њему је Толди',
Лаким веслом граби, све лети по води,
А што с весла спада, оку ти се чини
Дробни су алеми, сићани рубини.

Брзо се пребаци на будимску страну,
Брже веза чамац о некаку грану,
Па погледа напред, пун веље милине,
Јер ће сада стећи, за чим давно гине:
Јуначко оружје и одело за се,
Доброме Ригону сјајане кајасе,
Коњу, ког му јуче дојахао слуга,
Знајућ', да га воли као верна друга.

Купио је Миклуш доламу зелену,
Сребром искићену, златом опточену,
Шестопер ократак, а копље високо,
И панцир-кошуљу, да ти види око!
Ђорду, која беше најлепша, најјача
У славном Будиму код првог ковача;
И опреме друге, што јунаке красе,
А Ригову седло и дивне кајасе.

У механи, ту се пресвуче соко, —
Таман диже топуз, да хитне високо,
У тај часак сунце помоли се с ниста
Зачуђено јако, шта већ тако блиста.
И Ригов је спремач, очи му се смеше,
Није прашан, кажан, к'о што јуче беше,
Црна му се длака огледалски сија,
Све сунчане зраке од себе одбија.

Па кад диже на њ'га седло и пусате,
Хеј, како погледа ките и позлате!
Кад га уjахао, осврће се бесно,
К'о да му је напред све уско и тесно;

Па ка' да се с петрум у опкладу вија,
Одлете невидом делија Толдија;
Сузно ј' за њим Бенце глед'о на далеко:
Бар да ми је само: „С богом остај!“ рек'о!

Чуј ме још'те мало, ко ме чути жели! —
На будимској страни шаторје се бели,
Међ' шатор'ма један, зелен је, свилен је,
Широко се шири, високо се пење;
По њему се горе са пред и са стране,
Од плетена сребра разавиле гране;
Диван је то шатор, силно благо вала,
Познати је лако, да је баш за краља.

Унутри је било све у своме реду, —
Наслоњаче меке за господу седу,
Кад на зборе дођу, пек је згода жива,
Да с' под њима љулка скерлет и кадива;
А на среди беше стародревни престо,
Сав је голем престо у алеми' иест'о,
Доле златне канце, што се држи њима
За шарено цвеће везених ћилима.

Заграђен је био цео голем табор,
Да не дође свако на господски сабор, —
А било је света, и стара и млада,
Оружјем у руци около заграда.
Заграда се право до Дунава спушта,
Међу заградама просторије тушта,
Да од куда овце пропусте у нутра,
Не би их преброј'о ни до прекосутра.

На Дунаву реци до два чуна има,
Један је од Пеште, други од Будима,
У чунима тима још нико не седи,
Већ само високо застава леледи.
Сред Дунава има повелика ада,
У којој од скора грдан вулум влада:
Ево седам дана пођи се из рана,
Свака јој је стена од крви црвена.

Ал' ево на коњу силени Пемаче,
Са Будима слази, заграду прескаче,
Грдне баца руге на мађарско име,
Што већ нико нема, да се мери с њиме.
Ну, погледај тамо, на пештанској страни,
Како су збуњени и обрадовани,
Незнан неки јунак јаше коња врана, —
Пратила га жеља покушат' мегдана.

Спуштену прозирку преко лица носи,
Хајде, Толди', кри се, ал' ми знамо ко си!
На сад бело перо са калпака скини,
Краљев неки витез у руке га прими.
И седоше у чун пет-шест одабрани',
Обичај је био да с' пером крмани;
Стигав до Немака изменише пера,
— Тако се позива, кад се бити смера.

Међу тим су краљу скочили телали;
Нек изволи доћи с витези' остали';
А већ дотле борци у два чуна сели —
И ено их, већ се у аду пренели.
Чим Миклуш изађе и на аду ступи,
Десном ногом чамац окоснице луни;
Чамац се тоцил'о преко глатких вала,
Док га не задржа будимска обала.

Питао је Немак: „Море, шта то значи?
Што отиште чамац?“ — А Толди' тумачи:
„Та ласно је томе погодити знака, —
Доста ј' један чамац за једног јунака,
Који буде боље деснице и среће;
Други се и тако више враћат' не ће!“
Тако момак рече, па погледа горе,
Од куда му само помоћ доћи море.

„Ево прими руку!“ рече за тим живо,
„Ја ти никад нисам учинио криво,
А баш кад бих им'о и мрзит' те рашта,
Кад се на сврт мисли, тад' се радо прашта!“
Пружи Немак руку, као да радо прима,
Ал', гле, и на руци пуно гвожђа има,
Хтео је Миклушу, да кости изгњечи, —
Сетио се Толди, ал' не рече речи.

Већ прикупи снаге, кол'ко се сад ште,
Шкрипну зуби', па му десну руку стиште,
Попустило гвожђе снази и јунаку,
Поцупаше прсти силеном Немаку.
Као што после зиме, кад сунце огреје,
Почне вода цурит' са крова, са стреје,
Е тако ј' и овде цурити почело
Из свакога прста по танано врело.

Уздрхт'о се Немак од бола и једа; —
Миклуш само држи, ни мрднут' му не да;
Кад Немаку душа под грьоце стаде,
Пред Миклушем младим на колена паде:
„Ај, тако ти бога, не скрати ми века,
Што год имам блага, узми за себека,
На част ти одело нечувене цене,
Поклањам ти слуге, зароби и мене."

Смилов'о се Толди': „Хајде, што му драго,
Ал' мени не треба твоје силно благо,
Већ што си посек'о два јуначка сина,
То ће благо добит' тужна мајка њина.
Ни твој живот не ћу, задржи га, ето!
Ал' ми се закуни свим, што ти је свето,
Да се не ћеш вратит', док те не би знали,
Ма све друге земље вали прогутали."

Завери се, јадник, (то му је бар лако)
Сад пођоше оба мирно и полако,
Кад ће једном Немак крадимице стати
И замахнут' мачем, да Миклуша смлати.
Све то Миклуш срећно опази у води,
И за мач ухвати пре нег' што га згоди.
Паде Немак нице: „Милост, сад још само!..."
„У паклу је тражи — послаћу те тамо!"

Па тим истим мачем суд да суди преки,
Да укроти звера, укроти на веки,
Одруби му главу, баш на удар први,
— Окупа се бритка у госиној крви.
Диже јунак главу високо на мачу, —
А већ тамо преко од радости скачу,
Кличу и певају, заставе витлају,
Са те праске њине хоре се планине.

Песма дванаеста.

Кад је оно Миклуш Немака шчепао,
А овај пред њиме на колена пао,
Није знао краљу од милина шта ће,
Већ тарући очи, да се не заплаче,
До себи господи 'вако ј' беседио:
„Видесте-л Немака како је долињо!
С његовом ће сабљом, да му главу збрише,
Но, тај не ће никад грдити нас више!"

„Та знате-л га који? Ђорђе, не знаш ни ти,
То ми је баш чудно, — ко то може бити!
Ја познајем листом све наше прваке,
Све соколе наше, све наше јунаке.
Ал' оваке снаге не знам ни у кога,
Па за то се бојим, — јест, живог ми бога,
Ако није Мађар?... Стид би био данас
Кад би туђин стек'о част и славу за нас.

Ал' нека га, био Мађар ил' што ино,
Он је срам и терет са нас свију скин'о,
Нег' ћу му и дати и сребра и злата
И добро Ђорђевог рђавога брата."
Кад то Ђорђе чуо, не знаш како му је,
Осврт'о се само, да-л још когод чује;
Распростро се, боже, шапат већ по свима:
Чусте ли за Ђорђа, каквог брата има!

Кад већ после Миклуш пресече Немака',
Кад му ј' мању полу на сабљу натака',
Краљ је посл'о дванајст витезова преко,
„Доведʼте га амо!" — само то је рек'о.
Одоше витези ништа не зборећи,
И сво их патраг Миклуша водећи.
Краљ му рече благо, да прозирку скине:
„Покажи се ко си, мој јуначки сине!"

Сад је Миклуш клек'о, па клечећи рек'о:
„Краљу, сунце јарко, не зови ме тако!
Ја сам худе среће, по свету се скитам,
А за што се скитам, сам се залуд питам.
Пост'о сам убица (ал' зла нисам смер'о),
Брат ме за то пога'о и у свет отер'о,
А ја дођох амо, да се правди предам,
Јер од твоје правде и милост изгледам!"

Говорећи тако краљу нестрашице,
Диже челик горе, нек му види лице;
Лепо му се лице румени и бели,
— По њему се радост са жалошћу дели.
А краљ није мог'о да с' нагледа лика,
Глед'о га је, глед'о, па онда повика:
„Ти си син покојног Толдије за цело!"
„Јесам!" рече Миклуш поносно, весело.

„Сад чујте, јунаци!" поче краљ господи,
„Да сазнате путе, којим злоба ходи;

Чујте, седи старци! — макар да сте стари,
Ниште чули много 'вако гадних ствари.
Ово је брат Ђорђев, син из старе куће,
Њега Ђорђе гони, рад да га утуче,
Јер завиди брату на његовом делу,
Хтео би да присвоји очевину целу."

„Увард'о сам пакост, добро је мотрећи,
И за то ћу Ђорђу сад у очи рећи,
Пустио је брата, нек се заклемари,
И душом и телом нека се поквари.
Нек врлина чами далеко у тами,
Од њега је бољи, то га озловољи,
Па у тој пакости заборави душу,
Те ископа јаму брату свом Миклушу."

„А што сада Миклуш рече, да ј' убица,
Није то његова, Ђорђева ј' кривица;
Та питајте слуге, питајте му мајку,
Како је на брата подигао хајку.
Је ли тако, Ђорђе, кукавни јуначе!
Краљево је знати странпутице сваче;
Ти си брата вид'о, ал' га ниси стиг'о,
Он је соко, што се сам по себи диг'о!"

Ово беху сваком добродошли збори.
Лепо ј' чути младост кад мудро говори!
А какав је Ђорђе на те речи био, —
У земљу је глед'о, у њу би се скрио.
Опет краљу очи ка Миклушу прати,
Па ће га по плећи' мало потапкати:
„Та устај, витеже!" љубазно му рече,
„Било ј' патње доста, више бити не ће."

„Ја ти овде праштам оно нагло дело,
Мол' се, па ће и бог опростит' за цело,
Живи сретне дане на добрима својим,
Та још нису била у рукама бољим!
Ал' да се с' суседом споречкао пе би,
Очевину целу брат уступа теби, —
Је-л брате, небрате, свечано признајеш,
Да му твоју полу драговољно дајеш?"

Тужним оком Ђорђе у краља погледа,
Ни за главу не сме казати да не да;
Краљеви погледи кроз срце га пале,
А палећи веле, да ту нема шале.

„Добро, кад му дајеш, он од брата прима,
Само још напиши, нек писмено има;
А од данас, Ђорђе, кад сам позн'о змију,
Нека је далеко од мојих очију!"

„Немој, светла круно!" Миклуш краљу вели,
„Моје срце никад богатства не жели,
Већ и моје што је, и то подај Ђорђу,
Нека се зајази, нек га жеље прођу!
Моја ј' жеља једна, — а биће ми дика,
Ако ме даш војсци за проста војника,
Да војнички живим, и да умрем тако,
То би мени било и мило и лако."

„Не детињи, момче!" краљ му одговара,
„Ниси ти за слугу, већ за господара!
Уз мене ћеш стајат' у миру и рату,
А за дванајст слугу добиваћеш плату!"
Говорећи тако милостива гласа
Бритку своју сабљу од бедара спаса,
Балчак јој је златан, корице алемне,
„Ево", рече Лајош „прими то од мене!"

На овоме свету не роди за цело,
Што би већу радост Толдији донело,
Поред ове сабље круну би исмев'о,
А ногом би гурно благо Даријево.
Па и лепо краљу захвалити хтеде,
Ал' се грло стегло, пе пушта беседе,
Но за то га Лајош још на више цени,
— Разуме он језик срца безазлени'.

На сад, да му срећа баш потпуна буде,
Све да му се стече, што му жеље жуде,
Ка' кроз сан, кроз маглу, ту му очи виде,
Отуд из далека, да му — мајка иде.
Заборави краља на потрча мајци,
Да јој се на прса, у загрљај баци....
Ни једно не нађе речи ни најмање, —
Само с' чује уз њих Бенцино јецање.

Она прва радост дуго не зачама,
Ка' и други облак продажде сузама,
— После дуга пљуска, који боле лечи,
Толдиница стара скупи мало речи:
„Срца мога спаго, дете моје драго!
Тражење најслађе, кад те мајка нађе!

Ал' ти лепо стоји челик, сребро, злато, —
Та види се, сине, да си рођен на то!"

„Е видите, мајко!" Миклуш проговара,
„Није била празна она слутња стара.
Што ме видиш 'вака, није моја хвала,
Божија је милост на твог сина пала.
Сад је дошло време да с' браћа измене,
Он да кући оде, а ја остах овде;
Шат и ђорђе стане на се злобе махне,
Неће-л — нека бесе и у гроб понесе."

Љубио је мајку дика свих јунака,
А љубави друге слабо ј' позн'о зрака,
Неожењен оста целог века свога,
Ма да је за њиме уздахнула многа.

Поста' јунак страшан, много убя боја,
Пред њим су душмани падали без броја,
Бранио је слабе, краља и Мађаре,
Тако о њем' зборе многе књиге старе.

Дотер'о је врага да пред њиме зебе,
А другов'ма дао ј' и кошуљу с' себе;
Кад не беше требе да се сабље маше,
Радо је провео с браћом поред чаше.
Умрьо је без њива, говеда, ергеле,
Не остави деце, да се кавзкељ' деле,
Ал' оста за њиме — и то нешто вреди —
Славно, красно име — да га род наследи.

XIV.

ТОЛДИЈИНА СТАРОСТ.

ОД ЈОВАНА АРАЊА.

Песма прва.

Природа се мила у јесен увила,
Свуд је већем ниже, где је роса била,
Ослабело сунце краће путе бира —
А кад легне спати дуго треба мира.
Кад ће већ да заће, старцима ће рећи:
„Брже, брже, старци, време вам је
лећи!“
Старци главом махну, па се дома врате
Све један по један у топле ћошке.

Гледало је сунце и тад тако исто,
Како ј' поље глатко, како ј' небо чисто,
А куд год је гледо, ту се поље сјало,
Свуде, свуде беше једно сунце мало:
У језеру плавом, несташним рибама,
Паучини свил'ној, злаћеним бубама;
И тако је свуде овај стари чича
Милионе глед'о ситних унучића.

Свуд је сунце гледо, а што не би смело
Погледати старо Толдијино село,
И Толдиј'ну башту, како жути сада,
Како с њених дрва сухо лишће пада;
И на дуге сенке, што по земљи паше,
Као да се црне, хладне ноћи плаше,
И на оно гладно ждребе у крај пута,
Како брижно — тужно по корову лута.

Не, не гледа више ни тамо ни амо,
До на онај гробак, на крст онај само,
И на крсту оно мало тужних речи,
И Толдију старог, где на гробу клечи.
Коса му је седа, једне црне нема,
Брада му је седа, седа па голема,
Па скрстивши руке како ј' клеч'о туди,
Онако је и њу притиснʼо на груди.

А кад, тужан, дигне оне очи болне,
Капљица му скваси трепавице доње,
А усне му бледе кадикад претрну,
Ваљда б' речи биле, ал' се натраг врну.
Прошли су га дани они узрујани,
Хладна му је зима, ал' бар мира има,
Три године дана како је из двора,
Сад бар она чуда гледати не мора.

Замерио с' краљу и краљевој свити,
Јер не знао глатка удворица бити,
Јер му није раскош бивао по ћуди,
И латински нови обичаји худи;
Јер је мрско глед'о нове стране моде,
Често рекао: „Ја сам већ сувишан овде!“
А краљ њему на то: „Па кад велиш да си,
Нико те не држи, иди, па се скраси.“

Кућа му је стара чудно овештала,
Ветар је прољуљʼо, кипа замугала,
Зидови су пукли, забат доле лежи,
И сваки јој камен црној земљи тежи.
Кад год мали ветри летет', дуват' уче,
Увек нешто здеру с Толдијине куће,
А једном ће доћи већи вихор лути,
Подбошће је рогом, па ће је расути.

И сад стоји прозор онај поред трема —
Ал' у њему више рузмарина нема;
И сад стоје врата, ал' у трухли' врати'
И црви су већем помрли од глади;
Зарђана брава, а и шарка стара,
Па чисто јаучу, кад их ко отвара,
Макар да их Бепце вешто диже, креће:
Ако бога знају, да тако не дреће!

И тај стари Бенце!... Шта је и шта пута
Са Толдијом ишо на бојишта љута,
И онда се смрти, баш да речем, руго, —
Сад, помисли-л на њу, он би некуд струго.
Ал' залуд му стрепња, — уздање му слабо,
Сад изгледа као негда његов бабо,
Бабо, Бенце стари, од којег му оста
И име и верност — а то ј' било доста.

Изашо је Бенце тамо до бунара,
А чим спази свога тужног господара,
Диже руке к уст'ма, па је тако стао,
Само да се не би како закашљао.
Хтеде коња појит', ал' сад нека стоји, —
А Толдија прену из санова своји',
Кад опази Бенцу, повика му само:
Донес'дер ми ашов и мотику амо!

Нашао се слуга у чуду голему,
Хеј, како би радо запитао: чему?
Та сад није време, да се што год сади,
А већ двaест лета башта се не ради.
От'шо ј', па је цињо по стаји у мраку,
Док је наш'о справу у неком бућаку,
Кад је скин'о, луни онај ашов о тле,
А питљиво ј' глед'о господара дотле.

И не пази Толди, шта му слуга хоће,
Само узе ашов, па мерити поче,
Кад измери лепо, а он заокружи —
Два крока ширине, а четири дужи.
Смишљао је Бенце, шта ће то да с' копа,
Ни тамо, ни овде, већ баш поред гроба,
Не ће-л и то бити каква црна рака?
Коме ли да буде овде земља лака?

Трудио се Бенце, да што с лица шчита,
Јер зна да је залуд, ако га запита,
Зна он да му госа лоше реч'ма плаћа,
Да кад и кад на сто једва полу враћа.
Пустио је мисли нек се саме боре,
Он је само глед'о то доле, то горе,
То на црну раку, што се већ отвара,
То на белу главу стара господара.

На последак и он нечему се дови,
Мотике се лати, па 'вако прослови:
„Да помогнем и ја, па нек брже буде,
Срамота ми стајат' беспослице туде.
Та и 'нако нисам никад гробар био...“
То је рек'о, па се опет замислио.
И опет је чек'о, хоће-л штогод чути,
Каква је то радња, какви су то пути?

Узалуд се над'о, узалуд је чек'о,
Толдија је био к'о језеро неко,
Што се давно смрзло, — другог ветра треба,
Да покрене санте, да га усколеба.
То је верном слузи само мука већа,
Све га љуће тишти, све на горе сеча,
Све му беше тајно, неповољно, мутно,
Све му беше кобно, црно и злослутно.

Толдија је кон'о; а слуга му — шта би? —
Дај да и он ради, — па мотику зграби,
Па копаше дуго без и једне речи,
На последак Бенце мораде пресећи.
Нису њему никад тешки били труди,
Ал' данашња радња чудну слутњу буди, —
Кад ко умре, хајде, нек се рака спрема!
Ал' на што је сада, кад мртваца нема?

Није смео Бенце, да груне из прека,
Поче околишит' 'нако из далека:
„Та, без шале, је ли, господару драги,
Је ли ово рака, шта-л се ово гради?
Бога ми је рака, не мож' бити боље;
Само да ко легне, (кад би им'о воље)
Па да мирно спава, до год му је мило,
Та боље му згоде нигде не би било.

Ал' за име бога, где је такав браца?
Гроб ће бити готов — ал' камо мртваца?
Негда их је било и сувише много,
До данас их не би поконати мог'о,
А и нисмо хтели копати их, знате, —
Сад ни једног нема, а ви гроб копате!
Та у целој кући нас смо двоје само,
Зар је дошло, да се живи закопамо!“

Није Бенце кон'о никад, или давно —
Стаде сад да брише то чело знојавно,
Да покваси шаке, што мотику држе,
Кад се пењем мора, нек се копа брже.

— Кад Бенце замукне, онда нема збора,
А њему је мучно кад сам зборит' мора,
Но и то је боље, него-л да се ћути,
Па ти се он опет у диван упути:

„Ej, па кад се сетим, (к'о да ми се снива)
Покојнице миле, што овде почива,
Твоје добре мајке, какве нема више, —
То је њено име, што на крсту пише.
Већ су слова бледа од кише, од смета,
Но и није шала четрдесет лета,
Ал' нек иде време, нек се слова кваре,
До скора ће нестат', који за њих маре...“

Добри, верни слуга није мог'о више,
А на те се речи и Толдија диже,
Дуго му се поглед на гробу одмара,
У коме му лежи мила мајка стара.
Кадикад је слугу погледао мило,
У томе погледу к'о да ј' речи било,
К'о да вели слузи: Збори само, збори!
Нису мени тешки твоји разговори.

Е, па добро, само кад је на њ'га спало,
Збориће он, њему није додијало.
„Мој сиротан бабо, — тамо су му кости,
— Она добра душа... Бог да му је прости;
Ал' је поштен био! Сад су таки ретки;
Ал' је био веран својој хранитељки!
Чувар јој је био док је била жива,
— И сад чело ногу њезиних почива.

Давно лежиш, бабо, у том гробу тамном,
И не желиш да ти други ископамо;
Добро ј' тебе тупа, само чекаш на ме —
А овај се копа — чини ми се — за ме.“
Тако стари слуга јадовати узе,
А из мутног ока брише горке сузе;
И Толдија гледу тамо мало ниже
Хумку, што се једва изнад земље диже.

Полег'о је и крст, и он би да спава,
Како га је суха ушушкала трава.
На три крока више Толдина је мајка,
А туна су кости Венциног бабајка;
Сећао се Толди његових врлина,
И како му ј' врла оставио сина;
Гледа Толди, гледа, ал' ништа не каже —
Па сад опет ногу на ашов полаже.

Ала се то копа, ала се то ради!
Сад и Бенце ћути (док му не досади),
Скоро већ да сврше, па бар сад да знаде,
Шта ће то да буде, шта управо раде?
Ал' му на једаред нешто на ум дође:
„Знам за кога копаш, ту ће доћи Ђорђе!
Ваљда су му мртве покупили кости,
Па нек се сахране, — нека, бог да прости!

Ал', гле, мене луда, куд сам забасао!
Као да не знам кад је и како је пао!
Како ј' лудо пош'о, да медведе лови,
Па како је прош'о међ' дивљи' зверови'!
Вуци су га клали и раскомадали,
Вране су му очи пиле у самоћи,
Не оста му целе ни кошчице беле —
Така би судбина небрата — несина!“

Доконаше јаму, сад је како ваља,
Само Бенце горе још нешто оправља,
А Толдија у њој исправи се сада,
Из ње му се види седа коса, брада...
Па подиже руку, да слугу позове,
Бенце к'о на игли стоји: — „Шта запове...?“
Зип'о ј', па је слуш'о свога господара,
А овај му једва једном проговара:

„Бенце, слуго моја верна и ваљана,
Ти си са мном пров'о свакојаких дана,
Ти си ми у боју носио оруже —
Сад ћу нешто рећи, послушај ме, друже!
Мене ј' младост прошла, дани моји тају,
Сад већ јасно видим, где се клоне крају,
Смрт ме давно тражи, а сад би већ рек'о,
Скоро ће ме стићи, већ није далеко.

„Ао, крађу, крађу, ej, Лајоше горди,
Да лоше захвали своме верном Толди'!
Је-л те ико вол'о к'о Толдија што је?...
Па што си ме презр'о?... Са истине моје!
Бог нека ти даде саветника боли',
Нег' што беја Толди у многој невољи,
Домовини више и већих јунака
Од Толдије, сада стара и нејака!

Шта ћу ја с животом? Шта ће живот са мном?
Ко ме ј' треб'о, ту је сад у гробу тамном;
А сабља ми рђа три године веће,
Душманска је крвца више опрат' не ће; —
Још би можда мог'о помирит' се с киме,
Ал' ко пита сада за Толдино име!
Кад омлате жито, слама се не гледи,
Тад се коров шири, тад он више вреди.

Душа ј' моја тица, што осећа да је
Доба, да се сели у топлије крајс,
Овде јој је већем све увехло, јадно,
А ја сам јој гњездо опало и хладно.
Гроб сам, ево, већем ископао себи,
Скоро ћу умрети, а ти ме погреби, —
Чело главе, Бенце, не мети ми ништа,
Немој друго ништа, до овог сапшита."

Сву Толдину тугу, све те тужне речи,
Саслуш'о је Бенце суморно, болећи,
Наслоно ј' чело на крст, па је тако
Најпре само јец'о, а после баш плак'о.
Његово је срце мекша створа било,
Па је горку тугу у сузе разшло,
Из Бенцином ока грозна дажда пљушти —
А у Толдијином тек се облак тушти.

И вечерња црвен на западу севну,
Ка' да село гори у живом пламену;
Жарио се пламен, — а сад, ево, трне,
За њим оста гар и чађа — ноћи прне.
Сурвали се бели двори белог дана,
Хладна ј' пустош сама у развалинама,
Тек би била сама, да не има друга,
Неколико мрских сивих совељуга.

А Толдино око нешто друго спази,
Где им из далека коњаник долази;
Давно ј' око врта попадало прошће,
Па коњаник може да на пречац дође.
И кад тако стиже ближу слуге стара,
Запита га само: „Кам' ти господара?"
Бенце, ка' од беде, само главом махну
На ту клету раку, данас ископану.

Коњаник Толдији говорити заче:
„Ево мене к теби на гласу јуначе,
Послаше ме амо из Будима града,
Где ти с' свако, као јарком сунцу, нада.
Твоја стара браћа и господа многа
Сећају се тебе и јунаштва твога,
(Та јунаштва твога ко се сећ'о не би!)
На ме овим реч'ма посладоше к теби:

„Иђ', Јоване, сине, иди брже тамо,
Види га шта ради, болује ли само,
Или му је снага са свим малаксала,
Или га је, можда, рака прогутала.
На ако је болан, нек умире само,
Ако је у гробу, нек' с' преврне тамо,
И не преврн'о се тамо, ако снива
Покор, што се данас у Будиму збива!

Помрчала ј' звезда кукавним Мађар'ма,
Бојати се дуго талијанског јарма;
Талијан се шири по Будиму белом,
А помоћи нема у русагу целом.
Талијан се дичи нашим гробом старим,
На по својој вољи и пали и жари,
На продају му је, — изели га први! —
А знаш шта је цена? — Цена ј' мало крви!

А баш тога није, скупе крви није,
Јефтина је крвца, што се тамо лије,
Бадава се точи, бадава се баца
По жедној прашини будимских пијаца.
Талијан се смеје, на сад како прети,
Кад се дома врне и грб ће попети!"
„Понеће он беса!" — продера се Толди —
„Стара моја снагo, на ново се роди!

Немам кад умрети, — ја још имам моћи!"
На к'о неки младић из гроба искочи;
Душа му је море, а сад пена сама,
Јера му се на дну огњедух пролама.
„Реци да си наш'о матору грдобу,
Наш'о си ме, старца, и то већ у гробу,
Али души мојој то не смета ништа,
Наћи ће се с њима скоро сред бојишта!

... Иди, Бенце, иди, па ми коња види;
И ти се подмлади, — сад је да се ради!
Па потражи гдегод од подрума кључе,
Па нека нам вино терете утуче.

А ти, госте мили, код мене преноћи,
Ноћас нећемо пити, сутра нећемо ноћи,
Па да видиш ко сам, кад ми сабља мигне,
Кад ме бојна труба из гробнице дигне!“

Хеј, на на та чуда, на те веље јаде,
Мој ти Толди пити и певати стаде,
Покуш'о је снагу, с вином се борећи,
И остаде јунак на ногам' стојећи.
А кад виде да су другови му пали,
И он се на трошну међедину свали, —
Место тврда санка на оку му бија,
К'о у зору кад се сумрак с даном вија.

Песма друга.

Друго јутро није раширила крила
Зора, она мила, она златна вила;
Мал' те није болна, па пит' јој се мили,
Да устане, ни да кроз прозор провири.
Пружила се магла по големој пусти,
Трома ј' да се дигне, трома ј' да се спусти,
Она густа магла, што прионе души,
Пак је чисто тиштн, пак је чисто гуши.

Туд' је иш'о Толди, иш'о ногом смелом,
У чизмама зимским, у руху дебелом, —
Око тела с' врзле магловите тмуше,
А суморни гњеви око болне душе.
Уздахнуће кадшто, па ће рећи: Ала!
Биће тешка туга, што је на њ'га пала,
Мора да је тешка та гомила јада,
Кад Толдији самом тако тешко пада.

„Претерала орла...“ мислио ј' у себи —
„Али биће дана још онако лепи',
Кад ће њина милост потражити старца,
— Зарђана мача, — слабачка ударца.
Шта? — Помиловање?! Чувај га за себе,
Кад не хтеде прије, сад ми није требе!
За вратом ми буђа дуговети сена,
Тело ми је трошно, душа убијена.“

И тако ти данак и без сунца прође,
И тако ти ноћца без месеца дође;
Ни месеца кришке, — ни звездице зрна,
Да ноћ сама себе види како ј' црна.

Само један ветрић не хтеде се смирит',
И мораде маглу пред собом расширит',
Тај је ветрић клон'о на зорином скуту,
А то ј' трећа зора на Толдином путу.

У Будиму белом и ту зора зори,
И буди се врева пред Лауша двори',
Да-л се опет она бојна игра спрема?
Спремала би с' можда, ал' јунака нема.
До сад их је било сваки дан и више,
Сад их нема више, сви се посрамише, —
Није Латин лио крвцу од Мађара,
Доста му је било кад их пообара.

У грдна Латина много ј' снаге стало,
Шта је и шта коња под њим поскапало,
Већ му ј' панцир тежак (од челика сама)
А још где је месо са коштуринама.
Са земаљским грбом кочоперно шеће,
Поругљивим зборам на народ налеће,
Напео се, оли, надула га срећа,
Пак овако збори људ'ма преко плећа:

„Та ја нисам морско чудо, нисам аграна,
Нит' сам прни лабуд, нит' сам бела врана,
Пак што зверам у ме, сакалуди свете,
Већ на мегдан, хајд'те, ако који смете!
Та ја нисам медвед, да вам играм тупа,
А на главн немам ни рога, ни кљуна, —
Ал' већ кад сте деца, а ви ход'те амо,
И ја би се сигр'о, на да с' посиграмо.

Ал' канда вам данас није воља жива,
Не отима с' нико да камен целива;
За то с' кући вуци, кукавштино глупа,
Немој красти дана, времена су скупа.
Ал' грб овај, децо, носим ја са иноме,
Јера сам га стек'о на јунаштву своме.
Лаку ноћ, Мађари, макар да је зора —
Кукавици смеј се, а он трпет' мора!“

Као дивља стока кад осети крви,
Пак ричући бесно у гомилу врви,
Тако су Мађари, тако ј' руља њина,
Сад јурнула махом на пуста Латина.
Од те рике њине и земља се тресе,
Шкрипат им се види, али не чује се.

Упињу се, дрхћу, сикћу, пиште, врište,
Да оборе претиш, што је уз бориште.

Помоли се и краљ из шатора свил'на,
Ал' му дрхћу усне од злоједа силна,
Чело му се мршти, око му се жара,
А ни чудо није: шта би од Мађара!
Ал' у једно, ево, две левенте лете,
Оба су једнака од главе до пете,
Два близанца брата, дични, сјајни, чили,
Поклонили с' краљу, пак су говорили:

„Господару, прости, што ти раном зором
Долазимо с овим нашим празним збором,
Ал' морамо доћи, крв нас догна сама,
Изгори нам душа од стида и срама!
Где је грб земаљски с крстом на три брега,
Са рекама својим, с круном више свега,
На четири траке са седам арслана?
На игри га доби витанта незнана.

У свом завичају нек се Латин шири,
Ал' у нашој земљи, ту нека се смири!
Нек нас не загриза, нек нас не заједа,
Јер, тако нам бога, снаћи ће га беда!
Нек нас не презире та кула од меса,
Нек нас дрвце гледа, јер ће бити беса!
Нек се махне посла Ђорава и луда,
Јер, тако нам бога, биће триста чуда!

Ил' ваљда је за то ту носину диг'о,
Што му на хрвање не долази нико,
Ал' и ко би хтео играти се тиме,
Што задире земљи у поштено име!
Не игра се Мађар кад га когод ружи;
А оташтву своме он дрвчије служи,
Не у праху лежећ' са носом крвавим...
За дом ваља мрети синовима правим!

За то нам допусти, круно наша светла,
Да зовнемо на бој тог големог петла,
Али не на игру, већем на бој прави,
Где једноме мора бити према глави.
Јер где часно име домовини страда,
Не игра се Мађар око така рада;
Не у праху лежат' са носом крвавим,
За дом ваља мрети синовима правим!"

Тако један братац, а други је само,
Ка' да и сам збори, потврђив'о главом,
А народ је слуш'о, и беше му мило,
А и сам краљ рече: „Е, просто вам било!"
Латин сабљу тргне, — погледа је махом,
Пак јој стране глади руком и рукавом,
А док му се вранац уковитлац вио,
Он је само народ у округ мотрио.

Али народ њега сад већ слабо пази,
Као да се сумња о прној ми снази,
Од кад виде своја два бранича смела,
Народу је сада победа за цела.
Срце му се смеши, гледећ' децу ову,
Пак се сећа ко су и како се зову,
И чији су синци — на далеко знани —
И како су храбри, врли и ваљани.

Обадва су цвета с једне исте гране,
Ђулафино племе, ком се не зна мане,
Родила их мајка једног истог дана,
Обадва једнака, једнако ваљана.
Заједно су никли, заједно су цвали,
Заједно легали, пак и устајали,
Из једне су чаше рујно вино пили,
Заједно су тужни и весели били.

А Лорант је шале рек'о више пута:
„Старији сам, брале, бар за три минута!"
Бертолан је на то шале знао рећи:
„А ја сам ти, брато, за три длаке већи!"
То је била кошка, надтицање чило,
Нит' је друге распре међу њима било,
Све до оних дана, кад у мушки' груди'
Свако срце за се за нечим пожуди.

Јер кад сину доба оних дана лепи',
Кад јуначко срце пред моном застрепи,
Кад га тако збуни онај огањ пусти,
Да јој јунак не сме име да изусти,
Кад му ј' сладост иђи по њезиној стази,
И љубити цветак, што јој нога гази,
Ал' јој не сме прићи, не сме са близине,
Ох, што није звезда, да је с неба скине!

Кад су брата оба дошла до тог доба,
Једна ј' пура била обојици мила,

То је била Ружа, анђелскога лика,
Кенде Павла ћерка, сав попос и дика.
На њојзи је било, да бира јунака,
Ал' како ће, кад су обадва једнака,
Обојицу љуби у невиној страсти,
Али: Кога већма? То не уме каз'ти.

Старији' братац, Лорант, био је упоран,
„Ја сам", вели, „старији', ја попустит' морам."
Лорант не умиче, Берталан још мање,
„Ја сам", вели, „млађи, моје је чекање."
П' онда опет хајде, нек Ружа пресуди,
А Ружа би хтела, ал' се залуд труди,
Док на покон отац рече, на пресече:
„Три године дана — пре се свршит' не ће!"

И ево се трећа година наврши,
А њихову љубав ништа не сакрши;
Не најоше смрти, за којом су пошли —
А што пису хтели, до славе су дошли.
Већ је свакô знао перјанице ове,
Што су увек прве, куд опасност зове,
И те бритке мече, до два бојна друга,
Што се један само стотиници руга.

Тамо беху они, кад је пољски ор'о
По други пут Лауша замолити мор'о,
Тамо, кад су Млетке, та јадранска вила,
Од нашег оружа запросиле мира.
И свуда су славу рода свога дигли,
Из Напуљска боја тек су скоро стигли,
Где је клету жену, пакленога срца,
Врло скупо стала Андријина крвца.

И тако се сврши и година трећа,
А Ружина туга сад је попајвећа,
Стиснула је срце, пак одсудно рече:
Обој'цу не може — пак ни једног не ће!
Ал' моја је прича заишла с путање —
Ха, гледајте само ово комешање,
А Латинин чека, само коња боде, —
Сад намршти чело, па зборити оде:

„Ама, децо, децо, није мегдан за вас,
Беж'те, ево вранац сам се диг'о на вас!
Па дошли сте с дома тако сами! Збиља,
Да вас не ће тражит' мајка ил' дадиља?"

Е, тако се јунак левентама руг'о,
Ал' га дична браћа не слушаше дуго,
Већ црвено перо сваки с главе скиде,
А свако му перо са поруком иде:

„Нека пази на се та латинска шушa,
Нек се не разбаца, нек се не рогуша,
То су деца, што се са језиком бију, —
Ми имамо сабљу, бољу и оштрију,
Већем ако хоће, та никаква вера,
Да се с нама бије, ево наших пера,
Нек избере једно, а избрат' је лако,
И једно и друго одвешће г' у пак'о."

Насмеја се Латин, цео око брује,
Гледну оба пера, оба задену и'
За челенку своју, на којој се вило
Орлушине неке црно, дуго крило.
Искиде из крила два перца, пак слуги
Рече: „Нек ми дође и један и други,
Ако их је двеста, све их Латин прима,
Још толико пера у 'вом крилу има."

Не хтедоше браћа на једаред ићи,
Већ вукоше стрелу млади Ђулафићи;
Извуче је млађи, пак загрли брата:
„С богом, брате мили, с богом до повратa!"
Опружио ј' копље на коњу ђогину,
Хај, да видиш ђогу кад се под њим вину,
Јунак, копље, ђога, — јест' тако ми бога!
Ка' да с' одапела каква дивска стрела.

А Латин је стајао, к'о ледена стена,
На коју се олуј из дољине спрема,
И вранац је уши ушиљио само,
Па сад ни да с' макне ни тамо, ни амо,
Ал' кад Берт'лан стиже на пет-шест
корака,
Поскочи на страну, ка' тичица лака,
А Латинин није пропустио згоде,
Већ левенти копље у груди забоде.

Паде јунак с коња, не рече ни јао,
Остави га ђогат тамо, где је пао,
Беж'о је без госе, нити му се стало
Док није и седло и све с њега спало.
Јао си га брату, кад ту жалост спази,
Ова црна жалост душу му порази,

Ал' се брзо прену, ободе шарина,
На с широком сабљом јурну на Латина.

Хај, тежак би удар на Латина пао,
Да га није вичник снажно дочекао;
Челик одби челик, силу одби сила,
Која ј' сад Латину у шуваци била.
Лорантова сабља до балчака пуче,
А с балчаком самим шта ће јунак, куд ће?
Витлао се челик по зраку, на блеску,
Док се не закопа дубоко у песку.

Док шуваком тако удар с главе скиде,
Десницом се лати своје тешке џиде,
(Јест, другом је тешка, Латину је лака),
Па закачи њоме Лоранта јунака.
Закачи се кука за рамо левенте,
Повуче га к себи, да га тако смете,
Лорант о тле паде, ал' још није доста,
Јер му десна нога у зенгији оста.

Коњ му бегат' наже, и, тако ми бога,
Одвук'о би собом господара свога,
Јадна би му с' глава о камење била —
Ај, не би га никад драга загрлила.
Досети се Латин, да га може спасти,
За шт' да га не спасе, кад му је у власти!
Хити своју џиду, џида шарца стиже,
Шарац о тле паде, не ће устат' више.

Сад приђоше стари краљеви лекари,
Да промотре ране јесу-л за видање;
Дигоше их таки на штитове меке
И однесе тамо под шаторе неке.
Опраше им ране водом од босиља,
И метнуше на њих снежа мелем-биља;
Кад одоше они, тад ће сапак доћи,
Тај најбољи лекар у свакој немоћи.

Лекар ил' дадиља, мајка, сеја, шта ли?
Ил' мека колевка, ил' је чамац мали,
Ил' река, што тече између два бајира:
Смрти и живота — немира и мира?
На овој се реци растадоше браћа,
Један оде преко, други с' натраг враћа:
Лорант, где га живот, где га љубав чека,
А Берталан смрти, где је мир до века.

Песма трећа.

Ево, по бојишту сам се Латин вије,
Ољо диже главу, ни умирао није,
Ни длака му није пала од мегдана,
А казо ли да је добијао рана.
Ал' ево телала, бела коња јаше,
На њему се дуги бео плашт вијаше,
По плашту се злате неке слике старе,
Нека стара слова, грбови и шаре.

„Чујте ме, Мађари, чујте ме јунаци,
Почујте ме, борци, и наши и странци,
Мегдан се отвара, да се грб поврати,
Ко не жали живот, нек се мача лати!"
И подиже претиј, улаз на бојиште,
Три пут у рог дуну, три пут борца пите:
„Мегдан се отвара, да се грб поврати,
Ко не жали живот, нек се мача лати!"

Узруј'о се народ, обзире се, чека,
Можда ће му снага доћи из далека.
Ал' залуду, мајка још не роди сина,
Који ће данас стати пред страшна Латина.
А Латин се креће, већ кући оруже,
Не ће ту да стоји, ни да чека дуже;
Већ се диже и краљ и господа дворна,
Чело им је стидно, душа мукоморна.

Ал' се зачу трубак капицијна рога,
Зачу се и топот коња маменога,
И краљ Лауш стаде, заставе дворани,
И сав народ упрљо очи оној страни.
„Ево, ево, ево!" Подиже се вика —
На дорату јаше калуђерска слика,
Мантија је проста од дебеле свите,
О појасу беле врпце обавите.

Кукуља му с главе до обрва пада,
А овамо ниже брци су и брада,
Не видиш му лица, не видиш му чела,
А брада се њиха ка' застава бела.
У левој му руци џидурина стара,
Ка' да ј' скин'о ђерам са каква бунара,
Толико је дута, ал' ће дебља бити,
Кар се није бојат', да ће се превити.

О појасу виси сабља стародревна,
Допире му доле коњу до колена,
Од бакра је била у своја времена,
Ал' сад не знаш шта је, сувише ј' зелена.
О ункашу има опрану витешку,
Једну бојну брадву, топузину тешку,
Не знам кад је Цига ова чуда слуп'о,
Ал' за цело гвожђе није било скупо.

А за њиме јаше оружник му слуга,
А народ се смеје, пак му се и руга:
„Какво ј' ово чудо? Каква ј' ово ала?
Зарђани слуга зарђаног кала!"
Метнуо је неки грдан штит на крило,
Да је и корито, велико би било,
Није му за образ, већ на живу муку,
Није тај штит ковао за његову руку.

Иза штита вири џида зарђана,
Ајој, сто јој слава, кол'ка јој је глава!
Да је на ширину, могла б' ашов бити,
Ал' моро б' је прво на поле сломити.
Две замашне праћке висе с обе стране,
Од биволье коже давно изрезане,
А у свакој лежи (ал' канда не спава)
По један камичак, баш ка' моја глава.

А остраг за седлом било је стрелница,
Рек'о б' да су копља, свако са два крилца,
Ни лук није мањи, баш им одговара,
Ено га уз рамо оружника стара.
Десницу ј' оруж'о неким чудом кривим,
Назов'те га сабљом, ја се не противим;
Грдна је по себи, а да буде грђа,
Здружила се на њој стара врв и рђа.

Под теретом овим коњ је застајкив'о,
А коњик и не хте, да га гони живо,
За то му је кале умак'о толико,
И ено га већ је међу народ стиг'о.
Заблену се народ, па ћутом заћута,
Не говори ништа, само с' клони с пута;
Пуче стаза калу, ил се на вал диже,
К'о црвено море кад Мојсије стиже.

Све бејаше немо, ал' кад стиже слуга,
Просу се смејање, просу се и руга,
Место да га братски, каво госта приме,
Не могоше да се не пошале с њиме.
Један пита: Старче, по што старо гвожђе?
Други вели: Куд ћеш, та вашар већ прође!
А ко ти је, море, корито полун'о!
Што се ниси прије у њему окун'о!

Све то Бенце чује (а да ј' Бенце, то сте
Погодили сами, чим сам дов'о госте),
Све он добро чује, кроз народ јашећи,
Ал' се чини да им не разуме речи.
Погурени Бенце испсиат' се мћаше,
Јер баш сад се своје младости сећаше,
Штета, боме, штета, што му с' није дало,
Само ј', по могућству, врат издиг'о мало.

Сукао је брке, ал' не ће да стоје;
Мрко је погледо, ал' га се не боје;
Повук'о је узду, да коња распали,
А коњ му се трже, мал' га не стровали.
Томе су се деца још већма смејала,
Једни вичу: „Беж'те, полетиће ала!"
Други веле: „Не ће, већ затвара капке,
Остав'те јој места, да отегне шапке!"

С доламе му висе опарана пуца,
По два по три с' прне, а једно светлуца,
Чакшире му с' дигле, чисто се понеле,
Да су закрпљене, биле би к'о целе.
Чизме су му жуте, то јест негда биле,
А можда су биле и ројте од свиле;
А на мамузама, убила их тама,
Чини ти се оку, да је рђа сама.

Покас'о би мало, ал' проклета рага
На једаред стаде, издаде је снага.
„Ђихи, Шарга, ђихи!" иук'о га је, слао,
Али Шаргу к'о да ј' неко заковао.
Обазре се мало: „Ху, триста му врага!"
За реп га повукли некол'ко дечака;
То је таман било, да стараџ прекипи,
Да зуб'ма зашкрипи, пак да бесно ћипи:

„Зликовићи, псиће, харамије худе!
У по божја дана нападате људе!
Шта вам, дангубама, овај парип смета?
Да сте га се такли пре двадесет лета,

Док још и ја и он друкчији бејасмо,
Ал' тако ми бога, није ни сад касно,
Да ми није само то оружје тешко,
Многи би вас крвав ту на земљи лешк'о."

У з'о час изусти, ти старино млита,
Већ лети камење, да пробије штита,
А старац увуче пода ћ седу главу,
Друкче би је, богме, понео крваву.
„Гле, корњаче, децо, удрите је, бијте!
Сад ће пружит' главу, добро је згодите!"
И одиста било б' сваковјаки' ствари,
Да то није чуо онај кале стари.

Осврну се кале тамо на ту страну,
Није ништа рек'о, само руком махну,
Џидурину диже, џида сама претн —
Сачувај га, боже, на кога полети.
Па ка' оно деца, што заћуте ћутом
Кад опазе свога учитеља с прутом,
И светина ова тако ј' сад умукла,
Друг'чије би можда Бенцу и претукла.

Било, пак и није; а калуђер саде
Свог дората живо заиграват' стаде.
Коњ му није топан, ал' је хала жива,
Сија му се длака, сија му се грива;
Племене је крви, бадар и окретан,
Омирис'о ј' негдан, па је чудо сретан,
Све се кида, баца, пружа и превија,
Е, види се, да му воћица не прија.

А калуђер џиду баца до облака,
А дочекује ју ка' да ј' шибља лака,
Пак је тако брзо пртсима овија,
Да ти с' чини оку к'о грдна тепсија. —
Около тепсије сјајан колут велик',
Што га црта светли на врх џиде челик,
К'о да дете иверр запаљен окреће,
А брзина звижди како ваздух сече.

Блене народ, блене, крсти се и чуди:
'ваке снаге нема у данашњих људи!
Неки нешто шапћу о врачаријама,
О нечистом послу, о буди бог с нама!...
Неки главом машу: „Толдија је, друже!" —
„Толдија је престар за 'вако оруж'е!" —
Други опет вели: „Ман' се тога, прошо,
Он је умрьо — ја сам за сандуком ишо."

Има ком' се мили, да што страшно прича,
Па ком'ко је чуо, тол'ко увелича,
А што није чуо, оно и сам створи —
Само да се шире страшни разговори.
Један такав чича у велико прича,
Да је ово душа покојног Миклуша,
Те пробуди страву, што у груд'ма лежи,
И ко се не боји кожа му се јежи.

Сад и краљ запита, ко је и чији је,
Кад господа веле, да Толдија није:
„Кажете да трухне она стара дика,
Ал' од куд му така слика и прилика?
Ил' му глед'о стаса, или косу седу,
Или дивску снагу, ил' мач у погледу,
Све више у њему налазим Миклуша, —
Његово је тело, његова је душа!"

Госпоштина многа збунила се с тога,
Питајући гледе један у другога,
Ал' ни један не зна, шта да на то рече,
Свако се повлачи, да га друг претече.
На последак један: „Ови брци, брада,
Биће само кринка за јунака млада;
И у старца бива снага поголема,
Ал' 'ваке брзине без младости нема!

П' онда стари Толди — та то свако знаде —
Кад је с тврде главе отиш'о одавде,
Подлег'о је брзо јогунлуку клетом,
На брзо се раст'о с овим белим светом.
Сморило га нешто, можда худо стање,
Можда сама старост, можда и кајање,
Тек га нико није скоро видео жива,
А по неки знају и гроб, где почива."

Лајош махну главом, махну косом седом,
Просу му се туга по образу бледом:
„Та сећам се, сећам" — рече јадник стари —
„Сећам се, кајем се, ал' је понеари!
Искрених му речи не могах поднети,
Па му рекох: Иди! — а он оде, клети;
Јест, окор је био, али верност сама,
Лекарија горка, али поуздана.

Пак и онда... сад му с' и не сећам речи;
Знам да ј' им'о право, мушки говорећи, —
Мени беше жао, што сам га одгнао,
И хтедох га звати и помиловати,
Ал' ви сте ми рекли, — ја сам веровао —
Да је доцне милост, он је у гроб пао:
Ох, кад би га данас мени натраг дали,
— Ја вам радо праштам, ако сте лагали!"

Тако рече, пак се у мисли задуби,
Ал' му брзо чело ведрина пољуби,
До сад виђе само Толдијева стаса,
Сад му, ево, зачу и громовна гласа.
Док је Лајош јад'о јаде, што га тиште,
Толдија је трипут објах'о борште;
Трипут — то је доста; сад на среду стаде;
А кад гласом грмну, народ се препаде:

„Шта је? — Где је? — Ко је? — У коме је крају?
Зар ја сам да платим као по вршају?
Зар мислите да ја не знам куд сам пош'о,
Не знам шта сам хтео и за што сам дош'о!
Ја врат'оца траж'м, која тамо воде,
Где је више правде и више слободе.
Триста ли му мука, та зар никог нема,
Да се мени, старцу, на мегдан опрема!

Па камо вам тога латинскога дива?
Пошљите га амо, тог сокола сива,
Ил' се можда стиди леђи пуноторба,
Што је тако лако дошао до грба.
Ох, што трпи земља то стадо проклето!
Од деда им ост'о грб слободан, свет'о,
Па нису га кадри одбранити сами, —
Чекају, да им га дед' из гроба брани."

Тако вика Миклуш разговетно, гласно,
Ал' Латину канда није доста јасно,
Радо би се махн'о и окрен'о пете,
Ал' му образ не да, — сви у њега гледе.
Поскочи на коња, коњ се сав потресе.
Стаде бацат' псовке, врагове и бесе:
„Шта ћеш, попе стари, куд си пош'о на зло!"
„Пошао сам к теби — да ти свештам масло."

Скобиште с' јунаци, сретоше се бесно,
Толдија се гиба то лево, то десно,
Ка' да с' шали само јуначина стара,
Латинина жести и копље му вара.
Боде, Латин, боде све у празно ништа,
(А народ се смеје, около борништа)
Час омаши с десна, час омаши с лева,
К'о пијана баба кад конац удева.

Разљути се силна Латинина дуга:
„Ху, ђаво га кид'о, тај се мени руга!
На што му је џида, кад је и не скида —
Бран' се, попе, сада, сад ће бити јада!"
Опет копље слага, али сабља не ће —
Из ненада махну, да пошa посече,
По груд'ма га згоди, баш где срце знаде;
Уплаши се народ: „Јаој, попу саде!"

Јао би и било, ал' можда ни јао,
Ни до земље не би у животу пао,
Ал' на груд'ма била панцир-кошa крута,
Која га је спасла већ толико пута.
Док је стари Миклуш своју сабљу вин'о,
Дотле га је Латин трипут својом шин'о,
Није удар сигра — ал' ни панцир шала —
До балчака с' оштра сабља прекрхала.

Е, сада је Толди им'о лепо каде,
Да му један својски за три лоша дâде;
Већ је стигла сабља Латину до врата —
Е, сад више не ће терати заната!
Ал' Толдија виде сабљу прекрхану,
Трже натраг своју руку поуздану,
Па повика Бенци: „Нађ' му сабљу каку,
Ал' избери добру, оштру и појаку!"

Послушан је Бенце, — ево сабље, ту је.
Сад да видиш борбе с две једнаке гује!
Обадве су сабље од једног ковача,
Не може ни једна другу да надјача.
Дваред су се били, и дваред су стали,
Па сад су се опет својски захукали, —
Миклушу ј' већ криво, што се не свршава,
Љути се што снагу троши забадава.

Па удари старац, ал' да видиш како,
Та ни мојком можда није мог'о тако.
Латин удар прима сабљом испред лица,
Засекле се обе до среде оштрица.

Ал' је удар страшан, попусти му рука,
Истрже му с' сабља, зраком одфијука,
Кад је била лету у најбољем јеку,
Забоде се с педи у кладину неку.

Одскочи Латинац, па још доста рано,
Јер сада је Миклуш још већма замахн'о,
А ту му је мишка таком силом прегла,
Мал' није и њега са седла потегла.
Опсов'о је нешто, па топуз потеже;
Осети се браца, па по коњу леже, —
У томе је топуз поцикнуо циком,
А смрт му прелети управ' над потиљком.

Сад у страницу плану срце крвожедно —
Живет' ил' умрети, све му је сад једно,
Па ка' тигар јурну на стара јунака —
Миждрак му се блиста, коњ му се бацака.
Погазит' га шћаше — јест, кад би се дао!
Миклуш је са џидом напереном стао,
Тако чека јуриш, тако чека бој,
Тако је строполт'о коња и јахача.

Сад поскочи с коња, трже мача љута
На Латина, што се под коњем колута —
Сажалило с' краљу: „Милост!“ викну јасно,
Ал' тек што је вик'о, виде да је касно.
Свршио је Миклуш, па на коња скочи,
Главом махну Венци, да им ваља поћи,
Полетеше коњи, — ено, већ их нема!
А светина стоји забленута, нема.

Једва су се смрале откриле речи,
Најпре поче капат', за тим поче тећи,
Колико је уста, тол'ко би питача,
Свако пита, нико одговор не враћа.
„Ко ј' то био? — Где је? — Та би-л то на јави?
Што не оста, да се бар краљу пријави?
Да му се поклони — да га краљ обдари —
Ил' тај ни за славу, ни за шта не мари?“

Ту је многа прана, многа луда пала,
Док ево међ' народ млађана телала,
Телал у рог дува, да се стиша вика,
А кад се стишала, телал им повика:
„Народе и свете, има-л где год кога,
Ко познаје тога старца јуначкога?
Слободно нек дође, нека дође живо,
Од светлог му краља не ће бити криво.“

На ото је неко ка Лашу сун'о,
Клек'о ј', па је рек'о: „Краљу, светла круно,
Не зна њега нико, можда само ја још,
Ја га добро знадем, ја, Пошфалви Јапош.
Прекиснио сам к њему ја одиео гласа,
Да нам грб земаљски ишчекује спаса;
С њим сам био вес'о, како никад писам,
Ако није Толди, нек писам који сам.“

На краљевом лицу сину радост, дика,
Јапош доби на дар два племићка миљка,
И поручи Лајош писар'ма у граду,
Да му „златно писмо“ још данас издаду;
За тим обра чету од прве господе,
Да та чета с места по Толдију оде,
Пак их чисто моли, да што брже пођу,
Ал' да му без старца Толдије не дођу.

Не чека ни народ, сваком је то слађе
Тумарат' по граду, да Толдију нађе.
Руја, врева, тишма, клика, — све се ори,
К'о да ј' негде пожар, к'о да Будим гори.
И краљу је мучно чекати га доли,
Боље му се свид'ло у господски' двори'
Дочекат' Миклуша између' четир ока,
— Ако буде суза, нек' није сведока.

Песма четврта.

Толдија и Венце, пријатељ му цигли,
Већ су Дунав прешли и на Ракош стигли.
Сад полако јашу — (куд да им се хита?)
Не чује с' ни бах'та од коњски' копита;
Коњи им по песку иду, како знају,
Нит' налазе трага, нит' га остављају,
Што оставе мало, дуго се не стани,
Север ветар дуне, па песак поравни.

Ћути Миклуш, ћути, рек'о б', да је клон'о,
Мора да ј' дубоко у мисли' потон'о,
Та и река ћути, ал' је и дубока,
Дубља је од оних брбљавих потока.
Ни Венце још није отворио уста,
Ал' га мука хвата, већ му је до густа;

Само прву речцу од госе би хтео,
Оно друго после он би већ развео.

Јахао је мирно, јах'о је и бесно,
Прелазио ј' лево, прелазио ј' десно,
Па се накашљив'о (мајсторија стара!),
Најзад поче да се с коњем разговара.
Ал' по тол'кој муци, по толиком труду,
Виде жалост своју: да је све залуду.
Ишли су, ишли су још подуго тако,
— На једаред Толди започе овако:

„Нисмо залуд рили испод земље стају,
Ви'ш, Бенце, на земљи већ ме не познају;
Скоро ће ми с' име да у гатку скрије,
Рећи ће се: Био ј' — а можда и није!"
Ту је мало стао, јер је осећао,
Да би зборећ' скоро у плач бризнут' мор'о.
Није плак'о — само ј' једна суза мала
На седој трепавци мало затрептала.

Бенце није видео, мало се окрен'о —
Ал' на брзо, док би човек двапут трен'о,
Опорави с' старац, ка' да смрви јаде,
Осмехну с' на 'вако говорити стаде:
„Прерано би да ме у читуљу сломе,
А жива виде ме, те неверне Томе;
Можда им је стидно, да их старац брани,
Ху — па где су млађи? — вальда су поспани.

Краљу, оли краљу, не допао стида!
Било ј' време кад си био боља вида,
Кад си ову мишку побрже познав'о,
Кадно сам те голим гр'удма заштићав'о!
Сад ми виде снагу, ал' не хладно гледа,
Та и ко би позн'о сваког дервишдеда! —
Не хтеде ме познат', аој, светли краљу,
— Лисе, да би-л лисе, — одљуде, — богаљу!

Ил' је можда чек'о својим духом олим,
Да преда њ допузим, па да милост молим,
Да молим к'о дете, што клечи, јауче,
Кад га груби очух на правди истуче.
Зар ја да се кајем за дело му срамно!
Ти знаш, Бенце, шта је учинио са мном;
Помркла ми душа као мрка сенка,
Нит' ће се разведрит' — никад, ни до века!...

Та каква ј' кривица, што сам искрен био,
И што писам мисли, страховања крио,
Што сам рек'о, да му двор опада, чами, —
Где већ нема људи, но мајмуна сами'.
Болело ме оно латинско титрање,
На сам рек'о: Краљу, јадно ти уздање!
Врлина, једрина топи се, крха се,
Ако пустиш маха, нико нас не спасе!

Та није то старост, што ме у гроб тера,
Ја с' не бојим ни сад ни најљућа звера,
Кад ми срце плане, још младачки гори, —
Ал' та трулеж гњила, та ће да ме смори.
На што ј' мени милост краља великога!
— Али ја га љубим још к'о брата свога;
Та срце ми знаде... ал' које је вајде...
Путуј, Толдиј', скриј' се, хајде у гроб,
хајде!.."

Те последње речи силом је изрин'о, —
К'о из тесна суда кад штогод точимо,
Кад је већ на крају понајвећма буђне,
Тако и те речи, те последње, мучне.
На страну с' окрен'о таки по тим реч'ма,
Кукуљу ј' навук'о, што је мог'о већма,
Тако старац седи у ветрину гледи,
А што сузе рони, то прашину беди.

Ал' од Пеште тамо к'о облак се диг'о
С прахом, с урнебесом, и ево је стиг'о —
Грдна руља стиглa, већ кличу Мађари:
Толдијо Миклушу! Наш Толдијо стари!
Отима се народ, да га што пре згледа,
Свако хоће ближе, а други му не да,
Обвише га колом, напред му не дају,
Здрављају га реч'ма, знаком — како знају.

Један витез скочи преда њ да отала:
„Толдијо Миклушу, поздрав ти од краља,
У краља ти спремна милост већ одавна,
Пре нег' што ти виде нова дела славна.
Он би тебе давно сваку бригу скин'о,
Ал' се глас разнео, да си нам премин'о,
Ал' сад кад је дозн'о, по тебе нас шаље, —
Хајде, прими милост, радо ти се даје!"

То је био позив у краљево име,
Сад му пружи руку, да с' рукује с њиме,

Миклуш само гледи, али још оклева,
Мисли, да-л је јава, ил' он то тек снева.
Куд се год окрен'о, свуд је радост чиста,
У свачијем оку задовољство блиста,
Само с' њему срце на радост не креће,
Ал' није ни чудо — одвикло се веће.

Та зар му је срце од камена? — Није!
Рукује се старац, а срце му бије,
Загреја га радост, — ал' је хтеде скрити,
А да ј' скрије поче 'вако беседити:
„Седа моја брадо, ти госте незвани,
Ево краљ ме зове, у Будим се каним,
Можда ће исмејат' младежа старца седа,
Ал' ја идем краљу, кад ми заповеда!

Ако се покажеш како треба, брадо,
И научиш реду свако ћуше младо,
Бисер ће те китит' до последња дана —
Хеј, ал' ако буде без освете срама,
Све длаку по длаку чупаћу те, брадо,
Бацаћу те на смет, нек' те гази стадо;
За то држ' се, брадо, помоћ' ће ти рука,
Да занаити шуша, која се наруга."

Народ главом клима, све му одобрава,
Подвикује: „Хура!" подвикује: „Слава!"
Свако ти се гура, да до њега оде,
Ал' не може проћи од сјајне господе.
А други су опет око Бенца стали,
Бенце не зна шта ће, него им се хвали:
„Ја сам увек рек'о, не ће испаст' на зло!"
А, бога ми, никад није ништ' предказ'о.

Стискују му руку, куме га и брате —
„О, прија-Бенце, знате-л, да-л се још сећате,
Кад смо оно —" п' онда спомињаше проће,
Што никада Бенци ни у сну не дође.
„Како ј', газда Бенце? Здрав си, нека,
нека." —
„Сад те ваљда, друже, већ спахилук чека." —
„Даће краљ, да богме — ал' има и коме." —
„Ајој, имењаче, ал' ти срећа скаче!" —

Збунио се Бенце од чуда голема,
Да је сваком пружи, тол'ко руку нема;
А кол'ко би уста требало да има,
Да би мог'о на мах одговорит' свима.

Смешећи се само, гледа тамо, амо,
Левом руком куца о доламска пуца,
А десна му иде од руке до руке, —
Заборавио је на све старе муке.

Не разлази с' руља, све се већма купи,
Утиче се свако, да к њему приступи,
Ко не мож' да продре, из далека вичe:
„Живео нам, Бенце! Живео нам стриче!"
„Та жив је и здрав је, ништа му не фали."
„Ви'ш, на тог су уље камење бацали!" —
„Који су то били, ко се смео маћи,
Та треба их живе на колац натаћи!"

„Где је Бенце стари, што с Толдијом иде?" —
„Дижимо га горе, хоће да га виде!" —
„Дижимо га људи, доста нас је, хајд'те —
Ха, тако, са коњем, држ'те не пуштајте!" —
Одупреше с' људи, по нека и жена,
Упрте Бенцу (с коњем) на рамена,
Коњ се с прва рит'о, био је упоран,
Назад им се пусти, и 'нако ј' уморан.

Бенцу језа спаће и грозница права,
Видећ', да га народ тако узвишава;
Сад је са две главе виши над свом војском,
Једно главом својом, друго главом коњском.
Обзир'о се Бенце, не би хтео пасти:
„Ао, боже, боже!" — тол'ко ј' знао каз'ти —
„Боже, боже! — Е, где! — ко би се том над'о!"
А народ га ј' слуш'о, и то врло радо.

Толди напред јаше с великаш'ма сјајним,
Једном се осврну, иде-л Бенце за њим,
А кад спази како с' у висини вије,
Смејао се старац како скоро није.
Зна он за шт' је Бенце пост'о тако знатан,
Та миломе госту није ни нас гладан,
За то му и није завидео слави,
Та тој целој слави он је извор прави.

Сад падоше на њ га — глени, брате, глени! —
Миле, свеже ћери старице јесени:
Бокори и венци, у зимзелен-сјају,
Што, к'о лепо име, и по смрти трају.
Непрестано цвеће на Толдију пада,
Идућ' дугом Пештом до Будима града,

Ал' кад су већ стигли до Будима, Толди
Заустави коња па рече господи:

„Браћо моја драга, од времена стара,
Мила децо мојих негдашњих другара,
Остав'те ме сада, ид'те краљу горе,
Јав'те да ћу таки доћи му у дворе.
Имам ту кућерак, који ми је мио,
Три године како писам у њем' био —
Не могу вам даље, док не свршем кући;
(Бог зна у какве ћу развалинеући!)

Треба да с' извучем из путничких тража;
Где би 'вако прашан изишо пред краља!
Тако ј', кад се човек по боришту врти,
Тамо нису свил'ни ћилими простри.
Наћ' ћу какво рухо старо, али чисто,
Па шат будем и ја уз господу прист'о;
За то идем кући, за то ми се жури, —
Па да вид'те старца, док се накинђури!"

То господа чују, ал' им се не рачи, —
Мог'о б' им се Миклуш и опет измаћи;
Али нико не сме, да га сумњом срди —
Зна се да му ј' нера као камен тврди.
За то су му таки послушали речи,
И одоше краљу леп му глас носећи;
Ал' светина проста, њој још није доста,
Не ће да се врати, до куће га прати.

Кад су већем стигли и до куће саме,
Ту да видиш света, гужве и галаме!
Коњ му тешком силом кроз народ корача;
Ни краљ нема никад толико гледача.
Та то се не гледи већ очима гута,
А „Живео!" ори с' из свакога кута.
Од куд тол'ки гласи! Та већ од куд ничу!
Рекло би човек и зидови вичу.

На прозори' сруде широм обе поле,
А ту главе, главе, од горе до доле;
А по крововима дечурлија сама,
Па ту јашу скупа, к'о на камилама.
Ком' је и ту писко на оџак се стави,
Па се ту окреће к'о ветроказ прави, —
А разлики гласи, од куд који ходи
Ништ' друго не веле већ: Живео Толди!

Миклушу се нашем разведрило лице,
Не оста од туге ни једне пегице —
Тако ј' небо кад се разиђу облаци
Те позлате вечер рујни сунца зраци;
И не мисли нико да ће скоро заћи,
Гором, долом, свуд ћеш само радост наћи;
Тад ни роса, која овде, онде кане,
Није суза, већ је бисер на пољане.

Ма да куд погледиш, свуд очи безбројне
У њега упрте, њиме задовољне, —
Дижу с' капе, руке, здрављају Миклуша,
Као лепри врила раздраганих душа.
Прозори су пуни лепотица, дама,
Што на њега машу белим марамама,
А клик им се губи у том урнебесу,
К'о зујање пчела кад с' облаци тресу.

Песма пета.

Толдијина кућа није дворска лика,
Проста је и скромна, ал' таман толика
Да је увек мог'о кол'ко му је жеље
Испраскати у њој и гњев и веселье.
Сад је празна нема, само с' кадшто чује
Капиција стари како с' накашљује, —
То јест, он тек почне, он тек повод пружи,
А празнина после прихвати, продужи.

У ту с' кућу ушла два јој знанца стара,
Капиција за њим' капију затвара,
А светина оста чекат' им повратa,
Вленућ' као телад у шарена врата.
Глаше кућу канда ј' никад вид'ли нису,
Прислушкивали су, завиркивали су,
Ценише јој цену, — већ их мука хвата,
Што никако не ће, да с' отворе врата.

Кад Толдија уђе у одају своју,
Светлим оком гледа је-л му све на броју:
Нема ту завеса, ни скупих ћилима,
Није их ни било, од куд сад да има.
На зиду је пуно потавца оружа,
Преко ког се мека паучина пружа;
А место дивана и столичних ствари,
Међедине саме, одморљуци стари.

Пуне су му очи, ништ' му није пусто,
Већ ка' да је дош'о међу старо друсто,
Све се на њ'га смеши, тако му с' чиња̀ше,
Мачи, будовани, међедине прашне.
Свачему би приш'о, да се разговара:
„Ала сам те жељан, сабљо моја стара! —
А ти, копље вито? — А ти древна џидо?
Ал' вас није давно ваш господар скид'о.

А ти, Бенце, чуј ме, чуј ме, стари друже,
Први ти је пос'о очистит' оруже;
Рђа је на њему, рђа ј' и на теби,
Тар'те једно друго, да дођете к себи.
Треба ова рђа да се са нас сними,
Треба још једаред да сиднемо и ми;
Не брини се, слуго, кажем ти к'о свето,
Огрејаће и нас још бабино лето.

И мртав сам био, — три године дана,
У души ме беше трухлеж, мртвеж, тама;
Сад сам све то стрес'о, сад сам млад и вес'о,
Па сад, туго дуго, тражи место друго!
Ка' ова одела бацам бригу с чела —
Три године прошле, никад ми не дошле!
Доћ' ће ваљда још тридут три, ал', друже,
Те нек нас другчије подворе, послуже."

То рече, па с леђа мантурину скида,
Па је о зид тресну, паде поред зида,
(Само ј' за то пала, што ј' од сукна била,
Да ј' од гвожђа била дувар би пробила).
Из ковчега вади господско одело,
Самур-калпак мрки, на њем' перо бело,
И јуначку менту, на којој се види,
Да већ није нова, ал' с' нових не стиди.

А кад слуга менту чибукати заче,
Из рукава паде кратко буздованче:
„Остави то, Бенце, то носим за штенце,
Ако које лане, да имам обране!"
На за часак тили обучен је стао,
Огледала никад није ни требао,
Ал' ипак му стоји та јуначка мента,
Нек се скрије многи данашњи левента.

На сад хајд' да с' иде краљевој палати,
Само не би хтео, да га народ прати,
Није никад био пријатељ параде,
За то ј' смишљ'о како да им се украде.
Док му народ напред на капији шкљоца,
Толдија измаче на стражња врат'оца,
Па лепо, на миру оде горе краљу,
Сретају га многи, ал' га не познају.

Краљ га већем чека, броји часе лење,
Већ му је на измак краљевско стрпење,
Горе доле шеће, не мож' да се смири,
И' онда опет мало кроз прозор провири.
Тако краљ. А тамо у предњим собама,
Ту су придворници, омладина сама;
Зацакали млади, препиру се, пеје,
Свирају у харфу, сваки тера своје.

Све господски синци, рођена господа:
Лошинци-, Мороти-, Банфијова рода,
Канижија, Сечи, Конт, Балапа, Чупор,
И онај на гласу славни Лапфи Анор.
Ту је и племство и осредња реда,
Што с' у двору учи, глача и препреда,
Ту је господића од дворова страни',
Што су за Мађаре у замен' послани.

Многи од њих већем у Печују бише,
Где је Лауш дит'о училиште више,
По неки је прош'о Париз и Болоњу,
О краљевом трошку, или на свом коњу.
Набрали су лепа плода научнога;
Поред лепа здрава, доста и трухлога.
Тако је то с умљем: тупо сећи не ће,
А кад се изоштри, на две стране сече.

Ал' ма да су књижни ти нови младићи,
Ипак треба да их и јунаштво дичи,
Да и срцем буду, к'о њихови стари, —
Могбуду-л, нек буду бољи научари:
То је Лауш хтео, то му беше жеља,
Но да њ'ш у двору младачка весеља!
Један шалу збија, други знањем сева,
Један узе харфу, па 'вако попева:

1.

Краљ велики, Лауш, рече:
Лапфи Андро, слуго драга,
Коња јаши, сабљу паши,
Купи јегзго наших снага!

Каравлашка љуто нати,
Татар на њу ланце баца,
Води собом десет тисућ',
Десет тисућ' Сикуљаца.

2.

Подиже се Лаџфи Андро,
И војничка снага млада,
Преко куиске земље стиже
До Варада, бела града.
На далеко с' челик блиста,
И сунцу се гледат' мили,
Сабље звече, поље тутњи
Од копита коња чили'.

3.

А то чује краљ Владислав
У свом гробу, под олтаром,
Засјаше му с' мртве очи,
Живну духом, плану жаром.
Већ три века како лежи
Међ' крвима у том мраку,
Време ј' већем да промахне
Свежи ваздух трухлу раку.

4.

Сабљу паше, борду хвата,
Што се негда алом звала,
Кад је оно на истоку
Поганике кидисала.
Диже круну преко чела,
Пен'о стреса, таре очи,
Гурну плочу, камен сиви —
Баш је било о по ноћи.

5.

На потеже тамо десно,
Поред својег споменика:
Коњ и коњик, све од туча, —
Красна слика, грдна слика.
Осети га коњ од туча,
Гриву диже, ноздром рже,
Скочи једном у ковитлац,
Коњаника о тле врже.

6.

Разигра га бојна жеља,
Ватру хита ноздрвама —
А Владислав на њег' скочи,
Ободе га остругама.
Па сад брзо, брже, брже,
Преко поља, преко брега,
Носи новог коњаника,
Што је умрьо пре три века.

7.

Ох, да чудна, дивна хата,
Сваки скок му миљу хвата!
Не виде га још Сикуљци,
Ал' му чују громка бата.
Не виде се живом оку,
Слаба ј' зенка ока жива...
Јесте чудно, недоумно, —
Ал' од бога и тог' бива.

8.

Три се дана Лаџфи био,
Ал' још бесни Татар худи;
Сикуљци су ватра жива,
Ал' шта може шака људи!
Татарима броја нема —
Од куда их пак'о стаче!
Кад одапну танке стреле,
У по подне дан помраче.

9.

А Сикуљци већ да клону,
Па викнуше у сред страве:
„Помози нам, вишњи боже,
И ти свеце Владиславе!"
Још се једном одупреше, —
Ал' замири тамјан-вонја,
Затресну се равно поље
Под копитам' тучна коња.

10.

„Сад удрите, деце моја,
Сад нам виша помоћ стиже!"
Лаџфи рече, а Сикуљци
Лавску снагу осетише.
Ударише новим ресом —
А Татар'ма срце клону,
Руше с', беже, нестаје их,
Рек'о б' да у земљу тону.

11.

Многи паде испод мача,
Многе кратка борда стиже,
Многи скапа од умора,
А многи се покорише,
Ни Атламош, вођ им главни,
Не утече — срам за њега!
Ал' га рана брзо смори,
Не дочека још горега.

12.

Лаџфи с' врања Будим-граду,
А пред собом робље тера,
Носи плена сваке руке
И заставе Татар-звера.
Дрхће робље, стари, млади,
А буди се ка' иза сна, —
На колени' иште, моли:
Дајте на нас крста часна!

13.

Баш на светог Владислава,
У Варад је табор пао,
Ту се робље покрстило,
Лаџфи им је кумовао.
Скупио се силан народ,
Као никад још дојако,
А један им седи Татар,
Приповеда ев' овако:

14.

„Јесу храбри ти Сикуљци,
Над Лаџфијом нема лава,
Ал' Татари не би пали,
Да не беше Владислава.
Чим га позва ваша војска,
Из ти' стопа он се створи, —
Ох, како је горостасан!
Једал поглед све нас смори.

15.

На челу му златна круна,
Десна рука бордом вије,
Под њим нарин, каквог дотле
Наше око вид'ло није.
Лице му је света правда,
Око му је пламен живи,
Тог не рађа наша мајка —
Ко да с' њему запротиви!

16.

Данас нема таких људи,
Нема таких огромника, —
А над главом лебдила му
Нека света женска слика,
Око ње је сунце сјало" — —
Ал' му народ реч прихвати:
„Знамо, знамо, то ј' Владислав,
А над њиме богомати."

17.

Исто веле сви Татари,
А црквењак, душа права,
Рече: „Јесте! Три сам дана
Залуд траж'јо Владислава.
Рака му је празна била,
А четврти дан у зору,
Знојавио му најох тело,
К'о да ј' заспо по умору."

Слушале су песму главе усијане,
На сад свако хоће, да јој најве мане,
Једноме је дуга, другом је преблага,
За Татара веле, нек иде без трага!
„Једном речи суха, ил', што велиш, посна,
Да још мало траја доведе ме до сна,
Знате-л ви што живље, живље штогод, људи?"
А хукавац неки овако загуди:

1.

У Будиму граду
Старо чудо знаду,
Ихуђихуј! Премила
Удовица ј' седила.

2.

Тад' је Толди вилов'о —
Удовицу ј' милов'о.
Ихуђихуј! Не хвала,
Удовица с' смејала.

3.

Ал' му рече: „Човече,
Дођ' ми мало довече!
Ихуђихуј! Премила,
Вечеру сам спремила."

4.

Толдиј' дође за рана,
Чекала га тарана;
Ихујдихуј! Премила
Удовица ј' спремила.

5.

Ох, Толдијо, драгане,
Изаш ноге лагане,
Ихујдихуј! Све точиш,
Хајд' да мало поскочиш!

6.

На зиду је марама
Од Чивута Аврама;
Ихујдихуј! Јаране,
Скочи до те мараме.

7.

Чујем, душо, и чујем,
Ал' да с' прво изујем,
Ихујдихуј! Гарава,
Чизма ми је калуша.

8.

Скочи Толди (на свој стид)
Под марамом није зид,
Ихујдихуј! Прозор је,
Он излети на поље.

9.

На улици викнуше:
Од куд тако, Миклуше!
Ихујдихуј! Помоз бог!
Добро дош'о босоног!

Кад младићи чуше, што ј' убкавац пев'о,
Изврћу с' од смеја и десно и лево,
Гурају певача: „Иди, лажеш, враже!“
Други вели: „Нека, — ал' се лепо слаже.
Та де још једаред, тако ти бркова,
Бар да научимо!“ — Ућко поче с нова. —
Ал' с' одбише врата, Толдија униде —
Стаде мало жагор кад га младеж виде.

Но тешко је коња задржат' у трку,
Још теже смејање, кад је већ на брку,
И несташлук дечиј', кад се одулари —
Почеше с' кикотат' млади господари.
Један шапну: „Уха, нека плесањ смрди!“
Други вели: „Мањ' га, видиш да се срди!“
„Ала, да ти ј', куме, така бела глава! —
Тај мора да увек у брашнари спава.“

Неко с' руга: „Беж'те, ујешће вас звер је!“
Други пита: „Чича, по што дајеш перје!“
Трећи рече: „Ихуј, на вечеру зван је!“ —
Е, сад се тек просу кикот и смејање.
Ал' јао им мајци, плат' ће неко главом!
Махну Толдиј' оним од менте рукавом —
Повала их много, други се расуше,
А тројица на мах испустише душе.

У место кикота, пуче јаук, писка,
Толдија с' окрену, а песницу стиска,
Бесомучан оде, на пред краља стаде,
Громким гласом рече: „Нечовече, гаде!
Да ми није чуват' име ми питешко,
Сад би те замлат'о овом руком тешком,
Други пут би псине држао на ланцу,
Кад не знају штоват' седину на старцу.“

Тако гњеван збори, зидови се тресу,
А песницом прети у пламеном бесу —
Лице му је огањ, којег снег не гаси:
Она седа брада, оне седе власи.
Доста ј' краљу рек'о, запамтити мора;
Окрену му леђа, па оде из двора,
А ко год га виде тако страшна, љута,
Слуге и господа, сви му сврћу с пута.

Краљ се чисто следи, не зна шта се збило,
Само очи таре, можда му се снило, —
Не може да пита, не може да псује,
Још му грдне речи у ушима зује.
А кад неко рече шта почини Толди,
Као да га стрелом у сред срца згоди;
Клону, плану, рикну — за срце се лати:
„Хватајте га, слуге, пек ми главом плати!“

Песма шеста.

Ал' врат'мо се Венци, (он је ост'о дома)
Да вид'мо шта ради. — У послу ј', сирома, —

Чисти, таре, паје, спрема, жари, пали,
Док једно намести по три друга свали.
Амо би да скочи, тамо да полети,
Чим се једног маши, на друго се сети,
Сад већ цела кућа к'о вашар изгледа,
А он то све чини, што је жељан реда.

Капиџија Пали није ништ' помаг'о,
Доста што је глед'о, једна ј' и то смаг'о,
Јер је Бенце био вихар, олуј, бура,
То тамо одува, то тамо одгура.
Неку стару ноту певуц'о је тио,
Само ноту, речи ј' већ заборавио,
А на пољу коњиц поче да с' одзива,
Јер је давно жељан пива и јестива.

На то Бенце старом Палики нареди:
„Дедер ти те коње у шталу одведи!
Има зоби, сена, — било ј' бар до скора —
Ако ниси пој'о и сад бити мора.
Хајд', на их нахрани, — де се и ти ничи,
Ви'ш, да ја не могу на све стране стићи."
Пит'о ј' нешто Пали, али све бадава,
Збунио се Бенце, не зна где му ј' глава.

Гледа Пали коње, по тек из даљине:
„Шта ћу, боже, шта ћу?" — тако с' јадник брине —
„Ако пријем сапред угришће ме зуби'
А састраг ће да ме копитом пољуби."
У добром чизмару душа ј' задрхтала:
Ухватити коње! — Та то није шала!
Да је само кожа, онда ни по муке,
Премет'о ј' он доста кожа преко руке.

Док је још по свету са два ока ход'о,
(Сад је на два своја још два друга дод'о)
Онда их је сек'о, кројио и шио,
Није с' ништа бој'о, други ј' јунак био, —
Ал' међ живе коње загазити слепо!
Ко га ј' на то посл'о, од тог није лепо.
Пође пак се врати, пак се опет спрема —
Куд ће празном руком! — Ни бичкије нема!

Дотле с' заукав'о док се не усуди; —
И на страх се кадшто привикну људи,
А то су ти први од јунаштва знаци,
Е, тако чизмари постају јунаци!

Јурну јунак слепо, — хвала т' боже, мили!
Коњи, мудри коњи попустише сили,
Предадоше с' таки, као снажном слаби,
А он ни пет, ни шест, већ вољице зграби.

Разведри се лице у нашег витеза,
Кад обадва коња за јасла привеза,
Па им даде зоби, па им даде сена, —
Али, ево, чуда, чуда нечувена!
Стоји зоб и сено пред носом им близу,
Али гладни коњи баш ни да загризу.
Презирљ'о је Пали: како се то слаже!
П' онда оде Бенци, да му чудо каже.

„То су чудни коњи, и на зоб се срде,
На сено све ржу, ал' ни да присмрде."
А Бенце сав пос'о, све на страну хити,
Па оде да види, шта то мора бити.
„Ху, славу ти, куме! Ао, бог те вид'о!
Та ти ниси коњ'ма ни жвале поскид'о!"
Па се стаде смејат' (и не смеј'о с' на то)
А смеј'о се, смеј'о, за трбу се хват'о.

Стидео се Пали своје невештине,
Како да с' не сети, да им жвале скине!
Али која ваљда баш да се и сети;
Није доста хтети, треба ту и сметн.
И том се он мисли утешити знао,
Кол'ко год би с' пута Бенце наемејао;
Међу тим је Бенце коње разуздао,
И нахранио их и воде им дао.

На тек што је опет засук'о рукаве,
Ето ти Толдије, очи му крваве:
Опсов'о је нешто, ал' се једва чуло, —
Стисле му се груди, стисло му се грло.
Топузином тресну по растовом столу,
Махом га расцепи и одби му полу.
Јао, то није снага, то је слабост права!
Ено га, посрну, а клону му глава.

Уплаши се Бенце, све то на зло слути:
Те крваве очи, онај поглед љути,
На те ватрене жиле, што су одскочиле,
И затегле с', друже, баш к'о неко уже!
А лице му с' мења, час модри, час бледи,
Укочено око грчевито гледи,

Не мож' да се држи, и најде би пао,
Да га није Бенце руком задржао.

Положи га слуга на одморљук стари,
Ал' њега су сиртни боли обхрвали,
Самртна је мука, која га потреса,
Изнеможе јунак од гњева и беса.
Гњев, што ј' негда био душманима страва,
Као арслан љути сред боја крвава,
Тај се гњев сад диг'о да свог госу сврви,
К'о лав кад зажедни своја воће крви.

Виде Бенце шта је и шта ће тек бити,
Поче горко јецат', горке сузе лити;
Миклуш само гледи и тек главом махну,
А Бенце се онда окрену на страну.
Обрис'о је сузе, прибр'о ј' мало моћи,
Да не чини горе, кад не мож' помоћи,
А кад се већ доста опасао снагом,
Поче 'вако зборит' господару драгом:

„Шта вас тако боли, мој соколе, рано?
Могу-л вам помоћи? Та реците само!
Мори-л вас љутина? — Да нису протисли? —
Можда су вас гдегод и грчеви стисли?
Ако је грозница, пуст'те само мене,
Знам ја њојзи лека, Татаре јој њене!
Чаша врела вина набиберисана,
Та ће је одуват' као перце с длана.

Ево мене и сад, старог вам лекара, —
И сами сте рекли, да ми нема пара —
Та знате ми руку, она вас не вређа,
Па би-л и сад мало да вам протрем леђа?
Болеће вас?! — Не ће! — Ја ћу полагано,
Најпре мало пальцем, п' онда таки дланом."
Рече, а шта више и верно ј' чврсто,
Да би све то прошло под његовим прстом.

„Ман' се тога, Бенце!" шапну болан Толди,
„Зар не видиш, море, шта се са мном годи!
Нема, нема лека овој мојој бољи, —
Тебе, друже, хвала на доброј ти вољи!"
Погледа га Бенце, очи му је срео,
А на њих је пао неки мутан вео:
К'о кад духнеш на мач, облачак по гвожђу,
Ил' к'о онај мајак на крноне грожђу.

Не мож' верна слуга да одоли тузи,
Опет горко јеца, опет горко сузи;
Окрен'о је лице, да не види јаде —
Поглед му се оте, па на прозор паде:
Има шта и видет', тма краљеве страже,
Опколели кућу, ка' да неког траже.
Шта ће то да значи! — Ево нек му каже, —
Јер баш сад упиће четовођа страже.

Сам је уш'о, никог не води уза се,
Пред Толдијом стаде: „Толдијо, спремај се,
Краљева је милост велика, голема,
Али за убице краљ милости нема.
Ту је стража, да те у тамницу прати."
А Бенце му рече, да већ доста пати.
А кад овај виде, задрхта ужасом,
Па окрену таки много блажим гласом:

„Ох, и мене боли, што сам гласник јада!
Ал' реци ми штогод, што ће да т' оправда,
Ако има ичег, што те може спасти,
Поручи по мени, све ћу верно каз'ти."
Четовођа рече, надимљу му с' груди,
А Толдија ка' да с' иза сна пробуди,
Прену и отвара (сад први пут) очи,
Па овако рече: „Не могу ти поћи!

Реци светлом краљу, да га лепо молим,
Нек ме сада махне, кад се с душом борим;
Та ја и сам идем, идем да ми с' суди,
Ал' божија правда, а не грешни људи."
За тим спусти очи, ал' му с' усне мичу,
Можда су молитве, што сад из њих ничу.
Четовођа дотле већ до краља стиже:
„Толдија је болан, не ће с' дићи више!

Па те, светли краљу, на смрти моли,
Да га сада махнеш, кад се с душом бори,
Та он — вели — и сам иде да му с' суди,
Ал' божија правда, а не грешни људи."
Заплака се краљу. „Па зар тако, брате!
Место славе, што је летела преда те,
Да усамљен скончаш под стидом, под срамом!
Такав диван јунак.... Дад' ми плашт овамо!"

Огрну се плаштом, п' онда главом махну;
„Водите ме таки к Толдијином стану!" —

Напред иде часник (он је који води)
За њим краљ, за краљем једна слуга ходи.
Иду путем... Краља нико не познаје,
Круне нема, а плашт баш га не издаје;
Ко их путем види, свако капу скиде,
Ал' то није краљу, то часнику иде.

Није краљу до њих, ни до њиних капа,
Него се још већма у плашт умотава,
На се жури, жури, да стигне што прије,
А све мисли: „Тужан, да већ доцне није!"
Но заранa ј' дош'о тужном циљу своме, —
Код све тешке туге зарадова с' томе,
(И највећа туга каткад радост наће,
Ка' на мутном небу кад дуга изађе).

Посади се Лауш поред болесника,
Гладно му руку, именом га вика —
Толдију је већем онај сан облета',
Који душе води са овога света.
Он се трже на глас, који је познав'о,
Погледа Лајоша, промери га здраво,
Ал' му с' опет очи отклизнуше споре,
Па лутају тамо по гредици горе.

А краљ рече: „Зар ме не познајеш, брате!
Ево, краљ је дош'о, он седи уза те,
Твој пријатељ стари, ког си негда вол'о!
Ох, што си нам таконенадно обол'о!
Разбери се, друже, обрадуј нас чиме, —
Кажи једну речцу, само моје име!
Може с' часом десит', што и не мислимо,
На зар да се, брате, и не опростимо!"

Толдија је био при себи, при свести,
Хтеде, ал' не мога подићи се, сести,
Само пружи руку, а била је бледа —
А била је хладна, као санга леда.
Па говорит' поче, тихо, полагано:
„Ох, шта ми се спило! — Да сам већ издахн'о!
Добро ј' што си дош'о, — чисто сам оснажен,
Не могу умрети, док ти с' не искажем.

„Брате — (прими сада ово име мило)
Опрости ми, брате, све што ј' негда било!
Нисам био злочест, ал' злорек, упоран,
Јогунаст сам био, то признати морам.

Но тако сам доста и дочек'о јада,
Ал' крај је већ свему... Оде моја нада!
Моје једро срце нема више моћи —
Све пролази, пада... и спомен ће проћи!

Ја ти немам блага, ал' ни наследника,
Једна верна слуга, он ми је сва брига;
Ти га, краљу, храни, храни и сахрани...
А мој мили народ! — Ох, њега ми брани!
Не стружи му коре, што му је бог дао,
Не слаби му снаге, што му ј' дед имао;
Отесано дрво јест танко и глатко,
Али шта ћеш с њиме, кад се скрха лако."

И то ј' једна рек'о, па клону у муци,
Остаде му рука у краљевој руци,
Осташе и очи упрте у краља,
Ал' су чудно мутне, рожанога сјаја.
Краљ би да га тешн, али не зна како.
„Не брин' се за Бенцу, за њега је лако.
А што велики народ, аој, мили боже,
Та нико га већма љубити не може!

Држава му, спо, до три мора стиже, —
Зар сам мог'о даље, зар сам мог'о више!
Та увек сам ни'о, да му дигнем име,
Да се могу дичит' и поносит' њиме.
То ми је све било; но шта зборим, јадан,
Зар је требе, да се и пред тобом правдам!
Ти бар знадеш, да се никад нисам хвастo,
Ти знаш, да ми ј' народ за срце прираст'о.

Ил' зар може когод да ми у грех стави,
Што сам хтео да му принитоким прави,
Да ми буде глатчи, ал' и умом јачи,
Да се са напредним светом изједначи!
Време брзо јури, не чека никога,
Нит' се више враћа да поведе кога.
Свет се врти, мења, стара снага таје,
А што ј' слабо било сад на снагу стаје.

Време лети, нас ће збрисат' земљи с лица.
Остаће тек спомен снажни' нам мишица;
Други ће јунаци да се дигну делу,
Јунаци по уму, не само по телу.

Та чуо си ваљда за тај прашак нови,
Пред којим се руше војске и градови —
Толди иа' Петолди, не пита, већ смлави,
Ви'ш у томе праху ум победу слави.*

Залуд збори краљу леденом Миклушу,
Њега више нема, пред'о ј' богу душу,
Ал' руке им стоје к'о две сасле гране,
Једна ј' већем суха, ал' су још скопчане.
Жива с' рука диже, мртва оста где је,
Сад тишина наста, Лајош сузе лије.
А Бенце је клон'о од бола голема,
Ено га где с' тресе, али суза нема.

Сад је баш и сунце зашло да почива,
Са прозора неста она игра жива
Руменкастих зрака из даљних даљина,
Замени их сенка оближњих планина.
Сад на краљу оста дуговање тужно,
Да нареди, што је самртнику нужно.
Прост му сандук даше да у њему спава,
Али гвозден, — да му снагу означава.

На брзо се смрче, бледи месец тиња,
Из Будима с' диже дуги ред буктиња;
Ко из даље гледи, чини му се, брате,
Е, су звезде сишле да Толдију прате.
Уз кочије црне коњаници јаше,
У тим кочијама Толдија лежаше,
До сандука седи, седи Бенце бледи,
Згурили га боли, на се богу моли.

А народ се стиче, ка' оно кад теку
Потоци са брега у голему реку.
Нико ништ' не збори — само ветар дува —
Свако своју тугу к'о светињу чува.
Тако иде жалост, тако иде бољa . . .
Пратише Толдију до ракошког поља,
Ту је спровод стао, ту краљеве слуге
Премештише сандук на кочије друге.

Угасише с' бакље, оно светско море,
Само још'те четир уз кочије горе;
А кочије иду у Толдиј'но село,
У Наљфалу, где ће бити му опело.
А народ је стој'о, за кочијам' глед'о,
Док се не изгуби светлуцање бледо;
Тад се полагано упутише кући,
Толдијина славна дела спомињући.

А већ треће ноћи у поноћно доба
Диг'о се брежуљак врх Толдиј'на гроба,
А јесењи ветар духао је љуто,
На гроб му је сиц'о оно лишће жуто.
Место гробна знака, место споменика
Стојао је Бенце к'о мраморна слика:
На ашов се наг'о, па је нешто сниј'о, —
А снег је полако гробницу покрив'о.

XV.

ОТМА МУРАЊ-ГРАДА.

ОД ЈОВАНА АРАЊА.

I. ОДЕЉАК.

На врх голих стена, виђен из далека,
Још је Мурањ стој'о ка' невеста нека,
Гордо ј' глед'о доле са камена сиња
На опсадну војску Фрање Вешелиња.

Војска није силна, ал' је одабрана,
Све срца ваљана, момци од мегдана;
Ну да буду страшни мураньскоме вису,
Треба да су диви — а то, боме, нису.

Да је пос'о тежак, војсковођа види,
За то се и гњеви и брине и стиди.
Што данаске смисли само се обара,
А Мурањ се држи — јогуница стара.

Ал' часници 'ваке проклињаше дане,
Па нукаше вођа нек', до беса, мане
То орлујско гњездо, нек се даље креће,
Г'де ће наћи брже и олакше среће.

Скупише се опет под белим шатором,
Празну сламу млатит' узалудним
збором,
Јер којег се пута Вешелињи лати,
Нема тога ко ће да га натраг врати.

„Нек' ми", вели, „нико тако што не
слади,
Зар за тол'ке труде, кроз толико доба,
Да ми буде плата: срамота до гроба!

Зар сам за то поч'о, да се брука створи,
Да ми се насмеју сви од мене гори,
Да отворим врело прича и певања:
Како ј' пешто хтео Вешелињи Фрања?

Како бритва трчи шуму да искрчи,
Ил' комарац мали кулу да обали,
— Ил' ме за то памет Мурањ рушит' звала,
Што сам држ'о, да је таки пос'о шала!?

Нисам дош'о сневат' — борит' сам се хтео;
Кад сам започео, нисам с ума смео,
Да ј' Шалмова сила негда онде била,
Мурањ јуришала, ал' и малаксала.

Дов'о сам вас, да се одупремо сложно —
Зшао сам да је тешко, али да је можно.
Па што једном рекох, да учиним' треба,
Нико ме не врати, до ли онај с неба!"

Ето, тако рече, па се с места диже,
Четовође храбре главе оборише;
Ал' капетан неки, Гомбкети се звао,
Исправио с' мирно, па се накашљао:

„Господо штована, све до овог дана
Знате да сам живо с вама навалињ'о,
Да се иде даље из долине ове —
Ал' сад ћу вам рећи мисли моје нове.

Та ласно је нама мудровати јако,
Световати вођу и 'вако и 'нако,
Напуштати града, шат се и сам свали,
Та ласно је нама, ми смо људи мали.

Ал' друкче је име Вешелиња Фрања,
Велико и мало пред њиме се клања,
У души га носе пријатељи наши,
А дадиља турска њиме децу плаши!

И Раконди знаде, какво је то име,
Па га срце боли, што није са њиме.
Ал' кад би залит'о Фердинанда краља...
Он најбоље знаде, шта то име ваља.

Тако светло име није грана суха,
Да се пусти лудо, да је ветар духа,
Па ко тако име чува тако здраво,
— Питам ја вас, браћо, — зар не ради право?“

Заврши, па седе, чело длanом снажи,
А поглед му кришом војсковођу тражи,
Ал' он, пресит веће китњастих беседа,
Измак'о се напред, па у Мурањ гледа.

Сад Казаји уста, реч му је у власти:
„Није ништа ново, што вам имам каз'ти,
Ја баш не ћу своје зажалити крви,
Где је треба лити, ја ћу бити први.

Разметат' се не знам са јунаштвом својим,
Ал' толико велим: смрти се не бојим.
Какав сам у миру, какав сам у боју —
Ко не зна, нек пита пешадију моју.

Та презирем и ја превртљиве створе,
Који данас 'вако, сутра 'нако творе;
Којим' није чврста воља и начело,
Којим' није свето започето дело.

Па за то се клањам војсковођу моме,
Што је тако сталан на науку своме,
Велећ' да су слабе човечије силе,
Које би га с овог пута померile.

Ал' гледнимо Мурањ, браћо моја мила,
Па рецимо, зар је то човеча сила!
У њему су људи, ал' нек сиђу амо,
Па у прса прса, да се огледамо.

А зар би нам Мурањ пркосно клети,
Зар га не би могли одавно отети —
Шала би нам била зидове отети,
Ал' ко ће се живи на врлет попети?

Видите ли куд се та врлет узвила?
А ми нисмо тице, пит' имамо крила:
Та облаци крију ову пустолију,
И тице се море док узлете горе.

И кумбара брза с по се пута врати,
Пре нег' што се виса мурањског дохвати,
Па и она купе овај камен синьи,
Кад на њега лосне на челепду стиньи.

Шта смо пута пошли дивокозјом скоком
У походе тајне том прагу високом,
Ал' он прсу огањ, а ми с крши голе,
Који жив, ко мртав вратисмо се доле.

На шта ћемо сада? Ми смо тога сити;
Војсковођо славни, та ваљда си и ти!
Поведи нас даље, где се љуцки бије,
А мани се тога, што за људе није.

Ово није бедем, к'о што човек ствара,
Бог је ово сазд'о — то се не обара;
Замери-л нам когод, кашћемо му: нека,
Мурањ и сад стоји, можда тебе чека!“

Тако сврши Казаj', војводу мотрећи,
А климајући главом одобрише речи
Два Фаркаша брата, с њима Габор Паво; —
Ал' сад ће Вадаси рећи што је право:

„Шта нам ваљде, браћо, те беседе дуге,
Помињати своја дела и заслуге,
И рећати скромно све своје јунаштво,
Биће и том доба, ал' сад питам на што?

Та ми сви до једног нашег вођа знамо,
А слаби смо да га патраг потеramo:
Боље нам је журит', да с' приопе граду,
Да срушимо пркос томе бесном граду.

Ево, полак лета скоро ће да мине,
Од како се овде и чека и гине,
Доћи ће и јесен на крили' зловољни',
Па ће да нам каже: Ви сте баш доколни!

А кад једном руга на нас престом пружи,
Е, онда, јунаци, благо нашој души!
Кад заječи светом она дична хвала,
Како j' нека војска под градом заспала.

За то буд'мо сложни, слога ће помоћи,
Што ће бит', нек буде још те ноћи,
Попнимо се кришом под зидине града,
Та сад нам се већем нико и не нада.

На ил' ћемо доћи до јуначке среће,
Ил' нека нам крвца низ стене потече; —
Боље j', да нам крвљу поруменe стене,
Нег' да нам имена од стида пребене.“

Сад устаде неко, баш Фекете Влада,
Одмакнув столицу десницом назада,
Подуже је ћут'о, усправљен стојећи,
На дубоким гласом овако ће рећи:

„Нек' је просто, кадшто, негданџији седом
Улетити у бој нештедом, негледом —
Кад не може живит' частан и угледан,
Нек' му ј' просто, што је славне смрти жедан.

Ал' млађахна снага, пуна нада лепа,
Не сме бит' очајна, не сме бити слепа,
Не сме младић гинут', где му нужде није,
Не сме грешит' себи и оном чији је.

Јест', ма да је лето, ал' ми знамо и то,
Да тамо у граду није никло жито,
А што каткад јутром нешто росе буде,
То је мало воде за толике људе.

Жеђ и глад је сила јача од топова,
Она је отела толико градова,
На пред ко'м се нико није мог'о мањи,
Зар мислите да је Мурањ од ње јачи?!

За то велим, браћо, у то се уздајмо,
На опрезу стојмо, на још причекајмо,
Ево данас, сутра, они ће да моле:
Смилујте се, браћо, пуштајте нас доле!"

Е, овако штогод свако одобрава,
Фекете је био стара, умна глава —
И сам Вешелињи мудрост му је сазн'о,
За то га је и сад саслушао пазно;

На ће на то рећи: „Право, старче, право,
О томе сам и ја много промишљав'о,
Уходе сам слао да тајну провире,
Има-л Мурањ доста воде и захире.

Али до сад писам ништа разабрао,
Данас сам улака Шољмош'а послао,
Да им новом силом и јуришем прети —
Он ће скоро доћи и гласа донети."

И даље је хтео војвода да збори,
— Ал' чекани улак међ њима се створи.
Уморан је био гласоноша стари,
Тај му умор дивно бледо лице жари.

Уздахну дубоко, али не заусти,
Док му Вешелињи мигом не допусти,
На сад реским гласом 'вако зборит' заче
(А дружина чека, шта ће рећи, шта ће):

„Све што знадем, браћо, казаћу вам, ево,
Ал' немојте рећи: то је страц спев'о!
Нит' ћу штогод додат', нит' ћу одузети, —
Ако когод сумња, смем се и заклети.

Чим сам у град стиг'о запитам стражара
Где ми ваља тражит' граду господара,
Он смешећ' се рече да за њиме гредем,
Одведе ме право на „целатски бедем".

А кад тамо дођох, стражар рече: „Пази,
Ево господара!" — ја се препаднем',
Ху, триста му мука! Шта ће то да значи?
Та то ј' женска глава!!! — Ко је заузпачи?!

На глави јој шлемак од сухога злата,
Са главе се спушта, па до пола врата,
А на златном шлему поносито стоје
До три пита пера, од три разне боје.

А од пита паса до рамена гојна,
Прионула дивно панцирлија бојна,
Са пред чисто стрепи, да је не нажуљи,
Још се на два места облано брежуљи.

А од паса доле женска с' сукња слива,
К'о зелено море зелена кадива;
А да свачи поглед за њу чешће запне,
На њојзи су гране сребрне и златне.

Са копљем у руци вељбала је чету
Брзоме послуху, бојном вештокрету,
Глас јој беше звучан ка' звоно на кули —
Та не може бити, да га нисте чули.

Ал' кад једном дођох, где ће да ме види,
Опростите, браћо, ал' ја се застиди',
Јер 'ваке лепоте ја још мога века, —
Та није је видео ни мој шукундека.

Погледа ме оком, ка' да пушка пуче,
А обрве прне диже, па разгуче,
Горњом успом хтеде дољу усну скрити,
Ал' је дољна јача, па је горе хити.

То чудо ме махом, браћо, усколеба,
Док се сетих, да се поклонити треба,
Поклоних се, стараћ, не знам ни сам како,
Па бирајућ' речи, рек'о сам јој 'вако:

„Мене, госпо, шаље мој војвода к теби,
Да нам предаш града, а и за што не би;
Зар се ти баш нађе да пркосиш пећем,
Па још краљу своме Фердинанду трећем.

Војвода ти руку пријатељски пружа,
А не бој се пашег поштеног оружа,
Нит' ће бити штете, нит' ће ко да страда,
Јер он хоће само кључеве од града.

Учиниш ли тако, веру ти задаја,
Да нас нико не ће заболети глава,
Нико није жељан да се нама свети,
И све што је ваше, можете понети.

Ал' бога ми, госпо, ако волиш ружно,
Наше ти јунаштво не ће остат' дужно.
Ако волиш крви, она ће се лити,
Крваво ће нама, ал' и нама бити.

Срушићемо ову бесомучну стену,
Не ће јој се скрасит' камен на камену;
Мачем ћемо стићи велико и мало,
И одојче, што је јуче на свет пало.

Јер немој се варат' ми уморни несмо,
Наш ће Мурањ бити, тако се заклесмо.
Баш да није мушка, и лукава рада,
Пашћете нам шака, кад вас глад савлада."

Саслуша ми речи Сечијева Мара,
Саслуша их, ал' ми ништ' не одговара.
Окрену се да јој не опазим једа,
Како усне гризе грофињица бледа.

Ал' па покон рече: „Знам ја кад се прети,
Јер онај не прети ко може отети,
Сад ћеш, старче, видит' све очима својим
Да ли се ја силе, да-л се глади бојим.

Ти, Кадашу, иди па му све покажи,
А ти, старче, гледај па свом госи кажи."
А Кадаш ме узе вођат' тамо, амо,
Ја помишљах: нека, добро је да знамо.

Та ту има хране, мила браћо моја,
Хо, та то су момци јуначкога соја!
Ни на пустом пољу не би било лако
С њима међан делит', а камо ли 'вако!..

Ја Мурањ познајем, хоћете-л у мраку,
У прсте сам знао зачколју му сваку,
У њему сам негда живовао дуго,
Хе, ал' сад је Мурањ сасвим нешто друго.

И онда је било дебелих зидина,
Ал' сад нема тањих од петнајст аршина.
Топова, оружа, свега има туна,
А пушчана праха два тороња пуна.

Та ту вам је хране, ти с' не боје поста,
Студенац је дубок, у њем' воде доста,
Сировина многа, дрво, гвожђе силно,
А да кратко кажем: Свега изобилно.

Грехота је да се време овде трати,
Да нас сунце пече, да нас киша млати —
За то хајд'мо даље, окренимо пете,
Не гледајмо више те зидине клете!"

Вешелињи Фрања у улака гледи,
Све се миче, к'о да на иглама седи,
К'о да по њем' миле све јакрени сами —
На једаред скочи к'о да се познаи.

Брзим кроком пође — ал' се опет врну,
На челу му видиш облачину црну.
Пред Шољмошем стаде, пред старином
седом,
Мислиш пресеч' ће га тим оштрим погледом:

„Јеси-л све исприч'о, сву Мурањску славу,
Што ти је занела луду, седу главу?
Де још мало хвали ту опрему дивну,
И грофињу храбру, госпу милостивну.

Ваљда ти је слепче, учињала чини,
Ил' ти с' мозак смео на оној висини,
Па у звезде кујеш душманове моћи,
Још и нама хоћеш да засленин очи.

Не, — матор си одвеј, да те љубав смете,
Та новац је лепак за маторе дете,
Новац те је смео, благо, пусто благо,
Па за то нас вараш, — ал' ти је за наго.

Свака ј' жена слаба — ко би с' бој'о жене,
А ти задрхтао к'о зечије штене;
Ал' ниси се прод'о, јер си близо сирти,
Већ плашљивом зецу привид`ли се хрти.

Сад је пуждан одмор твојој души слабој,
Иди, старче, спавај, ти већ ниси за бој.
Присни-л ти се штогод, ником не поведај,
Не буни ми војске, већ свог посла гледај!"

Овај укор горко на Шољмоша паде,
То је било много за старо чељаде;
Та он није вичан на карања ружна —
На, где, шта га снађе ни крива, ни дужна!

Шкрипу старац зуб'ма од тешке срамоте,
Ма-л што му се нешто с' језика не оте;
Ал' господа руком махнуше на њега,
Само сад нек ћути, нек се махне свега.

За то срце стисну, ал' на брк му кану
Једна крупна суза — и то му одлану.
Из шатора пође, морао је поћи,
Да не види нико сузе му очи.

И војводи после жао ће да буде,
Што овако вређа верне своје људе,
Ал' овога часа збуњен беше много,
— Чисто би му човек опростити мог'о.

Он је корачао и тамо и амо,
Као да је душу стез'о и прелам'о,
Више пут' је стао, па се опет крен'о,
Устима је миц'о, па се и осмех'о.

Стене, — виси клети, — бедеми дебели, —
Доста храпе, — воде, — силни момци смели.
А место главара жена оружана, —
На: јуначка војска ругом немејана!..

Ето, то су били прекидани дели,
Што су му се кадшто из уста отели;
Четовође храбре згледнуше се само,
Па хтедоше вођа оставит' на само.

Ал' он пред њих стаде па поче говорит':
„Стид је и срамота с женама се борит';
Освајати града, у ком жена влада,
Слава је опака — је-л то за јунака?!

Да сам пређе знао, што знадем од скора,
Е, ал' сад је касно, сад се напред мора;
Јер победит' жену стид је и срамота,
А пред њом узмаћи, то је тек страхота!

Не могнемо-л главу, крвшом, околишом
И вештим лукавством — ми ћемо јуришом,
Јер ма да је живот више свега блага,
Осрамоћен живот не вреди ни прага.

А ја вам се купем живим богом сада,
Да узмаћи не ћу од овога града:
Ту ћемо се борит', пак или умрети,
Ил' заставу нашу на Мурањ узнети."

Тек што се господа разишла с дивана,
Стигоше уходе с многих разних страна,
Путници уморни, задувани, прашни,
Гласови су њини кобни и замашни.

Они носе гласе, да се сила веља,
Ратоборна војска дигла од Ердеља,
А та војска гази све по самој крви —
Њу Ракоци води (онај Ђорђе први).

Та то нису чете, то су дивље хајке,
Куд на конак дођу, ту кукају мајке,
А крвавом славом на далек' се сјаје,
Свако их се клони, све им се предаје.

Ту је Илешхази — он нам спрема даре,
(Жена му је сестра Сечијеве Маре),
И он силну војску пут Мурања води,
Да шураку своју од нас ослободи.

Још додаше, да су осветници близу,
Ни десетак миља на одмаку нису —
На како се журе, жељни да се бију,
За два за три дана ево нам гостију!

Вешелињи клону, кад је све то чуо,
К'о да си га врелом водом запљуснуо,
Јер кад год му образ пред срамотом стаја,
Сам је био себи најстрожиј' суђаја.

Он је добро знао, да му ј' војска мала,
А што на њу иде, да је грдна ала,
Па ако би хтео, да ту алу чека,
Сиркло би му с' војсци сада, па довека.

Сад ил' срамно бегат', или залуд мрети!
— Ни 'вако ни 'нако Мурањ не узети!
Већ оставит' спомен лакоумна чина
Под ногама гордих Мураньских висина.

Заповеди стражи, да на улаз пази,
У послу је, — да му нико не улази;
У закутак оде, на постељу паде,
Борио се дуго да савлада јаде,

Леж'о баш ка' да се сам од себе крије,
Дуго ј' ћут'о, п' онда, што још никад није,
Разговарат' поче о јаду големом,
С киме? Сам са собом и с тишином немом:

„За то ли сам дош'о с моћима ваљаним
Под Мураньске стене, ту да се сахраним!
Пре нег' се сахраним, моја рука сама,
Да споменик дигне вечитог ми срама!

Ил' сам за то дош'о на то место клето,
Да ми ту протече једно пусто лето —
Па сад као лупеж, кад залају псине,
Да покуњен стругнем преко те равнине!

А с мураньска виса да ми жена вике:
Због'ом, хвалисавче, због'ом, мајчин синче,
Да с' довека хвали куја из Мурања:
Пред-а-мном је бег'о Вешелињи Фрања!

Дугокоса жена, удовица једна,
Коју бес голица, па је слане жедна,
Оружана жена, накарадна слика —
Што, ка' мала деца, игра се војника.

Мушкобања слаба, јунак без бркова,
Неприродан одмет природних створова,
Баш к'о човек кад би сукњицу обук'о,
Па кудељу пред, ил' повесмо сук'о.

Ил' зар у панциру лежи сила така,
Да од женске стране направи јунака!
Та зар рука нежна, та „ручица снежна*,
Чим се лати мача, таки и ојача?!

Ил' зар женске груди, кад их оклоп скрива,
Већ нису колевка, где слабост почива?
Зар не стрепе више од сваког шушка?
Зар с калпаком иде и врлина мушка?

То не мења оне лаковерне људи,
Срце, које само сладолије жуди,
Срце, које само љубав исповеда,
И за то се брани, да се слађе преда.

На од таког створа да јунак утече! —
То грофиња Мара дочекати не ће!
Ја познајем жене, све су једног соја,
Хај, Мурању бесни — победа је моја!

Знам да су ти виси тешу недохитни,
Бедеми су твоји војсци недобитни,
Тврде су ти стене и капије старе,
— Само није срце твоје госпе Маре.

Залуд панцир носи, залуд ми пркоси,
Узалуд га штити, то ће мени бити
Да у Мурањ холи уништемо миром —
Отворена врата, отворена широм.

Рече, п' онда руком прво к челу пође,
Па зазвони да му ђаче Петар дође:
„Немаш, Петре, крила, ал' у Мураљ лети,
Овакн ћеш поздрав грофињи однети:

Поздравља те, госпо, Вешелињи Фрања,
Пријатељ ти није, инак ти се клања,
За њега су виске те градске висине,
Ал' високе твоје јуначке врлине.

Он се данас важним мислима замар'о,
Сад би нешто ново с' тобом преговар'о,
Па те лепо моли, да још ове ноћи
Поклисара примиш који ће ти доћи.

Замоли је лепо, да ми жељу прими,
Јер тако би увек учинили и ми,
И још једном реци, да је штујем здраво
Ма да ме је стало скупо и крваво.*

Петар ђаче оде. Он га прати оком
Како с' пење, пење по стењу високом,
А кад му се једном изгуби из вида,
Помислио ј' да је већ близу до зида.

Тад се Вешелињи у свој шатор врати
Па се танка пера и хартије лати,
Нека ј' писма пис'о, па их у шпаг мет'о,
Онда се још дуго под шатором шет'о.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

Међу тим је месец прешʼо доста пута
Чела нешто бледа, па и забринута.
Што западу ближе, све то бржи бива,
Као да га тамо љуба ишчекива.

А грофиња Мара на бедеми' стоји,
Ка истоку погледа ка' да часе броји,
Јер одande чека, да јој помоћ гране,
Илешхази, који води Ердељане.

Ал' ево Кадаша, сав се зној̀ем осʼо,
Па јој вели: „Госпо, свршио сам посʼо,
Згрнуо сам опет разастрту храну,
А празну сам бурад склонио на страну.

Хрпа јʼ врло мала, нестаће нам храна,
Не може нам трајат' ни десетак дана,
Пʼонда ево муке, ево грозне глади,
Промисли се, госпо, шта ће да се ради."

„Е, па десет дана" — одговори Мара —
„За десет се дана много чудо ствара;
Донде ће за цело Илешхази доћи,
У њега се уздам, он ће нам помоћи.

А и Вешелињи ваљда се не нада,
Да ће дочекати, да нас главу склада,
Па ће ваљда сада узмаћи с бојишта —
Ал' зар није улак приметно ништа?"

„Е, вешто сам, госпо, удесити знао,
Замазах му очи, све је веровао;
Чинила се њему обилштина страшна,
Пуне вреће ражи, пуна бурад брашна.

Он је дуго шетʼо кроз коморе наше,
И баш видех, е му замучно бејаше;
Гледʼо празну бурад, госпо му тане,
На коју сам просʼо само с прста хране.

А ја сам ти зобʼо, ако сабљом звекне,
Алај ће празнина чудно да одјекне,
Тури-л прст унутра, спазиће за цело,
Да дно није доле, већ да се попело.

Ал' с очиј̀у збуњен, видећ' жито много,
Није нам лукавство провидити моғʼо,
Само јʼ склапʼо руке, па од тешке муке
Рече: То је храна за хиљаду дана!"

Али сада пратар уз трубу завика:
„Вешелињи шаље новога гласника!"
Сечијева Мара намрштила очи,
А Кадаш је морʼо сад пред њега поћи.

Он се брзо врати, а за њиме ходе
До два момка, они два парипа воде,
Два паripа дивна, да ти очи стану,
Гледећ' само ону гриву разчешљану.

Обадва једнака арапскога соја,
А Фрања их има од лањскога боја.
Кад зароби оно соломчкога бега,
Тим су коњ'ма Турци откупили њега.

А сада су дари Сечијевој Мари,
На њима су нова седла шимширова,
Ал' да нису коњи ластавице лаке,
Не би се успели уз литице таке.

А два друга момка сташе пред грофињу,
И ти носе даре пуну једну скрињу,
Отвори је Кадаш, па шта прво нађе:
Златорујан панцир, ситне, дивне граће.

За тим шлем плаветан, баш каʼ да је свила,
Над њим сребрн орʼо рашкрио крила,
То је био Фрањи поклон од Пољака,
Кад у младом госту спазише јунака.

Још је лепша сабља, којој друге нема,
Та кад јој је балчак од самих алема!
Ма није јој ласно ни оценит' цену,
А камо-л је платит' у овом времену.

Један сребрн сахат — видиш бога рата
Где Венеру брани штитом суха злата,
Она к њему дижe главу поноситу,
— А часоказ лежи баш у томе штиту.

Све је Мара гледа ока милостивна,
Понајвише она два парина дивна,
Сад гледу Кадаша, као да га кори:
Ако мислиш зборит', а ти брзо збори!

А он рече: „То ти Вешелињи прати,
Побочник му чека на капијски' врати',
Нит' хоће да дође пре нег' му дознамо,
Да ти примаш даре, које ј' дон'о амо.

Не усхтеш ли примит', било би му жао,
Ал' онда је, вели, пос'о доконао,
Тад се с места враћа од куда је дош'о,
Да свом вођи каже, како ј' с тобом прош'о".

То је било криво поноситој жени,
Што је Вешелињи тако ниско цени,
Као да она не зна, ил' да штоват' не ће
Посланичко право — то је тешко пече.

А са друге стране мили су јој дари —
И не биле миле таке ретке ствари,
А жена ка' жена, рада ј' и да чује,
Шта јој Вешелињи опет поручује.

За то посла коње у доње ахаре,
У рзинице прати друге адиђаре.
А Кадашу рече, нека брзо греде,
Посланика новог нека јој доведе.

И заиста стиже, па се смерно клања
Пред грофињом Маром — Вешелињи Фрања.
Он је знао да га не познаје Мара,
Даклем Вешелиња 'вако проговара:

„Прво, госпо, прими поздрав вођа мога,
Који тебе штује из свег срца свога,
Ма да мрко гледи у твоје висине,
Ал' штује јуначтво и твоје врлине.

Од детињства штује Сечијево име,
Славно име, што се ти сад дичиш њиме;
А кад је дорас'о да у бојак пође,
Желео ј' да буде као Сечи Ђорђе,

У чијој је војсци прве боје био,
Уз кога је младу снагу челично,
Од чије је славе, што ј' јуначки сјала,
По гдекоја зрака и на њега пала.

Али злобној смрти (која врле стиже,
Да се смртни људи богу не доближе)
Било ј' одвећ славно ово име Сечи —
Па похита да му даљи полет спречи.

Ну је с ума смела у запоси' своји',
Да Сеч'јево име на две гране стоји,
Па кад мушке главе све под земљу хйти,
Да ће женска лоза иста така бити.

Њена коса сруши Ђорђа сред мегдана,
Осуши се она Римасечка грана,
А друга се дигла до јуначког реда,
Очина се слава у Ђерн огледа.

Али..." ту застаде, подижући плећи,
„Не замери, то су мог војводе речи,
Племенита госпо, јест, тако ми бога,
Ти не идеш путем врлог оца свога.

Јест, и сам је прво странпутом потег'о,
Залут'о је, кад је са Бочкајем спрег'о,
Ал' се показао, што душу окаља,
Па је брзо призн'о свог законог краља.

А ти, дична госпо — не могу прећутат' —
Теби с' мили и сад буптовнички лутат',
Постојбини драгој задавати рана,
Ка' да није доста крвљу покапана.

Или зар се стидиш права пута тога,
К'им ти отац хода све до гроба свога?!
Отаџбина бона од нас тражи лека,
Јеси-л жељна славе, ту те слава чека.

Смеш ли оцу своме, сад у ово доба
Издајничким жигом жигосати гроба?
Је-л он мислит' мог'о, да ћеш туда поћи —
Па шта би ти рек'о да из гроба скочи!

Ал' опрости, госпо, грешном збору моме,
Огреших се теби и бабајку твоме —
Да се теби збиља издајству корача,
Не би опасала очинога мача.

Могу-л дакле сићи са Мураньска града,
Мом војводи казат' чему се и нада,
Нека иде с војском, куд му ићи ваља,
Мурањ диже барјак Фердинанда краља?

А што ј' досад било грехованња ташта,
У заборав иде, краљ вам радо прашта;
Никог не ће стићи освета крвава,
Никог не ће за то заболети глава!"

Сад се истом Мара сети, да јој душа
Таке строге речи доста благо слушa,
За то се окрену, да сакрије очи,
— Крв јој се узбуни и у лице скочи.

Напокон ће рећи: „Жеље ваше видим,
Али мојих дела никад се не стидим,
Што ме сећаш ода и његова гроба, —
Он је добро знао кад је чему доба.

Он се још'те над'о, да ће синут' правда,
Може-л данас когод да се томе нада?
Тад се црни ор'о на нас тек залет'о,
А данаске гази све, што нам је свето.

Зар можемо спати кад нам душа пати,
Кад и дете чује, да се нешто кује,
А то, што се кује, то су ланци тешки, —
Хеј, да сад оживи мој отац витешки!..

Зар не знате, јадни, шта нас очекива?
Зар ви не видите шта с Чесима бива?
Њих су сапутали, и нас ће на скоро,
Па ту би се голуб потигрити мор'о.

Ако нас не боли суседова рука,
Та ево нам доста наших горких мука,
Муке, што су биле некад само мале,
Данаске су нашем роду додијале.

Зар је то неверство, — кад већ сити плача
Покажемо да још имамо и мача?
Па кад се стрпење преспе и преврши —
Што ће бити сутра нек се данас сврши.

Ил' твој вођа мисли — нек не мисли дуже —
Да ја не знам за шт' сам подигла оруже.
И мени је моја домовина мила, —
А кад је још жена издајица била!?

За то ако вођ твој баш одиста смера,
Да ме с права пута на издајство стера,
Е, онда му савет врло мало вреди, —
Ја га молим, да ме од сада поштеди.

Ако не зна друкче, ка' што ј' за јунака,
Овако му не ће Мурањ пасти шака,
А знаде ли друкче, ја на мети стојим,
Нек јуриша на град, ја га се не бојим."

На тај Марин прекос пун самопоуздања
Осмехну се мало Вешелињи Франја,
Ал' се брзо обриј на лице му спусти,
Погледа је смело, — па 'вако заусти:

„Болело би тешко мога господара,
Да је чуо шта рече Сечијева Мара,
Да још она њега издајицом кори,
Што заклетву своју не ће да прегори.

Та слобода вере и слобода мњења,
И народност наша (ула ко је мења)
И њему је света, — и живот би дао,
Ал' слободи не би никад на пут стао.

Кад би тако било, што изволи касти,
Да се већ без мача не можемо спасти,
Хај, поштена ј' сабља у војводе мога,
Та он не би прист'о уз душмана свога.

И сачувај, боже, ал' кад тако буде,
Да нам јарост плане, да се нема куде...
Он ће живот дати за слободу праву,
Он ће први дићи заставу крваву.

Али док се може законито грести,
Док је можно мирно све у ред увести,
Шкодљива је свима та помама слепа,
Грех на душу оном, који народ цепа!

Видиш ли шта пати домовина ова,
Тек што оста жива од турских зверова!
Што од рата оста, та погледај широм,
То нам руши Турчин вероломним миром.

Тешко оном, који од Турака страда!
А зар ми немамо сада преча рада,
Већем на гарништу завичаја свога
Да дижемо руке један на другога!

Ми ћемо се бити, ми ћемо се клати,
На која ће страна ликом ликовати?
Хеј, ни једна не ће, јер ће доћи трећи,
А несложна браћа мораће подлећи.

Још те и то питам" — огњевито дода,
„Зар Ражоци знаде шта је то слобода,
(Његове слободе сачувај нас, боже)
Зар насилник хоће, та зар тиран може . . ."

„Доста!" викну Мара плаховито, једно,
„Знаш ли ко је тиран, — не — ал' није вредно.
Поруку сам чула са којом си дош'о,
Свршио си пос'о, — па сад с богом пош'о!"

„Хоћу" вели витез, „(та то ми је лако)
Ал' ми воља рече ако буде тако,
Да ти онда предам још његово писмо, —
Ја ти га предајем па сад — свршили смо."

Писмо даде. Оде. А грофиња бледа,
Не отвара писма већ за њиме гледа,
На кад печат сломи, та хартија пука
Дрхтала је мало (можда је и рука).

А кад прочитала, — милом богу хвала,
А кад прочитала, мал' што није пала;
Поцрвени лице, што је било бледо,
Ка' да га је јакреп ситно изујед'о.

Грчевитом руком писмо је згужвала,
Најпре га згужвала, па га предерала,
Груну поле доле, оде десно бесно,
Да тамо на само хукне и јаукне.

То је Кадаш гледо, јер је близу био,
Иза неког стуба, где се мало скрио.
А кад госпа оде, он доби слободе,
На диже лагано писмо предерано.

Саставио поле, па је чит'о плахо,
Кад је прочитао, он је главом мах'о;
Писмо лепо сави, у доламу тури,
Гунђајући нешто даље се пожури.

Попео се право у Маринс дворе
— Она бесомучна шета доле, горе —
А кад га је вид'ла мргодно је стала,
Па се љуто брецну: „Ја те нисам звала!"

Старац ју је глед'о — и још мало глед'о,
Јер му беше мила ка' рођено чедо,
Па покушен рече, кад већ хтеде поћи:
„Нисам знао да ти Кадаш не сме доћи!"

„Прости", рече Мара, кад је старац пош'о,
„Јер у свако доба добро си ми дош'о.
Но кад кад се душа у самоћи снажи, —
Што си сада хтео, други пут ми кажи."

А Кадаш јој вели: „Госпо, чедо мило,
Чуј ме, јер би после можда касно било.
Ово писмо, госпо, што га баци тамо,
Јеси ли баш хтела да га сви читамо?"

„Ха" — трже се Мара — „забуна ме смела,
Срећа што си ти, — јао — убила га стрела!
М е н и тако писат', — ал' видиће скорим. . . .
Дај то писмо амо, дај да га сагорим."

Отрже му писмо, па брзи' кораци'
Оде до огњишта, да га у плам баци.
Ту застаде ка' да сама себе пита, —
П' онда писмо пружи старцу да га чита.

„Читај, хоћу и ја да разберем боље,
Сад ћу да се смејем, мирније сам воље,
Јер та луда мисли: ласно ј' њему с женом,
Он баш оће Мураљ, — ал' јефтином ценом.

Кадаш узе читат': „Госпо, жено славна,
Да ти лице познам, жеља ми је давна,
А тој жељи писам мога сломит' крило, —
Опрости ми, што је то преваром било.

Ја све удаљ слушам, јер се свуда збори
(Слава ти се пева по доли по гори)
О твоме јунаштву, свет га обожава,
О твојој лепоти, коју не познава'.

А та дивна слика, коју често снева',
На срце ми паде, срце ми загрева.
Све врлине твоје у души ми стоје,
Твоји женски бајн, мушки замишљаји.

Далеко се сија, на далеко блиста
Та врлина чврста, та врлина чиста,
Тврда, ка' и Мурањ, на високо стоји,
Никоме се не да, никог се не боји.

Одолет' не могох своме мучном жару,
Ја морадох видет' Сечијеву Мару, —
Улак, који сада оде из Мурања,
То је био главом Вешелињи Фрања.

Ал' што видех сада, то се рећи не да,
Све је оно ништа, што се приповеда,
Преда мном је била твоја слика права —
Хвала ј' твоја — сањак, ох, а ти си јава!

Не могу те дизат', јер сам ниско пао,
Не могу те клети, јер сам малаксао,
А твој поглед миле, огњевито-лепи,
Не смем га се сећат', јер ми срце стрепи.

Сечијева Маро, звездо са Мурања,
Удовице Маро, ман' се удовања!
Оживи ми снове, утоли ми муку,
Поклони ми срце, поклони ми руку!

А пошто су скупи под Мурањем часи,
Одзови се таки, с места ми догласи,
Завршимо бојак најсветијим делом, —
А чим ћеш ми јавит' — заставицом белом."

„Ето, сад си чуо," насмеја се Мара,
Метнув писмо у сто, ког кључем затвара,
„Није ли то руга, руга нечувена,
Коју морам трпет' за то, што сам жена.

Ох, срамоте моје, што ми душу цепа,
Ил' тај човек мисли, да сам са сним слепа,
Па да не ћу видет' у томе ласкању
Сакривену клопку жени и Мурању.

Дивни моји сјаји! Не знам какви бајо!
Како ј' задрктао кад ме сагледао! —
Па то ј' све напис'о још код куће красно, —
Ваш пророка јако! — Не! — То је ужасно!

И још има жена . . . Ах, слабачки роде!
Којим' таке речи и ласкања годе;
Па тако и падну на клизавој стази,
А ја им се светим кад их човек гази.

Ил' зар нису жене то што су и људи
А сваки им човек (и нечовек) суди,
И с нама се титра ка' с луткама неким, —
Зар немам жучи под тим груд'ма меким!

Та ко даде људ'ма право, или владу,
Да у кућу згоне сву нам вољу к раду,
Да пресуду за се целог света кључе?
А нашу врлину у стрпење скуче?

Хај, кад би се жене угледале на ме,
Све би данас биле Амазонке саме,
Па би могли дично касти и покасти,
Да ми нисмо само игра њушких страсти.

А ти, холи Фрањо, — камо моје среће,
Да лудујеш за мном, ка' што писмо рече,
Знала би осветит' себе и остале,
Које но су слабе теби веровале.

Па као што гинеш за Мураньском стеном,
Да сторице гинеш за госпојом њеном,
Па кад би већ минь'о: Г'ле, и та је пала!
Ала би те слатко, слатко немејала."

Слушајући ово тошно се Кадаш!
Погледом јој вели: момачки се владаш!
Јербо старац не да, да се Мурањ преда,
Бога ми никако, а камо ли 'вако.

Па за то је хтео госпу да утврди,
Ал' она ка' да се на све људе срди,
И њему је сада окренула леђа,
— Ништа за то, он јој своје мисли ређа:

„Знам ја, да ти ниси уздисајно луче,
Да ти мека љубав окове навуче.
Превртати очи, ка' гргица мала,
Нит' си кадгод хтела, нит' си кадгод знала.

Од детињства свога душу своју снажиш,
На мекушност мрзиш, нешто више тражиш,
И ако си радо хвалила јунака,
Мрска су ти била та ласкања млака.

Сећаш ли се само просилаца своји',
Како су се брзо разбегли куд који;
Кад год љубав куцну, да те води рајем,
Ти јој рече: Натраг, ја те не познајем!

Назад дође Бетлен, јунак, момче младо,
Родитељи твоји примише га радо,
Устоваше свадбу, својој ћерки срећу,
Ал' ти ка то рече: Не могу, па не ћу!

Отац те је псов'о, у затвор те стави,
Ту си месец дана била сужањ прави.
А ти, тице младо, трпела си радо,
Тако ти је мило девовање било.

Истом кад те бабо плачући молаше:
Не угаси, ћери, старо племе наше!
Ниси могла гледат' родитељске сузе,
И тако те Бетлен за љубовцу узе.

Ал' тек му се мили ојáвише снови,
Разболи се Бетлен, па те заудови,
Па сад, кад си опет слободна ка' тица,
Зар би хтела бити туђа робињица?

Свако може ићи куд се жељом маша,
Ал' ти ниси своја, ти си, госпо, наша,
А ми знамо за шт' смо до сад војевали —
Падне-л Мурањ, госпо, знаш ли да би пали..."

„Ха, зар ја да не знам," плану Мара с нова —
„Ал' не бој се, старче, не ће бит' сватова,
Баш да имам воље сада немам каде, —
Ну, ево ми нешто дивно на ум паде.

Јест, превара ј', — али он је поч'о њоме,
Ја је само враћам душманину своме,
Мени није мило, тако ми поштења,
Али кад се мора, — нуђа закон мења.

За неколʼко дана нестаће нам храна,
Чекамо помоћи, ал' хоће ли доћи?
Кад се талас дигне, да ти чамац хити,
Помоћи се надај, ал' повеслај и ти.

За то, старче, брзо трчи са Мурања,
Просиоцу моме није до чекања;
Што још ниси био, — смејем се и сама —
Сад постајешноша љубавних писама.

Што ме тако гледиш? Зар ти то не прија,
Што ће Вешелињи тако да долија?
Ево га још ноћас, пре поноћна доба,
Ево ми га сужња, — ево ми га роба."

Кадаш главом маше, на је диже лако,
Као да се пита: да-л је то баш тако?
„Тако ј'!" — рече Мара, п' онда ништа више,
Него седе за сто, да листак напише.

Брзо га написа, па још брже скочи,
И подиже писмо пред старчеве очи,
И то оберучке, а Кадаш га шћије,
Док га не проучи ни одахн'о није.

„Тако, само тако, госпо моја драга,
Та ти ћеш надмудрит' и самога врага!
Та печати брже, не оклевај, роде!"
А кад листак прими, као смушен оде.

Оста Мара сама, гледа десно, лево,
Па потражи писмо Вешелињијево,
Погледа га мало, п' онда се пожури,
Једну полу спали, другу — у шпаг тури.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

Свуд око Мурања, свуд широдол пуче,
Само с једне стране дишка се брежуљче,
Око кога војска лежи поред ватра,
А у среди стоји војводина шатра.

Спуштала је вечер сеновита крила,
Којима је цео предео обавила,
Долину, брежуљак, венац бојних чета,
И војводу, који пред шатором шета.

Шета Франја, шета, а срце му бије,
(Да га види Мара, па да му се смије)
Љубав тако нова, љубав тако млада,
Па т а к о г јунака т а к о да савлада!

Гледа он у стене Мураньска врхунца,
Где још види зраке вечерњега сунца,
Па мисли ли 'вако: „К'о што горе стене,
Исто тако њика госпа љуби мене."

Или друкче мисли, а бог ће га знати,
Можда 'вако мисли: „Сунце Мурањ злати,
Нама се причиња ка' да гори стена,
А стена је хладна, као и та жена."

Ал', гле, добра знака, — ил' је слика снова —
Врх Мурања лета јато голубова,
Сунце их засјава, пре нег' што се смири,
Па се чине да су злаћани лептири.

Ао̨ј, птице миља, љубави бескрајне,
Та ви можда знате какве слатке тајне!
Носите-л јунаку, ком већ клону снага,
Од грофиње Маре одговора драга?

Ал' узалуд Франја дозива голубе,
Они се у зраку сигрpreју и љубе.
Ну, шта с' оно црни пониже са стене,
Гавран? — Ил' је човек, гласник холе жене?

Ништа! Већ се губе са оног врхунца
И последња зраци утонула сунца.
Све се већма тами помрчина сива
— Куле, платна, стење све с' у једно слива,

От'шло је и вече за сунашцем сјајним,
Поросивши земљу сузам' опроштајним,
Свуд је ноћца пала, све је замотала,
Само с' ватре множе, што их страже ложе.

Још је Франја шет'о срцем тугојединм, —
На једаред Кадаи поклони се пред њим,
Кад му ј' пред'о писмо, па се натраг вин'о,
Баш је пунан месец са истока син'о.

А војвода с писмом под шатор униде,
Намршти се мало кад жут печат виде,
И ма да је зеб'о шта ће бити ново,
Брзо писмо разви, па прочита ово:

„На писмено не ћу, — велим пређе света —
К'о одговор чека, нек дође по њега;
Тим ће се покасти смелост у јунака,
И још нешто више: је-л му љубав јака?

Са западног бока мога тврдог града,
Ниже оне куле, што је зидан сада,
Биће један прозор осветљен са стране,
О њему ће висит' лествe конопљане.

Туда нек се попне, ако се не жаца,
У по ноћи, мирно, и без пратилаца.
Док не дође горе, одговора немам,
А горе ће видет' какав дочек спремам."

Колеб'о се воћа, да ли ће да пође,
Врло му је налик на запето гвожђе,
Сећао се прича из старих времена,
Како ј' многи страд'о од лукавих жена.

Али шта су приче кад љубав у души
Тако силно хучи, да разум заглуши.
Баш и да налети, срамота је мања,
Нег' да Мара рече: Кукавица ј' Фрања!

Увидео је и то, да му срећа само
Тако може синут' ако оде тамо,
Остане ли доле, ту је не дочека,
Онда због̃ом, Маро, због̃ом, па до века!

За то викну брзо да дође Вадаси,
Кад дође Вадаси, војвода загласи:
„Десна моја руко, послови су 'ваки,
Ја у Мурањ идем, и то идем таки.

Не питај ме за што, то још тајат' морам,
Ал' за дела своја ја сам одговоран; —
Од како се знамо издали се писмо,
Ја и сада знадем где смо и за чим смо.

Да сам некуд от'ш'о нико не сме знати,
Нит' хоћу, нит' треба да ме когод прати,
А ти ћеш одабрат' стотину момака,
Стотину делија, најбољих јунака,

Којино су вични јуришу крвавом;
Што вам је оружја завијте га травом.
И мамузе сваки са чизама скини —
Не требам звекета у ноћној тишини.

Буд'те на опрезу, чекајте ми знака, —
Ја самокрес овај не пуштам из шака,
Уједе-л ме гуја, нађ' ћу прозор који,
Да самокрес прасне до ушиј̃у твоји'.

Ноћ је тиха, мирна, чућете му гласа,
А ви онда, браћо, не почас'те часа,
Попните се горе са западне стране,
Г'дено ће да висе лествице конопљане.

Попните се горе, ја се донде не дам,
А кад браћу моју на окупу згледам,
Шта ће бити онда, прорећи се не да,
Ал' ће бити нешто да се приповеда.

Не нађете-л лествице, онда, богме, знајте,
Да сам доп'о јада, па не оклевајте,
Онда јуриш, браћо, сви нек' слено лете,
Да ме избавите, Мурањ да отмете."

Вадаси је био јуначина права,
Весео и тамо, где се губи глава,
Ал' што ј' сада чуо, то му беше много,
Глед̃о да-л би вођу одговорит' мог'о.

Ал' одвраћат' њега, кад плане у страсти,
Кад се тиче славе и јуначке части, —
Па још сада кад се и љубав испречи
— То би било само залуд̃ трошит' речи.

Он не смеде рећи, да му није мило,
Само наговести: „А како би било,
Да не чека војска док до муке дође,
Већ за тобом таки да у Мурањ пође?"

Ћутао је воћа ка' челик ханџара,
Јер на тако штогод он не одговара,
Само огањ плану на лицу му бледом,
Па Вадаса глену прекорним погледом.

Вадаси се трже, дотак'о се лава,
Виде да би била то превара права,
Да то не би било јуначки и смело,
Већем гадно, ниско, несмишљено дело.

Па за то је само још̃те једну жељу
Рек'о своме вођу, своме пријатељу:
Да у врашко зјало инокос не греде,
Него бар да њега са собом поведе.

Ал' сво ни ова ништа му не вреди,
Вођ га шаље нека свога посла гледи.
Кад Вадаси пође, испрати га немо,
Врћу се под шатор, пак се на пут спрем'о.

Међу тим је и краљ краљевине ноћне
На високо диг'о престо славе моћне,
На престо је сео, да одморно влада,
Уз њега је луна невеста му млада.

Плавог свода недро с иста беше ведро,
На кумовској слами све бисери сами,
А звезде, стражари, знајућ' како вала,
Пристојно далеко биле су од краља.

Ал' на против запад ведро рухо збаци,
На њему се црни дизаху облаци,
Као црна брда, к'о црне планине,
А рек'о би сад ће пасти са висине.

Са западне стране далеко се чуло
Како олуј хуји, како грми тмуло,
Севукаше мачи дална урнебеса,
Пробуђена беса, што земљу потреса.

Овамо је стиз'о, к'о лаки уздаси,
Поветарац, који стражи ватру гаси,
А стражар'ма, који леже код ватрица,
Пиркао је само сапак с трепавица.

У Фрањином стану тишина је била,
Као после боја кад малакше сила,
Кад се не зна више: ко је жив, ко није —
И рањеник ћути, не би-л умрло прије.

Ка' што тамо кад кад погдекоји скочи,
Мислеh' да га зову вековечној ноћи,
Али где се диг'о, опет легне туди,
(Јаој, да се никад више не пробуди!)

Тако с' и ту неко подиг'о, па лег'о,
Али њега није смртни хропац стег'о,
Има и он рана, но су извидане
Само му проричу ветровите дане.

Волео би старац, а то ј' Шољмош' био,
Да је данас обе руке изгубио,
Него што је чуо онај укор груби,
И то још од оног, кога тако љуби.

Он је био већем преко оног доба,
Кад се санком лечи мука и тегоба,
Ал' не беше престар, бар не тол'ко много,
Кад би с' хтео светит', да то не би мог'о.

Није им'о мира, — укор га је гриз'о —
Већ се ту сред војске спуштао и диз'о.
Тако ти се мучи од како се смрче,
И мргодно слуша кад неки захрче.

Обиш'о је војску, све четице редом,
Свуда је заглед'о брижљивим погледом,
Ал' већ то ј' и другда он радио тако,
Само што је био ведрији нег' јако.

П' онда се отшета подаље од стана,
Да прилегне гдегод до белога дана.
И прилег'о ј' старац — трава беше мека, —
Али санка нема, ал' баш ни од лека.

А једна му жеља по грудима лети,
Да се Вешелињу достојно освети,
Да учини штогод, сви да му се диве,
А вођ да се стиди за укоре криве.

То је било слатко поштеној старини,
— Ал' лежећи тако ухом на леђини,
На једаред хтеде потргнути мача,
Учинило му се, да неко корача.

Диже главу, ал' је брзо доле склања,
Спрам месеца спази где промаче Фрања.
Јест, бога ми, Фрања иде пут Мурања,
Шољмоши га види, — не мож' бит' да сања.

Причек'о је мало, (ласно ће га стигнут')
Па ће онда сести, п' онда ће се дигнут';
Неки нови нади залиште га снагом,
П' онда се упути војводиним трагом.

Ишао је за њим, ал' не брзим кроком,
Само да га не би изгубио оком.
Ал' је ноћца чудна, сенка сенци мига,
На једаред, — шта је? — ето, изгуби га!

А сад олуј, сила, што ј' далеко била,
Разамахну своја гороломна крила,
Па све ближе, ближе, — бруји, хуји, сиче,
Ломи, крши, вала, штекће и урличе.

Посукташе горе облачине бурне,
К'о аждаје љуте, к'о авети црне,
Као жедне хале, већ су прогутале
И велики месец и звездице мале.

А те бесне хале, да се не покуње,
Шибају их бичи' огњевите муње,
Који сваког трена кроз висину сукну,
А швигари њини громовито пукну.

Час је тако светло, да ти очи трну,
За тим опет тоњеш у дубину црну.
Светлост је све краћа, а тама све дужа,
Светлост малаксава, тама се оружа.

Иде Вешелињи, ни бриге јунаку,
Иде по том чуду, иде по том мраку;
Она брза муња мету му озрача,
А до другог сева он насумце к'рача.

Али сад већ снази, као кроз облачак,
На Мураньском вису једва бледи зрачак,
Тог се правца држи, корак му све бржи
По врлетном стењу, клизавом камењу.

И по белом дану страшно ј' ићи туда;
Ногоступ је узак, што горе кривуда;
И Фрања се држ'о ногоступа тога,
Доникле се држ'о, ал' изгубио га.

Махом, када муња громовница трене,
И јунак се сагне, да разгледа стене,
Па орловским оком, боже му помози,
Мотри шта му прети, мотри шта му грози.

А од отог блеска кад одмори очи
У тој пустој тами, у тој црној ноћи,
Е, онда му очи онај прозор траже, —
Прозор кроз мрак шкиљи, па му правац каже.

Пузао се, пењ'о — љубав чуда чини —
Док се није наш'о брду на висини,
Сад лако уздахну, ка' да бригу скида,
Кад опипа, да се попео до зида.

Напип'о је лествe, па сад брзо мéти;
А кад хитра муња над главом прелети,
Страшно ј' било гленут' безну провалију
Са ужета овог, што га ветар нија.

Ал' зар има страха кад је смелост жива,
Па још кад се љубав с њоме утркива!?
И баш кад се Фрања до на прозор диг'о,
У тај мах је Шољмош под зидине стиг'о.

Опет муња севну, па је видет' мога',
На прозору горе милог вођа свога, —
Уш'о је унутра, сад је опет тама,
А старчеве руке дрхћу на лествама.

А у тај мах чу се одозгоре врева,
Чу се неки звекет, ка' да ј' од мачева,
Неки топот журан и комешај буран,
Неко нападање, неко опирање.

Ка' да неко плану, п' онда опет суста,
Ка' да с' неком псовка отима из уста,
И тек што се отме, а она се губи
У степању тешком, у шкрипуту зуби.

Шољмош'у је брижно срце пуњи хтело,
Па се за то пењ'о по лествама смело,
Још се и сад чује, што се чуло прије,
Само канда више тако близу није.

Грозно је то било пратиоцу седу,
Још се чују бати, ал' се одмичеду,
Па и то је чуо, где војвода прети:
„Скупо ће вас стати, вероломци клети!"

Упео је снагу старачких мишица,
А знојак му тече преко врела лица,
(Ил' су можда сузе — а бог би то знао)
Сад је стиг'о горе, па је загледао.

Пред њиме је ходник, пустолина дуга,
У среди, са свода, с неког беочуга
Висила је лампа, пламичак јој гори
Баш као самртник кад се душом бори.

Ходник нема врата ни десно ни лево,
Само ј' црним уст'ма у двориште зев'о,
А кад муња бичем по ваздуху шину
И та црна уста за тренутак сину.

Одовуд су негда стрмоглав бацали
Кривце, којима су погиб доконали,
Па од отог доба овај део града
„Џелатским бедемом" зове се и сада.

Још је мало глед'о, још је прислушкив'о,
Ниг' се штогод види, ниг' се чује живо,
Само лампин пламен мало јаче плану,
Мало јаче плану, па и он издахну.

А старац се сада по лествама спусти,
Па загази натраг у тај црнеж густи,
Упути се доле с Мураньских висина,
Поуздано ј' иш'о, — није му првина.

Међу тим је небу понестало муња,
И олуј се спрема мало да прокуња;
Још се месец крије, и звездице жмуре,
Јер облаци још'те по висини јуре.

Сад већ и не јуре, само мирно плове,
Нит' им је до плача, што се даждом зове,
А што овде онде по гдекоја кане,
И ту лаки ветрић крилима одмахне.

Шољмоши се брзо спустио у табор,
Ту га срете Вадас' и Фекете Габор;
А њих је и хтео, да им све дојави,
Јер њи троје беху пријатељи прави.

Ту су браћа стала, пак су шапутала,
Да шта ћеду саде, како ли да раде.
Кад су доковали, тад се руковали,
На ће да полети сваки својој чети.

Они војску буде, — видићемо за што —
Хај нека их, нека, ... а ти, слатка машто,
Понеси нас крил'ма твог полета жива,
Да видимо шта се тамо горе збива.

Дубоко је ноћи. А грофиња Мара
По одаји ходи, још се не одмара.
Је-л то жена што се љубави не боји?
Па за што још и сад под панциром стоји?

Хај, нутарњи немир страшан је господар,
Кад и кад је баци на кадифли одар;
Ту не лежи дуго, на једаред скочи,
На ће за сто сести, на ће опет поћи.

Не чује се ништа, само поред врата
Тиктакање срца сребрног сахата.
Често Мара на сат баца очи своје,
И на оне елике, што на њему стоје.

А још много дуже у сказаљку гледи,
Кад год је погледи, на њу се разједи;
Јер ево до скора беше грозно спора,
А сад Мари криво, што одмиче живо.

Можда су јој за то тако гњевне очи,
Што никако тица да у клопку скочи.
Мора да је Фрања, — тако јетко мисли —
Намирис'о замке, па сад јој се смије.

Ево поноћ прође. Она бурна хала
Беснила је силно па се утишала.
А он сада спава, — та ни бриге њега,
А Кадаш га чека, јест, дочекаће га!

И' онда на глас рече: Ал' и јесам луда,
Да ја пођем стазом, што тако кривуда!
Да се вучем клипка с лукавим јунацим',
А поштено име да на коцку бацим!

Та могла сам знати, увидети лако,
Да то није љубав што блебеће тако,
Да се лепим реч'ма мени копка рака,
Како би им Мурањ лакше пао шака.

Он да мени ласка, да ме тако штује,
Па лепоту моју да у звезде кује,
Ту лепоту, коју ни видео није
Кад је писмо пис'о, — ох, погане змије!

А кад ме је зглед'о, како ј' малаксао!
И то ј' напред пис'о, и то ј' напред знао,
Ни смеј'о се није кад ми писмо хити, —
Е, може ли већег безочника бити!

А ја, шта сам хтела? — сад се сама питам,
На његовој лажи да превару зидам,
Написах му листак, да ми дође горе —
Ти ли то написа, поносити створе!!?

У његовој руци мој је листак мали,
Он га сваком чита, он се њиме хвали:
Како га је Мара на састанак звала,
На састанак ноћу! — Што ћу, боже, што ћу!

Ал' сад неко уђе, — ко би други смео
Нег' једини Кадаш, ал' како се силео,
И рукама тапше, смеје се и клања:
„Ту је" — вели — „ту је Вешелињи Фрања!"

Кад то име чула, задрхтала жена,
Прво дође бледа, па таки румена.
Та шта ју је смрзло, шта ли је зажегло?
Хтеде нешто рећи, ал' се грло стегло.

Мало час је врила од једа голема,
Што је метла клопку, а тице јој нема,
А сад, кад јој тица већ у клопци стоји,
Сад ка' да се ловац свог улова боји.

Весела, бајаги, (тек да забун скрије)
Запита Кадаш'а: „Па камо га, ди је?"
А Кадаши, вољан, бришућ' зној са чела,
Стаде да јој прича најновија дела.

Како но су момци, с кринкама на лицу,
У закутак сели, да ухите тицу;
Кад долети Фрања с прозора висока
Како га склептаху са пред, са страг, с бока.

Па како су слатко ликовала браћа,
А он није мог'о ни истргнут' мача;
Како му ј' у гужви плашт са леђа пао,
А у плашту му је самокрес остао.

Па сад где је? — Тамо, где је робу место,
А ко тамо доспе, тај је мајци нест'о,
Нека и он страда; ил' нек веру зада,
Да ће уз нас бити, уз нас крвцу лити.

Али то ће тешко дочекати Мара,
Јер ено га и сад бесни и зипара;
Као арслан љути, тако риче, прети,
Тај попустит' не ће, — тај ће пре умрети.

На то Мара плану: „Ху, та шта ми рече!
То је гадно било, то ми душу пече.
Служити се крадом, заседом и мраком, —
Зар се тако ради са таким јунаком!“

А Кадаш је глену, — шта ј' то наопако!
Је ли добро чуо, је-л одиста тако!
Пак ће онда рећи: „Ти замераш нама,
А зар ниси тако наредила сама!“

„Јесам рекла, јесам,“ тако Мара сева,
„Ал' то беху речи мога плахог гњева,
А ти брзо оде, назобрза хало,
Не даде ми часа, да промислим мало.

Та ја нисам знала, нисам веровала,
Да ће по тој ноћи он овамо доћи,
Друкчије би биле моје заповести, . . .
И увреда она морала ме смести.“

„Ал' ево је дош'о,“ дода Кадаш живо —
„Сад ти је у руци, — па шта ти је криво?
Ил' зар није боље, што ј' он дош'о амо,
Него да се сутра ми њему предамо?!

Па ко га је тер'о . . није мор'о доћи . . .
Био седит' с миром, био те се проћи.
Ал' сад, кад је овде, — тако ми поштења —
Та и наша нужда ваљда закон мења.“

„Ох, та нема нужде“ — Ветленка прихвати —
„Што би могла икад ту срамоту спрати,
Држ' се права пута, њега не помети —
Кривим путем не ћеш никад стићи мети.

Он безбрижно дође, љубав га довела,
— Виш како је љубав одважна и смела!
Преко така стења, по овакој ноћи,
Он је смео сам сам свом душману доћи.

Он се уздо да ће пред људе изаћи,
А не да ће хрте у заседи наћи;
А ми, срам нас био, то не разумемо,
Већ на самца скочит' да га окујемо!

Ал' далеко било да му љубав враћам,
Још је даље да му љубав тако плаћам.
Да га Мара љуби, — сачувај је боже!
Ал' га за то хладно поштовати може.

Ха, победа 'ваква, то победа није, —
У овакој слави срамота се крије,
Он ће бити дичан са тиранства мога, —
А ја стидна, срамна, са безумља твога.“

Сад тишина паста мало, и подуже . . .
Она је гледала на зиду оруже;
Ил' су само очи лутале онако,
Што је моћна душа ослабила тако.

Кадаш' само стоји, па на вагу меће,
Што му Мара рече, и како му рече;
На вагу је мет'о и тамо и амо,
На је хмк'о, хмк'о, — ал' у себи само.

Чини му се, чини, да ђаво не спава,
Да ту нешто буја, ал' се загушава,
Да ту нешто бива, ал' се силом скрива,
Да је нека хора, која избит' мора.

Не би њему било то баш тако криво,
Та не криво — него можда би ужив'о;
Ал' га Мурањ сећа шта је дужност већа, —
То би било красно, да није опасно.

И за то је старац на дну срца зеб'о,
Видеђ' е је Мару немир усколеб'о.
Јер пружи-л му руку и град му је дала, —
Онда странко наша шта си дочекала!

Знао је старац шта ј' то кад се љубав шири,
Да је хладан савет још већма распири,
Да с' не ваља сигрsuperat' с душом раздраганом,
Да се Везув не да запушити длаком.

На се сада вешто мајсторисат' кани,
Да и купус спасе и козе нахрани,
Да и жеље стигну за чим тако жуде,
Али да то лепо без издајства буде.

За то рече: „Госпо, ту се сада крши,
А ја желим да се све најлепше сврши:
Вешелињи Фрања, он ти је у власти,
Ти можеш и њега, ал' и Мурањ спасти.

Знам ја, госпо, твоје племените груди,
А рада си да те нико не осуди;
Све то може бити, само ваља знати, —
Ти му можеш с места твоју руку дати...“

Осече се Мара, па Кадаша кори:
„Какву руку, старче, ко о руци збори!
Ко спомиње љубав, тај ме само љути,
Ако друго не знаш, а ти боље ћути!“

„Дослушај ме, госпо!“ — замоли је Кадаш,
„Макар да се увек по свом уму кладаш,
Подај Фрањи руку, ал' му реци ово:
Јуначе, витеже, бог ми те је дов'о!

Ево моје руке, а и срца мога,
Али нешто ништем од јунаштва твога,
Да се мадеш твога Фердинанда краља,
Па да с' бориш уз нас, где се борит' ваља!“

Та ако му није само до Мурања,
Ако тебе љуби Вешелињи Фрања,
Он ће то учинит', а на славу роду,
А ти стваращ новог борца за слободу.

Не усхте ли тако, — онда видиш шта је,
Да његово срце љубав не познаје,
Већ варајућ' тебе своју корист вреба,
Онда нека гине, тако му и треба.

Па ил' да га бациш са највише хриди,
Или да га казниш како ти се свиди,
Ти ћеш остат' чиста пред народним судом,
— Сам је тако хтео својом главом лудом.“

Сад се опет ћути. А Мара ће сести,
Наслониће главу на обадве пести,
А кад главу диже, на челу јој била
Ружа, што се под тим тиском разавила.

П' онда 'вако рече: „Јаој, срцу моме,
Јер су двоји јади, што га сада ломе!
Рада сам помоћи своме милом роду,
А не рада своју жртвоват' слободу.

Волим бити тица на слободни' крили',
Окови су тешки, макар златни били,
А мене би, јадну, ти окови стисли,...
Ох, грозим се, грозим од саме помисли.

Ал' ако је спасти странку и начело,
Рад којих смо до сад борили се смело,
Мушки ћу урадит' ако будем жена,
Ако будем мека, — макар да сам стена.

У руци ми Фрања. Шта ћу с њиме саде?
Да намигнем само, па му глава паде.
Фердинанда краља ујела би змија —
А што њему шкоди све то нама прија.

Али да јунака могу наговорит',
Од душмана себи пријатеља створит' —
То би било дело човечније воље,
А и нашој страници то би било боље.

За то... само за то... јест, ни за што друго
(Ти ми барем веруј, моја верна слуго!)
За то, велим, хоћу, кад је вама требе,
Хоћу, рад нас хоћу, — жртвоваћу себе.

Иди па му реци. Стани... ал' нек знаде,
Да ту није љубав, да то жртве раде,
Што му ево пружам, с вама у дослуху,
Ал' не срце, него само десну руку.

Старац брзо оде (душом одахнуо),
Мара за њим викну, — ал' то није чуо,
Ил' не хтеде чути и натраг се врнут',
Јер би могла Мара прву реч обрнут'.

Још једаред викну, али нема коме;
Тад се жена врати — огледалу своме.
Скиде с главе шленак, што јунаке краси,
А распусти бесно црне, дуге класи.

Разлиће се власи необична чара
По панцир-кошуљи дори до бедара,
Прекрилиће на њој сваки спомен рата,
Било то од гвожђа, сребра или злата.

Само сред недара, и с десна и с лева,
По један брежуљак сребрно просева;
На њима се пламен свеће заиграо,
Па се чини да се панцир таласао.

Ил' су можда саме груди задрхтале,
Пак су хладни панцир тако таласале.
Шта их мучи тако? Нека грозна страва?
Љубав ли, што давно под панциром спава?

Осећа-л већ срце, што јој уста таје?
Осећају-л груди вреле уздисаје?
Осећа ли пламен, што кад једном сене
И памет замути и крв проокрене?

Не, то није љубав... не верује она, —
Зар је љубав тако брза и смеона?
То ће бити слабост неодморна тела,
Уз коју је дошла и грозница врела...

За то је прилегла, али не ће спати,
Чекала је стравом да се Кадаш врати, —
А он, — баш је сада до тамнице стиг'о,
И тражио браву и кључеве диг'о.

Чуо га је Фрања у тамници доле,
Г'де одавна мери своје љуте боле;
И његови горки уздисаји лете,
Благословне клетве љубави проклете.

Не боји се смрти, — та шта ј' и шта пута
На сусрет јој иш'о посред боја љута!
И сужањство своје поднео би лако,
Да је друкче било, — да није овако.

Али једној жени на лепак налетит',
Ту срамоту трпет', па се не осветит',
Под срамотом овом све што имаш губит',
Свог злотвора клети — и опет га љубит'...

На онда се сетит' тужиоца строга,
Што те свуда сочи до самога бога,
Име му је дужност, он ти из далека
Оберучке прети, као авет пека.

Треба ли ти више да очајан клонеш,
Да у мору стида до очију тонеш.
Љубав исмејана, дужност проиграна!
Ох, има ли тежих, има-л жешћих рана!

Ал' и ту је јунак одрж'о мегдана,
Јер је био јачи од свикол'ких рана,
Заузд'о је боле, зверје горопадно,
А пустио мисли, да промисле хладно.

Хладне мисли веле: зло ћеш, брајко, проћи,
Јер од твојих чета не чекај помоћи.
Та како си мог'о и наредит' тако!
Смејеш ли се себи? Смеј се, то је лако!

Знаш ли шта си рек'о, знаш л' шта си хтео?
Јеси-л им'о свести, ил' те ђаво смео?
Ил' си био пијан кад си пош'о криво?
— Нисам био пијан, — мора да сам сниv'о?

Ал' за бога, Фрањо, ко још тако сања:
Да ће самокресом пукнут' са Мурања,
А стража ће мирити: то је од весеља,
Па ће мирно чекат' јуриш пријатеља.

Могаде-л се надат' да ће твоје чете
Ноћас добит' крила да брзо полете,
Да ће отет' града у тој густој тами, —
— Што не могли с тобом, да ће моћи сами!

Насмеј'о се гротом, — сетио се ди је,
И да му се женски мач над главом вије,
Па кад зачу бате кадашевих нога
Помислио ј': ево крволока мога!

Кључ у браву уђе, мал' је не провали,
А њој шкрипцу двапут језик зарђали,
Одбише се врата, а пред њим се створи
Стари Кадаш, па му ев' овако збори:

„Господару часни, имао си каде
Да промотриш где си; то су тврде ограде,
Ту је вечно ропство, или мртва глава, —
Једина је милост, која те спасава.

Јер грофиња Мара не ће смрти твоје,
Отвара ти врата од тамнице своје,
И даје ти руку (бисер непремеран)
— Но да од сад будеш Раконцију веран.

Ал' ако те јогун другим путем води,
(Јербо само наши воде ка слободи)
Онда место неве и кићених свата,
Сам си себи избр'о палош и џелата."

На прваше речи јунак се разгали,
Али услов клети сав му над развали.
Зажари му крвца онај образ бледи,
Па сад натраг трже, па се махом слеђи.

Назад гордо рече: „Не требам порука, —
Видим да сте жељни мојих горких мука.
Сечијева Мара нема милосрђа,
А моја је вера од камена тврђа.

Не верујем, старче, божија ми лица,
Да се Мара кани бити мој убица.
Ал' ако се варам, нек јој буде славе,
Ја проверит' не ћу, — ево моје главе!"

А Кадаш се трже, том се није над'о,
Тај одговор брзи старца је савлад'о,
Па га молит' поче: „Промисли се, сине,
— Једанпут се живи, један пут се гине!"

Фрања само ћути, само главом маше,
Па му очи сада старца погледаше,
А тај поглед црни кроз душу му лети —
Није старац мог'о дуго га поднети.

За то се окрену, на поље изађе,
А сужник се опет у самоти нађе.
Опет брава шкљоцну на гвоздени' врати', —
Све се даље чују Кадашеви бати.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

У Мариној соби тишина је така
Као да није соба већ мртвачка рака,
Као да у њој нема другога живота,
Ван пламичка, што се око стењка мота.

А ту стоји Кадаш оборене главе,
Прекрштених руку, а муке га даве . . .
Мало час је дош'о, Мари дон'о гласа,
Сад је ево сведок њеног ужаса.

По мозгу јој кипи то холо поздравље,
Оберучке грли везено узглавље,
Па у њега крије горке сузе оне,
Што их скупа: љубав, стид и јарост
роне.

Кад кад скочи, пође. Као да не зна
за се —
Ох, да чудна жара, ког сузе не гасе!
А за тим се тргне, задрхће, побледи,
Као да какву сабласт у ваздуху гледи.

„То ли да доживиш!“ бризну зборит',
бедна,
„То зар да доживиш, наметкињо једна!
Да скрхаш јогунство, крила твоје среће,
Да се сама нудиш, — а он да те не ће.

Јадна десна руко, како ли си пала!
Што те није давно сабља распарчала!
Што се ниси кљаста згрчила, савила,
— Па ми не би данас на срамоту била!

Нисам ли те, луда, другим камом
звала,
Тако сам те звала, тако неговала.
Жалеше многи, да ти буду робови, —
Ти си била горда, а ја дична тобом.

Проспоци силни преда те су клекли,
Ал' ми смо се онда дрскиће зарекли.
Ах, они би мени живот жртвовали,
Све што човек има, све би за ме дали.

А то пашче не да своје лудо мњење,
Не да за ме своје криво уверење.
Ја му руку пружам, а он је одбија,
Ни слободу не ће, смрт му боље прија.

Ох, ти пуста смрти, каква ј' слика твоја,
Где си да те видим, суревницо моја!
Ти ли си зар лепша?“ — па исправи себе —
„А ја зар сам црња и гора од тебе?

Зна-л он, слута једна, како ј' самрт ледна,
Какви су јој баји, какви загрљаји,
Како ј' шупаљ поглед тих очију слепих? —
Он је не познаје, кад од ње не стреши.

Та зна ли он шта ј' то на праг њезин стати,
Не моћи се бранит', жалосна му мати!
Чути своју крвцу где кроз мозак струји,
Бројати тренуте тој грозној олуји?!

На једаред: „шухуц...“ кам' ти главе, море?
Пресечене жиле, а крв шикће горе;
Али док се крвца са свим не искрши,
Ко зна каква ј' мука, што је душа трпи!

Сећаш ли се, Фрањо, свих страхота смрти,
Кад одбијаш срећу, па волиш умрти?
Зар ти немаш нада да се за свет хвата?
Немаш старе мајке, сестриће их' брата?!“

Промисли се мало, п'онда рече: „Јесте,
Ја ћу бити девер ледне ти невесте,
Па кад је доведем тик до твојих груди,
Онда ћу те мотрит', младожењо луди!

А ти Кадаш, чуј ме, сад се тако ниште,
Ти у крпој соби подигни стратиште,
Но — на што ме гледиш? А што тако бледиш?
Сватови су: желим да се провеселиш."

Послушао је Кадаш, ено га већ лети,
Ал' не за то што је жељан да се свети;
Он не мрзи Фрању, већ помишља 'вако:
Не ће жена љубав прегорети лако!

Он се удиљ сећа Ракоција свога, —
И стратиште диже, ал' и моли бога,
Да умудри Фрању, да с ових дасака
Добије слобода новога јунака.

Ходала је Мара брзим' кораци', —
Нехотице поглед на зрцало баци,
Намршти се на се (ал' се ипак гледи),
Пак ће онда себи јетко да беседи:

„То ли је та слика, то ли је та жена,
То је та лепота далеко чувена!
То ли је тај узраст мета мушких жеља!
То ли је тај поглед, што јунаке стрела!

Ал' ме панцир квари . . . не треба ми више,
То је мушка љуска, жени не уише;
Ох, како ме давн, па како ме хлади, —
Та од таке жене он се ваљда гади."

Сад назвони тринут, собарице диже,
Оне већ одавно санак боравише,
Синоћ их је рано отправила спати —
Не морају оне сваку тајну знати.

Па продуљи 'вако: „Ал' он није жену,
Он је видео лутку нечим покривену,
Калпак ми је скрио и косу и чело,
А тај панцир крути грло моје бело.

Јесте, још једанпут видети ме мора,
Видет' кад сам лепша нег' пролетна зора,
Окићену, сјајну, у женском оделу,
(Пре је видео само мушкобању смелу.)

Ха, слатко-л ће пасти . . . Он ће стојат' тужан,
Око њега с' више гробни задах кужан,
Он помоћи чека, звера тамо, амо,
Ал' не види никог до џелата само.

Подигнуће руке да се богу моли,
Ал' се не зна молит', збуњују га боли,
Уста само дрхћу нече име драго,
Нико се не јавља, — све му је за наго.

Слатко-л ће ми пасти у трепуту томе
Пред њега изићи у светлилу моме,
Поред смрти стати, а он, сужник бледи,
Нек нас упореди, која више вреди.

Па када му суза на очи полети,
Па кад стане мајку, што га роди, клети,
Тадај га презорним погледима прелит',
И осмејком хладним милост му поделит'."

Сад се с поља зачу, ево неко иде,
И кад Мара своје собарице виде,
А она ће брзо у присенак поћи,
Да сакрије мало исплакане очи.

Откопчаше копче сребрна панцира,
Донеше јој рухо, да га сама бира,
Па још адиђаре веденичка кова,
Све сватовски, лепо . . . Ох, чудних сватова!

И стратиште стоји, просто, сиромашно, —
Неколʼко дасака, није ништа страшно,
Неколʼко ступања, а покривено је
Застором широким од црвене боје.

На њем џелат стоји, ни мако се није,
Као да није човек, у ком срце бије,
Као да си слику од камена мет'о;
— Сав је црвен, само палош му је свет'о.

Заиста је соба црно обојена,
То је мрачни спомен мрачнијих времена,
Кад су биле главе на јефтиној плати,
Кад су више посла имали џелати.

Ту су двоја врата; она с лева мања,
На њим' прозор застрт безом танка тканја,
А друга сапреда, велика, двокрила,
Та су досад ципом затворена била.

Сад се отворише, — а џелат се прену;
Мале, светле очи онамо окрену.
И уђе Кадаш са шест оружника
— Воде Фрању роба и осуђеника.

Сад да странцу речем да по лиц'ма слути
Који је ту што ће за мал' погинути,
Преварио би се, јер заиста пре би
Прстом на целата, ал' на Фрању не би.

А кад јунак пође к прагу црвеноме,
Рећи ће му Кадаш, ка' рођеном сроме:
„Виш да није шала!“ — џелат се већ
спрем'о —
„Не гони нас, брате, да ти кидишемо?

Само једну речцу, само услам' крени,
Па у исти часак све да се промени.
Па да пођеш срећан, коју си тек снио,
Па да будеш већи но што с' икад био.

Тд има-л слободи јефтиније цене
Нег' што ј' ова: пристат' уз бранче њене!
На још кад слобода таке носи даре,
Као што је рука Сечијеве Маре.

А како ћеш другче уверити жену,
Да ј' то љубав била, што те амо крену,
Већ ако се склониш куд те она склања —
А не ниште греха, само покајања.

Та кад би ти глава десет пута пала,
Ни онда ти Мара не би веровала
Да ти ниси само за Мурањем наг'о,
А њој што си рек'о, да си подло лаг'о.“

Да је стари Кадаш ма шта друго рек'о
Не би тако грозно срце му засек'о;
Досадањих рана бол је већ уњут'о,
Ал' ова га нова заболела љуто.

Био ј' већ претрп'о и смрти се пред'о,
Већ у смрти није душманина гледо,
Нег' сувише још'те пријатеља права,
Који га од муке и јада спасава.

На што и да живи? На што му живота,
Кад га чека само прекор и срамота?
Баш и да га пусте, на шта ће му прудит'?
Та његова војска строго ће му судит'.

Погине ли овде, тим ће много спасти,
Да ј' издајник био, нико не ће касти.
Рећи ће се само: с љубави је пао,
И што ј' женској вери лудо веровао.

Чудна је та љубав, што га чудно спажи,
Да у својој смрти и освету тражи,
Јера ће се љуто показати Мара,
И његов ће спомен да јој срце пара.

Тако је он смишљ'о кад је смрт завол'о,
Кад је јад пребол'о и страху одол'о;
Али смрт небојши разне страве справља —
За то му се сада другим лицем јавља.

На ото се згрози кад му Кадаш рече,
Е му се и гробу веровати не ће
Да је икад жаром ходио за Маром
— Већ да ј' ниг'о крадом за Мурањем градом.

Сада ево лудо своју главу губи,
Презрен и од Маре, коју тако љуби,
Сада ће га палош у пропаст да свали,
Као писмо што се нечитано спали.

Крв ће му истећи — ал' ни по ту цену
Не ће купит' само једну сузу њену,
Па да после кука: једна шта уради'!
Даклем због ога пошли и ви цигли нади!

Али шта да ради? Да вером прекрене
Рад једног живота, ради једне жене!?
Што је благосиљ'о, сада да прокуне,
И на прошлост своју кукавички пљуне!?

Ова задња мис'о разведри му чело,
Заигра му срце, што ј' малаксат' хтело,
Сву му слабост разби, сву му снагу скупи —
И он смелим кроком на стратиште ступи.

Дигнув десну руку рече мушким гласом:
„Кунем вам се, људи, овим смртним часом,
Љубио сам силно — та већ знате кога“ —
Још је и сад љубим, живога ми бога!

Ако јој је мало, што до сад показа',
Жели-л још'те и то да кађам образа —
То дочекат' не ће, нек ми падне глава,
Ма да велим, вичем: нема на њу права.

То ће бити дело силеџијска беса;
Ја на правди падам, па ме не потреса;
Та и желим мрети, немам друге чежње, . . .
Јер и тако живет' ја не могу без ње!“

На колена клече да бога помене
Ради душе своје и заштите њене,
На лицу му сину достојанство благо,
Па џелату рече: „Сад како ти драго!“

Ал’ овај не сече, јер зашушта свила...
Ко је то што уђе? — То је Мара била.
Ма не она стара, ка’ да ј’ нова Мара,
Жена — оком, челом, душом и оделом.

До јунака скочи: „Ој, соколе сиви,
Пружи руку жене, која ти се диви!
На сад ми је стаза куда и ти гредеш,
Странка ће ми бити куд ме ти поведеш!“

Вешелињи чује и разбира зборе,
Ал’ он мисли да је већ на небу горе;
Он очи отвара, ал’ пред њиме Мара, —
Он очи затвара, — опет пред њим Мара.

Њена десна рука у његовој стрепи,
Гле, како је слаба, а како га крепи!
Он се пипа руком, да-л му стоји глава,
Па онда премишља — сан је, ил’ је јава!

У души му с’ нада са споменом слива, —
А зар може човек тако што да снива!
Ил’ ако је јава, — ао, боже свети, —
Зар то може човек на земљи поднети!

Богме друго срце препукло би веће,
Ако не од јада, оно би од среће.
То су били часи, — ал’ је склад’о и њи’, —
То је мог’о само јунак Вешелињи.

Копрену је пр’о на све што је било,
Хајд’ нека се чини као да се снило,
Ал’ мораде рећи: „Маро моја мила,
Ох, за што си тако грозно грозна била?“

Од укора тога порумени жена,
Младожењу свога диже са колена,
А у њему срце сад тек заиграо се,
Па невесту своју пригрли уза се.

Добро! Али што се сада збива туди,
То старом Кадашу не беше по ћуди.
По глави се чешк’о, сирштио се врло,
Махао је главом, оштрио је грло.

На последак рече, али полугласно:
„Светла моја госпо, то је лепо, красно, —
Та ни ја не кратим, госпо, моја душо,
Ал’ баш и да кратим, не би нико слуш’о.

Ма, добро би било да и војска каже,
Да ли се и она с отим ћаром слаже,
Ти поклањаш нашу обрану високу,
А са градом и нас, као неку стоку.

Твој је Мурањ, јесте, — и чете су твоје,
Ал’ у њима срце Ракоцијево је.
Побуне-л се чете, може бити бруке,
Да нас бог сачува, ал’ ја перем руке.

То рече па пође управо на врата,
Ал’ га Вешелињи за рамена хвата,
Загрми му: „Стани, мој стари плахуне,
Војска мирно спава, није њој до буне.

А ви, слуге, чујте, (јер моји сте сада,
Ја сам ваш господар и господар града)
Оцколите старца, ту нек с места спава, —
Чим отвори уста, нек му падне глава!“

Зачуди се Мара, погледа га преко,
А Кадаш се сневи, мал’ што није клек’о,
Јербо га је стража оцколела брзо,
Па се још и џелат око њега врз’о.

За то ј’ старац дуго мача отпасив’о,
Пртима је дрхт’о ситно, али живо,
Као да по кајасу у тамбуру бије, —
Али Фрања њега ни гледао није.

До уха му дође с поља нека дупа;
Отворише с’ врата, а унутра ступа:
Шољмоши, Вадаси Габор и за њима
Још и мала чета оружника има.

Шољмош’у је срце сад на мери било,
Па војводу гледи, нешто му је мило:
„Ми смо, вођу, само тебе спасти хтели,
А узгред смо сво и Мурањ отели!“

Чудио се Фрања, видеђ’ људе своје,
Па у чуду пита, шта је и како је:
„Јесте-л с неба спали, ил’ кроз стене рили?
Ко ли вас умудри, пријатељи мили!“

На то Шољмош' брзо: „Нисмо с неба пали,
Ни од куда пали, већ смо се пентрали.
Ја сам синоћ пози'о на твом лицу бледом —
Али чуј ме да ти све испричам редом.

Кад остари човек баш ништа не вреди,
Онда само себе, па и друге једи.
Онда много лежи, али нема санка,
(Јер ће се наспавај' до судњега данка).

Превршће се само док зора не сване,
Често та затиште оне старе ране,
Што их негда сабр'о по разни' шићари,'
Затиште га ране, — и спомени стари.

Санак је девојка, бежи од старца,
На старце се ругом и подсмехом бада,
Шта ће њојзи седа и ћелава глава!
А младића љуби док га не успава.

Тако и ја ноћас не имадох станка,
Не имадох мира, не имадох санка,
Преврни се десно, преврни се лево,
У таму сам глед'о, па сам на њу зев'о.

И' онда рекох: хајде, мало ћу се проћи.
Подаље од чета, а по црној ноћи,
А кад тамо бливо до студенца дођох,
Ту опазим тебе, па за тобом пођох.

За тобом се попех чак до мишоловке,
Ти кроз прозор уђе, а ја зачу псовке.
Тад помислих: јаој, то су бурни свати,
Ту ће бити и старог ромог дабе мати!

Потрчах ти доле страхом и ужасом,
А доле се сретох са нашим Вадасом,
Њему све дојавим, — а он викну: „Јао!
Да ће тако бити то сам напред знао!"

Ја пожурих: „Брате, треба да се хити,
Сад су часи скупи, може касно бити.
И сад дестве висе са прозора тога, —
Избављајмо вођа, не остављајмо га!"

Тад Фекете оде да војску покрене,
Па да их поведе на те дерне стене;
А ми с малом четом преко страшпутица
Дигосмо се немо до оних лестница.

На по њима горе, кроз прозор унутра,
(Да-л је било страшно видиђемо сутра)
У ходнику, ту смо поседали немо,
Да се пребројимо и да одахнемо.

Ал' сад како ћемо до тебека стићи,
Да не чују страже, ти ноћни петлићи?
Кукурекну-л петли, згрнуће се сове,
Па ето ти орду невољице нове.

Пресуда је била: Нека петли гину,
Да не кваре лудо ту свету тишину!
За то ћемо прво уђуткати страже,
Све у једном маху, — друго не помаже.

Ал' без крви проће, предаше се петли,
Дочим смо им ањдар под грљоца метли.
Па сада је чета полетила смело . . .
— Али, к'о што видим, твоје ј' веће дело".

Прекиде га Фрања у најбољем хуку,
Па му благодарно стиште десну руку,
А Шољмошн с левом, шта је друго знао,
Кад му сузе теку, он их је брисао.

Обрну се Фрања к витезов'ма драгим,
Поздрави их реч'ма срдачним и благим:
„Погледајте, браћо, ено зора свити,
Та ће зора сведок наших дела бити!

Ваш је ловор-венац при том делу славном,
Ал' ћете га ваљда поделити са мном:
Ком се ено 'ваки тврди град предао,
А како је било? . . Бог би један знао".

То рече па с Маром по руке се хвата,
А она га гледи ка' рођеног брата;
А свако се томе радује и диви,
Сви из гласа кликћу: „Да их бог поживи!"

Само је још Кадаш у закутку ћуг'о,
Мутно му је било око забринуто,
У руци је држ'о сабљу отпасану,
Мислећ' то на ову, то на ону страну.

На последак рече: „Пусти, господару,
Да припашем опет ову шкољцу стару.
Ал' ма да је трошна, макар да је стара,
Још'те може верно служит' господара."

„Припаши је само!“ — Фрања одговара,
„Припаши је, старче!“ — рече му и Мара,
„Ми смо се предали, али нисмо пали,
Јер то много вреди, кад слога победи,

Слобода је, веруј, и мом војну мила,
А она је сложним' увек ближа била.
Кад се народ сложи, онда тврдо стоји,
Тиран странке воли, а слоге се боји.“

Одоше остале. Ал' већ бубањ бије,
Јасна труба труби, јаче него прије,
И војска се буди, скаче унапреда:
Ал' не да се бије, — већем да се преда.

А кад сунце сину, прва зрака жара
На Мурањ је пала, да се ту одмара,
А ту већ се вију заставице беле,
Под њима се браћа грле и веселе.

Ваш је био цетак, кад се не венчава,
У недељу нетом бише слава права.
Међу тим је Фрања, по ноћи по дану,
Из Филека силну доносио храну.

Кад недеља дође, ко то пољем гази?
Ракоц'јева војска, већ јој Илешхази.
Го́ре свати пију, чини ко шта воли,
— Несташни пехаром наздрављају доли.

Илешхази гледи, па од једа бледи,
Не ће да се сврати, где га зову свати,
Већ пролази брзо крај горда Мурања, —
Ноћаске ће мајде о њему да сања.

XIV.

ШАРАН.

ШАЉИВА ИГРА У 1. ЧИНУ.

ПРИЗОР ПРВИ.

(Врт. с леве стране кућа, с десне бунар, а уз бунар тараба од суседског врта, у тарабн дера.)

Станко (улази с пртљагом на леђима.)

Станко.

Од Сомбора до Футога — лепа штација, па још апостолски! (Гледа чвориште своје.) Нису се тако ни подерале, као што је могло бити. Па, колико сам се морио, писам се ни уморио. Бог и душа, још бих и преко ове тарабе могао прелетети. Није шала, три године се учи та препарандија, па никад кући, па никад родитеље, никад ни Савке своје не видети! Савка ме је кад и кад поздравила, а да тога није било, не би се могло издржати! — Ала ми се мати обрадовала кад ме је видела! Што ти је мати! Таки отрча на пијацу да направи бољега ручка. Ал' како ћу баби на очи? Хе, сад како испадне. (Стане код бунара.) Боже мој, овде сам се последњи пут са Савком видео, ту смо се опростили. И онда ми је срце необично куцало, ал' опет не као сад. Прелетео бих, да је видим, а страх ме је, као да ћу на испит изаћи. (Вири кроз тарабу.) Како јој је башта лепа, та милина је погледати, па то све она сама својим ручицама ради, а сад није имала ни мене, да јој бар помогнем плевити. Гле, овде је још и дера, куда је у нашу башту по воду долазила. Јамачно и сад долази. Само сад да не дође, јер не знам шта бих јој казао. Бога ми, ја не знам како бих је поздравио. (Вири кроз деру.) Нема је у врту, бар да је из далека видим!

Савка. (Чује се како пева у своме врту.)

Станко. (Пукне прегнма, па се удари руком о колено, сва збуњен.)

Она је, јест, јест, она је! Хоћу ли побећи? — Шта?! Завршен препарандист, данас сутра учитељ, па да бежим! Не, то се не пристоји! (Док она пева, он увшемирен једнако вири кроз тарабу и преко тарабе.) Ено је! — Ено је! Узела је ведро, мора да ће амо по воду. Не ћу побећи, остаћу! Ал' опет би боље било, да се прикријем. Сакрићу се само онако. (Сакрије се за неки ћубун.) Ала је красна! Ху, ала је красна!

Савка (долази са ведром кроз деру на бунар, нагне се да захвати воде, све једнако певајући.)

Станко (најпре страшљиво, па наједаред одлазно дође јој за леђа и заклони јој очи.)

Савка.

Јуф, ко је то? — Пустите ме!

Станко (промењеним гласом.)

Ја сам!

Савка.

Али ко!

Станко.

Ја!

Савка.

Не знам ја, ко је то ја.

Станко.

Ако погодиш, пољубићу те, ако не погодиш, мораш ме пољубити. Па, дед, сад не оклевај!

Савка.

А, то код нас није обичај!

Станко.

Штета, јер то је врло леп обичај, треба да га и ви усвојите. Виш овако се то ради! (Пољуби је, па јој пусти очи.)

Савка.

Јао, ко је то видио!

Станко.

Није нико видио! Ал' не марим ма цео свет гледао, кад Станко своју Савку пољуби, и то први пут после дуге три године.

Савка (ражућена и радосна.)

Станко?!

Станко.

Јесте, ја, са мисли и персоном.

Савка (још не може да верује.)

Станко!

Станко.

Та ја сам, ја, Станко Динарић, свршени препаранд, данас сутра учитељ, т. ј. ако је и теби по вољи.

Савка.

Станко, а ко би се теби надао!

Станко.

А ко би се томе надао, да ћу ја оставити малу, малену Савчицу, а затећи овакву велику девојку. Сад ми је чисто срамота, што сам те пољубио. Чисто би искао натраг.

Савка (постиђено).

Е, одлетело је већ.

Станко.

Савка, радујеш ли ми се?

Савка.

А што ме тако питаш? Та ја ти нисам род.

Станко.

Ал' ја се радујем! Седи, Савка, мало, ја бих ти много приповедао. Хеј, три године дана по том дерном Сомбору, већ ми се дотужало! Пун је Сомбор девојака, ал' ни једна није налик на тебе.

Савка.

Мора да си их јако мотрио кад их све знаш!

Станко.

Е, мотрио беса! Само сам гледао, је ли која налик на тебе, па кад сам видео да није, окренуо сам главу, да их више не видим. Ху, па знаш ли како сам кући дошао? (Удари се по потиљку.) Ево, жељезнице, ајзлибан, дико! Ej, кубура је то била: баба ми пише, да ни по што кући не долазим, он ће сам по мене доћи, а мати опет друкчије пише, ако икако могу, да се ових дана у Футогу створим, јер ће се, вели, бирати учитељ, па не фали. И попа је обећао, и кнез је потврдио, само ако хоћу, да ће место учитељско моје бити. Позинели сам, шта сад да радим! Мерио сам оба писма, бабино у једну руку, а материно у другу, да видим које ће да претегне, ал' бадава, обадва су подједнако тешка била: ни у једноме новаца. Ал' кад сам после на материно писмо метнуо овај прстен, познајеш ли га? е, онда је тако претегло, чак до земље. Онда већ писам ни на што мислио, већ штап у руке, пртљаг на леђа, — а да шта ћеш кад си без новаца — па, све певајући, ето ме до Футога дођох. Ал' баби не знам како ћу на очи изаћи! Шта ћу њему да рекнем, — јер знаш да је чудан светац. Бога ти, је ли још онакав какав је био?

Савка.

Е, та добар је он, поштен човек, само што на женске мрзи. Једнако говори, да људи створења на свету нема, него што су жене. На и мене тако попреко гледи! Све ми је страх, кад морам на бунар по воду доћи. У зао час да нас овде заједно види, било би и мени и теби! Идем ја, Станко, јер писам рода, да ми што ружно рекне. Због ом! (Хоће да иде).

Станко.

Та чекај, Савчиће, не ће он доћи! Чекај, Савчиће, да ти се бар пофалим, како сам добро испите положио. Сад бих могао бити учитељ у сред Новога Сада. — Савка, је ли Савчиће, а би ли ти волела бити учитељка?

Савка.

Због ом! (Оде брзо кроз дер у свој врт).

Станко.

Та ваљда смем и ја твој врт видети, — то ми ваљда не ћеш забранити. (Оде за њом.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Панта (улази с ашовом у руци.)

Кажем ја, не сади овде лукац, овде је лане кромпир био, не ће ваљати, — ајак, жена не слуша! Па, ето, шта је изникло! Та није ни лукац, већ арнаџик. Не ћу ни семена извадити! Та не ћу ти слушати жене, да јој је звезда даница на челу! Право је казао стари грк Дуза: у жене је дуга коса, ал' у глави ни а! Та ја сам читао старе књиге, старе вилозове, па ни један жени не верује. Што је год било покора, све је са жена, ал' паметно што, то нити сам за коју чуо нити видео. Човек ти је тек човек! Та само кад помислим: Ко је изумео димњић? — Човек? Ко пише књиге и календаре? — Човек! — Ко води војску? Ко прави сатове? Ко зида ћуприје, градове? Ко лије топове? — Све човек, па човек! — А жена, жалосна јој мајка! — Ху, та само једну да видим, која је што измудрила, ил' изумела, или се чему досетила, да чујем само паметне речи од које, да се чему довије, да што измудри, ајак — окрени је овамо, обрни је онамо, де пала, ту и остала. Ето, н. пр. ја — — како ми је Бог разума дао, како сам силне календаре проучио, — куд бих ја могао дотерати, да не морам ваздан слушати женино ћаћење и дедачење. Хоће нешто и она да зна — а кад тамо, а оно мућак! Ал' мој ће Станко у богословију, па таки у манастир. Ту нема кецеља и машлија, ту може човек шта урадити, може се баш и прославити. (Копа.) Дед', да ја ово мало докопам, док сам сам, јер после, — гле, Бога ми, ево је!

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Ана и пређашњи.

(Носи котарицу у руци и води Станка за руку, шешир му да остане, а она стуни напред.)

Ана.

Панто, ти си данас вредан. (Скупи корпу, из које публика види од шарања рен.)

Панта (пола за себе.)

Е, сад је ли то паметно: ти си вредан! Као да ја не знам да сам вредан. (Гласно.) Буди само и ти вредна, па гледај твога посла.

Ана.

Панто, ал' сам ти ноћас нешто чудно снила.

Панта.

Но, и то ће што паметно бити.

Ана.

Спевам ја, а наш пето попео се на праг, па кукуриче.

Панта.

Но кажем ја!

Ана.

Не да је кукурекао, знаш, још ми и сад зује у глави.

Панта.

Не ће ти никад ни престати!

Ана.

А ја стадох премишљати: Боже мој, шта ће то бити, од куд ће то нама гост доћи; ал' тек што се ја осврнух, врата се отворише, а наш Станко дође из Сомбора. Ала сам му се обрадовала! Шта, зар се ти не би радовао да дође?

Панта.

Даклем ја сад немам друга и сла, него да се разговарам о твоме спеваљу!

Ана.

Човече, та немој такав бити, већ дај, да се паметно разговарамо.

Панта.

А ко се још са женом паметно разговарао?

Ана.

Ал', молим те, слушај. Та то наше дете, ево сад је већ свршио своју препандижу, — а није л' ти сам попа приповедао како је добар ђак, како ће ваљан учитељ бити. А ево сад ће да бирају овде учитеља. Та само једну реч да рекнеш, па ето му леба!

Панта.

Ху, ху, ху, колико речи, толико таљига лудости!

Ана.

Та није то лудост, већ ја сам тако наумила, а већ сам и с попом, и с кнезом, и с домином говорила, сви су му пријатељи, па сад било тебе право, или не, Станко је дошао. Та да га видиш како је нарастао, читав човек! Станко! Ходи ти, сине, ходи!

Станко (дође, пољуби оца у руку.)

Бабо, мени је мати поручила да дођем. Ја сам мислио, да је то и ваша воља.

Панта (баци ашов).

Е, е, сад реци да жена има искре памети. Па како си врага дошао, кад ниси ни новаца имао? О! О!

Станко.

Ја сам, фала Богу, и без новаца лепо дошао!

Панта.

Ето, што ти је мушка глава!

Ана (таре руке од радости; за себе.)

Нека, нека, попустиће!

Панта.

Е, кад си дошао, сад си ту! Не могу те таки отерати. Ал' кад мати мисли, да ти ваља овде остати, онда ће најпаметније бити, да што пре одлазиш. Јер што жена каже, то треба са свим другчије учинити, ако хоћемо што паметно да урадимо. Данас си онде, сутра прежем коње, па управо у Карловце у богословију. За десет година можеш архимандрит бити.

Ана.

Није него још нешто, да га жива у ћелију закопамо.

Панта.

Ти једну мање! А ти, синко, — где, где како си прашан. Иди, па се очисти, па ме у собу чекај догод не дођем. Имам ја теби још лекције да читам. Хајд' иди!

Станко (одлази у кућу.)

Панта.

Жено, жено, кад ћеш ти што паметно урадити?

Ана.

Та ако нисам никад, ово је баш паметно! Дете је красно, научено. Биће то красан учитељ. — Де би ја њега млада у црно обукла, де би ми једница у калуђере дали. Та једва мати чека, да му сватове види, а не —

Панта.

Сватове! Да, да, да се усрећи као и ја!

Ана.

Човече, та промисли само, каква би то радост била, да дочекамо унучад! Та нисмо ни ми млади, а бићемо који дан све старији, треба и нама неге и помоћи. Па шта велиш? (Показује руком на савски врт.) Гледај овај врт! Како је то врлина погледати, што једна девојка сама својом муком израђује. Красна је то девојка та Савка! Та реци, зар није!

Панта.

Шта имаш сад опет с њоме? Једна другу фалите, кад вас нико не ће да фали!

Ана.

Не фалим ја њу, већ се она сама фали. А шта ћемо кад је тако! Ево, сви ти најбоље зна. Сад ми је баш казао, да без ње живити не може. Тај се баш залудио у ту девојку!

Панта.

Хо, хо, залудио! Какве су то речи? Де ће женска глава паметног човека да залуди. Ој, ој!

Ана. (Кроз јед.)

Вре, јеси чуо ти, човече, та да ко и залуђује свет него женске главе. Та така ће девојка залудити памет стотини јунака, ал' имаш је шта и видети!

Панта.

Гле, гле, та ти се канда жестиш! Но томе се баш радујем. Ал' тек, тек, жена човека да залуди! Знаш, опрости, ал' то мени не иде у главу. Знаш како вели мој грк Дуза: жена је дрвена лутка! Кад је сама луда, како ће друге да залуди!

Ана.

Е, је с' чуо ти, та залудићу ја, овако матора, и тебе и твога грк Дузу и колико вас год има, само да се накажим! Не знаш ти још шта је жена. Ал' и јесте већ твога много! Та ми живимо већ двадесет и пет година, па све лепо и у миру, јер ја знам где тебе голица, па ти говем и угађам, само да буде мира, а ти мислиш да ја то морам! Ја сам ти луда, што се не размећем својом памећу, као што ти радиш, — ал' вредно би било да и мене познаш. Знаш, већ ми је додијало. Од дана на дан ништа друго не чујем, већ по сто пута: жене су ћурке, жене су гуске, ал' ако ниси досад чуо, сад ти кажем, да те гуске и ћурке умеју бити паметније, него сви ви гускови и ћуркови.

Панта

Ао, ао! Ти мени баш очита! Да сам жена, сад бих се и ја љутио, ал' овако ти кажем, да од тога твога, што си наумила, не ће бити ништа. Какви сватови, каква Савка! Ту да се окује, па да слуша ваша блебетања, а онамо га чека срећа да човеком постане.

Ана (шета се горе доле, па јој наједаред падне нешто на памет. — За себе.)

Ха, та научићу ја тебе ко су женске! Што имам право, ту попустити не ћу. Ал' ће се чешати где га не сврби.

Панта.

Сутра ћемо ми зором на кола, па ђа у Карловце, док нису напунили сиротом детету главу које чим! Само му морам казати! (Оде у кућу.)

Ана

А то ће бити, што но веле шпазиг. (Гледа кроз тарабу.) Скинућемо ми ону дерну тарабу док Савчица наша снаја буде! Шта ће нам тараба кад смо свој! А то ће ти бити пар људи, да их Бог види. (Више, тако да не би Панта чуо). Савка, о Савка, Савка! Одер, одер мало!

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Савка и пређашња

Савка.

Ево ме, ево! (Дође кроз дер.)

Ана.

Савка душо, ти знаш да сам ја тебе увек волела, као своју кћер, баш ка и мог Станка. А знам ја и то, да се вас двоје радо гледате. Но, но, не мораш ти за то подрвенити, та мени је Станко сам казао. А и то знам, да ја боље снаје у целој Бачкој не ћу наћи! На ако је божја воља, и моја је, да Бог да, да срећни будете. Ал' ти знаш какав је мој човек! За то ако мајсторијом што не израдимо, речима не ћемо ни толико. Знаш, мајсторија козе пасе! Ја сам нешто наумила, ал' ти мораш ћутати, јер све је то ради вас! Ти само гледај шта ће да буде.

Савка.

Та ја сам вас увек као матер своју слушала.

Ана.

А ти, де, помози ми нешто. Узмидер, Бога ти, онај ашов, па ископај ево онде једну рупу. Тако, мало дубљу од педља. Ено ти ашова! Тако!

Савка (копа.)

Ана (вади шарана из корпе, па га гледи, шаран се праћака.)

Тако, сад ћемо шарана закопати. (Мете шарана у рупу.) Посни, рано, сад земљом, па утапкај лепо, да се ништа не позна.

(Савка гледи начињено. Обадве раде, закопале су шарана, потапкале, па и грабљама прекукле, да се не познаје.)

Савка.

А шта ће то сад да буде?

Ана.

Не питај, видићеш! Посејали смо шарана, а изникни ће са свим што друго. Не ће ти бити криво? Сад иди, па ником ништа не казуј, а од данас си моја ћерка, док ми, ако бог да, и снаја не будеш.

Савка (полуби је у руку и оде.)

Ана.

Е, сад само да испадне за руком! Хоће, хоће, та он верује сваком чуду, само женама не верује! — Ал' нека, кад сам се и ја наканила да једаред начиним русаја! Давно то мене тиштн, што смо ми жене најлуђа створења! Видићемо, ко ће сад бити луђи. Хоћу да га залудим, не би ли се опаметио, другог му лека не знам. А као што је сад све горе почео, не знам на што би изашло. Из овога шарана сад морају понићи и сватови и учитељство! Тај ће шаран и Панту да научи памети. Мало ће горко бити, ал' ће се после заслађити. Ха, ха, ха, морам унапред да се смејем. (Узме корпу и одлази.)

ПРИЗОР ПЕТИ.

Панта (долази).

Што јесте, јесте, баш најн дечко тај мој Станко! Само ми је нешто здраво замишљен! Бадава, суђено је њему да буде славан човек! То се не да сакрити! Ал' док га виде само у Карловци, свако ће да каже: тек, тек, пантин син ваља! Као што сам наумио, при том остаје: сутра се путује. Сад још ово мало да окопам, што сам почео, (копа) јер ено стоји и у вечитом календару: што човек за млада месеца заради, од тога има троструку асну. За што је то тако, ја не знам, ал' то су тајне божије, што човек не може да докучи, а још је мој дед говорио: што на ште срце урадиш, то ћеш најскупље продати. Боже мој, како су мудри били ти наши стари! Попа ми је, истина, говорио, да то ништа не треба веровати, да су то само врачбине! Јест, врачбине, а што и он врача кад не верује? Та и ономад је најмио девет надничара, да му виноград копају. Баш сам бројао: три пута три девет! А, рекох, попо, не ћеш сакрити, ухватио сам ја тебе; дакле девет! Па тако му виноград и роди боље него нчији. Па још он може казати да не врача! Таки су ти учени људи, што знају, то крију, а нама једнако предикују: Не ваља врачати, не ваља врачати, а ту баш и лежи најдубља мудрост. Сад већ и ја тако радим! И ја кажем, да не држим на врачбине, ал' само кад бих све могао докучити. Хо, хо, шта је ово? Где, Бог и душа, ако ово није чудо, — риба! (Извади шарана.) Тако ми бога шаран, на жив! Где, где, како се праћака, канда сам га у Дунаву уловио. Е, сад нека ми ко каже, да не бива свашта на свету! А на последак за што не би и било? Човек не треба ничему да се чуди, свашта има свога узрока, само га ваља наћи,

— тако вели стара књига. (Мисли се.) Овде је подводно, шаран је несташан, ови димишћи и тако су већ толику рибу распламшили, можда се мигољко, мигољко кроз земљу, док није дошао чика Панти под авлов, да му се понуди за печење, — а петак је, таман како ваља. Е, сад коме да кажем не би ми веровао. (Виче.) Жено! О, жено!

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Ана и пређашњи.

Ана.

Ево ме, ево!

Панта.

Оди, оди, да видиш што још ниси видела!

Ана.

А шта је то тако чудновато?

Панта.

Оди, оди! Гле ја ископо шарана!

Ана.

Шта?

Панта.

Та није то шта, већ, гле, шарана! Ту сам га, ево баш овде ископао!

Ана.

Није него још нешто!

Панта.

Е, знам ја, да жена не ће веровати. Ево, отвори очи! Је-л ово шаран, а је-л ово рупа? Ево и место, де је лежао.

Ана.

Тако ми душе, шаран! А каква је то мантанија?

Панта.

Није то никаква мантанија! Ви жене друго ништа не знате, него одмах мантанија, врачбина, урок, и знам те ја шта још. Ово је прави шаран. А кад се испече, ћемо сви лизати прсте. Гледај само колики је, па како је жив. Само да ми је знати, како се врага у тој густој земљи није удавио.

Ана.

О! о! Да сам јуче умрла, не бих ни то доживила!

Панта (мудро).

Шта ти знаш! Није то баш ни тако чудо. То се догађало више пута де је близу Дунав. Има то и у старим књигама. Него сад немој бечити очи, већ носи тог шарана, па на ражањ с њиме, кад је тако добар па се сам понудио. Како сам огладнео копајући, баш ће ваји пасти. Ајд' иди!

Ана (узме шарана па се чуди бајаги).

О, о! (За себе.) Не знам ко је кога уловио, ил' ти шарана, ил' шаран тебе. (Одлази).

Панта (виче).

Станко! Станко! Оди, оди само! Да и њему приповедим какав сам лов уловио.

ПРИЗОР СЕДМИ.

Станко и пређашњи.

Станко.

Ево ме, бабо, викали сте ме!

Панта.

Кажи ти мени, синко, јер знам ви сте тамо у препеландији учили свакојаких књига, па рецидер ти мени, има ли дегод спомена, да може шаран у земљи живети? Знаш, овако на суво, у земљи?

Станко.

Богме, то нисам ни чуо ни читао! Де би шаран у земљи живио?

Панта.

Е, ниси ти још све прочито, што треба да се чита. Нађи ћеш ти то доцније, јер ево, виш, ја данас ископ'о шарана.

Станко.

Ви се шалите, бабо!

Панта.

Не шалим се ја, синко, већ сам га баш ископао! Да га видиш још колики је.

Станко.

Ха, ха, ха! Откуд шаран у земљи! То нити је кад било нити ће кад бити.

Панта.

Е, виш ти то њега, он мисли да је већ сву мудрост кашиком појео. Да видимо! (Више.) Жено, Ано, донесидер тог шарана!

Ана (из куће).

Ој!

Панта.

Донеси тог шарана, кажем, јер ми, ево, ни овај не верује.

ПРИЗОР ОСМИ.

Ана и пређашњи.

Ана (долази).

Каквог шарана?

Панта.

Та немој се бунити: каквог шарана? Шарана, што сам га ископао!

Ана (гледа га зачуђено).

Панта.

Та што ме гледиш, као да ме никад ниси видела. Донеси шарана.

Ана (са свим мирно).

Бог с тобом! А јао терете! Човече, прекрсти се. Јеси-л ти при себи? Какав те је шаран напао!

Панта (све се већма једи).

Жено, немој се са мном шалити, ја нисам за шалу. Дај шарана, да покажем сину. (Показује Станку место.) Ево ту, види, ту сам га ископао.

Ана.

Ха, ха ха! Шарана ископао!

Станко.

Јао за Бога, бабо!

Панта.

Таки у кућу по шарана, немој се ту претварати.

Ана (забринуто.)

За име света, човече, шта је теби, де би ти шарана ископао!

Панта.

Ху, триста вам мука ваших, та нисам ја ни пијан ни луд. Ту је шаран био, ту сам га ископао! Та оволики је као рука, све се пушкао.

Ана (чуше дими о дими, па оће да иде).

Панта (јако љутито).

Та куда ћеш ти, завранико? Шта се ти чудиш, кад си га сама узела и однела, да га печеш. Та стани, је си л' чула, дај шарана! (Повиђа је).

Ана (побегне на улицу).

Панта.

Е, сад да нисам паметен човек, бих пукао од једа! Дао сам јој шарана у руке! И сама се чудила, како што сам се и ја испрва чудио, па сад силом да ме утера у лаж.

Станко.

Бабо, проводите-л ви шалу, ил' ви то баш озбиља кажете. Ја не знам шта да мислим!

Панта.

Та мисли ти што оћеш, кад ја што својим очима видим, мени не треба доказивати. А, чекај, кују, доћи само да ти ја покажем!

Станко.

Ал' за Бога!

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Ана, сељани, сељанке и пређашњи.

Ана (дотрчи са улице, за њом више комшија и комшиница, после се све више скупљају.)

Одите, људи, одите, помозите! Овај човек није при себи! Ево шта каже, да је ископао шарана.

Више њих.

О! о! — Где, јако, где!

Панта.

Та не марим! Одите, људи, слободно гледајте, не дам се ја здрав читав залудити. Сад сам га баш ископао, па оће, куја, силом да ми соли памет! Ево показаћу ја теби. (Оде и изиђе.)

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Кнез и претходњи.

Кнез.

Шта је то? Та човеку се пуши глава и опако, а ви сте ту дигли ларму, као да сте се помамили. Зар вам није доста што сте фрај на черевићкој скели!

Ана.

Одите, кнеже, за Бога. Овај се човек помамио, ил' је баш полудио. Та де би он ископао шарана! Шарана у земљи!

Кнез.

Прил Панто, који је то андрак са тим шараном? Је-л то још ко чуо!

Панта (хоће да је миран.)

Тако ми Бога, пријатељу, душе ми моје, ископао сам га, та својим сам га рукама ископао! Красан шаран, све се прашака, као да је у води! Ево, пријатељу, гледај! Ево, баш овде је био, па, куја једна, гле, шта направи?! Ал' де је само, запамтиће она Панту. (Осврће се.)

Ана (стала на страну па иза леђа показује му реп од шарана.)

Панта (као да се помамио.)

Ху, та ено, ено шарана! Пустите ме! (Неће, а људи га задрже.)

Ана (брзо покрије шарана, сви се осврћу, ал' не виде ништа.)

Један комшија.

Коно, Бог с тобом, стишај се, ти си ваљда у грозници! Пит' ту има шарана, пит' си та њега ископао, нит' ће тебе то ко веровати.

Панта (љути се, све погама луда.)

Ко је у грозници! Ху, триста јој њених! (Погледа се по челу, па се опет стиша и хоће силом да је миран.) Браћо, пустите ме, пустите, пустите, све ћу да вам редом кажем, да се уверите. Та ви ме знате! Нисам ја ни пијан, ни луд, ни у грозници! Ево, браћо, (задува се) ху, ху, ево браћо, ево овде, ту сам га ископао! Красан, прави шаран, тео сам, кнеже, и тебе да зовем на ручак, па јој дадох да га испече! Та кажи, Ано, сама, кажи! (На једаред опет опази испод мишине мешље шарана, па као бесан.) Ено, ено га, та ено шарана, ено шарана!

Други комшија.

Дајте воде, ово није чист посао, овај је полудио!

Сви.

О, сирома, о, сирома, баш полудио!

Кнез.

Пријатељу драги, та шта то би за име света! Не би ли боље било, да идемо, па да легнеш у постељу?

Панта.

Ово је беда, ово је напопако! (Осврће се).

Ана (међу тим отишла у кућу, па му кроз прозор показује шарана.)

Панта (дрекне.)

Ено га, ено га! Сад је тамо у кући! Дај шарана, крвнице једна, дај, јер ћу те на место убити.

Кнез.

Људи, овде није ваљда отезати! Ми га морамо везати. Овај ил' ће кога ујести, ил' ће кога осакатити. Таке људе мора власт чувати. Траж'те конопац!

Панта.

А, јао, тужан, шта урадисте од мене! Та ја нисам луд! Ако сам га ископао, нисам ја крив! Пуштајте ме, људи, не дам се ја тако срамотити.

Ана (без шарана дође полако и њему, увати га за руку и одведе на страну.)

Оди, оди мало, да ти ја нешто кажем. (На страни.) Видиш ли ти, море, шта ће од тебе да буде! Тебе ће везати, одвешће те међ луде, осрамотиће се, пропашћеш!

Панта (полако.)

На шта ћу да радим! Дај помози!

Ана

Ја ти могу помоћи.

Панта.

Јаој, Ано, помози, та ти си то све и направила.

Ана.

Оћу! Кад ми ја рекнем, да ниси луд, онда ће веровати, ал' и ти мораш говорити све онако како ја кажем. Не бој се, не ће ништа зло бити, већ тако паметно, да ће те сви за паметног држати.

Панта.

Казаћу ја све што год оћеш, само да се опростим беде невидовне!

Ана (људима)

Људи, не треба препаглити! Да не начинимо горе, треба покушати лепо. (Станку.) Иди доведи Савку! (Станко оде по њу и за мало преме доведе је.) Стан'те људи, да му што лепо говоримо, ал' о шарану нико ни спомена, нек га мало заборави. Та, ево, он је и данас здрав здравцит устао, данас нам је Станко из Сомбора дошао, па смо се радовали и договарали, како ћемо кнеза и све вас на ручак позвати, да вам препоручимо нашег Станка, кад станете бирати учитеља, да на њега не заборавите. Је ли, Панто, да је тако било, сто кажи сам!

Панта (кисли се).

Јесте, браћо, тели смо да вас зовемо на ручак. Станко је свршио препарандију, сад може бити ваљан учитељ.

Један сељак.

Гле јако, та тако би ми на њега заборавили, та он је наше дете!

Кнез.

Тако, прић Панто, тако говори, па ће све добро бити! Та то је и наша жеља, да нам он буде учитељ, то је већ његово! Само да му још лепу младу нађемо.

Ана.

Постарао се мој Панта и за то. Данас је наредио да буде и јабука. (Ухвати Станка и Савку за руке.) Ево, ова наша деца воле се од мала малена. Пантина је жеља, а и моја је, да се узму. Кажи, Панто, ниси ли тако наредио?

Панта (предомишља се.)

Вала, тако је, — кад се воле нека се узму.

Више њих.

Бог да прости, — та то је лепо!

Кнез.

Ао, човече, та ти ниси свога века тако што паметно урадио. Та срце ми игра од радости, кад их овако красне, младе заједно видим.

Ана.

Ал' има још нешто. Данас ми је Панта казао, како се каје, што је дојако жене псовао и грдио. Вели, да је сад увидио, да и жене имају довољно мозга, да их не треба презирати, јер и оне, кад оћеју, могу много учинити. Ето, нек вам каже сам је-л тако рек'о!

Панта.

Истина је, имају мозга каткад и сувише. Ја их више не ћу презирати.

Кнез (на страни.)

Хм, хм! Овај канда је опет застрашио!

Ана

Ето, видите, људи, та лепо он говори, не фали њему ништа. Сад само још да ово двоје благословимо, јер чекају као осуђени, па ћемо се данас веселити, како је Богу воља! Децо, да сте од мене благословени!

Панта.

Да сте сретни и благословени! Ал' ти, Станко, немој да се поневидиш, што си препаранђију изучио, јер, видиш, ова мирна невестица, што мислиш да не зна ни две у накрст рећи, — испод те мире, три ђавола мире, она ће те још жедна преко воде превести!

Сви.

Живили наши младенци!

Кнез.

Ал' тако вам Бога, људи, шта је то било са тим шараном.

Ана (дигне шарани испод кецеље у вис.)

Панта (повиче.)

Ено шарана!

Сви.

Ено, ено, шарана, ено шарана!

Ана.

Ево га, јесте, ал' ћемо га тако појести, да му ни трага не остане, а ко га од сад спомене, није пријатељ ни мој ни пантин!

Сви.

Е, па не ћемо, не ћемо!

XV.

ВИДОСАВА БРАНКОВИЋА.

ПРИПОВЕТКА.

Давно је то било, о чему ћу да вам приповедим. Има томе више од сто година.

Који би ми могли сведочити, сви су помрли, још само скаска мало живи у околини Р—; а да не би и она, можда скоро, са којом старом баком умрла, ево је ја бележим, како се сећам, да сам је кадгод чуо.

I

Ко први пут дође у тај наш лепи питоми Срем, у ту красну Фрушку Гору, нек не тражи ту српских Алпа; нек не тражи дивљу лепоту стрмих врхова, што их око не домаша, ни страшних провалија, куда ни сунчани зрак не допире; нек не тражи ту српске Етне и Везува, што затру, лаву и камење баца — све ће то пре у Црној Гори наћи.

Овде је друкчија лепота.

Фрушку је Бог створио одмарајући се.

Фрушка ми се чини као смерна жена, као добра мати: питоми, обли, лозом плодни брегови су као дојке за милу јој децу, за Србе; а деца су благодарна, па су мајку накитила драгим камењем. — Или зар несу четрнаест манастира четрнаест драгих каменова!

У том питомом Срему, у тој красној Фрушкој Гори, поред Дунава, лежи село Р—. Ту ћемо се мало задржати.

Ко ће за мном, нека лагахно, на прстима, уђе у одају. Лакше, лакше, болесник спава, сад је баш свео очи! Стар, немоћан, слеп старац над болном ћерком дрхћући Богу се моли — лакше, да му молитву не прекинемо! Красан младић с прекрштеним рукама стоји уз постељу, — у болесницу гледи као у спасење своје.

Слепи, немоћни старац, то је Урош Бранковић, свећеник у селу Р—. Већ педесет година, како га цела околина као оца поштује и љуби. Мало је наћи људи у селу, које он крстио није, нема пара, који он није венчао, — а ко је за то време отишао Богу на истину, отац га је Урош опојао и сахранио.

До пре једне године био је он много сретнији и задовољнији, до пре једне године је он бистрим очима гледао по белом свету — гледао је, а имао је шта и видети. Пет милих синова, као пет соколова, љубили су га и дворили, а мезимица Видосава развијала се уз њих као цвет, каквога у свету нема.

Гледао је он своју срећу, ал' јој није смео веровати.

Јер га често мисли воднше једном крвавом пољу, једном грдном гробљу, у које су хиљаде српских јунака заједно са царством својим пали. Јер се често сећао свога порекла, сећао се несретнога Вука, па онда би увек уздахнуо и помислио: зар ја могу сретан бити, зар може благослов на мене пасти? Та ово је све варљиви сан, тешко мени, кад се пробудим! То је мислио, али ником није говорио.

Шта је и шта пута, служећи службу божију, пред олтаром задрхтао се, грло му се стегло, као да није достојан да се Богу помоли; — шта је и шта пута у свето причешће погледао, и, као највећи грешник, једва га је смео примити. А све за што? — управо ни сам није знао.

Нема ирьега ни страшнијега греха него род свој издати!

Страшан је то грех, који и на невине пада!

. . . . . .

За једну годину дана много је пет дубоких рана, много је пет црних рака. Коме ће још зла срећа толико снаге дати, да пет красних синова за годину дана изгуби, да се са пет гробова жив кући поврати!

Урош Бранковић изгубио је свих пет соколова, свих пет синова. Четворицу је горко оплакао, али су му и сузе исирале бели свет из очију. Четири су му гроба четири црне копрене навукла на очи, — кроз четири мрачна гроба пети није могао ни видети, — петог сина није могао слепи отац ни оплакати. Од куд би и било суза? — Та да је извор, усахнуо би, а како не ће очи за четири сина!

Несрећа, кад се захука, не зна шта је доста.

Кад су петог сина Бранковићевог сахранили и с гробља се враћали, Видосава је водила оца за руку. Киша је пљуштала из неба из земље. Пут их је водио преко потока, који на великој киши тако набуја, да камење и кладе вала и собом носи. А сад је дерала права бујица. Мали мост, који је на потоку био, већ је вода помало почела дизати. Видосава, гледајући, где је већ многи свет прешао преко, да покуша, хоће ли и она са оцем још на другу страну моћи прећи, стане на мост . . .

. . . . . .

Нема ирьа ни сиртиња греха, него род свој издати!

Страшан је то грех, који и на невине пада!

Стари Урош дозивао је: Ђери моја, једина потпоро моја, где си? — Где си, жалосна Видо?

Ал' Виду је већ вода отргла, бујица занела — силно занела, валови је прогутали.

Вида је отишла за браћом!

Умри, стари Урошу!

Засити се једном, тешка клетво!

Урош је полу мртав пао на земљу. Не зна он, кад је и како је дома донесен, како је на постељу метнут и колико је ту лежао. Кад се помало разабрао, празно му је било у прсима, као да ту већ нема ни бола ни жалости. Само је кадикад шапнуо:

„Прими ме, Боже, прими ме!"

* * *

Видосаву је бујица занела, валови прогутали. Али јој не би суђено, да тако брзо нађе мира.

Та лако је умрети у несрећи! Смрт је онда и мила и драга, лек је — мелем је! — Ну је мука из ружична живота, из крила среће, пружити руке хладној смрти!

Већ је Вида била клонула у таласима, руке спустила и предала се хладној смрти. Већ јој је и свест из живота умирла, већ је нежно срце последње, тешке ударце спремало, кад је снажна рука стиште око паса, подиже и опет животу поклони.

Млади Стеван Боровић из оближња села Н— дика је своје околној омладини, младић, да му нема пара. Пун живота, пун срца и милости и поноса јуначког, одважан, као што само — Србин може бити! Млади Стеван Боровић десно се близу, кад је вода Виду

занела. Долетео је он до потока, и, као у коло, скочио је он у опасност, у пола извесну смрт.

Ко је гледао, могао је два-три очења очитати, не знајући, чита ли их за живот, или за покој души Стевану и Видосави.

Ал' на брзо среће сијну и момак са девојком изиђе на сухо.

На чистом зрачку само се мало разабрала Видосава.

И онда је бајним, златним, рајским погледом погледала избавитеља свога. У том је погледу било више жалости, него задовољства. Веће награде Стеван никада није могао пожелити. А Видино срце никад овака туга није стегла. Њутећи дахнуше обадвоје. Ал' девојку опет савлада слабост и несвесна клоне на руке Стевану.

Тако су је дома донели и на постељу метнули, да је чувају као зеницу ока, да је лече сваким леком земаљским и небеским; да не увене, да не угине такав цвет, који је многима у срцу усађен, који сваки познат љуби као своју душу.

То је та одаја, у коју смо при почетку приповести ушли, у којој Видосава већ два-три дана лежи болна.

Прозори су застрти, да једва сунце продире кроз зелене завесе. Света тишина влада у одаји — само чујеш тешко дисање Видино. На столу мајкина душица, милодух и друго цвеће, миришући одговара уздисајима, одговарајући мирише — мирише као да се и оно за болесницу тихо и из срца Богу моли.

Ту су и лекови силни и изабрани. Очева је молитва света и дубока. Стеванове су жеље срдачне, силне, моћне, пуне нада!

Које ће Види пре помоћи, — које ће пре Богу стећи, — од чега ће пре оздравити Вида?

— — — — — — — — —

Само да нема на свету и тешких клетава, које и на невине падају!...

II.

Стеван се од тога доба врло променио. Као да је срећу своју из воде избавио, тако је у срцу био радостан, или само је осећао, да би радостан био, кад би Вида скоро оздравила. Та да га још једаред оним очима погледи! — Онај поглед, за који би увек у смрт скочио.

Дани су пролазили; Видосава је још боловала. Тешка врућица жарила је по крви њезиној, вајала је шарене слике пред затвореним очима њеним и грозно се играла душом и приминим њеном, тако, да је тужно, гдекада страшно било слушати те тлапње њене.

Стеван је свако јутро, зором, долазио из свога села у Р—. Путем би увек набрао свакојака цвећа, љубичаста, плава, бела, које је све тако лепо доликовало уз зажарено лице болесне девојке.

Данас је Стеван врло рано дошао, ал' опет је старог оца већ на ногу нашао, брижљива поред миле му ћери.

„Поштовани оче!“ рече Стеван, пољубив седога старца у руку, „ја ноћас несам трепуо; станка немам, — болеснији сам него ова мила болесница. Ево ме пре зоре до вас — излечити ме не ћете, ал' ако ме почујете, много ће ми лакше бити.“

„Говори, сине!“ рећи ће му старац; — „та кога бих чуо, кад тебе не бих, ти си ми сад место свих пет синова, тебе је Бог послао, да ми избавиш мезимицу.“

„Љубазни оче! ја несам размажено странче, пуно суза и уздисаја; јаки бол мора бити, на који ћу се ја потужити, а пре ћу свиснути, него што

њу се јадати кукавички. Ја сам српски одгојен и научен, да не повладим срцу, чим куд нагне, чим куд пожели. Ал' од како сам у смрт скочио и из отвореног гроба са Видосавом васкрсао: ја несам више ја, ја се једва познајем. Не могу ја више својим срцем владати, оно се осналжило, ојачало, отело, а ја сам постао слаб, мален, ништа — баш као сенка му, која за њим мора ићи. Не могу ја више ни једној жељи, ни једној мисли заповедити, да моја буде, све је то Видино — њу служи, њу двори. Кад сам јој први пут погледао у очи, у срце сам јој довидео, душу сам јој разумео; одонда све већма осећам, да без тог срца, без те душе, без тих очију — да без Видосаве ја живети не могу. — Сад ми је лакше, кад сам вам се мало исповедио. Видосава ће оздравити, друкчије бити не може: та Бог је жив и милостив! Пак онда, оче, је-л те, оче, онда ће Видосава на веки моја бити!"

Док је Стеван ове речи говорио, јекнула је Видосава кадшто, а стари свећењик махнуо је главом два-трипут, па сад му се таман облак на чело навуче; он се дубоко замислио, а из слепих очију заблисташе се до две чисте капљице.

Зачуђено гледао је Стеван те немиле, кобне знаке. Нестрпљиво, стегнутим срцем чекао је он, кад ће и шта ће отац Урош прозборити.

Подуго је чекао, зеб'о, док је од старца ове речи чуо:

„Сине мој, где си? — Седи уза ме; кад те не видим, загрлити те бар могу. Тако, тако! Врло си ми мио, ej, па те морам врло жалити. Камо среће, да благослов божи на вас падне, камо среће, да сте једно за друго створени! Ко би желео као ја! Али почуј ме, пак суди и мисли и сноси, како знаш и како можеш.

Ја се зовем Урош Бранковић. Србин сам и душом и телом, пак увек ме је болело, увек ме је тиштало порекло моје, но тешио сам се, мислећи, да грех Вуков није грех мој, а гледао сам, чим могу да сперем љагу са породице своје. Пет синова мојих приклињао сам, да ни за што друго не живе, до за род свој, па ако осећају у себи капи Вукове крви, нека метну на срце најљућу гују, да им она отров исисе. Казао сам им: род љубити, то је Србину све; казао сам им, нека срећу, нека спасење потама газе, ако се с тиме не слаже. Синови су ме слушали, да су живи, никад ми образ са њих не би поцрнео!

На Видов-дан године 17** роди ми се мезимица Видосава, у онај исти час, у ком јој је мати умрла. У цриле смо је поноје примили; на свет је дошла, да матер изгуби. Чудно се то дете родило, чудно је увек и било. Од четири године памећнија је била него друга од осам. Никад није плакала до кад је слику Вука Бранковића, која се у нас од старина налази, видела, ал' онда је прискала, као да је жеравицом жегу.

Доцније, не знам, где паучи ону жалосну песму о Косову, о издаји; — ту је песму увек тужним гласом певала; али јој је лице бивало све блеђе; љупки осмех није се смео шалити са красним усницама њезиним, дено око њено каткад је стало, па потамнело и засузило, као да допире у страшну прошлост или у будућност. Ко би је тада запитао: шта је, Видо, за Бога! Важно, али у кратко би одговорила:

„Клетва!" . . .

Пре године дана Милан, мој најстарији син, испроси девојку и срећан дође кући. Вида изађе предањ.

„Ej мој жалосни брате — срећан си, је ли? А зар може Бранковић срећан бити? Милане, Милане, нема прва

греха, до род свој издати. Милане, Милане, тешка је клетва, која и на невине пада!“ . . .

То рече, па га пољуби — онако, као што се самртници целивају.

Тај ми се дан Милан разболи — други дан умре.

На скоро за тим, једно јутро трже се она иза сна, питајући:

„Влајко, брате Влајко, где је мој Влајко?... Тежак је грех, који и на невине пада!...“

У том улети Влајков дорат у двор без Влајка, — а Влајко је, лов ловећи, стрмоглав пао и на месту мртав остао.

Тако она Мирку, тако и Радмилу смрт прорече или докоби.

Од тога доба ја сам је гледао као тајну неку.

Све сам веровао, што је год рекла; ма да је најстраховитије било.

Шта сам јој пута рекао: не говори, не кроби, ако бога знаш — ја те волим као спомен четири сина своја, већма него живот, него душу своју, па је грдна мука од онога, кога тако љубим, таке гласе чути.

На то ће она рећи:

„Волиш ме! Љубиш ме! Тешко оном, ко је мене кад волео и ко мене кад узволи!... Худе сам ја среће... Страшан је то грех, који и на невине пада!“

На онда би се загледала у моје очи и уздишући би рекла: „Што ми се једнако привиђају млади Ђорђе и Јован Бранковићи, са празним јамама, где су биле красне очи! За њима ено другога Ђорђа, ено Гргур Бранковић — сви слепи са крвавим трепавицама! — Оче мој, оче, и ти си Бранковић!“

Кад сам то чуо, стресао сам се, али заман, на скоро паде вечита ноћ на моје зенице.

Једно јутро дође ми последњи син Дамјан и пољуби ме у руку.

„Оче мили“, — рече ми — „и моји су дани избројани. Ноћас сам слушао, како је Вида у сну грозно плакала и два-трипут моје име споменула. Оче, опрости ми!“

— Ко ће опростити, кад Бог не прашта! рекох му ја. Мој Дамјане, добра бити не ће! — Какво добро! Та, ено их сад свих пет једно поред другога у земљи, у гробу, отели су моју кућу, моју постељу . .“

Старац је ућутао.

А Стеван? — Њега су препаразиле старчеве речи и туриле га у море дубоких мисли; али брзо се отео и разабрао, те онда ништа друго није осећао, до како силно љуби Видосаву, осећао, да му је и срећа и несрећа у тој болесној девојци, да га од ње нико не може раставити.

Видосава се тужно осмехнула:

„Што ме љубиш, стари Бранковићу, двадесет и две године сам с тобом у хебској[1]) тамници, па ме неси љубио, ал' неси ни имао каде! — До сада смо једнако набрајали јаде Бранковићеве породице — па јесмо ли их све набројили? Још несмо! За то се махнимо, та скоро је свему крај! Већ ходи, још ме једанпут пољуби! Слатко ли то пада! Мелем је то! Ходи! ходи!“ —

Стеван се сагнуо, да подигнуту руку девојци пољуби — у том Вида отвори очи и грозно повика:

„Та ти неси Бранковић! — Не вади ме из воде, пусти ме смрти; пусти ме, пусти, тако ти среће твоје!“

За тим је опет очи затворила, уздисала и јецала.

Кроз јецање се тек каткад могло разумети:

„ . . . . . род свој издати!“

. . . . . .

„При је то грех, који и на невине пада!“

[1]) Егеру.

III.

Пола увело цвеће, жуто опало лишће, то је смртна постеља, на којој је сада лето издисало.

Сунце је зебло, па се по мало у маглу умотавало.

Птице су још мало певале, ал' то ни налик на оно радосно цвркутање, које у мају можеш чути. У свакоме гласку одјечало је „због ом!“ — кроз свако „због ом!“ дрхтало је тужно „јој!“

Хладан ветар котрљао је сиве, безбројне облаке, а то је престо, на коме је ново господство, суморна краљица јесен седела, дремала.

И бербу су већ у Фрушкој Гори обрали, па су и веселе берба нске песме онемеле, а звучне оне велике чегртаљке не тандрчу више, већ мирно гдегод леже за пећима. Место тога ветар сада разноси само шуштање жутих листова и тупо кршкање сухих грана.

Само једно поток што жубор свој не заборавља, већ песму своју увек једним гласом пое. Али како је чути његов жубор уз песму славујеву, уз мирис љубица на зеленој цветној ливади, а како је сад кад усамљен пева, јер певати мора, или боље рећи, плаче за изчезлим милим друштвом!

Око куће старога Уроша Бранковића простире се велики врт. Дивота је била кадгод по њему ходати, док се на свакој лехи, на свакоме џбуну, на свакој грани видела нежна рука, која је све то неговала. Сад су стазе зарасле, лехе неоплевљене, перед прорастао и погазио све што је труд и воља некад украсила.

Туда се у црноме руху шета лепа Видосава, на лицу јој се види, да је тешко боловала, те та умилна красота бледилом поливена увек ти се чини, као да је гледиш на месечини.

Време је суморније и жалосније, али Вида долази по мало све веселија. За браћом плаче, али неко уверење, да је то тако морало бити, блажи јој горчину суза и спажи јој нежно срце њено. Онај, да рекнем, пророчански дух, што је мучио то красно чедо, уморио се — изчезавао је. Ализа то је расла љупкост њена и Видосава све више постајаше право девојче, какво треба да буде.

А може ли девојче бити без љубави?

Што је љубичица, мирисати мора — што је срце, уздисати мора.

Љубичица ни сама не зна, да мирише, да тако лепо мирише!

А за што је сад Видосава уздахнула? — Уздахнула је, што јој је то тако слатко пало, уздахнула је — не зна сама за што.

Сад је баш одјахао Стеван, који је скоро спаки дан старом Урошу долазио у походе, са Видосавом се по врту проходао, с њоме говорио о свачему лепом и красном, с њоме на мраморној клупи седео и у румене око сунца облаке гледао и сестрицом је звао.

Вида није веровала да Стевана сме љубити, још јој је кадикад немилостиви дух шаптао: удали тога младића од себе — штета би било да и на њега падне клетва!

А опамо јој се у срцу нешто рађало, што је тако слатко, а тако тешко — теготно било!

Још се прах из далека видео, што га је бесни вранац Стеванов подизао. Видосава је тамо гледала и нехотице уздисала. За тим, да се ко близу десно, чуо би умилан тужан глас, чуо би тужну песму:

Ил' су јади или су жалости!
Гори јади, него ли жалости.
На жалост ће и комшије доћи,
Ал' за јаде нико и не знаде,
Само срце у коме су јади.

* * *

Како који данак, све је слађи и милији бивао.

Љубав је расла, а зар би могла уз њу и срећа да не расти!

Благо старом Урошу, он је слеп умиљао, што никада очима не могаше видети. Умиљао је, да му је кћи сваки дан веселија и сретнија.

„Ала овде нешто лепо мирише!“ рече Урош једно вече, кад су га Стеван и Видосава водили по врту.

„Ту је онај велики бокор рузмарина,“ одговори Видосава.

„Па ту мора и онај бусен-креветац бити; седимо, децо, да се намиришимо тога лепог мириса! Је ли, да је красан, Стеване, — а шта ти велиш, Видосаво моја?“

Рузмарин је леп знак. Он је водио мисли, водио речи, па се говорило о радостима земаљскима, о љубави, о верности.

Сви су троје раздрагани на једаред занемели и замислили се.

Једна реч само, па све три душе да на мах постану срећне.

Али старац не умеде почети, а Стевану се грло стегло; уз Старца је Видосава седела, па час на лицу очевом, час на лепоме момку гледала је борбу мисли и отимање жеља. Она не знаде ништа мислити, већ је стрепила као прут, бојала се прве речи, која ће се проговорити.

Замишљен ухвати старац Стевана за руку, баш тамо, где му је на прсту златан прстен стајао.

„Какав је то прстен, Стеване?“

„Тај ми је мајка на самрти дала, па ми наложила, да тим прстеном кадгод вереницу прстенујем. Ал' тако ми Бога!..“

Уз те речи заплакти се Стеван као ватра жива, а бледо девојче побледи још већма, као најлепша бела ружа.

„Ал' тако ми бога, или ћу га до гроба сам носити, или ће га Вида примити!“

* * *

Ох, срећо, ала си златна, а љубави, дивно ли се награђујеш, — овакви часе, силно ли претегнеш све невоље и зла, која нападају на човека!

Рузмарин је мирисао, ал' како лепо, како силно и умилно!

Сунце је седало, огледајући се у слатким сузама слепога Уроша и у прстену на Видосавиној руци.

Кад су се сретни растали, свако је у себи бројао колико је недеља, колико ли дана до тога славнога Ђурђева-дана.

IV.

Како се дочекао тај славни Ђурђевдан? — Како су то време проводили Стеван и Видосава?

Дошла је она љута зима, стегоше они тешки мразеви, мећаве, вејавице, — они хладни ветрови.

Та није то била зима, несу то били мразеви, ни ветрови — није то било ни љуто, ни тешко, ни хладно, ни мразно!

Нашим вереницима као да је вејао румен снег, као ситна у небу раскидана ружа. — Топлу љубав мраз не мрзне, а ветрови јој доносе све онај лепи мирис, што га други нико не осећа — доносе од некуд, бог зна откуд, мирис рузмарина, милога им цвета.

Па оне зимске вечери! Тиха радост, мирно весеље, пуно задовољство. — Кад Божана, стара Видина дадиља, седне близу пећи, па почне оне старе приповетке, што те и језа хвата, и коса ти расти и срце ти заплакти и суза полети; а кад мало застане, вретено јој чујеш, где зврји, — као год што гуслар на најлепшем месту песму прекине, па пусти гусле, да гуди оно, што се ни певати не да, већ се само осећати мора. А на пољу пушка пукне, коњ захрже, хрт зацичи: Ето Стевана из лова, као да је из оне мртве приповетке жив изникао. „Помози Бог,

среће моја!“ — а свећа се заигра, задрхће, — стари Урош сузу убрише. А како је Видосава, како је дивној невести? То ће многа моја читатељка боље знати, него што ја рећи могу.

А кад кући пође, па га Видосава испрати, он јој као стидљиво пришапне, колико има још до Ђурђева дана.

До Ђурђева дана је све мање бивало. Зима је прошла као у сну.

Цвеће и лишће је никло све лепше за лепшим. Славуја гласи долазиште све слађи за слађим. Али лепшега листа, слађега гласа не би но што је Видосави данас стигао.

„Злато моје!

Како те љубим, ти добро знаш, ал' слатко је мени то споминьати. Ти си ми свет, ти си ми живот, ти си ми све. Прекосутра освануће дан, кад се и ти не ћеш стидети љубав твоју пред олтаром посветити, пак је пред Богом и светом мени поклонити. Зора ће ти сватове донети. Свати су изабрани, све је врсно, весело, ваљано.

Буди весела и радосна, невестице моја,

твоме верноме
Стеванy“.

* * *

Знате ли оно лепо цвеће, што му на танкој зеленој стаблици висе све ситне бледе чашице; извијуте чашице просипају леп мирис, а мирис се разлева као река, а по њој као да невидљиве виле плivају и певају:

Ој Ђурђицу, где си сејан, —
Где си бран!
— Ја сам сејан, свет је, чудноват је
Ђурђев дан!

Ђурђиц је то цвеће; сад га баш Божана придева Видосави у косу, па како лепо доликује на тој бујној свиленој коси. А стара дадиља јој говори:

„Тако, тако, мој голубе, сад си окићена као она Цветка девојка, што сам ти увек приповедала, да су се о њу седам царева били. Ал што си ми тако снуждена, кад би требало да си најрадоснија?“

„Добра даљо, морам ти казати, чудан неповољан сам ти сан снила. Овако сам као сада обучена била и, кроз собе ходајући, викне ме неки мутан, таман глас, да станем. Ја погледим горе и видим, да сам баш стајала под саликом нашега несретнога прамајке. Сва сам стрепила. Али он подиже руку, па се ухвати за окнир и полагано се спиње из њега. А оно празно место остало је црвено као крв. Кад је до мене дошао, рече ми: „Ћерко моја, ти си невеста, дај, да те и ја благословим и даривам!“ па се маши за овај мио прстен, те ми га скиде са руке. „Овај ћу, рече, алем извадити, тај изгледа као окамењена суза, а ево ти што лепше, овај рубин, то је као српске крви са Косова поља, тај ћу ти метнути у прстен, тај ће ти боље стајати, у томе ће ти и благослов бити!“ За тим се опет попне на своје место и постаде опет мртав, стари салик, као што је и био. Слатка даљо моја, још стрепим, кад се живо сетим — а оцу не смем ни речи рећи.“

И јесте Видосава сва стрепила, — у тој души канда се опет појавише црним словима написане речи:

„Нема прића ни страшнијега греха, него род свој издати!“

— — — — — — — — — —

„Тешка је то клетва, која и на невине пада!“

*

Одби се вита грана!

Већ су упрегнути бесни коњи, бељци, вранци и жерави, па не мирују, већ ногама копају. На њима се витлају они бели сади-пешкири. Хајде да се путује! Хајде да се путује!

Али још не може да се распусти воло, као да је у весељу срасло, а како ће се отргнути Видосава од мила бабајка свога!

Има суза, не биле горе никада! Има благослова, а не били га Бог прихватио!

Ал' весели, несташни сватови за то и немаре, већ се спремају и певају:

Не плачи, лепа Видо, време је полазит',
Ни у твом белом двору шећер не пиче,
А у нас шећер пиче — Стева делија!

На оштин она четири бељца, на којима је Видосава са старим сватом — а други сватi за њима. Оде вика, оде ларма, као да је никад ни било није. За тили часак ни праха није видети, јер српски сватови не иду, већ лете.

А празно, мирно оста око старца Уроша.

Пут је сватове једнако Дунавом водио; са једне стране су високе планине и виногради, с друге је стране камење, које хладни Дунав запљускује.

Видосава је тако бледа, тако сетна, невесела била, као да и сад онај ноћашњи сан на јави снева.

Сунце је близу запада било, па се они красни зраци сигнаше са барјацима и перјаницама, златише пушке и оружје, а кад ухватише драги камен Видосавиногa прстена, преливаше у њему свакојаке боје — час је био чисто плав, као можда она горња страна неба, какву је само анђели виде, час као љубица, да такве у свету нема, час је био као наранџа, какву је само жедна персијанка, спавајући на крилу свога драгана, може сневати, а часком опет црвен, румен, баш као она на Косову проливена српска крв.

Сад је баш Видосава погледала у прстен.

Врисnула је као љута у процепу гуја.

„Крв, силна крв!... то је...“

На несвесла паде главом на старога свата. Стари сват скочи, да коње заустави. Ал' ко ће хале у набржем лету заустaвити! Коњи се почеше трзати и зазирати.

У тај мах несташни чауши долете, опаливши пушке из кубура. Више није требало.

Пљуснуо је Дунав као да је гром ударио у њега. Бесни коњи занесе несретну невесту у хладни гроб.

То је све било у једном тренутку.

Сватови се чисто окаменише. Нека језа им кроз срце промили — али донде је Стеван већ у Дунаву био, скочио је у смрт, да из ње изнесе живот и срећу. — Да зле коби!

Вода избациваше их обоје.

Још један загрљај само — ал' каква су загрљаји утопљеника! Још један шапат само, али тешко и страшно је, што се у крилу смрти говори.

„Зар несам рекла, Стеване, — рекла сам, да је то тешка клетва; али опрости!“

Већ је двадесетина пливача хитро пливала, да их изнесе, да их избави, али ко ће против тешке клетве, против промисла божија!

Стеван и Видосава дубоко су у Дунаву загрљени лежали.

А душама њиховим ваља да је боље било тамо, где је и стари Урош брзо за њима дошао.

* * *

Ја сам већ ову приповетку са свим и заборавио био, као да је никада ни чуо несам. Али пре неке године био сам у Новом Саду на једноме погребу. Покојник је био гроф, умрло је самац без икога свога, слеп сиромах — са свим слеп и звао се Брашковић. То је можда последња грана те породице.

Онда сам се сетио, онда ми је тако било, као да сам Видосавин глас чуо, где тужно силном скупленом народу збори:

„Нема црњега греха, него род свој издати!“

— — — — — — — — — —

„Тешка је то клетва, која и на невине пада!“

НАСТАВАК ОДЕЉКА II.

Звезде.

(Хамерлинг.)

Горе, — тамо тисућ звезда
Са висине трепти, сја,
Доле, — и ту звезде сјају,
На језера, с плава дна.

Ја бих горе да полетим
У звездани онај свет,
Међу звезде оне чисте,
— Ал' не може слаб ми лет.

И језерске звезде маме
У кристалан загрљај,
Ал' те звезде, нису звезде,
Варљив одсев, лажан сјај.

Тако душа клонут' мора
Узалудну трпећ' драж,
— Што ј' небеско, то ј' далеко,
Што је земско, то је лаж.

Лето, зима и стари песник.

Тужило се топло лето
Свом песнику, зборећ' с њиме:
„Узалуд ми сва топлота,
Кад сам увек међ' две зиме."

А зима му хвалила се:
„Хладноћа ми ништ' не смета;
Куд ћу веће божје среће,
Увек стојим међ' два лета!"

Слуша песник лето, зиму,
Што крај њега летом хите:
„Разумем вас обадвоје, —
Ви би да ме утешите."

У ноћи.

(1863.)

Звезде сјају на небесн'
— Остај, сунце, тамо где си,
Не срамоти своју моћ!
Светлост твоја богодана
Не мож' створит' лепша дана
Него што је — ова ноћ.

Лањској ђаволици.

Сећаш ли се, ђаволице,
Кад сам лане код вас био?
— Приповедај своме мужу
Како сам ти доскочио.

Ја сам с тобом шалио се,
И држ'о те као дете, —
Ал' ви, мале поличарке,
То ни мало не волете.

Једанпут си дошла с поља,
Па пред-а-ме прије свега;
А на твојој плавој коси
Пуно беше ниња, снега.

Ти ми рече: „Молим, чико,
Старост не да, да се вређа;
Ето, вид'те, сад сам седа,
И од вас сам много сеђа!"

А ја теби: „Добро, бако,
Старости се свако клања."
Па ти цмокнух беду руку,
Пун високопоштовања.

Док су уста чике твога
На белој ти руци била,
Седина се твоје главе
Као сапак растопила.

И ти поста опет плава,
А ја остах седих власи;
Тад ја теби пружих руку, —
Пољубит' је морала си.

Сећајућ' се оте шале,
Из срца ти желим свег,
Да ти од сад свака брига
Прође к'о тај лањски снег.

Мајска зора.

(Од Рајника.)

Ходах гором у прозорје,
Шетах кроз те зелен-дворе,
Бројно јато сретних тица
Запевало одозгоре.

Дозиваху једна другу:
„Хајде, тиче, гдегод које,
Ту у хладу зоре мајске,
Да се пева, да се поје!"

И у мени нешто беше,
К'о да позив само чека, —
У срцу ми залепрша,
Као да је тица нека.

Ако ј' тица, нек излети
У слободу шумска храма; —
Ако ј' песма, нек се вине
Загрљена са песмама!

НАСТАВАК ОДЕЉКА IV.

Наши јади.

Србин има доста моћи,
Ума свежа, духа чила, —
Оне дуге српске ноћи
Нису биле без светила,
Србин има дара стројна,
Има скока, има лета,
Има жара самосвојна,
Живу клицу лепша цвета.
Србин има пада вела;
Србин има дивних жеља, —
Србин има — пријатеља.

Хај, к'о да се рај и пак'о
На србинску пропаст друже,
Као да се сав свет мак'о
Прот' Србина на оруже,
Горе, доле, десно, лево,
Стене, место, срца мека,
Ил' заклиј'о, ил' заџев'о,
Остаје му без одјека.
Души са дна воља радна
Хита јави свога сања,
Тражи мајку, — она хладна,
Тражи брата, — оп га гања,
Тражи друга, — оп се рута, —
Тискају га, затиру га;
Оком гледа на суседа —
Ту га срета мржња бледа.
Мржња, завист, пакост, злоба,
Или клетва груди мразни',
Ближе, даље, свуд гордоба,
Зазирање и бојазни.
Пође-л, болан, да се склања
Под закриље ноћних снага,
Из облака непризнања
Лед и туча удара га.
Где за другог цвеће ниче,
Ту се њему чемер спрема;
Тражи-л правде, — ох, патниче,
Твојој муци правде нема!
Где се свака рана вида,
Нема дека његовога,
Злокоб руши што год зида
То сироче доба свога.
Од куд чека топле зраке,
Са те стране гром га стрела,
Са те стране и са сваке,
Србин нема пријатеља.
Као да ј' мета свцју врага:
Српски живот, српска снага.

Тешко ли је ширит' крила
Кроз поворе тол'ких зала, —
Ал' још ни сад српска вила
Не би надом очајала.
Још он не би изнемог'о,
Још би Србин тренут' мог'о
Преко мора, преко гора
Својој срећи да поврви,
Да не има, ох, злотвора
Од свог млека, своје крви.

Турчину на нову годину 1878.

Ој, Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клети!
Духну ветар у час срећни,
Духну ветар петовечни, —
Није ветар, већ уздаси...
Твоја свећа већ се гаси!
Зграби свећу, бежи с њоме,
Бежи с њоме дому своме,
А нека те вране прате, —
Бежи дому, Азијате!

Ој, Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клети!
Ове горе, пола ова,
Гнезда наших соколова,
Што си наклом створит' знао
— Где си данас клек'о, пао, —
Леш до леша овде трухне,
Долине су крви пуне!
А где деца наша пиште,
Није село већ гариште;
А што мајке наше ћуте,
То су клетве замрзнуте.
Наше жртве још су мале, —
Бежи, Туре, беж' отале!

Ој, Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клети!
Ал' кад буде, што ће бити,
Кад се добро семе хити,
А још боље кад уроди
На сунашцу, на слободи;
Кад процвета брег, долина,
Мила српска домовина;
Кад у њојзи, ка' у рају,
Цркве, школе процветају,
Кад по сели' по градови'
Кликну српски соколови,
Соколови мира, братства,
Соколови човечанства;
Кад се створи њина рада,
Њива среће, њива нада, —
Домовина наших чеда,
Као кошница пуна меда...
Тад завири, болан Мујо,
У тај санак људи срећни',
Уједи се, љута гујо,
Сатано им петовечни,
И на прошлост своју пљуни,
Види, на се — сам прокуни!

Прашина.

Соба мала, а кроз прозор
Косо пада светла зрака,
На се виде ситни прашци,
Бела стаза посред мрака.

По тој стази, по тој реци
Сићуш-прашци плове сиви,
Гуркају се, комешају,
Витлају се као живи.

Отиш прашком, тим сићушком
Очи с' моје радо море,
Понајраће кад тантине
Хоће да ме смешним створе.

Комешај се, ситнадијо,
За тренутак обасјана,
Огледало нашег жића,
Верна слико наших дана!

И ти можда имаш жеља,
Неких жеља, нека нада;
И ти можда имаш срца,
И то срце можда страда.

И ти можда љубиш, мрзиш,
Тражиш борбом опште среће;
И ти можда дрхти да се
Око тебе свет окреће.

Ох, како је све то мало,
Што по зраку овом хити!
Ох, како је све сићушно,
Све пренутно, — и ја и ти!

Прах је десно, прах је лево,
Само што се уме скрити;
Прах — све, што је до сад било, —
Прах — све, што ће од сад бити.

Остраг, напред, прахом с' зове
Међа ове журбе пуке:
Ил' помен'о прадедове,
Ил' помен'о праунуке.

Таке мисли мени буди,
Кад ми зрачак који сине;
И њима се умем спасти
Од сујете, од таштине.

Мицерин.

(Од Лонга.)

Тад Мицерин, краљ мисирски,
Поштов'о је сваче право,
Владао је благо, мудро,
Сиротињу ј' заштићав'о.
Скидао је робљу ланце,
Олакшав'о сваки јад. —
Никад Мисир није био
Тако сретан као тад.

Ал' узалуд добра воља,
Кад проклетство неко стиже:
Грозна болест народ мори,
Сва се гробља напуните.
Стока пада и скапава, —
Ватра, — вода, — боже мој!
Њиву, коју вода штеди,
Скаканца гложе рој.

Брижан краљу к себи зове
Свештенике, велеч' њима:
„Шта то бива, синци неба,
Зар сам мрзак боговима!
Пал'те жртве! Заштајте
Оракула ваших сјај!
Што нас небо тако бије?
Кад ће томе бити крај?"

Свештеници књиге чате:
„Ти ћеш живет', краљу часни,
Још'те само седам лета,
Седам лета, ал' ужасних!

Богови те мрзе за то,
Што од трња правиш цвет;
Што си држ'о, смртни сине,
Ти да срећниш овај свет!

Што утиреш сузе горке,
Љуту казну јачих сила;
Што је твоја блага рука
Осуђеним' мелем била;
Што подижеш народ, који
Искушава виша моћ;
Што си диг'о сјајну лучу,
Да разгониш црну ноћ!"

„Тако ли је!" краљ загрме,
„Те су речи претња сама! —
Ал' баш ако пише тако,
Доскочићу тим књигама!
Двогубом ћу снагом радит',
Од ноћи ћу правит' дан . . .
Нек су само седам лета, —
Удвојити ја их знам!

Удвојићу, — удесетит'
Мушким радом моје жиће;
Ја ћу сејат' оберучке,
Да благодет боље ниче.
А под штитом добра смера
Не плаши ме муња сев, —
С благословом мога рода
Сусретаћу божји гњев!"

✝ ✝

Копајте раку, — на горку тугу! —
Ал' журите се, — копајте другу!
Иљ' зар си, Србе, већем претрп'о,
Облачућ' рухо црно на црно,
Задајућ' гробље све кам по кам!
Јауци двојни из једног дома:
Јер сад већ бију све по два грома
У српски храм.

Љубиша оде, дично нам име, —
Љубиша оде, Јакшић за њиме!

Овака туга, та се не лечи,
Овакви боли немају речи,
Само нам лице хладни и бледи,
А крвца наша к'о да се леди,
Жиле се коче, дисање таје,
Рука на срцу притисла ваје,
Тако стојимо врх оба гроба, —
Споменик грозан, бол га је свео:
Окамко се вас народ цео.

Камене усне све већма бледе,
Камене очи у небо гледе,
Камене сузе као да траже
Има ли бога, који помаже, —
Ал' не види га камени јад, —
Камена вера, — камени над.

Светли гробови.

Декламовано на селу, које су приредили ђаци више гимназије београдске 25. јануара 1879. у корист породице пок. Ђуре Јакшића.

Бејасте ли, браћо моја млада,
Да-л бејасте ви на гробљу када,
Ај, на гробљу, на голему?
— Та увек смо ми на њему.
Гробље ј' земља, кôм се ходи;
Гробље ј' вода, кôм се броди;
Гробље врти и градине;
Гробље брда и долине,
Свака стопа:
Гроб до гроба.
Гробље ј' спомен доба свију;
Гробље књиге, што се штију;
Повесница свих земаља,
Старославник цара, краља,
И читуља виших слика
Избраника, мученика,
Од почетка памтивека,
Све ј' то гробље —
Ал' је и колевка.

Нема броја, ни имена
У висини звездам' свима,
Камо-л броја и спомена
У земљици гробовима!
Милионе прогутала ј' тама,
Црна тама многих тисућлећа,
Нико их се више и не сећа,
— Но по гдеком увек гори свећа.
Иљ' је свећа, ил' је име светло,
Иљ' су дела, која се не гасе,
На редове недогледног гробља
Својом зраком красе.
Ти гробови,
Стари, нови,
Они сјају
Сваком параштају —
Кад се умље у прошлост удуби
У таминни да се не изгуби;
Кад се пустиш у давнине свете,
У давнине и свете и клете,
Да ти мисао пута не помете.
То су ватре догласнице,
Пружајућ' се из дальних сена
У поворци оној дугој —
Досветљујућ' једна другој
Струјом, која напред лети,

Тежеh' само једној мети, —
На се тако светли млази —
На се виде светли трази
Једног духа разних доба,
Духа, коме нема гроба.
— У гроб само сруши кости,
Стресе пев'о, кој' му смета
Бржеи бују виша лета
К узвишеној будућности.

Ко с' осврне да погледи
Бистрим оком и погледом
На гробове оне светле.
Повеснице дугим редом,
Мора чути како ј' живо
Кроз векове, кроз маглину,
Дед унуку, отац сину,
Борац борцу довикив'о:
„Где ја стадох — ти hеш поhи!"
„Што не могох — ти hеш моhи!"
„Куд ја нисам — ти hеш доhи!"
„Што ја почех — ти продужи!"
„Још смо дужни — ти одужи!" —
То су зборн, то су гласи,
Којима се прошлост краси,
Што продиру кроз свет мрачни
Са гробова оних зрачни'
Спајајући громким јеком,
И божанском силом неком,
Спајајући век са веком
И човека са човеком.

Око сваког светлог гроба,
(Баш ка' горе око звезда)
Повесница прича ово:
Хватало се неко коло,
Коло младо, коло ново,
Нове клице стара нада,
Ново цвеће стабла стара,
Душе чисте, срца млада,
Наследници света жара; —
Ту се слег'о живот млади,
Да се с гробом разговара.
И ти паде, драги брате!
„Нисам, децо, вас док траје!"

Је-л ти борба била тешка?
„Покушајте, милина је!"
Шта си хтео? — куд си пош'о?
„Тамо куд се стиhи мора!"
Зар је вера тако јака?
„Увек јача од злотвора!"
Мало нас је кој' би смели —
„Ал' вас јака сила креће!"
Зар ко може стиhи цели?
„Ко посумња никад не hе!"
А ко беху они дивни,
Који су те напред звали,
Који су те ојачали,
Који су ти крила дали?
„То бејаху идеали!
Без њих нема виша лета
Над облаком мрака густа,
Без њих би се малаксало,
Без њих би се брзо пало,
Свет би био гроб без цвета,
Живот празан — младост пуста!"

Око сваког светлог гроба
Прикупљ'о се живот нови,
Наследници света жара,
Купили се соколови,
Пијућ' душом светле зраке. —
Јест', тако је, браhо драга,
Ти градови нису раке
Већ колевке нових снага!

И вама је, јаој, пао
Стегоноша дичног стега, —
Ал' је сиn'о гробак нови, —
Ви стојите око њега.
Ту погледа брат на брата,
П' онда горе, п' онда у се;
Груди дрхћу, уста ћуте,
Али душе разуму се.
Да-л то снага ниче нова? —
— Даруј, боже, благослова,
Да вас здружи братска слога,
Заветнике, који с' купе
Око гроба ђурнога!

Дон Кихот.

(Из Салета.)

I.

Он Кихот је појахао
Свог парипа поуморна,
На његовом дугом лицу
Гори жеља делотворна.

Да је парип његов бољи,
И оружје да је друго,
Он би био друге среће,
Свет се њему не би руг'о.

Јер он жели слабе бранит',
А неправду гонит' мачем, —
Ал' свет овај, кукавица,
Хоће да је гоњен, тлачен.

Место дива и јунака,
Који вешто копље баца,
Не налази никог другог,
Само воље магарца.

Место госпа и принцеса
Блудне цуре и глупаче; —
Тражи премца себи равна,
А налази — ветрењаче.

Он мишљаше свет је светао,
А свет кажав, злобан, грешан, —
Дон Кихот се преварио
И за то је свету смешан.

На и слуга Санчо Панза
Исмева га, трезна луда;
Себичност га ипак тера
Да за њиме каска свуда.

II.

И племенит витез јаше
Кроз столећа, срчан, гњеван;
Увек готов добра чинит',
Увек киђен и исмеван.

Свуда варан у свом паду,
Он се ипак у вис пење, —
Зар не знате тог витеза? —
Зове се одушевљење.

Воља му је искра божја,
Поље трњем обасуто;
Ту он пута крчи донде
Док не призна — да ј' залуг'о.

Времена су тако ниска,
У њима су ниски људи, —
Што полети у висину,
Том низина криво суди.

За њим каска хладан разум
Све рачуном и опрезом,
Мргоди се, ал' би хтео
Да с' користи тим витезом.

Јахај, јахај, мој витеже,
Нек те подсмех не помета, —
Ти си вредан боља доба,
Заслужан си боља света!

Етни.

Све до јуче газиште те худи
Безобзирни људи,
Газиште ти и главу и плећа,
Газиште ти и груди и леђа.
Газиште те и људи и жене,

Мислећ': то су изумрле стене,
Газиште те и с десна и лева,
Мислећ': Етна нема више гњева.
Газиште те и дечица мала,
Мислећ', е си духом малаксала,

Газиште те волови и јарци,
Газиште те и сами магарци,
Тебе, Етну, — милом богу хвала! —
Газиште те — јер си се подала.

А гле, данас, гажен се пробуди;
Уздахнуше уврећене груди;
Дим покуља на видело дана,
Густа пара дуго уздржана.
Рикну нешто из дубине твоје,
Људи, стока стругнуше куд које.
Пламен суну, небо се зажари, —
Где сте сада, четници, жандари!
Полицијо, дођи па запрети, —
Јест', — није јој ни на крај памети!
Тако, бреже, озбиљни витеже,

Драга Етно, нека ти је сретно!
Ти не тражиш никог да сахраниш,
Ћутиш, трпиш, али се и браниш.
Не убијаш газионе своје,
Кад кад севнеш, нека те се боје
Не сатиреш руљу, што те вређа,
Већем само стресеш је са леђа,
По твом телу да не праве стазе,
Да ништавци по теби не газе.
Ај, да ми је, да те видет' могу,
Тебе гледећ' да с' помолим богу,
Да с' помолим као пред олтаром,
Да с' огрејем твојим светим жаром,
Да те дуго, да те дуго гледам,
Своме роду да те приповедам.

Лазару Сочици.

Ох, за седам кратких дана
Пет големих љутих рана! —
Каквих рана? Каквих јада?
Посред срца, посред вида!
То је, брате, искушење:
Да-л си челик, да-л си стена.
Тебе, Лазо, небо куша:
Да-л си јачи од камена.
Па кад снага духа твога,
Кад претрпи и те јаде,
Тад ће небо још једанпут
Мач у руке да ти даде.
Нова чуда за слободу

Починиће рука смела; —
А да буде срећа трајна
Молиће се пет анђела.

А сад нек ти, хај, прискочи
Горска вила хитра скока,
Нек те вида, не са биљем,
Већ сузама нашег ока.
Тај се мелем данас лије
Широм, дужом свих даљина,
Где год има српске мајке,
Српске кћери, српска сина.

Петру Прерадовићу

о пренашању моштн му из Беча у Загреб.

Гробу твоме лете
Венци с десна, с лева;
Ево, прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика,
Нек је једна туга,

Туга за славујем
Општега нам луга.
А тај венац нека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби,
Као и Хрвати.

Туђе земље груда
Мртва те не жеже;
Твоје кости, ево,
Међ својима леже:
Домаћи се брашьан
Око крста вије, —

То ј' пепелу доста,
— Ал' души ти није.
Њојзи нема мира,
Догод с рајских врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата...

Петнаестог новембра 1879.

Муке му дотрајаше,
И патьи му дође крај;
Сад се шире груди наше,
Одлан'о им уздисај.

На сусрет му уздах носи
Из срдаца наших глас:
Трпео си, патио си,
Не за себе, већ — за нас!

Смилов'о се анђ'о правде,
У мрачни му сниш'о стан,
На тог мрака нама саде,
Ево, свита свечан дан.

Иде мелем нашој рани
— Долази нам као дар —
Из сред срца исчупани
Врана нам се топли жар.

И слаби се ојачаше,
Видеђ' гледом ока свог,
Да молитве топле наше
Ипак слуша добри бог.

На *како* ће да се слави
Овај данак свет'о, чист?
Како да се запоздрави
Наше горе златни лист.

Чим ће да се осведочи
Колики је сриства дуг,
Овог дана кад он крочи
У народа свога круг?

Да ли венац да се вије,
Већи него иком пре?
Да ли звона и праштије,
Свирке, песме —?— Не, не, не!

Ништаже су славопевке,
Кад се враћа мученик:
Диж'те децу из колевке,
Нек замалме његов лик!

Диж'те децу где год доће,
Говорећи: „Пазти, знај!"
Диж'те децу где год дроће,
Па им збор'те: „То је тај!"

„То је Србин више моћи,
„Душе чисте као крин; —
„То је онај, за ким поћи
„Мора сваки сриски син!"

Ал' то збор'те тако ти'о,
Ка' потока бистрог вир, —
Да се не би нарушио
Ничи' санак, ничи' мир.

Диж'те децу свуд пред њиме,
Уз свечано-тихи мир,
Нек ту слику дена приме
Душе своје у оквир.

Ох, дижите децу данас,
Па им збор'те: „То је тај!"
(Таки људи нису за нас,
Већ за бољи нараштај.)

Несретник.

Младо доба кад кад му се дало,
Да гушне дете „ракијице“ мало;
А што из пића вреба демон зао,
Још онда га је закапарисао.

У школу не хте, другом стазом крену;
Бег'о је цркву и поуку њену;
Он слуша речи злосретника слепи':
„Пиј, чедо моје, ракија те крепи!“

То слуша радо, — ракија га греје,
А из ње демон злорадо се смеје.
У младој души већ се зраке гасе,
А нигде никог нема да га спасе.

Развратна друштва, те наклене сенке,
Сватови, славе, дање, теревенке, —
К'о луда мува око свеће лети, —
Кад кад се тргне, хтео би с' отети.

Да-л ће га спасти она љуба млада?
Да-л ће рад деце латити се рада?
Ох, он би хтео, — и можда би мо'га'
Да нема тога пића наклењега.

Ал' данас мало, сутра мало више, —
А свет га бољи из свог кола брише, —
Ха, сад ће пити свету прекосећи!
А демон шапће: „Не ћеш ми утећи!“

Сад гледи слику, која срце пара:
С његова лица нестa божја дара,
Понижен човек ниже свака скота,
Изгубљен понос, згажена срамота,
На челу нема те ведрине лепе,
Згрчени прсти дрхћу му и стрепе,
Језик му везан, глас му само јеца,
А колено му од немоћи клеца,
Бездушна глупост са лица му бледа,
А мутна страва у место погледа.

Жена га зове: „Оди, бога ради!
Сви ћемо твоји скапати од глади.
— Моз'те га, децо, нека дома греде!“
А деца не сме' ни да га погледе.

Све је залуду, ништа не помаже!
Он језик сили не што да искаже, —
Сад ће изрећи — слушајте, слушајте!
— А шта је рек'о? — „Ракије ми дајте!“

Згроз'те се, људи, над овом срамотом!
А демон грокће и смеје с' грохотом.
Његова ј' жртва. — Ох, да ј' једна, сама, —
Ал', јао, он их има хиљадама!

Друго и друкче путешествије.

Један доле, други горе,
Један гнусан, други драг,
Једног шиље ведро небо,
Другог гони црни враг.

Куд ћеш овог, црни чо'че?
Жеља твојих у нестиг?
Куд год крочиш, ту остаје
Од копите наклен жиг.

И за тобом уздах носи
Из срдашца наших глас:
Од како си, благов'о си, —
Све за себе — ништ' за нас!

Зар ти мрзиш своје коло?
Зар ти волиш бити сам?
Зар ти прија паша клетва?
— Љубљен бити — зар ти срам?!

Зар ти инси наше крви?
Зар ти немаш мајчин гроб?
Зар ти за то круну дасмо,
Да ..... будеш роб?

Шта је тебе до нас стало,
Шта до среће рода свог!
Та тебе је увек мило
Јербо ти је демон бог.

Иди, иди, својим путем, —
Ал' пролазећ' кроз наш круг,
Како ће ти наши јади
Да одуже стари дуг?

Дочекајте како знате,
Срби браћо, његов „вход" —
Само децу клоните с пута,
— У деци нам живи род.

Куд год дође, куд год прође,
Уклањајте пород свој.
Отрују-л се наша деца,
Тешко нама, — боже мој!

„Беж'те, децо, сакрите се,
„Куда које бегат' зна,
„Молите се вишњем богу,
„Да вас спасе ода зла!

„Од безумља, пустолова,
„Саможивља (пуст му траг)
„Од издајства, светотајства, —
„Све то сеје клети враг.

„Мол'те бога, да вас слога
„Обасене — то је спас!
„Склоп'те руке, склоп'те очи, —
„Бог ће чути дечиј' глас!"

Уклањајте децу с пута,
К'о да сикће кужан пламен, —
Да с' у њине чисте душе
Не удуби срџства срам!

Умре нам дакле и Стеван Брановачки.

Ти склопи своје увек будне очи!
Опет паде звезда наше мутне ноћи!
И ти скрсти руке неуморна рада,
Кад у њима лежа многа наша нада!

И то срце, што је за род само било,
Врело тако топло, сад се заледило!
За чуварем туже наши рукосади,
Старче, на ког су се угледали млади!

Кад је српска слога са млакости бо'на,
Ми спуштамо у гроб нашега Катона!
Млади губе узор старачка поштења,
И то баш у доба горка искушења.

На шта ћемо рећи на растанку с тобом?
— Остаћемо дуго над тим дичним гробом;
Врлима се увек једна речца дала,
Сва срца, сва уста усклинку ми *„збогом!"*

А гробови на то увек нешто зборе, —
Ја из твога гроба чујем проговоре:
„Који правду бране, нек немају страха,
Борите се, децо, до последњег даха!"

То гробови рекну, па онда заћуте,
П' онда само мотре наше даље путе. —
— Земљица ти лака, дико наша стара!
— Ја и у твом гробу још видим чувара!

Арсенију

првоизбранику народном

о педесетогодишњици му, 10. марта 1880.

Педесет лета како служиш богу;
А бог те учи: Служи роду свом!
А народ опет обраћа се богу,
Да други пођу истом стазом том.

Педесет лета, — за то дуго време
Под црном ризом дише српска груд,
И ти си им'о горких искушења, —
И ти си ост'о мио, љубљен свуд.

У светом писму међ' врстама пише:
„Надјеј сја на народ!" — у том нема зла.
Ал' има добра; — јер вечити спомен,
То нико, само народ дати зна.

Судбина једна, — одличије једно, —
Крст, носиш и ти, — а и народ твој,
Кад народ пати, трпи и ти с њиме,
У томе лежи онај витки спој.

Кад њему сване, свануће и теби,
Ил' тебе живом, — или гробу твом;
Ал' свеза света преживиће лета, —
Пред таком свезом задрхће се гром.

Седина твоја нема много жеља, —
Но тебе није ни тај нуждан штит;
Љубави опште, правога признања,
Тог ниси, не ћеш, — не смеш бити сит!

Благослове твоје од педесет лета,
Све ти данас чисте врања српски свет.
Крстоносни народ може благосиљат', —
Исто ка' што мора, мора гдекад клет'.

Чика Сими Крстићу.

(† 2. марта 1880.)

Зоште брује тужна звона,
Тихом тугом уздисајном,
У свестраном, горком складу
За праћком, за Стеваном, —

Ал од доле већ се вије
Нови барјак црне боје:
„Звона, звона, не престајте!
Није један, — сад су двоје!"

Ја помишљах ових дана:
Ко ће први хтети — смети
Збацит' тело, и Стевану
Чистом душом глас однети.

Глас однети, како цвили
Цео народ на гробу му, —
Да и горе наше јаде
Већ дочују, доразуму.

Та помисо, као гују,
Следила ми талас крви, — —
— Чика Симо, чика Симо,
Ти се и ту ћеш први!

Е таки си увек био
Под заставом наше свести;
Ни од муње, ни од грома
Не даде се ти помести.

Што је српству било свето,
И тебе је свето било;
Сваком лету напредноме
И ти беше једно крило.

Увек чику на бранику
Видели смо, — па без страха;
Такав беше кроз цео живот,
Такав оста до издаха.

Иди, даклем, иди и ти!
— Терет ми је то изрећи,
Кад помислим како ј' тешко
Заменика теби стећи!

Чисто видим око гроба,
Како с' врли сузам' даве,
— Ево, и ја груду земље
Добацујем преко Саве!

Да ти земља буде лака,
То је, Симо, жеља наша;
(Буде-ли ти она тешка,
Ова груда нек олакша).

Али, у злу ил' у добру
— То нам нико не закрати —
Име твоје, лепо име,
Дуго ће се спомињати.

*

Још су браћа на твом гробу,
— Вечна зимзам' и уједу, . . .
Мутне мисли питају се:
Да ко ли је сад на реду?

Духовска песма 1880.

Волим цркву, јер у њојзи
Падне с душе тама, —
Болна душа загреје се
Топлим молитвама.

Волим шуму, ту зелену,
Свежу богомољу, —
И ту душа нађе лека
За најтежу болу.

А то двоје кад се споји,
— Оба ова храма, —
Кад у цркву шума уђе
С витим гранчицама,

Задрхћеш се, — к'о да греси
На колена срну, —
И шум чујеш к'о носиму
Диханију бурну.

Место ветром, тамјаном се
Заљубкује грана, —
Ал' то бива једном само
У години дана.

Сви бејасмо загрљени
У тихом мољењу, —
За то ми је душа клекла
Данас на јутрењу.

Свети душе, хоћеш сиђи,
Жељни смо ти дара! —
А ми чусмо, — ох, чусте ли,
Шта се одговара?

„Дух би сиш'о, дух би хтео,
„Дух се сиђи спрема, —
„Ал' он с'лази само тамо,
„Г'де срамоте нема!

„Дух силази на народе,
„Ал' он таке бира,
„Г'де срамоте или нема,
„— Или где се спира."

Срби браћо, Срби браћо,
Чусте-л ове знаке!
— Срамоте је у нас доста, —
Нису све једнаке:

Понека је на нас пала
Са злотвора кога,
Понекој смо сами криви,
Са немара свога.

Срамоте су црне пеге
На лицу нам бледом, —
Оперимо данас једну,
П' онда ћемо редом.

Једна лага, срамна лага,
Црну сенку баца:
Погледајмо на Матицу,
Завет од отаца.

Она ј' прва, најстарија
Од својих сестара, —
Свака ј' друга богатија,
Нашу јад обара.

Око других скупило се
Велико и мало,
А сироче ово српско
Студом задрхтало.

Славска браћа поносе се
С матицама својим, —
А, Србине, твоја кука
Пред братима твојим.

Патили смо много што-шта
Од како смо живи, —
Ал' срамоти овој грдној
— Њој смо сами криви.

Ударимо-л један спомен
Овогодиих Д'ова,
Та је лага сутра спала
Са српских синова.

Срамоте су црне пеге
На лицу нам бледом, —
Оперимо данас једну,
П' онда ћемо редом.

Дух силази на народе,
Ал' он таке бира,
Где срамоте или нема,
Или где се спира.

О стогодишњици Лукијана Мушицког

14. јануара 1877.

Над тишина лѣта
Преко српска света,
И у овом скромном матичином куту
Видим српску браћу бригом забринуту,
Бригом забринуту, — надом задахнуту.
И овуда лѣта
Та тишина света.

И наши стари стицали се 'вако,
Гоњени бесом нехришћанска мача,
Тражећ' у гори часак уточишта,
Да с' помоле богу, како с' моли раја,
Да одслуже службу, која душе спаја.

И ово је гора, тако ми се чини,
По њеној старини, по њеној висини,
Ма да црни облак згромити је грози,
Још се у њој могу причесници стећи,

И у њојзи рећи:
Боже нам помози!
На још овог светог светосавског дана,
Кад из гроба уста сенка Лукијана,
У руци јој дрхће кад'јоница стара,
У којој је пуно родољубна жара,
А тамјан је душа, коју давно знамо —
— Сви јој се клањамо.
Клањајмо се старцу, данас столетнику,
За кратко патинку, до века песнику,
Осветштајмо знамен старих уздисаја,
Одслужимо службу, која душе спаја.

Лукијане дивни, споменом ће твојим
Крепити с' и јачи Срйства нараштаји;
А нашојзи тузи и нашему болу
Твоје име као мелем-звезда сјаји.
Твој ће живот бити довек Срйству дика,
А свом добу беше из душе ти благе
Чудотворан извор чудотворне снаге,
Без којег би суша поморила биљке,
Које њима даше плода изобилна; —
Та ни мислит' не смем на ону празнину,
На ону празнину, умну пустолину,
Која но би пукла без твог духа силна.
Твоја света лира зар је мање била
Нег' умна дојиља свих млађаних снага,
А светиња њена привлачила ј' брата,
Одбијала врага.
Твоје харфе гласи беху звоно свето,
На које је Србин у цркву полет'о,
Хај, у цркву вере, хај, у цркву нада,
На жртвеник новог умног рукосада,
Пред распеће, пред кин синак божи гине,
Само рад истине, само рад врлине; —
Ка олтару оном, на ком један пламен
За сву браћу гори,
Која но су жељна обећане зоре
Листом свуд од Пеште даж до Чарне Горе.

Лукијане дивни! — Кад би судба кивна
Угасила лучу срйскога живота,
Твоја звезда не би спала са свог места
На високом небу широка Словенства.
Сјала би у кругу свога друштва стара,
Врлих Шафарика, дичних Копитара.

Лукијане дивни! — Да се могу слити
Оне сузе силне,
Што их српска црква,
Што их српска школа
За тобом пролила,
Сад би река била.
Но и така река још би била мала,
Да потопи стење, груде и камење
Оних горких јада,
Што Лукијан страда.
Опадан и гоњен с близа и даљина
Рад својих врлина.

Ох, владико свети, — ведро-смела чела,
Јуначино крепка црнога одела,
Ти опева први Доситија славу, —
Та се слава враћа сад на твоју главу.
Ти с' калуђер први, од кога сам чуо
У детињству мом:
„Противу тираства“ да је „скован гром“.
Како мора дрхтат' свака авет клета,
Кад калуђер пева о „слободи света“!
Ох, владико свети,
Твоја реч је стигла, куд си духом циљ'о, —
Ал' ти ниси клео —
Ти си благосиљ'о!

Ал' ко ће набројат' све врлине твоје?
Овај дан је мали
— Ми смо малаксали —
Векови се нуде, да их они броје.
А наше је било сетити се тога,
Да ј' столеће прошло од рођења твога,
Огрејат' се жаром твог спомена жива,
Њим обасјат' таму, која нас покрива,
И са пуним надом и достојном тугом
Твоје име предат' столетију другом.
Загрљени духом српска загрљаја
Одслужисмо службу, која душе спаја.
Сад можемо поћи
И по црној ноћи
Преко стрмих стаза
И гола камења,
Јер тај спомен лепи
Дивно нас окрепи
За сва искушења.

Мач и перо.

Умукнуо гром топова,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је лег'о у корице.

Да-л је лег'о да уздахне
Са неправде наших днева,
Ил' уморан, да у миру
О победи друкчој снева?!

Камо среће да су увек
Ведри, благи, мирни данци,
Па да нису ни ковани
Ни мачеви — ка' ни ланци!

Место топа, тигра љута,
Место мача и ханџара,
Да *духови* крче пута,
Да се *пером* вечност ствара!

Мене гони, — ја бих клео
Мач убојни, мач крвави, —
А перу бих венце плео,
Да се диже, да се слави.

Не може се мач проклети
Док нас наше муке море;
— Нит' могосмо перо хтети,
Док не сину зрачак зоре.

— — — — — — —
— — — — — — —

Мач и перо, — два посланца
Од једнога силног бога!
— Мач и перо — два братанца
Беже један од другога.

Та не беже што се мрзе!
Није мржња. — А да шта је?
Они с' клоне, што се штују;
Један другом места даје.

Хај, да не би љута мача,
Којим крета виша сила,
Код толико угњетача
Шта би прошлост српска била?

Шта би била? — То, што-но ће
И будућност, — санак дерни, —
Ако немаш, српски роде,
Соколова, тића *перни*'.

Умукнуо гром топова,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је лег'о у корице.

Да-л је лег'о да дочека,
Кад ће правда свима сјати, —
Или ће га нужда прека
Опет скоро — — бог ће знати.

Али хвала бритком мачу!
Светлости нам тол'ко стек'о,
Да се наше мало гнездо
Сад већ види на далеко.

Слободе нам тол'ко дон'о,
Кол'ко треба да се дише,
Да соколи кликнут' могу, —
Данас мање, сутра више.

А сад, кад се судба скрива
Рода тол'ко мученога,
Догод бритки мач почива,
(Бог д'о нико не треб'о га!)

Донде, перо, ти се лати,
Да прихватиш дар од мача, —
Што је никло, да процвати,
Што се стекло да ојача.

Мач је само темељ мег'о —
Од пера се више ште;
Мач је рек'о: Ето, сто,
Соколима полетиште!

По прашини зашт' да гмиже
Кога у вис зове вила? —
— Што соколе у вис диже,
То су *пера*, — то су крила.

У берби.

(По Ъулајиу.)

Какав нас се сумор лаћа!
Је-л то берба, ил' је даћа?
Уздишемо баш к'о ветар,
Што је сада овуд дуј'о;
Добро што смо овде сели,
— На нас пада лишће суво.

Друкчије је негда било,
Друкчије се проводило:
Срце лако, горе живе.
— А какви су ово дани!
Горе ћуте, срца стрепе,
Нестао нам прах пушчани.

И домаћин снужден седи,
Па пред-а-се у прах гледи.
У руци му стара лула, —
(Ни у лули нема жара)
На глави му *стара* капа,
— Ал' где му је воља *стара!?*

Свирац свирне неке гласе,
Али коло не хвата се.
Ђуров ничег, где су негда
Подскочиће враговале;
Ватра с' гаси, дим је гушн, —
Берачице већ поспале.

Под орахом џура села,
Хуј, ала је невесела!
Њој је неко прстен дао,
Па јој рек'о: Чекај, дико!
Отиш'о је, нестало га,
Ни гроба му не зна нико.

Око ватре с десна, с лева,
Ту се седи, па се зева.
Ил' реknемо коју кратку,
Па се опет замислимо;
Бог зна куда мисли ходе!
Очи гледе тамо, симо.

У долини магла сива —
Је-л то јава, ил' се снива!
Бледи месец шапће магли:
Ноћ је, ноћ је, — слободно је!
— Из долине дижу с' мртви;
Гробље ј' пуно, препуно је.

Пријатељу у даљини.

Чујем да си блед у лицу,
А с њега се туга смеши; —
Зар ти немаш таку тицу,
Која уме да те теши?

Ако немаш тицу своју,
Што ти гали дане, ноћи,
А ти почуј тицу моју,
Која пева: „*Све ће проћи!*“

Па на моје груди слети,
Ту рашири крила мека,
Па ми вели: „Ни бриге ти,
Свака рана има лека!“

Па још дода: „Коло среће
У брзом се хуку врти;
Бољи твоји трајат' не ће
Ни по часа — после смрти!“

Друго венчање.

(Л. Ауербах.)

Држао јој грозничаву руку;
С бледа чела гладио јој власи;
Гледао је њену борбу с душом:
Видео је како се угаси.

Није плак'о, како но се тражи
Да се плаче за најбољим другом;
На старчевом разведреном лицу
Миран осмех грлио се с тугом.

Дошло вече, скупиле се баке,
Да преноће поред мртва тела: —
„Остав'те ми најсветију ноћцу
У тој ноћи не дам ником дела!"

Свану јутро, скупили се људи,
Да потеше мужа јаднога;
Кад обише затворена врата —
Старац мртав поред друга свога.

Надахн'о је, љубећи јој руку,
— Звоно звони, — чује се кроз грање,
К'о да зове у сватове нове,
К'о да зове на друго венчање.

НАСТАВАК ОДЕЉКА V.

Болно дете.

(Мозеитал.)

Није, мајко, није Бранко мртав, —
Гледај, мајко мила!
Ту он стоји чело моје главе,
— Ах' сад има крила.

Рухо бело, а венац од ружа
На чело му пао;
Блед је само, — као што је био
Кад је боловао.

„Добро, добро, болна моја Цвето,
Не мисли на Бранка!
Прекрсти се, лези ми на груди,
Теби треба санка."

Спавала бих, — глава ми је тешка, —
Молићу се богу; —
Али, мајко, кад је Бранко овде
Ја заспат' не могу.

Ено, видиш како руком маше,
Да пођем за њиме!
Ено, хоће нешто да ми каже,
— Пусти ме, пусти ме!

„Разбери се, болно моје дете,
Лези с ове стране!
Нема Бранка, он у гробу лежи,
А ти си уза ме!"

Код тебе сам, — јесам, јесам, мајко, —
Ја сам твоје дете;
Али бра́та не може да буде
Без сестрице Цвете.

Ако одем, немој плакат', мајко,
Та ја сам код бра́те,
Ми смо твоји, ти си наша мајка,
Мислићемо на те.

У очи божића.

Улице су пусте —
Ко сад за њих мари!
Још'те нису пошли
Мали вертепари,
Само крупан снег се
У прозоре мота.
У соби је сва́та
Божићна топлота.

На патосу слама,
Ка' од мека злата,
Ко по њојзи ходи.
Не чујет му бата,
Ка' да нису људи,
Него рајске сени,
— Бар тако су сретни,
Тако су блажени!
Ту су слатке кћери
И синчићи мали:
Један чистом руком
Воштаницу пали;
Поличарка смерно
„Здравље" на сто меће, —
Јер да нема здравља

Не би било среће;
Друга два су клекла
Па орасе броје;
Две плавојке миле
Поред оца стоје;
Чедо у колевци
Добило лешњика;
А мајка се бави
Око вареника.
У прочељу Дада,
Кукуљава бака, —
Хеј, та она памти
Скоро сто бадњака!
Међ' дечицом седи,
Ка' у неком цвећу,
Десном руком глади
Вошчаницу свећу.

Деца моле оца:
„Причај штогод, тајко! —
Слушај и ти, Дадо,
Слушај и ти, мајко!"
А отац им прича
Путовања многа,
И божиће лепе
Из детинства свога.
Па још рече и то:
„Памтим многе дане,
Сунцем обасјане,
Срећом загрејане, —
Али не знам да-л је
Икад срце моје
Тако пуно било
К'о вечерас што је."
И мајчино срце
Топи се у сласти,
А дечија радост
Не да се искасти.
И Дада се смеши,
Делећ' с њима срећу, —
Па још већма стиска
Вошчаницу свећу.
Кад се срећа преспе,
Тад уста заћуте,

Свечан мир се проспе
На таке тренуте. — —

Крупан снег се с поља
Уз прозоре мота,
У соби је света
Божићна топлота.
Је-л то мирис пеки,
Ил' су тихи звуци,
Ил' ту анђ'о лети
С босиљком у руци, —
Или Дада снива,
Да ј' у рају саде,
Па ти сновн собу
Баш к'о тамјан каде.

Заплака се чедо
На мајчини' груди',
Заплака се чедо,
Дада се пробуди.
Смешећи се, збори:
„Децо моја мила,
Ни ја нисам никад
'ако сретна била!
Овај ми је божић
Дон'о праву срећу!"
— А још држи руком
Вошчаницу свећу.

Ал' у то се брзо
Отворише врата:
Сину нека светлост,
К'о од сувог злата.
Затрепери звездa,
К'о да ј' пала с неба;
Указа се вертеп,
— Ха, баш како треба!
Деца у стихари' —
С крупама на глави, —
Па још како поју —
К'о анђели прави! — —

Док су деца мала
„Рождество" појала,
Дадина је душа
Богу путовала.

Дивно чедо бледа лица...

(По Халму.)

Дивно чедо бледа лица,
Замишљена чела тавна,
Ту ми седиш као да си
Издахнула већ одавна!

Поглед пушташ у даљину,
К'о да ништа и не гледиш,
Мирна уста, мирне груди —
И дисање к'о да штедиш.

Ох, а ја бих вол'о да те
Видим чилу, раздрагану,
У заносу лака плеса
Бујном свирком загрејану.

Волео бих да те видим
У десници са пехаром,
Волео бих да те гледам
Кад те љубак оспе жаром.

Ох, да могу живот улит'
У хладноћу срца твога,
Ретки створе, — дивна слико
Од мрамора каларског.

Не варај се!

(Ј. Г. Сајдл.)

„Нестала су стара доба," —
Јетко зборим себи сам,
„Све је друкче око мене,
„Над се руши, радост вене,
„Свуд превара, јад и срам.

„Нит' се небо тако плави,
„Нит' је 'нако зелен луг,
„Место оних жарких сјала,
„К'о да ј' нека магла пала
„Куд погледим у округ.

„Нестало је топлих руку, —
„Залуд тражим искрен глед,
„Зар се скрило све, што боље!
„— Нигде оне златне воље,
„Братска срца гаси лед."

Хај, та гледи живљим оком,
Загреј боље своју груд, —
К'о што с' негда, стан' на месту,
Топлу руку пружи свету,
Не ће т' бити узалуд;

Јер ћеш таки друкче судит'
Устукнуће дуси зли, —
Свет остаје слика стара,
Нит' се шије, нит' се пара,
Друкчији си само ти!

Па нек умрем...

(Од Доброљубова.)

Па нека умрем, — не жалим, — нека!
Ал' само нечег грозим се ја:
Смрт може са мном прошалит' шалу,
Увредну шалу, — то ми је стра'.

Страх ме, да чија махнита суза
Не кане топла на хладну грудь.
Ил' да мртваца не оспу цвећем,
Ком живо трње ницаше свуд.

Ил' да руља не згрне друштва
На укопу ми — почасти знак...
Ил' љубав чија да не засија,
Кад ме већ спусте у вечни мрак.

Да све, што жељах грамзиво, жудно,
Ал' узалудно за жића свог,
Да се на мене тад' не осмехне,
Кад згасне искра живота мог.

Не брини се, драги Којо.

(Хамерлинг.)

Само то ми реци, Мила,
Да-л ти мене мрзиш здраво?

Не брини се, драги Којо,
Не мрзим те ја ни мало.

Не мрзиш ме. — Шта ј' то, кад ме
И не волиш, барем малко.

Не брини се, драги Којо,
И волим те нешто малко.

Малко волет' није ништа,
Кад то није од свег' срца.

Не брини се, драги Којо,
Ја те волим од свег срца.

Шта ми вајда то вољење,
Кад ме не ћеш да пољубиш.

Не брини се, драги Којо,
Љубнућу те ја једанпут.

Један пољуб?! — Шта ј' то мени,
Кад их не даш сто и двеста.

Даћу ти их кол'ко хоћеш,
Да ми даље не торочеш.

Трипут сам је ја видео само...

(По немачком.)

Трипут сам је ја видео само,
Па је памтим к'о кроз неку таму,
Чедо мило,
К'о да ми се снило, —
Сва три пута у божијем храму.

Дивна беше при првом виђењу,
Ја унићох у малу цркавицу;
Она стаја
Као цвет из раја, —
Радост беше на њеноме лицу.

По други пут, на скоро за тиме,
Опет уђох у малу црквицу;
Она клечи,
Богу се моленъи, —
Туга беше на њеноме лицу.

И трећи пут, — звоно тужно бруја, —
У црквици видех чедо мило;
У сандуку
Прекрштених руку, —
Радост, туга, све је прошло било.

Дуго сам се над'о...

(Од Прешерна.)

Дуго сам се над'о
И страхов'о млад;
— Изгуби се страва,
Изгуби се над.

Срце ј' мирно — али
Није срећно сад;
Натраг жели страву,
Натраг жели над.

НАСТАВАК ОДЕЉКА VI.

Легитимациона карта.

(У место предговора.)

Шта ће нам ово чудо?
Куд си пошла, стара лудо?
Беспосличе, хајд' отале,
Зар је свету сад до шале! —
Што се пали тај „Стармали"!
Ми смо збиљу изабрали.
Сви bono тако звоно
Кад је народ духом клон'о! —" итд.

Доста, доста, м у д р и брате,
На што да се речи трате,
Ми тражимо друге свате,
Да нам неву нашу прате,
А незвани нек се врате,
Н и с и з а н а с, — п и с м о з а т е!
Наћи ћемо друге луде,
А ти с' мршти, наш мргуде.

Ти се мршти наш мргуде, —
Али смеј је баш за луде;
Смејањем се људи ресе,
Животиња не смеје се.
Сове, вране, жабе, јарци,
Коњи, волн и магарци
Могу ласно смешни стати,
Ал' с' не знају насмејати.
Ено, и сам мајмун брада
(Унук наших праотаца)
Зна се клибит' као луд,
Ал' nevetni ő sem tud.
А ми вични горој шали,
Што се не би „неветали."
Нека псује, ко би псов'о,
Смејање је човеково.
Смејање је право наше,
И тирани с' тога плаше,

Нек се смеје и ко страда,
Док је смеја, дотле ј' пада.
Човеку се боли блаже,
Кад сме зубе да покаже.

И за шалом има збиље!
Збиља шалу напред шиље, —
Ако коме буде јада,
Нека страда авангарда.
У шале је муња лака,
Што удара без облака.
Ако не мож' да стровали,
Ал' бркове бар опали,
И од госе прави ћосе, —
Па ко не би насмеј'о се.

Где је шале, нема плача,
Шала крепи, шала јача,
Шала буди, шала спаја,
Измирује, па осваја.
Она броди, она плива
И по мору коректива;
Шала скаче скоком лафа
Преко разних параграфа;
А падне ли близу циља,
Пала ј' ш а л а, н и ј е з б и љ а.

Шала ј', брате, за човека
Слатка љуска горка лека;
Зине на њу два три пута,
Насмеје се, па прогута.
Уме шала бити смела,
Зна имати и начела;
Подиже се лака шала,
И на више од морала;
Отуд сеје клице стварне
Без придике сухопарне.

Шала хлади, шала грије.
Разведри те и насмеје.
Муку згњечи, бригу свали,
Одмори те и разгали.
Од ње беже хладне зиме,
Србин никад без ње није,
Њом је до сад јаде скид'о,
Њом је многе ране вид'о.

Није шала ни без бола,
У њој само јади неме,
Да не продру гласи мола
У неместо, у невреме,
Она крпи ране, крпи —
Да се живот лакше трпи.

*

За то прим'те у закриље
Ведру сестру мутне зиље,
(Једнога су оца кћери
— Разни пути, — једни смери —)
Док се боли ње не лати,
„Стармали" ће да је прати,
Отвор'те им братска стана
Барем сваких петнајст дана!

Савет

тужним и светоболним душама.

Свет је овај мука жива,
Искушење души, телу;
Нигде не ћеш наћи мира,
Ни у граду, ни у селу.

Свет је овај тишма врева,
Чуства наша он не верма.
Благо оном, ко се скрије,
Благо ли си калуђер'ма!

Док си млађан, још се бориш,
Ал' кад и та снага клоне,
Прислушкујеш како дивно
Самостанска звона звоне.

Свет те гурка, свет те кињи,
Свет се мучи, свет те вређа, —
Ко ти може замерити,
Кад окренеш свету леђа!

Јест' окрени свету леђа,
Та не мари ни он за те;
Кад те види, презире те;
Кад те хвали превара те!

Јест', тереши кад те скуче,
На душу ти падне тмина, —
Ти отиди у манастир
— Па се напи добра вина!

Мој брат Гојко.

(По С. В.)

Тешите мајка не родила
Такога добројка,
Ка' што роди некад мајка
Мојега брат-Гојка.

Он је прим'о и скитнице,
А са свију страна, —
Ето, то је брат-Гојкова
Била једна мана!

С пријатељ'ма делио је
Јело и одело.
„Хуља штеди од свог брата!“
Беше му начело.
Волео је пријатеља,
Него себе сама, —
Ето, то је брат-Гојкова
Била друга мана!

За шт' се није оженио?
Ко би то дознав'о?
Ал' је женске радо глед'о,
Поклоне им дав'о;
Частио их на игранкам'
И на беседама, —
Ето, то је брат-Гојкова
Била трећа мана!

Он се није укањао,
Кад је друштво нило,
Волео је добро вино,
Па ма по што било.
Умео је пировати
И по више дана, —
То је била брат-Гојкова
И четврта мана!

Брзо ли је све профућк'о
Са пуста нештења, —
Тадар су му пријатељи
Окренули леђа.
А он узе један пиштољ,
Пусти у се тане, —
Ето ти вам брат-Гојкове
И последње мане!

Рускоj дипломацији,

(После берлинског конгреса.)

Свршено је — маћијском мером,
И потписано злаћеним пером,
И прослављено господским широм,
И српска пропаст зове се миром,
И црвак нема коме би с' вајк'о,
— Хвала ти, хвала, српска немајко!
Блажен ко у те нађе полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Из српске крви зараза ниче,
А Србин треба тоже да кличе!!
(Како ће клицат' те усне бледе —
На њима само клетве се леде!)
Српски су ланци сад мало шири —
Да кроз них лакше отров пропири;
Мало су шири, ал' много тврђи, —
Нови су кови на старој рђи,
А ми смо с тебе многима мрски.
— Хвала немајко уздања српских!
Блажен ко у те нађе полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Данак је само толико сван'о,
Да с' види Србство раскомадано;
Да с' виде раље, где су — где несу,
Па тамо да се нове нанесу.
А ноћ сте разгнат' тол'ко помогли,
Да не би Срби ни сневат' могли,
Рад' чега паде, ох, жртва многа,
Данак јединства — живота свога.
Ал' ко би с' више, и коме вајк'о?
— Хвала ти, хвала, српска немајко!
Блажен ко у те нађе полаже, —
Ал' даље нек ти Аксаков каже!

Ја да ти речем, што бих ти рек'о,
Не би ме чула, ти си далеко;
А ко је ближи само би клиц'о,
Клиц'о, — јер то је нама прорић'о:
„Да ти не радиш за брата, сина, —“
„Да ј' твоја помоћ врбовоклина, —“
„Да су ти груди себично стење,
„Да нама није тамо спасење.“

Ал' ту му радост не ћу да правим,
У себи горке прекоре давим;
Горки ми удес ћутат' налаже, —
Ал' за то нека ти Аксаков каже!

Оскврњен олтар словенског храма, —
(Ал' ту бар нема нашега срама).
— Тврда се вера више не блиста,
(Ал' наша савест барем је чиста).

Но куд то иде, куда ли води?
Како-л ће тако семе да роди?
Коме-л се свеће издајством пале?
Копа-л се јама само за мале?
Иљ' ће се кајат' и они већи:
Свако би Србче могло ти рећи,
И рекло би ти, — ал' не помаже...
Па нек ти и то Аксаков каже!

О д о ш е!

(1878.)

Јутрос сам их глед'о,
Четир пуна шлема,
По избор-јунаци,
Србадија лепа.

Замишљен сам стој'о,
Брижан питао се:
Куда ће? Коме-л ће?
Каква-л добра носе?

То сам хтео прочитат'
С њихових зеница,
То сам хтео дознати
Из њихова лица.

Ал' не беше читка
Србадија млада,
На њином је лицу
Ледена команда.

Ал' ту на бајру
Тужне мајке стоје,
Сузно им је око, —
Сузно је и моје.

(Ох, српске су сузе
Увек истоветне)
— Лице им је читко,
Сузе разговетне.

И тако су крупне
Ове сузе сјајне,
Као да су пуне
Пророчанске тајне.

Ох, то нису сузе
Мајке једног сина,
Већ к'о да се лију
Над Србима свима.

Зачуђен анђео.

(1879.)

Зачудио с' горе
Анђ'о рајска мира,
Који тамо разне
Жеље регистрира:
„Но, на земљи мора
Да је брука вела!

Јер још до сад де чух
Свако лудих жеља —

П. пр.

Избави нас, боже,
Од избавитеља."

Песма

скрпљена из пословица разних старих и нових народа без икакве свезе и цели, без дубља или плића смисла.

(1878.)

Ко шећер једе,
Изгуби зубе. —
Ко пројy сеје,
Вранци га љубе. —
Ко њиву оре,
Нада се плоду. —
— Ко хоће сува,
Не гази воду.
Јест!
Не гази воду.
Да!

Ко ј' пио жучи,
Том пелен слади. —
Ко је ожежен,
Тај кашу хлади. —
Ко нема токе,
Тај чува коже. —
— Ко иде на лед,
Тај пасти може.
Јест!
Тај пасти може.
Да!

Ко сеје коров,
Не воли цвеће. —
Ком иде карта,
Том љубав не ће. —
Док траје шуме,
Биће и граје. —
— Ко тражи кавге,
Ласно је наће.
Јест!
Ласно је наће.
Да!

Ко не зна играт',
Не виче: Хопа! —
Ко има браду,
Не треба копа. —
Ко пчеле чува,
Том се и роје. —
— Ко хоће туђе,
Изгуби своје.
Јест!
Изгуби своје.
Да!

Где кремен расте,
Онде се креше. —
Где кога сврби,
Онде се чеше. —
Ко има брата,
Није сирома. —
— Ко жели мира,
Тај седи дома.
Јест!
Тај седи дома.
Да!

Што краћи дани,
То ноћи дуже. —
Куд оде јуне,
Там' ће и уже. —
Увек су близо
Ивер и клада. —
— Ко другом копа,
Сам у њу пада.
Јест!
Сам у њу пада.
Да!

Радујмо се!

(На дан кад се проглашује независност Србије.)

(1878.)

Свечан данак, — лакше нам се дише, —
Као да се стишала олуја,
Данас лети кроз све српске груди
Електрична струја.
Дивна струја, што срце осваја, —
Дивна струја, што даљине спаја,
Данас вила са Србије спира
Црну сенку вековних синџира,
На јој пева, песмом је огрева,
Мелем-песму старих наших снова:
„Српска мајко, ниси више туђа,
Сад си своја и својих синова!“
Ова песма плаћена је скупо.
Драг си нама ти крвави цвете.
А ми ти се данас радујемо, —
Радујемо, као мало дете!

*

Кад сирома стече себи дома,
Својег дома, тад није сирома.
Одумиру боли, што га тиште,
Поуздање ниче му у груд'ма.
Кад сме рећи за своје огњиште:
То је моје пред богом и људ'ма! —
Своја њива, своји виногради,
У свом врту, ту се своје сади.
Туђе руке жетву му не доме,
Што посејеш, себи је и своме.
Са две речи будућност се ствара,
Те су речи: Немам господара!
После мука и векова бојни',
Браћо наша, сад сте самосвојни.
То нам наше радовање буди,
Радујемо с' као зрели људи.

*

Где врлина под туђином дрема,
Онде гњезда за слободу нема.
То је гњездо данас савијено,
За њ је море крви проливено,
Море крви српских мученика —
То је гњездо данас наша дика.
Данас нови подижу нас снови,
Душа лети најсветијој мети,
Дух се слади с ојачали' нади',
Новом моћи нога ће да крочи;
Новом добу надати се смемо,
А што смемо, том се радујемо, —
Радујемо с' као јато тица,
Коме нема без слободе жића.

*

А облади, што се и сад муте...
(Ох, те бриге нек бар данас ћуте!)
Уздисаји... (то нек се претаји!)
А те сузе... (нек данас не слуте!)
... То је наше од како се знамо,
На то каде и сутра имамо, —
А данаске радујмо се само!

Вид'о сам га...

(Августа 1878.)

Вид'о сам га, браћо мила,
После осам стотин' дана;
Глава му је светитељски
Чистим сребром обасјана.
Око му је и сад ведро,
Образи се још румене, —
Као одсев оне крвце,
У србинству проливене.

„Шта ми ради мило Срйство?“
Није пит'о, — није мог'о,
Ал' из ока његовога
Читао сам врло много.

Кад сам пош'о, међу нама
Једна мала суза стоја,
Не могу вам право рећи,
Да-л његова, или моја.

То је мор'о поздрав бити
На све стране, где су браћа, —
— Прим'те поздрав, — он је кадар,
Да вас крепи и ојача!

Басна о лажи.

Негда, негда, браћо драга,
Лаж је била гола, нага,
Без сукњица, марамица,
Без шалова, мантлијица,
Без одела икаквога, —
И без листа смоковнога.
За то сретна била није,
Куд је дошла, познали је,
Свако јој је у брк рек'о:
Познајем те, гадна секо!
Хоћеш амо, ја ћу преко,
Само да смо на далеко.

Дуго ј' тако потрајало, —
То се лажи додијало,
На се поче тужит' богу:
„'вако живет' ја не могу!“
Ту је било дреке, плача:
„Дај ми, боже, огртача!“
Ал' се и бог на њу гнуша,
Па јој жеље не саслуша.

Ал' то чуо роми Даба,
Па јој рече: „Жено слаба,
Твоји боли баш су љути,
Ја те жалим, помоћ' ћу ти,
Крај ће бити твојој муци,
Ево т' рухо, па с' обуци!“

Ђаво даје, а лаж прима;
То одело и сад има,
То је рухо врло важно,
Кад кад црно, кад кад сјајно,
Кад сребрно, кад и златно,
Али увек елегантно.
То одело блудној ћери
Сад отвара сваке двери,
Тим оделом покривена,
Штована је блудна жена,
То одело њојзи гове,
А знате ли како с' зове?
Дипломација!

Тако она свуд корача,
Ко је не зна, скупо ј' плаћа,
Скупо плаћа речи шупље,
Ко је позна, још и скупље.

Пијета и месец.

Изишао је о поноћи
Из кафане млад пијета,
Да се мало пролуфтира,
Да се мало попрошета.

Уздахнуо је из дубине,
Па у месец болно гледи:
„Ох, кажи ми, брате, што смо
И ја и ти тако бледи!“

А месец му одговара:
„Ој, магаре, не знаш ни то!
Ко би још'те румен био,
Ко се пољу скит'о!“

Светске крпе.

(1878.)

Сад ево вам, дипломате,
Ваше ј' масло све!
Не хтедосте једну само, —
Већ Бугарске две.

Политика воли поље
За славенски сој,
Цис-Бугарска, Транс-Бугарска, —
То је њезин крој.

Кад сте били тако силни
(Велесилност сама),
Кад сте били тако моћни
С пером, маказама,

Требали сте те две поље,
(Да миру не смета)
Размакнути на два пола,
На два краја света!

Ал' овако ваша жеља
Као санак мину, —
Природа се не да сећи
Баш ни у Берлину.

*

Нове битке, нови јади,
То су ваше ствари, —
Па сад опет купи мобу,
Седи па крпари.

Не боли грдња већ истина.

(По старој причи.)

Био ј' негде некад, али где и када?
Нисам чуо, па вам не знам рећи сада, —
Био је обичај, тако се завело:
На велики петак искупи се село,
Велико и мало на брдо се пење,
Да представе живо христово мучење,
На ког падне коцка, тог конопцем стежу,
Тај ће бити Христос, на крст га привежу,

А други га киње поругљивим реч'ма,
Вређају га, грде, што ко уме већма.
Таки беше адет у времена стара.
Једном паде коцка на воденичара.
Дигли су га на крст, везали га љуто, —
Мучно му је било, ал' ипак је ћут'о!
Спустио је главу, оборио очи,
Да представи благост мукотрпне моћи.

А сељани други, баш к'о праве Јуде,
Надметали с' да га грде, псују, куде:
„Гле, лажнога цара!“—„Гле, божија сина!“—
„Де, нек ти помогне отац са висина!“
Стотинама ј' грдње пред њега просуто, —
Воденичар-Христос, он је само ћут'о.
Док једаред нека жена се истаче,
Па подбочи руке, па му кресат' заче:
„Угурсузе један, није ми те жао,
Јер си целог века само брашно крао!“

— Воденичар-Христос, кој' је до сад ћут'о,
На те речи плану као звере љуто:
„О, чекај се, кујо, док ме с крста скину,
Хоћу ти ишчупат' псећу језичину!..“

Е, па шта ћеш, брате, створени смо тако:
Лажну грдњу примаш и 'нако и 'нако, —
Ако ти је гадна, окренеш јој леђа,
— Ал' истина вређа.

При крштењу златниковом.

(1878).

Женски свете поносни,
Рђаво ти пишу:
Сад те неке делије
Ћушкају у Нишу.

При крштењу бива то
Новог српског д'ора;
— „Не сме бити златица,
Златник бити мора.“

„А за шт' не би златица?“
Питање изиде.
Јер је „рода женскога“,
Па се неки стиде.

Залуд људи учени
Старе књиге траже,
Да златицу одбране, —
Ништа не помаже.

Битка с' бије речима
Топлим, хладним, млаким,
И већина попушта
Разлозима јаким.

Неки жеље закључак
Да с' узме на знање:
„Само роду мушкоме
Припада штовање.“

А међу тим „Стармали“
Пита из пенада:
Ког је рода „скупштина?“
Ког је рода „влада?“

О новој години 1879.

Овог дана календар се
Стари дере и тамани,
Нов се купи из' добије,
С новим штемплом, с нови' дани'.

Светлост — лажна или права —
Затрепеће и засјаји, —
Овог дана узрујају с'
Мисли, жеље, осећаји.

Та и теби, гоњен роде,
Завршује с' старо лето,
И тебе је ка' и сиза
Ново лето започето.

И пред тобом стоје дани,
Непознати дани нови;
Ко ти може замерити,
Да прославиш данак ови.

Отреј и ти хладне груди
На том зрачку нова сјаја,
Пусти мисли нека лете,
— Њима нема полицаја.

Тражиш нада? — Ти погледај
На оружје неопрано;
Још из крви нема плода,
Ал' је семе посејано.

Тражиш наук да ти каже,
За шт' се борим без успеха?
Ти се сети грешна света,
Ал' се сети и свог греха.

Питаш судбу како суди?
Ти погледај пак се крени:
Онај ко ти јаму копа
Сам пред њоме стоји, стрепи.

А можда ти пуста жеља
Неког тражи, неког чека,
На ти мис'о благодарна
У сузама тражи лека!

Пусти сузу нека кане,
Така ј' суза твоја дика, —
Пусти мис'о, ај, пусти је
У тамницу мученика!

Шта је мета животу?

(По Ф. Л. Ч.)

Тању ноћу, седи, чита, учи,
Очи боде, задан мозак мучи;
Пред њим стоји Софокле и Плато,
Он их гледа као сухо злато;
У њих пиљи, па их проучава, —
Уверена ј' ова мудра глава,
Да ј' наука наша мета права.

А калуђер, (не велим баш сваки)
Он презире овај свет опаки,
Научњака само сажаљева, —
Он о небу, о блаженству снева;
Поји псалме ређ црквице мале,
Чита књиге, које бога хвале:
Вера ј' мета! — Тако вели кале.

А јуриста кроз пандекте вири
И прашину с параграфа пири.
Параграфи све се већма гуре,
А он онда чита jus naturae.

Њега мучи нека стара тема,
Он је учи све док не задрема:
Право ј' мета, — друге мете нема!

А генерал Круцифицифаци,
Он се бави са стари' јунаци',
Суче брке, оштри своје маче,
Снева луте, бомбе и картаче;
Он се само по бедеми' шета.
Питај њега, шта ј' животу мета?
Рат је мета! — Тако он бенета.

А, где, само Чивута Исака,
Спрема на пут синчића нејака:
„Ево, схинко, фхоринтача фхина,
За ну купи сто пхакли машхина!
Продај, купи, — гомилај актхива, —
Ко је богат, тхај и бароп бива!"
Кшефт је мета! — Тако вели Чика.

А трбушко, и он има брига:
Где ће наћи ћевап од кечига,
А по томе печена пурана,
По врх свега шиљера ваљана;
Црна кава, — и та му не смета.
Питај њега за цел овог света?
Он ће рећи, да је дрбух мета.

Песник пева, то је њему дато,
Грли мому, грли своје злато,
Не брине се, да-л га судба гања,
Грли, пева, о — слободи сања.
Питај њега, милином занета,
Питај њега, шта ј' животу мета?
— Песма, љубав и слобода света.

За песником ко се оно шуња?
Где, та то је полицајац Бруња,
(Све му стење на лицу поштење)
— Могли б' чути и његово мњење!
„Шта је мета жићу нам, голубе?"
Зар не знате, ви подмукле бубе:
Ред, покорност и језик за зубе!

А, где, оног шегре веселога,
Филозоф је кова самосвога;
Где, и данас, баш као и јуче,
Он се само смешка и звиждуче;
Смејуканьем стоји на пикету, —
Звиждуканьем држи се на свету, —
Тај је канда погодио мету.

Бела ј'...

Бела ј', као снег и креда,
К'о паперје оно меко,
Бела ј' боја њена лица
К'о кисело млеко.
Бела ј' њива њена чела,
Њена врата, њених плећа;
Бела ј', бела ј' од папира,
И од сира и од креча.
Бела ј' рука до рамена,

Бела ј' боја њена тела,
Бела ј' зора њених зуба,
Бела ј' она, бела ј' цела.
Бела ј' цела, — па још уз то
Удала би с' радо, знај!
Ко је узме: његов биће
Цео тај
Белај.

Не би с горег било.

Помад се шетах
Мало променадом,
И ту сам се срео
С мојим кума Радом.

Он беше суморан,
Невољан и јадан,
Као да је од три дана
И жедан и гладан.

Да сам богат дао би му
Какву помоћ малу,
Ал' сиромах, као што сам,
Ударим у шалу.

„А шта велиш, куме,
Да ти је бог дао,
Да сад имаш деце, —
Би-л се радовао?"

Уплаши се човек,
Кад те речи зачу:
Бре мани се деце,
Не знам ни сам шта ћу!

„Не мислим ја мале деце,
Да ти пилеж плаче,
Већ велику децу,
Кћери удаваче.

„Па да једну удаш
За каквог месара;
А друга би можда
Избрала пекара.

„Трећа да ти нађе
Зета трафикања;
А четврту, то већ знаш,
Дао би за бирташа.“

То је била шала,
Али не погрешни,
Јер се Рада разведри,
Брк му се насмеши.

Две ћурке.

(По немачком.)

Тако сад су се — не знам за што —
Гледале к'о Турци;
А данаске ево црна ћурка
Дође к белој ћурци.
„Дуго вам је време, сестро драга,
Па хајдемо мало да се прошетамо, —
А шта знамо друго!“

На те речи напући се бела
Аристократуша,
Од гордости нос јој сав помодри,
Наже јој се гуша:
„Шетајте се, драга моја, сама,
Из' с киме вам је воља; —
Истина је, ми смо обе ћурке, —
Ја сам ипак боља!“

Наполеону IV.

Жалим младост твог живота,
Жалим судбу твоју горку,
К'о што жалим сваки цветак
Кад угине у пупољку.

Жалим твоје срце младо,
Што је можда благо било;
Жалим цуру, можда дивну,
Коју-но би усрећило.

Жалим ону кукавицу,
Која кука у свом вају,
К'о што жалим сваку мајку,
Кад јој срце пиштају.

Јер ко може тебе кривит',
Што си рођен у скерлету,
У пурпуру тако сраном
Твоме роду, — па и свету, —

Што си био узданица
Оног соја отровнога,
Оних гуја, излежених
Под престолом ока твога, —

Што си био црни облак
На француског дома части,
Који-но су пробисвети
Поткопали до пропасти, —

Што си био ланац мрски,
Који точак среће кочи, —
И јабука зађевица,
Коју гризе црв немоћи.

Јест, ко може тебе кривит',
Што те анђ'о спас'о није, —
Ти си рођен са том клетвом,
А слаб беше збацити је.

Ал' ко не мож' роду своме
Послужити живим собом,
Једна му је срећа дата,
Послужит' му својим — гробом.

Чији живот клетву носи,
Раздор сеје куд се крене,
Мелем мира мора никнут'
Из крви му проливене.

И већ ево гроб се копа,
Тамним гласом брује звона,
И у црну земљу мећу
Последњега Напол'она.

Овај комад црне земље
За Француску много значи, —
Па где ћете за ту раку
Згодан, в е л и к камен наћи?

Та зар треба и то питат'?
И тај камен сам се дао:
То је камен, што је данас
Републици с душе пао.

Поп и врана.

По наслову који суди,
Тај ће мислит' басна да је,
За то ваља напред рећи:
Није басна, истина је.
У Негдинци живи попа
— Хајд', нека се зове Лака —
Он је им'о једног петла
И непокој'ко кокошака.
Кок'це су му плодне биле,
Носиле су врло ревно,
Свака ј' од њих своме попи
Снела јаје свакодневно.
Ал' шта бива са ти' јаји'?
Ви мислите поп се части?
Он ни једно није пој'о,
Ни ропито, ни на масти.
Само љуске остале су
Од толиких јаја попи,
У љускама што је било
Све то нека врана попи.
Кока снесе, врана кљуне,
Испије га, на одлети.
То једанпут попа спази:
Чекај, врано, пресешће ти!
То је попи мучно било,
К'о и сваком што би газди.
Елем, мисли и премишља,
Како мазду да одмазди:
За то прво хтеде знати,
Има-л врана гњездо своје?

Сијачески га имат' мора.
Јест' има га, ал' где јој је?
И наш попа, у свом гњезду,
Донде није им'о мира,
Догод није наш'о гњездо
Своје вране, свог вампира.
А у гњезду беху јаја,
Што их врана скоро снела,
И та јаја, као мати,
Волети је већ почела. —
У освети сви смо слаби;
Који човек нема жучи?!
Па и попа јаја зграби,
Однесе их својој кући.
У вреду их воду гура:
„Кувајте се!“ тако рече,
Па скувана јаја опет
У вранино гњездо меће.
Ал' и врану, ма да ј' црна,
Материнска љубав жеже,
Те на јаја своја седа,
Мале вране да излеже.

Седи дуго, дуго, дуго,
Месец, и два, и три дана;
Завирује: ту су јаја, —
Ал', до беса, камо врана?!
Седи, седи, — а од муке
Грозднце је често тресу;
Забринута главом маше.
Све се боји: мањије су!
А наш попа свако вече
Туд' пролази тијо, тијо, —
Сав је блажен, кад погледи,
Како ј' врану насадио.
К'о што рекох већ једанпут,
У освети сви смо слаби;
Кад год прође, попа шапне:
„Тако, тако, враг ти баби!“

* * *

Ова песма за вас, људе,
Само мало шале има;
Ал' за вране наук носи:
Да с' не шале с поповима.

Ода новосадској променади.

Одидер, Музо, „Брукшанцу“ на домак,
Ако си момак!
Ево ти пружам десне руке лакат —
(Немој да дуго стојим као сакат),
Закачи се за њу, мила моја дамо,
Па да похитамо,
К'о девер и млада
Кроз променаду Новога Сада.
Пратње се овс само за то примам,
Јер, ка' што видиш, кијавицу имам.

Шта, не смеш, Музо! Онда не смем ни ја:
У шанцу има гуштера и змија,
А нашу песму хоће да загрлуша
Певачко друштво жаба крекетуша.
Ал' срећа, што је агенција туде;
Ово је место за паметне људе,
За паметне људе, за паметне жене,
Ergo и за тебе, ergo и за мене.
Одавде песма нека се излива
— Поред чаше пива.

Ох, променадо, млада и зелена,
Росом и прахом лепо умивена,
Каквим си грехом увредила људе,
Да те на ропство, на шанац осуде?!
Та твоји су пути, к'о што треба крити;
У твом густом мраку просвета не жити;
Из листова твога зеленог огранка
Нико није чит'о политичког чланка;
Нит' су икад чули љубитељи мира
Да у теби банда српске песме свира;
Ти се дајеш газит', а не кажеш: јао!
Па за што те гоне? Бог би свети знао.

Ал' признат' се мора, тајати се не да:
Ко те једном види — тај те приповеда!
Прашина је твоја тако дивно густа:
Ко кроз тебе прође, пуна су му уста.
Најпаметније је (по назори' моји')
То, што поред тебе таки „шивишуи" стоји; —
И заиста, није та навика глупа,
Ко кроз тебе прође, да се таки купа.

Али, променадо, макар да си кужна,
Ти си ипак за то Новом Саду нужна,
Нарочито Србин тебе воли младу,
Јербо се у тебе привикава смраду;
Удишући твоје трулo-гњиле смесе,
Привикне се лепо, па лакше поднесе
Оне веће смраде, што одозго греду —
И који су данас на дневноме реду.

Ода ђаволу.

(Нека буде и у паклу вашар.)

Теби, кажу, — порицат' не ћу —
Добро је кад кад ужећи свећу,
На кад ти свеће баш тако годе,
Ево ти моје у форми оде,
Јер знам да за те, ђаволе стари,
Нису тропари.

Што волиш свеће, ето ми знака,
Да ниси одвећ пријатељ мрака,
На против они, који се хвале,
Да ваздан свеће, кандила пале,
Њима је често светлост од шкоде,
— Очи им боде.

Знам, да о теби сувише лажу,
Знам, да ти ниси ври, к'о што кажу,
Да има људи и црњих и гори' —
(Пред њима свећа моја не гори,)
И сам сам негда твој занат знао
— Ђаволисао.

На тебе вичу, бежиш од крста!
Ал' има крста од разних врста,
Јер ако можда с ђаволском вентом
Ти бежиш само од крста с лентом,
То се већ може опростит' кашто,
— Ја знам и за што.

Ђаволе, враже, у паклу тамо,
Тако је топло и загрејано,
А ти се ипак потрудиш к нама
И у сред зиме (о фашанкама), —
Знак, да те нешто од твоје куће
Све к нама вуче.

Ма да си мудар, лукав и лаком,
Не намећеш се свуда и сваком;
Не идеш под кров оних локала,
Где год те човек на зид не мала,
Мрзиш на тамјан, (то ти је оман),
— Знак, да си скроман.

И то је твоја дика и слава.
Што веле за те: ђаво не спава!
Ту бадрост није хвалити требе,
И камо среће да се у тебе
Угледе многи, бар у тој ствари
Ноћни стражари.

Ја тебе никад не видех туде,
Ал' твоја дела о теби гуде.
На против њима, на свету гњилом,
Људе, који се истичу силом,
А њиних дела, њиних створова
— Ни од корова!

Ко тебе знаде са боље стране,
Тај не ће наћи све саме мане.
И кад би човек на добро прег'о,
Ђаво би увек од њега бег'о.
Што ђаво јача, што ђаво живи —
Сами смо криви.

Тол'ко ти рекох данашњом згодом,
— Јеси ли контен са мојом одом?
Нисам ти рек'о можда ни полак —
Ова је свећа тек само пролак,
Којим показах пред родом својим,
Да те с' не бојим.

Знам ја, да други боље ти служе;
С тобом се љубе, с тобом се друже;
То ваше сродство није ми ново,
Али од мене доста ј' и ово,
Јер ја к'о велим: Даћу му свећу,
— Ал' душу не ћу!

Две сестрице.

(По немачком.)

Ја познајем до две сестре,
Познајем их већ одавна, —
Те су сестре врло разне, —
Једна ј' Луца, друга Стана.

Луца воли хуку, буку, —
Стана ћути у ћошку; —
Луца косу китн стрелом, —
Стана носи крст о врату.

Луца пуши цигарету
И свађа се својом тетком; —
Стана пији херувику,
Пости средом, пости петком.

Луца пуца, кад погледи, —
Станине су очи леће;
Луца иде на параду, —
Стана иде на јутрење.

Знате-л за шт' је Луца оштра,
Стана кротка као овца?
— Луца љуби официра,
— Стана воли богослова.

Песма једнога сужника.

(По Алфет. Грину.)

Дајте ми бар књигу, да ми дух разгали!
— Нису му је дали!
Хоће да ми душу жељу, глађу море...
— Добро, ја ћу дигнут' очи моје горе,
И небо је књига, сам је бог написо,
У њојзи ћу наћи многу дивну мисо,
И утехе многе, вечите и свете,
— Ту ми баром књигу отети не смете!

И ја видим тамо простране бескрајне,
К'о уздахе чисте невиности сјајне;
Ја видим слободу из одаје тесне,
Видим небо, али кроз шипке жељезне.

Ја видим облаке, где их ветар лови,
А у њима леже божји благослови;
Не беж'те облаци, слушајте се само,
Ја вас видим лепо, ал' кроз гвожђе само!

Видим после ноћи како исток плави,
Па се зарумени, па се закрвави, —
Полумесец бледи од зоре је през'о,
Све то, сужник, видим — али кроз жељезо.

Невогода стаде, — и ја видим дугу,
— Ох, како се дивно опружила к југу,
То знамење мира видим пред-а-иноме.
— Ал' кроз црне крсте на прозору моме.

Видим лист разастрт широкога неба,
На њега ми душа чита што јој треба;
Не престајем гледат' у ту књигу
ретку, —
Ја је видим, — али кроз црну решетку.

Ал' зар и та слова, која небо пише,
Зар и томе листу човек цензурише?!
Јер мени се чини: најбоље идеје,
Којима се душа промрзнута греје,
Најлепше легенде и најдубља смис'о,
Најславније чланке, најсветију мис'о,
Најдивнија места на том листу дивном,
Да је неко руком неprекршт'о кивном, —
Гледајућ' кроз прозор слободној висини,
Тако ми се чини!

Ибриша и Салко.

(Волели се малко.)

У сарају Азиса Абдула
Триста шесет и неколʼко була,
Свака живи да онај дан туби,
Кад је султан у години љуби.

Један пољуб у години целој
И не стане на усници врелој:
Јадне буле затворене уде,
И за чешћим пољупцима жуде.

А најлепше црнојка Ибриша
Од свих була и лепша и виша,
А претанка у појасу своме —
Цео сарај поноси се њоме.

Ма на што јој цела дика њена
Кад не може да буде грљена,
К'о што жуди, као што би хтела,
Кад би могла и када би смела.

Пред сарајем болта се извија,
Пред њом шеће Салко болтација,
Ибра гледа, па у себи мисли:
Што-л ме Алах њему дао није.

И базрђан џелебија Салко
На сарај би погледао малко,
Ибру гледа, а у себи мисли:
Што-л је Алах мени дао није.

Мрак се хвата, ноћца свету грози,
А Салко се по Босфору вози,
Босфор пирка царев сарај вали',
Ибра гледа, срце јој се пали.

Салко чамац притерива крају,
Она смиче прозор на сарају,
Па шапуће: болтација Салко,
Причекај ме у загрљај малко.

Салко руке пут Ибрише диже,
А она му у наручје стиже,
Ма се чамац заљуља у мору,
А таласи на дно га обору.

Оста Ибра са Салком у води,
Па се грле, али им не годи;
Алах спали, па му жао било,
Те их мету пророку у крило.

Тако треба невернику.

(По немачком.)

У пролеће, кад су била
Сва дрвећа још у цвету,
Завод'о је Срета Кату.
Заволела Ката Срету.

У баштици мирисавој,
На травници оној бајној,
Певали су они снове
О љубави, о бескрајној.

Проводећи слатке часе,
Проводећи слатке дане,
Седали су понајраће
Испод крушке расцветане.

Ту се Срета клео Кати:
„Довек ћеш ми бити мила!"
Те је клетве крушка чула,
Сведоком је она била.

*

Лето прође, јесен дође.
У недељу после подне
Леж'о ј' Срета да продрема
Испод крушке пуноплодне.

Што је срце то неверно
Оставило своју Кату, —
Што је клетву погазило,
Погазило реч задату;

Што на дому преварена
Јадна мома сузе лије, —
Одметнику, невернику,
Ни бриге му за то није.

Крушка, што је сведок била
Оних речи, оних празин',
На Срету се сада мршти
И хтела би да га казни.

У помоћ јој ветар дође
И залуља њено гране, —
Је-л то ветар, ил' је можда,
Девојкино уздисање?

Ветар дуну, с гране паде
Једна крушка од по киле,
— Те расцопа оне усне,
Што су Кату преварале.

Из бољих времена.

Ментомаш је красно место,
У њ долазе гости често,
Ал' кад стече ретка госта
Тад' за цело нема поста!
Тад' је слава, мили боже, —
Све партаје тад' се сложе,
Ал' — ad hoc; —
Тада бива пића, јела,
— Хоћеш хладна, хоћеш врела —
Свирке, песме, шале, смеја,
Пива, вина, кафе, теја
— Свега „шок".

Тишма свуде, врева свуде,
Јер обичај то захтева,
И увек се нешто збуде,
Што је вредно, да се спева.

Тако ј' тако једном био
Неки братац, свима мио,
А тај братац — ради слика —
Нек се зове браца Пика.

Вечера је била красна,
Пића добра, јела масна.

А здравица као вино,
Свирац свира, Циге гуде —
Не знам чега има више:
Јела, пића, ил' — поуде.
Вола пуни, — шала цвета,
Ређај песму нову, стару:
„Ор'о кликће", — „Многа љета",
„Цар везира", — „Мајка Мару".

Буди, Нико, добре воље! —
Наспи, Лазо! — Куцни, Симо! —
На последак, куд ћеш боље,
Хајде да се побратимо!

Што је на дну, то се проспе
И начну се нове двојке;
Сад те почну нудит' госпе,
Па, шта више, и девојке.

Грли брата братац мио:
Нестало је свињу брига, —
Е, ко овде не би пио,
Волео бих видети га!

Браца Ника, шта ће, пије, —
Како не би уз гајдаша!
Попио је салаксије,
Мало ј' рећи, *четврјст чаша.*

Али што се јела стало,
Умерси је било јако:
Само ј' једно јајце мало,
И то меко, *изумак'о.*

Кад у јутру главу диже,
Глава бучи, муке нове, —
Ал' и дружба већем стиже,
На киселу чорбу зове.

Сваки ти је недар, вољан,
За мамурлук не зна нико;
Само ј' Ника главобољан,
Јер он томе није свик'о.

Ал' да шала друштву прија,
То у бачком лежи духу;
И мамуран шалу збија,
Тако ј' тамо у ваздуху.

За то рече браца Ника,
Протирући длаком очи:
„Видите-л ме, мученика!
Ја сам жртва прошле ноћи."

„Ал' тако ми виших сила,
И тако ми неба, раја,
Кунем вам се, браћо мила,
Никад више јести — јаја!"

Том је шалом гост одлаг'о
Главобољи својој врашкој.
Тако стоји записано
У хроници сентомашкој.

У споменицу Бисмарку.

(1879.)

Имали смо ми гостију
Куси, паси, — што-но веле,
Имали смо ми гостију
Сваке руке, сваке феле.

Дешава се гост и таки,
Који бира шта ће јести;
Дође кад кад и опаки,
Који бира где ће сести.

И таки је било, који
Не ће ово, не ће ово;
Изнесеш му вино старо,
Он би хтео пити ново.

Дешава се гост и таки,
Који није за тројицу,
Који не зна шта је доста,
Док не падне под столицу.

Има госта таког, за ким
Сутра мораш прати патос;
Имали смо ми гостију,
Којима се каже: ратос!

Има таких, који годе
Своме ћефу, своме бесу;
Којима је соба тесна,
Док фуруну не изнесу.

Имали смо ми гостију,
Добри, лоши, слаби, јаки;
Имали смо ми гостију,
Хвала богу, свакојаки'.

Ал' овога још не беше
У домаћем нашем кругу,
Који доће да нам кубу
Гурне мало даље к југу.

Баба Љуба.

Стару баба Љубу
На рочиште звали,
— Па се покајали.
Кад је стала торокати,
Згледнуше се адвокати;
Као да је навијена,
Клепеће јој брада, —
То се зове — швада!

Судац једну, — баба сто, —
Наопако, шта је то?!
Судац руком маше: стој,
Баба тера пос'о свој.
И како се захукала,
Чини ми се, не би стала

До мрклога мрака, —
Стара чегрталка.

Судац се разљути,
Што не ће да ћути,
Продрмуса звонце,
Па на ноге скочи:
„Сад језик за зубе, —
Ил' ћеш грдно проћи!"

А на то се насмејала
Стара баба Љуба:
„Опростите, господине,
Ал' — ја немам зуба."

Ах, ћој!

Ево нас опет између' четир' зида!
Ох, с каквом жељом хитах моме рају!
Целога пута с ума те не скида', —
А руке спремах топлом загрљају.
За тобом дрхће
Срце ово јадно, —
А ти ме тако
Дочекала хладно!

Зар није доста души мојој рана,
Што бегат' морам од ледених људи,
И што ми бије ветар са свих страна
Ледом и сметом ове верне груди!
— Ја к теби хитах
Са удеса прека;
Па зар ни код тебе
Да не најем лека!

Ја умем трпет' многу муку клету,
А никад уздах грудма се не отe,
Ја радо праштам целом другом свету,
Што нема за ме љубави, топлоте;
Његова завист,
И пакост и злоћа,
Није ми тешка,
К'о твоја хладноћа.

Ја, — коме људи не разуму гласа,
Ја, — коме крпца у жилама зебе,
Ја хтедох топлих неколико часа,
— Хтедох провести вече поред тебе.
Песмом бих можда —
Песмом бих за цело,
По неком јаду
Опев'о опело.

Ал' пуста жељо, — преварени нади!
Зар ни ти више ниси она стара?
Добројко моја, зар се тако ради, —
Зар нема више оног милог жара?!
Зар и од тебе
Да морам утећи, —
Ох, моја хладна,
Ледна моја — нећи!

Спасење.

(Логовда.)

I

Макрена је лепа мома,
Црна ока, стаса вита,
Дуге косе, врата бела,
Брза, лака, поносита.
Њена душа није с поља,
Да је краси к'о колајна, —
Гојко јој је често рек'о:
„Ох, Макрена, ти си тајна!"
Макра има беле дворе,
Има башту пуну хлада,
У пољу јој стадо пасе,
Има њива, винограда.
Од оца јој оста новца,
Кажу блага преголема,
Макра има свега доста,
Само још'те — војна нема.

II.

Лако ће се војно наћи,
Лако злату кујунција,
(— Баш не мора кујунција,
Може бит' и трошарија):
Ено, Гојко у њу гледи,
К'о у воду жуто паче,
У њу гледи, у њу пиљи,
К'о у жижак мало мане.
Ал' к'о вода што је хладна,
К'о што жижак трепће, њути,
И Макрена тако ради,
Можда хоће да га љути.
Ал' то Гојка већма дражи;
Што га тако дуго пати?
Хоће-л бити зло, ил' добро?
Ко то може напред знати!
Гојко знаде, да је Макра
Тако лепа као вила;
Гојко знаде, да ту има
Пуста блага изобиља;
То га знаће тако тиштн,
Чисто клеща од притиска, —
Све то знаде, само не зна,
Да ј' аспида василиска.

III.

„Хоћеш, Макро, моја бити?“
Макра не ће да се реши, —
„Зар ти, Макро, писам мио?“
А Макра се само смеши.
Он је моли; она гледи,
Како паук муву мучи.
„И ти мене мучиш тако!“
Макра само усне пуњи.
„Од јада ми срце пуца!“
Макра ходa, па певуца.
„Загрли ме, тако т' бога!“
Макра гладi пиnча свога.
То је много. — Гојко скочи, —
Он ће њу сад да уцвели:
„Збогом остај!“ — И он оде
Преко мора у свет бели.

IV.

Сад и Макру јади тиште,
Што начини од зла горе,
Њој је Гојко мио био, —
Сад мељ' њима лежи море.
Једног јутра Гојко шет'о,
Баш је брао поморанџе, —
По свету је писмо ишло,
И сад, ево, ту га нађе.
Кад прочита писмо њено,
Очи му се засузише,
Очи таре, опет чита,
Ево, шта му Макра пише:
„Ако дођеш за три дана,
Ако дођеш преко мора,
Онда ће ти љуба бити,
Твоја Макра из — Котора.“
Гојко не зна, шта да ради
У љутини нових брига,
Шта да ради с писмом овим:
Љубио би, дер'о би га.
Буде-л ветра, који треба,
Ја ћу стићи, — тако суди.
Али ако и ти ветри
Макренине буду ћуди, —
Онда због ом, моја срећо,
Због ом жело мога срца!
То је рек'о, па је от'шо
У галију да с' укрца.

V.

Већ два дана како броди,
Већ се види Котор бели,
Нек потраје ветар с леђа
— Он ће стићи својој цели.
На једаред преста ветар,
Који тера Котор-граду,
Окрио други дуват',
Па све у нос и у браду.
Ветрови су ка' и жене,
За час ћуд им друга дође,
На галији ђубретија,
Место напред, натраг пође.
Гојко вришти, Гојко пишти,
Груди му се колебају,
И'онда клече, да се моли
Светом оцу Николају:
„Ох, ако си икад, свеце,
Чију молбу услишао,
Крени опет добре ветре, —
Овај ветар баш је зао.
Не стигнем ли до вечери,
Куд ме аљ'о среће звао,
Онда Макра није моја, —
Јао, јао, — јао, јао!“
Свети отац Николаје,
Он над морем увек бдије,
— За то ни сад превидео,
Ни пречуо ништа није,
Ал' не хтеде да услиша,
Ове молбе, ове вриске.
— — — — — — —
Тако ј' светац Гојка спас'о
Од — аспиде василиске.

Збогом!

(1879. кад је мислио „Стармали“ да ће морати престати.)

Још један број!
П' онда, роде мој,
Један те је терет мин'о,
Један ти се пореа скин'о,
Један ко-рак напред ногом,
Опет једно ново: „Збогом!“

Наш је живот био ништа,
Он је био само „шала“, —
И публика схватила нас,
Па се тако одазвала.
Одзив бруји нашом слогом:
Збогом! Збогом!

Али ништа, — ми смо наши,
И при чаши и при флаши;
Куцнимо се, згода ј' ваљна!
Шта ј' у чаши, — наша ј' тајна.

Ништа, ништа, ми се знамо!
Амо срце, руку амо,
Да с' у смеју и у шали,
Читаоци и „Стармали“,
(Што морамо то бар смемо)
Растанемо, — растанемо.

Збогом дакле свиколици
Наши драги претплатници,
Предбројници наши вредни,
И почасни и ванредни.

Збогом и ви, луде теме!
(Да-л за навек, ил' за време?!)
Збогом, Пего, иза пласта!
Збогом вило прапораста!
Збогом бриго општих дера!
Збогом грижо гушчиј'х пера!

Мир пепелу наше кесе!
Збогом марке и адресе!
Збогом наши драги сами:
Протокули и ракави!
Почивајте мирно, тијо!
— Збогом и ти, пересијо!

Збогом и ви топли, врели
Снови наши дрски, смели,
Снови наши, светла лика,
О хиљади претплатника!

Збогом села, збогом двори!
Збогом чуда и покори!
Збогом хале, збогом вране,
У светињу замотане!
Збогом смуци и медузе!
Збогом чизме и мамузе!
Збогом трути и мамути!
Збогом бледи братоједи!
Збогом зверке фела разни',
— Не бојте се (абу)казни!

Збогом, Ћиро, збогом, Спиро!
Ваш је говор многе дир'о.
— Рек'о Коста, да је доста, —
Ал' ви Косту звр по челу,
Па идите свуд по селу,
Па говор'те живом речи:
„Не дај ником, да те гњечи!“

Запита ли врабац с крова:
„А куд оде чика Јова?
Несмо наша ти му реци:
„Чика Јова от'ш'о деци“.

Стари писар.

(по Fl. B.)

де јадник лица бледа,
Као авет, — боже прости!
Коса му је са свим седа,
Прсти дрхћу од слабости.

Ови прсти писали су
Четрдесет пуних лета, —
Данас више кадри нису,
Око не да, слабост смета.

У прашини свога знања
Дочек'о је старост саму,
У њега је било знања
Више него у шефа му.

Мањи, лошији дизали се,
— То је ишло брзо живо;
На груд'ма им крсти висе, —
— Он је само преписив'о.

Преписив' док је мог'о,
Док су биле силе јаче,
А сада је изнемог'о, —
Сад нек проси, — а да шта ће!

Кад га видим, тешко ми је;
— А за што је тако пао?
Само за то, што се није
Пресавити мало знао.

Ускршња песма.

(1880.)

уке, патње, чаше жучне,
Смех и руга са свих страна,
Пољуб Јудин, прање руку —
То је спрема светла дана.
Да је Христу, сину бож'јем,
Било мука својих жао,
Да је тврдом вољом клон'о,
Данас не би васкрсао.

„Одреци се искре бож'је,
На ће сила пустит' мрака!
Признај, да си на злом путу,
Да је лажна мис'о права!"
Да је Христос, синак божи,
На те речи малаксао,
Да је тврдом вољом клон'о,
Данас не би васкрсао!

„Одреци се свога права,
Реци само да се кајеш,
На ћемо те скинут' с крста,
На да мирно дане трајеш!"
Да се Христос, синак божи,
На те речи осврtао,
Да је тврдом вољом клон'о,
Данас не би васкрсао!

„Одреци се вере твоје,
На се с нашом вером сложи!
Та зар слаби и нејаки
Могу мислит' да су божи!"
Ал' да Христос чашу жучну
Није до дна испит' знао,
Да је тврдом вером клон'о,
Данас не би васкрсао!

*

За шт' је Христос муке презр'о?
Слабачкима рад' угледа,
— И народи, који пате,
Јест, и то су бож'ја чеда.
Христос васкрс! слаби, мали,
Не дрхћите од страхоте,
Само паз'те шта вас учи
Синак божи са Голготе!

Сад разумем!

(Цигански балада.)

Дошо Циган код берберa,
Сео на клупу.
Берберу уз'о стару бритву,
Здраво тупу.

На га њоме стаде стругат',
Врашка шала!
Кад је шала Циганину
Додијала,

Запитаће, сузна ока,
Тужна лика:
„Од чега је бритва твоја?“
— Од челика!

„Сад разумем“, рече Цига,
Вртећ' шију,
„За шт' ми тако из образа
Искре бију!“

Чујмо!

Хоће и слога нама коју да рекне.

(1880.)

Од како је свет на свету,
„И на њему људско јато,
„Нигде није моје име
„Тако много споминьато!“

„Има силних, има слабих,
„Има вел'ких, има малих,
„Ал' ни једни нису мене,
„Кол'ко Срби, споминьали.

„Из тог видим да ме цене,
„Као мелем многих зала, —
„Срби браћо, то је лепо,
„Срби браћо, баш вам хвала!

„Али сад би већем могли,
„Богу се молећи,
„Са те лепе теорије
„Мало к — пракси прећи.“

Одломак из писма

Младену Часнићу Нагловском.

— — — — — — — —
— — — — — — — —
И то је лепо, кад се тако ради, —
— Ал' још нешто, пријатељу млади,
Који си прег'о у данашњем свету
На брзу руку, да у хитролету
Достигнеш мету;
И чије жеље дању ноћу гину,
Да брже боље испуне празнину,
Празнину своје — теби тако скупе —

Од дугмета рупе;
Који се трзаш и који се кидаш
Звезде да поскидаш
Са оне висине, с оног неба, на ком
(Вар у нади) сваком
Ко је на то лаком,
За заслуге разне, а за сваку касту
Одличија сјајна,
(Звезда, крст, колајна)
Као гљиве расту.

Чујем да питаш, чујем да разбираш,
(Жељеђ' га стећи)
Који је крст најлепши,
Који је највећи?
То би радо знао.
— Па ако до сад ниси разабрао
Ја ћу ти рећи:

Крст, што га ј' негда
Презрен Христос пон'о,
Под њиме клец'о,
Али није клон'о,
Што га је уз'о својенољно на се,
Да својом муком браћу своју спасе,
Од така крста
Боји се ђаво,
Такав крст је, брале,

Одличје право,
Тај је крст најлепши,
Тај је и највећи,
Ко год га хоће
Може га стећи, —
Ко га стече тако,
Клања му се свако,
Ако не с поља —
А оно изнутра:
Ако не данас —
А оно сутра;
Ако не сутра —
Оно после гроба, —
Ал' онда кроз вечна времена и доба —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

Нешто, — не баш вешто,

о људима.

а човека бацају се
Различне замерке, —
Ипак човек није зверка,
Као друге зверке.

Недокучно — загонетни
Стари су и млади, —
Ево нешто да наведем
Тек примера ради:

Не можеш га ни прегледат'
Ода свију страна;
Он је као у облаку —
Диму од дувана.

У висину куле зида,
А кад то отала,
Он у њима не станује, —
По блату се ваља.

Један уме да гладује
По четр'сет дана,
Други смота за по сата
Најдебљег пурана.

Један с богом тако с' позна,
Да га портретира, —
Други вели: нема бога,
Он не егзистира!

Једни, мудри, пророкују
Шта ће бит' на свету,
А други су тако луди,
Да им веруједу.

Човек има срца, душе,
Да му с' анђ'о дики,
Има, има, ал' он уме
И без тог да живи.

Човек уме да помогне
Свом брату ваљаном,
Али уме и да копа
Раку себи самом.

Човекова мека душа
Има дивних снова,
Зида зграде за болнице
Црвених крстова, —

А да ове установе
И практично вреде,
Иста душа, иста глава
Измишља торпеде.

Што је уско, то рашири,
А широко сузи,
Човек уме да полети,
Уме и да пузи.

Човек уме за слободу
Умрети у туги,
Али уме ноге лизат'
И слугином слуги.

Кад опази гад како се
На гадове ниже,
Човек уме и да клупче, —
А после да лиже.

Човек лава подражава,
А гледа и јанце;
Иста рука, која маче,
Та кује и ланце.

Та човек је на врлини,
Ал' и на злу први,
Јер он уме пити млека,
А уме и крви.

Један може да објави
Милионе, браће,
А ти кад кад нису кадри
Једног да строваље.

Човек уме да соне
По вечности тражи;
А пта пута један тренут
Не зна да уважи.

Човек вели: „На истину
Не сме пасти сенка",
Али за то лагат' уме
И мужак и женка.

Човек уме да попева
Лепше од славуја,
Уме, уме и да сикће
К'о присојка гуја.

Човек уме карактере
Да тамјаном кади;
Ал' ти исти карактери
Умиру од глади.

Човек уме о верности
Да пева и снива,
А што му је највернije,
То — псетом назива.

Шта ми је старац приповедао.

Пре педесет лета ј' пошла
Нашег брака сретна лађа,
Ја сам био млад к'о капља,
Она ј' била још'те млађа.

Првих дана по венчању,
У тепању милом, лаком,
Назвала ме: својим старцем,
— Ја њу назвах: својом бáком.

Она мени: „Мили старче!"
А ја њојзи: „Бáко мила!"
Смејасмо се лудом послу, —
То је наша шала била.

Ми с' навикли на те речи, —
А за шт' не би? — ружне нису,
А године летиле су —
Педесет их већ на низу.

Лепо ли смо живовали
Ка' у мирном рају каком,
И сада ме старцем зове,
Ја њу и сад својом бáком.

Те су речи сад већ збиља —
Збиља богме, богу хвала!
А нама се тако чини
Као да је и сад шала.

Божић.

Иде божић, празник мира,
Колебица свака спрема,
Да прослави данак ови,
— Али мира, мира нема.

Нит' је мира у висини,
Где се крха, где се влада,
Нит' је мира у дубини,
Г'де је место — барем нада.

Покрила се нека куга,
Покривалом својим прети, —
Бог се рађа — а ти, свете,
Сутра ћеш га разапети.

Ти би тамо, ти би амо, —
К'о да има да се бира, —
Идеш цркви, идеш школи,
Свуд ћеш чути: „Немам мира!"

Нит' је мира у мирноћи,
Ни у гробу, ни у санку,
— Мени с' чини к'о да ј' ђаво
Патакнуо камилавку.

На у место да се јави
С копитама и с рогови'
Он ће вама сутра доћи
Да, бајаги, благослови.

Хај, та сви смо доста грешни,
Има греха, ком се прашта,
Али шта ћеш с оним грехом,
Ког ће унук да испашта!

Пал'те, браћо, чистом руком
Воштанице на свом столу,
Јер заиста мрак је густи
И на брегу и у долу.

Љубимо се, — не устима,
Него патњом осветаном!
Рукујмо се, — не рукама,
Него душом постојаном!

Куцнимо се, — ал' не вином,
Него горку чашу пимо,
А горчина што нас учи,
Срцима се разумимо!

Прославимо празник мира,
За борбу се крепећ' нову, —
Ваљда не ће и бог пристат'
Уз ордију сатанову!

На кад нигде нема мира
На пучини света ширна,
Нек је барем једно мирно, —
Нек је савест наша мирна!!!

Слободна воља.

Прав или крив,
Докод је жив
Слободно шеће
Тамо, куд — не ће,
Тек у крајње доба,
Тек на прагу гроба,

Кад је већем
Здраво суст'о,
Тад добива
Право пусто,
Право одозгора:
Иди, куд — мора.

Новолетни поздрав.

Ново лето — лет, лет, лет!
Ново лето, — с т а р и свет.
Стари свет је, — ал' се млади; —
Не млади-л се, криво ради; —
Ради-л криво, правду вређа,
Спаћи ће га завет с леђа.
Младити се мора свет —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Ако ј' у нас воља јака,
Већ та воља има зрака,
Да светлуцне посред мрака,
Па да назре, ил' наслути,
Где је прават, где су пути,
Где нас чека сунце наде,
Где је напред, где назаде, —
Где је образ, где-л срамота,
Где је гробља, где-л живота.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде виша сила
Новом лету јача крила!

Ако с' мисли, ако с' воле:
Узвисити своје боле,
Оставити подлост доле,
Тамо доле, где је тама,
Нека скапа собом сама.
Стрести негве с душе, с ноге,
И поиграт' коло слоге, —
Ил' за светлост општа лица
Бити мали Радојица, —
Хтети смети, смети хтети
Рад живота и умрети.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде виша сила
Новом лету јача крила;

Ако с' не ће, ка' до јако,
Један 'ако, други 'ако.
Ако с' не ће, — ој, помамо!
Један тамо, други амо.
Ако с' не ће кривосвесно,
Један лево, други десно, —
А у процеп својих мука
Пуштат' штенце српских пука;
Један склапат' везе звером,
Други тркат' за шимером
(За шимером данас нама —
Док смо слаби на ногама:)
Већ ако ћу и ја и ти
(К'о и други што се штити)
Пре свега Србин бити,
Најпре за то крхат' мача,
Па тек темељ кад ојача,
У ширу се винут' руљу,
Тражит' зубун на кошуљу.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде виша сила
Новом лету јача крила!

Ако не ће, место свести,
Бити какве и обести,
Ако ћемо сви к'о један,
Као тигар стреловредан,
Као соко у очају
— Макар били у ком крају —
Скочит', ринут' на аждају.
Ако с' душе наше вину
Мало више у висину,
Где потребе опште, реке,
Не ће делит' брда, реке, —
У висину умна раја,
Где се спаја, не раздваја . . .
А рад тога лепог раја,
Ради тога загрљаја,
Сатрт' оне ситне змије,
Све себичне ништарије —
Па жртвама вишој цели
Заслужити данак бели.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек' нам даде виша сила
Новом лету јача крила!

Не ће-л тако српски свет, —
Увенуће онај цвет,
О ком српска мајка снева,
Кад на груд'ма чедо згрева.
Нек му вене, и право је,
Ко не чува добро своје: —
Нек му сухо стабло пружи,
Ко му напоље не заслужи!
Нек процвета туђем соју,
И у туђем перивоју —
— Јер кроз више даре дише,
Јер на првој срећи пише,
Јер на рајском цвету стоји:
„Оном — ко ме с' удостоји!"

Ја бих хтео да се дичим....

Ја бих хтео да се дичим,
Што сам рођен у те дане,
Кад је искра божјег духа
Похитала на негдане,
Кад се дижу мисли лепе,
Кад се свети нади крепе,
Кад се блиста сила јака
На висови' напредака;
Кад је дато нашој срећи,
Да загушни мрак обара, —
Кад је један трепут већи
Нег' векови доба стара.

Ал' кад видим смртне казни,
Кад се сетим те саблазни,
Која закон понижава,
А целата оспеш'тава, —
Ја се стидим доба свога
И напретка његовога;
Скамени ме гроза клета, —
Ја се стидим свих просвета,
Ја се гадим на човека,
Ја се срамим свога века!

НАСТАВАК ОДЕЉКА X.

Како сестра пева кад малог брацу љуља.

(К слици.)

Љуљо моја мододана,
Успавај ми Радована.

Љуљај ми га, љуљо лака,
Мога брацу, мог јунака.

Љуљај ми га, љуљо, јаче,
Да се јунак не заплаче.

Нек се љуља, нек се њиња,
Нек се снажи и развија.

Љуљај ми га, љуло мека,
Док донесе мајка млека.

Док донесе отац леба,
И крај леба још што треба.

Сви ће онда сести амо —
Да заједно ужинамо.

Рачунцијама.

мала је Милица дваест и пет ора, —
Ако све то поједе, разболет' се мора.

Милица је умерена, добра и ваљана,
Где би она појела све ораје сама!

Пет је дала брату свом, пет је сестри дала,
Пет је дала просјаку — сви јој рекли: Хвала!

Пет је сама појела — доста јој је било,
А сад што је остало, метла је у крило.

Те ће дати ономе, ко рачунат' знаде,
Израчунат' колико још ора имаде.

Трч'те амо рачунције, Јово, Вајо, Лако,
Рец'те кол'ко је остало — лијо, или тако?

Како би...

Како би то стојало:
Кад би човек зрео
На једаред сео
На дрвена хата —
Па да се климата!?

Како би то стојало:
Кад би стари дека
Напио се млека,
Па завијен у јастучак —
Преспавао ручак!?

Како би то стојало:
Кад би место ђака
Спремила се бака,
Да у школу пође —
Међу децу дође!?

Како би то стојало?
Погодит' је врло лако,
Стојало би исто тако,
Као што стоји Кркљавићу Љуби
Цигара у зуби'!

У „бувари".

(К слици.)

Гледајте га млади, стари,
Како седи у „бувари."
Ма да крије лице своје,
Ми га ипак знамо ко је:
То је онај мали Рашко,
Непослушко и несташко.

Он у школу први пође,
А последњи у њу дође.
Кад се други Богу моле,
Тад се Рашко сагне доле,
Десном, левом руком млата,
Под скамијом муве хвата.
Кад се чита, Рашко зверa;
Кад се пише, нема пера.
Други пију, он им квари, —
Испсују га, он не мари.
Овог гурне, оног боцне,
Ногом лупне, зубма шкљоцне,
Кад из школе дође кући:
Псето дражи, мачку мучи;
На дрво се пење, вере,
Па зелено воће бере,

Ил' тичија гњезда скида,
Или скаче преко зида.
За та чуда све до јако
Пребијали му којекако.
Али данас шта се стало, —
Разбио је огледало.
Кад га мајка стаде карат',
Он се поче изговарат':
„Нисам, мајко, Бог и вера,
„Нисам ја, већ браца Пера."

Буд је штету учинио,
Туд још другог обедио.
То му нису опростили,
За то су га затворили.

То је место сад за њега, —
Ето, децо, гледајте га,
Како му је тешко самом
У вајату закључаном!
Ту ће сада чамит' један,
Један, гладан,
Док не стигне мрачно вече
Пустити га мајка пе ће.

Не ваља ти пос'о, Рашко,
Непослушко и несташко,
Ти, што бедиш своју браћу,
Ти лажљивче, опадачу!
Промисли се, брајко, саде,
Данас барем имаш каде!
Промисли се куд то води,
Па се од зла ослободи.
Кај се, Рашко, — без кајања
Не мож' бити поправљања.

Голубице моја...

(К слици.)

Голубице моја мила,
Где си цело подне била?
Ваљда си се кроз облаке,
Витлала,
Шапца, жмуре, ерберечке
Играла.
Ил' те вукле старе жеље
На сочива, на куделье?
Ниси била, знам за цело,
У лову;
Можда ј' било какво сéло
Код суседа на крову.
Ил' си гдегод међ' душмане
Упала?
Или си се на потоку
Купала?
С киме си се сретала?
С киме си се шетала?
— Голубице мила,
Где си до сад била?

Л а з а.

(К слици.)

Прст из уста, Лазице,
Па се мало мејки,
Да показеш зубиће,
Тати, мами, тејки.
Бели су ти зубићи,
За што да се стиде?
— Две рупице на образу,
То ћеш дати приде.

Ћ и р а.

(К слици.)

Мали Ћира
Уз тарабу штудира:
Дао би цвеће,
Али не зна коме ће?
Мисли, мисли:
Дати — или не дати!?
И тако ће, чини ми се,
Заспати.

Ника.

(К слици.)

Ово вам је „браца Ника“!
Поглед му је намрштен,
Као у војника.

На глави му шеширина,
К'о у генерала,
О рамену виси му
Трумбетица мала.

И био би браца Ника
Сваког војски дика, —
Само срце није му,
Као у војника.

Јер какан је јунак,
Какво ми је срце то, —
Да ко викне: „Ево миша!“
Он би побег'о.

Поздрав деци.

Поздрављам вас, српска децо,
Топлим жељама,
Расејане по далеким
Разним земљама.

Сви сте браћа једне крви,
Дика роду свом,
Прим'те поздрав листом, цветом,
Вашим *Невеном*.

Овај листак, овај цветак,
Овај српски глас,
Нек поникне, нек се вије
Око свију вас.

Од вас народ много чека,
Многи тешки рад.
Ја сам жељан неговати
Овај свети над.

Омилит' вам умно поље,
Човечански сјај,
Омилит' вам на том пољу
Братски загрљај.

Биће збиље и поуке,
Крепите се њом,
Биће хране духу вашем,
Срцу млађаном.

Биће песме и попевке,
Ширите им глас,
Биће игре, биће шале
За одмора час.

А ја молим вишњег бога,
Мол'те га и ви!
Да на плодну њиву падне,
Што сејемо ми.

Свако семе жеље чисте,
Жеље поштене,
Да проклета, да процвета,
Да не увене.

Да донесе данас, сутра,
Здрав и једар плод,
Да се њему обрадује
Цео српски род.

Трешњобер.

(К слици.)

Спавај, трешњоберу!
Ми одосмо на вечеру,
У сватове преко!“ —
— Идеш и ти, секо?
„Идем и ја с мајком тамо;
Спавај, спавај само!“

И одоше веће, —
А ја ту без свеће!
Ал’ сам лоше среће!
Бар да не знам ди су,
Да ми барем рекли нису, —
А тако су близу!
На како су секу
Накитили красно;
А ја овде самац —
То је баш ужасно!

Играће сé до по ноћи,
Бог зна кад ће кући доћи!
— Знамо ми то, знамо! —

А мени су рекли:
„Спавај, спавај само!“

И то су ми суседи!
Мене нису звали, —
Ала је то невоља,
Кад је човек мали.

На сад већ и певају,
А гајдаш им свира,
Чисто видим секицу,
Како парадира.
Знамо ми то, знамо! —
Ништа лакше него рећи:
„Спавај, спавај само!“

То је канда дечи глас?
Јесте, — чујем Саву!
Сад не могу заспати
Ни за живу главу.

Песма о Максиму.

Кад је Максим чув’о стадо,
Премишљ’о је врло радо
О причама старих бáка,
О четама виленáка.

Било подне, тихо, нежно, —
Максим сео па задрем’о;
На једанпут, нуто чуда,
Скочи неки старац с дуда.

На старцу је било пубе
Од Шалимсе светле чоје;
Седа брада до колена
Од Вараште беле боје.

Им’о ј’ крила, к’а у рака
А рогове ка’ у миша, —

Око паса црвен појас
Од зеленог Невидиша.

У руци му златан ковчег,
Тврдо злато (све се гиба) —
Он Максиму ноче зборит’,
Тако гласно као риба:

„Ој, Максиме, чедо моје,
Ил’ унуче, — шта ли си ми,
Пренн скоком, скочи окон,
Па ковчежић овај прими!“

„У ковчегу Лаждипажди
Амулет Билбилити, —
Ко прочита шта ј’ у њему,
До века ће срећан бити.“

Максим прима, старац даје
Уздишући: ихахај! —
Ко ми и сад још верује
Нека чита песми крај.

Кад отвори Максим ковчег,
Од милине сав претрну,
Јер ту нађе артијицу,
Тако белу, чисто црну.

Артија је била мала,
Једва већа од три фата,
На артији беху слова
Од мокрога сувог злата.

Е сад само нек прочита,
Па је срећан, — али јао;
Још једанпут, двапут јао!
— *Максим није читат' знао.*

Ја бих сада мог'о свршит'
Ону песму шалозбиљну,
Јер је песма стигла мету,
Ону мету, куда циљну.

Ал' још видим оног старца,
Где се цери иза лугa —
— *Ко год данас читат' не зна,*
Тим се свима баво руга.

Рибарче.

(К слици.)

Вршио је школски пос'о,
Учитељев налог, —
Сад је сео да упеца
Ког шарана малог.

Мале рибе трзају му
На удици гњисту, —
А он слуша како пева
Тица у свом гњизду.

Мали браћо, казаћу ти,
А то много вреди,
Кад се пеца, тадар треба,
Да се тамо гледи.

Кад што радиш, друге мисли
Нек те онда мину,
Тамо пази, на то мисли,
Не гледај на страну!

Звезда јато.

Куд гледаш, чедо,
Куд гледаш, злато?
У недро небо,
У звезда јато.

Очице дижеш
У плаво море,
Ручице ширш
Онамо горе.

Над тобом стоје
Висине свете, —
Жељице твоје
Онамо лете.

Ох, тако, тако,
Учи се само
У свако доба
Гледати тамо.

И кад се олуј
Завитла љути,
И кад ти облак
Небо замути,

Знај, да је небо,
— То плаво море —
Знај, да су звезде
И онда горе.

Знај, да је облак
Рока краткога,
А више звезда
Да има бога.

Управљај очи
Ка оној стази,
Јер но тој стази
Утеха слази!

Ох, тако, тако,
Учи се само
Оком и душом
Гледати тамо!

Јер мајке не ћеш
Имат' до века,
А небо увек
Даће ти лека!

Чворак.

(К слици.)

Писам дете, писам ђак,
Ал' сам инак весељак.
Вид'ли сте ме по сто пута,
Али никад забринута.
Не знам шта су бриге, бо́ље,
Ја сам увек добре воље.
Радо сам код људи, —
Веселе сам ћуди.

Не знам певат' баш на ноте,
Да се топиш од милоте,
Али певам брзо, лако, —
Сад овако,
Сад онако.
И к'о ласта, кад цвргукне;
И к'о славуј, кад промукне;
И к'о кос,
Ал' кроз нос;
И к'о чорба кад се срче;
И к'о врата, кад зацврче;
И к'о точак, кад зашкрипи;
И к'о лонац, кад прекипи.

Враголан сам од главе до пете,
Та да ми се сити насмејете.

Имам дара
За пудара,
Ал' ме људи не ће,
Ту сам лоше среће, —
Нађу каква старца лења,
Што се туда гига, гења,
Ал' заграби део;
Ја бих грожђе само јео,
Продават' га не бих хтео,
Тако ми поштења!

Скоро ћете бербу брати;
Би-л и мене хтели звати?
Ево, реч бих моју зад'о,
Да бих дош'о врло радо,
Да покажем све што знам.
Зовните ме, дед'те, дед'те!
Јер ако ме не зовете
— Доћи ћу и сам!

Врабац и мачка.

(Од X. Фалеродебиа.)

Где ћеш, врапче, зиновати?
Пита мачка врапца стара.
„Онде, онде, —
Туда, свуда!“
Тако врабац одговара.

Где ћеш, врапче, данас ручат'?
Пита мачка врапца стара.
„На крај шора, —
На врх ора!“
Тако врабац одговара.

А где ти је конак, врапче?
Пита мачка врапца стара.
„Шта ти брига? —
— Погоди га!“
Тако врабац одговара.

Знаш ли, море, за шт' те питам?
„Јер си мачка, — а ја тица.“
То је рек'о,
На утек'о, —
Оста мачка тужна лица.

Добро јутро, добро јутро!

Добро јутро, добро јутро!
Пето кукуриче.
Ево већ се угасило
У соби кандиљче.

Добро јутро! шева пева,
Зора одговара.
Мајка с чедом уранила
На прозор отвара.

Добро јутро! цвеће мири,
А гучу голуби,
На прозору мајка стоји,
На чеданце љуби.

Сад ће сунце да се роди,
Бежи ноћца тама,
„Гледај, чедо, рујну зору,
— Је-л како је славна!“

*

Јесте зора красна, дивна,
Јесте зора славна, —
Само ј' љубав материна
Тој дивоти равна.

Нова радост.

Лутко моја, лучице,
Хајде да играмо!
Лутко моја, лучице,
Јоште данас само!

Ципеле сам изула, —
Мајстор их оправља;
А сутра ћу у школу,
Ако бог да здравља.

Ја ћу сутра у школу, —
Одвешће ме стрина;
Јер ја имам, па имам
Већ седам година.

Лутко моја, лучице,
Што си тако мала?
Да си већа, и тебе
У школу бих дала.

Али нека, нека те,
Остај мало сама;
Бићеш и ти старија
За годину дана.

Увек ћеш ме чекати
Код мог брата Луке;
Кад се вратим из школе,
Ти рашири руке.

Кад те браца испусти,
Мораш лепо дубит';
Кад се вратим из школе,
Ја ћу те пољубит'.

Покажћу ти писмена
Из мога буквара;
Учићу те како се
Српски разговара.

Магарац и врула.

(По Рајнису.)

Погледајте нашег малог ђурицу,
Од трске је направио врулицу;
Свирао је лепо, слатко, шаљиво, —
И магарац слушао га пажљиво.

Ђурка мисли магарцу се прохтело,
На би и он да посвира весело, —
Ту му радост закратити не теде.
Пружи врулу — магарац је — поједе.

*

А по томе закључити ваљда смем,
Да магарац не ужива ни у чем;
Магарац се не зна лепше провести, —
Он презире што не може појести.

Срећан пут!

Срећан пут вам, добри ђаци!
Нек вас анђо прати здраве!
Три цветића с оних стена,
Где је гнездо српске славе!

Срећан пут вам миле ћери
Оца дична, мајке врле!
Погледи вас наши прате,
Молитве вас наше грле!

Срећан пут вам наше *сестре*
Још по крви од Косова,
И по болу општих рана,
И по зори дана нова!

Сви ми знамо куда шаље
Дичан отац децу младу;
— Ви идете својти нашој
У далеком Петрограду.

Сви ми знамо за шт' идете: —
За науком жељ вас тоне:
— Наука ће нама свима
Лепше дане да поклони.

Срећан пут вам, добри ђаци!
Науком се срећа спује,
— Свако срнче, где год које,
„Срећан пут!“ вам довикује.

Циганин фали свога коња.

Гледаш, — је-ли? мога коња,
Господару стари!
Не знаш је ли коњ, ил' тица
Ластавица?
Скидај наочари, —
Не можеш се нагледати, —
Већ хајде пазари!

Ти још питаш за „Путаља“
Да ли ваља?
Немај бриге!
Да не ваља, не би био
Он код Циге.
Не можеш га у цареној
Наћи питали, —
Само Цига што не уме
Да га фали.

Да га поспе сувим златом
Ко не штеди, —
Још и онда један дукат
Више вреди.

Ако има: једе сено,
Зоб и сламу;
Ако нема: он не пите,
Не треба му.

Немој да му гледаш зубе,
Мој голубе, —
Ни ја му их нисам глед'о,
Немој ни ти, —
Тај не може остарити;
— Што га дуже тераш, куме,
Све је млађи, —
На де, сад му
Пара нађи!

А што питаш: хоће-л моћи
Какав јендек да прескочи?
Јендек, јендек, — какав јендек?
Тај се није још родио
Ког он није прескочио, —
Прескочи га тако лако,
Као да је пиле неко, —
И то *уздуж*, не попрек.

Ја га јашем без седла, —
Седласта му леђа,
— За пасош га не питај,
Јер — то њега вређа.

Иди, куме, иди, иди —
Још ме питаш: како види?
То је да се приповеда:
Види остраг ка' и с преда,
Види ноћу ка' на дану,
А на дану ка' у ноћи, —
Таке су му очи.

А што питаш, мој пријане,
Има-л мане?
Та за то га и продајем,
Мој пријане,
Јербо нема мане, — —
Таки коњи нису за нас,
За Цигане.

А брзина каква му је?
Мало ј' бржи од олује.
Сад ћеш чути,
Казаћу ти:
Једном сам се из Ердута
Враћ'о с пута;
Ма да нас је пљусак вић'о,

Он се није уморио.
Муња севне, а он рже, —
Пљусак брзо, а он брже;
Пљусак ишиман на мог ата,
На га вата;
А „Путаљ“ га преко гледа,
На се не да;

Пљусак лети, да полије,
— Тек што није!
Кад стигосмо под шатора,
У цигански дворац леп,
На мом коњу све је суво,
Покис'о му само
— Реп.

Купање.

Ала је то дивота,
Кад се ко окупа!
— Што се не би купали,
Вода није скупа!

Морамо се купати,
Прљавштину стрести,
— Нечистоћа привлачи
Рђу и болести.

За то ј' мајка спремила
Воду, — али млаку,
За то је окупала
Свога малог Лаку.

А сад вели: „Цицу ми
Пуштати не смете,
Јер ће мислит', да је сир,
Појешће ми дете!“

Куцову је слободно, —
Нек се заиграва;
Он ће Лаку чувати
Кад легне да спава.

А старији, Андрија,
Он се већем свук'о, —
Што га већ не купају,
Чисто би се тук'о.

Чекај, чекај, Андрија,
Док обришу Лаку,
Ти ћеш онда добити
Другу воду млаку!

Лака ће се у колевци
Топити у сласти,
А што буде спевао,
Не ће ником касти.

Мала читаља.

Да се човек прекрсти,
Милом богу хвала!
Е, гледај је, молим те,
Колишна је мала!
Немаш је шта видети,
Мања ј' него лала, —
А већ ти је у руке

Књигу дочепала!
Чита-л она озбиља,
Иљ' је само шала?
— Ја бих рек'о да чита,
Макар да је мала;
Да не чита, до сад би
На књизи заспала.

Хидер.*)

(Од Рикерта.)

По варошки дошао сам неке
— Овако нам *Хидер* приповеда —
И у врту, где су воће брали,
Нађ'о старца кукуљава, седа.
Ја запитах старца у крај жбуна:
„Је-л одавно ова варош туна?"
Та је варош — одговори дека,
Од вајкада и од памтивека.

Опет, после пет стотина лета,
Ја опет прошета.

Од вароши. негда тако лепе,
Ваш ни трага није било сада;
Ту је чобан у врулицу свир'о,
Ту је била зелена ливада.
„Где је варош, што је онде била?"
Ја запитах — „Кад се изгубила?"
Каква варош! — чобан насмеја се,
Од како смо, ту нам стадо пасе.

И опет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Сад ливаде није више било,
Али дивне ево слике нове!
Сиње море, пучина бескрајна, —
Ту се броди, ту се рибе лове.
Ја запитах на обали људе:
„Од када је ово море туде?"
Згледнуше се: Шта овај бенета?
Ту је море од како је света.

И опет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Тражим море, — али мора нема,
Сад је шума дебелога лада.
Ту најђох стара пустињака,
Бела му је до колена брада.
„Ова шума стоји-л овде давно?"
А старац је само главом ман'о,
Одговор сам са чела му чит'о:
Ко би вечност за почетак пит'о!

И опет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Сад је опет варош овде била,
Пуна света и живота пуна.
Питах: „Где је шума, стадо, море?
Од када је ова варош туна?"
А светина у заносу бунца:
Ова ј' варош, од како је сунца!
Гледај куле, гледај наше дворе, —
То ће трајат' док је неба горе!

На добро! после пет стотина лета
Доћи ћу опета.

---

*) Хидер је био староперсијски војсковођа и пророк. О њему вели арапска сказка, да се он налио на извору вечите младости, (за који се дознало, да је у Кавказу, и који је велики Александар узалуд тражио).

Сунце и ветар.

(Од Е. Лаушл.)

Завало се ветар свуда,
Уздиз'о се преко свега,
И сунцу је пркосио,
Да је јачи и од њега.

„Ниси *јачи*“ — сунце рече;
„*Хвалисања* си, ветре, само!
„Ја ти рекох, да сам јачи!“ —
„Е на хајд' да покушамо!“

Ви'ш путника оног доле,
Где корача поред Саве,
Да видимо, ко ће прије
Шубару му скинут' с главе!“

Поче ветар дуват', — али
Што он већма дува, брије,
Путник већма капу чува.
И на уши навлачи је.

За тим поче сунце сјати,
Кад је ветар већ умин'о, —
Сунце сјало љупко, мило,
А путник је капу скин'о.

Торба, пуна или празна.

Неко ј' хтео Циганову мудрост
Поболье да сазна;
Питао га: „Која ј' торба лакша:
Пуна, или празна?“

Није дуго премишљао мисли
Стари Циган Лакша, —
Брзо рече: „Дај ми торбу пуну,
Та ће бити лакша!“

„Ма како би пуна лакша била?“
— А Лакша се смешка:
„Јер ја празну одавно познајем, —
Та је здраво тешка.“

Слован дротар.

Ко то селом иде?
Ко то шором зове:
„Лонце крпит', лонце,
Шерпење, котлове!“

Од куд идеш, момче?
Да ли из свог јата?
„Ја долазим управ'
С високих Карпата.“

На како је тамо,
Славске горе листе?
Јесте-л већем срећни,
— Иль' још ни сад нисте?

А Јане нас гледа,
Подижући иљеа,
Као да нас пита:
„А шта је то: срећа?“

Шта вам раде школе,
Гимназије драге?
На Матица ваша, —
Има-л здраве снаге?

Уздануо Јане,
На се горко смије:
„Свега ј' тога било,
— Сад га више није.“

Сећате-л се радо
Светлијега доба?
— Купите-л се често
Код Штурова гроба?

„Сећамо се кадшто
У дубини душе,
— Док нам и тај спомен
Силом не угуше.“

А оре-л се бареи
Веселе вам песме?
— „Хеј! Та Слован данас
Слован бити не сме!“

Знаш ли барем једну
Песму — реци ми је!
„Знао бих једну само,
Ал' весела није:

„Нитро, мило Нитро,
Ти словенска мати,
Кед погрем на тебе
Мусим заплакати!“

Молитве мале наше Данице.

I.

Добро јутро, добри боже!
Ја сам мала;
Ја ти не знам ништа рећи,
Само: Фала!

Фала, што је зора тако
Лепа, мила!
Фала, што ме мајка моја
Полубила!

Фала, што нам отац добар
За нас ради!
Фала, што нам кора леба
Тако слади!

Фала, што се играт' могу
С братом малим!
Фала, што ти могу за све
Да захалим!

II.

Кад ја спавам, око мене
Анђелчићи мали лете.
Ој анђели, браћо моја,
Зар ме даљу не волете?

Ој анђели златокрили,
Које сневам сваке ноћи,
Научите мене малу,
Којим путем ваља ноћи.

Којом стазом ваља ићи,
Кад изиђем из кућера,
Да ми нога не поклизне,
Да не сретнем каква звера.

Да не згазим ситна мрава,
Да не паднем у проломе;
Да Српкиња будем права,
Да не згрешим богу моме.

Да се тице опет врате,
Да процвета опет цвеће;
Да изучим књигу малу, —
Да дорастем и до веће.

Да из ока моје мајке
Никад суза не полете;
Да јој увек чујем речи:
„Мило моје, *добро* дете!“

Зека, зека, из јендека!

(К слици.)

Скочи зека из јендека,
Па по снегу лако прти,
За њим скочи други, трећи,
А за трећим и четврти.

По ћилиму белом скачу
Један другом на кркачу, —
Преметну се преко њушке,
Ваљају се полеђушке.

Гуркају се у том трку,
Њушкају се у том хуку,
— Ко их гледа, не мож' знати,
Играју-л се, ил' се туку.

Гледао их ловац стари;
Пуцати му беше жао,
Узе листак књиге беле,
Па је зеке — нацртао.

Зека, зека, из јендека,
Данаске си срећан био!
Данас ти је — деце ради —
Стари ловац опростио.

За шт' је војска уњутала.

(К слици.)

Играла се деца мала
Боја и војника;
А у бојну има увек
Вике и усклика.

Душмана су надјачали,
Град су му отели;
Победа је њина била,
Њом су се занели.

На сто их вратише се
Још од боја врући.
Вратише се под заставом
Кући, певајући.

Ал' у собу кад уђоше
Са тешкога пута,
На једаред цела војска
К'о нема заћута.

Могао би човек чути,
Како расте трава,
А за што су заћутали? —
— *Мали браћа сила.*

Зецови у очајању.

(С латинског.)

Тако је то било, — ко би време знао,
Кад је зецовима живот додијао.
„Јадан је то живот!“ — повикаше зеке,
„Све стрепиш и трпиш од невоље неке,
Никад немаш мира, ни дању ни ноћи,
Не знаш кад ће ловац с хртовима доћи!“
Сви пођоше дакле, због вечите страве,
Да у воду скоче, па да се удаве.

Кад је дошла рулја, духа тако слаба,
До језера, — ту је било много жаба.
А маленe жабе, кад спазише зеке,
У највећем страху повикаше: „Креке!“
Поскакаше, јадне, стрмоглавим скоком,
Да се спасу у свом језеру дубоком.

Један зече рече: „Пријатељи моји,
Гле, зар има кога, ко се и нас боји!
Е, хвала ти, боже!
Хајд'мо, браћо, натраг, још се живот' може!“

*

Кад терети тешки хоће да те сморе,
Ти погледај друге, још слабије створе,
Па ћеш таки бити срчаније воље,
И трпићеш лакше, док не буде боље.

Козак.

(К слици.)

И сте чули, — а ко није?
За крвне јунаке,
За соколе руске земље,
За донске Козаке.

Једно тако срце вреди
Три царева града,
А такових има тамо
Стотина хиљада.

Ево једног, — гледајте га, —
Очима пресеца,
Мирно ј' доба, — он сад лови
По степама зеца.

Ал' затруби-л ратна труба,
На ноја навали,
И хајови пред њим беже
К'о зецови мали.

Чупоглавац из кутије.

(К слици.)

Створише кутијицу
Јањица и Ната,
Коју им је са вашара
Синоћ дон'о тата.

Из кутије искочио
Чупоглавац мали,
Па је стао, к'о да пита:
Но! — Што сте ме звали?

„Звали смо те — да нам певаш."
Хтеде рећи Јана,
Хтеде рећи, ал' не може
Од тешка смејања.

А Ната би радо рекла:
„Ја те нисам з'ала!"
Ал' од страха стисла јој се
Та усташца мала.

Дете и магарац.

(По немачком.)

Дете.

Казаћу ти загонетку,
А лака ће бити,
Ја се надам да ћеш је ти
Таки погодити.
Каква је то животиња,
Сива јој је длака,
На леђима може понет'
И два и три џака?
Уши су јој дугачке,
Глава од три педи,
А у глави што има,
То много не вреди.
Кад се чкаља наједе,
Најбоље јој прија, —
Кад се чему радује,
Онда вичe: Иja!

Магарац.

Чекај, да се промислим, —
Није то баш лако!
Хтео бих се мислити,
Али не знам како,
Ал' бадава, — загонетка
Одвише је фина, —
Не могу је погодити
Ни за сто година.

Дете.

Хахахаха, — *то сам,* ти,
Мој ушоња сиви!

Магарац се забечи,
Па се томе диви.

А дете је магарца
Звркнуло по глави,
Сад се текем уверило
Да ј' магарац прави.
Нит' је више долазило,
Да с њиме ћереша, —
Да му загонета.

Сади дрво.

Где год нађеш згодна места,
Ту дрво посади!
А дрво је благородно,
Па ће да награди. —

Наградиће изобиљем
Лада, плода свог,
Наградиће, било тебе,
Било брата твог.

Му-у!

(К слици.)

Му-у!
— Ха, — сад си ту!
Сад ћу те бијати.
Сад ћеш долијати,
Сад ћеш искијати!
Гле, сад јунака мог
Како га страши рог!
Му-у!
Ја вијам децу злу.

Му-у!
Сад таки реци ту,
Ти несташна салауко,
За шт' си моје теле тук'о?
Грун'о си га баш вилама,
Те сирото и сад рама.

Ја не волим децу злу —
Му-у!

А сад, враже мали, бледиш,
Не смеш да ме ни погледиш;
Дрхћеш као прут.
Е, па не ћу строга бити,
Данас ћу ти опростити,
Али — али — други пут, —
Само дирни моје теле,
Биће онда: Куку, леле,
Рогом ћу те замлатати,
И' онда ћу те климатати,
Истрешћу ти злоћу сву —
Му-у!

Цајки зебу прсти.

Ње блиста, зима стеже!
Ветар брије, чисто реже;
Нема сунца, не види се
На плавоме небу, —
Наша Цајка у длан хуче,
Претиће јој зебу.
— Нека мало хуче, трља
Прсте своје Цајка мила,
Нека, нека, не би-л тако
Боље зиму запамтила!
Кад запамти зиму, цичу,

Слаће ће јој онда пасти,
Кад пролеће топло сине
И донесе своје сласти.
Кад побегне магла сива,
И заплави небо ведро,
А ливаде пруже цвећа
Пуно крило, пуно ведро.
Слаће ће јој онда пасти
Љубичицу тражит' широм,
И слушати глас славујев,
И трчати за лептиром.

Божић.

Божић, божић, мили дане!
— Међ' нама се рађа бог,
Све су душе обасјане
Чистим сјајем зрака тог.

Сва су срца пуна сјаја,
Спремају' се за тај дан, —
Као да је блесак рајa
Полажајник у наш стан.

Звона звоне, — тамјан мири
Као вечног нада цвет;
А света се црква шири,
Да обгрли цео свет.

Небеса се отворише
Патницима на утех, —
А вера нам сузе брише,
А љубав нам прашта грех.

По поду је златна слама,
— Хај, по њојзи деце сплет, — —
Благо нама, благо вама,
Кад дорасте млађи свет.

Благо свима, тамо амо,
У ширину, у округ!
Благо нама — ако знамо
Чим се плаћа овај дуг!

Спас се рађа: Сваку муку
Да отрпе за род свој, —
Ох, хвала ти на науку,
Христе, боже, спасе мој!

Поћи ћемо путем истим,
— Ал' ти да нам снаге даш:
„Сиодоби нас срцем чистим
Тебе славит'" — спасе наш!

Пофалио у рачуну.

Још кад су се прве магле
Селом завитлале,
Наш брат Ранко направио
Соничице мале.

Од тог доба, кад устане,
Кад у кревет леже,
Он у себи увек мисли:
„Где си, где си, снеже!"

Он би радо на соница
Мет'о своје „Сеше;"
А и оне, кад то чују,
Од срца се смеше.

А сад мисли: „Ту је божић,
Онда снега бива,
А кад прође, пратићу га
До поњиних њива.

П' онда ћу се на соница
Спустити са брега."
— Све је спремно, све готово,
Само нема снега.

Споменик близу Алексинца.

(К слици.)

Кад пођеш туда, ту капу скини, —
Богу се помоли, —
Јер ту се многа јуначка крвца
За братство проли.

Кад бојна труба Србију диже,
Да Србство одбрани,
Пођоше гинут', ал' брат повика:
„Не ћете сами!"

И чак са дальних северних страна
Русадија с' диже,
И љубав братска и љубав славска
У помоћ стиже.

Ох, сви су они бесмртно име
Задобити знали,
Многи су, многи, за народ српски
Свој живот дали.

Дали су *живот*, који се никад
Не може да врати, —
Може ли ико, може ли иком
Што више дати!

Ту капу скини, богу с' помоли,
— Сети с' дана тешки';
На чувај оно, што су ти претци
Стекли витешки!

Велик је камен на гробу Руса,
Зна ти много рећи,
Ал' *споменик живи* у срду српском
Далеко ј' већи.

Ево ти!

(К слици.)

Ево ти, чедо моје,
Тичице твоје!
Чим је тебе угледала,
Одмах ј' песму запевала.
Шта ти пева, моје дете?
Ви се ваљда разумете.
Ја бих рекла, да ти пои
О сновима нада својих,' —
Да ће зима брзо проћи,
Да ће лепши дани доћи,
Да ће сиве магле минут',
Да ће сунце лепше синут',
Процватиће шарно цвеће,
Заславиће премалеће.
То ти пева, моје дете!
Вас двоје се разумете.

А кад сине премалеће,
Кад процвета шарно цвеће,
Ти ћеш онда јачи бити,
Сам ћеш прозор отворити,
Знаћеш рећи
Две три речи:
„Нај, слободу, тицо, нај је!
— Не од мене, — од бога је!"

Материна десна рука.

(К слици.)

Ала веје, ала пада,
— Па све крупне пахуљице;
Пада на нос и на лице,
На ручице и ножице.

Нигде нема голе земље,
Сва је снегом покривена,
Потраје ли до вечери,
Биће снега до колена.

Само нек је срце топло,
Вејавица ј' ситна мука! —
Тако мисли и Милева,
Материна десна рука!

Уранила ј' здраво рано,
— Још спавају други ђаци, —
А мајчина десна рука
Већ је била на пијаци.

Купила је брашна, јаја,
Купила је леба мека,
Грумен соли, венац лука,
Купила је бра̂ћи млека.

У корпици праћака се
Још и једна мала штука, —
Све то уме да избере,
Материна десна рука.

Погодила ј' тањиташе,
Да донесу с грађе дрва;
А сада се кући враћа
— И у школи биће прва.

Ту ће писат', рачунати,
И пазиће све да схвати,
А задатак, — кад прозову —
Ала ће га дивно знати!

Кад једанајст куцне сата,
Из школе ће кући доћи,
Па ће одма мајку питат':
„Могу ли ти што помоћи?“

Све ће радит' драге воље
Око мајке непрестанце;
Постакиће ватру боље, —
Умесиће и резанце.

Па ће онда вредна Милка
Школске књиге да се лати;
А у вече, кад све сврши,
И „Невен“ ће прочитати.

Благо ћерци, која уме,
Да отаља све послове,
— Благо мајци, која ћерку
Својом *десном руком* зове!

На светог Саву.

Кад сте јуче, вила децо
Сви радосни били,
Чистом душом свете песме
Угоднику вили.

Песме вили па његову
И на своју дику,
Светом Сави, српског рода
Првом просветнику.

На ме паде, не знам за што,
Нека брига љута,
Уздан'о сам тога дана
Неколико пута.

Сећ'о сам се црна мрака
И борбе крваве,
Па сам гледћ'о у икону
Светитеља Саве.

Одвеле ме брижне мисли
До оних крајева,
Где још ни сад *српској* деци
Српске школе нема.

Како је то њима тешко
Лутати по тами, —
У туђини, у несвојти,
Видети се сами.

Благо вама, мила децо,
Којима се даје,
Да у својој драгој школи
Прибирате знање!

Где с' језиком миле мајке
Свака врлост буди;
Где с' учите да будете
И Срби и људи.

Штујте школу, као темељ
Будућности праве,
Српску школу к'о аманет
Светитеља Саве!

Благо нама идућ' к знању
По *српскоме* путу,
Ал' ја плачем, кад год видим
Грану отргнуту.

Песма о песми.

(К слици.)

Кад се оно с прва греха
Небо наоблачи,
Те мораше људи
Из раја изаћи, —
К'о кад сиви соко сломи
Своје десно крило,
Тако им је горко,
Тако тешко било.
Један другог болно гледа:
„Овако се живет' не да!
Та ми канда нисмо људи;
— Празна срца, празне груди, —
У празнини муке с' јате,
— Зар нас клетве дотле прате?
Ил' ће очај да нас страти,
Или ћемо подићати!"

На тај вапај, на те гласе
Творац света смилова се:
„Ја досудих вашем грију
Тежак део,
Ал' да *тако* тежак буде
Нисам тео.
Сиђи доле, ћери моја
Најмилија!"

А кћи сиђе, — то је била
Поезија.

И на земљи к'о да ново
Сунце сину,
Те разведри празну тмину,
Пустолину.
Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
— Песма с' ори,
Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже;
А где сумња све обори,
— Песма диже.

Ено мајке код коленке
Чеда тија,
Чедо спава, а мајка га
Песмом њиха.

Песма мири, лепше него
Цвеће мајско,
А што песма чеду жели,
То је — рајско.

Ено цркве, божја храма,
Пун је света;
Верни пољу, песма с' диже
Кроз кубета.
Где год цркве, свуд се таки
Глас разлеже,
То појање слабе створе
С богом веже.

Над мртвацем песма плаче:
„Свјати боже!“
А из гроба нади ничу,
На се множе.
Та и гроб је тек колевка
Бољег дања,
— И звона су само песме
Поуздања.

Ево свати, опет песме,
— Дивни дани!
Песма с' пева младој неви,
„Бисер-грани.“
Песма тресе пред младенце
Росно цвеће,
Доварава, дочарава
Рајске среће.

Ено ратар с тешким трудом
Оре радо;
Ено пастир у самоћи
Јави стадо;
Ено моба сложно прегла
Сложно ради, —
Труде, патње и самоћу
Песма слади.

Сузна мајка сина чека
Из далека;
А и синак о њој сневa,
На попева.

Песма иде кроз свет цео,
Не мори се:
„Мила мати, бог ће дати,
Надај ми се;

Под столетним растом седи
Гуслар стари,
Прошлост враћа, душе крепи,
Срца жари.
Хај, што Србин још се држи,
Крај сви зала —
Песма га је одржала,
Њојзи фала!

Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
— Песма с' ори;
Што не можеш другче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже;
А где сумња све обара
— Песма диже.
Јер у песми нема мржње,
Љубав влада;
У песми је цветак *вере*,
Мелем *нада*.

Ко не схвати песма шта је,
Шта ли може,
За њега си заман ћерку
Посл'о, боже!
Док о рајској срећи сневa
Душа живља,
Он ће, клетник, да се следи,
Иљ' подивља.

Негуј песму, њом' ћеш скротит'
Љута тигра, —
Али песма не сме бити
Пуста игра.
Песма мора бити света,
Бити чиста,

Баш ко звезда, у висини
Што се блиста,
Мора бити богодана,
Племенита,
Мора бити обасјана,
Истинита.
Мора тећи из дубине
Срца здрава, —
Така песма све освоји,
Покорава.

Таку песму гаји, негуј,
Док те траје!
Не скврни је лажном душом,
— Светиња је!

Прогоните-л таке песме,
Чисте, свете, —
Због̀ом срѐћо, — због̀ом наде, —
Због̀ом свете!

НАСТАВАК ОДЕЉКА XI.

Натписи и ситнице.

Вером, као и капутом.

А. Што с' преврн'о вером,
Тако ти олтара?
В. А да шта ћу с њоме
Кад је већем *стара*.

Широкогрудије.

„*Не гледа се међу браћом*
Ко се како крсти“,
Већ — пишу-л му латиницом,
Или можда ћирилицом прсти.

Посници.

Где се много пости,
Ту обично има
Граха и пасуља,
Лука и зејтина
— Хоћу рећи уља.

Практични бесрамник.

А. Под ноге је образ мет'о,
За шт' то чини он?
Б. За то што је од те коже
Понајдебља ђон.

За што? — можда за то.

За што многи тако рано
Оду с овог света?
А да није, а да није
Са „многаја љета!“

На гробу једног тирана.

Овде лежи тиран,
Да-л је сада миран?
Мора бити миран,
Кад је *балсамиран*.

Слава Којн.

На *бојноме* пољу
Ти си, Којо, славан!
На *бојноме* пољу
Нико теби раван!
Јер ти си се, Којо,
Даљу пољу *бој'о*.

Мајсторија.

А. На што су ти, Бранко,
Ти бомбони жути?
Б. Ја их чешће дајем жени,
Јер док једе, ћути.
А. А за што јој носиш
Меда тако густа?
В. Та ко велим, не би-л јој се
Залепила уста.

Благо сека Јеци.

У случају болести
Благо сека Јеци,
За лекове не плаћа
Ништ' у апатеци:
Све то њојзи иде
На белило приде.

Пре брака и у браку.

Док је био нежењен,
Пера је Анету,
Од велике љубави
Гледʼо кроз ларићету,
Од како је ожењен,
Не тражи ларићету,
Он сад гледи — *кроз прсте*
Женицу Анету.

По смрти доктора Симе.

Кад је умрьо доктор Сима,
Плакао је гробар Тима,
Кад му јʼ раку копʼо:
„Сад сам“ вели „пропʼо!“

Адвокат Божа.

Кад је био још'те дете
Познаʼо сам Божу;
Он је увек хватʼо жабе
И дерʼо им кожу,
За то га је тата
Дао за адвоката.

В и ц.

Ономад је Гојко
Начинио виц. —
Жена хоће *свилу*,
Он јој рече: *чиш*!

Мати кори ћерку.

Не вала ти, што се *болиш*,
Ћери моја премила!
— Виʼш, ја кад сам била млада
Ја сам се — *румењила*.

Фра Мартин.

Зар ти не знаш Фра Мартина? —
Треба да га знаш.
— Калуђер је, гвардијан је,
Алʼ је и — карташ.
Он обвезе има двоје,
Обе поштује:
Обвезан је он и *ракију*,
Алʼ и *поклоње*.

Калуђеров одговор.

Калуђеру постиш ли? —
Питала га грешна рука.
— „Ја не волим у рај ићи
Преко грашка и пасуља.“

Вино, вино, вино — с водом.

Вино, вино, чисто *вино*
До по ноћи пије Гега;
А тек тамо по поноћи
Мало *воде* — (у кревет га).

Баба Ракина кћи.

За што ћерка баба Раке
Диже посиће у облаке? —
И то ми је разјаснио
Синоћ један враг:
„Јер ни сама не воли
Свој мирисат' траг.“

Неједнаке мере.

Уводи се све то јаче,
Да се мере изједначе.
Алʼ брат Пера још због мера
Псује триста вера.
Он пожути и пребледи
Кадгод упореди
Своје жене *дуги* шлеп
И свој кратки џеп.

Доказ младости.

Ево нека свако чује
Како лепо доказује
Госпођа Пијада,
Да је и сад млада:
„Пре шеснаест година
Муж ми умрьо, — чујте!
Онда сам се *на ново*
Родила, — верујте!“

Опет адвокат Божа.

А. За што воли зеца
Наш адвокат Божа?
Б. Јер са зеца може здератʼ
Седам, осам кожа

Пера судија.

Чудите се како Пера ступа
У судије, — кад је тако луд.
— Молим, молим, и до сад је њупа
Увек била суд.

Влажна кућа.

А. Одшта је влажна кућа
Господина Мише?
В. Е, гле, јако, — зар не знате!
— Он и песме пише.

Жена под стражом.

Симина је Мара лепа!
Тако вели кажа.
За то ли је дакле ноћу
Увек чува стража!
То се Сими не замера, —
Лепа му је Мара;
Само, само ко је чува
Од — ноћног стражара?!

То се зове жена.

Кад ћеш Тину видети
Дурљиву и луту?
Само онда, брате мој,
Кад јој муж *на шуту*.

Слаба политика.

Ко Словенс „*илијом*“ прави,
Политику има слабу, —
Јербо *илија* може,
Да прогута *жабу*.

Списатељ Дака.

(С немачког.)

Данас видех списатеља Даку
Где је дао грошић
Једноме просјаку.
Разведрите, критичари.
Ваше мрко чело,
Дочекасмо и од Даке
Једно *добро дело*.

Errare humanum est.

(С немачког.)

„*Погрешити — човечно је!*“
Тако вели Сима.
Јест, — то ј' једно *човечно*
Што у њега има.

Неком песнику.

(С немачког.)

У песме си слио муку
Свог живота, својих жеља;
Ми смо песме прочитали,
Ох, — то беше мука вела!

Просветна породица.

(С немачког.)

Просветна је породица
Те госпође Стаке:
Мајка воли учитеље,
Ћерка воли Јаке.

Госпођи Н. у споменицу.

(Од једног веома искреног пријатеља.)

(По немачком.)

Ти си тако лака, чила,
Ти си као горска вила,
Ти си тако лепа, мила,
То јест некад била.

Доктор Берберински.

(По немачком.)

Разболи се доктор Берберински;
Па се лечи по своме систему.
„То је добро, бар ће оздравити —“
— Кога мислиш? — „Та пацијенте му!“

За што? — За то

(По немачком.)

Пита' неко: За шт' је то,
За што брада Ика
Своју жену Ану
Анчицом назива?
Одговор му дали:
„Сваки човек своје зло
Воли да умали.“

Назови слободњак.

(По немачком.)

Љуљко Модић као лептир
Слободу облеће,
Он гине *за њоме*,
Али *за њу* не ће.

Сатиричар.

(По немачком.)

За шт' је само у вече
Сатиричан Моца?
— Јер код њега *боцкање*
Долази од *боца*.

Женске.

(Из Логау-а.)

Кад их цмокнеш *у руку*,
Оне те изгрде.
— Ја верујем да се на то
Њина *уста срде*.

ЂУЛИЋИ УВЕОЦИ.

Ђулићи увеоци.

Све што даље време хити,
Све се већма прошлост грли,
Све се већма моји мртви
Мени чине неумрли.

Све их већа светлост хвата,
И рајске их зраке љубе;
Нестаје им сенке с лица,
С облика се црте губе.

Све што дубље у њих гледим,
Примајућ' им светлост у се,
Све то већма, све то јаче,
Душе њине сливају се.

Махом доће мом погледу,
На не могу разазнати
Које ли је моја љуба,
Које ли је моја мати!

Тражим слику оца свога, —
Јест, она је, — ал' је нова —
Проплетена ј' душом мојих
Пријатеља и другова.

Тражим лица своје деце,
Што су рано у гроб пала, —
Спојила се, — а кроз-а њих
Смеши с' сестра моја мала.

Кликнем: Оче, мајко, љубо,
Други, децо, сејо моја!
И сузе се моје суше
На светлости тога споја.

Кроз гроб само ваља проћи,
Па ћу с' и ја с њима слити.
Ако-л тамо нема ништа?!
— И тад ћемо једно бити.

*

Ево венца тужна цвећа,
Кој' сам тебе поч'о вити,
А венац се шире сплео
— Све вас може загрлити!

Не могу га у вис бацит' —
Па нек' стоји иза свега
Међ Србима, као спомен
Мог живота и вашега.

(1881.)

I.

Болна лежи, а нас вара нада:
Оздравиће, оздравиће млада!
Наша нада, — сен празнога сена —
Поседасмо поред одра њена.
Ми и сену верујемо слепо.
— Она моли: „Причај ми што лепо!“

Гладећ' косу са чела јој врела
Смишљам шта би радо чути хтела.
Што ј' најлепше радо бих јој низ'о:
Видиш, душо, пролеће је близо, —
А њој свану:
„Пролеће је близо.“

Небо ће се заблистати блистом,
Гора ће се заоденут' листом.
Сунце сину', како није давно, —
Одазва се:
„Ох, сунашце славно!“

Оживеће у лугу славуји,
Сва ће гора песмом да забруји.
Она шапну:
„Ох, мили славуји!“

Дић' ћемо се фрушкогорском рају,
Ићи ћемо све у загрљају;
Пландовати по оном буквику.
Она рече:
„Ти ћеш носит' Смиљку!“

Гледаћемо лишће и дрвеће,
Брати ћемо јагоде и цвеће,
Дивећи се планинскоме миру
Стићи ћемо белом манастиру;
Па у храму, где су рајски зраци,
Молићемо с' богу —
„И божијој мајци.“

Знаш у хладу, испод оне гране,
Бистри извор, где смо били лане,
Кажу да је из вилиних двора,
Од њег' болник оздравити мора.
„Оздравити мора . . .“

Кад с' окрепиш на томе студенцу,
Тада ћемо поћи горе к венцу,
Ићи ћемо стазом и вијугом,
Ићи ћемо пропланком и лугом,
Оном вису, —
„Што је небу близу.“

Од куд видиш на све четир стране
Дална места, њиве и пољане;
Лево Дунав, Банат, Бачка мила,
Авала се десно заплавида,
А по даље ти брежуљци сиви,
То је Босна — и ту Србин живи.
„Је ли, — Србин живи . . .“

То је рекла, па се задрхтала;
Очи свела, па мирно заспала.
— Гледамо је, шта ли, боже, сања,
Уморена од тог путовања.

Ми стојимо, — мира јој чувари —
Гледећ' лице, како јој се жари, —
А том жару дотирују хлада
Уздисаји нашег празног нада.

II.

Луче чарах пролеће и цвеће,
Да се по њем шеће;
Будих горе, да зелен прихвате,
И славује да се песме лате;
Причах извор из вилиних двора,
Од ког болник оздравити мора;
Надољевах црних мисли таму;
Клечах надом у божијем храму;
Звах природу, која још'те дрема,
А данаске, — свега тога нема.
Гледам тамо, — па опет овамо,
Нигде ништа, — једно сунце само,
Једно сунце, — и то ће да зађе,
— Да ми никад више не изађе . . .

III.

Пођем, клецам, идем, застајавам,
Шеталицу сату задржавам;
Јурим, бежим, ка' очајник клети,
Зборим речи, речи без памети:
„Не сме нам умрети!“

Вичем богу: Она је још млада!
Вичем правди: Она се још нада!

Анђелима: Ви јој срца знате!
Вичем земљи: Она није за те!
Ни од куда нема ми одјека, —
Вичем себи: Зар јој немаш лека!...
Идем, станем, ка' очајник клети,
Опет зборим речи без памети:
„Не сме нам умрети!"

Идем, станем, па ми клоне глава
Над колевком, где нам чедо спава.
Чедо с' буди, па ме гледа немо;
Гледамо се, па се заплачемо;
Па и њему, ка' очајник клети,
Зборим речи, речи без памети:
„Не сме нам умрети!"

IV.

Нит' хоће воде, нит' хоће лека,
— Ипак бих рек'о, да нешто чека.
Понуде носе мајка и сеја,
— Она с' насмеја.
Би ли да видиш пролетње цвеће?
— Па ни то не ће.
Да шта ми хоћеш, патнице моја?
— „Хоћу да буде божија воља..."

V.

Мишљасмо, да ће дуго да траје.
— — Уђи-де, мајко, — издахнула је!
И крај је болу, и крај је муци;
Издахнула је на левој ми руци.

Светиња грозна тог самртног часа
Паде нам на душу, паде нам на груди,
И нико нема ни речи, ни гласа,
Нико с' не усуди
Дотакнут' се крила тога сна из' јаве,
Заталасат' ваздух око мртве главе.

Стајасмо неми код мртваца близу, —
Болови наши онесвестнули су;
Обамрло срце, претрнули жи̇ли,
Следеле се сузе, смрзли уздисаји.
Питање једно дрхта нам на усти',
А ни то не сме нико да изусти,
Ове две-три речи, пуне вечна јада:
„Шта ћемо сада?..."

VI.

Сунце с' роди, па завири
У поноре мојих груди;
Ужасне се, па ме махне,
Пође даље путем својим,
Ја останем с јадом мојим
У ужасно вел'ком свету
Сам;
Сунце с' диже, спушта, заће, —
То се зове дан.

Све се тиша, све се мири,
— Свет је канда сад још шири —
А бескрајност у црнини
Жели негде да одахне,
Па на моју душу пане,
Ту пребледе, као да је
Црња рани моћ, —
Гледа на ме, оставља ме, —
То се зове ноћ.

VII.

Мртво небо, мртва земља,
Не мичу се магле сиве;
Мртви дани, мртве ноћи,
— Само боли још'те живе.

Тоне, пада мртва нада
У наруче мртвом богу,
Изумрло, што је могло,
— Само боли још не могу.

Навикла се суза оку,
Издахнути ту је рада;
Ал' се с мртва ока праћа,
На на мртво срце пада.

Мртво срце суза буди,
Падајући на њ са виса,
Из њег' ничу ове песне,
Мртво цвеће без мириса.

VIII.

Кад сам био на твом гробу
(Штампано на 74-тој страни.)

IX.

Зар ја љубит' више не смем?
(Штампано на 74-тој страни.)

X.

Бежећ' некуд — дођох, стигох
У тишину горе свете,
На дозивах беле виле,
Што их снивах као дете.

Заћуташе горске тице,
Само дрва лишћем тресу,
А тај шапат' к'о да вели:
„Не тражи их, — умрле су!"

XI.

Времену је, тако с' чини,
Вековечно вечит траj.
Овом свету, тој празнини,
Нигде почет, нигде краj.

Вечност само?! — Е на шта је!
Е на шта је простор тај!?
Испунити кадар га је
Један цигли уздисај.

XII.

Као свећа воштаница,
Коју је држала
Рука малаксала,
И гледале очи
Заносном немоћи
На самртном часу,
На своме угасу —
Очи магла прели,
Борба груди смори,
Патник се исцели
— А свећа још гори....

Гори у тишини,
У пустоши тој. —
Такав ми се чини
Сада живот мој.

XIII.

Ти си већем бледа била,
Ал' весело са мном шета;
Ти си већем била болна —
... Ја се сећам једног цвета.

Ја се сећам оног цвета,
Који сам ти онда дао,
— Баш бесасмо код Дунава —
Ти задрхта, — цветак пао.

На води се још окрен'о,
К'о да вели: С богом, роде!
П' онда оде, н' онда оде
Путем вала, струjом воде.

Изгуби се тако брзо,
Однесе га вода мутна;
Из твог ока суза кану,
Као нека тужна слутња.

Брзо оде цвет за цветом
— Она прва суза твоја
Створила је море суза,
У ком тоне душа моја.

XIV.

Листај, горо, листала

(Штампано на 76-ој страни.)

XV.

Што ме људи гледе тако,

(Штампано на 75-ој страни.)

XVI.

Превртњући прашне књиге,

(Штампано на 77-ој страни.)

XVII.

Шта је туга, која дође

(Штампано на 75-ој страни.)

XVIII.

Пробудио с' оркан љути,
Ишчупао врту цвеће;
Отуд даље — к'о да риче:
Тешко теби, јадни свете!

Подиг'о се у висину,
На облаке раздерао;
Стогодишњем расту рече:
„Ето, видиш, сад си пао!"

Тражи море, па га нађе,
Тресну, смрви беле броде;
Па уздахну урнебесно, —
Насмеја се — даље оде.

Гром га прати, — а он лети.
Куда лети, куд ли бега?
Оде цркви, па ту сруши
Крст са храма божијега.

Што то чиниш? — питали га,
Кад је клон'о, па се стиш'о...
„Ко би чуо моју тајну,
Тај би с места с ума сиш'о."

XIX.

Ох, како је сиво, тамно,
(Штампано на 77-ој страни.)

XX.

Можда није то баш тако —
— — Можда беах где на путу,
Па се жељан врнух дома,
Своме гњезду, своме куту.

А преда ме ти изађе,
Окићена са бисери',
Са бисери' наше среће,
Са три сина и две кћери.

Ја вас спазих, па задрхта', —
Хтедох питат', ал' се боја':
„Је-л то Мирко? Је-л то Сава?
Југ, Тијана, Смиљка моја?"

Сви сте здрави, сви весели,
— А ја чујем рајске трубе;
На груди ми љуба лети,
А деца ми руке љубе.

Српска мати, српска деца, —
Па све чило, — па све моје —
„Стан'те мало, беж'те мало,
Ово сунце велико је!"

А ви мени српском речи,
Љуба: „Друже!" Деца: „Бабо!"
А ја руком, не знам за што,
Морах стиснут' чело слабо.

„Немојте ме топом среће, —
Ја се бојим тог куршума!"
И ја онда, — и ја онда, —
И ја онда — сиђох с ума.

Па сад видим неке страве, —
Час бих клео, час бих плак'о.
— Сиђох с ума, — смилујте се —
Реците ми да је тако!

XXI.

Сунце с' рађа, зора блиста,
Облачићи златом сјаје.
Да, — природа ј' увек иста,
Велика је, дивотна је.

Развијају с', преливају с'
Исте слике, исте боје;
Као кључем напијена
Сва природа чини своје.

Исто небо тамо горе, —
Истим миром цвет мирише, —
Иста земља испод мене,
— Само један гробак више.

Исте горе, исти лузи,
Које гледах тол'ко пути;
Ал' то негда све збораше,
А сад — ћути, страшно ћути...

XXII.

Судбина се зове, — како-л?
Ова рука тако ледна,
Рука хладна као змија,
Рука злобна, — не знаш чија.

Лева страна наших груди,
То је њено игралиште;
Има нокте ка' у тигра, —
Срцима се нашим игра.

Кад полете сузе оку,
Она стисне, па им крати;
На вечну те муку меће, —
Да јој платиш тренут среће.

XXIII.

Та, да богме, свака рана
(Штампано на 78-ој страни.)

XXIV.

Благо оном, који уме
Да без речи бол изрази,
Било складом гласовирним,
Било вруле меки' гласи';

Из' превлаком преко струна
Уздисајне оне силе,
Из' трепетом харфе свете,
Из' јецањем китре миле.

Т и си синак нишег духа,
Коме рѣчи дао није, —
Само звуке, само складе,
Само чисте мелодије.

Музика је чиста суза,
Коју носе крила рајска;
— А речи су здрало земске,
Кад је туга надземаљска.

XXV.

Овај прамен косе плаве,
То је коса моје мајке.
Овај прамен косе црне,
То је коса мог бабајке.

Ово су ми к'о два цвета
Из детинства, из давнина;
Ова роса на том цвећу,
То је суза њина сина.

XXVI.

Што је јава тако кинна,
Да ти веру сну потреса!
Од куд санку сила дивна,
Да отвори сва небеса?

Засијају зрачне стазе,
Ка' да с' у дуж звезде сјате,
Видиш своје како слазе,
— Саме душе — ал' познате.

Рај са земљом загрле се,
И хладноћа са топлотом;
Оне међе растопе се
Међу смрти и животом.

Чујеш вечност како брује,
На њеном се сунцу згреваш;
Кроз душу ти вера струји
— И ти не знаш да то спеваш.

XXVII.

Од муке се песме вију;
Рад лека се сузе лију.
Ал' ко пита за те ноћи,
За авети њене црне,
Кад под клетвом њине моћи
Очи, срце, све претрне.
Нигде звезде, свуда тама,
— На ни суза, ни песама.

XXVIII.

Иза горе сунце ниче,
(Штампано на 76-ој страни.)

XXIX.

И опет ме к вама води
Моја стара, верна мис'о, — —
— Што миришеш, песмо моја,
Још те писам ни напис'о?

Мирно куца срце моје,
К'о у храму свете збиље.
— Што миришеш, песмо моја,
Као тамјан и босиље?

„Не мирише твоја песма,
— То је мирис рајска цвећа,
То ј' близина двеју душа,
Којих-но се синак сећа.

Једно душа твојег оца
— Сушта благост и доброта, —
Друго душа мајке твоје,
Хранитељке твог живота.

Оне стоје ту на гледе
Како вијеш сплет маленн

Из дубине душе своје
Њиној светој успомени.

И ако ти с' каштo чини
Да се сузе твоје суше,
Ти се сети од куда је —
То ј' топлота њине душе.

Осетиш ли часак, који
Радној тежњи поља тражи,
Ти се сети ко те крепи,
Ти се сети ко те снажи!"

XXX.

Смрти, смрти, црна смрти,
Ти си дошла по њу, — је ли?
Не пресеци, бога ради,
Везу нашу! — А смрт вели:

„Ја разумем твоју стрепњу, —
Пресекла сам везу многу;
Ваша ј' веза тако јака,
Пресећи је ја не могу."

„Само њу јој — то ми с' може —
Друго име сада дати,
До сада се љубав звала,
— Од сад ће се тугом звати."

XXXI.

Много ли је загонетно
У природи што се стиче.
Кад убију гују љуту
— Још се дуго она миче.

То трзање само трне,
— Не разуму хладне стене.
Ал' мени се то трзање
Чини, да су — песме њене.

XXXII.

На студени срца мога,
Ка' два зрака по врх леда,
Остала ми два соколка,
Два пупољна братучеда.

„Не вара ли све на свету —
Бранко ће ми мелем бити!
Не вара ли све на свету —
Цветом ћу се поносити!

Не вара ли све на свету —"
— Али вара кад је моје...
За недељу кратких дана
Битисаше обадвоје.

XXXIII.

Месечина, као негда.
Гле, још има живих тица!
Лахор ветар крили' ману,
Замириса љубичица.

Спојила се душа ноћи,
Спојила се с душом дања,
Па шапнуше: Сузе точи,
Ал' се сећај радовања!

Коме зборе ови гласи?
Ја помислих сам у себи,
Душа дања, душа ноћи
Загрли ме: Теби, тебе!

А ја што им рећи хтедох,
То славујак певну прије:
Од радости ништа слађе;
Од жалости ништ' светије.

XXXIV.

Од детињства, од једва-сећања,
У времену невина голубља,
Имао сам уз које пријања', —
Тад не знадох колико их љубља'.

У младости, у прозорју снова,
У то бујно чиловања доба,
Имао сам до срца другова,
И до срца — и до њина гроба.

У зрелости, на остварју жеља,
Кад се стаза бољој срећи прти,
Имао сам добрих пријатеља,
— Није свако умрло пре смрти.

Драги часи, — мили загрљаји, —
Речи песме, — уздисаји нади, —
Љубав вера, — а вера се сјаји —
Кад'јоница младости их кади.

Сад на све то спустила се тама;
Сад на све то спустила се туга;
Моја суза или тече сама,
Или једва паће плачидруга.

Спомену вам одужит' се хтети,
То је тлапња слепилом голема...
Ал' ми нико не може отети:
Љубити вас — и када вас нема.

XXXV.

Свако јутро сунце суши
Бисер-росу са цветова,
Сунце заће, ноћца дође,
А на цвећу роса нова.

Опет сунце росу брише,
А роса се нова слива;
Тако данас, тако сутра,
Тако дуго, дуго бива...

И сунце је малаксало, —
Роса с' није уморила.
Онда сунце виде шта је:
Да то није роса била.

XXXVI.

Она мила, а он врсан; —
Ево иду, купе свате.
Дођоше ми са лимуном,
Да ме њиме старосвате.

Остав'те ме, моји драги,
Нису више за ме свати!
Они моле, тако својски,
— Ја норадох обећати.

Топчидерска црква мала,
Ал' је пуна светла нада;
Како не би било нада,
Србин војно, српска млада.

Хај, како је сунце топло!
Хај, како је цвеће славно!
Хај, како је мени драго
Миловање ваше јавно!

Како српски коло игра,
Како српске мисли буди!
А кум Јосим загрли ме:
„Стари свате, вес'о буди!"

Песме јече, чаше звече,
Руменији сви у лицу.
Де, старојко, реци и ти
Ма најкрађу здравичицу!

А старојко жеље ниже,
(Као да небо њега слуша):
„Весела вам буди срећа,
И к'о данас увек душа!"

Испи чашу, — па је хити;
И песму је отпевао, —
Као да није ноћас удиљ
С гробовима друговао...

XXXVII.

Срећа стоји, нешто чека;
А јад иде, бог зна окле.
Срећа им је била кратка,
Јад ће бити, бог зна докле.

„Куме, куме, погледај га, —
Има ли му још'те дана?"
Мила кумо, ја га видим,
Умреће ти данас Јана.

Ето вам га мога куметва!
Ето вам га мојих жеља!
Ето вам га моје песме!
Ето вам га мог весеља!

XXXVIII.

Моје небо, јер је мутно;
Моје сунце, — јер је село;
Моје цвеће, где год које, —
Јер је тако невесело.

Моји врти, моја поља, —
Јер је тако сузна трава;
Моје звезде, — јер се крију;
Моје доба, јер свет спава.

Моје стазе, — јер су пусте, —
Кад су моје, идем њима;
Моја гора, — јер се сада
Нико о њу не отима.

Гора стрепи на све стране,
Ка' да пропаст свету слути;
Само лишће каштo шапће:
Слободно је уздахнути!

XXXIX.

Кад сам на свет овај пао,
На свет овај магловити,
Кажу да сам много плак'о,
— Не сећам се, — може бити.

Кад се магла ведрит' поче,
На ми зорин зрак засвити,
Кажу да сам много пев'о,
— Не сећам се, — може бити.

Ал' кад стиснем болно чело,
К'о кроз сан се сећам свега, —
Да сам увек тајно зеб'о
Од проклетства данашњега.

XL.

Док имах срећу пуну,
Свету је писам крио;
У песме сам је слио:
„Прими је, свете мио!"

Сад' бих да падне на ме
Целога света туга;
У срећи сам онако,
Сад 'нако тражим друга.

XLI.

Други на гроб плоче међу
И ваљају на њих хриде,
Е да спомен дуже траје,
Да с' гробови даље виде.

Нека ради ко шта хоће,
Слободно је, свак по своме,
А ја мртве моје дижем,
Па у срцу носим своме.

Гроб је и то, ал' на њему
Душа моја цркву зида.
Гроб је и то, и на њему
Од бола је пирамида.

Кад ја умрем, бол ће пасти,
Ал' ће остат' бршљан ови,
— А остаће можда дуже
Него плоче и крстови.

XLII.

„Разумеш ли шта је свет?"
Пит'о ме негда среће лет.

„Разумеш ли га сад?"
Пита ме горки јад.

— Тад рећи писам хтео;
Сад рећи — не бих смео.

XLIII.

Лепо ли ми описујеш
Оно дивно, силно море,
Кад мајна дланом меким
Разгладиш му с чела боре.

На још нојца кад заплани,
Па затрепте звезде мило, —
А тебн се тако чини,
Да се море с небом слило.

Оно море, што кад рикне,
Задрхћу се дални крајн, —
Та страхота даклем уме
Да се стиша и затаји!!

Ко га гледа, не би рек'о
Кол'ко ј' у њем' мртвих снова,
Кол'ко с' у њем' изгубило
Жеља, нада и бродова.

Ох, причај ми, причај још'те, —
Груд се моја од тог шири;

Даклем море, силно море,
Тако уме да се смири!?

Ој, боже свемогући,
Молим силу твоју јаку,
Дај и мени — мојој души,
Површину барем таку.

XLIV.

Молио сам бога крепко;
Што га мољах бог ми даде,
Те ми с' чини душа моја
Да ј' и она море саде.

Легли вали, на заспали,
Као вишим чудом неким;
Маина им богодана
Чело глади длланом меким.

На сад плави, ноћи света!
Треперите, звезде мило!
Ево море — душа моја —
Уједно се с вама слило.

На зрцалу душе моје
Огледа се месечина.
— Ко те пита, ко ли хаје,
Шта је доле у дубина.

Ко те пита, ко ли хаје
Кол'ко ј' на дну мртвих снова,
Кол'ко с' у њој утопило
Жеља, нада и бродова!

XLV.

Од чега си, боже, срце знао створит'?
— Најпре куша срећа, да-л ће га уморит';
Плахом силом јурне, да га огњем спржи,
— Срце се одржи.
За њом дођу боли, — лед и мраз га сколи,
— Срце им одоли.
Хај, читаво гробље на срце се слеже,
— Срце не подлеже;
Хај, читаво гробље у њега је стало
— И још нешто мало:
Још'те једна плоча, — још'те једна стена,
У њој урезана некол'ка имена, —
С њима с' пев'о, плак'о, ништа им не скриви,
— А сад су ти мртви, — макар да су живи.

XLVI.

Пој'те, пој'те, весел'те се,
Та то мени ништ' не смета!
Јер се мени тако чини,
Да вас гледам с друга света.

Пој'те, пој'те својој срећи,
Не дајте је из свог круга!
Само срећа нек је права,
Као што је моја туга.

Усклик ваша радовања
Жиже срца мога њиња, —
Гласи среће, — гласи бола, —
Па инак је хармонија.

XLVII.

(Пријатељу у даљини.)

Чујем да си блед у лицу,
А с њега се туга смеши;
Зар ти немаш таку тицу,
Која уме да те теши?

Ако немаш тицу своју,
Што ти гали дане, ноћи,
А ти почуј тицу моју,
Која пева: „Све ће проћи!"

На груди ми тица слети,
Ту рашири крила мека,
Па ми вели: „Ни бриге ти,
Свакој рани има лека!"

Па још дода: „Коло среће
У брзом се хуку врти;
Боли твоји трајат' не ће,
Ни по часа после смрти!"

XLVIII.

Да-л то беше санак,
Као и све друго?!...
— Ја уснух себе
Више ова света;
У оном вису,
Куд не стижу живи;
Нађох се тамо
— За часак само,

И за тај часак
Прегледах тајне,
Чудества многа,
И видех оком,
Или душом само,
Вишњега бога.

„Како дође амо?“
Запита ме боже.
А ја му рекох:
Ти ми поможе!
Болове оне,
И јаде големе,
Које си ми дао,
За часак један
Под ноге сам мето',
На њих сам стао.
Тако се дигох
И — до тебе стигох.

А бог ми рече:
„Сад се врати доле,
Па поштуј јаде,
Поштуј своје боле,
И носи свима
Земским патницима
С поруком божјом
Најлепшега дара:
Бол нек вас диже,
Нек вас не обара!

И ја сам о том'
Премишљао дуго
— — Да-л то беше санак,
Као и све друго...

XLIX.

Већ девет година на ранама леже,
К'о девет копрена,
Одатканих, оплетених нитом
Уздисајних трена.

Већ девет година на ранама леже,
К'о девет копрена,
Над срцем ми, над иконом, где је
Жива слика њена.

Све више копрена на ранама леже,
Ту на левој страни;
Тај живопис божи — и време га чува
И време га храни.

L.

„Видиш ону звезду горе“,
Астроном ми један рек'о,
„Мозак стане, кад помислиш,
Како ј' звезда та далеко“.

„Далеко је, високо је, —
Сто година дугих прође,
Докле њена светла зрака
До нашега ока дође.“

„Ми видимо звезду ову,
Видимо је како трепти,
А ње можда давно није,
— Верујеш ли?“ — Верујем ти

Јер с' и мени кашто чини,
У сред ноћи сам стојећи,
К'о да чујем слатке гласе,
К'о да чујем миле речи.

Чини ми се к'о да видим
Светло лице звезде своје;
Ја је видим, ја је видим,
— А ње давно нестало је...

LI.

Сад разумем вечност шта је,
И бескрајност колика је.

Ко је мери мером среће,
Тај је никад схватит' не ће.

А ко хоће да је схвати,
Мора боле осећати.

Срећан срећом за њом гине,
— Ал' остаје још празнине.

Њена с' међа тужном крије,
— Ал' бол ипак испуни је.

LII.

Окер, кармин, ултрамарин,
То су само бледе шаре.
Да су сузе разне боје,
Ја бих от'ш'о у сликаре.

Молов'о бих слике ведре,
Све што оку вашем прија:
Месечина како ј' мека, —
Како звезда јато сија.

Како лепо зора руди; —
Како с' дивно сунце рађа; —
А на мора мирних груди
Како сретно плови лађа.

Како у вис шева лета; —
Како нёву грли срећа; —
Како красно ружа цвета; —
Како ј' живот пун пролећа.

Таке слике ја бих свету
Врже него песме дао.
Ником никад не бих рек'о,
Чиме сам их моловао.

LIII.

Месечина кад прелије боле,
И кроз јаде дуне поноћ сива,
Замирише од горе, од доле, —
И обоје у једно се слива.

Размакну се простори бескрајни,
Раствоpе се времена таласи,
Тад задрхћу васионе широм
Тихих звона надземаљски гласи.

Васиона храмом се саздава, —
Христос сиђе с иконе престолне,
Из путира, где су општи боли
Причешћује појединце болне.

Из путира, где су општи боли
Свих срдаца, свикол'ких времена,
С честицама и суза и крви,
За патнике што је проливена.

Ко окуси, миром се озрачи,
Осети се целином исцељен,
Није више самоћом пригушен,
Није више од света одељен.

Многи дођу, ал' су још неспремни,
А анђели тад запоје кругом:
Иди, иди, па се скоро врати
С пречишћењем, с узвишеном тугом.

LIV.

Нешто си рећи хтела
Кад више писи могла;
Уста ти беху нема,
— Ал' суза ти помогла.

Онда сам сузу збрис'о,
Сад је разумем тек,
Ти с' чеду нашем, Смиљи,
Видила кратак век.

А сјајак у тој сузи,
И тај разумем сад, —
Твојој је српској души
У деци био над.

И ти си рећи хтела:
„Кад Смиљку отме ноћ — —"
Разумем, ох, разумем, —
Ал' где ми је та моћ?...

И испуни се слутња
Самртног часа твог,
Мезимче моје драго,
И то ми узе бог.

Сад често у сну чујем
Дечице моје глас:
„Де год је Сриче које,
Љуби га, ради нас!"

И тог је гласа тако
Рајски утешна моћ,
Од гласа тог се ведри
Жалости моје ноћ;

И читав врт се створи,
У њему цвећа шар, —
И ја но врту ходим
И берем цвеће, стар.

На вијући умрлим
У спомен невен сплет,
Чини ми с' ка' да грлим
Цео будући свет.

ДОДАТАК.*)

Гусларева смрт.

I.

На западу сунце пало
На камено стење,
Пало, пак се распрштало
У драго камење.

На по небу небројице
Звездице се сјаје,
Ка' на земљи што трепећу
Сузе тужне раје.

С кога раја сузе лије
Тако без престанка?
С Топал паше, што ј' сад лег'о,
Ал' му нема санка.

Скочи паша, чело таре,
Бес му кида груди:
„Нема бога, нема правде,
Људи су нељуди!“

„Пролио сам море крви
Те проклете раје, —
Посеј'о сам у све краје
Горке уздисаје.“

„Куд год пођем, земља стрепи,
А раја скапава —
Ни мој доро воде не ће,
Кад није крвава.“

„Ено блага седам кула,
Још је небројано, —
У харему пуно ј' цура,
Ал' сам их се ман'о.“

„Не годи ми, не прија ми,
Празне су ми груди —
Славно име, дично име,
За тим Топал жуди.“

„Гусле! Гусле! — Рајо! Рајо! —
Проклети аџуци! —
Зар да с' ваше име пева,
Ви погорски вуци!“

„Зар да Топал песму слуша,
Што вам вечност спрема,
А тај паша, Топал паша,
Свог певача нема!“

„Мрзим благо, мрзим злато,
Та све ми је тавно;
Топал паша песму хоће,
Хоће име славно!“

„Зар та раја само гинут'
Зна од мога мача!
Зар то робље не ће злата, —
Не да ми певача!“

Тако паша бесни, ричe,
Кидају га жеље . . .
„Хазурала, Турадијо,
Спремајте весеље!“

„Доведте ми старца Мирка —
Зар још није туна!
Доведте ми тог гуслара —
Ох, да дивних струна!“

„Нек ме пева, нек ме слави,
Слава је милина . . .
Јучер сам му погубио
Сва четири сина.“

*) Ове три песме изостале су случајно из реда осталих песама.

II

Слепац седи, гусле држи,
Уз груди их стеже;
Турадија пева, кликће,
Све се растолеже.

Турци пију, Топал не ће,
Каткад пехар баци:
Мало пође, ал' му дрхћу
Мамени кораци.

Слепац седи, гусле држи,
Сузом их полива;
Седа коса доле пала,
Па гусле покрива.

„Нудер, псино! — Не, не тако,
Већ старино драга!
— У чијој су руци гусле
У тога је снага."

„Каква снага! — Џаур клети . . .
Од куд њему снаге! —
Не — не слушај — певај, старче,
Од воље ти драге!"

„Певај дела Топал паше,
Име му украси;
Ослади му горки живот;
Од смрти га спаси!"

„Дај, да чујем како с' пева
Моја величина, —
Пустићу ти из тамнице
Сва четири сина."

„„Пустићеш их!?"" — кликну старац.
„Хоћу, жеље драга,
И даћу ти сребра, злата,
Небројена блага."

Гуслар ћути, гуслар бледи,
— Ох, да горких мука!
Диже гусле и гудало,
Ал' му дрхће рука.

„Певај, старче, ох, та певај,
Ја се славит' морам!
Ил' зар не знаш шта те чека,
Ако си упоран!"

„Твоју срећу, твоју наду,
Твоја четир сина,
Поломићу, покосићу
Као четир крина."

Уздрхта се слепац стари,
Хтеде да загуди, —
Ал' му прва, мучна, тешка,
Застаде у груди.

Сузе капљу, гусле квасе,
А гуслар посрну —
Тресну гусле, распрште их
О земљицу црну.

„„Убојицо, потурицо,
Издајицо клети!
Диндушмане рода свога!
Крвава авети!""

„„Поломи ми срећу моју,
Покоси ми наду,
Али гусле — српске гусле
Лагати не знаду . . .""

То изрече — више не ће —
Клону, па посрну:
Мртав паде крај гусала
На земљицу црну.

Цикну паша. — Ал' му с лица
Несташе облаци:
Десну руку к челу диже —
Крст на себе баци.

Клече поред мртва старца,
Да гусле пољуби —
Једно Туре сабљом махну,
Главу му одруби.

Чича Мија.

(К слици.)

О, чича Мијо, та пружи ми руку,
Макар да се никад ни видели нисмо!
Та ласно је нама познати се брзо,
— Брате, Бачвани смо!

Из Бачке си и ти, из Бачке сам и ја, —
Де погоди брзо, да-л ми ј' име Јова?
Ви'ш, ја таки рекох, да се зовеш Мија;
Тако је то увек код бачких синова —
Не треба нам пасуш, ни крштено писмо,
— Брате, Бачвани смо!

Немој се ни тужит', ја ти читам с лица,
Да у џепу немаш ни за пет-шест ица.
Друкчије си, Мијо, ти негдар изгледо —
Је-л и ти би радо о том приповедо? —
Сад би више пута на свечари' зев'о,
А негдар си, јунак, и на даћи пев'о.
Сећаш ли се само оних силних чаша?
Та момак си био, први до гајдаша,
Први до гајдаша и код лепих сналаша,
Ал' си и терао два гојна чилаша.
Весељак си био, и брк те одаје,
Кад добро погледим, још ти се познаје.
Тако ј' негдар било, та не губи воље,
Та ви'ш ни код мене није много боље.

Та триста му мука, добро ти премишљаш
Да године ове нису ни за кера;
Па и кер би до сад побеснити мор'о,
Па и ако пљуцнеш, и то се замера.
Не роди ти жито, а дај на све стране,
Јечам те превари, кукуруз омане,
Зоби ј' нешто било, ал' то ј' било давно,
Кад су ти чиланци благовали славно,
Сад по њиној снази и пешке би ход'о —
Да их ниси прод'о.

Јест, прод'о си много, остало је мало,
Опак ти се круни, свиње ти липсало;
Куд год око бациш, буџак на те зине,
Јер је свуда пуно, ал' пуно празнине.
Жељан си видети ћурку, или гуску,
А бубељар носиш као празну љуску,
У њој нема језгре, измакла се шака,
Нема они лепих тананих банака.
Па сирота деца, па сирота жена!
— Вар да човек не зна за боља времена,
Лакше би се слаг'о са светом небелим! —
Тако и ја велим.

Разумем ти тугу, разумем ти бригу,
Та имадем и ја ту порцијску књигу,
Па тако ти и ја празну сламу млатим
— Пусту књигу имам, ал' немам да платим.
Кад промислим добро, баш нам није лако.
Ох, мој чича Мијо, докле ћемо тако?

Још да није каткад две-три чаше вина,
Да нема свечара и добрих дружина,
Кад се човек песме и шале зажели, —
Још да није свирца, да нас развесели,
Морали би давно у Турску утећи! —
Јест, Мијо, то сам и ја хтео рећи.

Јест, тако је, брате, ал' и радит' треба,
Не падају данас печенице с неба.
Упрегнути мораш што год имаш сила,
Прионути ваља из петиних жила.
Та ми нисмо деца, ми смо праве људе,
И радит' умемо све да нам се чуде,
Та ми нисмо лењи, кукавице нисмо,
Брате, Бачвани смо!

Па да видиш, брале, шта још може бити,
Још ћемо пропеват' и ја, Мијо, и ти.
Нек нас стане зноја, зној се скупо плаћа,
Не ће кућа пасти, где је вредних браћа.
Запеваће тица и са наше стране,
Надајмо се, Мијо, госпо му тане!

Ја бих био...

Ја бих био песник мира,
— Мрска ми је бојна труба, —
Био б' мекши од лептира,
Голубији од голуба.

То би било моје доба,
Кад би мржња у гроб пала,
А из њена црна гроба
Братска љубав процветала.

Ја бих био песник мира,
Јер то души мојој прија,
Песник слоге, песник среће
И идилских хармонија.

Брао б' цвеће општа мира,
Па би грдан венац сплео,
Тим би венцем овенчао
Цело сриство — не, свет цео.

Да су људи братске ћуди,
Да су ћуди робље људи,
Да нам љубав срећу бира,
Ја бих био песник мира.

Ја се грозим туђих суза,
Ја се грозим туђе крви, —
Кад се свестан створ позвери,
Подивљачи и остриј.

Да од сваког срца пође
К сваком срцу једна жица,
Једна жица рајска гласа,
Света жица — помирница,

Тад би било моје доба,
То би била моја лира,
Ја бих био песник среће,
Ја бих био песник мира.

Време братства, време мира,
Кад с' човештвом прси грију,
То би била моја срећа,
Јер би била срећа свију.

Ја бих био песник мира, —
Ал' насиље мира не ће,
Насиље је пресилило,
Кад пресили камен креће.

Већи гњечи, јачи тлачи,
И непранда јаоце гања,
У јаоцима жуч се буди,
А жуч горка маче сања.

И ја морам, клетво моја!
Желет' мача, желет' крви,
Морам желет' грозна боја,
— Ох, да барем паднем први!

ГДЕ ЈЕ ШТО.

(По азбучном реду.)

	Страна.
Адвокат Божа	590
Адвокат Дерић. (Превод.)	367
Азбукопретрес	367
Анђео и ђаво (код колевке.) Посрбљено.	193
Анђео српски	81
Арсенију новозабранику народном о педесетогодишњици му, 10. марта 1880.	513
Архијерејство ваше да помјанет господ бог во царствији својем	221
Ах, њој!	550
Баба домишљанка. (С немачког.)	207
Баба Јула. (По Петефију.)	48
Баба Љуба	550
Баба Ракина кћи	590
Бадње вече по целом свету	171
Банка. (Коломан Тот.)	214
Балада	6
Басна	89
Басна о лажи	537
Без куће	190
Бела ј'	541
Београдске баке и пролеће	241
Билдунг	171
... Било	29
Бирајте!	254
Благодареније једног еникурејца. (Бе-раније.)	34
Благо оном ... (Петефи.)	45
Благо сека Јеци	589
Блажена смрт. (Уланд.)	32
Бог и Бајадера. Индијска легенда, од Гета	145
Богомрак. (По Хајне-у.)	92
Божић	558
Божић	581
Божић, божић, бата! (К слици.)	356
Бојна песма	112
Болно дете. (Мозентал.)	523
Болно чедо	343
Борба браће наше	338
Бранкова жеља. (Причула се З-Ј. Ј-у.)	114
Братац и сестрица. (К. слици.)	355
Браца	192
Брацин рачун. (К слици.)	360
Браћи у Србији	230
Буба мара	344
Буха и муха. (По народном казивању.)	199
Вечерица. (По мађарском.)	350
Велики и мали људи. (По немачком.)	208
Велика жалост	368
Велеки барди. (Староенглеска балада, од Ј. Арања.)	153
Вероисповест Алваџија (кад неко рече да је пагода алфа и омега)	253
Вером као и капутом	589
Верујем ја теби — веруј и ти мени! Песма Брајку Злогуку.	208
Ветар	333
Видов-дан	101
Видовдану	188
Видосава Бранковића. Приповетка.	485
Вид'о сам га ... (Августа 1878)	536
Вила	83
Вино, вино, вино — с водом	590

Страна.

Витез Јован, од А. Петефија . . . 369
Виц 590
Влажна кућа 591
„Војину“ (кад су му на 10 дана затворили уредника Јов. Драгашевића.) 222
Врабац и мачка. (Од Х. Фалерслебна.) 570
Врачаре. (Даумер.) 41
Времену 23
Вук и јагње 237
Вук и комарци. (Ђулаја.) 345

Где си за толико? (По немачком.) . 50
Гвожђе 91
Глас босански. 10
Гледајућ' боно дању дању . . . (Золтан Балог.) 37
Гојко у лову 347
Голубице моја . . . (К слици.) . . . 565
Господине! 233
Госпођи Н. у споменицу. (Од једног веома искреног пријатеља.) (По немачком.) 591
Гусларева смрт 609

Да је моћи! 182
Да ли ће 116
Дан 9
Два брата брависима (у свињцу.) (По Јокају.) 238
Два гаврана. (По Пушкину.) . . . 153
Два сна 135
Две милостиве сестре. (По Беранжеру.) 140
Две руке 20
Две сестрице. (По немачком.) . . . 546
Две ћурке. (По немачком.) 542
Двоја врата 8
Двор од леда. (По Фрајлиграту.) . . 163
Девет крвавих дана 166
Деветнаестом веку. (По Милову.) . 122
Девојка чека драгога 7
Девојка нијаница. (Превод.) 366
Дед и унук 353
Делија-девојка 133
Демон. Појема Михаила Љермонтова. 313

Страна.

Дете и бака. (К слици.) 361
Дете и магарац. (По немачком.) . . 579
Деца се ругала јарцу 337
Дивно чедо бледа лица. . . (По Халму.) 525
Дижимо школе! 88
Дика Јела 9
Добар учитељ. (По Петефију.) . . . 55
Добри знаци. (Од бољевачког пророка.) 184
Добро јутро, добро јутро! 570
Доказ младости 590
Доктор Берберински. (По немачком) . 591
Докторов савет. (Превод.) 366
Дон Кихот. (Из Салета.) 508
Доручак. (К слици.) 352
Доста пута 15
Дружина 21
Друго венчање. (Л. Ауербах.) . . . 520
Друго и друкче путешествије. . . . 511
Дуго сам се над'о. . . (Од Прешерна.) 527
Духовска песма 1880 514

Ђаче полетарче 347
Ђачко коло 7

Ђулићи: 57
Ај, пусти ме, да одлетим 62
Ала ј' леп 67
Ала су нам срца близу 73
А молиш ли се, свете? 69
А на што моје песме 67
Ао, небо, плаво небо 60
Божић, Божић, мио данак 72
Видиш, сад сам дош'о к тебе . . 63
Да је мени шевче ил' голупче . . 65
Дај ми руку, да је видим 65
Да ти ниси српска мома 64
Девојчице, немилице мала 62
Дика мила 62
Душо моја, шта сам сино 67
Ђулићи, ђулићи 69
Знаш ли, драги, онај санак . . . 69
Нмам песме, ако немам злата . . 66
И молио сам очи 63
И ти си храбра била 61
Ја ти морам и то рећи. 71

Страна.

Јесен била жалостива 70
Кад заруди зора 71
Кад прво сунце 68
Кад се молиш вишњем Богу . . . 72
Кажи ми, кажи 63
Љуби мене, љубованко 64
Љубим ли те . . . . ил' ме санак вара 62
Мати сину код колевке. 72
Месечина — ил' месеца нема . . 61
Мислећ' на те — у том вају . . . 61
Може-л сунце сјати 63
Мој драгане, где си синоћ био . . 66
Мој је живот тужан пустолина грдна 60
Мрачни, кратки дани 60
Нагиздаћу те, душо 67
Накићени твоји свати 67
Небо горе, звезде горе 70
Ноћ је тија — месечина сија . . 69
Ој, ви дани, ниште дани 69
Ој, девојко, жељо жива. 66
Ој, месече, врло ми је криво. . . 66
Ој, љубави, видовита нало . . . 65
Ој, ружице, цвете вити 64
О, погледај звезде јасне 62
Песмо моја, закити се цветом . . 68
Питаћеш ме, моје чедо. 73
Пола срце, пола камен 61
Рузмарине, не мириши туди . . . 61
Свет ће читат' песме моје. . . . 65
Сниво сам те, а ти пуна цвећа . 65
Срца стрепе кад што 68
Тамо, тамо у даљини 66
Та не бој се није тако. 64
Ти ме питаш, што те гледам . . 72
Тихо, ноћи 66
Хоће да се и насмеју 67
Ход'те, браћо, невидрузи 70
Црна ноћи, лако ј' тебе проћи . 68
Чујеш, лане, чујеш ли га 72
Шалај, луче. 73

Ђулићи увесци: 593

Бежећ' некуд — дођох, стигох . . 598
Благо оном, који уме 600

Страна.

Болна лежи, а нас вара нада . . 596
Већ девет година на ранама леже. 605
Видиш ону звезду горе. 605
Времену је, тако с' чини 598
Да-л то беше санак 604
Док имах срећу пуну 603
Други на гроб плоче мећу . . . 603
Зар ја љубит' више не смем? . . 74
Зимњи дан 77
И опет ме к вама води 600
Луче чарах пролеће и цвеће . . . 596
Кад сам био. 74
Кад сам на свет овај пао. . . . 603
Као свећа воштаница 598
Лепо ли ми описујеш 603
Месечина кад прелије боле . . . 606
Месечина као негда 601
Мишљасмо, да ће дуго да траје . 597
Можда није то баш тако 599
Моје небо, јер је мутно. 602
Молио сам бога крепко. 604
Много ли је загонетно 601
Мртво небо, мртва земља 597
На студени срца мога 601
Нит' хоће воде, нит' хоће лека. . 597
Овај прамен косе плаве 600
Од детињства, од једва сећања . . 601
Од муке се песме вију 600
Од чега си, боже, срце знао створит'!? 604
Окер, кармин, ултрамарин. . . . 606
Она мила, а он врсан 602
Пођем, клецам, идем, застајавам . 596
Појте, појте, весел'те се 604
Пробудио с' оркан љути 598
Разумеш ли шта је свет? 603
Сад разумем вечност шта је . . . 605
Свако јутро сунце суши 602
Смрти, смрти, црна смрти. . . . 601
Спаљена песма. 77
Срећа стоји, нешто чека 602
Судбина се зове, — како-л . . . 599
Сунце с' рађа, зора блиста . . . 599
Сунце с' роди, па завири 597
Та, да богме 78

Страна.

Ти си вечери бледа била 598
У гори. 76
У зору. 76
Шта је туга 75
Што је јава тако кивна 600
Што ме људи 75

Ђурђев дан 133

Ево ти! (К слици) 582
Екзекуције. (По К. Т.) 202
Елегија топу. (По М. Какашу.) . . 196
Ettare luminum est. (С немачког.) . 591
Етна 508

Жена под стражом 591
Женске. (Из Логау-а.) 592
Животопис велике идеје. (По Јокајцју.) 123

Задовољство. (П. Ђулајн.) 53
Заробљен лав. (По Петефију.) . . 141
За пољубац 27
За чим жудим . . . (Милов.) . . . 54
Зачућен анђео. (1879.) 534
За шт' је војска ућутала? (К слици.) 577
За што? — За то. (По немачком.) 591
За што? — Можда за то! 589
Због ом! (1879. кад је мислио „Стармали“ да ће морати престати.) . 553
Звезда јато 568
Звезде. (Беранже.) 94
Звезде. (Хамерлинг.) 499
Зека, зека, из јендека! (К слици.) . 577
Земља и небо 19
Зецови у очајању. (С латинског.) . 578
Зимске вечери. (Петефи.) 143
Зимовник у Дебрецину. (Петефи.) . 40
Зимска песма. (К слици.) 356
Зора руди 9
Злато вели човеку. (По Јокајцју.) . 37
Знаци с неба 10

И—а! (По немачком.) 215
Ибрима и Салко. (Волели се малко.) 547
Идем ли ноћу . . . (Н. Некрасов.) . 160
Из бољих времена 548

Страна.

Издајници 100
Издајници 365
Има их, који знају 241
Има негде . . . . (Посрбљено.) . . . 199

Источни бисер: 273

Ала нешто да сам море 276
Ал' ја мрзим сличарење судудо . . 298
Ако почнеш 'вако: Ја знам од вас боље 308
Аој. Мирца, да дружине лепе! . . 306
Баш да ме Алах шахом створио . 279
Без кише, без сунца. 293
Без утехе сам 282
Бога слави срце моје 279
Бог је сунцу светлост дао . . . 304
Боље ј' живет' без признања. . . 306
Боље милост без песама 305
Брзо ли се време мота 294
Вечни отац 285
Већ у белој свили стрељан . . . 285
Волиш ли ме — волећу те . . . 298
Време? — Простор?! 292
Време се зове ово 304
Глану дике над облаке. 303
Гледај лале и зумбуле 277
Дај греху моме име кречости . . 280
Дај ми камен мудрости! 297
Дај ту чашу, што се смеје . . . 295
Да-л да с' смејем, да-л да с' једим 305
Да се кајем и поправим 281
Да се кајем и поправим 303
Да ти није коса црна 283
Дигни чадру горе. 300
Док сам ово пев'о: Хајд'мо за слободом! 306
Желиш ли, да огледало. 284
Залуд с' рука кољава 307
Зареми 283
Звучна песма! 299
Зими се веселим 296
Знам ја заш' ми скриваш 282
Иди међу кривце 299
Из извора силног, ватреног . . . 294
Из Тех'рана, славна места . . . 300
И опет је дошло прамалење мило . 292

	Страна.
И право је да са неба	285
И право је, да се срде	278
Исток	275
Ја бих био слепац	293
Ја не тражим од вас, да ми опростите	279
Ја одавно вино пијем	283
Ја сам ђаче Хафисово	294
Једном рече нека луда	292
Је-л, Јусуфе, и сам видиш	301
Јусуф и Зулејка. (Из посмртчади Мирце Шафије.)	309
Луче, ал', да богме, између четир ока.	308
Кавгаџије, лармаџије	308
Кад вам брада песму стави	289
Кад један пут више гроба	277
Кад кроз башту мирис проће	276
Кад побегнем из Мошеје, не срди се!	279
Кад погледим пожиће ти мале	290
Кад пролеће уз брдо се вије	291
Кад сам поч'о на пазару	302
Кад све што је, суђено је.	276
Какво ли је чудно царство	279
Калуђери.	306
Ког памећу бог дарива.	297
Ко је најстарији	293
Ко је срећан, тај нам срећу носи.	308
Ко је увек био смотрен и опазан	299
Коло неба да посрнеш	279
Ко сам и какав сам	299
Коса зумбул, недра босиљ.	286
К'о што славуј пије мед са руже	296
Крв нам сисаш, пусто дете	280
Лепото девојко	280
Љиљан бели, белим грлом.	276
Мене ј' негда и шах себи радо прим'о	304
Мислиш ти, да живот, биће	281
Мирца-Шафи, врат' се с пута	293
Мирца Шафи! Мирца Шафи!	303
Мирца Шафи пева	306
Мирише ти коса здраво	280
Може лончар из мог праха	285
Моје ј' срце као труд	280
Мојој срећи не знам наћи имена	291
Море је бобук само	282

	Страна.
Мудар може постојати	307
Мулах, мулах, то ти кажем	296
Мучан данас дан ми свану	279
Муштахид пева.	306
На висини тражиш	299
На свачијем лицу пише	307
На тебе сам помислио у ноћи	277
На част њима њихов снажај.	305
На уранку страшна суда	289
Не би јарког дана	284
Не говори тога, да се молим, кајем	277
Нека дођу гробу може	277
Не могу је анђелима у рају	289
Не питај га како му је.	286
Не плаши нас, ода, паклом	286
Не премишљај, мој пупољче	303
Није оно сунце горе.	285
Ником хладни гроб не прија.	293
Нико не ће рећи	299
Ништа није лакше него мрштит' лице	307
О вечности недогледу	299
Од те жарке жеравице	278
Ој, лекару, што ме пипаш.	278
Ој, устоко крилатићу	278
Ој, тифлиске старе сакле	303
Око свеће лептир лети	283
Осећам ти мирис душе.	303
Оштар нож се врло лако	308
Ох, како ми је, како.	302
Ох, не трепћи, ох, не трепћи!	286
Папагај сам, птица чиста.	285
Певање је моје лако.	279
Песма мора мирисати	299
Песма уз пехар.	284
Први мудар човек то је био Ноје	278
Пријатељство	305
Прошење.	290
По чем познаш право цвеће?	296
По шаховој заповести	308
Путуј! Путуј! ...	282
Рад истине гоне! — Ал' ти, Мирца, за то	307
Разишла се сва дружина	296
Разби ми срце на сто комада	277
Ружа и трње	305

Страна.

Руски пошле сузе тешн 291
Сваки бијар баде! 285
Свашта има својег реда 298
Све је онде, брате мио 278
„Свет нек буде!“ — глас се вијну . 277
Сипоћ ми се у сну један анђо јави . 304
Слатко су ми доста пута шапнули. 278
Слуш'о сам и чит'о 293
Слуш'о сам од људи пословицу ову . 297
Смеће око лукаво си. 298
С пута! С пута! Бесан човек . . 276
Стара прича у новим сликовима . 301
Сто година у Мошеји 284
Старо вино, млада сека. 280
Сунце је и месец 282
Сунце се небу диже. 282
Тамајандра 281
Та на лице падај, чоче, ... 298
Та ни оно небо не реси се собом . 289
Ти, Јусуфе, подолоче 301
Ти ми велиш, да сам лептир. . . 300
Тимур. (Из посмрчади Мирце Шафије.) 309
Ти не мораш ружу брати 307
Тиран жели, да га с' боје. . . . 300
Ти си, душо, стрела. 286
Ти си шаху први стек'о 282
То се вама не допада 296
То су луде, који суде 292
У вис лети срце моје 290
У градини славујак се тужи . . . 292
У чем' леже чародије 307
Црна коса 280
Црњак моли. 298
Чије око није за лепоту слепо . . 308
Чкаљ је ружи говорио 307
Чудан је то светац 302
Чуј ко чује: раја сам се одрек'о . 280
Чуј шта пише сред бокала . . . 295
Шта је узраст вите јеле 290
Што се плашиш, дете моје . . . 291
Што у јарком сунцу гори. . . . 304

Ја бих хтео да се дичим 124
Ја бих био 612

Страна.

Јавору (кад је 1874 по ново почео изазнти.) 111
Јадна мајка. (Балада) 139
Јадни људи, чим се попосите! (По Петефију.) 35
Ја и смрт 218
Јапшино страдање. (Читава балада.) 211
Једна цура 17
Јесење вече 25
Јеси ли био 260
Јест! 217
Јест, ах' — жижа! 243
Јест! (На новосадској агенцији кад је дошао комесар Мајтењи.) . . . 250
Јоја и гуска 348
Јуен—Јуен—Мен—Јуен, кинески цар. 198
Јутутутуска јухахаха. (По Глазбренеру.) 201
Јутутутуска народна химна 240

Какав је Мађар? (Преведено из Üstökös-а 1867.) 226
Како би 564
Како бива 15
Кад ме твоје . . . (Хајне). 32
Кад сам још'те 16
Кад се сетим 22
Кажу људи у Турака . . . (По Лесингу.) 5
Како се духови свете. (По Глазбренеру.) 212
Како сестра пева кад малог брацу љуља. (К слици.) 563
Како ти је, брате? 51
Калуђеров одговор 590
Карловкињи помодарци 366
Кипа 336
Клетве 17
К насловној слици „Илустроване Хронике“ 117
Код тебе 26
Козак. (К слици.) 578
Које је боље? 353
Ко је господар 344
Ко је лола? (По немачком.) . . . 98
Копт. (Балада Гарајева.) 149
Коњаник 343

Страна.

Копајте раку — на горку тугу! . . 506
Косморама 227
Костина мука 367
Краљ иветоски. (Беранже.) 213
Крв и суза 108
Крст 81
Крст од злата 23
Куза 220
Купање 573
Куцов дођа пред вратима. (К слици.) 356

Лаза. (К слици.) 565
Лазару Сочици 509
Лаж 346
Лањској ђаволици 500
Легитимациона карта. (У место предговора.) 531
Лекција народним посланицима . . 252
Лем-Едим 132
Лето, зима и стари песник 499
Луда. (Петефи.) 119
Луда епилогише. (По Гету.) 36
Луди Тола 249
Лука Филипов 161

Љубав 26
Љубко Модић. (Романца.) (Посрбљено.) 194

Магарац и врула. (По Рајнику.) . . 571
Мађар-бачи! 222
Мајска зора. (Од Рајника.) 500
Мајсторија 589
Мали Јова 333
Мајушни Брцко. (По немачком.) . . 231
Мала читаља 573
Марково благо 203
Марко у шкрипу. (К слици.) . . . 354
Материна десна рука. (К слици.) . . 583
Материна маза 340
Мати, мати 27
Мати кори ћерку 590
Машкаре 179
† Мацини 247
Мач и перо 518
Мачка. (К слици.) 359
Месечева елегија. (По Петефију.) . 46

Страна.

Метаморфозе. (По немачком.) . . . 33
Милан и његов цвет 334
Милостивој Европи. (На гробу стрељаних комуниста.) 110
Министарство 229
Мииоритет 186
Мирис 183
Мисао 40
Мисли једног маторог III 178
Мицерин. (Од Линга.) 505
Мој брат Гојко. (По С. В.) 532
Мој позив. (Беранже.) 41
Мој савет. (По Јулију Хамеру.) . . 100
Мој сахат. (По немачком.) 51
Мојим пријатељима, кад су постали министрима. (Беранже.) 97
Молитве наше мале Данице 576
Монархија и република 262
Мушне жалбе. (По рускоме од Ј. П. Полонског.) 103
Му-у! (К слици.) 580

На велики петак 1868. 107
На гробу једног тиранина 589
На гробу лукином. (С немачког.) . 366
На гробу Мушицковом 90
На гробу Хафисовом 19
Назови слободњак. (По немачком.) . 592
На крај шора. (По Петефију.) . . . 48
На љуљашци. (К слици) 361
Намена 242
На нову годину (1872) 246
На покољ у Подгорици 1874. . . . 110
Наполеону IV. 542
На пољу је киша 8
Нарав се мења 198
Народ 176
Народна химна. (За Србију.) . . . 86
На ружи. (К слици.) 355
На светог Саву 583
Натписи. (С немачког.) 367
На Ћирином гробу. (Превод.) . . . 365
Наши јади 503
Наше свраке 368
Наше царство 16

Страна.

Не би с горег било 541
Не боли грдња већ истина. (По старој причи.) 538
Небо се замлати . . . (Цуцор.) . . 53
Не брини се, драги Којо. (Хамерлинг.) 526
Не варај се! (Ј. Г. Сајдл.) 525
Невинашце 28
Негдашњем пријатељу Ђ. П. . . . 90
Недоумјеније 251
Неједнаке мере 590
Неки посења (Превод.) 367
Неки слободњак. (По немачком) . . 366
Неким цинцарима 259
Неком и неком 27
Неком краљу кад се за рат спремао. (По М. К.) 205
Неком песнику. (С немачког.) . . . 591
Неком попи 228
Неком посланику 366
Нек се знаде да сио слави! . . . 174
Нема Срба! (веле Старчевићеви велики Хрвати) 225
Не можеш ти зликовцу угодити! (По мађарском.) 261
Не необична женска биографија. (Преведено.) 206
Непознатом заједалу. (Превод.) . . 367
Не помаже 224
Несретник 511
Не ће мачка да се сиграмо. (К слици.) 357
Нешто, — не баш нешто, о људима . 556
Није далеко 116
Ника. (К слици.) 566
Никад мира. (К слици.) 357
Ноћи момче 203
Нова година 1877 113
Нова радост 570
Нови Прометеј. (Минајев.) 164
Новолетни поздрав 559
Ноћ. (Петефи.) 44
Ноћна посета. (Ђулаји.) 156
Њих двоје. (Хајне.) 43

Облаци 177
Овај свет. (По мађарском.) 204

Страна.

Ода батини 270
Ода ђаволу. (Нека буде и у паклу вашар) 545
Ода киселој чорби 263
Ода маковом краљу од једног старог карташа 265
Ода мојој чутури 264
Ода моме берберину Миши 270
Ода новосадској променади 544
Ода ономе, који би ове године (1877) знао написати шаљиву оду. . . . 266
Ода празној кеси 269
Ода при погледу немачких фирма на српским дућанима у сред Н. Сада. 185
Ода ћудљивом коњу 271
Ода црвеном носу 268
Одби се грана 8
Одломак из писма Младену Часићу Нагловском 555
Одоше! (1878.) 534
Од снега јунак 236
О змају 191
О мишу 342
Омладина 105
Омладини 366
Омир и Осијан. (Петефи.) 142
О новој години 1879 539
Оној плавојци 29
О луткином крсном имену. (К слици.) 360
Опет адвокат Божа 590
Опет жеље 219
Опомена 337
Опомен' се, опомен' се! 18
Опскурантима 224
Оригинал и копија. (Превод.) . . . 366
О стогодишњици Лукијана Мушицког 14. јануара 1877 515
Откуд се сунце рађа 11
Отма Мурањ-града. Од Јована Арања 441
Очајник Гога 365

Пајина срећа 365
Пакосном свету 24
Памтите, децо! (1876.) 348
Па нек умрем . . . (Од Доброљубова.) 526

Страна.

Париз паде 106
Парип и магарац. (Хајне.) 209
Песма врабаца. (Прегризли они језик.) 258
Песма једнога сужника. (По Анаст. Грину.) 546
Песма једног најлојалнијег грађанина 245
Песма, коју је декламовала мала Милица Николићева 82
Песма. (Лепо се да певати — може се и плакати.) 179
Песма о духу. (По?) 216
Песма од Флоријана Шпицбергера кад је чуо за поклон мајора Мише . . 180
Песма о Максиму 567
Песма о новцу (добром и рђавом) . 206
Песма о песми. (К слици.) 584
Песма скрпљена из пословица разних старих и нових народа без икакве свезе и цели, без дубља или плића смисла. (1878.) 535
Песма старог српског мача 86
Пера Качар 365
Пера судија 591
Песник и песме 28
Песник Фирдуси. (Хајне.) 150
Петао 339
Петнаестог новембра 1879 510
Пет талира 187
Петру Прерадовићу о пренашању моштн му из Беча у Загреб . . . 509
? ? ? ? ? ? ? 183
Питање 175
Питање и одговор. (Kérdés és felelet) 242
Повратак. (К слици.) 358
Побри Стеви В. Каћанском 30
Под прозором 17
Поздрав деци 335
Поздрав деци 566
Поздрав нашем брату Шаху персијском, од Будалине Змала 237
Појета и месец 538
Полтава. Од Александра Пушкина. (Одломак.) 157
По смрти доктора Симе 590
Посници 589

Страна.

Потоп 129
Поп Дебељку 366
Поп и врана 543
Пофално у рачуну 581
Практични бесрамник 589
Практични савети. (Варијације на тему једног високодостојника.) 223
Прашина 504
Пре брака и у браку 590
Пријатељу у дальини 604
Пријатељска опомена 248
Пријатељство. (Превод.) 367
При крштењу златниковом. (1878.) . 539
Прича о горкој нужди и изобиљу . 94
Причекајте! 259
Пролетно јутро 3
Промишљање 174
Просветна породица. (С немачког.) . 591
Просијаци. (По немачком.) 168
Пустахије по моди 233
Пчелица 338

Радост и невоља. (Хајне.) 34
Радујмо се! (На дан кад се проглашује независност Србије.) (1878.) . 536
Разговор. (К слици.) 358
Разговор са срцем 59
Разорена чарда. (Петефи.) 136
Рањеници 85
Растанак. (Преведено.) 33
Рачунијама 563
Рибарче. (К слици.) 568
Рода. (К слици.) 361
Руској дипломацији, (после берлинског конгреса.) 533

Сабина 201
Савет тужним и светоболним душама 532
Сади дрво 580
Сад разумем! (Циганска балада.) . . 555
Само мирно! 255
Сан 25
Сан. (Хајне.) 46
Са скупштине 229
Сатира. (По немачком.) 366
Сатиричар. (По немачком.) 592

Страна.

Све је игра 178
Свети гроб. (Петефи.) 156
Светли гробови 506
Светлост! (По Петефију.) 42
Светске крпе. (1878.) 538
Седом жутокљуну 368
Селим-бег 134
Сентомаш. (Одломци) 127
Ситнице 367
Слаба политика 591
Слава Који 589
Слава у Дангубовци 202
Славујн. (По Беранжеру.) 52
Славујн. (Беранже.) 96
Слободна воља 558
Слободна штампа. (Грди је Шпицбергер) 187
Слободна штампа. (Из нових песама К. Тота.) 121
Слован дротар 575
Слога 175
Сложених народа склад. (С немачког.) 118
Смиловање 346
Снегу. (Милер.) 38
Соколи, соколи! 84
Спасење. (Легенда.) 551
Списатељ Дака. (С немачког.) . . . 591
Споменак проф. Шандору В. Поповићу. 56
Споменик близу Алексинца. (К слици.) 582
Србадији пред избором посланика на српски народни сабор 247
Србину 91
Срећан пут! 571
Српска влада српској омладини. (Пред омладинску скупштину 1867) . . 235
Српска војска приближује се Косову. 119
Српски градови — турски бардак . 232
Српска молитва 88
Срце дечије 336
Срце птицом 24
Старац 32
Стари и млади. (Херверг.) 121
Стари писар. (По Fl. Bl.) 554
Страшљивац 334
Страшна мисао 239
Страшни суд. (Петефи.) 95

Страна.

Страшно вече 38
Стена вечности. (По немачком.) . . 352
Сужна рода. (Јов. Арањ.) 140
Сунце и ветар. (Од Е. Лауша.) . . 575
Сух лист. (По Ленау-у.) 36

Та знају они! 257
Тајна љубав 19
Тако треба невернику. (По немачком) 548
Твардици Шмилу 365
Тица у кавезу 341
Тихи позив 345
То би био рај! (К слици.) 359
Толдија. Од Јована Арања 391
Толдијина старост. Од Јована Арања 415
Торба, пуна или празна 575
То се зове жена 591
Трешњобер. (К слици.) 567
Три ајдука 135
Трипут сам је ја видео само . . . (По немачком.) 526
Три рибице . . . (По немачком.) . . 351
Три сина. (Петефи.) 146
Тричлажи 366
Тумачење сна 21
Турчину на нову годину 1878 . . . 504

Ћира. (К слици.) 565
Ћурак и врабац. (По Ђулајију.) . . 350

У берби. (По Ђулајију.) 519
У „бувари". (К слици.) 564
Увелак. (Пушкин.) 38
Уводно-водена песма на водени понедељник 189
У гори. (По немачком.) 49
Узалуд. (Преведено.) 200
У зору. (По Лонгфелову.) 45
Ухтарабари 255
„У катане!" (По Петефију.) . . . 195
У место срца 18
Умре нам дакле и Стеван Брановачки 512
У ноћи (1863.) 499
У очи божића 523
У во ноћи. (Херверг.) 147
У сватовима 20

Страна.

Ускршња песма (1880.) 554
Успомена на гробу неког девојчета. (По немачком.) 54
У споменицу Бисмарку (1879). . . 549
Уставно-успавна песма. (Пева се — не певала се — у Београду.) . . . 173
Утеха мајмуна 197

Филозоф Пишта 365
Фра Мартин 590

Хемички састав 365
Хидер. (Од Рикерта.) 574
Химна панчевачког српског црквеног певачког друштва 87
Хинески Мандарини. (У споменицу неким посланицима.) Од М. Јокаја. . 234

Цајки зебу прсти 580
Царић 354
Цигани 176
Циганин фали свога коња 572
Циганка 344
Цица-маца и рундов-бундов . . . 341
Црвено море 115
Црна година. (За време колере 1864.) 190
Црна сукњица. (Од К. Гашпиьскога.) 107
Црни вео. (Молдавска песма из Пушкина) 155

Страна.

Црногорцу. (Глоса.) 117

Чашо моја, чашо 22
Чворак. (К слици.) 569
Чемер-дека Пелен-бака. (Пародија песме „Сабља-момче Цвет-девојче.) . 181
Четири жеље 362
Чигра и деца 335
Чика Сими Крстићу, († 2. марта 1880) 513
Чича Мија. (К слици.) 611
Ч . . . ћеве књиге 366
Чудотворна крчмарица. (По немачком.) 23
Чупоглавац из кутије. (К слици.) . 579
Чујмо! Хоће и слога нама коју да рекне (1880) 555

Шаран. Шаљива игра у 1 чину . . 471
Шетња. (Преведено.) 211
Широкогрудије 589
Шта ј' то било? — Није пишта! . 162
Шта је љубав? (Петефи.) 89
Шта је мета животу? (По Ф. Л. Ч.) 540
Шта је појезија? (По немачким.) . . 31
Шта ми је старац приповедао . . . 557
Шта на овом свету живе? 279
Шта раде? 238
Шта то значи, што ми срце . . . 276
Што се Бога кара? 5
Шума 334

ЗМАЈ-ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ.

Змај-Јован Јовановић родио се у Новоме Саду 24. новембра 1833. године.

Отац му је био Павле Јовановић, рода немешкога (племићкога), већник и после градоначеоник новосадски, а мати Марија, из породице Гаванских, из гнезда српских соколова, дичног нам Србобрана-Сентомаша.

У свом сретном браку изродили су шесторо деце: Јована, Петра, Ђуру, Корнела, Миту и Јермилу.

Свог брата Петра није наш Змај ни запамтио, а сестра му Јермила умре у народном покрету године 1849. у Иригу.

О детињству нашега Змаја могу рећи оно, што сам од њега самог слушао у више прилика.

Наш Змај имао је неку стару рођаку, тетка Мику, која је у најранијем његовом детињству чешће долазила у госте на неколико дана у кућу змајевим родитељима.

Та тетка знала је много старинских јуначких песама, па је њима забављала нашег змајића.

Од те тетке своје научио је био више песама на памет, па између многих других и песму о Секули јунаку.

Те је песме позаборављао и тек му се по кад кад — вели — нехотице освежи у памети по који део од њих.

Читати је знао пре него што је и пошао у школу.

Слова су га учили на прсте познавати отац му и тадашњи свештеник новосадски Ђорђе Вуковић.

Брзо научи читати, и после је читао, што је пре уграбио, а најрадије песме, ма да их, као што вели, и није разумевао потпуно.

Свак се изненадио, кад је ком из неког старог календара казивао на изуст некакву песму, која се овако почињала:

„У хиљаду и осме стотине,
Летописа шестнајсте године,
У недељу на часне вериге,
Полегаше сви људи без бриге.
С вечера је киша ударила“, итд.

Почетак те песме памти и дан данас наш Змај-Јован.

Наш Змај вели, да се није иначе никад одликовао јаким памћењем, ни брзим учењем на памет, али је песме ипак тубио.

Знао је он на памет и ону песму из „Забавника“ од 1836. године са насловом: „Тужна Илирија“.

Кад год је говорио на памет ту песму, увек би несташно нагласио онај куси стих сваке строфе.

У кућу змајевим родитељима долазио је сваки дан покојни Гаврило Ползовић (доцније градоначеник новосадски) и као да је баш намерно хтео, да Змају омили народне песме, које је наш Јован и онако волео од свег срца свога.

Кад год би наш Змај отишао у Сентомаш, Ползовић би му писао писмо, и то у стиховима, који су се почињали на пр. овако:

„Ој, Јоване, да од Бога нађеш,
Како оде да ми се не јавиш!“ и т. д.

Нашем Змају могло је бити једно 5 година, кад је први пут ишао у шетњу у тадашњи „Лојзенбад“, (први виноград на Дунаву кад се изиђе из Варадина идући Каменици, сада спојина Ђ. Вукићевића.)

Ту је био, а како ми се чини и сада је, некакав висок чардак од дрвета, где су многи записивали своја имена.

Ползовић уклопи нашем Змају писаљку у руке, па, водећи му руку, напише ово:

„Комшија Јова
Писма ова
Писо руком
Као куком
По леду“.

Мора бити, да се у њему већ тада пробудила жеља, да прави стихове, те му ваља да с тога отац, кад га јуна месеца 1840. поведе собом у Пешту (камо је ишао званичним послом), направи књижицу, у коју ће наш змајић, бојаги, да спева у стиховима све, што му се деси на путу.

Наслов је тој књизи био: „Старе песме младога стихотворца“, али се данас наш песник не сећа, шта је написао, или: је ли шта написао у ту књигу.

Овде нам ваља споменути једну страну детињске душе му, једну црту, коју није нико покренуо у њему, нити је потхрањивао, али која је ипак свугде избијала.

Ја то не бих могао друкчије назвати, него неким урођеним демократизмом, који као да га је застопце гонио, те би се сваки пут наљутио и заплакао, кад му је ко рекао, да је „немеш“.

Исто тако стидео се носити рукавице и сламњи шешир, јер то несу имала друга деца, с којом се радо дружио.

Кад је наш Змај гледао кроз прозор како деца после кише засукују чакшире, па боси газе по бари: рекао би мајци својој, како би хтео и сам тако да ради, али је у томе — по његовом казивању — било и мало реакције према његовој матери, која као да је хтела, да се њен синчић разликује од те деце, а њему то није ишло у рачун.

Опирао се и против тога, да му слушкиње (обично су биле Мађарице) кажу „ифјур“ (господичић), а кад су то дочули његови нешташни другови, почеше га и они у пркос звати „ифјуром“.

То је он више пута отплакао.

Тако је мало за детињства свог, па и после, држао на господство и немешаг свој.

Није можда ни слутио, да ће с временом дочекати, да по танкој крви рођак буде краљу од Србије.

А ево како.

Рођена сестра оцу Змаја нашег, по имену Ђона, удата је била за познатог спахију Косту Константиновића Германског, а син његов Александар, дакле брат од тетке Змају нашем, оженио се Анком Обреновића, рођеном сестром Милоша, сина Јевремова, и оца данашњем краљу Милану I.

Није згорег, да споменемо овде још једну занатну епизоду из детињства му.

Било је некако око 1840. године, кад је Сима Милутиновић Сарајлија путовао из Пеште у Београд.

У путу своме свратне у Нови Сад и настани се у кући оца нашега Змаја, где је обично одседавао, кад год би амо долазио.

Наш Јовановић био је тада дете од својих 7 година.

Кад је Сима хтео даље поћи, опрости се са домаћином и са свима у кући, али малог Јове у тај пар нигде да нађу.

Сима хтеде рећи и нашем Јови „с богом остај“, те тако дај тражи малог Јову.

На послетку нађу га негде у закутку, где спава.

Хтедоше га пробудити, али Сима не даде, него се саже детету, пољуби га у чело, па му онда спусти своју снажну руку на главу, погледа горе и рече: „Да Бог да п е с н и к био!“

И благослов симин испунио се: Јовановић би и остаде доиста велики песник.

*

Отац нашега Змаја, имућан, изображен, а поред тога и јако даровит човек, одреди одмах свога сина Јована на науке.

По жељи дакле и намери свога оца сврши наш Јован основне школе у Новоме Саду.

Ту поче и гимназију, па настави у Халашу и доврши у Пожуну.

Кад сврши гимназију, даде се да изучи правне и државне науке на пештанском, прашком и бечком свеучилишту.

Те науке учио је и изучио по жељи свога оца, али срце га је вукло још онда природним наукама и медичком факултету, куд је и тада чешће ишао на предавања.

Свршивши правне и државне науке, врати се са школа својој кући у Нови Сад, где је пробавио неко време, кад му се отац јако поболи, а после дугог боловања и умре.

Ту га затече година 1861.

Те године овлада неки нов дух свима народима ове државе, па и Србима.

У свима гранама народног живота настаде неки нов живот како на политичком тако и на књижевном, и уопште на друштвеном пољу.

На политичком пољу догодише се знамените промене: стара автономија угарских муниципија поврати се, управне и судске власти промене се, и народ добије у своје руке у земљи овој право од старина, да бира сам себи чиновнике.

По том праву свом изабере и у Новоме Саду народ наш (Срби бирачи били су тада у огромној већини) чиновнике магистрату и суду, те том приликом изабере и нашег Јовановића једногласно и једнодушно за подбележника варошког.

Јовановић се прими те почасти, али његова песничка душа није била за то, да пише сухопарне записнике и да гута прашину са старих аката.

Није провео ни годину дана као бележник, и већ рече „с богом остај“ за навек своме чиновничком и правничком животу.

За званичника није осећао у себи амбиције, а за адвокатску радњу није имао ни срца, ни воље.

Песнички дух његов гонио га, да се посвети књизи и књижевности.

Политички и друштвени преображај, који је год. 1861. настао у овој држави, унео је живљи покрет и нов живот и у саму књижевност.

Наш песник био је већ тада главни сарадник хумористичког листа „Комарца“, а уз то покрене нов белетристичан лист „Јавор“.

Радећи за те листове, и бавећи се једино књижевношћу, развијао је у тим листовима Змај-Јовановић свој највећи књижеван рад.

Исте 1861. године очара га Јевросима Ружица Личанинова, новосаткиња, бајна другарица болне му сестре, „то румено чедо, мелем наших рана, то пролеће живо, сред јесењих дана."

Он је заволи и узме је себи за љубу вереницу.

То је била права, песничка женидба, женидба по срцу, по љубави и милости.

Та женидба знаменита је по песму српску већ и с тога, што њој ваља да захвалимо читав онај низ Јовановићевих песама, „Ђулиће", те мајске ружице, те ремек лирске песме, изразе најнежнијих осећаја, право јеванђеље чисте, сретне, блажене, српске љубави.

Године 1862. обустави издавање свога листа, „Јавора".

Престанку „Јавора" није био узрок слаби одзив наше публике, него што се од нашег Јовановића захтевало, да то учини.

То се збило овако.

„Српском Дневнику" требао је још један помоћник, али уредништво није имало средстава, да га може плаћати.

Тада изјави тадашњи уредник „Данице", да ће он бесплатно радити на „Дневнику", ако престане излазити „Јавор", сметња и конкуренција „Даници".

Др. Светозар Милетић, тадашњи главни сарадник и управ душа „Српског Дневника", захте ту жртву од нашега Змаја.

Тај захтев затече нашег Змаја тако из ненада, да му је мучно било одмах одговорити.

За час, па се прибере, и рече са свим хладнокрвно: „Јавор" од сутра престаје!"

Неколико дана по томе беше јако сетан, невесео.

*

Некако баш у то доба упразни се место надзорниково у текелијином заводу.

Јовановић потражи то место у нади, да ће бити изабран и да ће тиме имати најбољу прилику у Пешти, да испуни своју давнашњу жељу: да изучи медицинске науке.

Тако и би: „Матица Српска", тадашња управа текелијине задужбине, изабере га једнодушно почетком године 1863. за надзорника текелијиним питомцима.

И тако наш Змај-Јовановић постаде на ново ђак: упише се као слушалац медицинских наука на пештанском свеучилишту.

Преко шест година проведе озбиљно учећи лечничке науке, и кад је положио строге испите, произведен буде за доктора медицине.

Али крај свију ових озбиљних студија, и крај свију својих других званичних послова у Текелијануму, није он занемарио ни књижевност нити гусле своје јаворове.

Надзорник текелијиних питомаца у Пешти, и песник и књижевник српски, био је он за цело време свога бављења у Пешти стожер и средиште, око кога се скупљала омладина српска, што се тада учила на тамошњим великим школама.

Омладина га је љубила, поштовала и уважавала, па га изабрала за председника своме друштву „Преодници“ — тој у истини преходници потоњим омладинским друштвима српским.

Године 1870. захвали Јовановић на надзорништву и дође у Нови Сад, да овде сред свога народа отпочне праксу као лечник.

Од то доба видимо га као практичног лечника у различитим местима нашега народа: у Панчеву, у Карловцима, у Ст. Футогу, опет у Новоме Саду, у Каменици, у Београду, и сада у Бечу.

У Београд је позван био за драматурга народног позоришта са том нарочитом примедбом тадашњег министра Алимпија Васиљевића, да ће поред драматургије моћи вршити и лечничку праксу; али кад је видео, да су драматуршки послови толики, да би морао оставити или драматургију или праксу, — чувајући своју независност — захвали на служби драматуршкој.

*

Могао би ко запитати, за што је Јовановић тако радо мењао места свога боравишта, и да ли му је то било по невољи каквој?

По невољи није могло бити, јер је он као лечник свугде заслуживао толико, колико му је требало, и потребе своје удешавао је према приходу, те је свугде лепо на крај излазио. А и ред, по коме је он мењао места свога становања, показује, да њега и у том чешћем сељакању није руководио рачун, где ће му се боље наградити praxis aurea, јер онда на пр. не би из Новога Сада ишао у Каменицу. Него ће ту бити друга узрока, и ја мислим, да ћу погодити ако рекнем, да је томе — осим његове песничке природе, која тражи све нове и нове утиске — онај исти узрок, који је разлог био и томе, што је Јовановић и сваку годину својих правничких студија слушао у другом месту, на другом свеучилишту: жеља, да боље позна различита места, различите људе, различите обичаје, да из различитих места, са различитих страна боље позна народ свој у целини му.

У осталом кад ко Јовановића самог за то запита, он ће обично рећи: „Нисам противан, ако ће те то тумачити и неимањем топла места. Јер не би ни то био баш највећи грех на свету.“ Али да му је одлазак из Панчева ускорило то, што му ту године 1872. умре његова жена, никад незаборављена Ружа, — одласку из Карловаца да је био главни уз-

рок политичко гоњење, — а одласку из Ст. Футога смрт његовог јединчета, његове Смиљке — о томе нема сумња.

Змај живи сада у Бечу као практичан лечник.

У Беч је отишао за то, што мисли, да ту, у напретку наука струке свој', може и сам напредовати и усавршавати се у томе. Уз то уређује он отуд лист „Невен“ и напали се кад кад, па и бичем мане у „Стармалом.“

У Бечу борави он, ето, сад трећу годину — толико се још нигде није задржао.

Питао сам га, кад сам оно пре негде био у Бечу, да ли мисли тамо век вековати?

Одговорио ми је: „Да сам млађи и телом крепчи, отишао бих још коју годину у Праг, а после за коју годину чак и у Русију, да познам бар главна места словенског народа. О Италији, Паризу и Лондону не смем ни да мислим — тек кад кад само сањам. Али овако како је, мислим остати у Бечу, док ме не изда радна снага. А кад то буде, онда ћу, — онда ћу, — но до тога доба ваља да још има толико времена, да се боље промислим, куд ћу онда и шта ћу.“

То је, ето, у две у три дојакошњи живот нашега Змај-песника Јована Јовановића.

*

Да прегледамо сада његов књижевни рад.

Змај-Јован Јовановић појавио се на пољу наше књижевности први пут године 1849.

Прва његова песма: „Пролетно јутро“ штампана је у 86. књизи „Српског Летописа“ год. 1852.

Од то доба јавља се четње у „Српском Летопису“, у српском забавном листу „Седмици“ и у хрватском забавном и поучном листу „Невену“.

Песме, које је у то време спевао, јесу саме лирске.

Прво самостално дело, којим је Јовановић године 1857. изишао пред публику, био је „Толдија“, еп у дванаест песама, од Јована Арања, најславнијег садањег песника мађарског.

Кад је изишао арањев „Толдија“ у српском преводу, рекли смо у „Српском Летопису“, да је „Толдија тако лепо преведен на српски, да нам се све чини, као да није превод, и да цео спев не дише мађарским духом, готово да бисмо помислили, да је оригинао“, и одмах за тим навели смо призор у чарди „који је Јовановић много живље, снажније и карактеристичније описао него и сам Арањ“, управ препевао.

У то исто доба почео је у Новом Саду издавати Димитрије Михајловић (иначе Мита барон) хумористичан часопис под именом „Месечар.“

Ту је изнео на среду Јовановић први пут и хумористичку страну свога песничког духа.

У томе листу изишла је и његова позната песма: „Чемердека Пелен-бака," веома згодна травестија суботићеве песме: „Сабља-момче Цвет-девојче."

Друго самостално дело, које је Змај-Јовановић издао на свет, био је превод епа „Витез Јован", од Александра Петефија.

Године 1861. издао је збирку песама источних песника, већином по Боденштету, под насловом: „Источни бисер."

Године 1863., по мом наговору, превео је и издао „Демона", песму од Љермонтова, г. 1864. пустио је у свет збирку поменутих лирских песама под именом „Ђулићи", а г. 1870. „Толдијину старост", еп у дванаест песама, од Јована Арања.

Његове оригиналне лирске песме угледале су света истом г. 1871. у збирци под насловом: „Све дојакошње песме Змај-Јована Јовановића. I. Оригиналне."

„Српски Летопис", „Седмица", „Невен", „Даница", „Јавор", „Комарац" и „Змај" у то доба пуни су песама Јовановићевих, које је наш свет, особито млађи нараштај, читао, њима се одушевљавао, заносио и наслађивао.

Нарочито од г. 1861. овамо развио је Јовановић живу књижевну радњу.

По године уређивао је са Ђорђем Рајковићем хумористички лист „Комарац". Год. 1862. почео је уз то уређивати и нов белетристичан лист „Јавор," као што већ поменусмо. Године 1864., кад се пресели у Пешту, покрене нов хумористичан лист „Змај", који је хитрином муње све до год. 1871. гонио „тешку маглуштину и густу облачину", која се тада кушила над нашим народним животом.

Ретко је који српски лист тако омилио био сваком у нас, као „Змај".

По томе листу и уредника му назваше „Змајем", који прирок прими после и сам, те се и данас тако пише и потписује.

Јовановића су и дотле слабо звали по презимену, него по надимку деде му зваше га и звасмо га и ми, пријатељи и другови, „Киш-Јаношем."

Под тим именом и сву породицу зна му народ наш овде.

Са својих радова изишао је на глас тада наш Змај-Јовановић као најбољи лирски песник и као први хумориста у Срба.

С тога су му и послали његови поштовачи из Новога Сада г. 1864. о имендану му златно перо.

Године 1865. издао је шаљиви календар „Приклапало", а год. 1866. написао је „Шарана", шаљиву игру, која се и данас приказује на нашој позорници, и то свагда с успехом.

Та шаљива игра наштампана је у „Зборнику позоришних дела", и доживела је до сада два издања: 1872. и 1876. г.

Године 1871. преведе Змај све „Песме Мирза Шафије" и пусти их у свет у засебној збирци у лепом издању.

Године 1873. покрене у Панчеву хумористичан лист „Жижу“, која се угасила после у Новоме Саду год. 1874.

Исте године 20. октобра доживе Змај-песник славу свога двадесетпетогодишњег књижевнога рада, славу, какве још до данас не дочека ни један песник и књижевник српски.

Приликом те прославе своје добио је Змај из свију крајева српских поздраве, честитке, поклоне и одликовања.

Српкиње и Срби из Новога Сада дадоше му сребрн венац ловорова са свиленим тробојним тракама, на којима је златом увезен од Лазе Костића нарочито за ту прилику спеван слог:

„Наше жеље, наше туге и твоје су биле,
те за то је данас наша слава твоје ваље.“

Венац предан је песнику на јастуку од црвене кадифе, на ком су од злата извезене гусле.

Занатлије новосадске донесоше песнику сребрн диплт, у ком славуј раширеним крилима додирује мастионицу и песковницу.

Београђани послаше песнику дивно израђене гусле јаворове са свиленим српским тракама. На црвеној пише: „Београђани“, на плавој: „Змају Јовану Јовановићу“, а на белој: „1874.“ На гуслама је вештачки изрезан грб српски и црногорски с натписом: „Слога и слобода“. На дршку стоји: „Србину су гусле историја“.

А кнез црногорски Никола I. одликовао га витешким крстом ордена кнеза Данила за независност Црне Горе, у пратњи лепог, песничког писма, у ком кнез, с мачем у руци, признаје скроман рад пера.

Писмо је писано на Цетињу 1. јануара 1875. и у њему стоји ово:

„Г о с п о д и н е!

Ваше красне пјесме, које су све скупа најлепша пјесма лијепоме, истини, карактеру и родољубљу, задобиле су одавно и према гуслама Вашијема и према личности Вашој моје велико поштовање. За то кад сте дочекали ријетку свечковину, двадесет и петогодишњицу Вашега пјесничкога живота, свечковину, која је достојна Вас и часна за народ наш, радовах се веома, што ми се даде прилика, да Вам и ја пружим један знак особитог уважења. Догађај подгорички преузеде међу тијем сву моју пажњу. Но и ако сам на онај у Вашем животу значајни, у просветном животу народа нашег важни дан, морао пропустити, да задовољим својој жељи, ја јој се одзивам сада.

Примите овај витешки крст ордена кнеза Данила за независност Црне Горе и носите га с оноликијем поносом, с

коликом га љубави и уваженьем Вашега књижевнога рада ја Вама дајем.

Желим Вам још дуги славан живот, те да постанете, као што сте већ у величини пјесништва, друг онијем славнијем пјесницима италијанског народа, који су сретни били да опјевају јединство његово."

У културној повесници нашега народа то беше први пут, да сав народ српски свечано призна песнику и књижевнику своме заслуге још за живота му.

Године 1876. издао је шаљиви календар под именом „Жикжан", а год. 1878. препевао је арањеву „Отму Мурањ-града", епску песму у четири одељка.

За последњег руског и турског рата покренуо је у Новоме Саду 1. јула 1877. године „Илустровану ратну кронику", која престаде излазити кад и рат, месеца фебруара 1878. год.

По престанку те „Кронике", која је у подлистку доносила понајвише његове хумористичне ствари, покрене Јовановић јула првог 1878. год. нов хумористичан лист под именом „Стармали", који и дан данас излази.

Осим споменутих превода, Јовановић је пресадио, или управо рећи препевао, из туђих књижевности силне све по избору песме, које су мало не све штампане у овој збирци.

Године 1880. издао је и свој превод „Еноха Ардена" песму Алфреда Тенисна.

Змај-Јован Јовановић радио је и у прози, и то како у уметничкој тако и у научној.

Још у „Седмици", а после и у другим часописима, изашло је од њега више приповедака под измишљеним именом, међу којима се, по песничкој замисли и красоти у извађању, одликује „Видосава Бранковићева", која је, ето, паштампана и у овој књизи.

Из научне прозе превео је и прерадио више хигијенских чланака, који су појављивали у различитим повременим листовима.

У тој врсти рада најважније му је дело: „Кухинска кемија", коју је „Матица Српска" наградила, али која још није угледала света.

Змај је покренуо и у нас, у „Орлу" год. 1875., веле-важно питање, које данас све већма отима маха у свету у најнапреднијих народа — а то је, да се м р т в а ц и с п а љ у ј у, а не у земљу сахрањују.

*

Јовановић је обилатошћу и разновреношћу ненадмашан до јако како у лирици, тако и у здравом, свежем и увек естетички красном хумору.

У потоње време дао се Змај-Јовановић свом снагом своје

млађахне песничке душе на нову врсту песама, на дечије песме, које су с почетка излазиле у листу „Радовану“ и по другим Чика-Стевиним књижицама за децу.

Тој деци за љубав, тој узданици и нади рода свога, покреную је Чика-Јова 1. јула 1880. лист за децу под насловом „Невен“, у намери, да омили српчету књигу српску још из малена, да му задахне празнину, коју не попуњује ни друга, а камо ли данашња наша (већином покомуњаљена) школа, па ни домаће васпитање.

У томе му беше смер, да забави малу децу, а да им је забава од користи, да поучи већу децу, а да им поука буде рад напретка, али српскога.

„Невен је мезимче мога идеалног живота на земљишту мога практичног искуства“, — вели Змај о том милом мезимчету, листу свом.

У „Невену“ износи Чика-Јова својим драгим Српчићима и Српкињицама пред очи карактере, којима се красе и висе народи, а без којих пропадају; недри им душу прикладном шалом; оштри им ум, да им га незгодне прилике данашње не затупе; заснива им у срцу жице, које по праву хуманитета и сродства смеју прећи границе земаља, које се на земљевиду означују и деле различитим бојама; поучава Српчад нам из свију крајева, где год Срби живе, како ће очувати слободу духа свога; и спрема их за оно, што их чека на путу напредног, друштвеног живота до пословека.

Како све то лепо каже Змај у свом првом поздрану деци:

„Поздрављам вас, српска децо,
Топлим жељама,
Расејане по далеким
Разним земљама.

Сви сте браћа једне крви,
Дика роду свом,
Прим'те поздрав листом, цветом,
Вашим Невеном.

Овај листак, овај цветак,
Овај српски глас,
Нек поникне, нек се вије
Око свију вас.

Од вас народ много чека,
Многи тешки рад,
Ја сам жељан неговати
Овај свети над.

Омилит' вам умно поље,
Човечански сјај,
Омилит' вам на том пољу
Братски загрљај.

Биће збиље и поуке,
Крените се њом,
Биће хране духу вашем,
Срцу млађаном.

Биће песме и поевке,
Ширите им глас,
Биће игре, биће шале
За одмора час.

А ја молим вишњег бога,
Моли'те га и ви!
Да на плодну њиву падне,
Што сејемо ми.

Свако семе жеље чисте,
Жеље поштене,
Да проклија, да процвета,
Да не увене.

Да донесе данас, сутра,
Здрав и једар плод,
Да се њему обрадује,
Цео српски род."

О свима његовим дечијим песмама може се рећи, да су прави слаткиш за децу, права наслада души и срцу дечијем — све бисер и драго камење.

Мала Србчад читају их у сласт и не могу да их се начитају, и нема паља да ни једне песме Чика-Јовине, коју деца на изуст не науче.

*

Змај-Јовановић је песник у правом, у племенитом смислу те речи, и, као што рекосмо, први песник међу данашњим нашим лирским песницима, песник, који „тврдо нерује у вечитост таких чустава, у права среће и туге, љубави и мржње, у узвишеност и необоривост одушевљења за све, што је добро и лепо, боље и лепше, у бесмрће чисте девице поезије, која пролази чиста и кроз дивље, тврде народе, и кроз преизображене разблудне мекушце, која ће преживети све теорије, струје, правце и кривце друштвенога живота, а остати увек цвет и мелем духа и срца човекова".

Са струна Змај-песникових гусала одјекују бајни звуци, који очаравају, заносе и уздижу срца свију нас.

Час роморе те струне тихим гласом жубер-воде, час прижељкују умилном песмом славујевом, па нам опијају, крепе и разгаљују душу као благи мирис расцветане липе, час дрхћу нежним гласом љубави, па нам срце чисто стрепи од тешке милине, час нам дочаравају у дужу чежњу за минулим лепим данима, па нам растварају бол и жалост у меку, тиху тугу; сад опет громко зову у борбу за Сриство и златну слободу, славе врлине и јунаштво, а шибају кукавичност и гњилу саможивост.

Такав је песник Змај и то му песме казују.

Све што тајн и кипи у човечијем срцу; све што Србин љуби и поштује; све, за чим наш народ тежи, чезне и жуди: све то умео је песнички геније Змај-Јована Јовановића да прими у дубине душе своје, да прекали и претопи у жару своје маште, па да разлије неодољивим чаром у сва срца, која осећају што је лепо, добро, племенито, узвишено, и нарочито што је српско!

Сав песников и народни живот за прошлих тридесет и толико година одјекује у његовим песмама.

Јовановићу је песништво сунце, које разведрава празну тмину, пустолину овога света.

Занесен, одушевљен, у заносу у недомашње висине песничке, у невидовне светове, овако узвикује и казује Змај шта је њему песма и песништво:

„Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се нада,
— Песма снажи;
Где су људи добре ћуди,
— Песма с' ори;
Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже;
А где сумња све обара
— Песма диже.
Јер у песми нема мржње,
Љубав влада;
У песми је цветак вере,
Мелем нада.

— — — — — — —

Под столетним растом седи
Гуслар стари,

Прошлост враћа, душе крепи,
Срца жари.
Хај, што Србин још се држи,
Крај свих зала —
Песма га је одржала,
Њојзи хвала!

— — — — — — —

Негуј песму, њом ћеш скротит'
Љута тигра, —
Али песма не сме бити
Пуста игра.
Песма мора бити света,
Бити чиста,
Баш к'о звезда у висини
Што се блиста.
Мора бити богодана,
Племенита,
Мора бити обасјана,
Истинита.
Мора тећи из дубине
Срца здрава — —
Така песма све осваја,
Покорава.
Таку песму гаји, негуј,
Док те траје!
Не скврни је лажном душом
— Светиња је!*

*

А какав је Змај-Јовановић у приватном и јавном животу?

Јовановић је и ту прави песник: што осећа, то и мисли, говори и ради.

У јавном животу карактер му је чист и образ светао сваком на видику.

Сав живот му протиче у чистој поезији и у српском родољубљу.

Данас, после толиког тешког и горког искуства, сву своју радост, сву награду за свој рад и труд налази у срећи и напретку народа свога.

Срећа и напредак народа српског, а нарочито подмлатка народног — у том је њему узвишени узор живота, у том сав живот његов данашњи!

У Новоме Саду пред Видов-дан 1882.

А. ХАЏИЋ.

О ПЕВАНИЈИ ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА.

Збирка „Певанија“ Змај-Јована Јовановића раздељена је на одељке. У I. одељку штампани су „Први покушаји“.

Одељак II. намењен је љубавним, виноким и другим чисто лирским омањим песмама.

У III. одељку штампани су „Ђулићи“ и неколицина „Ђулића увелака“.

Одељак IV. намењен је у главноме песмама патриотским, и онима, које засецају у политичка и друштвена питања.

Одељак V. намењен је у главноме „Баладама“, и ономе, што је тој врсти еродније, те по томе не спада у оквир другога кога одељка.

Одељак VI. требао је да обухвати хумористичке песме, и оне, које би по природи својој пре спадале у који други одељак, али су биле прво штампане у хумористичким листовима, па су многе од њих према потреби листа на брзу руку написане, без довољне тенане. За то су и те песме смештене у тај одељак, да се оделе од других, које су поникле у бољој доколици. Али тај план није свугде строго изведен, нарочито не у „Наставцима“, који се почињу на страни 497. и то за то, што те „Наставке“ није прикупљао ни сређивао сам песник. То је узрок, што су у наставку одељка VI. ушле једна две-ли песме, које песник не признаје за своје. Једна је од тих песама: „Ибриша и Салко, (Волели се малко)“. (Стр. 547.)

У одељку VII. налази се „Источни бисер“.

У одељку VIII. штампане су „Песме Мирка Шафиje.

У одељку IX. налази се „Демон“, појема Михаила Љермонтова.

У одељку X. штампане су „Дечије песме“.

У одељку XI. налазе се „Натписи и ситнице“.

У одељку XII. штампан је „Витез Јован, од А. Петефија.

У одељку XIII. налази се „Толдијa“, од Јована Арања.

У одељку XIV. штампана је „Толдијина старост“, од Јована Арања.

У одељку XV. штампана је „Отма Мурањ-града“, од Јована Арања.

У одељку XVI. налази се „Шаран“, шаљива игра у 1. чину.

У одељку XVII. штампана је приповетка: „Видосава Бранковића“.

За тим долазе „Наставци“ одељка II., IV., V., VI., X. и XI.

„Наставци одељака“ постала су отуда, што је песник касније, кад су поједини одељци већ били штампани, по накнадном уговору са издавачима пристао на то, да у те „Наставке“ уђу и друге његове песме, које су међу тим појављивале у различитим листовима.

Певанију завршују „Јулијски увеоци“, које су издавачи накнадно откупили од песника, само да би збирка његових песама што потпунија могла бити.

Нека је још на знање, да се песме у збирци овој нису могле хронолошки ставити у ред. Јер да су слагане оним редом како су излазиле на свет, то се не би слагало са хронологијом њихова постанка, а да су ређане по хронологији постанка им, то се опет не би могло строго и тачно извести ни са највећим напрезањем памћења. Али је ипак по гдегде изметнута година кад је која песма први пут штампана, а то је највише чињено у VI. одељку, јер ту је било потребно да се означи година, како би се песма боље могла разумети.

На послетку за дужност своју сматрамо изјавити од своје стране најтоплију захвалност г. А. Хаџићу, који је на позив одборски, а из пријатељске љубави према песнику, драговољно примио на себе не мали терет, да прибира и прикупља змајеве песме, да их уреди за ову „Певанију“ и да врши мучан посао — коректуру целе ове збирке Змај-Јовановићевих песама.

У Новоме Саду о Митрову-дне 1882.

ОДБОР

ЗА ИЗДАВАЊЕ ЗМАЈ-ЈОВАНОВИЋЕВИХ ПЕСАМА.